

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

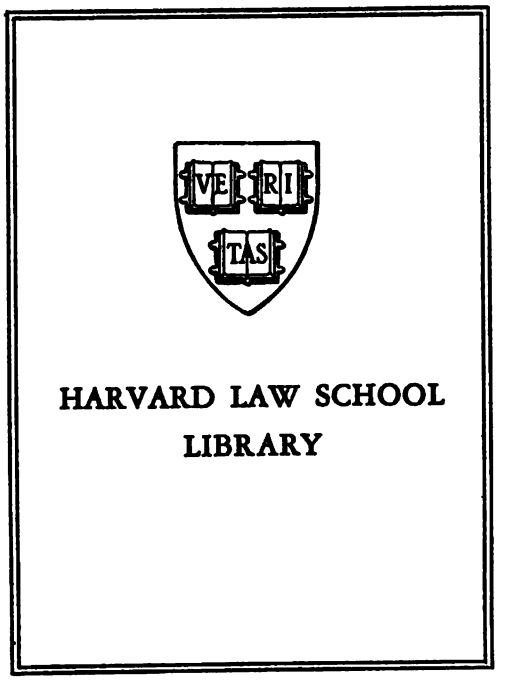
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 059 098 228

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

DR. HERMENEGILD JIREČEK

PRÁVNICKÝ ŽIVOT V ČECHÁCH A NA MORAVĚ.

Czech.

PRÁVNICKÝ ŽIVOT V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

V TISÍCILETÉ DOBĚ

OD KONCE IX. DO KONCE XIX. STOLETÍ.

V NÁKRESÍCH

DĚJEPRAVNÝCH, ŽIVOTOPISNÝCH A KNIHOPISNÝCH

LÍČÍ

Dr. HERMENEGILD JIREČEK. von Jarnekov

PRAHA — 1903 — BRNO.
NÁKLADEM AUTOROVÝM. — TISKEM MORAVSKÉ AKCIOVÉ KNIHTISKÁRNY V BRNĚ

PRÁVNICKÝ ŽIVOT.

ÚVOD.

Účelem přítomného spisu jest, aby podán byl přehled činnosti, která se v oboru práva a zákonů postoupně vyvíjela v území českomoravském po celé tisíciletí od konce IX. do konce XIX. věku.

Poskytuje se tu pohled na zákony a práce právnické spolu se zprávami životopisnými i knihopisnými, při čemž pro snadnější porozumění připojeny jsou také dle potřeby spojovací články dějepravné. Jsou tu tedy zevnitrné dějiny práva v Čechách a na Moravě.

Prvotně byl náš úmysl, aby dílo toto stálo na závěrku velké sbírky práv a zákonů českomoravských, kterouž jsme rokem 1869 vydávati začali pod názvem »Codex juris bohemici«. Sbírku tuto dovedli jsme rokem 1900 do dílův třinácte, tak že ještě následovati mají díly čtyry. Že pak přítomný spis jako závěrečný díl sbírky té rozsahem svým velice vzrostl a také že podle předmětu svého dobře může státi o sobě, odhodlali jsme se vydati jej samostatně, tím více, že k vůli historickému zpytování práva českého zamlouvá se publikace raději časnější nežli pozdější.

Obsah rozložen jest na doby, a to ne podle století, nýbrž podle věku panujících rodů. Roztřídění podle století bylo by příliš mechanické a vývin práva poněkud také souvisí s panovnickými věky.

Hlavní doby jsou:

I. Věk Přemyslovců do r. 1306.
II. Věk Luxemburků do r. 1438.
III. Mezikráloví do r. 1471.
IV. Věk Jagaillovců do r. 1526.

V. Věk Habsburgovců první do r. 1620.
VI. Věk Habsburgovců druhý do r. 1800.
VII. Věk Habsburgovců třetí do r. 1900.

Doba I. představuje právo starodomácí, slovanské, s prvotinami práva církevního, práva městského, manského a horničího. Latina panuje.

Doba II. líčí rozkvět práv těchto spolu s vysokým učením práv v Praze za Karla a Václava. Jazyk právnický latinský, český a německý.

Doba III. podává obraz rozruchu válkami husitskými způsobeného, zmohutnění moci šlechtické i povznešení stavu městského. Panuje čeština.

Doba IV. vyniká kodifikací práva zemského a vyrovnáním mezi městy a šlechtou. Panuje dále čeština.

Doba V. znamenita jest hlavně utvořením společné soudní instance městům a kodifikací práva městského. Čeština panuje.

Doba VI. zobrazuje absolutism i v oborech práva, jednotu práv městských po Čechách i po Moravě, panování »práva českého« (jus bohemicum, böhmisches Recht). Vládne latina a vedle ní němčina.

Doba VII. dobře může slouti rakouská, ježto obě země obdržely zákony s ostatními rakouskými zeměmi společné. Vládne němčina, ale hlásí se také zase i čeština o své historické i přirozené právo.

Mnoho místa věnováno životopisům, zvláště v dobách starších. Po našem zdání právě líčení životopisná velice přispívají k oživení látky. Vidíme velmi záhy vystupovati na jeviště Němce a Vlachy vedle domácích Čechův. Také nejuristé hlásí se o svůj podíl v pracích právnických, a to u míře znamenité (Všehrd, Koldín.)

Knihopisná data sbírali jsme po třicet let; nicméně vyskytnou se tuším mezery některé. Kdo takové práce zná, přisvědčí, že v látce tak bohaté a v době časové tak rozsáhlé nelze na ráz docíliti úplné dokonalosti.

Žádoucno bylo by, aby při každém spise dána byla zpráva o obsahu i o ceně jeho. Pokud nám bylo možné, pečovali jsme

jednak kupováním starších spisů právnických, jednak opisováním vzácných rukopisů o bezprostředný náhled v texty; ale látku dokona vyčerpati nebylo nám lze, i zbývá do budoucna ještě dosti práce v oboru tomto. Hlavní ovšem požadavek bylo by založení úplné bibliothéky práva českého buď při Zemském museji nebo při Klementinské knihovně v Praze.

A takž odevzdáváme dílo své veřejnosti, ukážíc jen ještě k tomu, že obě země, Čechy s Moravou, po celé tisíciletí, od samého počátku dějin psaných až po dnešní den, v oboru práva činí jedno těleso; v obou těchto zemích vyvíjelo se právo slovanské starodomácí, církevní a římské, německé, městské, manské, horničí, bez přetržení jednostejně, až se sloučilo a splynulo v jeden útvar samostatný, v právo, jak mu v XVII. a XVIII. věku říkali, české, jus bohemicum, böhmisches Recht.

A ještě i jiný úkaz dosti zajímavý poskytují dějiny práva v Čechách a na Moravě, že totiž závěrek četných století označen jest vynikajícími zjevy v oboru právnictva. Století XIII. zavírá se památným zákoníkem horničím, jehož skladatel jest doktor Gozzius de Urbe Vetere, jus regale montanorum, jež se základem stalo všemu horničímu právu v Evropě i v Americe. Ku konci XIV. stol. vyniká založení samostatné university právnické v Praze a vedle toho pan Ondřej z Dubé svým Výkladem na právo zemské české. Na závěrku XV. věku skvěje se právnické dvojhvězdí, pan Tovačovský a Všehrd. Konec XVI. věku označen jest zákoníkem městského práva, jehožto skladatel, mistr Koldín, tak jako Všehrd, byli chovanci vysokého učení Pražského. Následuje století XVII., kdež na vysokém učení Pražském jakožto skvělý professor práva působil prof. Kristofor Schambogen. Závěrek XVIII. století označen jest znamenitým spisem o právu českém dvorského raddy Václava Stephana ryt. z Kronenfeldu. Konečně poslední čtvrť XIX. věku dala nám vysoké učení české s právnickou fakultou, za jejíhož duchovního tvůrce pokládati nutno professora a dvorského raddu Antonína rytíře Randu, tohoto předního repraesentanta moderního právnictví a duši právnictva českého.

Zakončujíce dílo přítomné pronášíme vděčnou uznalost všem spisovatelům, jichžto prací nám popřáno bylo užiti; též nesmíme

opomenouti, díky své vysloviti Moravské akciové knihtiskárně v Brně, jenž se postarala o zevnější úpravu rozsáhlého tisku tohoto.

Věnován buď konečně pomník tento, jejžto jsme snažili se postaviti právníkům českomoravským z dob dávno i nedávno minulých, Právnické družině naší, nynější i potomní.

Psáno a dáno v Mýtě Vysokém dne 13. dubna 1903.

Spisovatel.

DOBA PRVNÍ:

Věk Přemyslovců.

1. Prvotiny práva domácího.

a) Pospolitý život starých Čechů, těchto dle Kosmy prvních bydlitelů v zemi české, líčí nejstarší dějepisec náš týmiž barvami, jako stav starého lidstva líčen vůbec od autorů dávnějších, Ovidia, Tacita, Justina, Boëthia, kteří všichni blouzní o jakémsi věku zlatém, ve kterém dle jich názoru lidé na počátku živi byli.

Pomíjejíce co básník Ovid (Metam. I. 89—93) napsal, uvádíme slova přísného historika Tacita: „Nejstarší otcové lidského pokolení, nemajíce ještě žádné žádosti zlé, bez výčitky, bez zlých činů, a proto také i bez trestů a bez pravidel život svůj trávili. Aniž odměn bylo potřebí, ježto věci počestných z vlastního vnuknutí, z vlastního popudu vyhledávali. Že pak ničehož proti mravu nepožadováno, nic také pohrůžkami nezapovídáno. Avšak jakmile začala mizeti slušnost a na místo mírnosti a ostychu vkročila dychtivost a moc, vzniklo panování a zůstalo pak navždy mezi národy.“ (Ann. III. 26.)

A Kosmas: „Přešťastný byl onen věk, přestávající na skrovné útratě a nenadutý hrdopýchou. Darův Cérery a Baccha neznáno, protože jich ani nebylo; pozdní obědy odbývali žaludy neb zvěřinou. Studánky nezkalené dávaly jim nápitek zdravý. Jako slunce lesk neb vody tok, tak luhy a háje, ano i sňatky byly jim obecné, nebo na spůsob zvířat každou noc zkoušeli sňatky nové. Vlny a lnu i oděvu potřeby neznali, v zimě kože z divých zvířat neb kožichy z ovcí za oděv jim sloužily. Také žádný neznal říkati „moje“, nýbrž na spůsob řeholnického života co měli, to „naše“ ústy, srdcem i skutkem býti hlásali. U chlevů nebylo závor, ani dveří neuzavíráno před nuznými, poněvadž těch ani nebylo; nebylo ani zloděje ani loupežníka ani chudobného. Žádný zločin nebyl u nich těžší nad krádež a loupež. Zbraní žádných neznali, toliko šípy měli, a to ke střílení zvěře. Potom pak bohužel dobré obrátilo se ve zlé, společné stalo se osobním, chudobě ondy milé vyhýbali se a zamítali ji, poněvadž dychtění po jmění prudčeji u všech zahořelo nad žár Aetny.“

K tomuto líčení užil Kosmas, jak nyní zcela určitě víme, barev odjinud vzatých. Poskytli mu jich zejmena Justinus (ze IV. stol. De Scythiae situ,

lib. II. cap. 2., apud Reginonem) a Boëthius (De consolatione philosophiae, z počátku VI. věku). Hned vstupní slova Kosmova: „Felix nimium erat aetas illa, Cereris et Bacchi munera haud norant, quia neque erant; sera prandia solvebant glande vel ferina carne“ — vzata jsou z Boëthia: „Felix nimium prior aetas; sera solebant jejunia solvere glande; nec Bacchica munera norant.“ — Slova Kosmova: „Nullum scelus apud eos furto gravius“, se kterými by se shodoval český název „zlodějstvo“ t. j. maleficium, zločin po výtce, nejsou než ohlas výroku Justinova o Skytech: „Nullum scelus apud eos furto gravius et latrocinio.“ — Boëthius píše: „Somnos dabat herba salubres, potum quoque lubricus amnis“ — a Kosmas; „Ubi nox quemque occuparat, ibi fusus per herbam frondosae arboris sub umbra dulces carpebat somnos. Incorrupti latices haustus dabant salubres.“ — Justin praví o Skytech: „Lanae his usus ac vestium ignotus et quanquam continuis frigoribus afficiantur, pellibus tantum ferinis ac murinis induuntur“, což u Kosmy toliko ve slovích proměněno jest, an di: „Lanae vel lini eis usus ac vestis ignotus; hieme ferinis aut ovinis pellibus utuntur pro vestibus.“ Ano dokonce i závěrečná slova u Kosmy nejsou než ohlas z Boëthia: „Sed saevior ignibus Aethnae fervens amor ardet habendi“, — což u Kosmy: „Quia amor habendi saevior ignibus Aethnae in omnibus ardet.“

Ze svého domyslu Kosmas přidal větu o společenství žen a nevázanosti pohlavní, pak větu o společném jmění: „Ut solis spendor vel aquae humor, sic arva et nemora, quin etiam et ipsa connubia erant illis communia. — Nec quis quam „meum“ dicere norat, sed ad instar monasticae vitae quicquid habebant „nostrum“ ore, corde et opere sonabat.“ K tomu jestě také dodává, že když mrav mezi lidmi víc a víc poklesával, nebylo ani soudců ani knížete, ku kterému se žalobou by se mohli utíkati, tak že nezbývalo než trpělivě křivdu snášeti.

Nebuď divno nikomu, že tu přednášíme věci, dílu právnickému vlastně cizí. Máme k tomu pohnutku až příliš závažnou, právě vzhledem ku právu a právnímu bytu starověkých Čechů. Vždyť slova Kosmova osudnou byla příčinou, že protivníci Čechův ve středověku, obzvláště v dobách pohusitských, na základě jich českému národu přičítali nejhrubší chyby a nejhnusnější vlastnosti. Spůsobil to bezprostředně dějepis český Eneáše Sylvia, potomního papeže Pia II., jenž založen jsa na kronice Kosmově, opakoval slova této kroniky. Nicméně Eneáš sám — dlužno to výslovně povědĕti — nevěřil všemu tomu, co v kronice Kosmově bylo řečeno: Non assentimus „Bohemorum Historiae“, quae Czechium omnemque familiam suam glandibus ac silvestribus pomis tantum vitam duxisse affirmat. Nec rursus apud me pondus habet, omnia fuisse communia atque tam viros quam foeminas incessisse nudos.“ Dále praví, a to opět podle Kosmy, že až do Kroka Čechové byli bez knížat a bez zákonů, „sine principe, sine certa lege.“ Z těch slov vyvodili protivníci Čechův, že národ český nezná práva ani že má zákonů, ale že žijí jako cyklopové; co se komu líbí, to že u nich dovoleno (quod libet, licet!) Tak ještě na počátku XVI. věku psal Vlach Coccejus Sabellicus a po něm to tupě opakoval Aubanus Theutonicus (viz čís. 216 a 239). Proti

Čechům jako „kacířům" bylo tehdáž ovšem všecko dovoleno; ale neuvěřitelno, že se našli, kdo se slepým zástím spojovali takovou zjevnou blbost!

b) Kosmas z onoho báječného věku přecházeje na půdu historickou, líčí počátky práva mezi Čechy v tento spůsob: Kdo prý v plemenu svém nebo v rodech svých byl věhlasnější a mocnější, k tomu strany sporné „bez půhončího" (sine exactore), „bez soudní pečeti" (sine sigillo), z vlastní ochoty přicházeli a o věcech sporných i o křivdách sobě učiněných v plné volnosti a svobodě před nimi mluvili, aby od nich rozsouzeni byli. Jeden z mužů takových byl Krok, kníže plemene Čechův, ku kterémuž jak z jeho vlastních rodů tak i z jiných plemen celé země všichni se na rozsudky utíkali (ad quem tam ex propriis tribubus, tam ex totius provinciae plebibus omnes ad dirimenda convolabant judicia). Dle toho počátky knížecí moci v zemi české Kosmas spatřoval v soudcovství; proto také praví, že po smrti Krokově všechen lid obral sobě Libuši, dceru jeho, „za soudkyni" (Liubussam sibi praefecit in judicem). Po této stopě šel za Kosmou také i Dalemil, jenž dí: „Krok zemiu všiucku súdieše", „Liubušě prorokyní bieše a všiucku zemiu súdieše".

Další představy o zákonech spojovaly se u Čechů s osobou Přemyslovou. „Právo zemské české jest dávno nalezeno, ještě ot pohanstvie, a najviece ot Přemysla oráče a ot těch pánov, kteříž sú té chvíle byli." Těmito slovy začíná se „Výklad na právo zemské české", složený koncem XIV. a počátkem XV. věku od pana Ondřeje z Dubé, zemského sudího. Jest to zřejmá upomínka na slova Kosmova, jenž dí, že Přemysl byl první, co vymyslil práva „na hrdla a hlavy vaše" a že všecka práva, kterýmiž se země česká řídí a spravuje, Přemysl sám s Libuší nalezl a ustavil (postquam jura instituit legum). Opíral se tedy pan Ondřej o Kosmu, tak jako sto let před ním Dalemil, jenž dí: „Přemysl bieše múdré mysli, on s Liubušjú vše právo zemské zamysli". Zatím Ondřej velmi případně odůvodňuje slova svá o pochození práva zemského „ot pohanstvie"; praví: „A toho jest jistý dóvod; neb mnoho obyčejóv pohanských v právě českém jest držáno, jako očista železem horúcím aneb uvrženie na vodu. A ten obyčej stál bez přietrži až do ciesaře Karla a do kněze arcibiskupa Arnošta."

První historická zmínka o právích a zákonech českých děje se r. 849 v annalech franských; praví se tu, že Slované čeští zvláštní důvěru měli k Tacholfovi, hraběti rodu českého, ale po boku Franků s Čechy bojujícímu, jelikož prý „znal zákony a obyčeje slovanského lidu" (cui prae caeteris credebant, quasi scienti leges et consuetudines Sclavicae gentis.)

c) Dospěli jsme ku slovu „zákon", jenž jest společné všem Slovanům, což samo sebou svědčí o vysokém stáří jeho. První nám je zapamatovala Legenda pannonská, psaná ještě před pádem říše moravské, tedy před r. 907, anať praví: „V zákoně že věste píseť . . ." Druhý svědek jest cár Konstantin Porfyrogenita z X. věku, jenž řecky píšíc praví „*κατὰ τα ζάκανα*". Nestor (v XI. věku) napsal o Polanech Kyjevských, že „imjachu obyčaja svoja i zakon otec svojich", což nápadně líčuje se ke slovům letopisů franských právě připomenutým. I ve starém překladě smluv mezi Rusy a Byzantinci

mluví se o „zákonu" a „pokonu", což věcně jsou synonoma. Kořen slova „zákon" jest „kon-ati", t. j. umluviti, uzavříti, na místo postaviti. Odtud také „kon-ec". Ještě r. 1406 v Půhonech Brněnských značí zákon úmluvu (z toho zákona co by mělo na páté leto spravedlivého úroka jiti). Všaktě i ve slovech Zákon starý a nový kryje se smysl úmluvy, smlouvy. Doklady na slovo „kon-ati" jsou: „Kterým právem kto začne, tím také konati má" (K. Tovač.). „Takto svou poslední vůli zavírám a konám" (Hosius ze XVI. stol.). „A před kterýmkoli súdcí súd bude začat (inchoatum), před týmž má konán býti (terminetur. Pr. Horn. XVI. stol.)

Jako slovo „zákon", tak i slova „prav" a „křiv", „pravda" a „křivda" jsou všem Slovanům společná, tudíž prastará. Filologicky zavírá se v nich pojem rovného, přímého, oproti nerovnému, křivému, v čemž se s nimi shoduje starolatinské aequum iniquum, rectum (directum) tortum; vlasky diritto torto; franc. droit tort; německé recht (angl. right) jest prostým překladem lat. rectum.

Nejstarší zákony mají formu rozkazu neb zápovědi. Viz Desatero: „Nezabiješ!" — „Nepokradeš!" — „Nepromluvíš křivého svědectví!" Římské Dvanáctero: „Rem ubi pagunt, orato!" — „Sol occasus suprema tempestas esto!" — „Adversus hostem aeterna auctoritas!" — „Mulier faciem ne carpito!" — „Si nox furtum sit, si eum occisit, tunc caesus esto!" — Pravda ruská: „Ašče ubijuť tatja na svojem dvoře, to toj ubit!" — „Ašče poznajet kto svoje, to nerci jemu: „Moje," no rci jemu: „Poidi na svod, gdě jesi vzal." S tím se licují výroky RZel: „Však ot svej čelědi vojevodi!" „Buděta im (dědinám) oba vjedno vlásti." Také přísloví mají túž formu jako výroky a nálezy svrchu připomenuté, ku př.: „Dobrého nepálí." — „Z cizího jest prostřed moře ssiesti." — „Koně nekupuj ušima, ale očima."

d) Ze zlomků Zelenohorských ostatně víme, že Slované čeští znali také desky, t. j. tabule dřevěné, na nichž vryty byly stanovy zákonní (desky pravdodatné). Starodávné místní jméno Črto-ryje, r. 1256 v Čechách známé a v Polsku podnes trvající (Czarto-ryje), výmluvné dává svědectví o čertání nebo rytí písma na deskách. Slovo „deska", kteréž podnes značí tabuli dřevěnnou, významem svým souhlasí se slovem „kniha". Ještě nyní máme u nás osady Kníže-Klady a Knihy (384 a 308). Když pak na knihy (desky) začali písmo rýti (čertati), přešel význam kniha na list psaný, a kdež více takovýchto listů pohromadě bylo, vzniknul význam „knihy". Praví Dalimil: „Pětiú pramenóv bude kvísti; to budú na knize čísti." A legenda o 10.000 rytířích: „Neb na knihách v skříni skryto".

e) Přejděme nyní k otázce osazení slovanského v Čechách a na Moravě, k vůli lepšímu porozumění právnického života za dob nejdávnějších. Kterého času Slované v Čechách a na Moravě se usadili, zdali všecka jich plemena přišla najednou nebo porůznu a posloupně, s jistotou se neví: jistého jest tolik, že zde sídleli již nejméně ve 2. pol. V. stol. (450—500). V Čechách rozeznávala se ještě koncem X. stol. četná p l e m e n a, vesměs sice slovanská, ale mezi sebou rozdílná: byli tu Čechové, Sedličané, Lúčané, Děčané, Pšované, Charváti, Zličané, Dúdlebi, Netolici. Přicházejíce do nových vlastí,

zachovali Slované svoje staré řády a spůsoby. Plémě jedno zasedlo vedle druhého a založilo dle toho, jak bylo lidnaté, hrad jeden nebo hradů více jakožto společné středisko náboženské i národní, též i ke vzájemné obraně a ke schůzím pospolitým vůbec. Kolem hradů rozsazeni byli v osadách vesních jednotliví rodové, ze kterých se plémě skládalo. Hrad slul pravidelně jménem plemena (Dúdlebi, Netolici, Děčané, Holasovici), též tak i osada vesní jmenována jménem rodu v ní usedlého (Ješutborici, Nezamyslici, Vojnici, Bojmané, Domažilici, Priběnici, Radonici, Přáslavici a j.) Pravidlo bylo, že jedno plémě mělo i jeden hrad; když se však plémě rozmáhalo, přibývalo hradů, ale ty nesluly již po plemenu, nýbrž po zakladateli nebo po poloze. Zřejmě se to vidí u plemene Čechův, kteří měli hrady Krakov, Tetin, Ljubošin, Kazin, Děvin, Chvrasten, Pragu, Budeč; Charvaté v Polabí měli hrady Ljubici, Čáslav, Ljutomyšl, Vratislav, Chrudim, Chlumec Dobroslavův, Havraň; hradové Moravanů sluli Olomúc, Brnen-hrad, Znojim, Děvín a j.

Až do konce XII. stol. nebylo v Čechách a na Moravě než toliko hradů a sídel vesních; tak to bylo u všech Slovanů bez rozdílu. U hradů vytvořovala se podhradí neboli předhradí, kdež bydleli řemeslníci ke hradu příslušní a cizí kupci, hosté řečení.

Plémě (tribus) bylo soubor rodů. Rodové živouce v sedliskách vesnických, měli společný statek, společnou hlavu, zvláště pak společné jméno. Osada sama co osada neměla jména; obyvatelé nazývali sami sebe svým jménem a toto jméno utkvělo konečně na osadě: Utěšinovici jest prvé a původně název rodu, potom teprv název osady: Utěšinovice. Tím se vysvětluje úkaz ten, že nejstarší osady mají názvy rodové, patronymika, nikoli topické nebo osobní; takové vznikly teprve v dalším vývinu. Tou pak měrou, jak přibývalo členů rodových, t. j. jak přibývalo lidnatosti a ukazovala se potřeba ósad nových, vznikla i sedliska nová, jichžto obyvatelé pro rozdíl od starých rodů potřebovali také názvů nových. Tu povstaly četné názvy dle duchovní povahy, dle mravů a spůsobů, tytýž i nemravů a nespůsobů: Vše-hrdy, Vše-soky, Pře-pychy, Se-liby, (Sebe-liby), Se-mily, (Sebe-mily), Kvílici, Stýskaly, Strádaly, Žestoky, Divoky, Libo-sváry, Soběchleby, Sobě-druhy, Sobě-drahy, Doma-žilici a j. Dále dle tělesného vzezření: Kosmo-nosy, Bělo-úsy, Hnědo-úsy, Crno-úsy, Tlsto-úsy, Podě-brady, Podě-úsy, Podě-čely, Púcho-brady, Krch-leby, Holo-hlavy, Holo-úsy, Chvíštěnosy, Křivo-ústy, Zibo-hlavy, Vše-chromy, Krato-nohy, Holo-čřevy, Boso-nohy a j. Dle zaneprázdnění: Bečváry, Štítary, Kováry, Rataje, Pole-rady, Zemětěhy, Vodě-rady, Pece-rady, Ceto-rady, Žrno-seky, Mydlo-vary, Kolo-děje, Klado-ruby, Kníže-klady, Pně-tluky, Suko-rady, Rudníky, Jamníky, Dehtary, Smolotely, Mentúry, Šepetely, Koně-prusy, Kobylníky, Kravaře a j. Podle polohy sídla: Borované, Lúčané, Lúžané, Slatiňané, Rokytěné, Dubané, Hvožďané, Chrášťané, Chlumčané, Řečané, Budňané, Pusto-věty, Chudo-lazy, Chudo-plesy. Podle některé případnosti: Hrdlo-řezy, Pobi-strýce, Tato-bity, Zaje-kury, Měcho-lupy, Kravo-lupy (Krá-lupy), Kozo-lupy, Koto-peky, Pečekozly a j. Četné konečně jsou přezdívky: Hlupo-hlavy, Koro-hlody, Dřevo-

hryzy, Mrcho-jedy, Koto-jedy, Žabo-vřesky, Žabo-kliky, Črto-úsy, Sucho-mely, Kali-vody, Drbo-hlavy, Dolo-plazy, Mrkvo-jedy, Mízho-lezy, Tříbřichy, Vel-trubý, Vel-trusy, Možno říci, že starý řád rodový, kdež na dědinách sídleli jednotliví rodové, trval až do konce X. stol., takže osady o názvech patronymických i jinak hromadných, pocházejí z doby nejdéle do konce téhož století. Podle toho představoval by počet osad v Čechách a na Moravě, ježto mají název patronymický neb jinak hromadný, číslo starých dědin rodových čili počet starých rodů v zemích těchto; tím by také bylo najevu, kterého stupně dostoupila starověká kolonisace zemí těch do konce X. věku.

f) Předmětem vlastnického práva byla u dávných Slovanů půda nemovitá, náležející celému rodu, v češtině „dědina", v ruštině „otčina", v polštině „otčizna", v srbštině „baština" zvaná (kořen, děd, ot, bašta= batja). Základem živnosti bylo orné pole, role (o-role, kořen or-ati), ku kterému přidružovaly se louky, lesy, pastviny. Sama půda, na níž stála osada, slula a na Moravě podnes slove „dědina".

Dědina náležela rodu, t. j. členům nejen přítomným, živoucím, ale i budoucím, potomním, potomkům. Z přítomných přecházela na potomní bez odkazu, bez závětu. Bylať společná, nikoli jednotlivcova. Pokolení právě živoucí požívalo dědiny v ten způsob, že požitky z ní sloužily všem členům k živobytí. Požitky byly dvojí: Zboží, t. j. obilí a statek, t. j. dobytek.

Správcem rodu byl u českých Slovanů ot (ot-ec), kteréžto slovo prosté jest tak jako všecka příbuzná: Děd, stryj, uj, syn, vnuk, brat, zeť, tchán, svak. Ot byl hlavou rodu buď z přirozené autority nebo volbou. S otectvím souvisela také bohoslužba domácí. Se jménem „ot" střídaly se názvy „vládyka", „hospodář", „starosta". Jednota rodu jevila se ve společném jménu rodovém, jež později přešlo na sedliště: Radonici=Radonice, Radimici=Radimice, Přáslavici=Přáslavice, Úsinici=Úsinice a j. a j. Ve svém rodě každý člen nacházel nejen opatření životní, ale i ochranu, která se vztahovala i na zlé skutky nebo na viny jednotlivcovy. Rod odpovídal za takové viny a zlého člena (zlý-syn, zlá-dci) trestal sám, namnoze vyloučením z rodu, takže zlý (chudý, lichý) stal se nemajetným (chudým), povrženým (lichým).

Z tohoto zřízení rodového vysvětlují se všecky pozdější úkazy v oboru právním u slovanského lidu.

2. Zlomky Zelenohorské.

Pokud se nevědělo, že čtyry rukopisné listy, r. 1818 Zemskému Museji v Praze zaslané, pocházejí z archivu na zámku Zelené Hoře nad Nepomuky, což teprv r. 1859 Tomkem najisto postaveno, říkalo se listům těm „Libušin soud", ač jsou vlastně zlomky dva, jeden bez počátku: „Sněmy", druhý bez závěrku: „Libušin soud". První onen zlomek má 9, druhý 112 veršů pětistopých, desítislabičných. Oba zlomky jsou zbytky z větší sbírky zpěvů, i jest zhola nemožné, aby „Sněmy", jakž spočátku někteří pravili, závěrkem byly „Libušina soudu". Oba obsahují v sobě nálezy, ve dvou rozličných

sporech sněmem pronešené. „Sněmy" týkají se rodového bytu českých Slovanů, předmětem „Soudu" jest pak otázka slovanského nedílu. Povahu a podstatu tohoto rodového a majetkového bytu českého poznáváme teprv nyní, po rozborech skoro 80letých o právu slovanském konaných; výsledky pak upřímo vedou k tomu, co spůsobem nad míru úsečným pronášejí právě zlomky Zelenohorské.

Případ, o kterémž jedná „Libušin soud", znám byl Kosmovi († 1124). Píšeť Kosmas, že za Libuše vznikla pře nemalá o meze a hranice mezi dvěma občany, vynikajícími bohatstvem a rodem, tak že byli jako vůdcové a předáci lidu. S velikým hřmotem (tak se vyjadřuje Kosmas) předstoupili před kněžnu, žádajíce, aby spor jejich spravedlivě rozřešila. Což když ona učinila a celou rozepři ve stav pravý uvedla, tu ten, jehož pře nedostala vrchu, ryčně zvolal: O křivdo mužům nesnesitedlná! Vizte, kterak žena svárlivá soudy mužské lestnou myslí koná! — Toť jádro věci, kterou Kosmas po svém spůsobu křiklavými šprýmy vyšperkovati neopomenul. Nicméně máme tím doklad velmi vážný, že se z dob Libušiných dochovala tradice až do konce XI. věku, tedy nejméně po čtvero století!

Podrobněji pojednáme o Zlomcích na závěrku této naší knihy, v Exkursu I.; sluší jen vůbec připomenouti, že texty Zelenohorské dokonce nejsou slátaninou prázdných slov a hluchých vět, naopak že jsou plny vědomostí věcných, vynikajíce při tom vysokou cenou básnickou.

Zde toliko připomínáme, že rozepře o dědinu i v dalším postupu času slušely před soud zemský, jenž se vyvinul ze soudů sněmovních. Ještě kniha Rožmberská svědčí, že „nelze se o dědinu súditi před menšiem úřadem". Soud sněmovní rozsuzoval o dědinách rovněž jako o vinách proti panovníkovi a proti obci. Víme zajisté, že jeden z vražedníků kněhyně Ludmily, Gomon, odsouzen jest r. 921 soudem sněmovním na smrt spolu s bratrem svým (Gomon synodali sententia addictus cum fratre vitam amisit. Leg. o sv. Ludmile, kdež výraz synodus nevztahuje se k soudu církevnímu, nýbrž světskému). Jiný příklad poskytuje soud nad panem Miroslavem z r. 1130, za knížete Soběslava I. Z X. věku známe ještě jeden případ soudní, ješto r. 994 Vrševici ženu cizoložnici, choť jednoho z rodu jejich, mečem dali zabiti, skutek to soukromého dobývání práva, u starých národů pro cizoložství všeobecně dovoleného.

3. Prvotiny práva církevního.

Působení zákonů a pravidel církevních v zemích našich vzalo počátek svůj samým zavedením křesťanstva. Víra křesťanská zavládla zde během IX. století, na Moravě dříve nežli v Čechách. Morava přijala křest v prvních desítiletích toho věku, před rokem 830. Hned první kníže moravský, jejž známe z r. 830, Mojmír I., byl křesťanem. Komu Morava za křest děkuje, není zřejmo; pracovali tam duchovní z Řek, z Vlach a z Němec. Když se jednalo o založení biskupství v těch stranách, hájil Řím svou přednost. Avšak země sama přičíslena jest k bavorskému biskupství Pasovskému, odkud také církev. dosáhla oné organisace, kterou bratří Solunští, byvše na

Moravu z Cařihradu vypraveni, zde nalezli. Knížeti Rostislavovi, žádajícímu u císaře byzantského za učitele křesťanské, nešlo o pokřesťanění, ale o utvrzení lidu moravského ve víře a v mravu křesťanském. V Čechách, kde se sice z Řezna pokoušeli o pokřesťanění, víra zavládla teprve křestem knížete Bořivoje, jejžto r. 874 s choti Ludmilou přijal z rukou arcibiskupa Methoděje na Velehradě.

K první době biskupství pannonského, pozdějšího to arcibiskupství moravského, vížou se důležitá ustanovení církevní. Podrobnější vylíčení podáváme v Exkursu II.

4. Edictum Boleslai II.

Kníže Boleslav II., zakladatel biskupství Pražského, vydal r. 992, za druhého biskupa Vojtěcha Slavníkovce, trojí ustanovení: Předně že biskup právo má rozváděti manželstva mezi příbuznými zavřená, jelikož zákonům církevním odporující; zadruhé, že má moc zakládati kostely v místech příhodných, a zatřetí, že mu sluší vybírati desátek biskupský. Jakou povahu měl desátek biskupský (jiného desátku v ten čas ještě nebylo), o tom nás poučuje Kosmas, an dí, že ustanoveno bylo hned při založení biskupství, za prvního biskupa Dětmara (973—82), aby z každého popluží odvádělo se desátku po dvou kopách sklizeného obilí, počítajíc kopu po 50 snopích (dicimus autem acervum 50 manipulos habentem), a to kopu pšenice a kopu ovsa. Toto zřízení trvalo za druhého biskupa Vojtěcha (983—97) i za třetího Thiddaga (998—1017), až za Ekkarta, biskupa čtvrtého (1017—23), stala se změna v ten způsob, že se místo obilí ve snopích dávalo obilí ssuté, a to po dvou korcích, korec pšenice a korec ovsa. (Korec přitom měl míti pět pídí a dva palce zvýší.)

Sousedním Slovanům polabským, odkud systém desátkový přinešen také do Čech, slul desátek biskupský příhodným názvem „biskupovnica" (collectura Sclavorum, quae biskupounizha dicitur. Cod. Pomer. ad 1221). Píše Helmold, že dáváno biskupovnice z každého popluží měřici (mensura) žita, 40 resticuli lenu a 12 penízů ryzího stříbra.

Edictum zachovalo se v rukopise kláštera Svatokřížského v Rakousích, odkudž otištěno ve spise Wattenbachově „Beitraege zur Geschichte der Christlichen Kirche in Mähren u. Böhmen" (1849). Viz text v Cod. jur. boh. I. 6.

5. Decreta Brecislai I.

Kníže Břetislav I., dobuda v letě r. 1039 velkopolského hradu Hnězdna, nad hrobem sv. Vojtěcha v tamním chrámě Panny Marie uloženého, prohlásil skrze biskupa Pražského Severa (Šebíře) některá pravidla, nimiž měly uspořádány býti poměry jmenovitě manželské a i jinak zjemněny mravy a způsoby českého lidu. Dekreta zachovala se v letopise Kosmově, kdež výslovně jmenují se „decreta" a jest jich dvanácte na počet. Důležitost těchto stanov jest tím větší, poněvadž toho času pravomoc župních soudů byla ještě v plné moci a platnosti. Stanovisko zákonodárcovo jest sice zcela církevní, ale vidomo, že byla a kterak byla církev pokázána na moc

světskou, aby svým rozkazům zjednala průchodu. Také i závod arcijáhnů neboli arcipryštů (archipresbyteri) zračí se nám zde ještě v plném působení svém, čehož později v té míře nebylo. Konečně jeví se v Dekretích mnohé ještě způsoby pohanské, jež církev všemi silami hleděla vyhubiti.

Nejvíce šlo o pořádek v manželstvu. Oč pracovali Konstantin-Cyrill a Methoděj v IX., oč se vynasnažoval biskup Vojtěch v X. věku, o to šlo církvi české a knížeti Břetislavovi i v XI. věku. Všaktě ještě za Oldřicha (1012—37) bývalo, že mnozí měli až i tři ženy, aniž bylo kladeno za úhonu, unesl-li jeden ženu druhému a žena manželka vdala-li se za jiného. Proti tomu Dekreta nařizovala, aby manželstva dle církevních zákonů byla zákonitá (legitima], výhradná (privata) a nerozlučitelná (insolubilis). Který manžel zanechal by druhého a nechtěl se vrátiti do svazku manželského, takový měl býti sice ne jako posud kladen za otroka a prodán do ciziny, ale vypovězen ze země bez možnosti návratu, ani kdyby výkupu podával. Kdyžby žena vinila muže, že ji trýzní, tedy mělo soudem božím mezi nimi rozhodnuto býti, kdo vinen a trestu hoden.

V celku obsahují Dekreta Břetislavova 12 kusů: 1—4 o manželstvu, 5 a 6 o vraždách, 7—9 o pijanstvě, 10. a 11. o slavení dnů nedělních a svátečných, 12. pochovávání mrtvých. Jsouť vážným pramenem ku poznání právních poměrů za doby župní, spolu s pozdějšími Statuty Ottonovými z r. 1189 a s Konkordátem z r. 1222. Otisk v Cod. jur. boh. I. 7.

6. Jus Gedčanorum.

Kníže Břetislav, konaje r. 1039 pověstnou svou výpravu do velké Polsky, zmocnil se na pochodu z Poznaně do Hnězdna hradu Hedče (castrum Gdec). I prosili obyvatelé, aby se směli vystěhovati do Čech. K čemuž kníže přivoliv, obdaroval Hedčany, jichž bylo velmi mnoho na počet, bohatých i chudých, končinou na knížecím lese Crnínu, tu kde podnes osada Černín (Pal. 273), v podkraji řeky Litavy, a také osada Zdici (Pal. 272), což není než rodové jméno té rodiny, ze které pošel letopisec Kosmas a syn jeho Jindřich, biskup Olomucký (Henricus qui et Zdik). Dobře Hájek osídlení toto klade na Litavu, do končin nynějšího městyse Lochovic (Pal. 270), ne na Domažlicko mezi Chody, což jest mínění zcela nepodstatné a mylné. — Hedčanům kníže ponechal vlastního správce i soudce, tak aby žili podle zákona obvyklého ve vlasti polské (simul eis unum ex ipsis praefectum et judicem constituit, decrevitque ut sub eadem lege, qua in Polonia usi sunt, quum ipsi tam ipsorum posteri viverent). Zprávu o Hedčanech zachoval Kosmas v kronice své. Byla to jedna z prvních exempcí ze župní pravomoci v Čechách. Zdá se však, že se tato polská kolonie v zemi české záhy rozešla, nebo že se osadníci brzo sloučili s obyvateli domácími.

Komarek Emil, Die polnische Kolonie der Hedčané in Böhmen. (Král. spol. nauk v Praze 1868.)

7. Břetislavův ústav o posloupnosti.

Až do knížete Břetislava I. (1037—1055) bylo následnictví na knížecím stolci českém spořádané tak, že po otci následoval nejstarší syn a neměl-li ten

syna, nejbližší bratr. Břetislav I. byv samojediným dědicem, sám měl synův pět. Obávaje se neshod z toho pro následnictví, zůstavil nedlouho před svou smrtí († 1055), meškaje na hradě Chrudimi, quatinus inter meos natos sive nepotes semper major natu summum jus et solium obtineat in principatu, omnesque fratres sui sive qui sunt orti herili de tribu, sint sub ejus dominatu" (Cosm. ad a. 1055). K tomuto ustanovení vztahují se pozdější slova Kosmovy kroniky: Justitia erat Boemorum, ut semper inter principes eorum major natu solio potiretur in principatu (ad 1100). Tím založen seniorat a ustanoveno následnictví dle stařešinstva při stolci českém i také jednotná moc panovničí v Čechách i na Moravě. Tím pravidlem řídily se nejbliže budoucí případy následnické. Vratislav II. r. 1091 přiřknul stól knížeci po sobě s vyloučením syna svého Břetislava (II.) bratrovi svému nejbližšímu, toho času v rodu nejstaršímu, Kunratovi, údělnému knížeti Brněnskému (quod post suum obitum frater ejus Chuonradus obtineat solium ac Boemiae ducatum. Cosm. ad 1091). Po brzké Kunrátově smrti r. 1092 následoval řečený Břetislav II., syn Vratislavův, toho času tuším v rodu nejstarší. Tento Břetislav II. umíraje s litostí velikou pravil, že synovi svému Břetislavovi nemůže zůstaviti než loveckou troubu a loveckou sudlici svou, caetera non est meum sibi dare, quae Deus posuit in sua potestate. (Cosm. ad 1100). Následoval vskutku také ne tento syn Břetislav, ale Bořivoj II., Břetislava II. bratr. Tu se strhnul boj o stól knížecí, ježto Oldřich, údělný kníže Brněnský, syn Kunrátův, volal se na své staršinství proti Bořivojovi: Jactat se esse aetate majorem et secundum patriae morem debitum sibi injuste sublatum per fratrem juniorem poscit principalis sedis honorem. (Ib. ad 1101).

Břetislavovo stařešinstvo mělo dobrý následek v tom, že údělní knížata moravští majíce vždy naději dostati se na knížecí stól český, drželi se Čech a odolávali všelikým popudům k odtržení té země od Čech. Avšak nejistota, která vždy panovala co do osoby následníka, rozbijela všelikou trvanlivost veřejného života, tak že poměry politické a pospolité nikterak se nemohly ustáliti. Také dána panovníkům říše římské vhodná příležitost, aby zasahovali do osudů zemí českých, víc než Čechám bylo prospěšno a užitečno. Celé XII. století jest toho svědkem. Konečně na samém sklonku toho století sama příroda společně s dobrou rozvahou politickou konec učinila neblahým běhům těm, když kmen Přemyslovců zůstal na čtyrech očích, Přemyslovi I. a Vladislavovi Jindřichovi, kteřížto bratří po přátelsku se srovnali.

Loserth J., Das angebliche Senioratsgesetz des H. Bretislav I. u. die böhmische Succession in der Zeit des nationalen Herzogthums. (Arch. f. öst. Gesch. LXIV.)

8. Marcus praepositus

Biskup Pražský, Jaromír-Gebhart, bratr knížete Vratislava II., na biskupském stolci zasednuvši r. 1068, hned po svém nastolení pečoval o pevnější řád při kapitule Pražské. Napomocen byl mu při tom kaplan jeho, kněz Marek, jenž pocházel z německé rodiny šlechtické, vyznamenávaje se moudrostí a věhlasem; ve svobodných uměních byl vzdělán vysoce,

v bohoslovi znal se znamenitě a v učení víry i v zákonech církevních byl znalcem přímo výtečným (in lege ecclesiastica doctor magnificus). Tak jej vychvaluje kronista Kosmas. Marek vzdělání svého patrně dosáhl na některé metropolitní nebo klášterské škole v Němcích, kde toho času při bohoslovi pilně ohled brán na „sanctorum patrum decreta et conciliorum statuta". Není nepodobné, že Jaromír seznámil se s ním hned za mlada, jsa někde v Německu na učení školském. Proboštem učiněn Marek asi v červenci r. 1068, i zůstával ním až do r. 1098, tedy po plných 30 let. † 14. list. 1098. Co hlavní skutek probošta Marka slaví Kosmas obnovu kapituly Pražské. Kapituly stávalo ovšem hned od té doby, co založeno bylo biskupství, nejvíce přičiněním druhého biskupa Vojtěcha a péči spolupracovníka jeho Velicha, ale poměry byly nedosti spořádané, tak že kapitula postrádala náležité úpravy. Probošt Marek zařídil stálých míst kanovnických 25; kanovníci měli míti výživu slušně pojištěnou, řád životní urovnaný, zevnějšek duchovnímu povolání přiměřený. (Bylo prý do těch dob kanovníků něco neučených a nespořádaných.) Probošt z požitků, jež jemu z desátku biskupského náležely, tři díly obětoval kanovníkům a podržel sobě toliko čtvrtý díl; tím docíleno, že každý z kanovníků měl ročně 30 korců pšenice a 30 ovsa i krom toho po čtyrech penězích týdně na maso. Z r. 1091 máme první zprávu o domě kanovnickém, jenž slul „Monasterium Pragense S. Viti. Wenceslai et Adalberti" i stál v těch místech, kde se nyní nalezá dům šlechtičen Theresianských, na východ od kostela Všech Svatých.

9. Jus curiae hospitum mercatorum.

Koncem XI. a počátkem XII. stol. činí se první zmínka o Týně, ještě kníže Bořivoj II. (1100-07) jisté poplatky z Týna daroval kapitule Pražské. Co jest toho času Týn, jehož památka podnes trvá v názvu kostela Panny Marie před Týnem? Pod hradem Pražským prostíralo se podhradí (suburbium) tu kde nyní Menší Město i kde nyní Staré Město. Obě tyto části podhradí spojoval vjedno most Vltavín. Každá z nich měla tržiště. Tržiště Malostranské zaujímalo náměstí nyní Štěpánovo i náměstí Radeckého s celým městištěm kostela svatomikulášského a domů při něm postavených. Tržiště staroměstské zabíralo Malé náměstí i Veliké s nynější radnicí i s domy při ní vystavenými, prostranství tu i tam právě ohromné. Na východní straně tržiště staroměstského nacházel se dvůr hostinský neboli kupecký, ve kterém cizí kupci, hosté (hospites) zboží své ukládali a i sami také přebývali. Latině říkali dvoru tomuto „Curia hospitum", „Curia hospitum mercatorum", kteryžto název shoduje se se jmenem podobných dvorů na Rusi, kdež sluly „Gostinnoj dvor". Česky se mu říkalo Týn t. j. budova o sobě ohražená. Němci dávali mu název „Frohnhof", t. j. dvůr, kde se vybíraly poplatky a dávky z hostinského zboží knížatům povinné, t. z. frohne. Z toho povstal název velmi nepřístojný Laeta curia. Týn slove nyní u lidu Ungelt, což jest synonym staroněmeckého frohne.

Před Týnem nacházel se kostel ke cti Panny Marie, kterémuž se dle polohy říkalo „Ecclesia S. Mariae ante Laetam curiam". Tento kostel

slušel k Týnu samému i byl ve svazku s hostinským dvorem. Říkalo se mu také „Kupecká kaple“ (Hájek).

Týn měl svou vlastní právomocnost (judicium ad curiam pertinens). V případech trestních mezi hosty v Týně zběhlých nesměl ani komorník ani rychtář vkračovati, z čehož jde, že hosté nepodléhali právomoci knížecí nebo zemské ani právomoci městské. Žaloval-li kdo domácí na hosta, příslušel soud knížeti i vykonával jej sudí dvorský. Žaloval-li host na městského člověka, konal se soud skrze rychtáře německého, byl-li žalován osadník Němec, nebo skrze komornika, byl-li žalován Čech domácí. Požitky soudní příslušely knížeti, tak jako i poplatky tržní z kupů a prodejů v Týně vykonávaných. Z těchto důchodů jistou týdenní částku přikázal Bořivoj kapitule Pražské. Z listiny Týnské víme, že již na závěrku XI. stol. stávalo německé osady v podhradí Pražském, neboť se mluví o rychtáři německém a o osadnících Němcích; jiný doklad na to máme ve výsadě Němcům v podhradí od Soběslava II. dané, kde se dí, že Němci sídleli u kostela sv. Petra (na Poříčí) hned za krále Vratislava II. (Viz č. 13). Ale přicházeli sem i Rusové, Moslemové, Židé a Uhři s kupectvím.

10. Právní listiny.

Původních listin obsahu právnického, kteréž by současny byly svému datování, tudíž originály formálně správnými, nemáme až teprvé ve stol. XIItém. Ovšem máme řadu listův, ponejvíce zakládacích a darovacích, hlavně sborům církevním, klášterům a kapitulám svědčících, jenž obsahují podrobná data o donacích, ale listy tyto, jenž sice obsahem svým nejsou podezřelé, strádají formalními vadami i jsou ponejvíce antedatovány. Takové jsou zakládací listy kláštera Břevnovského z r. 993, Ostrovského z r. 999, Rajhradského z r. 1045 a 1048, kapituly Boleslavské z r. 1052, kapituly Litoměřické z r. 1057, kláštera Hradištského na Moravě z r. 1078, Opatovského z r. 1086, kapituly Vyšehradské z r. 1088, kláštera Kladrubského z r. 1115. Zatím data v takovýchto listech obsažená nejsou nesprávná; z nich vážíme množství vědomostí z X., XI. i XII. století, jako na př. o hradech župních, o zřízení župním, o úřadech zeměpanských, o celnicích pohraničných, o dávkách a službách.

Dosti jasný pohled, kterak se postupovalo při takových donacích, poskytuje nám letopisec Sázavský, jenž podle spolehlivých pamětí kláštera tohoto píše, kterak kníže Břetislav I. původní darování otce svého Spytihněva II. mocí svou potvrdil a požadavkům majitelů darovaného újezdu dosti učinil, při čemž svědci byli syn jeho Vratislav a županové zemští. O tom o všem Prokopovi prvnímu opatovi vydáno sepsání listinné za svědectví spravných svědků (et abbati scriptis et legitimis testibus reconsignavit. Fontes II. 244). Bohužel že písemnost tuto připomenutá nikdež se nevynachází. Za to máme z brzké doby potom listinu, která svědčí, že se donace sborům duchovním učiněné ve formě prosté zaznamenávaly, donace pak pozdější ke starším jednoduše připisovaly. Jest to darovací listina kostela Litoměřického brzo po r. 1057 zhotovená a podnes zachovaná. Takovéto zapsání sloužilo za

základ konečnému vyhotovení listin právních, kterých zvláště Přemysl Otakar I. jal se vydávati, když se jednalo o to, aby sbory duchovní a lid jim přikázaný osvobozeny byly od robot zemských a vyjmuty z právomoci soudů župních. Což se dálo právě za Přemysla I. Tu pak se stávalo, že sbory daly sobě psáti listiny antedatované, tak aby se zdálo, že všecka práva v nich zapsaná pocházela hned z doby samého založení sborův.

Nejstarší listina z kancelláře české jest darovací list knížete Soběslava I., r. 1130 daný kollegiatní kapitule na Vyšehradě. Originál chová se v archivu téže kapituly. Listina proto důležita, že obsahuje výčet 19 žup českých, ježto byly: Praha, Vyšehrad, Žatec, Sedlec, Litoměřice, Bělina, Děčany, Boleslav, Kamenec, Hradec, Opočno, Chrudím, Kúřim, Plzeň, Libice, Vratno, Rokyteň, Čáslav a Chýnov. (Reg. I. 211.)

Jinak za nejstarší listinu knížecí klade se list Vladislava I., z r. 1160, jímž potvrzuje Hradištským benediktinům na Moravě statky jim darované. (Originál v Museji českém, otisk v Piterově Thesaurus absconditus a u Bočka I. c. 293., regestralně v Reg. I. 304).

Nejdávnější listina kancelláře české v archivu Vatikánském uložená pochází z měsíce září 1217, i jest opatřena zlatou pečetí; máme tu tedy první známou zlatou bullu českou. (Pal. Děj. I. 2., str. 131. Opis v českém Museji.) Listina tato zvláště proto jest zajímava, že král Přemysl I. v ní praví: „Nec enim meae consuetudinis est nec praedecessorum meorum, quempiam, quanto magis clericos, ad mortem condempnare".

V pozdějším listě Přemyslově do Říma z r. 1219 připomíná se pečeť zemská, nesoucí obraz sv. Václava: „Sigillo nostro speciali cum sigillo communi regni Boemiae, vid. S. Wencezlai, quia comites nostri specialibus non utuntur in facto communi sigillis". (Reg. I. 605.)

11. Daniel episcopus.

Pražský kanovník Magnus, jenž okolo r. 1144 slove kustodem kostela sv. Václava na hradě Pražském (custos ecclesiae S. Wenceslai I. 245), měl dva syny, kteří oba, obdrževše vychování velmi znamenité a vzdělání na ten čas neobyčejné — proslavili se ve službách knížete Vladislava II. Starší, Alexander, byl proboštem Vyšehradským i kancléřem knížecím; vypraven v jistém poselství k císaři řeckému Manueli Komnénovi, zemřel v tom poslání r. 1145, dne 18. října. (Chron. Vinc.). Probošt Alexander vymohl v Římě, že kapitula Vyšehradská uznána r. 1144 za bezprostředně podřízenou pod stolcem papežským (quod eadem ecclesia S. Petri juris sit), za kteréžto uznání zavázala se odváděti poplatek 12 hřiven do Říma. (Reg. I. 242). Druhý syn Magnův byl Daniel, jenž konal studia svá tak jako nepochybně i bratr jeho, na universitě Pařížské (dum ipse studeret Parisius. Chron. Sil.); podle všech úkazů mladý Daniel se zalíbením studoval právo církevní. Navrátiv se asi r. 1140 z Francie, stal se záhy proboštem Pražským, nástupcem probošta Juraty, kteréhož legat Guido jelikož nekněze a ženatého ok. r. 1143 s důstojenství toho složil. R. 1149 zvolen jest za biskupa a r. 1149 v Mohuči svěcen.

V následujících letech stal se Daniel předním rádcem knížete Vladislava II.; vplyvem jeho stalo se, že Vladislav sbliživ se s cís. Fridrichem I. a uvoliv se táhnouti s ním do Vlach, dosáhl za to důstojenství královského. Domácí panstvo politiku tuto neschvalovalo; nejsouc ani slyšáno, zle na biskupa nevražilo, přičitajíc jemu všecko toto konání knížete svého.

Od té doby stal se biskup více služebníkem císařovým nežli královým. Vyžádalť si císař na králi, aby biskup zůstal u něho ve Vlašich; znal prý se dobře v řeči vlaské. Ve Vlašich zůstal s biskupem i kanovník Vincentius. Císař potřeboval biskupa zprvu za svého kommissaře, aby od měst bornovlašských přijímal rukojmě za věrnost a přísahu oddanosti. Na začátku 1159 došlo biskupa druhé nařízení, aby po městech ustanovoval podesty a konšele. Tu se stalo, že meškal jednoho dne ve sv. Heleně, jedva míli vzdálí od Bononie; i vyšel oheň a ztrávil byt biskupův. Vincentius meškal zatím v Bononii, kam ho biskup poslal byl, aby koupil Dekreta Gratianova a jiných kněh více (pro emendis enim Decretis et aliis libris ab episcopo Boloniam missus fueram.) R. 1160 když vykonána byla volba papeže Viktora, vypravil císař posly své po říších křesťanských, aby volbu tu všudež oznamovali. Daniel poslán do Uher, odkudž se navrátil sice do Čech, ale brzo jel zase do Vlach, provázeje císaře s brannou mocí svou (Daniel cum sua militia). Tu jej ustanovil císař spolu s Hermanem, biskupem Verdunským, který stále jsa při dvoře císařově i obydlí s Danielem sdílel, za soudího císařského pro celou Italii (imperialis curiae in tota Italia judex. Vinc.), důkaz o neobyčejné právnické vzdělanosti biskupově i o státnickém věhlasu jeho. Avšak do vlasti se více nenavrátil; zemřel v Italii na mor r. 1167 dne 9. srpna (Ib.)

Není pochyby, že Dekrety, jež kan. Vincentius v Bononii koupil, rozuměti se musí Decretum Gratiani, dílo slavného professora Bononského Gratiana, složené právě v ten čas, co se odbývala výprava cís. Bedřicha I. do Italie, okolo r. 1145 (mezi r. 1141 a 1151). V krátkých Letopisech českých děje se zmínka o něm k r. 1151: Gratianus monachus Decretum componit et magister Petrus Sententias (t. j. Liber sententiarum Petra Lombarda).

Decretum Gratiani je sbírka kánonů apoštolských, kánonů koncilů církevních, dekretálů papežských, výňatků ze spisů sv. Otců, ze světského práva, římského i franského. Dílo rozděleno jest na tré části: První o osobách, druhá o věcech, třetí o výkonech církevních. Dílo samo má ráz práce učené, soukromé, i mělo obsahovati encyklopaedii všeho církevního vědění z prvního tisíciletí křesťanského pro ty, kteří se právu církevnímu učili.

Gratian dílo své sám nepojmenoval; říkali mu zprvu „Concordia discordantium canonum", později „Concordia canonum", avšak název „Decreta" záhy se objevuje, jak to vidíme z letopisu Vincentiova, psaného mezi 1171 a 1173; tento název s proměnou dosti nepřípadnou (Decretum místo Decreta) od konce XII. věku vůbec zobecněl.

Gratian byl mnichem benediktinského kláštera sv. Felixe v Bononii; biskupem nebyl; na Bononské universitě professoroval co mistr (magister).

Žil tušim do r. 1158, jistě ještě v prvních letech padesátých. Dílo své skládal dle Schulte mezi r. 1139—42, dle Maaszena 1150—51. V Římě bylo Decretum známo hned r. 1144, i přikládáno mu víc a více autority, až se stalo zákonníkem vůbec platným.

Že by se byl kodex kanovníkem Vincentiem z Bononie do Čech přinešený zde zachoval, o tom ovšem slušno pochybovati. Avšak opisů tušim mnoho pořízeno v Čechách, a to hned počínajíc XII. stoletím. Rukopisy tyto jsou: 1. Kláštera sv. Apolináře v Sadsce, nyní v Českém Museji (sign. I. B. 1.), pergamenový ve fol., psaný rukou XII. nebo XIII. století. 2. Metropolitní Pražský (sign. J. XIX) ve fol. na pergaméně, psaný počátkem XIII. století, pocházející ze kláštera sv. Maří „in Vyhel" (liber canonicorum regularium mon. S. Mariae in Vyhel, quem donavit magn. vir dom. Ctyborius et fundator gratiosus 1424). Ne-li ze kláštera Roudnického? 3. Jiný metropolitní Pražský (J. 1.) ve fol., perg., původně Pražský universitní (in scola canonistarum studii Pragensis 15. Maii 1415). 4. Codex kláštera Tepelského ze XIV. věku: Explicit Decretum compilatum a Gratiano monacho monasterii St. Felicis de Bononia.

12. Mysloch abbas.

Klášter Opatovský řádu sv. Benedikta měl ve své bibliothéce rukopisné dílo „Liber constitutionum", kteroužto knihu dle připisku na titulu přinesl opat Mysloch z Pařížského kláštera Cluniackého (portatus de Cluniaco per abbatem Mislozium). Opat Mysloch jmenuje se v listině z r. 1160 (Reg. I. 304). Seznam kněh kláštera Opatovského pochází ze XIV. věku (Ott 94: Nota, quod subnotati libri sunt Opatovicensis monasterii.). Klášter Opatovský na pravém břehu Labském, mezi Hradcem Králové a Pardubicemi, vzal za své v bouřích husitských. (Jméno opata Myslocha upomíná na patronymika Myslochovici, Myslešovici.)

13. Jus Teutonicorum Pragensium.

Prvotní sídlo Němců Pražských bylo Poříčí podnes tak zvané, s kostelem sv. Petra ještě nyní stávajícím. Toť byl onen „vicus Teutonicorum", o němž mluví výsada Soběslava II. z r. 1174—78 a pokračovatelé Kosmy z r. 1245. Osadě té ještě i ve XIII. věku říkalo se „v Němcích" (1253 in Nyemciech Reg. II. 2056). Ležela v podhradí (in suburbio) t. j. v prodloužení podhradí Pražského na pravém pobřeží, při dráze, která šla dále do východních Čech přes Sadskou. Když pak r. 1253 za Václava I. obezděna ona část podhradí, jež tvoří nynější Staré město, Poříčí zůstalo za branami tohoto města, vně hradeb městských (ante fores Prag. civitatis, extra civitatem. Ib. 2646 a 2770). Téhož času dostal se kostel sv. Petra křižovníkům špitalárům (hospitalarii vel stellarii ad S. Petrum in vico Teutonicorum). Touto osadou protékala bystřina Skytina, pochodící od Olšan (kde ještě r. 1449 jedné vinici říkalo se „ve Skytinách". Tomek Praha VIII.). Osada sama byla otevřena, neobezděna, neboť přívalem vod Skytinských zachvácen sám kostel i mnoho budov (patrně dřevěných) odplaveno do Vltavy.

První stopa německého osazení v podhradí sahá do časův krále Vratislava II. (1061—1092); listina Soběslavova II. praví totiž, že Němci mají „legem et justitiam a tempore Wraczlai". Za Soběslava II. měla osada

na Poříčí již několik ulic (per vicos Theutonicorum). Němcům v podhradí Pražském na Poříčí udělil jistá práva a výsady týž kníže Soběslav II., řečený princeps rusticorum (1173—78).

Osnova tohoto privilegia známa jest z potvrzení krále Václava I. (asi z r. 1231) Cod. jur. boh. I. 35, z potvrzení krále Přemysla O. II. ze dne 26. list. 1274 (Ib. 65), z konfirmace krále Jana ze dne 27. července 1319 (Viz také Čelakovského Priv. měst. I. 1174—78 a Cod. jur. boh. I. 17).

14. Postup kolonisace.

a) Světští majitelé velikých statků, knížata zemští, páni i vládyky, během XI. i XII. stol. pilni byli u zakládání nových osad, jimiž množili jmění své. Osady tyto vyznačují se tím, že jim dávána jména osobní, po zakladatelích, anebo že brány názvy od polohy, řek. hor, lesů, z čehož původ braly názvy topické. Kolonisace tato vztahovala se ke krajinám úrodným tak jako ke krajinám lesním, kdežto stará sídla rodová výhradně se nacházela v úrodných rovinách a při řekách.

b) Osobní názvy jsou Staniměř, Divišov, Benešov, Markvartice, Tasov, Budišov, Ranožíř, Slavnič, Radim, Jičině-ves, Miliče-ves, Cetoraz, Tuchoraz, Zderaz, Oldříš, Těptin, Chotěšov-Újezd, Medly-Újezdec, Slavkov, Hroznětin a j. a j. Jména topická od řek vzatá jsou: Sebranice, Trstenice, Desna, Lubný, Javorník, Slúpnice, Třebová, Třebovice, Třemošnice, Lubchava, Svitava, Medhuje, Ledhuje, Vztekelnice, Ponikva, Crmná, Debrník, Cidlina, Úpa, Upice, Orlice, Přísečnice, Jihlava, Brod, Slapy, Most a j. Horské názvy jsou Chlum, Chlumec, Chlumek, Ples, Kamenec, Rozsochatec, Žďár, Hora, Brdo, Bradlo, Vysoká a j. Lesní: Chvojno, Voštice, Březina, Bučina, Dúbrava, Seč, Proseč, Hvozdec a j. Názvy od polohy vzaté jsou: Převlaka, Příluka, Slatina, Blatno, Mlaka, Žleb, Užina, Záblatí, Podhůří, Debrno, Debřec, Záhoří, Mezilesí, Mezimostí, Zápotočí, Zařečí a j.

c) Důležité v kolonisaci české jsou osady řečené Ochoze, Újezdy, Újezdce a Lhoty. Ochoze a Újezdy byly obory země s vesnicemi a všelikým příslušenstvím hospodářským, rolemi ornými, lukami, pastvinami, lesy i vodami v jeden celek spojenými. Názvy pochodí od toho, že se mezníky sázely obcházením při menších nebo objížděním při rozsáhlejších statcích (ambitus, circuitus). Hlavnímu dvorci říkalo se „Na ujezdě". Podnes čítáme v Čechách ok. 150 osad toho jména. Mladší útvar než Újezdy jsou Lhoty. Majetníci velkých statků dávali části svých pozemků, ponejvíce lesy, jednotlivým podnikatelům ke zkolonisování do jisté lhůty bezplatně; osady na takovou smlouvu založené obdržely název Lhota, Lhůta, Lhotka. V Čechách samotných počítá se výše 300 Lhot.

d) Po venkově měli knížata, zemští i údělní, hradce, týny neboli týnce, t. j. dvorce neveliké, ponejvíce pobytu letnímu a zábavám loveckým sloužící (arces, curiae, curtes). Takové byly Levý Hradec, Ztbečno, Křivoklát, Lysá, Jaroměř, Oldříš, Sadska, Týnec na horkách (T. super monticulos), Chvojno, Živohošt. Po příkladě knížat zakládali také biskupové týny a hradce pro sebe, jako Žirčiněves, Rúdnice, Týn Horšův neboli biskupský, Týn nad Vltavou, Chuchel, Sekýř-Kostel, Kroměžíř.

e) Ve XII. stol. připomínají se osady trhové (fora, villae forenses) t. j. osady, kde se odbývaly značnější trhy. Taková tržiska nacházela se hlavně při branách zemských, na stezkách pomezních, ale i v kraji při drahách. Známe Slivnici blíže hradu Břecslavi, Ústí nad Labem. Ku konci téhož století dáváno takovýmto osadám název burgi. Známe z r. 1183 Argentaria super Msea (dnešní Stříbro), z r. 1186 Kladruby klášterské, z r. 1183 Kadaň (burgus novus), 1203 Velehrad (olim civitas, modo burgus), z r. 1240 Tišnov (Předklášteří) a j. Villae forenses říkalo se s počátku také městům vlastně tak řečeným, dokud nebyla ohražena a opevněna (r. 1241).

Jestliže knížata zemští, páni a vládyky v XI. a XII. stol. zakládali osady rolnické, jali se ok. pol. XIII. věku stavěti zámky, ponejvíce na nepřístupných výšinách; namnoze povstalý zámky takové na základě hrádku nebo týnů loveckých; počátek učiněn za Václava I., samotu vyhledávajícího; tak vzniknul Křivoklát (Burgleins), Žebrák (Bettlern), Castellum vetus (Týřov), Lapis regius. Veliký popud ke stavění zámků dán tatarským vpádem r. 1241, ježto se ukázalo, že hrady staroslovanské, byť sebe mohutnější, jako Vladiměř nad Kljazmou, Novohrad Svatopolč, Kyjev, Krakov, Vratislav, nebyly s to odolati útokům tatarským. Zámkův přibývalo valem, i dáváno jim podle módy tehdá panující názvy německé, jako Šternberk, Zinnenberk, Löwenberk, Leuchtenburk, Rosenthal, Waldenberg a j. a j.

f) Zakládání klášterů počíná se koncem X. stol. a trvalo po všecku dobu Přemyslovskou. Zprvu pocházelo zakládání takové od knížat zemských, později přidružili se hlavně rodové panští k dílu tomu. Městiště voleno zprvu na hradech (Sv. Jiří) nebo při hradech (Břevnov, Strahov), napotom i po kraji, v končinách úrodných a živných, dílem také v končinách lesních. První řehole do zemí českých uvedená byli Benediktini, po nich následovali Praemonstrati a Cisterciani, potom Johanité, Božehrobci, Křižovníci, Templáři. Sborům duchovním, klášterským i neklášterským, nedávali zakladatelé krajiny pusté, aby jich teprve vzdělali, nýbrž statky právě nejvýnosnější, položené v krajinách nejúrodnějších, opatřené lidem služebným i nábytkem hospodářským. První příklad klášterského osazení na lesích a v ústupech nepřístupných poskytuje klášter Sázavský. Postup hospodářství na statcích duchovenských lze takořka krok za krokem pozorovati, poněvadž statky tyto byly uzavřeny aniž přecházely z ruky do ruky. Duchovní velmi rádi dědinám od nich zakládaným dávali jména na povahu duchovenstva ukazující, jako Biskupice, Popovice, Opatovice, Proboštov, Opatov, Děkanovice, Klášterec, Mnichovice, Dušníky. K osadám působením církve založeným počísti dlužno také četné Církvice, Cerekve, Cerekvice (z řeckého *κυριακή*), pak Kostely, Kostelce, Kostelany (ecclesiae incastellatae).

g) Osady městské. Názvem tím míníme osady ne již výhradně rolnické, ale řemeslnické a obchodnické, mající obecné zřízení se samostatnou obecní správou. Osady takové započaly se počátkem XIII. věku, ponejvíce při starých hradech slovanských na jich podhradích, nebo na podstavě vesnic trhových, anebo na vesnických dědinách výhodně položených. V podhradí Pražském, na Poříčí, vyvinula se hned v XI. věku německá osada se samo-

statnou obecní správou (vicus Teutonicorum); také na levém břehu, pod hradem, tu kde nyní Malá Strana, v 2. pol. XIII. věku vytvořilo se město na základě podhradí (Nova civitas sub castro Pragensi). Jako město Praha, tak i město Brno vyvinulo se ze starého podhradí i slove r. 1210 burgus Brunensis s obyvateli Němci (Teutonici), Vlachy (Romani), Gally i Slovany. Nejinak i město Olomúc, kde z podhradí vzrostla osada městská. Tak i Znojem, Břecslav a j. Ze starší trhové osady vytvořilo se město Bzenec (1214), Opava (1222). z osad na drahách Freudenthal, Hlubčice. Zvláštního pozoru zasluhují městské osady, horniky zalidněné, jako Jihlava, Jamnice. Tyto městské osady byly zprvu otevřeny, jako jiné osady vesnické; teprve vpádem tatarským stalo se, že tak jako stavěny zámky, také města jsou opatřována hradbami. Počátkem XIII. stol. konečně vysazovány jsou mnohé vesnice právem německým; dálo se to nejvíce působením sborův duchovních a mohutné podpory došlo tím, že osadníkům takovýchto osad dostávalo se immunity a výjimky z pravomoci župní. První jména německá při vsech pochodí ze samého konce XII. věku: 1196 Neudorf, 1207 Schonvelt, Fridbach, Zlawkowerde, Pasengrune a j.

15. Zřízení župní.

Země česká i země moravská v XI., XII. a XIII. stol. rozděleny byly na župy (provinciae, civitates). Dle našeho názoru počítalo se těchto žup v Čechách 36, na Moravě 18. Říkalo se jim krátce také Bělsko dle hradu Běliny, Děčsko dle hradu Děčany, Holešicko dle hradu Holasovici. Župní hradové byli sídla úřadů župních (officia castri, beneficia, officia suppae), jenž byli tito:

Županství (urbis praefectura). Župan (praefectus, comes, castellanus, suppanus, rector provinciae), náčelný, přední úředník v župě, zastupoval osobu knížete zemského, od něhož byl ze předních rodů v župě usedlých jmenován, byl velitelem župního lidu v čas války a správcem politickým, chranitelem řádu a pokoje, předsedou soudu župního v míru. O ustanovování županů svědčí Kosmas, an di, že kníže Jaromír, odevzdávaje 1037 vládu Břetislavovi, poroučel mu rod věrných Těptoviců a Municů: His urbes et populum ad regendum committas. R. 1061 odňal Vratislav županát Bělský županovi Mstíšovi a dal jej Kojatovi Všeborovici: Ablata est ei urbis praefectura et data Kojatae, čemu se Mstiš bez reptání podvolil, řka: Dux est et dominus, de civitate sua faciat, quod sibi placet. R. 1101 kníže Bořivoj Vršovicům vrátil županství jim odňaté, Božejovi Žatecké a Mutinovi Litoměřické atd. Na soudu župním byl župan předsedou, aniž cudař směl koho souditi sám o sobě, bez přítomnosti župana neb několika šlechticů. Nunquam judex debet judicare solus, nisi praesente castellano aut aliquibus nobilibus (JConr. 29). Při každém svodu musel býti také mladší druh nebo-li posel županův: Quando ducitur svod, debet adesse castellani nuntius (8. 10), též tak při půhonu, při opovídání atd.

Cúda nebo-li sudství (czuda, judicium). Sudí neboli cúdař lat. slul czudarius, judex provincialis. Nejstarší zpráva o soudech župních děje

se v Dekretích Břetislavových, ježto arcipryšt měl moc a právo vrahy oznamovati županovi toho kterého hradu, aby k nim saženo bylo podle práva. Nejčastěji připomínají se soudy župní, kdykoliv šlo o vymínění některých obyvatelů z právomocnosti soudů těchto. Sudí měl působení při všech výkonech soudních, při půhonu, při opovědi, při svodu, při vzetí své věci, při zavazení obviněného, při vině porubání lesa. Na soudu panském měl pravidelně předsednictví, kdežto při soudu vladyčím v předsedání zastupoval vladaře.

Komornictví (camerariatus). Komorník (camerarius) byl výkonným organem župního soudu a sběratelem knížecích důchodů, ze soudu plynoucích. Půhony konány od komorníka skrze půhončí.

Vladařství (villicatio). Latině vladař slul villicus, také procurator. V podruží jeho nacházely se dědiny zeměpanské při hradech, lid služebný v podhradí; vladař sbíral dávky peněžité i přírodní, které šly z lesův; ve své opatře měl zásoby hradské, i byl také účasten řízení soudního, předsedaje soudu vladyčímu a konaje předběžné zabavení statkův obviněného.

Co se týče soudů, tedy za doby župní byly soudy řádnými: 1. Soudy slibné, jichžto moc vztahovala se na sporné věci neveliké ceny. Podle významu jazykového i podle zpráv positivných byl slibný soud soudem smluvčím, kde se strany rovnaly a na rozhodnutí oběma líbém přestávaly. Ve XIV. věku říkalo se jim „roky domáci, na nichž více po pravdě než po právu souditi sluší a smlouvati lidi“ (Štítný). 2. Soudy župní neboli hradské, kteréž měly pravomoc v celém úkrají župním, nade všemi obyvateli župními bez rozdílu, i ve všech rozepřích i trestních skutcích, pokudž tyto nebyly zůstaveny soudům slibným nebo vyhraženy soudu zemskému. Župní soud skládal se ne z úředníkův hradských, ale z pánův a vládyk té které župy jakožto soudcův, kterýmž k ruce byli úředníci hradští. Konečně 3. soud sněmovní, z něhož teprve ve XIII. věku vyvinul se soud zemský (judicium terrae). Zejména rozsusoval sněm o vině proti panovníkovi, o vině proti zemi; jemu také slušel rozsudek ve sporech o dědiny, o zlato a o cla.

16. Statuta ducis Ottonis (Jus Conradi).

R. 1189 držán jest v knížecím dvorci na Sadsce valný sněm českomoravský, jakž o tom svědčí listina z téhož roku, uložená v archivu Johanitů Pražských (Dobner Ann. VI. 590, Erben Reg. I. 401). V listině té uvozují se Otto dux Boemiae et alii multi abbates, clerici, monachi, milites tam de Moravia quam de Boemia, kteří se v Sadsce sešli, aby slyšeli statuta knížete Otty (qui convenerant ad Sadzka ad audienda statuta ducis Ottonis).

Tento kníže Otto slul jiným jménem Kunrat, jakž to vyplývá ze zpráv současného chronografa Želivského; několikráte jmenuje se tu Conradus Moraviensis qui et Otto, Conradus qui et Otto, Conradus qui etiam Otto. Tím dokázáno, že připomínka o knížeti Kunratovi ve statutech králem Přemyslem I. potvrzených docela je správna a že „Statuta ducis Ottonis“

v Sadsce přednešená totožna jsou se Statuty Kunratovými z r. 1222, 1229 a 1237.

Práva neboli Statuta Kunratova známa jsou z trojího potvrzení, a sice z r. 1222, kdež král Přemysl Otakar I. obnovuje a potvrzuje jich oběma župám, Znojemské a Bétovské (Opis nalezal se v bibliothéce kostela sv. Mikuláše ve Znojmě; otisk u Bočka V. p. 224, u Erbena I. Addenda n. 7 p. 621). Potvrzení stalo se ve Znojmě, u přítomnosti královny i četného panstva. — Druhé obnovení dáno jest r. 1229, dne 17. března v Brně; obnovují se tu práva tato župě Brněnské (Originál v zemské registratuře moravské. První otisk 1786, druhý u Bočka II. pag. 206, třetí u Erbena I. n. 742). — Potřetí stala se obnova župě Břecslavské skrze Oldřicha, údělného knížete r. 1237. (Opis z originálu Velehradského u Pelzla, Reg. I. n. 920.)

V ten čas, co Statuta Kunrata-Otty byla sepsána a v Sadsce vyhlášena, ano i v ten čas, co potvrzena byla od Přemysla Ot. I., Václava I. a Oldřicha Břecslavského, zřízení župní neboli soustava hradská byla ještě v plné své platnosti a moci, tak že Dekreta Břetislavova z r. 1039 a Statuta Kunratova z r. 1189 vedle listin jsou hlavním pramenem ku poznání právních poměrů za doby ještě čistě slovanské.

První otisk Práv Kunrátových učiněn v Habrichově knížce „Jura primaeva Moraviae" (1781), napotom v Diplomatáři Bočkově, v Jirečkově dissertaci Ueber Eigenthumsverletzungen (1855) a v Codex jur. boh. I. 29.

17. Studium právnické.

Právnické studium ve středověku mělo za předmět právo církevní (jus canonicum neboli ecclesiasticum) i pěstováno jest jakožto část studia bohosloveckého na školách, jichžto stávalo při kapitulách. Podle nařízení pap. Innocentia III. (1181—88) zavíralo totiž bohosloví také základy práva církevního v sobě, neboť právo toto pokládáno zprvu za theologii praktickou, pro foro externo. Pravilo se, že inter caeteras theologiae disciplinas sanctorum patrum decreta et conciliorum statuta non postremum obtinent locum Rufinus (ok. r. 1160) v předmluvě ke své Summě do Dekretu Gratianova dí: Palam est, summam quandam totius theologiae paginae contineri in hoc libro. Takové školy kapitulní byly v Čechách na Praze i na Vyšehradě, roku pak 1305 zmínka se činí o posluchačích církevního práva — říkali jim tehda parvi — při kapitule Olomúcké, kdež učil Radslaus doctor parvorum (Reg. II. 2017.) Hodnost školastika při kapitulách vyžadovala toho, aby hodnostář tento vyučen byl v naukách a znal se v právích; svědectví máme z r. 1305, že Wernher, školastik Pražský a kanovník Olomúcký, v držení svém měl knihu Dekretálů (Reg. II. 2017).

Mnohem více působilo na rozšíření známostí právnických v Čechách a na Moravě navštěvování učení Pařížského. Již Kosmas († 1125) praví, že odedávna do Francie putují jinoši z Čech, aby odtamtud navrátili se co noví filosofové. (exhaustis totius Franciae thesauris novi philosophi redeunt). Ve XIII. stol. bylo pravidlem, že třeba býti chovancem učení ve Francii, bys došel vysokých hodností ve vlasti; napsal tak učený dominikán Vincentius

Bellovacensis († 1264). Kdo se v Paříži učili z Čech, přičísleni jsou k akademickému národu anglickému. V Paříži studoval Daniel, pozdější biskup Pražský (tedy před r. 1148), a Jindřich Břetislav, potomní biskup Pražský a kníže zemský (tedy ok. r. 1182).

Jiné slavné učení, Bononské, na kterémž hlavně pěstovalo se právo (římské i církevní), poprvé se v Čechách připomíná v Kronice Vincentia Pražského. Vincentius doprovázeje r. 1157 biskupa Daniela Pražského na císařské výpravě do Italie, navštívil Bononii, aby tam z rozkazu biskupova zakoupil Decretum s jinými knihami právnickými (*viz č. 11*). I mluví s velikou úctou o učencích Bononských, řka, že Bononie se svými legisty a věhlasníky (sapientibus) podporovalo záměry císařovy. Ve věku XIII. navštěvováno učení Bononské, kdež mezi léty 1210—15 professoroval mistr Damasus Boemus (*viz č. 20*), od posluchačů z Čech, z Moravy i ze Slezska. Školárové tito později zaujímali důležitá místa ve službách veřejných. Známe z r. 1250 mistra Jakuba doktora práv, kanovníka Vratislavského a kaplana krále Přemysla O. II., r. 1268 Mangolda, též kaplana králova, r. 1270 Filipa, kanovníka Vratislavského, r. 1277—79 Jana, probošta Sadského, r. 1277 Mikuláše, kanovníka Vyšehradského, r. 1278 Kunrata, probošta i Jana, kanovníky Vratislavské, mag. Aegidia quondam d. Petri de civitate Pragensi, r. 1284—87 Jana ze Hlavna, r. 1290 Fridricha de Boemia, Rogeria de Rovigi Prag. dioec., r. 1292 Mikuláše z Prahy (Santi, Tadra, dr. Ott).

V Bononii byli Čechové národem akademickým vedle Němců, Burgundů a Basků, až r. 1310 pojati jsou do sdružení ultramontanů, kteří tak jako citramontani měli svého vlastního rektora. Od 1. května 1315 do 1. května 1316 rektorem takovým byl Čech neznámého jména. Statuta toho času složená stanovila, že na Čechy připadati má volba rektora vždy za 21 let, kdežto Němcům přiřknuta doba pětiletá (Natio Boemorum de 21. anno in 21. debeat habere rectorem). Kdežto dříve rektorem mohl býti buď mistr nebo školár, utvrzeno nyní, že ním mají býti toliko školárové, a sice kněží, jelikož laik nemohl souditi klerika. Toto vše týkalo se učení juristského, ku kterému teprve r. 1316 přidružila se fakulta filosofická a lékařská.

Podobně jako v Bononii, nacházelo se učení právnické od starodávna v sousední Padově. Teprve r. 1222 rozšířeno tamní studium na tré fakult, právnickou, lékařskou a artistskou. Čechové byli zde podle stanov zvláštním sdružením v universitě ultramontanů, vedle Němců, Polanů, Uhrů, Provencalů, Burgundů, Angliků, Škotů, Španělů, Katalánů i národů zámořských (ultramarini).

Studium juristské nacházelo se také v Římě, při samém dvoře papežském (studium in curia Romana); založil je pap. Innocenc IV. (1244—45) Také v Avinioně, kamž ve XIV. věku přenešeno sídlo papežův, vzešlo studium generale, r. 1303 potvrzené pap. Bonifacem VIII. I ve Vicentii bylo učení vysoké; r. 1209 uvozuje se tam co školár Martinus de Boemia.

První „doctores legum“, t. j. doktoři práva římského, jmenováni jsou z rozkazu císařského r. 1130 při učení Bononském, načež papeži dali universitám právo jmenovati „doctores canonum“ (t. j. doktory práva

církevního). Nicméně převládalo za dlouhé věky pojmenování „magistri", pochodící hned z oněch dob, kde všecko učení zavřeno bylo ještě v mezích „sedmera umění". Takovým magistrem slove v XI. věku učitel Leodienské (Lutišské) školy, slovutný Franko, jehož posluchačem byl sám náš letopisec Kosmas (Leodii sub Francone magistro). V Čechách prvním mistrem slove Gervasius, liberalium artium quibusque studiis pleniter imbutus, jemuž Kosmas připisuje první knihu své Kroniky (ad magistrum G. Praefatio operis).

Slovo „magister" prodlením času měnilo svůj význam několikráte: U starých Římanů magister populi, magister equitum značily hodnost civilní; ve III. stol. přešel název ten na vojsko: magistri militum; za cís. Konstantina byl magister prafectus praetorio nejvyšším nad vojsky. Napotom říkalo se dvorskému maršálkovi neboli ministrovi cís. dvora magister officiorum, magister aulae. Ve středověku někteří řádové řeholní svým představeným dávali název „magistri", což se podnes pamatuje v názvu velmistrů řádu křižovnického. V kapitulách byl mezi hodnostáři vedle probošta, děkana, školastika, thesauráře a kustoda také i „magister", jako ním v Čechách slove r. 1143 magister ecclesiae Wissegradensis, Henricus, a r. 1160 při kapitule Pražské Jeroným, vedle probošta a děkana.

Na universitách stal se název „magister" konečně totožným s pojmenováním „doctor". Zajímavo, že také slovo „doctor" počátky svými sahá do vojenství, ježto staří Římané cvičitelům, jenž mladé vojáky ve zbrani cvičili, říkali „doctores armorum". Později, a to ještě za Římanů, přijalo slovo to význam učitelů naukových, kteří učili filosofii, grammatice a rhetorice. Ve středověku název „doctor" byl čestným titulem mužův vysoko v učenosti vynikajících; Tomáš Aquinský slul „doctor angelicus", Alexander „doctor irrefragabilis", Duns Scotus „doctor subtilis", Roger Baco „doctor mirabilis", William Occam „doctor singularis".

Stupeň hodnosti akademické, doktorát neboli magisterium předcházející, byl „bakalareat", což zmatečně odvozuje se od „bacca" a „laurea"; nepsalo se „baccalaureus", nýbrž „bacalarius". Francouzské bachelier, anglické bachelor, vlaské bacalare, české bakalář nikterak neukazuje na bakalaureus. Slovo to je zkrácenina franc. bas-chevalier vysutím třetí slabiky povstalá: bas-che-lier, bachelier.

Joannes Andreae na počátku XIV. věku píše, že doktory byli „in jure canonico vel civili", kdežto při theologii a umění svobodném říkalo se „magistri"; tak prý to bylo v Italii, ale ultramontani že říkají vůbec „magistri".

18. Magistrorum series prima.

Řada mistrů v Čechách počíná se koncem XII. století. Které z nich známe, tuto na základě listin (Reg. Erb. a Eml.) zejména uvádíme:

Alexandr mag. 1181, 1184. Al. magister et cancellarius, mag. A. 1189, 1194.

Bartolomaeus mag. 1184. B. et fere omnes canonici Pragenses.

Arnoldus mag. 1194, jenž toho roku poslán jest od knížete-biskupa Jindřicha Břetislava ku papeži Coelestinovi III. (Chron. Jarl.)

Petrus mag. canonicus Pragensis 1209.

Johannes mag. 1211, 1214 scolasticus, scolasticus et ecclesiae Prag. cancellarius.

Arnoldus protonotarius in urbe Praga 1216, decanus Sacensis.

Martinus canonicus Wissegrad. 1219, nepochybně onen Martinus de Boemia, o němž se zmínka děje, že r. 1209 byl školárem university Vicentinské.

Hermannus, regis notarius 1222 a 1224, praepositus Lutomeric., notarius curiae 1226. Heřman byl též kanovníkem Pražským a kaplanem královským, i zemřel u vysokém věku dne 3. bř. 1254 (Cosm. Cont).

Zdeslaus 1226.

Stephanus 1226, mag. St. archidiaconus Horssov (1229).

Bernardus mag. scolasticus Prag. 1229, episcopi Prag. cancellarius 1233.

Aegidius, archidiaconus Tynensis 1229.

Hilarius 1234—35, mag. H., notarius marchionis.

Gervasius canonicus Olomúc. 1238.

Hermannus minister fratrum minorum in Znoyma 1239.

Dionysius, aulae nostrae vicecancellarius 1240, za kancléře Filipa probošta Vyšehradského (Kancl. 10). V dubnu 1245 mag. D., aulae nostrae cancellarius; v červenci 1245 kanovníkem Pražským, 1248 proboštem Vyšehradským a takž kancléřem. Ještě v srpnu 1254 svědkem na listině. Zemřel v říjnu 1254 vzdálen od vlasti, ve Forum Julii (Cosm. Cont.), dnešní Cividale ve Furlansku.

Balbín ve svém Epitome píše, že v 1. pol. XIII. věku Heřman z Michalovic, probošt Boleslavský, r. 1257 zemřelý, slaven byl pro známost práva (juris ecclesiastici peritia et laurea in Parisiensi universitate), avšak nevíme, odkud Balbín tuto zprávu čerpal.

Nelze ovšem říci, že všickni tuto jmenovaní a přívlastkem „magister“ znamenaní vesměs byli právníci; slulič tak i lékaři. Avšak s většiny jistě byli právníci, zvláště ti, co sloužili v povolání notářův.

19. Concordia.

Jakkoli církev od prvních počátků křesťanství výdatné docházela podpory knížat českých (připomínáme Bořivoje I., Spytihněva I., Václava I., Boleslava II. atd.), přece duchovenstvo domnívalo se, že nemá té svobody, kteréž by u vykonávání povinností bylo jemu zapotřebí. Jednání, jež se vedlo z Říma za Přemysla I., dlouhá léta trvalo, až se konečně svršilo dohodnutím a smlouvou mezi králem a stolcem římským, prvním konkordatem. Stolec římský hlavně stál o to, aby kostelům a duchovenstvu udělena a pojištěna byla náležitá svoboda, aby soudy nad duchovními vyhraženy byly biskupovi, aby investitury ke kostelům zůstaveny byly biskupům, konečně aby přestaly

nátisky kostelům a zadržování desátků, jak od krále tak i od jeho poddaných. Tak prý se to sluší na krále katolického (List ze dne 22. června 1217.) Jednatelem v té věci byl od stolce papežského Řehoř de Crescentio, s. Theodori diaconus cardinalis. Smlouva uzavřena ve slavném shromáždění dne 2. června 1221 na Šacském vrchu v pohoří Mailberském, na rozhraní mezi Moravou a Rakousy, i obsahovala předně osvobození biskupstva Pražského, kostelů českých a lidu na biskupských i vůbec kostelních statcích usedlého ode všech břemen, platů a robot zemských, zadruhé přiřknutí pokut soudních, byl-li který poddaný duchovních statků soudem světským odsouzen, zatřetí zrušení společné ruky, kdyžby vražda se stala na statcích duchovenských a vražedlník prchnul, konečně navrácení hradu moravského Podivína kostelu Pražskému.

Toť první konkordát český, uzavřený mezi králem českým a stolcem papežským o věcech církevních po Čechách a na Moravě. Přidružuje se k němu list krále Přemysla I. ze dne 10. března 1222 immunit klášterův se týkající a v osmnácti článcích bližší podrobnosti o svobodách řeholníků obsahující.

Výjimky z obecného práva, z pravidelné pravomoci hradské, jenž po latinsku slovou immunity, vyskytají se koncem XII. století, a sice při klášteřích a sborech duchovenských, na to pak po celé XIII. stol. mnohem četněji, jakmile bylo pravidlo v té věci vysloveno v konkordátu z r. 1221. Vyjímání dálo se ostatně po stupních: První stupeň bylo přikazování důchodu z rozepří a soudů nad lidem klášterským a duchovenským do komory knížecí nebo do rukou soudu plynoucího, oněm sborům duchovním, jichžto lidé byli souzeni. Druhým stupněm bylo, že lid ten poháněn k soudu ne již přímo skrze půhončího komorníka, ale skrze prokuratora duchovenského in temporalibus, a že stával na soudě za assistencí duchovníků. Třetím stupněm konečně bylo přenešení soudní moci nad poddanými kostelům a klášterům, při čemž vyjmuty toliko některé těžké pře, jenž zůstaly buď při soudu župním nebo vyhraženy jsou soudu dvorskému. První výsada taková, označující spolu počátek soudů patrimonialních, dána jest kapitule Vyšehradské r. 1187 v Újezdě Svatavině (fratribus concedo, quod omnes culpas et causas, quae contingunt in eodem circuitu, praepositus cum decano et custode in capitolio judicent. Reg. I. 392) Podobných svobod uděleno r. 1208 klášteru Oseckému, r. 1213 Tepelskému a Chotěšovskému, r. 1220 Břevnovskému, r. 1221 kostelu Pražskému.

20. Mag. Damasus Boemus.

V první polovici XIII. stol. na universi Bononské professoroval kanonista značného jména, mistr Damasus, řečený Boemus. Universi Bononská v ten čas měla dva sbory akademické: Citramontany Vlachy a Ultramontany Nevlachy. Ultramontani dělili se na osmnáctero národů, mezi nimiž 15tým byli Uhři, 16tým Polané, 17tým Čechové. Bononské učení, jak z toho vidno, navštěvováno jest ze všech končin Evropy, hlavně pro skvělý stav vyučování právnického. Stalo se sice r. 1222 rozdvojení a rozkol, tak že značná část školárů fakulty právnické, lékařské a artistské přestěhovala se do sousední

Padovy, kdežto jiná část s celou fakultou theologickou Bononii zůstali věrni. Zatím potomní návštěva učí, že učení Bononské rozkolem tím neutrpělo, ano že svou starou slávu i dále rozplozovalo.

Mistr Damasus učil v Bononii dle jedněch mezi r. 1210—15, dle jiných dokonce i r. 1237. V přednáškách svých i ve spisech svých co do římského práva sledoval prof. Pillia († 1207), ve spise Brocarda cituje Tancreda (učil 1218) i Azzona (žil ještě ok. r. 1230). Že přednášel v Bononii, o tom přesné svědectví dává nadpis knihy: Summa mag. Damasi Bononiae composita de Ordine judiciario.

Damasus byl Čech (Boemus); svědčí o tom Guilelmus Durantis, jenž studia svá konal v Bononii a později professorem církevního práva v Modeně se stal; jmenuje zajisté v úvodu ke svému „Speculum judiciale" z r. 1272 Damasa upřímo Boemus. (Příjmení podle národů na universích toho času nikoliv nebyla neobvyklá ani neobyčejná; jmenuje se Richardus-Anglicus, Joannes-Hispanus, Joannes-Teutonicus, Paulus-Ungarus.) Druhý slavný kanonista Bononský, Joannes Andreae, jenž o sto let později byl živ, r. 1346 uvozuje mistra Damasa již jen prostým tímto jménem, bez přídavku Boemus. Teprve po 300 letech kanonista Tomáš Diplovataccius (žil 1468—1541) pojednou Damasovi dává příjmení Ungarus, což ovšem vůči klassickému svědectví Durantovu tím méně může míti váhy, jelikož žádného důvodu přitom nedoloženo. Všaktě Diplovataccius píše jméno jeho ne Damasus, ale Damascus, a přičítá mu autorství spisu „Historia Decretorum", čemuž učenci jako Schulte odpírají. Někteří znalci vysvětlují si poklesek Diplovatacciův tím, že Damasus byl snad co slavný kanonista povolán do Uher, což však jest domněnka ničím neopodstatněná. Spíše pochodí odtud, že Joannes Andreae ve svém „Additamentum ad Speculum Guilelmi Durantis" vedle Damasa uvozuje Pavla Uhra (Paulus Ungarus), což snad bylo příčinou zmatení. Buď jak buď, Diplovataccius naprosto nemůže být svědkem, že by Damasus nebyl býval Boemus.

Spisů Damasových po stu letech uvozuje Joannes Andreae čtvero: Summa titulorum nebo Summa super primam collectionem Decretalium, Liber quaestionum nebo Quaestiones super Decretalibus, Ordo judiciarius a Brocarda.

Podrobnější zprávu o spisech Damasových viz *v Exkursu III.*

21. Prvotiny práva horničího.

Obě země naše, Čechy a Morava, proslaveny jsou ve světě nejen starověkým dobýváním drahých kovů, ale i předáctvím ve právnictví hornickém. Květ hornictva českomoravského připadá sice do století XIII. a věků po něm následujících, ale počátkové jeho sahají do časů o kolik století starších. První a nejstarší zpráva — ovšem že ne zcela jistá, ale velice pravdě podobná — pochází z posledního století před Kristem. Píše Caesar, že jedna větev Tektosagů vyšedší z Gallie zmocnila se úrodných krajin Hercynského lesa a osadila se tu. Měl tu Caesar na mysli veliké stěhování Keltů z Gallie, za Belovesa a Sigovesa, kterémužto druhému vykázány byly

hornatiny Hercynské. Volcae Tektosages podle zpráv, jež o nich a o zemi jejich podávají Polybios a Strabon, přebývali na severním úpatí Pyrenejí, ve krajině velice bohaté na drahé kovy, tak že jich pokládati třeba za důkladné znatele dobývání kovův. Poseidoňios Rhodský mluví o velikém jich bohatství na zlato a stříbro. Hned pak vedle nich seděli Tarbellové, mající ložiska ryzího zlata velice výdatná. Jelikož se tedy pokládati může, že Tektosagové byli zruční kovkopové a zběhlí jílovci, vábila těch, jež pro přílišnou lidnatost opustili vlast, do končin Hercynských pověst o zlatonosných řekách a jiných ložiskách zlata. Jílování zlata v pošumavských řekách Vltavě a Otavě podle mínění důkladných znalců bylo mnohem staršího původu než se za to má. Zbytky a stopy starého průmyslu v Šumavě jsou podnes tak velkolepé, že se jimi ona dosti malicherná produkce, kterou historicky dokázati možno, nikterak nevysvětluje, tak že snad ono velkolepé dobývání sahá do dob předhistorických. Také i na horách nyní Tauern řečených, pak i ve dnešním hořejším Štyrsku kopáno a dobýváno zlato hned od keltských Taurisků, jež dle Polybia vynášelo tolik, že pojednou prý zlato v Italii zlacinělo o třetinu a že se tam tiskli také i podnikatelé římští.

V dobývání zlata z řek zlatonosných pokračovali zdatně Slované čeští, kterým těžení z jílu neb písku slulo jílování, odkudž osadní názvy Jílovci, Jílové, Jílové hory (nyní Eylengebirge mezi Čechy a Slezskem). Vedle jílovců známe také jamníky, jenž zlato dobývali z hloubi země prostředkem jam, t. j. šachet. O velikém bohatství země české na zlato svědčí poklad zlatých peněz nalezený na Hradišti v lesích Křivoklatských a zpráva Arabů, že za knížete Václava (svatého) Čechy sluly bohatstvem zlata, majíce výdatné doly zlaté. S tím souvisejí všecky ony pověsti o drahých kovech, jež nám zachovala kronika Hájkova. V horách Svatoborských, odkudž počátek beře „zlatonosná“ Otava, známe z XII. věku Sušici a z počátku XIII. věku zlaté doly Chotěšovské, Hartmanické a Reichensteinské. Osada Písek byl střediskem hornictva Otavského. Tam, kde Lužnice vchází do Vltavy, dolováno za krále Jana v Pomukách a Všechlapech. Všecky skoro potoky, jež z hor Třemšenských a z Brd sbíhají k Vltavě, měly zlato; střediskem byl Knín na levém pobřeží Vltavy, kdežto zlaté zdroje na pravém břehu (viz Karmberk) měly střed svůj na Kamýku. Zlato Jílovské blíž ústí Sazavina do Vltavy těženo hned okolo prostředka XI. věku. V potoce Hlubokém u Teplé dobýváno zlato ve 2. polovici XIII. věku. Jílováním proslula také Zlatá Olešnice za Trutnovem a Zlatý potok u Jílovic ve Hradecku.

Jakým bohatstvím oplývala země česká hned za dob letopisce Kosmy! Kosmas sice nemluví tak jako Hájek o dolech neb horách stříbrných, ale vypravování jeho nad pochybnost svědčí o velikém výnosu stříbrných zdrojů českých. Hned na počátku IX. stol. odváděly Čechy 500 hřiven stříbra k říši, obchod se stříbrem českým dle Nestora provozován hned v X. stol. až do Bulhar na dolejším Dunaji. V podhradí Pražském a v ulici Vyšehradské obchodovali Židé oplývající zlatem a stříbrem. R. 1101 hnali se rakouští Němci hltavě do Čech, majíce za to, že tu zlato a stříbro v celých balvanech zrovna leží po silnicích a ulicích. R. 1107 žádal císař Jindřich IV.

na Čechách 10.000 hř. stř. R. 1124 složili Pražští židé 3000 hř. stř. a 100 hř. zlata pokuty. Sám cís. Bedřich I. r. 1158. povyšuje Vladislava II. na krále, dí o zemi české, že oplývá zlatem a stříbrem i všemi drahocennostmi, tak že knížeti českému nic není vzácného.

První listinně zaručenou zprávu o hornickém dobývání stříbra máme z r. 1183, a to u hradu Mže nad řekou Mží. Z tamních stříbrných dolů daroval kníže Bedřich r. 1188 dvanácte hřiven ročního důchodu Johannitům. Mže sama po lat. slula Argentaria. Další zprávy pochodí z počátku XIII. stol., kdež objeveno stříbro na pomezí českém u Jihlavy v lese Borek řečeném v končinách Staré Hory (viz č. 20).

Jakými pravidly těžení zlata a stříbra v Čechách se řídilo, o tom svědectví není, avšak podobá se, že vyhraženo bylo knížatům zemským, kteří brali podíly své z výtěžku.

Ze starého slovanského názvosloví při dobývání zlata zachovalo se nám několik výrazů z končin Jílového z r. 1399: Wastrzeg = aquaeductus, sczyny = labores in locis prius elaboratis, czele = integritas laboris, zapranye = labor unius diei, provazec = funis mensurationis.

Sem patří také ještě název rudníky, t. j. rudnici, o rudě pracující (ministeriales qui rudnici, v Knovizi 1088).

22. Počátky práv městských.

Samo slovo „město" ukazuje k tomu, že tento tvar osad jest původu německého; u Čechů i u Polanů je město, miasto, prostým překladem slova stadt. Města vytvořila se u nás ponejvíce na základě slovanských hradů a podhradí, i možno říci, že nebýt měst rázu německého, byly by se v našich zemích ustavily obce rázu městského na základě hradů a podhradí podobným způsobem, jako se to dálo ku př. na Rusi. Místo měšťanů měli bychom hradčany, cives (u Ditmara Merseb. r. 1004) a cives suburbani (u Pokr. Kosmy r. 1142). Již Kosmas k r. 1110 uvozuje starostu hradského v Praze, senior in urbe Praga.

První města rázu německého vyvinula se u nás pomocí immunit a vynětí z práva zemského i zůstala po všecka pozdější století komorou zeměpanskou, městy královskými, jimž představen byl podkomoří královský.

Po sborech duchovních následovala města počátkem XIII. věku čím dál tím hojněji zakládaná; osadníkům takovýchto osad, ponejvíce z Německa přivolaným, udělovány rozličné výsady, zejména výjimky z pravomoci župní. R. 1247—49 nařizuje král Václav I., quatenus nullus baronum, nobilium vel militum aut provincialium sive curialium regni aliquam praesumptionem vel violentiam exercere praesumat in aliqua civitate nostra, nec aliquem hominem invadat nec capiat nec in aliquo negotio suo impediat, sine licentia et scitu judicis civitatis et juratorum. Et quicumque cives et montani habent homines et possessiones extra civitatem vel intra, nullam de ipsis judex provincialis vel beneficiarii terrae habeant judiciariam potestatem vel aliquod jus terrae. Reg I. 1226.

Práva, kterýmiž se obyvatelé těch měst spravovala, lišila se od obecného práva zemského. Počátky byly nejednostejné, podle toho, z kterých právě končin německých osadníci pocházeli, zdali od severu nebo od jihu. Podle toho různila se práva městská od samého prvopočátku jedno od druhého. Rozeznáváme familii severoněmeckou (saskou) a familii jihoněmeckou (švábskou), ku kterýmž přistupuje familie v Čechách a na Moravě z obojích těch prvků samostatně utvořená.

Domácího útvaru jest právo městské Staropražské (viz čís. 87), Hlubčické, Hodonínské a Jihlavské (viz č. 26). Saského pochození jest právo města Litoměřic, Olomúce, Hradce nad Labem a j., pochození švábského jest právo města Brna (viz č. 25) a města Chebu (viz č. 51).

První německá osada v Čechách byl onen „vicus Teutonicorum“ v podhradí Pražském na Poříčí (o němž mluveno v č. 13). Tito osadníci byli tu stálí i jsou pokládáni za občany země české, ježto byli povinni přispívati k hájení a k obraně hradu Pražského, této hlavy celé země. Z Poříčí osazovali se osadníci němečtí ponenáhle po celém podhradí na pravém břehu Vltavinym. Král Václav I. potvrdil jim okolo r. 1231 starý privilej Soběslavovský, sídliště jich nenazývá již vicus Teutonicorum, alebrž suburbium, podhradí vůbec. R. 1234 připomíná se první rychtář německý jménem Siffridus. Toho času založeno nové město při kostele sv. Havla a do též doby připadá také ohrazení té části starého podhradí, kteráž nyní tvoří obor Starého Města. Napotom město toto přijímalo víc a více ráz německý na se, ačkoliv bylo dosti majitelů městišť a domů rodu českého (r. 1253) v oboru podhradí tohoto, tak jako podhradí na levém břehu až do panování Přemysla O. II. ještě zcela bylo slovanské.

Obrat tento připadá do prvních let krále Václava I., neboť r. 1233 královna Konstancie koupila kostel sv. Petra na Poříčí, prvé středisko Němců podhradských, i s dvorem a hospodářstvím k němu náležitým, a to z rukou řádu německých rytířů, jenž tu patrně měli správu duchovní německé obce. Tito rytíři sami přestěhovali se ke kostelu sv. Benedikta v oboru nynějšího Starého Města.

Osadníkům německým byl privilej Soběslavovský, ačkoliv stanovy v něm obsažené již byly pozbyly platnosti, přece dosti cenným, sice by se byli nebyli starali o potvrzení jeho skrze krále Václava I. Avšak základem práva Staroměstského nikterak nebyl; právo toto vyvinulo se bez písemného napsání samo sebou, nejvíce autonomními nálezy a ustanoveními obce městské.

23. Mag. Albertus Boemus.

V onom velikém zápasu, jenž ve 3. a 4. desítiletí XIII. věku točil se mezi papežským stolcem a římským císařem Fridrichem II. Hohenstaufem, znamenitou úlohu měl mistr Albert, řečený Boemus. Jsa ještě dosti mlád, meškal již u papežského dvora i byl za pap. Innocentia III. (1198—1216)

a Honoria III. (1216—27), tedy bezpečně hned před rokem 1216 a ještě mnoho let potom jedním de majoribus curiae advocatis in Romana curia. Již z tohoto děje zjevno, že byl právníkem; další svědectví jest, že v poslední vůli o právnických knihách svých pořízení činil. — Záhy se stal členem kapituly Pasovské, již asi r. 1210, neboť se r. 1256 praví o něm po jeho úmrtí, že po 47 let pracoval pro dobré kostela Pasovského, pro svobody města Pasova i vlasti, což dává r. 1209—10 a zároveň dotvrzuje, že vlast jeho byly Bavory. Když r. 1233—34 pap. Řehoř IX. mistra Filipa z Assisi do Němec a do Čech vypravil, aby tam vybíral desátek papežský, za koadjutora přidělen mu mistr Albert, kaplan papežský.

Již pak r. 1240 jmenován jest plnomocným sudím stolce římského v celém Německu (judex per totam Alamanniam et Germaniam generalis). Slove toho času Albertus Patavinus archidiaconus (Reg. I. 1001).

Toho roku na jaře meškal na Moravě, kdež z Brna nařizoval zejmena opatovi Zabrdovskému, aby se modlitby konaly za pap. Řehoře, do velikých bojů s cís. Fridrichem zapleteného. Z Prahy vypravil dva řeholníky kláštera Sedleckého (de Cedlitz) a opata Pomuckého (de Pomouk) do Salcburka, aby tamního arcibiskupa odvedli od císařovy strany (Ib. 991, 995, 1004 a 1006). Dne 6. června meškal v Kladorubech (Chladoraub), odkud kapitule Řezenské nařizoval, aby vynesla kletbu na biskupa Siffrida (Ib. 992). V červenci kázal opatovi Strahovskému (de Zetrahu), aby kapitulu Vyšehradskou pohnal před něho na počátek srpna 1240 do bavorského Landshutu; šlo tu o nějaké pohanění, poslům kapitulním skrze biskupa Pasovského pro list od Alberta učiněné (996, 1001).

Okolo prostředka r. 1240 dává Albert stolci papežskému zprávu, že král český přidružuje se ke straně císařově, i žádá důtklivě, aby papež působil na některé pány české (Bohuslava syna Slavkova a Budislava syna Jaroslavova), též i na sestru královu, řeholnici minoritův, jejížto rady král prý rád poslouchá, aby odtržen byl od císaře a získán papežskému stolci (Ib. 1000). Při tom vévodu bavorského Otu jmenuje pánem svým. Vůbec mistr Albert úsilnou činnost jevil ku prospěchu papežského stolce. Dne 27. března 1241 psal do Říma, aby neotáleli a poslali legáta do Němec po moři přes Uhry; on že se přidruží k němu a přikloní také vévodu bavorského i postará se o to, aby ho přivítal král český Václav a vévoda Jindřich slezsko-polský, sousedé Uher. Zatím stal se onen strašný a záhubný vpád Tatarů do Uher. Již dne 10. dubna píše Albert biskupovi Bononskému a Ferrarskému, dožeti benátskému, měšťanům v horní Italii, že národové Hyrkanie a Skytie, jenž vůbec slovou Tartarové, vrazili do Uher, chtějíce křesťanství dokořán vyvrátiti. Proto Němci, Čechové, Poláci i Uhři že žádostivě očekávají příchod papežského legáta, aby pomocí jeho Tataři byli zapuzeni. Po Německu roznášejí se řeči, že ve vojště tatarském vidíni byli posli císaře Fridricha, kteří ten národ vzbudili ke vpádu do Evropy. Nebude-li poslán legát do podzimu, že větší část biskupů německých i knížat světských prohlásí se pro císaře a že půjdou do Vlach proti papeži. Bude-li poslán, tedy že ke cti církve a k útěše Lombardska nový král římský volen bude.

Císař, aby se Alberta zbavil, psal ve 2. polovici r. 1241 Otě vévodovi bavorskému, že slyší, kterak kněžourek jakýsi (sacerdotulum quendam Albertum) s vědomím papežovým císaře ostouzí; v jiném pak listě nařizuje kapitule Pasovské, aby tohoto svého spolubratra a spolukanovníka z kruhu svého vyloučili (mandat: Excludant!) Mistr ostatně hned dne 6. května, tedy uprostřed bouře tatarské, stěžoval si u papeže z Landshutu, že pro věc papežovu všechen majetek svůj vynaložil, knihy zpeněžil a důchody své v zástavu dal, stoupenci císařovi pak že mu škodí na všech stranách, tak že za všecko své vynasnažení nedochází než svrchované bídy a tísně. Duchovníci němečtí, přátelé jsouce císařovi, dokonce že i o život mu ukládají; a vskutku málo chybělo, že by r. 1242 zabit byl v klášteře Dolno-Altahském.

Podobné nebezpečenství hrozilo mu r. 1243 také i v Čechách. Král Václav I. zjevně jal se straniti císaři i chystal se dokonce k válečnému tažení proti arcibiskupovi Mohučskému, stoupenci papežovu a tím odpůrci císařovu. Tu se mistr postavil proti králi a hrozil až i kletbou (Ib. 1078). Ale král nedal se odhroziti; Alberta rozkázal prý zahladiti, tak že se mistr jen úsilným nočním útěkem tou cestou k Landshutu do Bavor spasil. Litoval ho proto provisor kláštera Kladrubského, že tak náhle a tak skrytě zmizel z Čech (1081). Vykonal prý cestu jinak trojdenní za den jediný!

Ze zámků svých bavorských pokrevenců, ve kterých se skrýval, během leta 1243 dále vedl svou: kapitulu Salcburskou i arcibiskupa, biskupy Pasovského, Řezenského i Freisingského stihl kletbou. Též tak učinil i opatům Milevskému, Vilalmovskému, Postoloprtskému, Sadskému i Svatoprokopskému, že prý pohrdli jeho rozkazem; také obořil se z Wasserburka na kapitulu Pražskou, že dovoluje opatům těm mši sloužiti.

R. 1244 meškal na zámku Wernsteině, ale vlastní příbuzný, Vilém, zradil ho tu za 1000 hř. stř. I prchl na Thierberg, kde dřepěl v úkrytu za půldruhého léta, ale ani tu nebyl jist a zrazen byv biskupům utekl se na zámek Wasserburk, až se r. 1245 zase dostal do Čech. Odtud odebral se k arcibiskupovi Mohučskému a s ním k církevnímu sboru v Lugduně (Lyoně), kdež toho času sídlel také dvůr papežský. Odtud smířil se s biskupy německými, jsa té naděje, že se jemu, jenž byl arcijáhnem a potom děkanem kapitulním Pasovským, dostane biskupství tamního, jelikož biskup Rudiger měl býti církevně ssazen. Přijel také skutečně k Pasovu, ale nepustili ho do města a takž musel zase na Wasserburk, až ho i odtud r. 1248 biskupové vypudili. Konečně se poměry jakžtak urovnaly, zvláště když biskup Rudiger r. 1250 skutečně byl ssazen; tu se vrátil na své místo co kapitulní děkan do Pasova.

Z r. 1253 máme zprávu, že mu pap. Innocent uložil, aby se přičinil, by Angelovi de Pontecurvo, knězi diecése Pražské, přijatému za kanovníka na Vyšehrad, po smrti kan. Engescalka dostalo se skutečného požívání praebendy (Reg. I. 1339).

Mistr Albert zemřel v Pasově r. 1256 (aspoň jest poslední o něm zmínka ze dne 18. srpna toho roku). V poslední své vůli velmi štědře obmyslil kanovníky Pasovské; právnické knihy své (libros meos legales)

daroval sestřenci nebo bratrovci svému (nepoti meo) Albertulo. Pozdější doba smyslila o mistrovi legendu, že nepřátelé jeho dřeli kůži z něho a že místu, kde se to stalo, říkali proto „krvavá skalka".

Nás ovšem nejvíce zajímá otázka, byl-li mistr Albert, jemužto říkali Boemus, opravdu Čech rodem anebo z Čech pochozením? Tolik víme z jeho vlastních zápisek, že dobře uměl česky. V jedné sbírce těchto zápisek jsou tato jeho slova: Habuimus aput abbatem Altahensem in deposito dewadeset hrivny zelata. A v druhé: „V geptice moje mosny ze kenihami, a u kaplana Wikperta moy lizty (wesseckrne) we zude deriweneme. It. cosuch de lisca. It. V keneze w wecomiri koztelnem moje komara v meszv a ma nadoba. It. listi papeschovi (nad řádkem dobre milostive) i Kolinzkeho. It. u Ditmara popa moie rucho a ma bibla." Pak dále na jiném místě: „Herba, que in theutonico liesse dicitur .... dete mlade y ztare v materi umori". — „Plantago rozte welme nazilne". (Co se týče vsouvání samohlásky e mezi dvě souhlásky, opakuje se týž úkaz také v českých jménech osobních u něho: Bochuzlaus fil. Zelauconis atque Budizlaus Jarozelai filius. Též Setrahu (= Strahov). Již r. 1860 ukázal Jos. Jireček v Rozpravách, že vkládání písmen e a i v pravopise XII. a XIII. století vůbec velmi jest obyčejné: wecelnik (včelník) 1197, Zenoim (Znojim), Cedelice (Sedlice), kessice (kčice) aj.

Mistr měl sluhu, jenž jmenoval se slovanským jménem Miclaff t. j. Mislav (zkr. Měčislav). Jména některá v listech jeho připomenutá psána jsou podle sluchu češtině zvyklého: Joffredi (místo Goffredi), Wolfkangi (místo Wolfgangi).

Do Čech byl opět a opět posílán, jmenovitě r. 1240 jako koadjutor výběrčího papežských desátků, Vlacha, patrně proto že se vyznal v češtině. Konečně v listech Albertových jmenovány jsou kláštery české jmeny čirému Němci neobyčejnými, ale u Alberta dosti správně psanými: Sabordowicz (Zábrdovice), Cedlitz (Sedlec), Chladorub (Kladoruby), Reingard (Rajgrad), Mileuscho (Milevsko), Wilhelmu (Vilhelmov), Postoloport (Postoloprty), Zetrahu (Strahov), Zetchu (Sadska). Avšak, že by Čechem byl, není možno mysliti; on sám sebe nikdy nenazývá Boemus; nazývá jej tak Aventin, jenž měl jeden ze dvou zápisníků Albertových, nyní ztracený, před rukama. Z tohoto zápisníku vypsal Aventin množství pamětí, tak že přídavek „Boemus" jistě bylo čísti v zápisníku tomto. Z výpisů těch stůjtež zde místa dvě: Fridericus II. imp. Ottoni duci ... že consensu Gregorii nomen suum (imperatoris) blasphemari per Albertum Boemum clericum ... Ait Imperator se audisse, Albertum Boemum quondam confratrem et concanonicum Patauiensem ... Císař sám zase zprávy o Albertově postupu dostal do Italie, kdež Faenzu obléhal (1241), jednak skrze Fridricha vévodu rakouského, jednak skrze arcibiskupa Salcburského.

Jiná svědectví ukazují k tomu, že mistr Albert byl Němec bavorský; všickni zajisté příbuzní jeho byli Bavoříci: Wilhelmus cognatus suus, jenž ho protivníkům za 1000 hř. stř. zradil; Conradus pán hradu Wasserburka, Albertus Vurtarius consanguineus noster, Fridericus Bogobergius Eichstetensis sacerdos, cognatus Alberti, Heinricus de Lerchenveld decanus Ratisbonensis, proximus

Alberti, Kunegundis uxor Bertholdi comitis de Pogen. Rozhodným momentem jest také blízký svazek, jenž Alberta spojoval s vévodou Ottou bavorským: byltě kmotrem dětí Ottových (Alb. decanus, ejus — Ottonis — compater 1247).

Tu přicházíme k poměru, ve kterémž Albert byl ku pánům z Bogen. U hrabat z Bogen obyčejno bylo křestné jméno Adalbert (Albert), kteréž také shledáváme u mistra našeho. Fridericus Bogobergius, kněz svrchu-spomenutý, měl jméno Bogobergius podle hradu Bogenberka nad Altahem, i byl „cognatus Alberti". Otta, vévoda bavorský, jemuž Albert byl kmotrem, byl polobřišný bratr Adalberta IV. z Bogen. Byl-tě tento Adalbert syn z prvního manželstva Ludmily Přemyslovny s hrab. Adalbertem III., kdežto Otta byl synem jejím z manželstva druhého s Ludovíkem, vévodou bavorským. Ludvík tento byl zase synem Otty staršího z Anežky z Wasserburka, a hle, hraběnka Kunegundis, manželka Kunrata z Wasserburka, byla nejusilovnější ochrankyně mistra Alberta proti nepřátelům jeho. S klášterem Altahským byl Albert v čilém spojení, klášter pak Altahský stál pod patronátem hrabat z Bogen.

Tato souvislost s rodem hrabat z Bogen vede k další domněnce, že mistr Albert za svých mladých let vychován byl a češtině se vyučil v Sušici české, která spolu s Podmoklím na přechodu XII. věku do XIII. náležela hrabatům z Bogen. Sušice dána jest totiž Ludmile, dceři Bedřicha, knížete českého, za věno Adalbertovi III. z Bogen. Sňatek slaven před r. 1198, neboť toho roku hrabě Adalbert III. zemřel. Věno Sušické držel ještě r. 1233 syn Ludmilin, Adalbert IV. Když pak i tento Adalbert r. 1242 zemřel, táhl se vévoda Otta bavorský, jakožto syn Ludmilin z druhého manželství, r. 1246 ke věnu Sušickému.

Pocházel-li tedy mistr Albert z rodu hrabat z Bogen nebo i z dalšího příbuzenstva Bogenského, a byla-li krajina Sušická již před r. 1198 v držení hrabat z Bogen, nebylo by nic divného, že náš Albert, jehožto zrození připadá do let mezi 1180—90, za mlada vychován byl v Čechách, v Sušici, kde se dobře mohl naučiti česky, takže ten jazyk ani co stařec 70letý nezapomněl, a že mu proto říkali Boemus = Čech.

24. Mag. Wilhelmus.

Wilhelmus notarius poprvé připomíná se r. 1233, notarius et capellanus slove r. 1236, kanovníkem Pražským stal se r. 1237, i provázel krále Václava I. do Říma (Reg. I. 972). Pod názvem „magister" poprvé objevuje se r. 1239 na listině krále Václava I. (per manus mag. W. protonotarii regis I. 972). Králi Václavovi byl mistr W. osoba velice milá; r. 1243 propůjčil mu ze vděčnosti za služby — sloveť toho času mag. mistr W. capellanus regis et custos corporis regis specialis — vesnici Walteřovice kostela sv. Michala ve Znojmě, kdež farářem byl mistr W. Jakožto farář svatomichalský měl rozepři s opatem kláštera Luckého; táhnul se totiž na desátek fary Svatomikulášské, že prý patří jemu a ne klášteru; avšak podlehnul i musel desátek za čtyry roky nenáležitě vybraný klášteru hraditi.

Ještě i r. 1250 byl mag. W. kanovníkem Pražským i protonotářem královským (aulae nostrae protonotarius). Stejné přízni těšil se mistr i u Přemysla II., neboť ještě před smrtí krále Václava († 1253, 22. září) jeví se ve službách mladšího krále Přemysla, dne 6. září (summus notarius curiae juvenis regis Boemorum). Písařem královským byl také i roku 1255 (aulae nostrae protonotarius), roku 1256 (též, při čemž slove také plebanus de Butzbach = ne-li Russbach v Rakousích), ano i r. 1262, kdež měl mistra Arnolda za kollegu v písařství. Naposledy jeví se r. 1264 co kanovník Pražský (II. 440).

25. Jura originaria civitatis Brunae.

Předchůdcem nynějšího města Brna byl hrad slovanský, Brnen-grad slovoucí. Kosmas píše „urbem, cui nomen Brinen" 1091 a podruhé „juxta urbem Brinen" 1099, což po slovansku doslovně jest Brnen-grad. Brnen pak (Brъnen) ve staroslovančině dle svědectví Miklosichova znamená hliněný-luteus (neboť brъnie jest lutum, brъnodějatel = figulus). Netřeba tu mysleti na močály nebo bahno, spíše na jíl, na hlinu, ze které se vyrábí zboží hrnčířské. Jestli ale Brnen-grad značí hliněný hrad, jako že značí, tedy se název tento dokonale srovnává s keltickým Eburo-dunum, t. j. Lehmburg, jak výrazně vykládá Kiepert (Lehrb. d. alt. Geog. 1878 st. 535). Však i stará Gallie zná dvé osad téhož jména: Eburo-dunum = Embrun, a Eburo-dunum = Yverdun. O moravském Eburodunum zprávu dává zeměpisec řecký ze II. stol. po Kr., Claudius Ptolemaeus. Podle toho přejali Slované Brnen-grad přímo od Keltů. Brnen-hrad jest nynější vrch sv. Petra, nikoli Spielberk. Pod hradem rozkládalo se podhradí. Na základě tohoto podhradí vzniklo nynější město, jenž poprvé r. 1210 slove „burgus Brunensis". Obyvatelstvo skládalo se ze Slovanů moravských, z Němců, z Vlachů a z Franků. Píše se zajisté r. 1222: Ecclesia S. Jacobi, quae est sita in burgo Brunensi, debet habere limites, quos tempore Wladislai (marchionis 1197—1222) consueverat habere, vid. quod omnes Theutonici et Gallici ecclesiae cum decimatione et omni jure ecclesiastico debeant subjacere, a r. 1231: Quia cives circa ecclesiam S. Jacobi maxime erant Romani et linguam Moravorum vel Theutonicorum non intelligebant, ideo facta fuit capella S. Nicolai et consecrata". R. 1229 řeč jest poprvé o rychtáři Brněnském, r. 1238 o měšťanech (omnes cives Brunenses, cives de Brenna). R. 1243 král Václav I. udělil měšťanům Brněnským výsady a práva, první to památku psaného práva městského v Čechách a na Moravě. Královský ten list děli se na dvé: Jedna část slove „privilegium majus", tak že by druhá dle toho slouti měla „privilegium minus", avšak druhou části doplňuje se první a obě činí celek jeden. V pozdějších spisech právnických, jako v Liber sententiarum, označuje se list tento názvem „Jura originaria", „Jura antiqua civitatis".

Prvopis chová se v archivu města Brna, odkudž první otisk učiněn v Habrichových „Jura primaeva Moraviae", druhý v Bočkově Diplomatáři III., 22, 23; třetí (s překladem německým) v Roeszlerově Stadtrechte von Brünn, čtvrtý v Regestáři Erbenově, pátý v našem Cod. jur. boh. I. č. 37.

26. Jura et privilegia civitatis Iglaviae.

O počátcích města Jihlavy a tamních hor stříbrných podnes panují zmatky nemalé, tak že třeba všechny zprávy o nich znova prozpytovati. Jedno jest jisté, i podle skutečnosti i podle listin, že jmeno Jihlava jest původně a počátečně název říčný: Jyglaua, Gyglaua. Koncovka — ava neomylným jest toho svědectvím. (Viz říčná jmena Vltava, Sázava, Otava, Morava, Ostrava, Oslava a j.) Řeka Jihlava poprvé se jmenuje r. 1197, podruhé 1227. Prýští se u Vilemče, teče okolo Cerekve a činí hranici mezi Čechy a Moravou až po to místo, kde stojí pomník přísahy královské. V těch místech, kde nyní silnice překračuje řeku, překračovala ji ve XII. stol. stezka Haberská, a kde nyní město Jihlava, nacházelo se stanovisko celní, poprvé r. 1243 připomínané. Župního hradu Jihlavy nebylo; jmenují se sice v listinách diplomatáře Bočkova župani (praefecti) v Jihlavě r. 1174 Stanimír a r. 1214 Budíše; ale listiny tyto jsou zmatečny, zrovna tak jako zprávy o perkmistrech z r. 1227 (magister montium de Igla) a o rychtáři, urburéřích a přísežných horských z r. 1234 (judex, urburarii, caeterique jurati montium in Igla).

Jinak znějí zprávy listin bezpečných. Nejstarší doly na stříbro zaraženy jsou při řece Jihlavě v těch místech, kde podnes osada Staré Hory, Altenberg, s kostelíkem sv. Jana Kř. Osada tato stojí na levém břehu, na půdě české, v krajině, která ještě r. 1233 pokryta byla velikým borovým lesem, jenž slul Borek. Tento lesní újezd náležel klášteru Želivskému, ale táhli se k němu synové moravského pána Wolframa; král Václav I. chtěje přetrhnouti spory budoucí, potvrdil řeholníkům držení újezdu Boreckého listem ze dne 25. srpna 1233 (Reg. I. 812). Z toho vidno, že r. 1233 ještě nestávalo dolů Jihlavských; neboť městiště Starých Hor (Mons antiquus, Altenberg) i s kapli sv. Jana Kř. leželo v samém lesním újezdě Boreckém, i jest zcela nemožné, že by o tomto městišti nebylo r. 1233 řeči, kdyby tam již bylo dolováno na stříbro. Ba což více: Ještě před r. 1233 rytíři řádu německého prodali statky, kteréž měli „nad Jihlavou (super Gyglaua)“ témuž klášteru Želivskému (Reg. I. 819), nové to svědectví, že tam před r. 1233 hor stříbrných ještě nebylo, sice by rytíři němečtí jistě byli neprodali statky tak mnohoslibné. Prodej ten ztvrzen jest od biskupa Olomúckého, a tu se Gyglaua uvozuje již výslovně co osada, quae ad nostrae spectat dioecesis jurisdictionem (Reg. I. 819, II. 1996). K duchovní správě Jihlavské počítalo se tehdá 14 vesnic desátkem k ní povinných, a sice na pravém pobřeží řeky Pobikozli, Bonišov, Vicenov, Košov, Dobešovice, Lhota, Bolemilice, Ctiboř dvojí, Buková dvojí, Zářečí, kdežto dvě jiné ležely na levém pobřeží, tedy na půdě české: Smrčná (Pal. 200) a Porječí (197). Králem schválen prodej ten (1243) s tím pozoruhodným doložením, že v tom prodaji obsažena jest také kaple sv. Jana Kř. (capella s. J. B. in Gyglaua) i s pozemky staré fary. (Při této příležitosti nutno připomenouti, že Tišnovská listina markrabí Přemysla ze dne 31. října 1234, jakož i list krále Václava I. ze dne 4. dubna 1238 — Reg. I. 861, 939 — co do obsahu jsou ve zjevném

odporu se správnými listinami Želivskými.) O faru sv. Jana Kř. ve Starých Horách, neb jak jí r. 1304—07 nazýváno, Antiqua Iglava (Reg. II. 1996 atd.), strhly se ostré spory mezi biskupem Olomúckým a biskupem Pražským, ježto si ji obě dioecesí osvojovaly, což se ovšem lehce vysvětluje, neboť kaple sv. Jana stala se střediskem horníků Jihlavských. Poměry tyto zkalily se ještě více, když během 2. pol. XIII. stol. kaple podřízena jest farnímu kostelu sv. Jakuba v městě Jihlavě (Reg II. 2089).

Listina Bočkova z měs. září 1234, obsahující rozsudek o horách Doblínských a jmenující rychtáře, urburéře a jiné přísežné „montium in Igla", (Boč. II. 268, Erb. I. 852) jest falešná. Do spisu hrab. Šternberka dostala se prostřednictvím Bočkovým. Totéž platí i o listině z r. 1238, kdež se mluví o rychtáři hor v Jihlavě (Boč. II., p. 353).

Stříbro nad řekou Jihlavou objeveno jest správně ok. r. 1240. Dolování, u kaple sv. Jana Kř. v lesním újezdě Borku na české půdě započaté, rychlým krokem postupovalo, tak že se i stará trhová osada nad Jihlavou proměnila v osadu ponejvíce horníky německými osídlenou. Toť jsou počátkové hornického města Jihlavy.

V oněch známých rozbrojích roku 1248—49 mezi králem Václavem I. a synem jeho, kralevicem Přemyslem, drželi se Jihlavští krále starého i podporovali jej v boji hlavně sestrojením oblehacích strojů (viros de Gihlaw duxit. C. Cont). Když pak dne 16. srpna 1249 mír uzavřen mezi otcem a synem a Přemysl učiněn markrabím moravským, stal se měšťanům vděk od obou, a to tak, že jim oba, král i markrabí, potvrdili práva od nich sepsaná, městská jedna, horničí druhá. Mezi dnem 16. a 20. srpna odevzdána jest Morava mladému markraběti, a král otec podržel toliko polovici důchodů z mincovny Jihlavské.

Právo Jihlavské má tré části: První obsahuje propůjčení královo a markrabino spolu s vyčtením svobod, druhá drží v sobě stanovy práva městského (kusův LIV), třetí konečně stanovy práva horničího. Na listě visejí pečeti dvě, králova s nápisem líčním: „In manu sancti Wenceslai pax Wenceslai" a rubním: „Sanctus Wenceslaus Boemorum dux", markrabina s nápisem: „S. Premisl filii regis Boemorum marchionis Moravie". Prodlením dalších let XIII. stol. přičiněno ke stanovám práva městského ještě osm kusův, tak že mají práva městská v celosti kusův LXII.

27. Jura montanorum et montium Iglaviensium.

Hornické právo Jihlavské dělíme od tamního práva městského, jakžkoliv stanovy obojího práva obsaženy jsou původně v jedné a téže listině. Činíme to ze příčin věcných, vnitrných, ježto právo horničí jest samostatnou větví právnickou. „Jura montanorum" zahrnuta jsou tu v šesti hlavních odstavcích.

Vážnost horničího práva Jihlavského rostla tak, že jiná města hornická, jako Freiburg v Sasích a Kutná Hora v Čechách, záhy si osvojila právo toto a že rozsudky a nálezy stolice Jihlavské vyhledávány jak ve XIII., tak i ve XIV. a XV. století netoliko od horníků po Čechách a po Moravě, ale i ve Slezsku a jinde za hranicemi.

Horničí právo Jihlavské, jsouc přispůsobeno k potřebám a poměrům horníků vůbec, stalo se vládnoucím právem jednak pro veliký počet nálezů horníky Jihlavskými na rozličné případy učiněných, jednak následkem brzkého sepsání v písmě, ač horníci s obsahem práva svého psaného rádi se pokrývali, aby tím netrpěla závažnost horničího rozsuzování (Steinbeck, Gesch. des schles. Bergbaues 1857).

Nejhlavnější dílo o právu tom jest Umriss der Geschichte des Bergbaues ... hrab. Kašpara ze Sternberka r. 1838 vydané.

Německý překlad zpořízen jest v posledním desítiletí XIV. věku skrze mistra Jana Reichmuta z Gelnhausen, písaře městského v Jihlavě; překlad ten vytištěn od Zychy 1900. Český text pochází z druhé polovice XV. století, z r. 1469, i má tuším za původce Víta Tasovského z Lipoltic, t. č. písaře Kutnohorského. Kterýžto český text podává překlad rozšířenějšího práva, i jest otištěn u Čelakovského II. č. 5 str. 27—29.

28. Bernardi Compostellani „Casus decretalium" s přípisky českého pochození.

Papež Innocent IV. (1243—54) byl původem, že k Dekretaliím pap. Řehoře (1227—1241) zdělány byly tak řečené „Casus". Jeden rukopis tohoto díla chová se v bibliothece Musea českého (sign. M. 17; druhdy náležel řeholním kanovníkům v Roudnici). Podle poznámek v rukopise učiněných nalezal se v rukou duchovního, zastávajícího úřední postavení při dvoře biskupském v Praze a majícího obroči při kapitule Vyšehradské. Tento držitel zapisoval na místech příslušných spory, o jichžto řešení právě dle právních předpisů v rukopise se jednalo. Takž připsáno na fol. 28: Iste est casus in causa Bertholdi et domini mei episcopi; fol. 33: Nota ad quaestionem Lutmeric., Belinens., Horzoviens. et Siloëns.; fol. 33: Ita processum fuit in causa B. super capella S. Aegidii; fol. 34: Nota ad quaestionem Strahoviens. pro eccl. Sti. Ny[colai] in Praga; fol. 46: Bonum notabile ad quaestionem Welinen. et custod. Pragens. etc. Rovněž připomíná vlastník rukopisu, v čem shodují se výklady spisovatelovy s obyčeji v Čechách a při kurii římské zachovávanými, poznamenává změny vydáním Libri sexti Dekretalů Bonifáce VIII. (1294—1303) a konečně mínění své od názorů skladatelových odchylné (hoc non credo).

29. Prager Recht.

Dr. Roeszler, vydávaje památníky práva městského v Čechách a na Moravě, našel v krásném kodexu městského archivu Brněnského (číslo I.) na listech 209—223 zákonník německy psaný, jenž nadepsán jest slovy: Der prager recht, daz kunic Ottacker gegebin hat und bestetigit hat in dem anno Domini als er gecronet wart. Po krátkém úvodu, kdež zákonník ten opět slove „des kunigez ottackers recht" a i rok 1269 připomenut, následuje text v 126 odstavcích. Nálezce postaral se o otištění památníka tohoto, přidruživ jej co dodatek k pojednání svému: „Ueber die Bedeutung u. Behandlung der Geschichte des Rechts in Oesterreich" (1847).

Od té doby našel se ještě i druhý exemplář zákonníka tohoto, a sice v kodexu cis. dvorské bibliotheky Vídeňské (sign. Suppl. 2051); exemplář

tento má nadpis: „Dîse recht hat kunig Ottakorus geseczt nach Cristi geburt MCC vnd in dem newen vnd sechczigisten iare vber alle in Behemen lande.“ Otisk podán v našem Cod. jur. boh. II. 4. str. 1—25.

Jiný exemplář nalezá se v kodexu města Olomúce; popsal jej prof. Bischof ve svých „Österr. Stadtrechte“ 1857. Zde stojí napsáno: „Hye hebt sich an Prager stat recht und auch in des reyches czu Beheim.“

Ještě jiný exemplář, ale již v obnoveném jazyku, z péra Jihlavského měšťana Marka (stol. XVIII.) má bibliothéka Českého Musea. Nadpis: „Diese nachgeschriebene recht hat künig O. gesetzet nach Chr. geb. im 1269 jahr ueber alles Behmerlandt.“

Co se týče obsahu, prof. Tomek (Děj. Pr. I. 226) první pronesl pochybnost, že by zákonník tento držel v sobě právo Pražské; v díle samém nic prý nepřichází, co by na Prahu se vztahovalo, naopak, mluví se tam o celém království i o všech městech, ba o všech obyvatelích království bez rozdílu. Porovnání obsahu s authentickými právními nálezy staroměstskými nikterak neukazuje, že by bylo jaké souvislosti mezi těmito nálezy a zákonníkem. Naproti tomu pravidla v něm obsažená že očividně shodují se s městským právem Brněnským. Konečně pronáší Tomek domněnku, nemá-li se místo „Prager recht“ čísti „Purger recht“

Mohlo by se mysleti, že sepsání zákonníka Otakarovi připisovaného původ mělo v oněch poradách, kteréž dle Beneše minority král Otakar o třetích suchých dnech r. 1272 držel na Hrádku (Castello, t. j. Křivoklátě, Burgleins). Králův itinerář dopouští tuto domněnku; neboť právě r. 1272 mezera jest v něm od 14. června až do počátku září, čehož v jiných letech nebylo, a právě v ten čas připadá quadragesima tertia r. 1272 (quatuor-tempora Pentecostes ab 19. Junii usque ad 14. Septembris). Avšak poněkud vadí připomínka, že porady se hlavně dály „de jure Magdeburgensium et aliarum terrarum et regionum“, aniž se také dokládá, že by byly měly jakého makavého výsledku, kterýmž by přece bylo písemné složení zákonníka, jakým jest zákonník, o kterémž tuto jednáme. Spíše mínil král složiti zákonník obecný celé zemi a všem třídám obyvatelstva, tak jakž to později zkoušel Václav II. a ještě později Karel IV., ale nepodařilo se mu dílo takové pro odpor panstva, s kterýmžto odporem potkal se i pokus Václavův i pokus Karlův. Citát z Beneše minority klademe zde pro vynikající jeho důležitost v právní historii české z rukopisu bibliotheky Guelferbytanae (Wolfenbüttelské), pochodícího z věku XVItého: Ad a. 1272. Eodem anno rex Ottagarus per totam quadragesimam tertiam in Castellum se recepit et de jure Magdeburgensium et aliarum terrarum et regionum . . meliora quae sibi et suis fidelibus videbatur exigere et jus formare et confirmare in regno suo, jura vilia et inutilia amputando, consuetudines malas in melius commutando; quod suis displicuit baronibus.“

Že se opravdu ani při našem zákoníku nejednalo o právo nějaké Pražské, nýbrž o právo ustanovené pro celé království, vidí se z nápisův textu Vídeňského: Dîse recht hat kunig O. geseczt vber alle in Behemen

lande. I v textu Brněnském: „Hy hebin sich an des Kunigez Ottakkers recht, das ir herren scheppfin, ritter und hern, knechte, kaufleute vnd bawleute . . .“

Připomenouti sluší, že ve XIV. věku, ze kterého patrně pocházejí první opisy zákonníka, Vídeňský i Brněnský, rádi připisovali zákonníky králi Otakarovi; zjevný toho příklad máme při Kutnohorském opise městského práva Brněnsko-Jihlavského, kdež se čte nadpis: „Liber sententiarum Primislai, qui postea dictus et Ottogarus, anno 1261,“ kdežto Liber tento pochází z prostředka XIV. stol., tedy právě sto let po Otakarovi.

Z téhož století pochází také zpomínka v kronice Františka kanovníka, že Přemysl „fuit reipublicae sedulus instaurator, leges condidit et populum suum justitiae regulis illustravit“.

30. Mag. Angelus de Monte Curvo.

Okolo prostředka XIII. stol. dostal se do Čech Vlach jménem Angelus, pochodící z osady Ponte Curvo (dnešní Pontecorvo). Přišel nejsa kněz, manželku měl Petruši, s kterou zplodil syna Petra. Petruše zemřela a tu Angelus dal se na kněžství a že měl velikou přízeň u dvora papežského, učiněn jest z rozkazu pap. Innocentia IV. (1243—54) kanovníkem Vyšehradským (clericus in ecclesia Wissegrad. literarum nostrarum auctoritate canonice receptus in canonicum et fratrem . . .) Stalo se pak, že praebenda smrtí kanovníka Engelscalka uprázdněná od kapituly přirčena jest Dominikovi, synu Lambertovu. a ne Angelovi, i nařídil papež mistrovi Albertovi, děkanovi Pasovskému (viz čís. 23), aby se postaral o uvedení Angela na praebendu Vyšehradskou (I. 1339). Později stal se Angelus praebendovaným kanovníkem Pražským, ve kteréžto hodnosti i zemřel. Mistrem slove v listáři Zdenka z Třebíče: Licet in eadem ecclesia quondam magister A. de P. C., pater Petri, canonicatum et praebendam obtinuerit (Reg. II. 2527, 2528). V listáři Henrika z Isernie zapamatováno, že „praebendam olim. mag. Angeli cuidam collatam fore Ytalico“. Angelův syn, Petr, též magister, stal se za Václava II. protonotářem královským, kancléřem a konečně i biskupem Olomúckým (viz č. 53), kterýžto Petr na svět přišel ještě než otec Angelus stal se podjáhním a ovšem prvé než byl kanovníkem; ostatně se dokládá, že Angelus řádně byl oddán s Petruší, matkou Petrovou (Reg. III. 81 ad 1312.)

31. Bruno episcopus.

Na biskupském stolci v Olomouci zasedal od r. 1245 do r. 1281, tedy po 36 let, Bruno rodilý Němec, ze saského rodu hrabat Schauenburg-Holšteinských, kteří původně sídleli na hradě Schauenburce nad Weserou a r. 1106 obdrželi hrabství Holsteinské (Bruno ep. natione Saxo.) Nebylo mu ještě ani 30 let, i byl již kanovníkem v Magdeburce a brzo potom proboštem Lubeckým. Pap. Innocent IV. (1243—54) jmenoval ho svým kaplanem, v kterémžto postavení chválen jest co diligens executor et capellanus d. papae. Z čehož jde, že byl členem Rotae romanae a tudíž mistrem práv. Ne bez odporu živlů domácích dostal se Bruno konečně na biskupský

stolec Olomúcký. Králi Václavovi I. věrně sloužil, zvláště velikou zásluhu měl o urovnání sporův, jenž byly r. 1248—49 zavládly mezi otcem králem a synem Přemyslem II. královicem. Také i Přemyslovi věrně sloužil i byl z předních rádcův jeho. R. 1254 spolu s pány českými uzavřel smlouvu s Uhry. R. 1255 provázel krále do Prus i pokřtil prvního velmože pruského, jemuž Přemysl byl kmotrem. Ve válce s Uhry r. 1260 účastnil se se svými many, po válce pak učiněn zemským hejtmanem Přemyslovým ve Štýrsku. Za panování pap. Řehoře X. (1271—76) vyznamenal se svým spisem o potřebě mohutného státu ve středisku Evropy, zpracovaný ještě před koncilem Lugdunským (Reg. II. 845). Nastaly spory mezi králem Rudolfem a Přemyslem; i zde byl zástupcem a jednatelem Přemyslovým Bruno; avšak horlivost jeho ochabovala tou měrou, jakž pozoroval, že stolec římský víc a více kloní se k Rudolfovi. V první válce 1276 ještě jakžtak podporoval Přemysla, ve druhé 1278 úplně ho zanechal, protože papež klatbu vydal na protivníky Rudolfovy. Někdejší přítel a rádce krále českého po porážce na poli Moravském stal se stoupencem Rudolfovým. Rudolf důvěřoval mu ve všem a svěřil mu dokonce i jednání o mír s Čechy. Též i správu Moravy jemu odevzdal.

Bruno v brzkém čase na to, roku 1281 dne 17. února, zemřel. Kronista Jindřich Heimburský praví o něm, že byl otec a ochránce kněžstva; že radami a pomocí svou ve mnohých věcech prospíval Přemyslovi; jsa statečný že na postrach byl všem protivníkům svým, ale vážen a ctěn ode všech přátel svých; byl milovníkem spravedlnosti a pln vědomostí i cností.

Biskup Bruno byl státník vznešeného ducha a znamenitého rozhledu, šťastný mířitel rozezlených stran, válečník udatný a organisator prohlídavý, opatrovník duchovenstva, oddaný ve všem papežskému stolci. Na poli práva zůstavil památku velikou tím, že jest původem manského zřízení na statcích biskupství Olomúckého, kteréž přetrvalo dlouhou řadu věků. Práci tuto vykonal Bruno na základě manských práv arcibiskupství Magdeburského, počínaje hned r. 1251. Podáme tu několik podrobných údajů, abychom poznali systém, jímž Bruno postupoval. R. 1251 proměněno jest dědické dědictví Bertolta, kteréž o osmi lánech měl tento sluha biskupův v Hrsicích, na majetek manský (ut villam per te et heredes tuos, filios dumtaxat et non filias, titulo feodi teneas et possideas ac ratione ipsius feodi jus vasallorum ecclesiae Magdeburgensis habeas). R. 1255 dáno jest pět vesnic na pomezí polsko-slezském spolu s polovicí zámku Fullmšteina stolníkovi biskupovu, Herbortovi z Fullemšteina a mužským potomkům jeho.

32. Počátky práva manského.

Právo manské v zemích českomoravských vzalo počátek svůj hned v prvních desítiletích XIII. věku; byl to závod právní do těch dob zde neznámý. První příklad držení manského máme z r. 1220, kde Kunrat hrabě z Hardeku, Němec rakouský, obdržev od Přemysla Ot. I. a Vladislava moravského vesnici Skoršici právem dědickým, podal ji v manské držení jistému Bertherovi. R. 1222 klášter Velehradský propůjčil dva lány u Opavy

Ekhartovi a synovi jeho „in beneficium". Avšak hlavním zakladatelem manství byl Bruno biskup Olomúcký, rodem Sas (viz č. 31). Ještě za ním šlo mnoho sourodáků saských, uděloval jim biskup statky na Moravě ve formě manství, tak že se stal tvůrcem manské soustavy na rozsáhlých statcích biskupství Olomúckého. Také v Čechách pokoušel se o zakládání manství, ale nedařilo se mu to tak jako na Moravě. Manům dal za pravidlo právo manův arcibiskupství Magdeburského (ratione feodi jure ministerialium Magdeburgensis ecclesiae, quod omnibus infeodatis a nobis concedimus 1251). Toto Jus ministerialium, něm. Recht der dynstmanne to Magdeborch, složené z 12 paragrafů, otisknul Gaupp ve svých Alte Magd. u. Hallsche rechte (viz Cod. jur. boh. I. č. 42). Manové biskupští povinni byli obvyklými závazky manskými, zejména věrností (devotione, obsequio, fideque debita) a službou vojenskou (servitia militaria cum armis), též i výroční dávkou na uznání vrchního panství (in recognitionem bonorum). Manských statků biskupství Olomúckého vrchním pánem byl král český, jenž r. 1274 biskupovi udělil moc, propůjčovati statky pod právem manským: Tales, qui militaria nobis praestent obsequia pro defensione terrarum nostrarum et ad resistendum adversariis nostris, volentes habere mansione stabili infra dominii nostri rete, consensum nostrum super infeodationibus hujusmodi adhibemus (Cod. Jur. boh. I. 64).

33. Lex Judaeorum.

Přezajímavá jest otázka historická, kterého času asi Židé objevují se v Čechách. Jako obchodníci přicházeli sem nepochybně již za dob římských, ještě obchody již tehdá provozovány jsou od nich více než od kterého jiného národa. První výslovná zpráva pochází z počátku X. věku, ještě listina Raffelstattská z r. 903 oznamuje: „Judaei et caeteri mercatores, undecunque venerint de ista patria vel de aliis patriis (de Baemanis vel Moravis), justum teloneum solvant tam de mancipiis, quam de aliis rebus, sicut semper in prioribus temporibus regum fuit." Svědectví, že se Židé rádi zanášeli kupováním a prodáváním dětí neboli otroků, dotvrzuje se zprávami o sv. Václavu i sv. Vojtěchu z X. stol., že z otroctví židovského vykupovali a Bohu dědili pohanské i porobné děti. Avšak jiná jest otázka, které doby Židé asi zarazili pevná i stálá sídla svá v zemích našich? Pozoruhodná jest v té věci zpráva Kosmova, jenž praví, „že hrad Podivín na Moravě založen jest od Podivy žida, jenž se pokřestanil". Tomu ovšem nesmí se přikládati víry, ale jisté jest, že Podivín a blízká Slivnice byla důležitá místa obchodní. Také Praha sama ode dávna byla sídlem Židů stále tam usedlých; aspoň Kosmas zná je co stálé obyvatele domácí jak v podhradí Pražském tak i v podhradí Vyšehradském (ad a. 1091). R. 1124 měli již synagogu v podhradí Pražském na pravém břehu. Spravovali se staršími svého rodu, a to podle zákonů židovských. Židovská osada v Praze podle času starší jest nad osadu Němcův na Poříčí. Ve středověku byli Židé pokládáni za vězně císařů římských; i v Čechách slušeli ku komoře zeměpanské, tou měrou, že panovníci dokonce i jmění jejich považovali za jmění komory své, odkudž ono časté vydírání peněz na Židech, ale také

s druhé strany ona ochrana, kteréž se Židům ochotně od knížat dopřávalo.

Právní poměry Židů konečně uzákoněny jsou v Čechách a na Moravě za Přemysla Ot. II., jenž vydal zákon Židům, složený ze dvou částí. První byly „Constitutiones papales" vydané papežem Innocentem II. mezi lety 1243—54, druhou pak části jsou Statuta Judaeorum, vydaná r. 1244 Židům v Rakousích, potom pak Židům uherským, Židům v Polsku. — Jest to zákon jednoho a téhož znění (krom nevalných obměn), jenž hned ve XIII. věku platnost měl v Rakousích, v Čechách, v Uhrách a v Polsku. K tomuto zákonu vztahuje se tušim zpráva kodexu Zdenka z Třebíče, že král Václav II. Židům města Znojma potvrdil starodávnou výsadu od krále Přemysla Ot. II. Židům danou (privilegium quoddam per O. regem B. ipsis concessum. Reg. II. 2390).

Otisk práv Židovských nalezá se v Hermannově spisu „Geschichte der Israeliten in Böhmen" 1819, v Bočkově diplomataři IV. 16, v Regestáři Emlerově II., v Cod. jur. boh. I. 45.

34. Mag. Arnoldus.

Dle listiny Vyšehradské ze dne 12. dubna 1252 byl Arnold hned za krále Václava I. členem král. kancelláře. Ztvrzuje se to listem biskupa Brunona ze dne 22. ledna 1253, kdež spor mezi klášterem Oslavanským a notářem Arnoldem o kostel Nova ecclesia rozhodnut, a to v ten rozum, že Arnold má podržeti faru do života, ale patronát že patří klášteru. Arnold jest patrně jedna osoba s Arnoldem kanovníkem Olomúckým a kaplanem královským, o němž zmínka 17. srpna 1254. Z první polovice měsíce prosince 1255 pochází první listina, ve kteréž Arnold jmenuje se mistrem a spolu notářem král. dvora (per manum mag. Arnoldi nostrae i. e. Otacari curiae notarii II. 77). Dne 1. ledna 1256 byl s králem v Brně (Ib. 86). Dne 30. března t. r. zase ve Vídni, kdež slove prothonotarius ducis Austriae (Ib. 94). Téhož roku obdržel z rukou Otakarových faru v Hollabrunnu, avšak kapitula Pasovská k tomu nepřivolila. R. 1257, na podzim, přejal Arnold po mistrovi Wilhelmovi řízení kanceláře královské, ale již v srpnu 1258 byl mu přidružen mistr Ulrich, kanovník Freisingský. Zatím od počátku 1260 až do podzimku 1261 podpisoval všecky listiny sám, Od podzimu 1261 až do letní doby 1262 podpisoval listiny protonotář Wilhelm, načež do konce 1263 všecky listiny královy nesou jméno Arnoldovo, a to bez rozdílu zemí, kam která listina byla určena. Vedle kanonikátu Olomúckého (1256) měl také kanovnickou praebendu v Praze (1261). Zemřel r. 1263 nebo počátkem 1264. (Emler, Kanzl.).

35. Mag. Ulricus.

Mag. Ulricus poprvé se objevuje v kancelláři české dne 6. srpna 1258, a sice co společný datar listiny královské na Křivoklátě dané s mistrem Arnoldem. Listina tato tím jest zajímavá, že svědkem byl při ní pan Jaroš purkrabí Pražský a panoše jeho Křištan (Reg. II. 189). Pochozením byl Rakušan, důstojenstvím kněz, ještoť měl hned r. 1256 faru v Probst-

dorfě. R. 1258 jmenuje se v průvodu královu dne 12. října ve Welsu a 9. listopadu v Brně. Toho času slove již kanovníkem kostela sv. Ondřeje ve Freisinkách (II. 192). O faru v Probstorfě soudil se s biskupem Pasovským ještě na podzim r. 1258 (II. 200, 201). Roku 1260 odešel ode dvora českého, jsa určen za notáře ve Štyrsku, i zůstal kromě Čech až do r. 1264, kdež znova objevuje se při dvoře v Čechách jakožto prothonotář, ale ve spolku s mistrem Petrem. Dne 17. června 1264 byli oba notáři s králem v Písku. Dne 31. srpna t. r. jmenuje se při králově dvoře ve Vídni regis Boemiae et ducis Austriae prothonotarius (II. 460, 497). Když pak r. 1256 probošt Vyšehradský Vladislav, blízký příbuzný králův, stal se arcibiskupem Salcburským, a v probošství po něm, tudíž také i v kancléřství uvázal se protonotář Petr, stalo se určitější rozlišení mezi kancelláři českou a kancelláři rakouskou, tak že listy české od té doby podpisoval Petr a rakouské Ulrich. V týž čas dostalo se Ulrichovi fary Hartbergské ve Štyrsku (II. 568, 575), slove tu prothonotarius per Austriam et Styriam (II. 675). R. 1269 začíná se psáti kanovníkem Pasovským, ale i tu má název „regis Boemiae prothonotarius" (II. 718). R. 1272 zjednal mu král co vévoda rakouský faru u Sv. Štěpána ve Vídni, ve kteréžto hodnosti zůstal až do konce r. 1276. S pokořením krále Otakarovým klesla také platnost mistra Ulricha, jemuž nic neprospělo, že v míru mezi králem a Rudolfem uzavřeném (22. list. 1276) Ulrichovi vyhražena byla fara Vídenská; výminka tato od Rudolfa nebyla vyplněna, ani když se znova a znova za něho přimlouval Otakar (II. 1050, 1057).

Novým důkazem veliké vážnosti, kteréž mistr požíval u krále Otakara, viděti lze v tom, že od krále byl brán za jednatele míru s králem Rudolfem dne 6. května a 12. září 1277, vedle biskupa Brunona Olomúckého a pana Smila, purkrabí Bétovského. Po smrti krále Otakara 1278 odebral se mistr na svou faru v Hartberku, kdež byl živ ještě r. 1279 jsa potahován od nového faráře svatoštěpánského ve Vídni, Wernharda, o náhradu za minulé důchody z fary té.

Zajímavy jsou dva listy Vlacha Henricha z Isernie mistru Ulrichovi psané: V jednom prosí Vlach, aby mistr vplyvem a mocí svou přiměl královského lékaře, mistra Bernharda, by Vlachovi nepřekážel v užívání jisté zahrady v Praze; advertentes, dokládá Vlach, quod juri gentium contrariari censetur, qui agri exterminat terminos alieni (Reg. II. 2567). Druhý list jedná o volbě nového opata na Strahově i klade se prosba, aby mistr vymohl toho na králi, by zvolen byl převor Strahovský, dom. H. (Ib. 2618).

36. Privilegia civitatis Egrae.

Končina Chebská, vlastně celé hořejší pořičí řeky Ohry, tedy také i dnešní Wunsiedelsko, v IX. věku patřila k území českému, tak jako k němu patřila končina Vitorazská na hořejším pořiči Lužnice. Srovnávala se toho času země česká přesně s hořejším pořičím Labským. Podnes pamatuje se slovanský původ chebských osad v názvech Wunsiedel, Mugelberg, Plösshübel, Redtwitz, Lamitz a j. Vždyť i za Smrčinami, v hořejším Pomohansku, čteme

názvy Zedlitz (Sedliště), Oelschnitz (Olešnice), Oseck (Osek), Possek-Wald, Trebgast (Trebigost), Lettmeusel (Ljutomyšl), Plöss (Ples) a j. Ale nehledíc ani k tomu, víme z letopisů franských, že ok. r. 800 Slované čeští daleké výpady podnikali po Mohanu, až dokonce k panenskému klášteru Milici před Fuldou. R. 805 Karel ustanovil schválně pomezního hraběte v Halazstatu, tedy proti českým Slovanům v těch stranách k Chebsku. Ok. prostředka IX. stol. hrabě Tacholf držel končinu Sârowe juxta Boemiam sitam jakožto comes de Boemenia, kterážto Sárová dle Dobnera i Böttgera shoduje se s dnešní končinou Voigtlandskou „Sîrau". R. 849 stala se právě na stezce Chebské ona pověstná srážka mezi Čechy a Franky, při které po straně Franků uvozuje se hrabě Tacholf, jemuž prý Slované čeští zvláště důvěřovali, a to proto, že znal zákony a obyčeje národu slovanského (cui prae caeteris credebant quasi scienti leges et consuetudines Sclavicae gentis. Ann. fuld.).

Avšak již toho času odtrženo jest Chebsko od země české, tak jako Vítorazsko, a přibráno k diecesi Řezenské, kdežto Vítorazsko připadlo k diecesi Pasovské. Sám Tacholf byl tuším jeden z těch „duces Boemanniorum", kteří r. 843 v Řezně přijali křest. Od těch dob patřilo Chebsko k panství a k říši římské. Nejprvé drželi je hrabata palatinští z Vohburka, až je ve XII. stol. dostal Fridrich Barbarossa, manžel Adelaidy Vohburgovny. Fridrich I. město Cheb nazývá dvorem svým (curia nostra apud Egare 1179); i Fridrich II. často tam meškal (1213, 1214, 1215).

Král Václav I. maje za choť Kunhutu, krále Filipovu dceru, táhl se ku krajině Chebské jakožto ke věnu manželky své; toť bylo pohnutkou, že také Přemysl Otakar II. požadoval tuto krajinu věnnou a mocně ji obsadil.

37. Decretum comitiorum.

Toto snešení sněmovní, z dob Přemysla Otakara II., má za předmět čtyry kusy: O minci falešné, O škodách a výtržnostech na pochodech válečných, o psancích, o utiskování klášterů a statků klášterských zahošťováním při schůzích a lovech. Ze článku II. (o škodách válečných) nejpřihodněji lze stanoviti dobu nebo rok, kteréhož se toto snešení stalo; vímeť z letopisův, že r. 1265 a 1266 veliké zádavy dály se při válečné výpravě proti Bavorům. Text nalezen v Kodexu Kraloveckém protonotáře Jindřicha Vlacha: Das urkundliche Formelbuch des kön. Notars H. I. (CXXXVI.). Otisk v Jirečkově Cod. jur. boh. I. č. 52.

38. Jus Hlubčicense.

Stará Morava za století XI., XII. a XIII. sahala na sever až po řeku Pštinu. Zde hraničila s polským územím knížat slezských. Hranice tyto trvají doposud, ještě biskupství Olomúcké na severu zaujímá končinu za Opavou až ke Pštině. Za starodávna slula končina ta dle plemene Holasovicův Golešicko (t. j. Holasovicko), později Opavsko. Tu, kde se nyní rozkládá město Opava, byl přechod přes řeku téhož jména, odkudž dráha kupecká šla ke Hlohovu přes Hlubčici, poprvé r. 1183 připomínanou a r. 1224 celní stanovisko vykazující. Z této celní a tržní osady vyvinulo se ve

XIII. věku město královské, jehožto obyvatelé měli jistá privilegia hned od předků Přemysla Ot. II. (antiquatum quoddam ipsorum privilegium et jam prae senio maceratum eis a nostris concessum praedecessoribus). Toto privilegium r. 1270 obnovil a rozšířil král Přemysl Ot. II. Prvních 9 odstavců jedná o povinnostech a dávkách měšťanů, kdežto články 10 až 41 incl. obsahují stanovy městského práva, městského soudu.

Právo Hlubčické sluší pokládati za jednu z nejvážnějších památek německého práva měst česko-moravských. Originální listina podnes nachází se v městském archivu Hlubčickém i otištěna jest v knize Tschoppe a Stenzla („Urkunden zur Gesch. der schles. Städte"), napotom u Bočka IV. a v našem Cod. jur. boh. I. č. 61). Dle úsudků právníkův německých právo Hlubčické ve mnohých kusích uchyluje se od práva Magdeburského, na městech slezských i moravských rozšířeného, z čehož soudíme, že se rozvilo samostatně na půdě moravské.

39. Frater Martinus Polonus.

Bratr Martin, člen řádu dominikánského, byl rodem Opavan, z té doby, kde Opavsko ještě bylo částí země moravské. Vychován a vysvěcen v dominikánském klášteře Pražském, odebral se Martin (mezi r. 1265 a 68) do Říma. Tu se stal papežským kaplanem a poenitenciařem. Slove Martinus de regno Boemiae, patriâ Opaviensis. Říkali mu také Martinus Polonus, z čehož soudíme, že rodiče jeho v české tehdáž Opavě osedlí, pocházeli z národu polského, což tím pochopitelnější, poněvadž Opava stála blízko pomezí slezsko-polského, na staré dráze polské. Že se v polštině vyznal, o tom pochyby není; nasvědčuje tomu volba jeho za arcibiskupa Hnězdenského, sice by Řím, jemuž na Polsku tehdá velice záleželo, sotva jej byl ustanovil na nejpřednější místo církve polské. Arcibiskupem jmenován byl v Římě r. 1278, avšak na cestě do Hnězdna zemřel téhož roku, ještě na půdě vlašské, i pochován jest v Bononii

Za svého pobytu v Římě br. Martin zván jest od papeže Klimenta IV. (únor 1265 — listopad 1268), aby sepsal kroniku světa. Kteroužto úlohu on skutkem také vykonal, složiv dílo „Cronica de summis pontificibus et imperatoribus et diversis gestis ipsorum, per fratrem Martinum s. papae poenitentiarium et capellanum composita". Prostějším názvem slove dílo toto: „Cronica Romanorum" nebo ještě prostěji „Cronica Martiniana". Spis ten původně byl tak zařízen, že na levé straně otevřené knihy položena byla jména papežů a doba jich papežování, na pravé pak jména císařův a doba jich panování. Na každé stránce bylo 50 řádkových rubrik s přiložením roku od nar. Páně. Každému papeži i císaři připadlo tolik řádkových rubrik, kolik roků panoval. Pro Čechy dílo Martinovo také tím nabývá zajímavosti, že na díle za vzor sloužilo kronice Neplachově, opata Opatovského (Emler). Spis ten po celé Evropě se rozšířil a spisovateli velikou slávu zjednal. Jeden opis poslal on sám z Říma klášteru svému v Praze, začež lichotivé poděkování obdržel od převora Hyacinta. Opis jeden nalezá se v kodexu metr. bibl. Pražské na pergaméně ve 4° ze stol. XIV. (Schulte CCLXXXII).

Univ. bibliotheka Pražská chová mezi poklady svými jiné dílo Martinovo, a sice právnické: „Margarita Decreti", pak dva opisy: „Tabula Martiniana"

z XV. věku. Také i kapit. bibl. Pražská má dva opisy z XV. věku, oba nadepsané „Tabula Martiniana".

Margarita Decreti seu Tabula Martiniana.

Plný název zní: „Margarita Decreti et Decretorum a fratre Martino ord. Praedicatorum per alphabetum composita". Jinak se název Margarita střídá s pojmenováním Tabula. Dílo toto podává krátkými slovy obsah Decretu v pořádku abecedním i sloužilo jednak k vyhledání kánonů, jednak k orientaci v právu samém. Tím s počátku nahrazovalo učební knihu církevního práva i právě pro to velice bylo oblíbeno i horlivě rozšiřováno. Ačkoliv samo sebou valné vědecké ceny nemá, vynikalo hlavně tím, že bylo převelice rozšířeno, více nežli kterákoli jiná podobná skladba. Stintzing vypočítává do r. 1513 devatenáctero samostatných vydání. Také bylo připojováno ke všem tiskům Dekretu, starším i mladším, k Římskému z r. 1582, k Pařížskému z r. 1618, k Lugdunskému 1671, k Pithou-ovu 1687, k Böhmer-Richterovu z r. 1840.

Také bibliotheka Hassisteinská měla rukopis toho díla, nadepsaný „Kapitula Decretalium (vlastně Decretorum) Martiniana" i. e. per fr. Martinum ord. Praedicatorum (Boh. docta III. 123).

40. Tabulae terrae et officia terrae.

Okolo r. 1280 mluví se v jedné listině Pražské o registrech královských i dokládá se, že by podle vzoru register těchto měly zařízeny býti knihy městské (istos quaternos contractuum vel obligationum, regalium registrorum ad instar, in hoc congessi volumine. Tadra. Mnich. ruk. form. Jindřicha Vlacha XVII. Věstník 1889).

Výslovné toto svědectví o registrech královských dotvrzuje se listinou ze dne 25. srpna 1279, která podává přímý doklad, že register těchto stávalo hned za krále Přemysla Otakara II. Bylo se totiž stalo jisté rozhodčí narovnání o právích kostela Vyšehradského skrze bratry Mikuláše, ministra menších bratří, a Petra řečeného Odrance, kustoda u sv. Jakuba v Praze, pak Jiřího, komorníka kralovina, kteréž vloženo jest do register dvoru královského (in registro regiae curiae). Že však ani jedna ani druhá strana s touto rozhodčí výpovědí spokojena nebyla, rozhodnuto, aby vypravena byla deputace k markraběti Otě Braniborskému, generálnímu kapitanovi zemskému v Čechách, s žádostí o zrušení onoho vkladu v registrech (ut transcriptum in registro contentum debeat annullari), což se dle zvyku státi mělo přemřežováním vkladu zrušujícími čárkami (per cassatorias lineas, ut moris est. Reg. II. 1182).

Další doklad o registrech poskytuje listina ze dne 13. května 1287 (Reg. II. 1409). Praví se tu, že vesnice Přeskače a Chyňava, věno paní Střezky, choti Ojířovy z Lomnice, nejv. komorníka zemského, zapsány jsou v registrech (ut in registro plenius continetur); když pak vesnice ty prodejem přešly na klášter Waldsasský, že prodej ten podobně vložen do register těchto (registro omnia inseri mandaverunt). Stalo se to na soudu zemském, za přítomnosti královy v paláci královském odbývaném.

Dokladů počátkem XIV. stol. značně přibývá, ale tu se již registra jmenují tabulae terrae, dsky zemské.

Na sklonku XIII. stol. známe tré nejvyšších úředníků zemských: Nejvyššího komorníka, nejv. sudího a nejv. písaře. První zprávu máme o nich z r. 1240, kdež komorníkem byl Albert ze Slivna, 1259 Bavor, 1261 Ondřej. Sudí první jmenuje se r. 1234 Albert, ale jiný nežli onen ze Slivna, 1259-71 Čéč, 1281 Děpolt. Písař zjevuje se r. 1257 (Přísnobor, regni notarius generalis). Správná řada počíná se rokem 1284: Hogerus summus camerarius, Boleslaus summus judex provincialis regni Boemiae a Radoslaus notarius terrae (Reg. II. 1315). Též tak r. 1291: Summus camerarius regni, judex et notarius terrae (Ib. 2734). R. 1320 camerarius, sudarius, notarius atd.

Jiní byli úřednici dvoru králova, kteříž uvozují se vedle úředníkův zemských. Vedle komorníka zemského Alberta ze Slivna připomíná se 1249—52 komorník dvorský, r. 1237—39 vedle sudího zemského sudí dvorský (judex regis), 1257—63 vedle písaře zemského písař dvorský.

41. Mag. Wernherus.

Hned při svém prvním vystoupení r. 1262 Wernher slove „magister"; byl toho času písařem královským (per manus mag. Wernheri notarii, listina král. Kunhuty ze dne 15. července 1262 Reg. II. 377.) Roku 1273 slove jedním z královských kaplanů Přemysla Ot. II. i držel faru Rouchovanskou na Moravě (M. W. ecclesiae in R. rector, capellanus regis). Za jeho zásluhy dal mu král téhož času vesnici Priswicze odúmrtím na krále spadlou, s neobyčejným zajisté právem, aby v té vesnici vykonával soudy ve všech sporech, kromě zločinů, na něž by uložen byl trest smrti nebo trest zkalecení na těle; v těch případech povinen byl mistr přibírati k soudu místního rychtáře za přísedícího (Reg. II. 821). Farářem v Rouchovanech byl Wernher ještě i r. 1275. Po smrti královně byl notářem královny Kunhuty, a to prvé nežli stal se kanovníkem Pražským (1279). Na něho vztahuje se tuším zprávička ve Wattenbachově zlomkovitém formuláři českém (Styky 158), ješto tam zapsáno jmenování mistra W..... notáře královny české za kanovníka. Královna Kunhuta sídlela po smrti Přemyslově r. 1279 a 1280 v Opavsku, na hradě Hradci. Tím se také vysvětluje udaj, o němž se mluví r. 1285, že totiž mistr W. druhdy od královny Kunhuty obdržel byl vesnici Vdechovice v Opavsku, kterouž on r. 1285 daroval jednomu oltáři v biskupském kostele Olomúckém, aby tam slouženy byly mše sv. za krále Přemysla II. a matku krále Václava II., Kunhutu, i též na pamět mistra samého. Mistr W. byl r. 1282 kanovníkem v Praze i měl toho času rozepři s kapitulou Pasovskou o rozličná příslušenství fary Hollobrunské v Rakousích, kterouž snad za Přemysla držel z darování králova (Reg. II. 1272). Kanovníkem v Olomouci stal se asi r. 1285, avšak nepřestal býti kanovníkem Pražským, kdež konečně r. 1305 učiněn školastikem. R. 1303 vyrovnán byl jistý spor v kapitule, anoť biskup Basilejský a mistr Wernher a mistr C., kanovníci, stěžovali sobě, že při volbě jedné byli zkráceni, nebyvše k ní voláni; zatím vyšlo na jevo, že pozvání obdrželi (Reg. II. 1944). R. 1305, dne 10. února, zdělal Wernher „scolasticus Pr. ecclesiae et canonicus Olomucensis", v Olomúci poslední vůli svou, kdež na anniversář za krále

Přemysla II. a královnu Kunhutu v kostele Olomúckém věnoval dvě hřivny stříbra a Wernusio (snad písaři svému) „decretales meas" (Reg. II. 2017). Živ byl ještě r. 1305, dne 5. srpna, když kapitula Pražská kanovníkovi Divišovi z Ypern, od 30 let odešlému, kanovnictví odňala (Ib. 2774)

42. Mag. Velislaus.

S mistrem Velislavem obeznamuje nás list papežský dne 23. list. 1276 ve Viterbě daný; osvědčoval se před papežem, že dlouho studoval právo církevní i civilní (in jure canonico et civili) a že chvalné pokroky v něm učinil. Z té příčiny, i také proto, že byl odporoučen co do mravů a chování skrze bratra Martina (Polona), poenitenciaře papežského z řádu kazatelského, slíbil mu papež kanovnictví Pražské (II. 1051). R. 1377 ustanoven jest za veřejného notáře po Čechách (juxta sacrarum constitutionum canonem et tenorem examinatus, inventus sufficiens ad artem sive notariatus officium exercendum. Reg. II. 2463 Ott. 47). Prvé však, nežli došlo na kanonikát Pražský, stal se mistr V. kanovníkem Vyšehradským. Již zajisté dne 14. července 1279 byl volen za rozsudího v rozepři mezi kapitulou Vyšehradskou a panem Půtou z Ryzmberka o vesnici Krč. Slove tu canonicus ecclesiae Wissegrad. i zároveň písařem zemským (terrae notarius II. 1080). Také i ve veliké rozepři, která se r. 1279 točila mezi proboštem a kapitulou Vyšehradskou o vzájemná práva, byl mistr V. jedním z rozhodčích (1281—86). R. 1282 stal se místoděkanem Vyšehradským, r. 1283 také kanovníkem Pražským a r. 1285 Olomúckým. Úřad nejvyššího písaře zemského zastával od r. 1279 až do r. 1289 (v některých listech psán jest 1283 a 1287, omylem, Wenceslaus). Za věrné a ustavičné služby tyto (regni nostri B. prothonotario) dal jemu král r. 1288 půllán role u vesnice Veletic kostela sv. Prokopa ve Starém Brně, kteryžto kostel propůjčen byl písaři z legitimní moci královy, i s příslušenstvím. Aby pak král písaři svému osvědčil ještě více štědrost svou, rozkázal, aby poddaní kostela sv. Prokopa volni byli ode dávky lesní, jenž slula lovčí (II. 1451), — V písařství následoval po něm mistr Petr Angelův. Z dalších osudův jeho víme, že r. 1294 byl exekutorem poslední vůle Vyšehradského děkana Kunona (II. 1655) a že se r. 1298 stal děkanem kostela Pražského. Žil ještě dne 1. června 1302, neboť byl co kanovník Vyšehradský toho času účasten volby nového děkana (II. 1922).

Z r. 1325 zachovala se paměť, že Velislav, děkan Pražský i spolukanovník Vyšehradský, měl dvorec na Starém Městě vedle kostela sv. Štěpána ve zdi (III. 1359). (Viz Emler Kanzlei 45 a 46).

43. Mag. Ioannes.

Proboštem Sadské kapituly byl a jmenuje se Jan od r. 1269 (praepositus Sazzensis. Reg. II. 635 a) až do r. 1300, kdež se za něho stal odprodej některých dědin od proboštství (II. 1865). Roku 1273 byl též kanovníkem Pražským (II. 849). Ve své hodnosti co probošt Sadský odebral se r. 1277 na studia do Bononie, kde strávil také i r. 1279 (Johannes praepositus

Sacensis de Bohemia. Sarti). V Bononii dosáhl magisteria neboli misterství v právích, neboť od té doby (r. 1281) nazýván jest mag. Johannes, praepositus Saccensis. Tou dobou byl plnomocným volitelem při volbě Olomúckého biskupa (II. 1236). Okolo r. 1253 stal se protonotářem markrabství moravského (mag. J. praepositus Saccensis, prothonotarius Moraviae II. 1301) i byl nim ještě r. 1287 (marchionatus nostri Moraviae protonotarius. Ib. 1410) a r. 1293 (Ib. 1685). R. 1287 slove „Pragensis, Wissegradensis et Olomucensis ecclesiarum canonicus" (Ib. 1410).

Z r. 1293 je zpráva, že byl Janovi, správci kostela sv. Jiljí v Praze, dlužen 12 hřiven stříbra, kteroužto summu věřitel v poslední vůli své s části odkázal kostelu Pražskému na hradě, s části pak na stavbu kůru při kostele sv. Jiljí. Toho času byl m. Jan skolastikem Pražským (II. 1603). Z doby před úmrtím biskupa Tobiáše Pražského († 1. března 1296) pochází rozhodčí rozsudek probošta Pražského Oldřicha a mistra Jana se strany jedné, a doktora Rapoty s druhé, vydaný v rozepři mezi biskupem a mistrem G., arcijáhnem Bělinským, o jisté statky a platy archidiakonatu odjaté. (II. 2525). — R. 1300 probošt Jan odprodal některé dědiny Sadského proboštství klášteru Sedleckému, koupiv za to jiné, užitečnější, což biskup Řehoř schválil (II. 1865). — Poslední zpráva o Janovi jest právě z r. 1300, 27. října (II. 1865). Zajímavo konečně, že r. 1296, po smrti biskupa Tobiáše, radil králi, aby nepodporoval kandidaturu nelegitimního bratra svého, probošta Jana Vyšehradského, nýbrž aby se přiklonil k volbě starého již, 60letého děkana Pražského Řehoře, kterýž také zvolen; po Řehoři že snáze bude promovovati probošta. Zatím probošt Jan, ač mlád, zemřel ještě před Řehořem (ille citius, existens juvenis, discessit quam antiquus. Franc. Chron.).

44. Formuláře.

Ke pramenům k poznání práv sloužícím počítáme také formuláře t. j. sbírky listin, jež sloužily za vzor ke skládání listovnímu v případech podobných. Slovou rozličně: Formularii dictaminum, collectarii formarum, libri a missionibus. Písařství neboli notářství ve středověku bylo uměním velice váženým. Ars dictandi, ars dictaminis, ars dictatoria byla jemu základem. Nejslavnějším skladatelem listů v první polovici XIII. byl Petrus de Vinea, notář cís. Bedřicha II.

Nejstarší posud známé formuláře české pocházejí z dob krále Přemysla II. Z jednoho zachovalo se toliko několiko kusů, jež nalezeny jsou na deskách rukopisu z Čech do severních Němec zanešeného, otištěny Wattenbachem pod nápisem „Fragmente eines böhmischen Formelbuches aus dem XIII. Jahrh." Právě tyto kusy obsahují zprávy pro dějiny právní důležité, jako vylíčení sporu opata Sedleckého v příčině jisté fary v Kouřimště; žalobu rytíře ku právu duchovnímu proti manželu sestry jeho, od něho zavražděné, aby navrátil věno její; žádost kanovníka Litoměřického, aby člověk jeho propuštěn byl z vězení atd. (Styky 158) — Jiný formulář z té doby zůstal nám po mistrovi Bohuslavovi, písaři královny Kunhuty (viz 45). Opět jiný po mistrovi Jindřichovi Vlachovi, protonotáři krále Pře-

mysla Ot. II. (viz 47) a po Jindřichovi z Isernie, písaři téhož krále (Exkurs IV.). — Načež sleduje Liber a missionibus regum, pochodící z dob krále Václava II., nesoucí jméno Zdenka z Třebíče (viz 57). — Z jiného formuláře, sahajícího do dob téhož krále, objeveny jsou některé zlomky kanovníkem A. Frindem na desce kodexu bibliotheky Svatovítské, i otištěny J. Loserthem (Arch. f. oest. Gesch.).

45. Mag. Boguslaus.

Palacký dávaje zprávu o Formuláři královny Kunhuty, druhé manželky Přemysla Otakara II., přišel na stopu mistrovi Bohuslavovi, skladateli Formuláře toho, jehožto jméno na závěrku čte se „Explicit opus magistri et domini Boguslai". Není pochyby, že mistr Bohuslav protonotářem při dvoře kralovinu byl hned za živobytí krále Otakara II., nikoli snad teprv po smrti jeho, a to v Hradci Opavském; zachovalať se zpráva o něm, ač beze jména, ve formuláři Jindřicha Vlacha z Isernie. Jindřich z Isernie meškal v Praze od r. 1270 do 1278 a Bohuslav byl jeden z těch, ku kterým se Jindřich písemně obracel, aby sobě získal přízně jich. Praviť Jindřich, že prý obadva jedno a též mají povolání, jsouce notáři; vlasť, pochození a jazyk že jich sice rozlučuje, ale známost nauk latinských, též i jeden a týž spůsob života že je zase slučuje. Přípis ten byl, jak se podobá, vykládán tak, že si Jindřich přeje nějaké hmotné podpory; tím se vysvětluje omluva v druhém jeho přípise, že ač postaven jest v potřebě, o jiného nežádá než o přízeň a náklonnost protonotárovu (Reg. II. 2597, 2598).

Stopu protonotáře Bohuslava nalezáme také ve formuláři Jindřicha Italika (Tadra, Nově nalezené formuláře 1887), ježto král Přemysl II. dává protonotáři manželky své, královny české, plnou moc a povolení, aby dům svůj za duši svou odkázati mohl oltáři jistého kostela, prostý všeliké berně a všelikého břemena.

46. Magistrorum series altera (viz č. 18).

Ca. 1273. Mag. Johannes, farář Osoblažský (plebanus de Hoczeploz), kanovník Olomúcký a Kroměřížský, jenž studoval na učení Padovském (tunc in studio Paduae existens); umíraje ustanovil Jana z Homburka, mistra Jana de Nova Ecclesia a p. Henrika z Měřin za vykonavatele poslední vůle své (Reg. II.).

1278 Mag. Johannes de Mochln, doctor decretorum. Toho roku byl spolu s mistrem Jindřichem de Vitis rozsudím v rozepři mezi Erklinem, farářem u Všech Svatých v Brně, a židem Nathanem o zavazení záduší; rozsudek učiněn v biskupské osadě Modřici u Brna. (Název Mochln značí tuším Mocheln = Mohelno. Ib.)

1282 Mag. Benessius, doctor decretorum. Byl r. 1282 svědkem při uklizení rozepře mezi kapitulou Pasovskou a mistrem Wernherem, kanovníkem Pražským, o příslušenství fary Holobrunské v Rakousích (Ib.).

1270 Mag. Henricus, doctor decretorum, komendór řádu německých rytířů. R. 1270 dne 2. září držána schůze komendórů řádu tohoto v klášteře

Drobovickém u Čáslavi, kdež se dostavil také mag. H. Po dvanácti letech, r. 1282, slove svědkem v Opavě, když Beneš ze Ščitin biskupům Olomuckým za škody dal vesnici Skorotín v župě Přerovské; byl v ten čas commendator Opaviensis (Ib.).

Slušno zmíniti se tu ještě o Janovi ze Hlavna (Joannes de Glavna), školárovi Bononském z r. 1284 a 1286 (Ott, Řeč), jehožto syn Antonius de Glavna Prag. dioc. r. 1341—49 byl veřejným notářem v Čechách (Kanc.)

47. Mag. Henricus Italicus.

Činnost mistra Jindřicha Vlacha v Čechách připadá do let krále Přemysla II. a Václava II. Máme sice listinu v kodexu Zdeňka z Třebíče, že sloužil také již králi Václavovi I. († 1253); avšak Zdeněk v těch věcech není spolehliv, neboť vkládá jména do formulí dle své libosti, zvláště jméno mistra Jindřicha do celé řady listin, zcela bez práva. Určitější datum poskytuje životopis druhého Vlacha, též za Přemysla II. do Čech přišlého. Píšeť Jindřich z Isernie, podle svého povolání také písař, že přijda do Prahy, našel útulek u notáře králova, krajana svého (pauper veni Pragam, nonnisi post languores multiplices susceptus fui a terrae notario.) Byl mu mistr Jindřich odporučen od některého příznivce ze Vlach. Že míněn mistr Jindřich, vysvítá z oslovení: Domine reverende! byl tedy kněz; pak z toho, že přichozí i napotom těšil se z přízně mistrovy, jenž ho ku přání královu odporučil klášteru Strahovskému (cum ex mandato vestro in Strahovia fuerim). Že jmenován od příchozího „notarius terrae", toho příčina jest neznalost ve věcech českých.

Otčina mistra Jindřicha Vlacha byla jižní Italie, království Neapolské. V listině Přemysla II., jednající o opevnění král. města Vysokého Mýta (Alta Muta), obsažené ve formuláři mistrově (Královecký text CXVII), psáno jméno města tohoto ne Alta Muta, nýbrž Alta Mura, což jest název apulského města v dnešní provincii Barské, z čehož soudíme, že písař tím změtením bezděky projevil svou vlastní domovinu. Mimo to jest ve Formuláři mistrově několik listin o věcech jiho-italských z dob Konráda Neapolského (1249—54), odkudž podobno, že jsou to listy mistrem Jindřichem co vzory nebo formuláře ze Vlach do Čech přinešené.

V první leta (1270—74) byl Jindřich prostým písařem královským, slove aulae nostrae notarius, notarius noster. Dne 3. října 1273 byl u krále v táboře u Šoproně v Uhrách (Reg. II. 837), dne 28. května 1274 v Brně (883). Ale již téhož roku postoupil za protonotáře (11. listopadu; Mag. H. prothonotarius regni. Reg. II. 909). Ovšemť že sobě na listinách královských nikdy sám nepřikládá přijmení Italicus; dáno jest mu po vlasti u veřejnosti české.

Ještě před uplynutím měs. listopadu 1274 stal se farářem v Gorsu (plebanus in Gors 913), fare dolno-rakouské, v sousedství Rohů (Horn). Ovšem že mu bohatá fara tato dána byla k vůli důchodům, neboť ačkoliv byl po kanonicku uveden v držení její, přece úřad farský osobně tam nekonal; muselť stále býti při osobě králově. Toho času byl také již kanov-

nikem Pražským i Olomúckým. R. 1257 obdržel čekatelství na kanonikát Vyšehradský, a to z práva králova, in jure quod habet (d. rex) in ecclesia W. ad primam vacantem praebendam. K tomu vztahuje se, co praví list kapituly Vyšehradské ze dne 1. ledna 1275, že se kapitula ku prospěchu svému a pro dobré svého kostela usnesla mistru H. regni B. prothonotario, Pragensi atque Olomucensi canonico et plebano in Gors, spolubratrovi kapitulnímu, skrze děkana vykázati praebendu právě uprázdněnou. K tomu cíli zavázal se jiný čekatel, quod non intendo impedire magistrum in assecutione praebendae W., quae sibi promissa est per capitulum (Mnich. form.). Král za tu povolnost kapitule vyslovil své potěšení (2630).

Za ustavičné dobré služby své obdržel mistr také ještě i berní písařství v Pražště a v Kouřimště, a to na doživotí, s tím doložením, že má právo a moc ustanoviti sobě náhradníka při každé berni, ješto přítomnosti jeho u dvora králova jest velmi potřebí (II. 2629). Jakožto zvláštnost připomínáme, že purkrabí královský v Kamýce obdržel rozkaz od krále, aby jisté množství drev splaviti dal do Prahy pro mistra Jindřicha Vlacha (Styky 159). R. 1278, když nastaly doby nebezpečné mezi Otakarem a Rudolfem, nalezal se mistr již ve skutečném držení kanonikátu Vyšehradského. Maje se uvázati v kanonikát Olomúcký již dávno předtím jemu přirčený, píše kapitule Olomúcké, že pro veliké pohnutí v zemi české osobně tam se najíti dáti nemůže, protož že na ten čas posílá plnomocníka za se. „Jíti do Olomúce bylo by slušno, ale zase velmi neslušno, v takové době kde v Praze úplný zmatek panuje, odejíti z Vyšehradu."

Podle datování listovního nacházel se mistr J. při králi r. 1275 ve Vídni, na Kamýce, v Brně, na Křivoklátě, r. 1276 v Praze, v Brně, r. 1277 v Praze, v Brně, zase v Praze, r. 1278 v Praze. Naposledy za Přemysla Otakara podepsán jest na listině ze dne 30. června 1278, tedy dva měsíce před smrtí královou (Reg. II. 1123).

O faru Gorsskou měl mistr těžké nesnáze, když Rakousy odňaty jsou králi Přemyslovi r. 1276. Bylo sice v přípravném míru mezi Rudolfem a Přemyslem, též i v konečném míru ze dne 6. května 1277 výslovně vymíněno, že notáři, kaplani neb duchovní krále českého mají býti zachováni při těch beneficiích, kterých řádně požívají. Ale skutkem nedbáno toho, neboť r. 1277 prosí Přemysl Rudolfa, aby mistra Jindřicha chránil v držení Gorsské fary, a sám Jindřich žádá rytíře jednoho, aby mu zjednal ochranu Rudolfovu. Zatím mistr již ve 2. polovici r. 1278 přestal se psáti farářem Gorsským.

Po nešťastném pádu krále Přemysla O. II. (26. srpna 1278) potkala mistra vážná nehoda: králova vdova kázala ho ve vlastním domě jeho pod hradem zatknouti a u vazbu dáti (22. září), při čemž jemu mnoho věcí cenných a i peněz mnoho pobráno. Zatčení duchovní osoby tak vzácné vzbudilo odpor bisk. Jana III. († 1278, 21. října), jenž ihned vydal interdikt na Prahu, dokudžby mistr vazby nebyl prost. Skutečně také, po málo dnech, mistr došel svobody zase. Osočení proti němu namířené ukázalo se tak

nepodstatným a bezzákladným, že mistr zachován při úřadě nejv. písaře dvorského i za nového krále, kterémuž hned r. 1279 učinil přísahu věrnosti jak v úřadě písařském tak i ve všem jiném. List o to zdělaný zachoval se ve formuláři Zdenkově i jest podepsán od bisk. Tobiáše (zvolen 1278, 15. list.) a probošta Oldřicha Pražského. „My mistr Jindřich Vlach — tak zní úvod — slibujeme věrné služby panu Václavovi králi českému, netoliko v úřadě notářském, ale i mimo úřad; též zavazujeme se oznamovati mu spěšně, o čem bychme se koli dověděli, že by čelelo proti cti jeho; neméně zachovati v tajnosti vše, co by král sdělil nám, leda žeby sám přikázal, že můžeme jinému dáti o tom vědomost" (II. 2628). Dne 25. srpna 1279 psán jest mistr „mag. H. prothonotarius regni Boemiae" v listině Oty Braniborského (II. 1183).

Za poručnické vlády Oty Braniborského, tedy v letech 1279—81. nastaly spory jakési mezi proboštem kapituly Vyšehradské Petrem s jedné a děkanem Kunou i kanovníky a celou kapitulou se strany druhé; šlo o to, kam sahati mají práva proboštova a kam děkanova super statu et conditionibus vel libertatibus ecclesiae Wissegradensis. Při tom ukázalo se, jakou vážnost měl mistr Jindřich: obrán jest za rozsudího ve sporu tom spolu s Gotfriedem proboštem Pražským a kustodem Vyšehradským, pak s Velislavem, kanovníkem Pražským a spolukanovníkem Vyšehradským. Bližeji lze ustanoviti dobu sporu toho na r. 1280, neboť žádán Ota, toho času správce království, aby přivolil k rozhodčímu soudu tomuto, Kuna pak právě v tom roce přestal býti děkanem Vyšehradské kapituly.

Z dalších dějů vidíme, že mistr přese všechnu přízeň královu anebo právě pro tuto přízeň měl napořád veliké a nebezpečné protivníky a nepřátele v zemi. Ti vidouce, že požívá důvěry a vážnosti u mladého krále, namířili snahu svou k tomu, aby u dvora vzat byl v podezření a spolu aby očerněn byl u vysokého duchovenstva i u panstva obojí země. Byli to patrně tiž sokové jako po smrti krále Přemyslově. Za prostředek užito podvržených listů, kteréž prý psal on Jindřich. Ale Jindřich tak byl vědom své neviny, že bez ostychu falešné ty listy předkládal kanovníkům Vyšehradským, svým spolubratrům. Tentokráte prý dokonce i o bezživotí mistrovo ukládáno od sokův. V listě ve Formuláři Královeckém zachovaném mistr spůsobem nad obyčej klidným, ale neméně rázným ohražuje se proti všelikému osočování své osoby. On že jest cizozemec a v této zemi host, že nemá nikoho kromě krále a kapituly, s kým by byl sloučen. On sám že žádné příčiny neví, která by takového zášti mohla býti původem; choval prý se tak ke každému, buď kněz, šlechtic nebo člověk obecný v Čechách a na Moravě, že dokonce prý nezasluhuje nepřátelství takového. Osvědčení toto, otištěné v Reg. II. 2633, jest pozoruhodno nejen svým obsahem, ale i jakožto klassická památka latinského slohu.

Kdo as byli tito protivníci mistrovi? Hádáme, že Záviše z Falkensteina, od června 1284 manžel královny vdovy Kunhuty, matky Václavovy, a stoupenci jeho. Naráží na to list formuláře Zdeňkova z r. 1290, jenž dí, že

mistr za času mocného vplyvu Závišova „neznal klaněti se bohu jinému ani snášeti panství pána jiného“ (Reg. II. 2631).

Živ byl ještě i po r. 1285, a zemřel buď r. 1286 nebo 1287; tohoto druhého roku jmenuje se dům jeho již majetkem proboštů Pražských.

Rozdílný od Jindřicha Italika byl Jindřich z Isernie, též Vlach, též písař, též při dvoře krále Přemysla O. II. Pojednáme o něm na závěrku, v Exkursu IV.

O souvislosti Jindřichově s Italií máme svědectví ve formulích R. Mnichovského, kdež stojí psáno, že mag. H., prothonotarius noster (i. e. královský) bratrovi svému, studujícímu v Padově, poslal po Vlachovi Františkovi de Alba dvě hřivny ryzího zlata, kteréžto zlato zatím onen Alba za sebou lstně podržel a proto od krále Přemysla připisem k úřadům vlaským stíhán jest.

V Praze Jindřich důvěrně obcoval s měšťany, i byl původem, že obec Staroměstská založila zápisné knihy městské, jako byla registra královská neboli dsky zemské. Prostředníkem byl měšťan Engbert (viz č. 48). Engbertus civis et juratus Pragensis librum seu quaternos contractuum civitatis Pragensis confici curat per m. Henricum Italicum. Mistr zapsal netoliko paměť o tom do knihy r. 1280 založené, ale sám rozdělil oddíly či titule v ní dle předmětů, ba dokonce sám první vklad do ní zapsal ku prosbě měšťana Oldřicha s jedné a Dětřicha kustoda Strahovského se strany druhé: Rogaverunt me, ut hanc confessionem seu assertionem — jednalo se o úrok Strahovského kláštera z jistého městiště Staroměstského — in quaternis contractuum civitatis Prag. deberem conscribere (Tadra, Kanc.). Pohříchu není žádné stopy, kam by se kniha tato byla poděla.

Jinou památku zanechal mistr postavením domu v sousedství Svatotomského kláštera (nyní v ulici Waldšteinské č. 17). De domo illa, quam modo inhabitat magister . . ., sita juxta muros civitatis sub castro Prag., juxta domum Th. de Sacz et juxta viam publicam, qua itur ad valvam (místo viam) et quam ipse noviter aedificavit (Form. Mnich. XII.). Toť onen dům pod hradem, ve kterémž mistr přepaden byl po pádu královu r. 1278. Po smrti mistrově dostal se dům v držení proboštů Pražských r. 1287 quondam mag. H. prothonotarii regni Boemiae (II. 2634, 1398). Při domě nacházely se lázně, kašna a sladovna. Proboštství prodalo jej r. 1287 klášteru Litomyšlskému za 75 hř. ryzího stříbra váhy Pražské.

Avšak nejvážnější památku po mistrovi máme ve formulářích jeho, ježto se dochovaly věku našeho:

Liber formarum Henrici Italici.

Známe rukopisy tyto:

Rukopis kapituly Pražské: „Liber formarum Henrici Italici,“ nejstarší ze všech, psaný před r. 1278, tedy ještě za životu autorova.

Z právnického stanoviska mají listiny v knize této v jedno snešené vážnost velikou: obsahujíť paměti četných úkonů právních, jako concessiones villarum et bonorum, donationes, locationes, mutationes a j.

Rukopis Kralovecký, tiskem vydaný historikem J. Voigtem „Das urkundliche Formelbuch des kön. Notars Heinricus Italicus“.

Rukopis Celovecký, uložený v biskupské bibliothéce Celovecké (XXXI., b. 12); „Formae privilegiorum de subtili stylo". Viz Tadrovu rozpravu: „Nově nalezené rukopisy formulářů XIII. a XIV. stol." 1887.

Rukopis Mnichovský, dvorské bibliothéky Mnichovské č. 22.303, z počátku XIV. věku. V pozdějším přípisku jest doloženo, že sbírka tato zpořízena jest měšťanem Pražským Engbertem a Jindřich Vlach že ji toliko roztřídil na části; ale jest mýlka v tom. Engbertovo účastenství vztahuje se na cos jiného, totiž za založení deskových knih městských pro Staré Město Pražské (viz č. 48).

48. Engbertus civis Pragensis.

Rozbíraje obsah Mnichovského formuláře Jindřicha Vlacha, Tadra otisknul (Věstník 1889) také list Pražského měšťana Engberta, v němž touží na to, že ve městě Pražském — rozuměj Staré Město — až po jeho časy opomínáno úmluvy, jimiž se lidé mezi sebou vážou, písmem ve knihách ukládati (obmissum, quod obligationes sive contractus, quibus plerumque mutuis alternisque ligaminibus homines adinvicem vinciuntur, in civitate Pragensi scripturae vel memoriae non tradantur). K Engbertově pobídce stalo se snešení obecní za rychtáře Vrowína a přísežných Hiltmara Fridingerova, Kunráta Dlouhého a Theodorika Velflína, aby založeny byly knihy, do nichž by kladeny byly „in futurorum memoriam et testimonium veritatis obligationes, pacta conventa, sponsalia, nuptiae, emptiones venditiones, locationes conductiones, et demum omnes contractus, quocumque nomine censeantur, qui vel quae in praedicta civitate fient". K tomu konci požádali královského notáře mistra Jindřicha Vlacha, „ut praelibata quaternis in istis conscriberet et contractus vel obligationes per differentias distingueret titulorum", což on Henricus také ku prosbě měšťanův učinil (viz č. 47).

Založení knihy této připadá do r. 1380, neboť zachována jest v témž rukopise Mnichovském úmluva ze dne sv. Alžběty řečeného roku, již uzavřel opat Strahovský s jedné a Oldřich Babič, měšťan Pražský se strany druhé o úroku z jistého městiště Staroměstského, ve farnosti Svatojilské. Kteroužto smlouvu Jindřich vlastní rukou do knihy zapsal (quae quidem omnia ego H. rogatus a praefatis civibus in ipsa civitate Pragensi propria manu scripsi et meo signo signavi ad veram et publicam notitiam posterorum). Není pochyby, že pobídnutí Engbertem učiněné pocházelo od samého mistra Jindřicha Vlacha, ten pak znal i povolával se přitom na registra královská neboli dsky zemské (regalium registrorum ad instar. Kanc 155).

49. Mag. Petrus.

První zprávu o Petrovi máme v zápiskách Vlacha Jindřicha z Isernie, kde se praví, že Petr, jsa již proboštem Vyšehradským, stíhán byl od biskupa Jana III. z Dražic (1258—1278) za příčinou jisté praebendy, kterouž Petrovi propůjčil byl předchůdce Janův, biskup Mikuláš (1241—1258). Zpráva tato sahá tedy nejméně do roku 1257. Podle druhé zprávy, pochodící z r. 1262, nacházel se Petr ve vzácném postavení při dvoře krále Otakara II.,

jsa kaplanem královým, jehož král toho roku vypravil do Říma, aby papeži zprávu dal o přípravách v Německu k volbě krále římského směřujících. V listě papežově ze dne 3. června 1262 daném jmenuje se Petr již mistrem a papež odporoučí ho králi pro jeho bedlivost, starostlivost a opatrnost (multa diligentia, sollicitudine ac prudentia. Reg. II. 370). Král také skutečně učinil Petra členem své kancelláře a zjednal mu též kanovnické místo v kapitule Pražské, v kteréžto církevní hodnosti obdržel od papeže povolení, že nemusí být nucen k osobní residenci při kostele sv. Víta (ne ad faciendam personalem in ecclesia sua residentia cogi possit. Ib. 452). V ty časy slove Petr až do konce 1265 protonotářem královským. Toho času jmenován jest proboštem Vyšehradským, s kteroužto duchovní hodností spojeno bylo hned tehdá důstojenství kancléře českého. Poprve se Petr píše proboštem a kancléřem dne 4. května 1266 (Mag. Petrus, regalis aulae cancellarius et Wiss. praepositus et Prag. ecclesiae archidiaconus. Ib. 516, 520).

Jakožto kancléř úřadoval Petr co hlava kanceláře královské, a to výrazně při záležitostech zemí českých, kdežto věci rakouské vyřizoval mistr Ulrich. České a moravské listiny vypravoval on, rakouské Ulrich. Tento poměr trval až do podzimka 1273, kdež podle něho vystupuje dvorský písař mistr Jindřich Vlach, podpisujíc listiny české a moravské. Okolo prostředka 1274 přestává činnost jeho v královské kanceláři nadobro; avšak kancléřem býti nepřestal, ano jmenuje se tak ještě i za panování krále Václava II. až do r. 1288—89. Také i kanovníkem Olomúckým jeví se býti. Kaplanem papežským stal se za pap. Klimenta IV., tedy asi 1266—69; ze jména píše se ním teprve r. 1273. Že byl kanovníkem Olomúckým, vidíme z toho, že jej biskup Olomúcký Bruno takto jmenuje, an spisoval poslední vůli svou (20. list. 1267. Ib. 571).

Kancléře Petra známý Vlach Jindřich de Isernia ve dvou listech vychvaluje; v jednom jemu samému, v druhém králi Přemyslovi daném. Král prý obral sobě Petra za kancléře, aby podporován jsa radou jeho, dovedně provozoval vládu a nim, jenž dobře rozeznává lidi a váží čas i okolnosti, řídil se a spravoval. Kancléře přirovnává ke hvězdě veleskvoucí, kterou prý utvořili dva: papež, jmenovav jej proboštem a arcijáhnem, a král, svěřiv mu úřad kancléřský (Reg. II. 2605). Z listův téhož Vlacha dovídáme se, že Petr pocházel ze vznešeného šlechtického rodu (vos enim nobilium claritas extollit natalium), že měl vychování a vzdělání velice znamenité (vos fortunae liberalitas suis educavit uberibus, educatum provexit, provectum coluit), až konečně moudrostí královou povolán jest ku řízení dvorské kanceláře (sapientia principis B. ad cancelli aulae regiae custodiam vos elegit Ib. 2606).

Petr ostatně byl muž velice majetný; máme zprávu z r. 1288, že vystavěl dům v místnostech Ostrovského kláštera, blíže zdi městských, v samém sousedstvě kostela sv. Ondřeje v Starém městě Pražském, kdež patrně sám také přebýval. Později prodal dům ten klášteru Milevskému za 32 hř. stř. váhy Pražské. V dalším postupu dostal se dům před r. 1310 klášteru Zbraslavskému, po němž nazván dvůr Zbraslavský, nynější číslo 287 v Poštovské ulici (Tom. Pr.).

50. Jus Teutobrodense.

Přastará stezka zemská, jenž ode hradu Čáslavi dlouhopustým hvozdem šla přes Habr směrem k Jihlavě, překračovala Sázavu tu kde nyní město Brod (Německý), a to jak sám název ukazuje, ne mostem, nýbrž brodem. Od tohoto Sázavského brodu táhla se stezka ustavičně v lesích přes dnešní Stoky až ku pomezní řece Jihlavě, kde se na počátku XIII. stol. nejprvé připomíná clo. Stříbrné doly Brodské mladší jsou Jihlavských; stříbro zde nalezeno as v 5.—6. desítileti XIII. věku (1250—60), a to na pozemcích pánů Hronoviců. Pozemky ty prostiraly se končinami Sázavy, tu kde Brod, po obojím břehu jejím. Brod sám, jakožto osada, založen panem Smilem Hronovicem (1242—60), jenž po hradě Lichtemburce, r. 1251 postaveném, začal se psáti z Lichtemburka. S počátku slul Brod Smilonis, ale brzo vzešel název Broda Theutonicalis, podle německých horníků zde se usadivších. První výslovná a spolehlivá zpráva o stříbrných horách na pozemcích Hronoviců pochází z r. 1257, kdež Smil z Lichtemburka desátek z dolů ve Brodě (Pal. Pop. 203), na Stříbrných Horách (205), v Bělé (208), v Šlapanicích (200) a v Přibislavi (291) vykazuje klášterům Sedleckému, Žďárskému a Hradištskému, k čemuž r. 1278 přistupuje ještě i Chotěboř (209). (Zmatečným jest udaj Bočkův, že by hned r. 1234 byl kdos urbuřeřem v Brodě.)

Po Smilovi († 1269) následovalo čtvero bratří Hronoviců, Heinrich (Haiman), Smil, Oldřich a Raimund. Ti 1278, dne 8. června, list dali Brodským o právích a výsadách jich, kterých prý užívali hned z dání Smilova (libertates et jura, quibus ex antiquo concedente patre nostro Zmilone et aliis nostris praedecessoribus annuentibus gavisi sunt.) Svědkové na listině té (podnes v archivu Brodském chované) byli zemané z okolí Lichtemburského hradu: Havel z Lipoltic (Pal. Pop. 165), Buslav ze Sobětuch (186), Juřík z Jeníkova (212), Petr z Háje (?), Vintýř z Malče (210), Budislav z Kroměšína (209). Beneda z Markvartic (201), Benek z Dlušína (205) a Načevoj z Tupadel (187).

Svobody Brodské věcně neobsahují než co se nalézá v právích města Jihlavy. Divno přitom, že by takováto práva a svobody byly dávány od osob soukromých, byť i sebe mocnějších a výše postavených; vždyť to bylo výhradou královskou. Podobno, že dárcem těch svobod původně přece byl jen král a páni Hronovici že Brodským sdělili je pouze dále pod svými pečetmi. O rozsahu původního dolování Brodského svědčí seznam pozemků stříbronosných: Schenkeldorf, Hruschenstein, Poywa, Veselé, Gerungsdorf, Gobelsdorf a r. 1303 Bartusdorf i Macerov. (Pop. 200, 202.)

Otisk u hrab. Sternberka (Urkundenbuch zur Geschischte der böhm. Bergwerze), v Cod. jur. boh. I. č. 70 a u Čelakovského II. č. 23, spolu s českým překladem.

51. Privilegium civitatis Egrae.

Podle zpráv v této knize k č. 36. podaných město Cheb spolu s krajinou k němu příslušející r. 1265 osazeno jest od krále českého Přemysla II. Poměr tento trval do r. 1276, kdež Přemysl nucen byl vzdáti se nejen zemí

rakouských, ale i Chebska. Avšak hned rok na to zastavil král Rudolf město Cheb v summě 10.000 hřiven stříbra králi Přemyslovi jménem věna dceři Jutě Rudolfově, ustanovené za manželku Přemyslovu synu, Václavovi. Slova listiny o to r. 1277 zdělané jsou: „Item ut inter nos et regem praedictum specialis amicitiae foedera fortiori vinculo solidentur, filiam nostram ejusdem regis Boemiae filio dare promittimus in uxorem, et ei civitatem imperii, Egram sc., cum omnibus attinentiis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscunque, quae dictus Boemiae rex ad praesens tenere dinoscitur, pro 10.000 marcarum argenti, nomine dotalicii sive dotis, titulo pignorio obligamus.“ Zatím po smrti krále Přemysla (1278) navrácen jest Cheb zase k říši (ad nostrum et Romani imperii suave dominium sunt reversi).

Z toho času pochodí potvrzení privilegií Chebských, s přičiněním výsad nových z r. 1279, dne 7. června.

Otištěno poprvé z originálu ve Chbě uloženého u J. S. Grünera „Beiträge zur Geschichte der kön. Stadt Eger und des Eger'schen Gebietes“ (1834), podruhé, a sice správněji na základě téhož prvopisu nově prohlédnutého, v Gauppově „Deutsche Stadtrechte des Mittelalters“ (Breslau 1851), potřetí dle Gauppa v Jirečkově sbírce „Codex j. b.“ I. č. 72., u Čelakovského II. 32, u Gradla, Monumenta Egrana I.

52. Statuta sex juratorum Pragensium.

Známo jest, kteraké rozbroje povstaly v Praze za poručníkování Oty Braniborského; bohaté a mocné rodiny měšťanské nevražily na se, navzájem se potýkajíce. Král Václav II., uvažujíc tyto nepořádky a chtěje jim přítrž učiniti, na radu pana Záviše z Falkenšteina a Jaroslava ze Šternberka ustanovil soudní instanci šesti přísežných, kteří by takové různice rovnali. Povoláno těchto šest pánů z měšťanstva samého. Mír prozatím měl trvati jeden rok. Statuta úřadu šestipanského podle obsahu nejvíce se týkala domácího pořádku a míru ve městě i drží v sobě 16 článků. Soudní tato instance trvala i napotom jakožto soud šestipanský se sídlem na Starém Městě.

Právo šestipanské známo jest z formuláře protonotáře Jindřicha Vlacha (kodex Kralovecký), odkudž otištěno v Roeszlerově „Altprager Stadtrecht“ 1846, ve Voigtově „Urkundliches Formelbuch des kön. Notars Heinricus Italicus“ (CXLVI), v Jirečkově Cod. jur. boh. I. č. 78 a v Čelakovského Privilegiích měst Pražských I. 352.

53. Mag. Petrus de Ponte Curvo.

Za krále Václava II. po Velislovovi (viz č. 42) přejal službu protonotářskou mistr Petr, 1289, i zůstal v ní až do r. 1306. Petr byl syn Angela z Ponte Curvo a Petruše, narozen ještě před r. 1253, neboť toho roku Angelus, otec jeho, složiv stav světský, stal se knězem a slove kanovníkem Vyšehradským (viz č. 30). Bisk. Jan z Dražic († 1278) slíbil Petrovi kanovnictví praebendované v Sadsce, kteréhož také po několika obtížnostech příčinou zrození jeho vzniklých skutkem dosáhl (1287). Dne 21. pros. 1289 podepsal listinu královskou jakožto protonotář i slove tu již také kanovníkem Vyšehradským. R. 1291 stal se kanovníkem Pražským, 1294 Vratislavským a

1296 Olomúckým. Počátkem 1296 byl také farářem u Sv. Petra v Brně, a když při tomto kostele zřízena jest kapitula, stal se prvním proboštem (protonotarius regis et praepositus Brunensis). R. 1298 uvozuje se mezi kanovníky kapituly Boleslavské. R. 1305 slove kanovníkem Krakovským a Litoměřickým. Tu po smrti mistra Oldřicha jmenován jest r. 1305 proboštem Pražským a papežským přivolením z ledna 1306 obdržel čekatelství na proboštství Vyšehradské, jež dne 1. dubna 1307 po Petrovi Aspeltovi mělo býti uprázdněno, avšak titul probošta Vyšehradského i kancléře českého přijal hned r. 1306 (praepositus Wissegrad. et Prag., regni B. cancellarius) co zatím důchody z proboštství plynuly ještě do r. 1310 do pokladny Aspeltovy.

Roku 1308 a 1309 výslovně slove kancléřem krále Jindřicha Korutanského (princeps et cancellarius noster dilectus).

Jelikož se v rukou Petrových nahromadilo deset hodností církevních (proboštství Pražské a Vyšehradské, kanovnictví Pražské, Olomúcké, Vratislavské, Sadské, Krakovské, Vyšehradské, Boleslavské a Litoměřické — proboštství Brněnského byl se již sám zhostil), nařízeno mu od stolce papežského, aby „praebendas in Cracoviensi, Wissegradensi, Bolezlaviensi et Lutomiricensi ecclesiis possessas dimittat". R. 1311 volen jest za biskupa v Olomouci; dle paměti biskupství tohoto (Granum) měl příjmení Bradavice a byl šlechtic z Lomnice. Že pak statky biskupské převelice byly zpustly, prosil Petr co electus Olomucensis za pomoc u stolce papežského, které se mu také dostalo, a sice tou měrou, že směl po deset let od svého na biskupství svěcení podržeti obojí proboštství i praebendy při kostelích Pražském, Vratislavském a Sadském. Kancléřem českým dále nebyl, ani podle jména; neb se r. 1315 mluví o něm co o bývalém protonotáři a kancléři. Zemřel r. 1316, dne 7. června, tak prý chud, že co měl, sotva stačilo na pohřeb (Hic licet praepositus Prag. et Wissegrad. — praví kronika Zbraslavská — simul et regni B. cancellarius diu fuerit et omnibus divitiis plenus in vita extiterit, in morte sua vix tantum sibi remansit, quod poterat sepeliri!)

Mistra Petra historikové matou s Petrem Aspeltem, což jak Emler (Kanzlei) důvodně ukázal, naprosto jest vadné. Také jest dosvědčeno, že Petr nepocházel z rodu pánův Lomnických, jakž se za to mělo. Jiný Petr jest ostatně Petrus de Ponte Curvo, jenž r. 1260 co kaplan papežský vyslán byl do Čech, na Moravu a do Rakous, aby tam vybíral desátek papežský.

54. Mag. Rapota.

Poprvé na jevišti vystupuje mistr Rapota r. 1290, a to jakožto kanovník Vyšehradský (mag. Rapotone canonico nostro, di probošt Jan) i zároveň jakožto prokurator kostela Vyšehradského (II. 1521, 1525). R. 1294 byl již také kanovníkem Pražským a proboštem kostela Horšo-Tynského (Mag. Rapota Tynensis ecclesiae praepositus, canonicus Prag. II. 1653), kterýmž byl také i r. 1302 (Tyn. praep. 1922). R. 1295 začíná se psáti „doctor decretorum". Toho času byl také členem kapituly královské kaply Všech

Svatých na hradě Pražském, tudíž také jedním z kaplanů krále Václavových II. (Ulricus praepositus capellae regiae in castro Pragensi de consilio fratrum . . . mag. R. doctoris decretorum et totius capituli II. 1675). Důležitou úlohu hrál za posledních let biskupa Tobiáše. Jednak byl prokuratorem biskupovým ve sporu jeho s arcijáhnem Bělinským, mistrem G., kdež se jednalo o jisté statky a o desátky i úroky k arcijáhenství Bělinskému náležející; slove tu Ra. doctor decretorum, Pragensis et Wissegr. eccl. canonicus. (II. 2525). V ten čas stalo se, že biskup Tobiáš suspendován byl od kostela a od pontifikalií i také exkommunikován, proto, že legatovi papežskému, biskupovi Tusculanskému, jistou částku zůstal dlužen. Biskup summu tuto vypravil za legátem po svém poslu a prokuratorovi, mistru R., doktorovi dekretů. Avšak R. přepaden jest, ač měl list průvodní vévody bavorského, od jistého Bavorčika, Paulsdorfera, při samém výjezdu z Řezna; i vzaty jsou mu nejen všecky peníze, ale koně i zboží všecko násilím, neboť čeleď mistrova až do zranění se vzpírala. Sám mistr veden v zajetí, až k rozkazu biskupa Řezenského zase byl propuštěn, ale peníze a zboží zůstalo ztraceno (II. 2521 a 2522).

R. 1302 intervenoval co kanovník Vyšehradský při volbě děkana kapitulního (II. 1922), rokem pak 1305 až do 1316 byl arcijáhnem Kouřimským a r. 1307—08 officialem biskupského dvoru Pražského (2777, 2176). R. 1316 koupil od kláštera Sedleckého vesnici Langendorf i daroval ji panenskému klášteru ve Frauenthale (Vallis s. Mariae), jmenuje se tu doctor decretorum, archidiaconus Churimensis, Prag. et Wissegr. eccl. canonicus (III. 322). Zemřel brzo potom, neboť v měs. říjnu 1317 mluví se o něm již co o zemřelém (III. 395); účastnil se ještě v poradách o obedienciích při kapitule Pražské (Ib.).

Rapota r. 1312—14 vykonal soudní jednání mezi farářem z Běchar v arcijáhenství Kouřimském a proboštem kláštera Zderazského, jenž měli spor spolu o brání desátku.

Průběh celého toho řízení i což dále následovalo, otisknul dr. Ott v „Beitraege“ mezi přílohami, a to podle „Formuláře diversorum dictaminum“ kláštera Wilherinského.

55. Mag. Petrus notarius.

Na samém závěrku XIII. století seznamujeme se s mistrem Petrem, písařem Většího města Pražského (mag. Petrus, notarius noster 1296, dictae civitatis publicus notarius 1297, 1301, 1303, 1306). R. 1303 podpisuje se mistr: „Per manus Petri Choristi publice dicti, notarii civitatis Pragensis.“ Příjmení „Choristi“ jindy ani jinde neobjevuje se. Písař Petr jest osobnost zvláště proto zajímavá, že vedl k tomu, aby obec koupila dům na rynku Staroměstském, ve kterém by odbývaly se obecní schůze a sídlo měl městský písař, nejen Petr, ale každý nástupce jeho. Toť byl počátek nynější radnice Staroměstské (domus consilii et maniloquii, sicut aliae civitates capitales consueverunt habere). Že písař měl přebývati v tomto domě radním, mělo dobrou příčinu; bylo totiž potřebí písaře vždy míti po ruce ke službě obyvatelstva, tak aby nemusili teprvé v bytech svých hledáni

býti po městě. Obec při té příležitosti (list o koupi domu Jakuba Kúbka ze dne 2. června 1296. Čel. I. 7) dává písaři svému vysvědčení velmi čestné a lichotivé (de cujus scientia, fidelitate et honesta morum conversatione laudabile testimonium perhibemus). Také vyslovila přání, aby budoucně povoláván byl na úřad písařský ne někdo z příbuzenstva mezi měšťany, ale muž obecný, v umění písařském zběhlý a věrný, qui sufficienter civium sciat dictare litteras et ipsorum negotia pertractare et qui omnibus civibus benivole et libenter serviat. Král Václav II. snešení toto listem, ze dne 1299, 18. září schválil (Ib.).

56. Mag. Alexius.

Mezi rádci, jež sobě obral Václav II., velice vyniká mistr Aleš, rodilý Němec z Míšenska, jenž králi odporučen byl za osobního kaplana důvěrným rádcem královým, Bernartem, zprvu proboštem, později biskupem Míšenským. M. Aleš dle kroniky Zbraslavské byl muž velmi obratný, práva církevního výborně znalý (in jure canonico, ut putabatur, doctissimus) i získal sobě takové důvěry u dvora českého, že král ke všem náradám jeho přisvědčoval a bez jeho rady ničeho nečinil. Alšovi velice šlo o to, aby se zblížil s Římem, i dovedl toho na králi, že jej poslal do věčného města, aby tam vyjednal sňatek Juty, dcery královy, ještě děcka, se synem pana de Gentilis, ze slavného rodu Ursinův, též ještě chlapečkem. Dílo se povedlo. Při tom Aleš pilně pečoval o to, aby se mu v Římě dostalo církevních hodností vyššího řádu; neštítil se přitom ani zrády na dobrodinci svém, králi Václavovi, odporoučuje u papežského stolce kandidaturu Přemysla, vévody Kališského, na království polské, na úkor králi Václavovi, kterýž ovšem i bez pomoci mistrovy království toho dosáhnul. Král vida nevěru Alšovu, odepřel mu, an ještě v Římě meškal, všeliké další podpory, tak že mistr nucen byl opustiti Řím. Na zpátečné cestě potkala ho náhlá smrt: byltě na dráze ze Vlach do Korutan (in medio canalium) noční dobou od svého vlastního sluhy zavražděn.

Důležitým pro život právnický v Čechách stal se mistr Aleš tím, že zprostředkoval přátelské styky mezi králem a kardinalem de Rubeis, který králi, chtějícímu zpořídíti zákoník pro říši svou, poslal k té práci mistra Gozzi de Urbe-Vetere. (Sám kardinál byl příbuzný řečeného rodu de Gentilis).

57. Zdenco de Trzebecz.

Jménem Zdenka z Třebíče označen jest formulář pochodící ze samého konce XIII. stol. O sběrateli samotném nemáme zpráv žádných. Že Třebíč jest dnešní Třebíč na Moravě, samosebou jest zřejmo.

Liber a missionibus regum. Per manus Zdenconis de Trzebecz.

Tento formulář uložený v Zemském Museji v Praze č. 239 složený r. 1292, obsahuje v XV kapitolách 254 listinných textů. Formule své snášel Zdeněk z formulářů jiných, kde jména a data obyčejně byla vynechána, ale jemu se líbilo, vkládati do svých opisů jména, která se mu právě hodila, zcela samovolně, což spůsobilo přemnoho zmatku v dějepisu samém, ještě výmysly

tyto dlouho pokládány byly za správné. Máme tu formule listin dílem vlaských, sčásti říšských, ale nejvíce českých. Mnoho jich pochází z formuláře Henrika Italika, z dob panování Přemysla Ot. II. Vedle toho jest jich hojně z prvních let Václava II.

Sbírka Zdenkova určena byla za návod ke skládání listův; poučuje nás o tom zmínka v jednom formuláři (Reg II. č. 2386) obsažená, jenž zní: Erat autem ipsum privilegium non abolitum, non abrasum nec in aliqua hic parte viciatum etc. Tunc dicatur: Quia ergo id, quod rite ac rationabiliter factum est a praedecessoribus nostris — et cetera usque ad finem. — Jména česká ve formuláři Henrika Vlacha zkomolená Zdenek dle pravého znění opravoval, tak místo „Jermer" — Jermericz, místo „Turrim" — Currim, místo Altamura — Altamuta.

Rukopis pochodící z konce XIII. věku, nacházel se, pokud se ví, v rukou Pražského probošta Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberku, po něm v rukou slovútného Gabriela Svéchyna z Paumberka. Aspoň jmena obou těchto mužů připsána byla v kodexu. Později dostal se v držení Leopolda Jana Viktorina z Windischgratze, po něm pak Vídeňské rodině Managettův. – Opis sobě ve Vídni r. 1748 pořídil Theodor Antonín Toulov z Rosenthálu, sekretář dvorské kancelláře české.

58. Gozzius de Urbe Vetere.

Král Václav II. umínil sobě vydati pro Čechy zákoník psaný, kterýž by práva posavadní, sama v sobě prý nedokonalá a rozptýlená, urovnal podle vzoru zákonů obecných a církevních, tak že by konec byl učiněn onomu nalézání práva, kdež soudcové nespravujíce se žádnými pravidly napřed ustanovenými, vydávali rozsudky podle svého právního rozumu a citu. Na místo tohoto svobodného nalézání práva měla platnosti nabýti ustálená pravidla práva psaného. (Rex omnia jura regni sui hactenus diffusa et penitus imperfecta sub certis legum, canonumque regulis constringere cogitavit, quatenus secundum suum sensum temerarias in suis causis sententias nullus amplius excogitare praesumeret, imo scripta lege contentus, quemadmodum potens ita et humilis, pro se pugnare justitiam in foro cujuscunque judicii persentiret). Měl sice král u dvoru svého několik doktorů, avšak žádnému z nich nechtěl starost o nový zákoník uložiti (sollicitudinem autem hujuscemodi nulli inter curiae suae doctores voluit injungere). I obrátil se prostřednictvím rádce svého, Míšenského kněze, mistra Alexia (viz č. 56), kteréhož byl ve zvláštním poselství vypravil do Italie, ke kardinálovi Matheo de Rubeis (cognomento Rubeo), aby mu poslal učence vlaského k té práci způsobilého. Kardinál skutečně pro tu práci získal znalce dobrého, mistra Gozzi de Urbe Vetere, obojího práva jak církevního, tak civilního professora (utriusque juris tam canonici quam civilis professorem, qui dogmata Legis et Jus canonicum novit. Kr. Zbrasl.), kteréhožto král s radostí velikou v Praze přijal a jeho jako přítele svého choval (quem rex ut amicum gaudens suscepit). Stalo se to ok. r. 1295. Mistr Gozzi uvázal se v práci, jejímžto předmětem byla kodifikace práva domácího. Avšak předsevzetí královo nemělo zdaru. Páni zemští, jimž náleželo vykonávati moc soudní na soudě zemském, při čemž žádnými stálými pravidly

nebyli vázáni, obávali se, že by psané právo konec učinilo posavadnímu nalézání práva (ne videlicet, si vigor scripti juris per hunc modum invalesceret, fructus, quem de abusivis eorum adinventionibus hactenus consueverunt tollere, ipsis forsitan deperiret.) Tak se o tom vyjadřuje kronista Zbraslavský; avšak pánům šlo o zachování svobodného práva, jakž ho odedávna stávalo a jakž i napotom trvalo, a proto postavili se proti onomu předsevzetí královu. Král odporu tomu odolati nemoha, práce kodifikační na ten čas nechal. Avšak věci samé se nezřekl, což vidno z toho, že onedlouho vypravil jinocha jistého Kunráta na slavné učeni Aurelianské (Orleanské) ve Francii, za tím výslovně vytknutým účelem, aby tam vyučiv se věcem právnickým, jmenovitě právu římskému a církevnímu, po návratu do Čech text zákonů, jak si byl král umínil, na místo postavil (viz čís. 60).

Nicméně přítomnost vlaského učence v Čechách nezůstala bez vážných výsledků. Král uložil mu kodifikaci Práva horničího, ve kterémžto směru páni zemští odporovati nemohli. Ale jsou jisté stopy, že Gozzi právo občanské, jak mu králem původně bylo uloženo, skutečně také skládati začal a některou část také sepsal. Ze slov, kteráž postavena jsou v úvodu k Majestas Carolina, vychází na jevo, že cís. Karel měl nejen vědomost o zámyslu děda svého, krále Václava II., ale že mu byla před rukama všelijaká sepsání a koncepty k zákonníku občanskému se vztahující, ač prý nespořádaná a kouskovitá (constitutiones et leges antiquas plurimas, quas partim in scriptis, licet incomposite et confuse redactas, partim vero sola consuetudine et utentium moribus approbatas per praedecessones nostros, reges plures Boemiae, factas adinvenimus vel concessas).

Gozzi do Čech přišel nepochybně r. 1295, asi rok potom, co mistr Alexius vypraven byl do Říma. Dlouho-li v Čechách zůstal, povědíti nelze; nemámeť ani tolik zpráv o něm, jako o mincířích Florentinských. Nicméně musíme souditi, že pobyt ten bezpečně několik let trval, považíme-li, že material jak k zákonníku zemskému, tak i ke právu horničímu musel jemu od znalců domácích být upraven a že Právo horniči samo sebou je spis dosti obsáhlý.

59. Jus regale montanorum.

Slavné Horničí právo, jehožto skladatelem byl mistr Gozzi, těsně souvisí s Kutnou Horou a stříbrnými doly tamními.

O počátcích Kutné Hory, o vzniku tamních dolů máme podstatné zprávy z konce XIII. věku. V Horničím právu dí Václav král II. (III. č. 6, 18.), že doly Horské uchovány byly jemu od stvoření světa (in argentifodio nostro Chutnae, nobis ab origine mundi coelesti providentia reservato). A Pulkava ze XIV. stol. přímo oznamuje, že stříbrné doly Kutenské počátek svůj měly za krále Václava II. (in argentifodinis Kuthnensibus, quae ejusdem Wenceslai regis temporibus sumpserunt initium). R. 1291 mluví se již o domích, mlýnech, rybnících a láznich infra limites argentifodii seu

montium nostrorum (Reg. II. 1538). O témž svědčí listina z r. 1324, kdež Oldřich, farář Malinský, jenž ve faru tuto uvázal se r. 1306, sděluje, že již za jeho předchůdce na faře Malínské, tedy před rokem 1306, v místě, kteréž nyní, Kutná slove, uvnitř hranic Malínské fary vznikly stříbrné doly (in loco qui nunc Chutna vocatur, infra parochiae ipsius limites argentifodinae fuissent exortae), a vystavěno tam několik dřevěnných kaplí. Patronem kostela Malínského byl toho času cisterský klášter Sedlecký. Které by to byly hranice farnosti Malínské na městišti nynějšího města Hory Kutné, o tom poučuje nás listina z r. 1410 (Čel. II. č. 840) velmi podrobně. Jihozápadní část nynějšího města s podměstím Čech řečeném a s městištěm nynějšího chrámu svaté panny Barbory slušela ku farnosti Pněvické, ta pak měla kostel zasvěcený na jméno sv. Václava (1401). Farnost Malínská slula jiným názvem Kutenská (ecclesia parochialis in Malin, alias in Cutna).

Podle zpráv tuto položených otevřiny jsou doly Kutnohorské za krále Václava, a to ještě před r. 1289, neboť toho roku připomíná se již první známý hormistr tamní Sibota (Siboto magister montium in Kuttis. Reg. II. 2729). Avšak týž král v listině své z r. 1292 mluví tak, jakoby doly tyto vznikly byly hned za otce jeho, Otakara II. (urburarii montium nostrorum in Kutta super balneis et stubis balnearibus abbatis et monasterii Sedlecensis, quas tempore patris nostri et nostro hactenus in eisdem Montibus possederunt. Reg. II. 1562). Odpor tento ve slovích krále Václava nelze tuším jinak rozluštiti, nežli že první práce na horách Kutných připadají sice do časů Otakarových, že však hlavní vývin a rozkvět dolů těch náleží do prvních let krále Václavových. Kdyby zajisté doly Kutnohorské byly hned za Otakara došly květu svého, byl by pověstný poručník krále Václava II. ve své hrabivosti hrubě byl z nich těžil, a také i Rudolfovo vojsko, jenž po smrti Otakarově přitrhlo až k Čáslavi, bylo by se jich zmocnilo, tak jako se r. 1307 o ně namáhal Albrecht.

Ještě i na jednu věc sluší při tom ukázati: Mezi staršími denáry českými zjevují se také kusové mající nápis Malin civitas (Fiala). Malín také vskutku r. 1101 slove „oppidum“ (Kosm.). I jest otázka, zdali ražební místo Malín nepředpokládá dobývání stříbra v Malině nebo u Malína?

Název zákonníka Václavova správně zní „Jus regale montanorum“; sám Václav dal mu název tohoto znění (cui nomen speciale adscribimus „Jus regale montanorum“). Prodlením času vzniknul druhý název „Constitutiones juris metallici“. Dílo rozloženo jest kromě předmluvy na čtvero dílů (libri): První (capit. I.—XXII.) jedná o osobách (de personis), druhý (cap. I.—IV.) o právě stříbrných dolů (de jure argentifodinarum); třetí (cap. I.—IX.) o propůjčkách (de concessionibus), čtvrtý (I.—XX.) o řádu soudním (de ordine judiciario). Král zákony tyto neminil vydati toliko horníkům Kutnohoranům, ale všechněm horníkům po království českém (montanis suis per regnum Boemiae universis). Výrazně hájí král právo své k vydání pravidel a stanov práva horničího, řka: Quis legum aenigmata solvere et omnibus aperire videtur idoneus, nisi is, cui soli post Imp. Maj. per regnum nostrum legis esse latorem concessum est? Ne bez trpkosti

vytýká Jihlavanům, že se s právy svými tají a pokrývají, ani horníkům jiným jich sděliti nechtějíce (III. č. 5).

První překlad, a to německý, pochází ze samého konce XIV. stol., i jest o sto let mladší než originál. Překladatelem byl mistr Jan Reichmut z Gelnhausen, ondy písař a registrator cís. kanceláře Karla IV., později písař Olomúckého biskupa Jana ze Středy, pak písař městský v Brně a konečně v Jihlavě. Překlad ten zpořízen nikoli z ponuknutí cís. Karla, jakž se domníval Fr. Schneider (Lehrb. des Bergrechtes), ale ku přání horníků Jihlavských, kterýmž ovšem na dobrém porozumění Václavova Horničího práva velmi záleželo. Překlad Gelnhausův nalezá se v kodexu Kutnohorském: „Hye hebent sich an die perkrecht, di meister Johannes von Gelhawsen gedewtschet hat." Jiný opis nalezá se v rukopise archivu zemského moravského, kdež předchází překlad český (Tomaschek Oberhof 44.)

Vedle tohoto překladu zachoval se ještě druhý německý, ale ne celý; obsahuje pouze knihu první a druhou. Jest to nepochybně překlad starší nežli Gelnhausův. Nalezá se v kodexu někdy řádu německého, nyní dvorské bibliothéky ve Vídni, Primus liber Wenceslai in theotonica. Hie hebet sich an das privilegium des koniges Wenczlaw vom pergrecht zu dewcze (lb. 47). Text knihy třetí a čtvrté přibrán jest z překladu Gelnhausova. V XVI. věku za cís. Ferdinanda I. zdělán jest na pobídku samého císaře překlad nový; o překladě Gelnhausově patrně v ten čas nevěděli. Překladatelem byl Jan Enderlin v Jachymově. Vytištěn jest péčí faráře Jachymovského Deucera v Lipsku v Corpus juris metallici. Dle úsudku hrab. Sternberka, znamenitého znatele hornictví, překlad tento dokonce není důkladnější nad první, Gelnhausův, ale ani ten ani onen nevyrovnávají se překladům českým, mnohem důkladnějším. Hrabě Sternberg napsal výklad ku právům Václavovým, porovnávaje s nimi zákonní stanovy Jihlavské a Jachymovské.

Překlady české:

Z r. 1460: Právo královské horníkuov Vácslava druhého. (Psal Petr Přespole z Prahy měštěnín Kutnohorský. (Ruk. Strahov. G. K. 172.)

Z r. 1490: Práva královská horníkuov Vácslava druhého. (Ruk. Jungmann.)

Z r. 1505 Prvnie kniehy krále Waczlawa druhého. Překladatel písař Alexandrinus, syn Severinův, na 39 listech v kodexu zemského archivu moravského, ondy Bočkovu. (Tomaschek Oberhof 44.)

Z r. 1524: Knihy práv Horníkóm vydaných od slavné paměti Vácslava druhého Ruk. Klementinské bibliotheky Pražské XVII. H. 29.

Z r. 1525: Práva královská Hornická Vácslava II. (Ruk. českého Musea č. 770 s obrazem: Král Václav II. podává knihu práv Kutnohorským.)

Z r. 1528 Knihy práv horníkóm vydaných od sl. p. Vácslava II. (Ruk. báňské akademie v Báňské Štávnici.)

Z r. 1528 ruk. Klementinské bibliotheky XVII. D. 43.

Z r. 1531 Knihy čtyry práv hornických, psány skrze Jiříka Hynka z Křešic. (Ruk. Hořovický.)

R. 1589 zpořízen nový překlad, a to od Jana Hynka z Velenova, řeč. Hynkonia. Věnován radě Jihlavské, jejímžto byl písařem. Ruk. zemského archivu moravského, ondy Bočkův. (Jungm. IV. 958.)

Mezi r. 1557—60 zpořízen také překlad španělský skrze právníka Valentina Forstera v Madridě, a to ku přání tehdejšího ředitele hor a dolů španělských.

Jus regale otištěno u Peithnera z Lichtenfelsu (Versuch über die Geschichte der böhm. u. maehr. Bergwerke 1780) a u A. Schmidta (Samlung der Berggesetze I. 1833), v Codex jur. boh. I., kdež také přidán český text dle ruk. Strahovského z r. 1460.

6o. Conradus scholaris.

Pokus králem Václavem II. o psaný zákoník občanský nezdařil se a povolání vlašského učence, mistra Gozzi de Urbevetere, zůstalo v té příčině

bez výsledků; avšak Václav nevzdal se myšlenky jednou pojaté i pomýšlel dále na uskutečnění její. Za krátký čas vyslal totiž jinocha jednoho domácího, Kunrata jmenem, do Orleansu, aby tam práva studoval a navrátě se do vlasti, aby o zákoníku českém pracoval (adolescentem Conradum Aurelianis ad studium destinavit, quatenus ipse in legum scientia ibidem proficeret et quandoque reversus ipsorum legum tenorem, prout rex conceperat, in regno Bohemiae instauraret. Chron. Aulae R.)

Právnické učení v Orleansu toho času vysoce květlo, tak že r. 1288 biskup Amienský praví, že učitelé i školárové Orleanští zkušenější jsou v právích nežli Pařižští. V letech 1288—96, tedy právě tou dobou, co mladý Kunrat z Čech tam vypraven, bylo prý tam více professorů nežli studentů, tak že počet učitelů musel býti obmezen. Přitom velice jest pozoruhodno, že král právě na Orleans myslil, a ne na Bononii nebo na Paříž; slovútnost toho učení samotna nebyla tušim rozhodující; vážnější snad bylo, že se v Orleansu vyučovalo více právu starořímskému (legibus); neboť tam chodili školárové Pařižští, aby se právům těm učili, ježto v Paříži byla dokonce i zapovězena a právo církevní jediné pěstováno. Král Václav pozoroval, že odpor panstva českého proti zákoníku vězí v obavě, aby se tou cestou moc duchovenstva, beztoho již znamenitá, ještě více nezesílila, čehož panstvo snažilo se zabrániti. Z té příčiny byl by býval právník aspoň také v římském právu vzdělaný ku sepsání zákoníka povolanější, a proto Kunrat vypraven do Orleansu, ne do Vlach ani do Paříže. Avšak naděje králova nevyplnila se; není sebe menší stopy, že by Kunrat úlohu svou byl vykonal, natož se k ní připravil. Zpráv o něm není žádných více.

Bibliothéka Klementinská má rukopisné dílo: Mag. Stephani Aurelianensis Super Decreta Gratiani z r. 1316.

61. Mag. Joannes de Slawkenwörde.

První zmínku o mistrovi Janovi nalezáme v kronice Zbraslavské k r. 1300, když král Václav II. korunován byl na království polské ve Hnězdně. Při té slavnosti měl Jan latinské kázání i řečnil prý velice pěkně. Kronika dokládá, že Jan tento byl později biskupem Brixenským, tím pak dokázána jest totožnost osoby. Zdá se, že již toho roku mistrem byl; avšak poprvé jmenuje se mistrem dne 24. března 1303, a sice co svědek v Praze (mag. J. Slaukenwerd. Reg. II. 2768). Slaukenwörd jest dnešní osada Schlakenwert, po česku Ostrov, založená a pojmenovaná po panu Slavkovi z rodu Boršův. Téhož roku, v měs. květnu, slove protonotářem královským (Ib. 1961). Decretorum doctor slove v obojí listině královské ze dne 13. a 20. června 1305 (Ib. 2041, 2046). Toho času byl Jan kanovníkem Pražským. R. 1305, 10. února, ustanovil jej skolastik, mistr Wernher, spolu s proboštem Pražským za vykonavatele závěti (Ib. 2017).

M. Jan byl jeden z nejdůvěrnějších radd krále Václavových (qui ejusdem regis semper exstitit capellanus familiarissimus. Kron. Zbrasl.). Vedle Sedleckého opata Heidenreicha, Kunrata opata Zbraslavského a Jindřicha Sturma, kanovníka Pražského, byl v posledních dobách králových u osoby

jeho v Praze, r. 1305, 13. června (Ib. 2041, 2046). Muže tyto král umíraje ustanovil za vykonavatele poslední vůle své, 1305, 20. června (Kr. Zbrasl.). Po králově smrti stal se Jan biskupem za hranicemi, nejprve Brixenským (1306—21), pak Bamberským (1321—24), konečně Freisingským (1324).

Kronika Zbraslavská zapamatovala příhodu jednu z korunovací slavnosti Hnězdenské, kdež Jan velmi elegantně kázal. Nicméně arcibiskup Hnězdenský, jenž krále korunoval, Jakub II. řečený Svinka, veliký protivník Němců, vyslovil se nepěkně o něm, řka ke králi: „Velmi krásně by kázal, kdyby nebyl psí hlava, Němec". (Iste optime praedicasset, si non caninum caput et Theutunicus esset!)

62. Decretales, Clementinae.

R. 1234 pap. Řehoř IX. uložil Raimundovi de Pennaforte, aby dekreta papežská a snešení koncilní v jednu sbírku snesl. Tak povstalo dílo, mající pět oddělení, jenž pod názvem „Decretales" přidruženo jest k Dekretu Gratianovu i činí spolu s ním svod zákonů církevních až do polovice XIII. věku. — K této sbírce Dekretálů r. 1298 přistoupila sbírka pap. Boniface VIII., obsahující dekretály po Řehoři IX. vydané, jakož i snešení obou sněmů oekumenických z r. 1245 a 1275 v Lugduně (Lyoně) držaných. Toť Liber sextus Dekretálů. — Za pap. Klimenta V. (1305—14) zpořízena jest další sbírka, která však není více částkou Dekretálů, ale má svůj název Decretales Clementinae. — K těmto sbírkám přidružuje se ještě sbírka dekretálů pap. Jana XXIII. (1316—24), kterouž snesl prof. Zenzelinus de Cassanis, i slove „Extravagantes Joannis XXIII."

Klementiny a Extravaganty jsou nám zvláště zajímavy tím, že jich znal Štítný, jenž v Knížkách šesterých o nich praví zákonníkóm: „Chcete-li glossu své řehuly a výklad poznati, čtěte v těch knihách, ješto Klementiny slovú nebo Extravaganty."— „Veď po tom papeži (Mikulášovi III. 1277—80) ty knihy oboje, Klementiny a Extravaganty, sú sebrány, v nichž také zvláště jest výklad řehuly sv. Františky popsán."

Ale ještě jinou zajímavost mají Klementiny pro Čechy. Karel IV. neodpustil pap. Klimentovi V., že do Klementin přijat jest obsah dvou bullí, kterýmiž uražen děd Karlův, cís. Jindřich VII. Jsou to kusy c. 1. Clem. II. 9 a Clem. c. 2 II. 11. První kus nadepsán jest „De jurejurando" (juramenta quae Romanae ecclesiae praestant Romani principes), druhý „De sententia et re judicata" (Sententia lata contra citatum extra citantis territorium existentem, nulla est ipso jure). Oba kusy předloženy i schváleny jsou církevním sborem Viennským roku 1313. Událo se to vše v onom velikém sporu mezi cís. Jindřichem VII. a pap. Klimentem V. příčinou panství nad jižní Italií. Jindřich r. 1313 dne 2. a 26. dubna odsoudil krále Roberta Sicilského a prohlásil jej za odbojníka svého. Zatím papež ujímal se krále jakožto vasalla svého, zvláště když král Filip francouzský listem ze dne 12. května 1313 zastal se Roberta, příbuzného svého. Na to dne 12. června 1313 papež klatbu vydal na všechny, kteří by válčili s Robertem, tedy také i na cís. Jindřicha VII., hlavního nepřítele. Nadto pak předložil

svrchuspomenuté kusy církevnímu sboru ve Vienně francouzské r. 1313 drženému, jenž je také schválil, čímž se dostaly do sbírky Klementin. Z té příčiny Karel IV. chválil professora práv na universí Pražské, že zanechav neslušného haštěření, quibus liber Decretalium habundare videtur, obrátil se k Dekretu (ad lecturam Decreti velut rem theologicam. Summa canc. CCVIII.) R. 1361 vymohl konečně na stolci papežském, že vydáno vyjádření, jímž urážlivost oněch Dekretálů oslabena a památka císaře Jindřicha očištěna jest (Pelzel, Karl, Urk. 298. Cf. Kron. Zbrasl. I. cap. 117—119 incl.)

Vážny pro právnictví české jsou Dekretály také tím, že stanovy v nich obsažené našly přístup a průchod do světských zákonů domácích hned na počátku XIV. století, jako do Jus regale montanorum (viz čís. 59) a do knihy nálezů Brněnských (viz č. 87). Gozzius de Urbe Vetere, skladatel zákoníka prvé řečeného (viz č. 58) ve IV. oddělení, jednajícím o pořadu soudním neboli řízení formálním, šel tu po stopě druhé knihy Dekretálů, tak že tu máme zajímavý pokus o upravení zásad římsko-církevních do samorostlého starého germánského práva horničího. A kniha nálezů Brněnských, jejímžto skladatelem jest Jan, písař Brněnský, oplývá pravidly z práva církevního i římského přejatými (Roeszler II. str. CXXIII a CXIX).

63. Brünner Schöppensprüche.

„Jura originaria civitatis Brunae", kteráž měšťanům Brněnským udělena jsou r. 1243 od Václava I. (viz čís. 25), jsouce původně psána jazykem latinským, došla překladu německého tuším na počátku XIV. věku. Již pak tento text německý vykazuje některé věcné proměny oproti textu latinskému (Roeszler II. str. CXVII). K tomuto překladu druží se řada nálezů a snešení konšelských, počtem 74, jenž brzo po roce 1300 povstala, neboť se hned na počátku mluví o proměně mince v zemi, a ta se stala právě r. 1300 (da neue muencz in dem lant wert). Roeszler nalezl snešení tato, jazykem německým složená, mezi dodatky v nejstarším právnickém rukopise Brněnském. Že pocházejí z Brna, viděti jest ze zmínky o kostelu sv. Mikuláše, jehož tam stávalo hned r. 1231. Že pak jsou to nálezy konšelské, dosvědčují slova: Daz habent di purger erfunden vnd geseczt, Wir sein czu rat warden, Wir sezzen . . . Věcně tyto nálezy vzešly z práva Jihlavského.

[Otisk u Roeszlera II. Beilagen I., II.]

64. Notarii publici.

Vážné místo v životě právnickém zaujímalo veřejné notárství, t. j. umění spisovati správně netoliko listy a přípisy, ale skládati také listiny právnickou platnost mající. V tom rozumu liší se notáři veřejní od notářů jiných, jakož hned ve XIII. stol. v Čechách byli notáři berní (notarii steurae, bernae), zapisovači mincovní (notarii monetae), písaři komory královské (notarii camerae regis), konečně sekretáři královi, kralovniny a j. Notáři veřejní sluli notarii publici, tabelliones. První takovýto notář, od krále k úřadu

tomu zplnomocněný, jest z konce XIII. věku mistr Velislav, z jehožto dekretu poznáváme, že vykázav se správným pochozením (de genere fidelium ortus) a zkoušen byv při dvoře královském (et sufficiens ad artem sive notariatus officium exercendum est per nostram curiam approbatus), jsa také shledán moudrý a věrný (de ipsius prudentia et fidelitate confisi), ustanoven jest za notáře veřejného v Čechách, přičemž musil učiniti přísahu věrnosti (juramentum fidelitatis. Reg. II. 2463). Listina tato sepsána jest sice podle vzoru obsaženého v Listech kancléře Petra de Vineis tit. VI. cap. 32, ale tím se nemění vážnost její pro Čechy, ještě se zde i později s opatrností postupovalo při jmenování notářů veřejných. Císař Karel ve své Maj. Car. XL. ustanovil totiž, že v říši české jest notářů veřejných sice dosti mnoho (numerus longus), avšak že umění při nich nevelmi valné (scientia tamen et artis peritia summe brevis), z kterýchžto příčin že nikdo nesmí provozovati notářství, kdoby k tomu zmocněn nebyl zvláštním patentem královským (nisi prius per Boemiae regum patentes litteras, sigillo pendenti Maj. Regiae impresso typario communitas, meruerint exercendi licentiam obtinere). Kdoby jiný za notáře se vydával, toho akta i listiny že nemají míti platnosti; sami že mají trestáni býti co falšovníci. Nedosáhla sice Maj. Car. platnosti zákoníka, ale není pochyby, že co v ní povědíno o veřejných notářích, shodovalo se se skutečnou praxí.

Vedle notářů ode krále licentovaných nacházejí se v Čechách notáři mocí papežského stolce ustanovení (auctoritate apostolica notarii). Za krále Jana došlo až i ke sporům o to, tak že stolec papežský jal se schvalovati toliko takové notáře, kteréž prvé král byl jmenoval. Tak r. 1326 dal papež plnomocenství biskupovi Metskému, aby udělil notářství dvěma osobám, quas Johannes rex Boemiae ad hoc duxerit nominandas.

O výkonech veřejného písaře máme zprávu z r. 1307: Tabellionatus officium fideliter exercebo. Contractus, in quibus exigetur consensus partium, faciam nil addendo vel minuendo, quod substantiam contractus immutet. Si vero in conficiendo aliquod instrumentum unius solius partis sit requirenda voluntas, hoc ipsum faciam, ut sc. nil addam vel minuam, quod immutet facti substantiam contra voluntatem ipsius. Instrumentum non conficiam de aliquo contractu, in quo sciam intervenire vel intercedere vim vel fraudem. Contractus in protocollum redigam et postquam in protocollum redegero, maliciose non differam contra voluntatem illorum vel illius, quorum vel cujus contractus est, super eo conficere publicum instrumentum, salvo meo justo et consueto salario.

DOBA DRUHÁ:
Věk Luxemburků.

65. Právní přísloví u Dalemila.

Země jest máti každého.
Obec jest každého ohrada.
Dražšieho nic nenie jméne dobrého.
Slušie každému dobrým býti.
Tehdy sekyra na sě dlubny kliudí, když před svým vrahem (i. e. nepřítelem) se súdí.
Sluší nám za právo státi.
Kdo chce bez škody ostati, neroď u přátelskú svádu se uvázati.
Kniežecí úřad jest na súdě seděti.
Boží súd nalezne i tajného.

66. Petrus abbas.

Petr, opat Zbraslavský, skladatel znamenité kroniky české, rádce královny Elišky Přemyslovny, nebyl sice mistrem (aspoň se tak nejmenuje), ale jest dosti známek v jeho kronice, že se dobře vyznal v právích, zejmena v právu processualním. Zaznamenal, že Decretum Gratiani dokonáno bylo r. 1151 a že pap. Bonifác VIII. (1294—1303), jehož jmenuje „utriusque juris scientia praeditum", vydal šestou knihu Dekretálů (iste sextum librum edidit Decretalium). Také se na Dekretály příležitostně povolává. Staral se s pilností, aby o všech kročejích papežského stolce ve věcech zakonodárstva co nejdříve docházel plné vědomosti. Pečlivě sledoval porady cirkevních sněmů, jako Lugdunského z r. 1304 a Viennského z r. 1311—13. Do své kroniky zařadil v dílu prvním kap. 117 tří authentiky cís. Jindřicha VII., jednu o kacířích, druhou de crimine laesae majestatis a třetí Declaratio quis sit rebellis z r. 1313. V kronice Petrově zhusta potkáváme se s názvoslovím právním co se týče práva processualního. O theoretickém právním vzdělání Petrově svědčí listina z r. 1322 od něho vydaná (Reg. III); rozeznává tu rozličné postavení soudcovo: Judex commissarius, j. conventicus, j. hereditarius.

Rodem byl Petr ze Žitavy, města ve Starém Záhoští r. 1255 na půdě tehdá české založeného, i narodil se mezi r. 1260—70. Členem cisterského kláštera

ve Zbraslavi, slovouciho Aula regia, byl od samého založení jeho r. 1292, neboť píše, že od počátku toho kláštera znal tamní osobnosti a s nimi obcoval od mladosti. R. 1297 byl při slavné korunovaci krále Václava II. R. 1309 slove kaplanem Zbraslavského opata Kunrata. Sám volen jest na opatství r. 1316 i pobýval mnoho a mnoho při dvoře. Zemřel v měsíci únoru 1338.

67. Mag. Nicolaus de Praga.

Jméno toto objevuje se r. 1292 na učení Bononském (Sarti) a r. 1300 v Praze, kdež Mikuláš slove sákristou Vyšehradským. R. 1312 uvozuje se mezi raddami královskými (Reg. III 104). Již pak r. 1318 slove mistrem, nímž se stal r. 1317 v Bononii, při čemž zaplatil taxu 50 solidů. Jmenuje se tu farářem Kolínským. R. 1318 stal se officialem biskupského dvora a r. 1319 kustodem Vyšehradským. Officialství zastával ještě i r. 1326. Mikuláš býval brán za rozsudího v rozepřích znamenitých, zejména r. 1319—20, spolu s mistrem Oldřichem z Paběnic skolastikem, v rozepři o Týn. R. 1322 dal přepsati výsady bratrům Božehrobcům na Zderaze od papežského stolce udělené (Tom. III. 358).

68. Mag. Ulricus de Pabienic.

Šlechtic tento, slovoucí z Paběnic, farské to osady s tvrzí v Čáslavsku (Pop. 188), studia svá konal na universi Pařížské, i dosáhl tam ještě před závěrkem XIII. století doktorátu v dekretích. U veřejnost poprvé vystupuje r. 1302; byl tu náměstkem (vicarius) Vyšehradského probošta, Petra Aichspaltera. Téhož roku slove také již kanovníkem Pražským, v kteréžto hodnosti konal poselství od krále Václava II. ke stolci papežskému v příčině získání království uherského pro Přemyslovce. Slove tu decretorum doctor. R. 1306 obdržel bohatou faru v Malíně, jsa při tom praebendovaným kanovníkem v Praze, v Olomúci i na Vyšehradě; fara Malínská povolena mu od pap. Klimenta V. s tou výhradou, že do pěti let podrobí se svěcení na kněžstvo, z čehož jde, že byl posud toliko podjáhním. Od té doby u Oldřicha jeden úřad duchovní hromadil se s s druhým: R. 1310—13 byl officialem Pražským, 1314—25 skolastikem, 1313 protonotářem biskupa Jana z Dražic, 1316 kollektorem důchodů papežských po Čechách. Zdá se, že mu papež za tuto službu r. 1317 propůjčil plnomoc, aby v jednom případě (ne napořád) jmenoval veřejného notáře (facultatem concedendi officium tabellionatus uni personae).

Po složení Jana z Dražic s biskupství byl O. po sedm let (1318—25) náhradnikem jeho, vices episcopi in spiritualibus gerens. Při tom vždy požíval důchodů Malínské fary. R. 1327 stal se zvláštní obrat v životních poměrech Oldřichových: dada se totiž mezi klášterské bratry cisterciány, přijal kápi řeholní v Sedlci (assumit cucculum in Sedlec), kdež r. 1330 volen jest za opata (mag. U., decretorum, nobilis de Pabienicz dictus. — Chr. Aula R. — Von des wirdigen herren maister Vlreichs wegen, des abtes von Sedlitz. Reg. III.). V této vlastnosti byl r. 1332 visitatorem kláštera

panenského Vallis S. Mariae (Frauentál) a mužského na Zbraslavi. R. 1334 raněn jsa mrtvicí, složil opatství i zemřel ještě téhož roku 13. prosince.

Chron. Aulae R. píše o něm, že byl doctor decretorum, primum quidem multarum ecclesiarum canonicus, Prag. ecclesiae scolasticus et administrator, dehinc monachus et abbas in Zedlitz factus. Sedlecký klášter těžce sobě do něho stěžoval, že nim zaveden byl do dluhů, až prý 5000—6000 hřiven stříbra; avšak nešlo to vše na vrub Oldřichův, neboť táž kronika sama na jiném místě doznává, že volen jsa za opata shledal klášter již ve více jak 3000 hř. stř. zadlužený. Dle zpráv Františka kanovníka a Beneše z Weitmile založil Oldřich na svůj groš každodenní ranní mši při kostele sv. Víta (quod in auroris singulis in Pr. ecclesia missa de b. Virgine cantaretur), ale toť jest mýlka; založení toto pocházelo od Bavora opata Břevnovského, o němž se r. 1321 výslovně píše, že fundavit missam in aurora in capella B. M. Virg., a tu na listě o to zdělaném toliko pečeť Oldřichova zavěšena jest (Reg. III).

Oldřich měl bratra, Hrabiši z Paběnic, o němž zmínka r. 1315 i ve dskách půhonných z r. 1318; pravil se býti majitelem Čétkova a Nerozhovic v Chrudimště (Pop. 164).

O znamenité spůsobilosti Oldřichově v právnictví svědčí časté povolávání jeho za rozsudího, r. 1313, 1319, 1324, 1325, 1330, 1332 (Reg. III.). Také sluší zaznamenati důležitý děj, že r. 1320 přibrán byl spolu s arcijáhnem mistrem Tomášem k rozsouzení pře jedné na soudu zemském: Inventum fuit et est per barones terrae et juris peritos (v. mag. U. de P. scolasticum Prag. et mag. Thomam archidiaconum et alios juris peritos et etiam viros religiosos) in judicio facto coram rege, quod donatio vigorem non habuit, pro eo, quod Pribislaus fuit clericus ordinatus, vid. subdiaconus, ideo Clarae nihil dotare potuit (Arch. II).

69. Joannes dictus Gruebl et magister Wolchuinus de Belgern.

R. 1315 vypravil opat Waldsasský jednoho z řeholníků svých, cisterciana Jana řečeného Gruebla, rodilého Durinka, na učení Pařížské, kdež se z něho stal muž učený, výmluvný a zvláště dobrý notář (ad studium Parisius missus in virum doctum et eloquentem et bonum notarium tandem evasit). Jan stal se později opatem kláštera Oseckého, odkudž se zase do Waldsass dostal za opata. (Styky.)

Wolchuin (Wolquinus), rodák z Míšenska, studoval práva na universitě Bononské, kdež r. 1317, zaplativ taxu 26 solidů, povýšen jest na mistra. Toho času slove farářem v Hradišti, diecése Olomúcké. Po třech letech uvozuje se mezi kanovníky Pražskými. R. 1321 stal se též kanovníkem Vyšehradským. R. 1322 opět ho nalezáme v Bononii, aby tam dosáhl doktorátu práv. Téhož roku byl tam spolu s Markvartem de Randekke prokurátorem akad. národa německého. R. 1329 slove kanovníkem Vyšehradským, kanovníkem u Sv. Jiljí v Praze a v Litoměřicích. Doctor

decretorum slove toho roku jsa svědkem v Praze. Již pak r. 1328 píše se, že Wolquinus de Belgern, jsa arcijáhnem Plzenským, určen byl za kanovníka v Řezně, s tou podmínkou, že se vzdá arcijáhenství Plzenského (Reg. III., Tadra, Styky). Podle příjmení „de Belgern" pocházel Wolchuin z města Belgern (Belagora) mezi Míšní a Torgovem na levém břehu Labském.

70. Pan Petr z Rožmberka.

Petr byl jediný syn pana Jindřicha, nejvyššího r. 1297 komorníka. Po učení a pobožnosti dychtě, obliboval sobě Petr hned za mlada život duchovní, klášterský; pročež do kláštera Vyšebrodského, založení jak známo Vítkovického neboli Rožmberského, mezi bratry řeholní se dal, habit jejich na se vzal a pod poslušenstvím převora, toliko co bratr laicus, za některý čas zůstával, až strýci jeho, páni na Krumlově, Vok a Hynek, o to se snažili, by kápi svlekv, vládařství domu svého se ujal a r. 1316 se oženil. Za manželku měl královnu Violu, jinak Alžbětu, kněžnu Těšínskou, vdovu mladou po králi Václavovi III,, která však rok na to bez potomstva zemřela. Oženiv se r. 1318 podruhé, a sice s Kateřinou dcerou Beneše z Wartmberka, zplodil synův pět: Jindřicha, Petra, Oldřicha, Jošta a Jana, kromě čtyr dcer.

Petr věrně králi Janovi sloužil a pilně jeho se přidržel, neopouštěje přitom královnu Elišku v potřebách jejich. Již r. 1316 uvázal se v úřad nejv. komorníka zemského. V dalších letech, zakládaje marnotratného krále penězi, takměř všemi horami zlatými, v zástavu sobě danými, v Čechách vládnul; i odúmrtí královská v četných župách jsou mu od krále dána. Jmění Rožmberské již předtím znamenité, za něho velice se rozmohlo. R. 1340 zastával úřad královského místodržícího neboli starosty zemského (capitaneus regni II. Zdisl. J. 25). R. 1341 jel se králem do Vlach, kde ve městě Asti potýčku měl s Bolkem knížetem Opavským o přednost a starožitnost obojího rodu. Také i do Francie krále Jana doprovázel a ve městě Metzu pobýval.

Týž pán povýšil Krumlov, hlavní sídlo své, na město, zdmi je ohradiv a pozemky mnohé k němu obrátiv. Mnoho kostelů vystavěl a nadání hojná na duchovenstvo a na chudé učinil.

U vysokém stáří správu domu svého se sebe složiti chtěje, pořízení učinil a za mocnou vládařku manželku svou Kateřinu ustanovil, přidada ji k radě pány Bertolta a Čeňka z Lipé. Sám r. 1347 do kláštera se navrátil a na druhý rok, den sv. Kalixta, život dokonav ku předkům svým ve Vyšším Brodě jest uložen, r. 1348.

Pan Petr skoro po celý život svůj zastával úřad nejv. komorníka zemského, od r. 1316 do r. 1348, tedy přes 30 let. Jindřicho-hradecký zlomek desk půhonných zná jej co komorníka r. 1318 a 1320 (13, 42, 141), též i dsky Zdislavovy (II. K. 16) r. 1343—45.

Znamenitou památku právnickou přes panu Petrovi máme v Knize Rožmberské neboli „Knize starého pána z Rožmberka" (viz č. 71). Synové pana Petra, Oldřich a Jan, jmenují otce svého sami starým pánem z Rožm-

berka. V archivu řádu Dominikánského v Praze zachoval se originál listiny, jíž synové ti ztvrzují jisté nadání svého otce pro klášter dominikánský v Ústí nad Lužnicí, a to slovy; „Nos Ulricus et Johannes fratres germani de Rosennbergh et filius noster, vid. Ulrici similiter de Rosennbergh . . . recognoscimus . . . quia vidimus et tenuimus litteram genitoris nostri carissimi, piae memoriae d. Petri antiqui de Rosennbergh . . .“ (Ztvrzovací list ten nemá datum, ale náleží do let 1369—90.) — Že přijmí „starý“ Petrovi dávaného nebylo jen v rodině užíváno, nýbrž i vůbec, dosvědčuje nekrolog kláštera minoritského v Krumlově, nyní v univ. bibl. chovaný (XIV., B. 15), kde se čte: „Istae sunt animae fundatorum nostrorum: It. pro anima d. Petri antiqui cum conthorali sua dom. Katherina, qui fuerunt primi fundatores, et postea tunc filii sui, qui secuntur.“

Podobno, že panu Petrovi říkalo se „starý“ pro rozdíl od syna Petra, jenž se stal proboštem u Všech Svatých na hradě Pražském a zemřel r. 1384. (ČČM. 1887, str. 272, Emler.)

71. Kniha Rožmberská.

Starobylý tento památník práva českého, první po česku psaný, slul původně „Práva pána starého z Rožmberka“, kterouž Palacký (1834) nazval „Knihou Radoslavovou“, později pak při vydání textu v Archivu českém (I. 447—484) „Knihou starého pána z Rožmberka“. Původem svým sahá dílo toto do 1. čtvrti XIV. stol., avšak obsah její o mnoho jest starší i musí položiti se nejméně do 2. polovice XIII. věku. Pohříchu, kniha Rožmberská není celá; máme toliko začátek, asi první čtvrtinu, závěrek chybí. Dvé otázek jest při tom: Možno-li nalézti, kolik schází a možno-li říci, bylo-li to, co schází, vůbec kdy sepsáno anebo ztratilo-li se již sepsané?

Kolik z knihy Rožmberské schází, praví nám kniha tato sama: Vylíčivši v prvních kapitolách zevrubně všecko, co se vztahovalo k půhonu, podává v kap. IX. přehled těch kusů, o kterých se v dalším textu mělo jednati: Prvé co opoviedati . . Potom co kto jmá proč plniti a t. d. Všech kusů, o kterých dále mělo se jednati, vypočteno dohromady sedmatřidcet. Skutečně také z kusů tak oznámených vypsáno jest prvních osm: O opoviedání, O plnění, O stavování, O vzetí komorníka na ohledání, Co mluviti před komorníky na ohledání, O vdání, O kobylém poli, O obci. Dále text nejde, ačkoli mělo následovati ještě o mezích, o výnězdě (na meze), o létech atd., až by pojednáno bylo o všech oznámených 37 kusích. Schází nám tedy 29 kusů.

Otázka druhá: Bylo-li to, co schází, tedy všech těchto 29 kusů, vůbec sepsáno, anebo ztratilo-li se již sepsané? — Tuť především vyznati sluší, že již ani nejstarší známý rukopis (psaný ok. r. 1360 ku potřebě úředníkův u desk, v Archivu naznačený písmenem A), ani který pozdější (a těch jest řada hojná, okolo 20) nemají než kapitol XIX., končíce vesměs kapitolou „O obci“. Některé rukopisy, ne však onen první nejstarší, mají dokonce dodatek na závěrku: „A tak se skonávají práva, ješto je jměl pán z Rožmberka. Amen.“ Z toho by šlo, že skutečně více textu není aniž počátečně

bylo než kolik ho právě máme a známe. Avšak pozorovati sluší, že by jistě divná věc byla, aby spisovatel do prostřed díla svého položil seznam kusů, kteréž měly v knize býti uloženy, nemaje jich vůbec ještě hotových. Také i to zasluhuje povšímnutí, že v nejstarším (deskovém) rukopise schází také i začátek knihy (§ 1—6), a že jestliže se ztratil začátek, mohl ztratiti se i závěrek; vždyť rukopis deskový sám jediný nemá přídavek, že se „skonávají" ta práva, ještoto je jměl pán z Rožmberka.

I kloníme se k náhledu, že kniha Rožmberská hned původně sepsána byla ve všech kusích, i v těch, co nám na závěrku scházejí. V náhledu tom utvrzujeme se další touto úvahou: První kapitoly jednají o půhonu. Výklad ten protržen jest na dvou místech kapitolami, kteréž o jiných předmětech formalního práva mluví, nikoliv o půhonu, tudíž do kapitol o půhonu nepatří a patřiti nemohou. Kapitoly tyto jsou (dle vydání Palackého): IV. Znamenáno kak sě v slubnié řeči ze co zpraviti. VI. Znamenáno, po odpovědech co právo ze co. VII. Znamenáno, komu sě kak v které řeči zpravovati nebo postihati, nebo co právo. — Vyjměme tyto tři kapitoly z textu o půhonu, a pojednou se nám objeví mnohem světlejší rozklad půhonu vůbec.

Avšak jestliže kapitoly IV., VI. a VII. nenáležejí na ta místa, jež dle rukopisův nyní zaujímají, kam tedy náležejí? Do knihy Rožmberské bezpečně; o tom pochybnosti není, ale na místo jiné. Na které? Ne na jiné, než mezi kusy, kteréž jsou v prostřed díla krátkými nápisy oznámeny. Proskoumejme obsah kapitoly IV. (kak sě v slubnié řeči ze co zpraviti), co v sobě vůbec a co v jednotlivých paragrafích obsahuje? Nalezneme, že kapitola tato jedná o vývodu žalovaného z nařknutí, buď že sám přisáhne za svou nevinu a podle něho pomocníci přísežní, nebo že postaví svědky, nebo že se zpraví sám svou rukou, právem t. z. sirotčím. S obsahem tímto zdaliž se do podrobna neshoduje nápis kapitoly jedné z těch, jež pohřešujeme: „Jak svědectví vésti nebo pomocníky, všech řečí, vin a všech nároků zpraviti sě?"

Probeřme podobně obsah kapitoly VI. a VII.: „Po otpovědech co právo, komu se kak z které řeči zpravovati nebo postihati." Obě tyto kapitoly jednají o žalobách ze dluhů rozličných a jak se přitom žalobník i žalovaný mají zachovati, měštěnín, man, paní, vdova, sirotek, biskup, kanovník, opat, abatyše, popravce; dále o zástavách, a vůbec o všem, což požadováno a konáno bylo „lidmi", t. j. průvody od lidí dávanými, ne očistami, nýbrž svědky a vlastní přísahou. K tomu ke všemu velmi dobře hodí se název kusu ohlášeného, jenž zní: „Pro dluh všelijaký každému, také ze všelikých základův, i vše což lidmi právo zpraviti."

Přiznáme-li podle toho, že kapitoly IV., VI. a VII. nepatří do textu o půhonu, ale že shodujíce se s nápisy kusů ohlášených, ale posud pohřešovaných, náležejí mezi tyto kusy závěrečné: již tím samým přiznáme, že závěrek nyní pohřešovaný původně byl sepsán až do konce, kniha tedy že původně byla celá, a že některé kusy (a to IV., VI. u VII.) do závěrku toho patří a tam na své místo přenešeny býti mají.

Najdeli náhled tento ztvrzení, objeví se nám Kniha Rožmberská v novém světle právnické dokonalosti; ukáže se v ní systém přesně vytknutý a důkladně provedený, představí se nám mnohem širší rozsah formálního práva staročeského.

Co se týče systému, tož spisovatel K. R. napřed a především vykládá podle pořádku půhon ve všech jeho částech a stránkách (byltě půhon počátek všeho soudního řízení, a proto nejdůležitější kus řádu právního). Potom opovídání škod, plnění, stavování pro dluh prvé než pohaněno; ohlédání škod skrze komorníka; vdání se na úřad; právo mezní; léta zemská. Potom následuje zpráva o dědinách, sahající již do práva materialního, o dání a sstupku. Dále vše obtvrzovaní a odvedení od úřadu, o svodu, o zpravě a zpravcí dědin, o rukojemství, o rozličných spůsobech a druzích svědectví. Dále o žalobách a o vývodu z žaloby neboli o zpravě před právem, skrze svědky, přísahou bez pomocníků i s pomocníky. (Text podle tohoto našeho výkladu uspořádaný uveřejněn jest v našem Cod. Jur. Boh. II. 2. č. 7.)

V knize jsou taxy soudní venkoncem ustanoveny v haléřích a grošich. Jelikož groš český zaražen jest r. 1300 a groše dělily se na haliře, tedy není pochyby, že text psán po roce 1300, a ten rok že jest dolejší časová hranice té doby, ve které kniha jest složena. Taxy jsou za rozličné výkony soudní ustanoveny na 2 haliře, na 3, na 32, na 60 halířů, na 1 groš, na 2, na 5 grošů. Mincovnímu řádu Václava II. základem jest soustava kopová, ješto z jedné hřivny stříbra ražena jedna kopa grošů, t. j. kusův šedesáte; groš pak dělil se na 12 haléřů. V oběhu dáváno hned za krále Václava II. za jednu kopu šedesáte čtyry groše (čtyry groše šly na výlohy ražební, ješto groše samy (kopa) vnitrnou cenou rovnaly se jedné hřivně stříbra.) Proto se v listinách praví, že se na každou hřivnu počítá 64 grošů (pro qualibet marca LXIIII grossos denarios computando 1305. Reg. II. 2772). Groše slovou latině grossi denarii, haléře parvi denarii.

Při této příležitosti může býti podotknuto, že soustava kopová, kterouž sobě oblíbil Václav II., nebyla za jeho času v zemi cizí, neboť se již za Václava I. († 1253) razilo z jedné hřivny stříbra 6 solidů krátkých a 4 denáry, tak že tu máme kopu (šest solidů po 10 denárech a 4 denáry nad to = 64 denárů. Reg. II. 2334). Také i jméno haléř nebylo v zemi neznámé, ješto „peníze Halské“ (ze Švábského Hallu = Häller pfennige) v Chebsku byly obyčejné (centum talenta Hallensium denariorum 1291).

V Knize připomíná se Plichta z Rožďalovic; s tímto jménem potkáváme se ve dskách trhových k r. 1320, kdež Pl. z R. co pán zemský neboli kmet přísedal na soudu zemském (Arch. II. 333); kromě toho řeč o něm také ve dskách půhonných. P. tu jednou jmenován co pohnaný, podruhé co žalující, po obakráte r. 1319 (86 a 216). Že by jméno toto mání bylo přišlo do Knihy, není možné; nejen že se objevuje v nejstarším opise Knihy, ale i věc sama tomu brání. Plichta totiž odpíral půhonu, řka, že půhon sšel, anoť komorník „mne odtad sehnal, jež má dědina nenie, jedno synóv mých, že sem jim dal v Rožďalovicích, a dokladaji sě desk, že sě odjinavad píšu

u póhoniech, s jiného zbožie, jež sem sobě ostavil" (43). A hle, r. 1322 uvozují se ve dskách půhonných Bohuslaus de Rozdalowicz (331), Maněta a Boček de Rozdalowicz (331). Dle toho stal se postup Rožďalovic asi r. 1320, kteréhožto roku Plichta ještě ve dskách trhových psán z Rožďalovic. Kniha tedy psána po roce 1320. Ale netoliko pan Plichta jmenuje se v Knize, a sice v prvním opise, uvozují se tam i jiní, jichžto rodové patří do let hned po r. 1320 následujících: Mikeš z Dolan (248) a tu jest Ješek z Dolan (Dsky půh. 332), Benak, Jakub a devět jiných z Dolan (Ib. 336). Oldřich z Pacova (282), a tu známe z desk půhonných r. 1318 Ondřeje a Procka z Pacova (15, 159). Petr z Boru, někda řečený (282), a dsky trhové r. 1320—21 znají Buška z Boru (Arch. II. 333).

Jestliže na jednom místě Knihy řečeno jest, že taxa opovědčí byla stanovena na dva haléře, „ale že už berú groš" — tedy nejde z toho, že groš do textu teprvé později se dostal, nýbrž že taxa proti právu ze dvou haléřů zvýšena jest na groš neboli na 12 haléřů.

V Knize mluví se o dvoře biskupském na hradě; že pak biskupové hned okolo prostředka XIII. století sídlívali v Menším Městě Pražském, v domě poblíže mostu (curia ad pedem pontis 1253), mohlo by se mysleti, že Kniha patří hned do první polovice XIII. věku. Ale důvod ten jest vrátký, neboť dvůr biskupský na hradě trval ještě i v první polovici XIV. století dále i byl jediným zákonním sídlem biskupovým, a jen zde mohli biskupové poháněni býti. „Pakli nezastúpil biskupa dvorem v hradě (v hradě v jeho dvoře), ale vezda daj věděti domovníku nebo starostě jeho v jeho dvoře v hradě, že pohoníš; a potom vezda, kdež biskup dvorem sedí na zemi, opět požeň jej komorníky jako zeměnína na zemi" (62). Paměť o biskupském domě neboli dvoře vnitř hradu zachována ještě z r. 1382: In castro Pragensi, in curia archiepiscopali, quae est contigua ecclesiae Pragensi (Pal. Form. II. 186).

Kniha psána ještě před založením Nového Města Pražského (tedy před r. 1348), neboť se v ní mluví o měšťěnínech v Praze „obú městú" (t. j. Většího a Menšího). Také se mluví ještě jen o biskupovi Pražském, což ukazuje na dobu před rokem 1344.

Podle těchto vývodů můžeme pronésti mínění, že Kniha Rožmberská skládána jest na základě starších zvyklostí právních (ovšem až i do druhé polovice XIII. věku sahajících) mezi r. 1320 a 1330.

Nejstarší opis nalezá se v kodexu deskovém z r. 1358—61, podle něhož zpořízen otisk v Palackého Arch. českém I. 1840. Jiných opisů počítá se 19, ze kterých jeden znám byl Balbínovi (ve věku XVII.). Balbín myslel, že to zákoník a že skladatelem jeho jest pán z Rožmberka (Ibi et vetustissimae leges illae, quae a latore Rosenbergicas veteres appelabant. De leg. vetust.).

Starší vydání z r. 1838 nalezá se s překladem latinským v Kucharského sbírce „Antiquissima monumenta juris slovenici" (Warszawa). Nověji otištěna Kniha Rožmberská od H. Jirečka v Cod. jur. boh. II. 2 a od V. Brandla „Kniha Rožmberská" s výkladem.

72. Henricus praepositus.

Henricus praepositus, jenž na jeviště vystupuje r. 1322, byl syn Štěpána z Tetína I., nejv. písaře zemského. Studoval r. 1322 v Bononii i slove tu

Henricus de Gors, což nelze vykládati na Gors nebo Gars u Rohů v Rakousich, spíše na Zgoř (Zhoř) některou v Čechách. V Bononii zaplatil hotových osm liber (zlata). Výslovně se při tom dí, quod Praga est de nostra natione, Bohemia. Již r. 1325 byl proboštem Mělnickým. Ku přímluvě krále franského Karla i královny Marie obdržel od papeže provisi na kanovnictví v Praze, non obstante praepositura Melnicensi et obedientia Pragensis ecclesiae (Styky.) R. 1328 stal se za nepřítomného biskupa Jana z Dražic administratorem biskupství Pražského, z čehož jde, že v ten čas již skutečně byl kanovníkem Pražským. V letech 1341—43 zastával úřad nejv. kancléře u markrabí Karla. R. 1341 stal se proboštem Pražským.

Probošt Jindřich byl potajmu kandidátem biskupského stolce Pražského, smrtí biskupa Jana z Dražic uprázdněného. Nejprvé se snažil, aby překazil volbu, i položil odpor ve shromáždění dne 14. ledna 1343 k volbě svolaném, předstíraje, že udělení biskupství tentokráte jest vyhraženo stolci papežskému. Dálo se to jak se zdá proto, aby sám byl k té hodnosti od papeže určen. Avšak většina kanovníků neuznala platnost tohoto odporu a když probošt se svými příznivci ze sboru odešel, volen jest všemi ostatními hlasy děkan kapitulní, slovútný Arnošt z Pardubic.

73. Joannes dictus Paduanus.

První zmínka o Janovi děje se r. 1319, již kanovníkovi Vyšehradském. Slove tu ještě prostě J. can. Wissegrad (Reg. III. 534). R. 1320 jmenoval jej děkan Vyšehradský spolu s mistrem Řehořem děkanem u sv. Jiljí a Hiltprantem, farářem Prosickým, za advokáty ve veliké při o Týn. (Ib. III. 593.) Téhož roku i r. 1323 dává se mu příjmění Polonus (J. Polonus, J. dicto Polono III. 690, 852), avšak nesmí se proto másti s jiným, starším kanovníkem Vyšehradským, též sice mistrem, z r. 1280 (Reg. II. 1204), neboť věk a doba tomu odporuji. Mezi léty 1319—1330 prostě slove kanovníkem Vyšehradským; ale již v lednu 1330 velmi rozmnoženo jest důstojenství jeho; byltě kanovníkem Olomúckým, Vyšehradským, Boleslavským a Sadským, i protonotářem Olomúckého biskupa Hynka. R. 1332—33 slove i officialem při biskupství právě řečeném a generalním vikářem in spir., z čehož jde, že osobně musel v ten čas přebývati ne v Čechách, ale na Moravě. Roku 1338 jmenuje se výslovně doctor decretorum (IV. 610). Od roku 1338—40 zase slove jen kan. Olomúckým a Vyšehradským, až se r. 1340 stal místoděkanem kapituly tuto jmenované. Na to vstoupil upřímo do služeb královských, neboť r. 1342 slove „regis J. ac marchionis juratus consiliarius et secretarius praecipuus“ (Tadra Kanc.). R. 1344 postoupil za kanovníka Pražského i byl zároveň (již 1343) officialem dvoru biskupského, zůstávaje při tom napořád kanovníkem jak Vyšehradským tak i Olomúckým. R. 1345, dne 5. listop., obdržel papežskou provisi na děkanství Vyšehradské i přijat jest od kapituly. Byv hned r. 1343 subcollectorem, zastával co děkan po kolik let úřad výběrčího poplatků papežských po Čechách (collector fructuum camerae apostolicae in dioecesi Pragensi 1346) i zůstal v tomto postavení až do své smrti r. 1358. Slove

tu také „nuntius apostolicus“. Zemřel r. 1358; za výběrčího po něm jmenován dne 28. října téhož roku Vilém z Lestkova.

74. Mag. Jacobus de Praga (Jacobista).

Z r. 1327 máme paměť, že papež Jan XXII. beneficium jistého kostela na podacím kláštera Sedleckého zjednal Jakubovi, řečenému Jacobista, knězi diecese Pražské (Joannes p. providet Jacobo dicto Jacobista, clerico Prag. dioec. de beneficio ad collationem abbatis et conventus mon. Sedlec. Reg. III). Z odporučení, jehož se dostalo Jakobistovi ode dvora papežského, souditi se může, že studoval na některém učení vlašském, ne-li přímo v Římě.

Tomuto Jakubovi připisuje se dílečko osahu právnického:

Compilatio juris canonici super glossas, magistri Jacobi de Praga.

Jest to abecední seznam slov a věcí ve glossách ku právu církevnímu obsažených, na př. Alveus — est venter fluviorum, ut est glossa super verbo „alveum“ in „Clementina“. (Schulte CCLV.) Rukopis podnes v kapitulní bibliothece Pražské K. 17.

75. Mag. Hermannus de Praga.

První zpráva označuje Heřmana jakožto kanovníka Pražského; druhá zní, že byl r. 1327 auditorem s. palatii apostolici, ve kterémžto postavení nacházel se ještě r. 1329, jsa při tom kustodem kostela Pražského. Že pak mistr H. co auditor musel přebývati v Římě, povolil mu papež, aby směl bráti požitky kanonikátu Pražského, jakž to tehdá vůbec bylo za obyčej (ut stans in curia Romana, possit percipere fructus beneficiorum suorum). Papež nazývá mistra svým kaplanem. Téhož roku dostalo se mu kanovnictví při kostele Řezenském. Jakožto auditor dvoru Římského musel býti mistrem práv, tedy hned před r. 1327, čemuž ovšem bylo tak, neboť r. 1330 slove mag. H. de Praga výslovně „in utroque jure peritus“. Toho času byl také již kanovníkem Vyšehradským (Ott. 44). R. 1337—38 povolán jest za biskupa Warmienského v staropruském Ermelandu, kteréžto důstojenství zastával až do r. 1347, kdež dne 31. pros. zemřel. Herman patrně byl rodem z Prahy, neboť také v seznamu biskupů Warmienských slove „Hermannus Pragensis“ (Styky).

76. Hostislaus de Petrovic.

V první polovici XIV. století objevují se mezi duchovními hodnostáři Pražskými dva Hostislavové, ze kterýchž jeden byl doktor decretorum. Tomek oba tyto Hostislavy má za osobu jednu, což mylné. Dle listin vystupuje Hostislav I. r. 1328 jakožto probošt kláštera Svatojirského i spolu co majetník domu na Starém Městě vedle kostela sv. Valentina, kterémužto domu říkalo se dům pana Hostislava (quae fuit d. H.). Probošt H. darem postoupil dům ten klášteru, aby tento mohl jej na doživotí dáti panu Boleslavovi z Budynic, darovateli vesnice Mradic (Reg. III. 1463 a 1468). Ze vděčnosti prominul klášter proboštovi svému placení čtyr hřiven ročního poplatku z klášterské dědiny v Motolech (Ib.). Proboštem slove Hostislav I. ještě r. 1330 (Ib. 1722), ale již r. 1331 byl kanovníkem Pražským (Ib. 1770)

a co takový r. 1334 arcijahnem Bechyňským (Ib. IV. 109). Toho času směnil archidiakonat s děkanstvím u Sv. Jilji (Canc. Arn. p. 500). Poprvé slove decanus ecclesiae S. Egidii 1337 (Reg. IV. 493), zůstávaje přitom vždy kanovníkem Pražským (1339, IV. 2200). Ještě i r. 1343 píše se, udávaje spolu rod a pochození své, Hostislaus Czymonis quondam de Petrowicz, decanus ecclesiae S. Egidii et canonicus Prag. (Ib. 1215). Ale tu, v téže samotné listině, vyskytuje se zároveň Hostislav druhý, canonicus ecclesiae S. Georgii et plebanus ecclesiae S. Galli Pragensis, doctor decretorum, vedle doktora Jana Paduanského (Ib.), tak že dvojakost Hostislavův je zjevná.

Hostislav I. zemřel přede dnem 19. ledna 1345, neboť listina z toho dne mluví o něm již co o zemřelém, jenž v poslední vůli své za vykonavatele závěti ustanovil byl Hostislava doktora dekretů, kanovníka Pražského, a Tomáše Syerecze, kanovníka Svatojirského. Tito exekutoři měli pro klášter Svatojirský nakoupiti ročních úroků, což i do podrobna vykonáno (Reg. IV. 1504).

Hostislav II. jakož kanovník Pražský stal se r. 1344 officialem dvoru arcibiskupského v Praze; již dne 14. září tak slove (IV. 1440), tak že jmenovací formule v Canc. Arnesti (str. 344) položiti se musí do r. 1344. V officialátu předcházel jej dr. Jan Paduanský. R. 1345, dne 4. srpna, vynesl dr. Hostislav spolu s Františkem, farářem u S. Linharta, rozhodčí rozsudek mezi Janem biskupem Olomúckým, exekutorem závěti Mikuláše Rokiczanera, a Vojtěchem seniorem kláštera Sv. Kříže (IV. 1577). Zemřel 14. pros. 1347. (Hostislav I. byl Hostislava II. strýc a Alžběty abatyše Svatojirské bratr).

77. Jurisperiti.

V 2. pol. XIII. a v 1. pol. XIV. věku vystupuje u veřejnost zvláštní kategorie právníků; nazvali bychme jich právníky negraduované; byli-li však graduovaní, tedy náleželi mezi artisty, sice by titul magister vedle jurisperitus nebyl tuším dosti odůvodněný. Sami se označovali názvem Jurisperiti, juris expertes, juristae. Znalost práva patrně si zjednávali buď na universitách, bez hledání stupňů akademických, anebo v praxi u právníků jiných. Z 1. pol. XIV. stol. známi jsou tito: 1333 Mag. Petrus de Brunna a Petrus de Wokenstat; 1336 Henricus de Praga, 1341 Luček filius Nicolai, kanovník v Olomouci, in jure canonico expertus, 1343 Theodoricus, syn Diviše de Novadomo, kanovník na Moravě, jenž ještě r. 1350 slove jurista; 1348 mag. Wich, jurista Pražský, kteréhož měšťané Brněnští povolali, aby jim vedl rozepři s biskupem Olomúckým.

Zajímavá osobnost mezi těmito juristy jest Dománko z Popova Dolu, jenž se uvozuje v 1. pol. XIV. věku.

R. 1226 uvádí se na listině kláštera Praemonstratského v Litomyšli několik svědků z Mýtské krajiny, mezi nimi také Miroslav a synové jeho Jan a Budislav „de Valle Sacerdotis“ (Reg. I. 706). Vallis Sacerdotis jest po česku Popóv-Dol, kteryžto název opravdu se opakuje o sto let později.

r. 1318, ve dskách pohonných, ješto Bohunek z Popova Dolu s několika zemany pohnán jest k soudu zemskému pro násilné škody v Nízkově, Sirakově a Pozděšíně zpáchané. Týž Bohunek r. 1318 po smrti Ojíře z Košmberka zmocnil se zámku Košmberka na ujmu vdovy a dítek Ojířových. R. 1338 objevuje se jiný člen téže rodiny, Domanek dictus de Pfaffental, a sice jako „juris peritus", muž tak vážený, že byl za rozhodčího povolán ve příčině hranic mezi Pražskou kapitulou a klášterem Sedleckým v Pněvicích u Hory Kutné (Dyrslaus Pragensis praepositus, Domanko dictus de Pfaffental, juris peritus, arbitri, ac Joannes dictus Paduanus superarbiter.) Dománek postaven byl od kláštera, Drslav od kapituly (Na půdě Pněvické stojí chrám sv. Barbory.)

Starodávným Popóv-Dolem rozuměti se má nynější osada Dol nebo Doly mezi Košmberkem a Richmburkem (Paměti V. Mýtské 54).

V listině pap. Bonifáce VIII. z r. 1303 (Reg. II. 1964) uvozuje se co jurisperitus Joannes Romanus spolu s Henrikem doktorem decretorum, ale jest to listina Uher se týkající, pročež oba tuto jmenovaní patrně byli Uhři, jednatelé krále Václava při stolci papežském.

78. Henricus de Frimaria.

Na učilišti Pražských Augustinianů v 1. pol. XIV. stol. vyučoval někdejší Pařížský professor Henricus de Frimaria, jenž zemřel r. 1340. Při témž klášteře nalézala se dosti vzácná sbírka právnických kodexů, jakž tomu učí katalog bibliothéky Svatotomské z r. 1415: Liber Aegidii de regimine principum, spis to Egidia Romana generala Augustinského řádu r. 1315 zemřelého, Digestum vetus, Lectura seu apparatus d. Hugulini super Decretum et super Digestum vetus etc. Ordo judiciarius Tancredi, Summa ad Decretum Joannis Faventini, Summa super Decretales (Abbas antiquus) atd. (Ott 94). Není nepodobno, že díla tato snešena jsou pro řečený klášter právě přičiněním Jindřicha z Frimarie.

79. Judicium terrae (viz č. 15).

Ve XIV. věku bylo hlavní známkou soudního zřízení v Čechách vyvýšení a ustálení soudu zemského, jehožto pravomoc vztahovala se k celému království a jemuž podřízeny byly cúdy neboli soudy krajské. Soud zemský vyvinul se ze soudu sněmovního; již v XII. věku, mnohem pak více ve věku XIII. sněmové rozsuzovali o vině proti panovníkovi, o vině proti zemi, tedy o vinách obce zemské a řádu panovničího se dotýkajících. Kromě toho rozhodoval sněm spory o dědiny, o zlato a o cla. Doklady na to z r. 1130, 1212, 1215, 1219, 1235, 1247, 1249, 1250, 1255, 1256. K čemuž sluší dodati některá svědectví pozdější, z dob krále Přemysla Ot. II. a Václava II. Na sněmu o novém roce 1277 v Praze drženém nalezeno, že pan Jaroslav ze Sternberka zbaven býti má města Kamenice a dědictví toto že má připadnouti komoře královské (Form. Kralovec XXXV.) Král Václav II. učinil panu Albrechtovi z Žéberka příčinou Tachova tu

milost, aby na sněmu nejbliže budoucím prokázal právo své k tomuto hradu ondy zemskému (Ib. LXX. a LXXI.). Soudní věci druhdy sněmovní konány později na soudě zemském: Nelzě sě o dědinu súditi před menším úřadem, dí K. Rožm. 189. O zlato nemóž pohoniti k malému úřadu (Ib. 86). Si civis citatur pro hereditate et vult se tueri jure civili, domini invenerunt; quod pro hereditatibus est judicium baronum (Offic. 131). Ty viny, kteréž se krále dotýčí, páni neb kmetové vedle obyčeje souditi mají (MCar. XLIII).

O sněmovním původu soudu zemského, jenž držán v každé suché dni, svědectví dává MCar., anoť se dí v art. XII., že zákon o nescizování zboží královského t. j. zemského, čten býti má veřejně každého roku v prvním shromáždění, a toto shromáždění byl právě soud zemský. Ještě i ze slov pana Ondřeje z Dubé proniká stará paměť o těsném spojení soudu zemského se sněmem: „Co pánóv jest třeba k nálezu? Čiem viece tiem lépe; ale podle starého práva dvanáct, mimo úřad, aneb najméně sedm, většie polovice; ale to jest o věci póhonné. Ale o ty věci, kteréž jdú o zemské dobré, měli by všichni rodové býti podle starého práva.“ Při zemském soudu chovány jsou dsky zemské tak dědinné a zápisné, jak póhonné, do kterých kladena také důležitá snešení sněmovní.

Soud zemský založený na sněmu zemském, v těsném spojení byl s župním soudem Pražským. Sněm nemaje sám vlastních orgánů k vykonávání svých nálezů, užíval k tomu soudu župního po ruce jsoucího. Starý župní soud neboli cúda Pražská přetvořila se v „menšie právo zemské“ či v „menší soud zemský“. Králové vyjímajíce některé třídy obyvatelstva z pravomoci soudů župních, přikazovali je v příčinách právních soudu Pražskému. Tak se stalo za krále Václava II., že klášter Kladrubský sice vymaněn ze soudů župních, ale přikázán zato soudu Pražskému (ut in causis coram Pragensibus tantummodo et nullis aliis beneficiariis regni debeant respondere — ipse abbas et conventus et ipsorum homines. Form. Kralovec. XC.).

Menší soudy čili cúdy XIV. věku vůbec sluší pokládati za dědice dávnějších soudů župních; některé cúdy sídla měly v okresu starých žup a namnoze i název jejich: Kamýcká, Kuřimská, Žatecká, Litoměřická, Boleslavská, Prácheńská, Hradecká. Jiné obdržely název podle města některého v území starých žup, jako cúda Mýtská, Vodňanská, Písecká, Rakovnická, Nymburská. Při cúdách krajských chovány jsou také i dsky krajské, jakož víme o Nymburce, na Mělníku, v Plzni, v Žatci, v Hradci, v Litoměřicích (viz č. 15).

80. Tabulae terrae.

Úřad desk zemských v Čechách podřízen byl nejv. písaři zemskému i měl sídlo své odprvu a ještě i v 2. pol. XIV. stol. na hradě Pražském. Píšeť Maj. Car.: Tabulae, quae per terrae notarium confici debent, pariter simul cum ipso notario teneri et servari in castro nostro Pragensi jubemus (c. XXVII.). A v jednom odvolání z r. 1397 ke stolci papežskému praví se, že dsky zemské od nepaměti chovají se na hradě Pražském v místě bezpečném a čestném (quidam liber seu quoddam registrum communiter

et vulgariter „tabulae terrae“ appellatus). Také r. 1359 úředníci zemští jistému vládyce nařizují, aby se před ně dostavil na dvoře nejv. písaře na hradě Pražském (coram nobis Pragae in curia prothonotarii regni, alias in castro Pragensi. Tadra Kanc. 95).

V latině říkalo se dskám „registra“, jakž to víme ze zápisek mistra Jindřicha Vlacha (viz č. 48) a jakž o tom svědčí také list papežský z r. 1397 právě připomenutý.

Rozeznáváno hned tehdá dvojí druh desk, dsky dědinné (quae forent super hereditabus compositae) a dsky pohonné (tabulae citationum).

Dsky dědinné byly v moci místopisařův zemských (vicenotarii tabularum terrae) i jsou chovány pod závěrou nejv. úředníkův zemských, t. j. nejv. komorníka, sudího a písaře. Knihy už zakončené přístupny byly každoročně o suchých dnech při každém zasedání soudu zemského, tedy čtyrykráte do roka (tabulae terrae, quas barones regni B. singulis annis in quatuor temporibus dumtaxat, secundum consuetudinem hactenus approbatam consueverunt aperire. Form. II. 248).

Dsky dědinné, jenž prostě sluly „dsky“, byly k tomu, aby se v nich trhové, věna, převodové, rozdielové, spolkové, poručenství, léta, děkování, dání, odhádání, listové mocní, kšafti a jiní majestáti, nálezové obecní i zvláštní pilnější a kteří se týchž desk dotýčí, psali (Všehrd VI. 32).

Maj. Car. v kap. XXVII. nařizuje, aby starší knihy dědinné (trhové), které by již byly zakončeny a uzavřeny, ze dvora nejvyššího písaře přenešeny byly do chrámu sv. Víta a tam jsouce zapečetěné a kličemi nejv. úředníků uzamčené, aby uloženy byly v zákristě kostelní (nisi hae, quae forent super hereditatibus et causis finitis jam compositae, quas ut moris fuit antiquitus, sigillatas prius per supremum camerarium, supremum czudam seu judicem et burgravium castri Pragensis ac terrae notarium, in sacristia cathedralis ecclesiae Prag. volumus custodiri.) Zákristou tuto jmenovanou rozuměti dlužno zákristu starého kostela Svatovítského, o níž víme, že jí stávalo hned v 1. pol. XIII. stol., anoť r. 1252 rozšířena byla děkanem Vítem přistavěním klenby horní a dolní, i také malbami ozdobena působením téhož uměnímilovného a obětavého muže. Oltář ke cti sv. Michala Vítem založený vysvěcen bisk. Mikulášem, čímž zákřista obdržela konečně ráz kaple (sanctuarium, capella S. Michaelis, in qua vestiuntur ministri ad missas celebrandas. Cosm. Cont.)

Zákřista Svatovítská sloužila hned ve 2. pol. XIII. věku nejen k uložení drahocenností kostelních, ale i k uschování soukromých pokladů i listin, ano i listin státních. (R. 1279 Ota Brandebursky pod záminkou, že hledá jisté listiny Otakara II., dal zákřistu prohledati svými žoldnéři, kteří místo listin pátrali po pokladech, v zákřistě i jinde po kostele.) Tím se vysvětluje, proč cís. Karel chtěl míti staré dsky uloženy v zákřistě kostela Svatovítského.

Ve 2. pol. XIV. stol., něco málo před r. 1382, úřad desk zemských ze hradu přenešen jest do Starého Města, do dvorce neboli domu nejv. písaře Štěpána z Tetína II. (městiště dnešní německé techniky, proti dveřím Svatojilského kostela). Dvůr ten r. 1386 slove curia olim d. Stephani,

i přešel tušim po smrti Štěpánově r. 1382 na pana Beneše z Chústníka, Štěpánova následníka v nejv. písařství. Tuť již r. 1385 slove dům „domus tabularum terrae ac nob. viri Benessii Chusnik, prothonotarii tabularum terrae regni Boemiae". Že pak za Beneše z Chústníka staly si nějaké rozmíšky o nejv. písařství (písařem byl on toliko r. 1382—83, po něm následoval Jan z Dražic 1383—84 a hned zase Beneš podruhé 1385), podobá se, že úřad desk navrátil se zase na hrad Pražský, ježto zpráva jest z r. 1397, že úřad ten sídlel zase „in castro Pragensi" a r. 1405, 1406, 1407 a 1410 dům onen na Starém Městě jmenuje se domem nebo dvorem, ve kterémž „druhdy" nebo prvé chovány jsou byly dsky zemské (prope S. Egidium domus seu curia, in qua olim tabulae terrae fuerunt 1405, domus seu curia, in qua olim tabulae terrae affuerunt, prope S. Egidium 1406, curia olim tabularum terrae 1407, curia tabularum terrae 1411).

Avšak dskám bylo určeno, aby se zase vrátily do domu tohoto. Obec Staropražská koupila jej s povolením královským od majitele Mikuláše Augustinova t. č. řečeného z Egerberka za kupní cenu 400 k. gr., výslovně k tomu, aby tam sídlel úřad desk zemských a chovány byly dsky tyto (in jus et jurisdictionem tabularum terrae regni B. exercendam, ita quod in praedicta domo justitia terrestris exerceatur, nunc et in aevum 1412). Odtud dům zase slul curia tabularum regni B. (1414), domus olim d. Nicolai, ex opposito ecclesiae S. Egidii, in qua tabulae terrae continentur (1415), curia civitatis, in qua nunc tabulae terrae sunt (1416), duom proti dveřím kostela sv. Jilji, v kterémž někdy s zemskými dskami sedali (1437 Tom. Zákl.).

Toho času (r. 1416) bylo trhových desk neboli dědinných na počet 19, zápisných velkých 2, zápisných menších 4, póhonných 4, všech dohromady 29, počet zajisté ne právě znamenitý. Přitom není zcela určitě známo, byly-li starší knihy chovány v zákristě u sv. Víta, nebo byly-li vesměs uloženy ve dvoře deskovém. S jedné strany třeba uvážiti, že se o novém kostele Sv. Víta stavělo již od r. 1369, při čemž nepochybně také zákrista přestavována, tak že se tam asi stěží mohly ukládati knihy tak důležité; ale s druhé strany víme, že král Sigmund r. 1420 odvezl všecky skvosty zemské, mezi nimi také i dsky zemské, na Křivoklát, což předpokládá, že je toho roku 1420 měl v moci, a to bylo možné, byly-li na hradě Pražském, ne na Starém Městě. Možno zde mysleti jedině na dsky již uzavřené.

Skvosty a dsky zemské zůstaly na Křivoklátě až do r. 1422, odkudž po ohni nešeny jsou do Plzně a z Plzně na hrad Karlštejn (Cod. j. b. II. 2. č. 5. Z desk těchto, jenž r. 1541 ohněm jsou zničeny, pozůstaly jen některé nálezy a rozsudky, kteréž jsme, pokud ze XIV. věku pochodí, otiskli v Cod. jur. boh. II. 2. č. 6, str. 18—67.)

81. Vicenotarii tabularum terrae.

Marquardus 1318 vicenotarius, jenž s komorníkem Mikšem vzvedl Boleslava na dědictví Zdeslavovo v M. (Rel. tab. I. 37). R. 1321 M. vicenotarius s komorníkem Smilem vzvedl Dětocha na dědiny (Ib. 84).

Bohunco, vicenotarius z dob krále Jana: 1331 subnotarius terrae (Reg. III.). Prout hoc coram Bohuncone, vicenotario terrae, in absentia beneficiariorum Pragensium ... (Summa Gerh. 190). Recognovimus coram ... Bohuncone, vicenotario terrae (Ib. 202). Bohunek byl muž patrně velice vážený; uvozuje se r. 1331 v čele svědků při prodeji biskupského statku Vršovic; po něm teprv následují sudí dvoru biskupského a j. Byl majitelem domu neboli dvoru v Praze, na kterémž pojištěny dvě hřivny úroku k rukoum Seidlína z Písku (Reg. III). Podobá se, že dům ten nacházel se ve Dlouhé střídě, neboť se píše k r. 1353, že vdova Bohunkova Aneška měla zástavu na něm, když byl dům přešel na Bohunkova následníka v místopisařství, Zdislava. (A. relicta Wohunconis interdixit domum Zdislai notarii terrae in longa platea. Tom. Zákl.)

Zdislaus. Psal se dle Tomka (Děj. Pr. III.) z Dobré, jinak z Horky. R. 1353 slove majetníkem domu Bohunkova v Dlouhé střídě. Po Zdislavovi pojmenovány jsou tři první knihy desk trhových, jenž dle svědectví Všehrdova byly z desk těchto „nejstarší".

I. Zdislai 1320—36.

II. Zdislai 1337—45.

III. Zdislai 1346—55.

Z dlouhého trvání jmena Zdislavova při dskách (1320—55) usuzuje Tomek, že byli snad dva místopisaři téhož jména po sobě, čímž by se vysvětlilo jmenování jednoho z Dobré a druhého z Horky. Zatím jest podobnější, že Zdislav teprve po Markvartovi a Bohunkovi mohl se dostati na úřad místopisařský, tedy teprve po r 1331 (asi r. 1336). Z toho by šlo, že Zdislav první knihu desk velkých trhových, založenou hned za Markvarta r. 1320 a do r. 1336 sahající, zregistroval a uzavřel, druhé pak dvě knihy od r. 1336—1355 že za svého úřadování sám spravoval, tak že všecky tři pojmenovány jsou po něm jediném.

82. Tabulae citationum.

První stopa o dskách póhonných vyskytá se rokem 1292. Zachoval se z toho roku póhon následující: Anna de Lubcouicz conqueritur super Ludek, quia raptam compressit et violavit virginitatem ejus, multis plagis afficiens, 6 apertis et 12 lividis. (Cod. Talmb.) Druhá podle času památka desk půhonných jest kvatern z let 1316—25, v originale podnes zachovaný. (Nalezen jest v panském archivu Jindřicho-Hradeckém, odkudž věnován sbírkám Zemského musea v Praze.) Z tohoto pozůstatku, jenž ušel pohromě z r. 1541, dobře poznáváme spůsob a formu zápisů půhonných. Zapisováni jsou totiž žalující pořadem abecedním, a to tak, že každému písmenu vyhražena jest jedna složka po dvou listech, čtvrtina kvaternu. (Pisně B: Beness de Zagezda, Boleslaw de Rozalowicz, Beness de Priewory atd.)

Mistr Viktorin (Všehrd) zastal při úřadě deskovém dsky póhonné, kteréž „staří všecky na pergaméně psali, jakož to dnes těmi starými, žlutými a pro starost ohnilými dskami, kterýmiž se již nehýbe, než jest jim jako mrtvým pokoj dán, móž okázáno býti." Podle zprávy Všehrdovy psali se

do kněh póhonných „všickni póhonové, k velikému i k menšímu súdu příslušejíci; vedle těch póhonóv (též) nálezové panští, staná práva, úmluvy, vzvodové, panovánie a všeliká po praviech stanych nebo po náleziech panskych práv vedenie". Dsky tyto příslušely k úřadu menšího písaře dèsk zemskych. Postup byl ten, „že útoky a póhony všecky (krom póhonóv k odporóm)" starosta komorničí psal do register svých, „ze kterých potom ti póhonové po vrácení komornika z týchž póhonóv ve dsky póhonné přepisují se".

Nepřetržitá řada desk půhonných počíná, pokud nyní vědomost o tom máme, rokem 1389. Nazývány jsou podle barvy své vazby, červené, bílé, černé atd., i jsou:

Rubeus citationum,	Červené	póhonné	1389—1410.
Albus „	Bielé	„	1405—1407.
Niger „	Černé	„	1407—1415.
Viridis „	Zelené	„	1412—1415.
Albus novus „	Nové bielé	„	1419.

Jelikož dsky póhonné r. 1541 postiženy byly ohněm tak jako všecky dsky zemské, známe obsah jich jen poněkud, a to potud, pokud se z nich zachovaly výpisy a citace ve spisích právnických. (Sbirku takových výpisků a citátů otiskli jsme v Cod. jur. boh. II. 2, 388—397.)

83. Tabulae czudarum.

Dsky župní neboli cúdní známe toliko z věku XIV., a sice tyto následující:

Tabulae terrae in Newburga 1322. Tabulae Nimburgenses 1407. — Civitati Melnicensi committimus stylum, regimen et annotationem tabularum terrae 1348. — Tabulae czudae Plznensis 1389. — Tabulae Saczenses 1381, Tabulae terrae zude Sacensis 1382. — Tabulae Grecensis districtus 1394, 1395. Dsky zemské úřada Hradeckého (Žaloby). Nomine úřada Hradeckého podle jich desk (Ib.) Tabulae terrestres Greczensis districtus 1396. Tabulae czudae districtus Greczensis 1419. — Tabulae publicae Olomucensis czudae 1303. — Notaria czudae Brunensis. Qui notarius tabulas terrae habeat omni jure et utilitate, quo ab antiquo terrae sive zudae notarii consueverunt habere 1327. Tabulae seu liber terrae Brunae 1348.

84. Anonymus Rajgradensis.

Na závěrku XIII. věku sepsána jest „Tabula juris", kterou mezi vzácnými rukopisy svými chová bibliothéka kláštera Rajhradského, Opis, a sice doslovný, nalezá se v městské bibliothece Gdánské (XVIII. A.) Skladatelem knihy té jest řeholník benediktin, tuším že onen, jenž r. 1327 slove mnichem Břevnovským, později pak proboštem Rejhradským. Probošt Jan byl bráván za rozsudího v rozepřich, což zajisté o jeho zdatnosti ve právích svědčí. Jeden takový rozsudek vynesl r. 1328 v rozepři mezi paní Perchtou ze Švábenic a Božehrobci Zderazskými (Cod. Mor. VI.).

Kniha má nápis novověký z XVIII. stol.: „Anonymi Raygradensis Commentarius in Decretales Gregorii IX. papae", s doložením, že spisovatelem jest probošt Jan Rejhradský z r. 1328, jejž potomní nazývali „doktorem decretorum". Prof. Ott, jenž do podrobna vylíčil povahu knihy této v pojednání: „Die Tabula juris der Klosterbibliothek zu Raygern", dokazuje, že kniha není kommentářem k Dekretálům, alebrž zajímavá Tabula juris, jež hojně materialu vážila z Dekretálů rok 1298 předcházejících, ale kromě toho i ku pramenům římského práva se táhne, přednějších gloss k dekretu Gratianovu i k dekretálům papeže Řehoře IX. (1227—1241) si hledí, ano i pozdějších některých zákonů papežských si všímá, vůbec pak k tomu směřuje, aby zpracováno bylo ve formě lehce chápatelné vše, což nejpotřebnějšího bylo věděti z oboru práva církevního, též i práva civilního, římského. Jest to tedy vlastně slovař právnický, zdělaný na základě církevního práva, hledíc při tom k dotyčným pravidlům práva římského. Kusův jest 159; každý kus má svůj nápis pořadem abecedním: Abbas, de accusationibus, de actionibus, de advocatis atd.

Dílo samo dle zpytování prof. Otta není než výtah z Monaldovy „Summy", pochodící z 9. desítiletí XIII. věku.

Rukopis Gdánský zpořízen je na Moravě, což se hlavně dotvrzuje úplným souhlasem obojího textu, pak ale přídavkem rozličných kusů z Moravy pochodících nebo na Moravu se vztahujících. Mluví se tam o Olomúci, o Opavě, o Hlubčici, o Krnově. Zdá se také, že sběratel rozsudkův práva městského Brněnského, Brněnský písař Jan z prostředka XIV. věku, knihu tuto měl před očima, když skládal sbírku svou; alespoň rozložil knihu svou též na kapitoly pořádkem abecedním: De actionibus, de accusationibus, de advocatis atd. a přejal do ní mnoho poučení a pravidel z práva církevního (viz č. 90).

85. Summa Gerhardi.

Tato sbírka formulí, jenž pochází z posledních dob krále Janových 1336—1345 a uložena jest v Klementinské bibliothece Pražské Sign. IV. C. 23, slove plnějším názvem „Summa dictaminis mag. Gerhardi". Kterýžto Gerhardus dle mínění Tadrova nejspíše byl úředníkem podkomorského úřadu. (Tato Summa současna jest jiné sbírce z dob Janových, obsahující dopisy politické: Codex epistolaris Johannis.) Summa Gerhardova důležita jest pro dějiny práva v Čechách, zejmena hornického a dědinného. Jest litovati, že hrab. Sternberk, spisuje a vydávaje dějiny hornictví českého, o Summě a obsahu jejím hornickém žádné známosti neměl, neboť Summa v tom směru mnohého poučení podává.

Spolu dávají listiny v ní obsažené zajímavé svědectví o vplyvu, jejž právo církevní a římské začalo míti na právní poměry v Čechách. Renuntiamus sponte in his scriptis omni juris tam canonici quam civilis ac terrae Boemiae consuetudinis vel statuti vel alio quoque auxilio (143, 219). — Omni juris tam canonici quam civilis ac terrae Boemiae exceptioni, con-

suetudini vel statuto et alio quovis auxilio (144). — Ab omni instantia utriusque juris, tam canonici quam civilis (215).

Summa Gerhardi. Ein Formelbuch aus der Zeit des K. Johann von Böhmen (ca. 1336—45). Herausgegeben von Ferd. Tadra (Archiv čís. Akad. ve Vídni díl LXIII.)

86. Postup práva manského (viz č. 32).

Známo z dějepisu, že král Přemysl Ot. II. nejen toho byl pilen, aby osadníky z Němec osazoval na městech, ale že i končinu staré župy Sedlecké, pozdější okres Loketský, pak Trutnovsko a Kladsko zalidnil Němci, opomíjeje při tom lid vlastní, domáci. V těchto třech territoriích vyvinulo se s cizími přichozími také právo cizí, t. zv. manské neboli lenní. O Loketsku promluvíme v čísle tuto následujícím. Trutnovsko mělo středisko původně v městysi Úpě, ok. r. 1260 ještě pánům ze Švábenic náležejícím, kteréž za Přemysla II. přetvořeno jest na dnešní město Trutnov. Osadníci němečtí řídili se tu právy císařskými i německými, kteráž jim král Jan, veliký příznivec ústavy manské, r. 1340 potvrdil, vymaňujíc je z právomocnosti zemské a cúdní. Trutnovští spolu s městem Dvorem (nyní Králové) měli svůj vlastní soud, judicium provinciale, lantgericht, při kterém se prodlením let vytvořily také soudní dsky t. z. Trutnovské.

Třetí území vedle Loketska a Trutnovska, kam povoláni osadníci němečtí, bylo Kladsko, stará to župa se slovutným slovanským hradem Kladskem. Také tito osadníci požívali práv manských (jus quo feodarii et vasalli Glacenses fruuntur et gaudent 1325).

Jestliže pak právo manské na Moravě zakořeněno jest biskupem Brunonem Olomuckým (viz č. 31 a 32), tož právo toto zakotvilo se v Čechách v území právě řečeném, v Loketsku, Trutnovsku a Kladsku. Kdežto pak manové Loketští počítáni jsou za vasally a lenní poddané královské „extra curtem", tož manové Trutnovští i Kladští podřízeni byli manské pravomoci „intra curtem", kterýžto rozdíl v následujících stoletích ještě rázněji vyniknul.

Léna česká intra curtem vypočtena jsou v našem Slov. Právě III. 1. a v Cod. jur. boh. II. 3, pokud šlo o manství tato ve XIV. věku.

87. Privilegium Cubitense.

Dějepis nám vypravuje, že Richsa, druhá manželka krále Vladislava I. (1109—25), dcera markraběte z Vohburka, věnem obdržela některé statky v župě Sedlecké. Když pak zboží Vohburgovské dostalo se do moci Hohenstaufovce čís. Bedřicha I. († 1190), zůstávaly také řečené věnné statky po některý čas v rukou německých.

V 2. pol. XIII. věku přešla správa staré župy Sedlecké na hrad Loket, poprvé r. 1234 připomínaný, i zaznamenány jsou osady v okresu Loketském ležící tyto: Svatobor, Semnice, Hroznětín (Liechtenstat), Kunigsperk, hrad Neydek, vesnice Tyrbach a Hermansgruen. Zde se vytvořil poměr manský mezi obyvateli již německými a hradem Loketským, tak že král Jan r. 1341 mohl jim dáti výsadu z téhož roku datovanou (viz Cod. jur. boh. II. 3. str. 56), kterouž urovnáno manské postavení Loketských „feudálů, vasallů

a osadníků". Hlavní ustanovení vztahuje se k tomu, že všickni tito obyvatelé vyjmuti jsou z právomoci župní neb zemské a postaveni pod král. purkrabí Loketského.

Manství neboli léna Loketská počítala se odtud za léna koruny české „extra curtem" ležící, rozdílná od manství českých jinde po Čechách založených, jenž pro rozdíl slují léna „intra curtem" (viz č. 86).

88. Jura et statuta Majoris civitatis Pragenae.

Nejstarší kniha Staroměstská, která se nás dochovala, obsahuje řadu nálezů konšelských z průběhu XIV. věku, ježto vedle stanov živnostenských a policejních zasahují do věcného i formálního práva městského. Nejstarší datovaný zápis patří do r. 1314 (de combustione auri), načež sleduje zápis z r. 1327 (De gladiis et cultellis), pak z r. 1328, 1329, 1330, a tak pořád až do r. 1390.

V rejstříku na tyto zápisy zdělaném dává se celé knize název „Jura et statuta civitatis". Kniha sama založena jest r. 1310, i následováno tu snad příkladu města Bamberka, kdež městská kniha založena jest r. 1306. Také i Normberk má knihu zcela podobnou (Roeszler I.), i víme že Praha, jsoucí v čilém obchodním spojení s tímto městem, držela se hlavně městského práva Normberského. Znamenitý tento památník práva městského v Čechách vydán jest tiskem v Roeszlerově „Deutsche Rechtsdenkmaeler aus Böhmen u. Maehren" 1845 pod nápisem „Das altprager Stadtrecht aus dem XIV. Ih.", přičemž litovati toliko, že vydavatel některá snešení, jeden celek činící, ale vícero paragrafů obsahující, rozvedl na čísla, jako zákon ze dne 30. března 1349 (De treugis homicidii), kterýž rozveden na pět čísel (48—52), zákon ze dne 28. února 1338, jenž u Roeszlera činí šest čísel, a pod.

Kromě nejstarší knihy Staroměstské nachází se opis těchto Práv a Statutů v druhé knize téhož města: „Liber vetustissimus privilegiorum, statutorum et decretorum", konečně v kodexu kapituly Pražské (K. XIX.), kdež nápis novější „Jura civitatis Pragensis".

Sluší připomenouti, že kniha tato dokonce neukazuje na nějakou souvislost se starší zápisnou knihou z r. 1280, o jejížto založení postarali se král. písař mag. Henricus Italicus a měšťan staropražský Engbert (viz č. 47 a 48).

89. Městský zákoník Staropražský.

Větši neboli Staré Město Pražské dle listiny krále Jana ze dne 18. října 1315 užívalo od prvních počátků svých městského práva Normberského: Jure civitatis Nurembergensis, quo Major civitas nostra Pragensis a prima sui fundatione freta est et fruitur (Reg. IV. 2128). Že pak obec Staroměstská již v první polovici XIV. věku byla velmi mohutná, vidělo se nutné, aby zpořízena byla samostatná kniha práva Pražského, i stalo se r. 1341 snešení, osmého dne po sv. Václavu, aby ustanovena byla kommissi čtyrčlenná, která by takovouto knihu práv sepsala. Rozumí se samo sebou, že se to nemohlo státi než s vědomím a předchozím svolením královým. Dílo ostatně nemělo složeno býti toliko pro Staré Město Pražské, nýbrž pro všecka města v Čechách, kromě těch, jenž seděla na právě hornickém,

čímž vážnost celého podniku ovšem nad obyčej roste. „So sey' wir — tak zni snešení — dez mit vorgedachtem mut u. der gunst u. gehaise unsers heren, des kuniges, durch fried u. gemachs willen obereyn komen, also das eyn gescriben recht gemacht u. getichtet werde u. ewiglich dem armen alz dem rîchen bey der egenanten stet (cze Prag) u. in allen steten czu Beheim, ane die im berkrechte siczen, beleiben schol..“ Do kommisse voleni jsou čtyři členové z obce (vier piderwe man auz uns), kteří králi i obci učinili přísahu. Obec kommissi té dala plnou moc, tak jako i král, „waz sie machen u. bescriben czu eynem rechten, daz das craft u. macht haben sol, daz das vorgang habe u. die schepphen, dy czu derselben czeit sîn, schullen auch dyselben recht, die sie machen, mit der vorgenanten stat brief bestetigen, daz sie ewiclichen vorgang haben, an allerhande widerrede.“

K tomuto snešení táhne se co jest praveno v listině kralevice Karla ze dne 13. června 1343, že se Pražanům potvrzují všecka práva, svobody a výsady jejich, dokudž by právo psané nebo složené jim dáno nebylo (donec jus scriptum seu redactum in scriptis ... Čel. I. 45).

Snešení stalo se za Václava Rokczanera rychtáře, Ondřeje Goldnera, Seydla z Písku, Mikuláše Zeynera a druhých přísežných Staropražských. Do kommisse voleni jsou kromě Rokczanera rychtáře Ondřej Goldner, Henslin ze Chbu, Jindřich Kadner a Oldřich Pleyer.

Václav (Wenczlaw, Wenceslaus) řečený Rokczaner byl členem Staropražské měšťanské rodiny, řečených Rokczaner, jejímžto prvním známým předkem byl tušim Ulricus de Rokyczan, v Praze hned r. 1281 připomínaný. R. 1310 poprvé se mluví o Menhartovi, snad že synu Oldřichovu, že jsa bohatý peněžník Staropražský, byl přísežným v letech 1312—22. Synové Menhartovi byli Menhart II., Václav a Mikuláš. Václav zastával úřad rychtáře Staropražského r. 1336—41, pak zase r. 1343—44. R. 1338 psán jest latině: Nos Wenczeslaus dictus Rokzaner judex a r. 1344 po německu: Wir Wenczlaw genant Rokzaner richter. Rokycanerové toho času provozovali obchod v suknech, jak o tom svědčí zápis z r. 1336, kdež se Mikulášovi Rokcanerovi potvrzuje dluh královský v 760 k. gr. polských pro staminibus de Dorna et de Ypra dom. regi in credentia datis (Summa Gerh. 31).

Goldner Andreas poprvé uvozuje se r. 1314 i byl napotom přísežným mezi lety 1323—47. Jiných zpráv o něm a o jeho rodu není.

Henslin byl členem rodu, jenž se psali ze Chbu (de Egra, v. Eger); rodovým jménem sluli Kornpuhlové. Souvislost dokázána jest tím, že mezi posly k cís. Jindřichovi VII. r. 1310 o syna jeho Jana vypravenými v Kronice Zbraslavské jmenuje se táž osoba, Conradus Cornpul, a v nejstarší knize Conradus de Egra. V Praze osedlý byl z toho rodu hned r. 1301—15 Martin přísežný a snad již i bratr jeho Matouš, jehožto synem jest náš člen kommisse, Henzlin (Henslinus Mathaei de Egra, Hensil Mathes suen von Eger, Henslinus Kornpuhel). Tento Henslin byl měšťanem a přísežným konšelem v letech 1331—46 (Reg. IV).

Heinrich Kadner (von Cadan, de Cadano). Byl zeť Menharta Olbramovice. R. 1334 spolu s Menhartem obdržel od kralevice Karla, toho času vladaře na místě krále Janově, v zástavu za půjčku 400 kop vesnici Strašeci. Ve Velké radě zasedal již r. 1340.

Ula Pleyer (t. j. Ulricus dictus Pleyer) jmenuje se v radě mezi r. 1335—41 (Reg. IV).

Svrchuspomenuté snešení známo bylo Veleslavínovi. V XVIII. věku prof. Feigl pronesl domněnku, žeť kodex kapituly Pražské, nadepsaný „Rechtsbuch", jest snad dílem té kommisse. Tato důmyslná poznámka zůstala od pozdějších nepovšimnuta; aspoň Roeszler ničím nedává najevo, žeby tento Rechtsbuch pokládal za plod redakce Rokczanerovy; píšeť zajisté: Es ist im ganzen der Charakter einer Privatarbeit, etwa eines bei der Stadt angestellten Notars leicht erkennbar, u. wir halten dafür, dass sein Inhalt mehr als ein Auszug u. Handbuch des damals zu Prag geltenden Rechtes, als ein wirklich zu amtlichem Gebrauche bestimmter oder verfasster Codex für den Rechtshistoriker von Interesse ist." (I. p. XXXVI. pozn.)

Text tohoto zákonika, psaného jazykem německým XIV. věku, zachoval se ve dvou kodexích, v jednom kapituly Pražské (K. XIX.), ve druhém kapituly Olomúcké. V kodexu Olomúckém dle zprávy dr. Bischoffa (Oester. Stadtrechte. Wien 1857) text nadepsán: Hye hebt sich an Prager stat recht vnd auch in des reyches czu Beheim; závěrek: Expliciunt jura civilia Antiquae civitatis Pragensis.

Text rozložen jest na články, a těch se čítá 206 (1—206): každý článek má svůj vlastní nápis, v němž naznačen obsah, jako: Ob man imb gesampter hant gelobit, Von wunden, Von des konges straze, Ob ein jud ein untat tut oder ob sie an ihm geschit.

Co se týče pramenů, odkud celý text jest vážen, tedy prvních 19 článků jsou nálezy konšelů Staropražských z r. 1338, 1339 a 1340. Některé články shodují se s textem Práv Otakarových; jest jich na počet sedm. V celku spočívá dílo samo na Schwabenspieglu, Sachsenspieglu, na právech Jihlavských, na právech Magdeburských.

Kromě Feigla také Tomek (Praha II.) pronesl mínění, že to práce složená od oněch důvěrníků Staropražských, jimž r. 1340 uloženo bylo, aby sepsali právo městské pro Prahu i pro jiná města české země. Práce tato že zůstala bez konečného výsledku, anoť není žádné stopy, že by byla došla vyššího schválení; naopak, konšelé Staroměstští vydávali i napotom nálezy své dle svého názoru, nikterak nehledíc k nějakému schválenému psanému právu. Mínění toto pokládáme za zcela podstatné a správné. Dílo samo ostatně nebylo dohotoveno, což dotvrzuje se tím, že některé články nejsou ani dopsány. Ku př. 43: Von erbe. Welch man ein gut empfangen hat vor gericht..... 114: Von purgschaft. Ist ein man um schult beclaget, die noch nicht auf in behabt ist..... 195 Von wunden und tot slagen. — Jeden článek zase opakuje se na druhém místě, jako čl. 40 Von morgengab a 103 Von morgengab gezeugnusse. Též tak čl. 8 a 142, 31 a 144.

90. Joannes notarius Brunensis.

Slavný písař Brněnský, jmenem Jan (notarius Joannes) zastával výnosný úřad městského písaře v Brně od r. 1343 až do své smrti r. 1360. Jan patrně byl velmi zámožný, a to ještě prvé nežli se stal písařem; alespoň mu tehda patřil dvůr v Šibnicích; také jest patrno, že na vzdělání své prvé mnoho vynaložiti musel. Jak se stal písařem, koupil sobě dům r. 1343 svobodný t. j. všech břemen městských prostý, někdy Poherlicerovský a Joklinovský na Lugeku, z rukou Alberta cum ruffis finibus, toho času komorního mistra městského. Dobročinnost svou osvědčil hned r. 1349 založiv fundaci, aby z domu jemu náležitého dávalo se ročně jednu hřivnu neboli kopu grošů faráři u sv. Jakuba na mše svaté, na chudobné v hospitále Starobrněnském, na kněze tam sloužícího, na chudobné v hospitále sv. Štěpána na Schuttě, na služebné osoby tam zaměstnané a na bratří dominikány. Mimo to daroval faráři svatojakubskému knihy své školské (libros suos scolasticos), aby je buď prodal a peníze na dobré skutky obrátil anebo aby je rozdal mezi chudé žáky. R. 1350 prodal dvůr Šibenský a koupil úrok v Stetendorfě, věnujíc jej kostelu svatojakubskému za duši svou. Také i jiné úroky skoupil i založil nimi zvláštní výroční oběd pro chudé hospitálu Starobrněnského v den sv. Ondřeje. A i v následujících letech kupoval úroky na rozličných domech v obnosech dosti značných. Jaké vážnosti požíval co muž spravedlivý a právník zběhlý, viděti odtud, že bráván byl často za smluvce nebo rozsudího a že se účastnil důležitých pravních jednání.

Zemřel r. 1360; aspoň tím rokem přestávají zápisy jeho jak ve knize městských důchodů (liber losungarum), tak i v knize dědické (liber hereditatum). Závěti po něm není. Obraz jeho podán jest ve skvostně illuminovaném kodexu „Sententiae“ neboli „Manipulus“, a sice v inicialce slova Licet, kterýmž se počíná kapitula De renuntiationibus (č. 609); sedí tu na stolci i má rozevřenou knihu před sebou, ve které čte. Svrchu jest nápis (zkrácený) „Dns. Johs. notarius ci.“ Podoba mladistvá, obličej uhlazený a velmi přívětivý. Jest to nejstarší u nás vyobrazení „muže práva“.

Písaře Jana spis. Monse a Luksche matou se slovútným professorem Bononským Janem Andreae, což ovšem zjevný omyl (selbst der Johann Andreae, welcher die alten Brünner Rechtssprüche zusammengetragen hat, war ein Doctor der Dekretalen o. d. kanonischen Rechtes).

Znamenitou památku zůstavil Jan městu Brnu, an založil dvé knih městských: Liber losungarum a Liber hereditatum.

Liber losungarum (1343—60).

In presenti libro notantur collecte et exacciones date per ciues Brunnenses et distribucio eorundem, incipiendo ab anno MCCCXLIII et debent pro tanto collecte hujusmodi per scriptorem civitatis processu temporis in hoc libro secundum nomina personarum specialiter scribi. — Prima collecta data tempore Johannis scriptoris ciuitatis, incipiendo anno D. predicto in quadragesima.

Liber hereditatum (1343—75).

In presenti libro notantur census et acta ciuium Brunnensium, quantum ad hereditatum vendiciones, obligaciones et resignaciones ac modos alios seu facta et causas, que et quas ne pro obliuione in dubium veniant, conuenit consignari. Kniha tato obsahuje zápisy počínajíc r. 1343 a sahajíc až do r. 1375, i jest podobně uspořádaná jako půhony v nejstarším zlomku českých desk půhonných z r. 1320. Zápisy kladeny jsou v knize té ne podle pořádku chronologického, jak se po sobě dály, nýbrž podle pořádku abecedního, a sice dle jmen osob neboli právního jednání. Na př. str. 1. až 38 jdou zápisy se začátečným písmenem A: Albertus atd., Arbitria; str. 39—59 s písmenem B. Briccius notarius d. marchionis. Pořádek ten abecední zachovává se také v jiné knize písaře Janově, totiž v Sentenciích, avšak v tom obmezení, že tu pořádek ne podle osob nebo osad, nýbrž podle předmětu: De actionibus, De accusationibns, De advocatis atd.

Zápisy dály se tou měrou, že písař smlouvy a jednání před lavicemi v zahájeném soudě přednešené a dokonané do knihy té vlastnoručně zapisoval, pročež zhusta připomenuto: „Coram me Johanne scriptore civitatis" nebo „In stuba Johannis notarii civitatis Brunnensis". Vlastnoruční vklady v knize dědické, ježto jeví ruku Janovu, sahají od r. 1343 až do r. 1360; co po r. 1360 následuje, psáno rukou písaře Jakuba, Janova následníka. (Čelakovský, O právních rukopisech města Brna).)

91. Sententiae Brunenses (Manipulus seu Directorium juris civilis).

Nežli přistoupíme k obsahu knihy této, musíme zastaviti se u jiného rukopisu ondy Bočkova ze XVI. století, jenž od Roeszlera znamenán písmenem B (Boček) a v pořadí rukopisů počítán u něho pod číslem 8. Tu prý na závěrku psáno jest na listech 243—247 sedmnácte nálezův Brněnských, sahajících do prvních dob města Brna, tedy do první polovice XIII. věku. Jsou prý psány německy. I jest věru divno, že Roeszler, ač měl-li tento rukopis vůbec kdy v rukou a nespolehl-li se na jednoduché tvrzení Bočkovo, opomenul postarati se o otištění nálezů těchto, tolik důležitých, kdyby byly tak dávné, že by sahaly do samého počátku města Brna. Byl by tím dějinám práva prokázal službu neocenitelnou. Nyní po tomto rukopise ondy Bočkově není stopy. Také nepodobno, žeby ony nálezy psány byly německy; tohoť v první polovici XIII. věku nebylo. Dokudž tedy rukopis ten nevyjde na jevo, pokládáme zprávu Bočkovu, resp. Roeszlerovu za nespolehlivou aniž těm domnělým nálezům vůbec víry přiložiti můžeme. Vrátíme se nyní ke kodexu nadepsanému Cursus nebo Manipulus.

Celý text kodexu toho známe z publikace Roeszlerovy: Deutsche Rechtsdenkmaeler aus Böhmen u. Mähren (sv. II., r. 1852). Čísel obsahuje 729, ponejvíce nálezů, ale místy vloženo mezi nálezy hojně článkův, jež nejsou nálezy, nýbrž poučení odjinud vzatá. Výrazné datování nalezá se toliko jedno, a to hned při čl. 1. z r. 1343; datum několika jiných vyhledáno

z obsahu nebo ze jmen osobních, jako čl. 5 = 1343, 8 = 1344, 10 = 1348, 20 = po r. 1345, 24 = 1348, 28 a 49 = 1349, 58 = 1344, 81 = 1347, 729 = ca. 1331.

Následující kusové obsahem svým nejsou nálezy ani Brněnské ani nálezy vůbec, nýbrž ponaučení od skladatele kodexu odjinud vzatá, a sice: čl. 45 de actione juris patronatus, 52 de actionibus criminum in genere, 59—62 de advocatis, 68—75 de appellacionibus, 82—90 de arbitris, 125 a 126 de commodatis, 151 de damni hereditarii actione, 181 de deposito, 283 de jure venditionis quod purkrecht, 403—407 de judicibus, 486 de luminibus, 535 de poenis in genere, 589—590 de procuratoribus, 609 de renuntiationibus, 613 de sententiis in genere, 617 de servitutibus in communi, 624—627 de successione ab intestato, 631—635 de testamentis in genere, 662 de testamentis quantum ad conditiones, 664—668 de testibus 710 de testibus, qui sunt inimici.

V několika kusích zjevuje se povolání neboli půtah na základní právní listinu Brněnskou z r. 1249: Jura Originaria, Jus antiquum.

Má se za to, že tato kniha nálezů dokonána jest r. 1353, ježto k tomuto roku nalézá se zapsáno v Liber losungarum: It. de novis libris legum scriptis pro civitate cesserunt XVI marcae. Roeszler praví, že peníz ten dán jest za skvostný illuminovaný kodex podnes zachovaný, jejž on Roeszler, naznačuje znamením *J* (Johannis). Ale o tom možno, ba nutno pochybovati, neboť r. 1353 celá sbírka nálezů ještě ani nebyla v celek svedena; kodex illuminovaný zpořízen sice za živobytí Jana písaře, ale tuším teprvé na sklonku jeho života, něco před r. 1360. Také slova „liber legum" nesrovnávají se s obsahem kodexu illuminovaného, ježto kodex ten neobsahuje žádných zákonů. Nám se zdá, že tu mýlka a že zpráva v Liber losungarum vztahuje se k jinému rukopisu Brněnskému, jenž od samého Roeszlera pojmenován jest za nejstarší rukopis Brněnský (die aelteste Handschrift des Brünner Stadtarchivs) a skutečně obsahuje sbírku zákonův, jakž o tom výše povědíno (viz. č. 63).

Jan písař na základě a podstavě kmetských nálezů Brněnských, kteréž nalezl již před sebou nebo sám byl současníkem jich, zbudoval vlastní autorské sepsání své, dílo to oplývající mistrovskou učeností právnickou v oboru práva církevního i římského, jež sám pojmenoval „Sententiae diversis locis in Brunna jura requirentibus in scriptis traditae".

Toto učené dílo opsáno jest krasopisně snad ještě před r. 1360, za živobytí písaře Jana v opise tom vyobrazeného, od zručného krasopisce a illuminatora moravského. Tento kodex krasopisný dochoval se našeho věku, i patří mezi skvosty městského archivu Brněnského. Podle něho otištěn text u Roeszlera, kdež má nápis Manipulus seu Directorium juris civilis.

Jiný opis původního sepsání Janova nalezá se v kodexu dvorské bibliothéky Vídeňské ze stol. XVtého, kteryžto opis tím jest pozoruhodný, že jména míst a osad udává velmi správně a že jest zpořízen od opisovatele, jenž patrně neznal německy. Třetí opis uložen jest ve skvostném kodexu

Václava z Jihlavy, písaře Brněnského, r. 1466 zpořízeném. Nálezy jsou tu psány v největší úplnosti textové. Konečně i tiskem vydáno jest dílo Janovo, koncem XV. věku, takže tisk ten patří mezi inkunabule. Otisků zachováno jen několik málo.

Nálezy Brněnské podávají v nejstarším sepsání svém, jak pochází od Jana písaře, v každém případě netoliko rozsudek kmetův, ale všecku species facti nebo vylíčení údaje k rozsouzení předloženého. Z tohoto původního obšírného sepsání zpořízeny jsou jestě před uplynutím XIV. věku opisy kratší, ve kterýchž položeni jsou toliko rozsudkové sami, bez širokého líčení soudního případu. Jeden takový opis (nazýváme ji Recensí první) jest v kodexech Staropražském a Kutnohorském (viz č. 141), druhý (Recense druhá) v rukopise Brněnského archivu městského, jejž psal písař Brněnský Šimon Pawr z Jindřichova Hradce (de Nova domo) r. 1389 (viz 146).

Zevnitrnou stránku tohoto slavného pomníku městského práva, jenž koncem XIV. věku přijat jest za základ městského práva v Starém Městě Pražském, vylíčili dr. Roeszler i dr. J. Čelakovský, onen v 2. dílu svých Deutsche Rechtsdenkmaeler (1852), tento v ČČM. (O právních rukopisech města Brna 1882).

Velikou váhu vnitrnou pomníku tomuto přikládá dr. Ott ve svém díle „Receptions-Geschichte des römisch-kanonischen Processes in den böhmischen Laendern“ (1879) str. 174—177. Písař Jan nálezy kmetské stolice Brněnské proložil a zúplnil velikým počtem stanov a ponaučení, kteréž vybrány jsou z kanonistů toho věku platnost majících, z práva římského a církevního, konečně z Jus regale montanorum, jehožto skladatelem byl o půl století před tím vlašský doktor Gozzius de Urbe Vetere (viz č. 58, 59).

O českých textech pojednáme během tohoto díla.

92. Řád práva zemského (Ordo judicii terrae).

Palacký vydávaje obojí text Řádu, latinský i český, pronesl mínění, že text latinský jest starší a že Řád původně psán jest latině, mezi r. 1348—55, kdežto text český že z latiny přeložen a to teprvé po smrti cís. Karla IV., tedy po r. 1378. My skoumajíce poměr obou textů jednoho ke druhému, zjednali jsme sobě náhled zcela opačný, i máme za to, že text český starší jest latinského, text latinský že projevuje ráz překladu z češtiny.

Text český starší jest latinského. Víme z výkladu páně Ondřejova z Dubé, že očisty železem horoucím neboli žhavým neb na vodu vržením zrušeny jsou císařem i arcibiskupem, ještoť císař „s plnú radú arcibiskupa i všech pánóv a zeman“ ten obyčej zrušil. Dotvrzuje to i také Štítný, an dí, že „v našich zemských praviech některého jest polepšeno za ctného arcibiskupa Arnusta; jako onoho, ještoť sú Boha pokúšeli, po některých žalobách na vodu mecíc, aby voda ukázala, jest-li vinen nebo nenie; po některých pak horúcie železo z ohně vynúc dávali v holé ruce, aby tak ukázal svú nevinu“. Obojí tato očista v Řádu českého složení ještě v plné platnosti se připomíná, a sice očista železem v §. 53 (Má rozežžené železo před pohnaným položeno býti, aby na něm dva háky — prsty — položil a přisáhl za svú nevinu); očista

vodou pak v §. 68 (Pakli by obojí svědci prošli, tehdy póvod má do vody břiesti a pohnaný za ním atd.). Z toho zjevno, že český text sepsán prvé nežli očisty byly zrušeny, tedy před rokem 1348. Naproti tomu text latinský dokládá, že bylo sice očist, ale ty že jsou zrušeny (Ferrum candens abolitum est. Quia prius citatus super aquam mittebatur, quod jam abolitum est.)

Druhé jest, že za Karla, jenž zrušil očisty, ustanoveno jest také, aby kratšími slovy již přisahali nežli dříve (1368), což Štítný oznamuje a pan Ondřej z Dubé ztvrzuje. O tomto ustanovení latinské sepsání ví, neboť se praví v §. 78 „quod juramentum i. e. rota, prius fiebat integraliter prout querimonia continebat; nunc autem jurat dicendo: Super eo juro atd. (formule přísežní zkrácená). Avšak text český ničehož ještě o takovéto proměně neví a stojí, abychom řekli, zcela ještě na stanovisku starém: „A pohnaný uslyše žalobu, má sě zpraviti sám svú rukú, túž rotú jakož žaloba ve dsky bude vložena.“ Zřejmý to důkaz o větším stáří textu českého.

Text latinský jeví ráz překladu z češtiny. Místy jde zcela otrocky po textu českém, jmenovitě v názvosloví; ku př. § 1. Opoviedám Vám hlavu jeho a proši, dajte mi komorníka, ať by tu hlavu opatřil — Vobis notifico illius caput occisi et peto ut detis mihi bedellum terrae, qui hoc caput conspiciat. § 5. Prosí mne, abych jeho slovo vedl — petivit ut verbum ejus proponerem. § 10. Aby žalobu slyšal z desk — volens audire querimoniam de tabulis. § 11. Pane sudí, tento prosi, aby jemu dán byl pán, jenžby jej naučil, kterak jmá k svému vrahu přistúpiti — Domine judex, iste actor petit, ut detur sibi baro, qui eum informet, qualiter hosti suo (hic citato) appropinquare debeat. § 56. A ty škody mám ot něho za 100 neb za 200 neb viece hřiven střiebra — et hoc damni habeo pro (tali) pecunia. — Český text na přemnohých místech uvozuje soudní formule, kterýchž pro úsečnost a ryzost nelze téměř ani přeložiti; v textu latinském namnoze ani nejsou přeloženy, než opsány široce a dosti neobratně. Viz § 5, 6, 7, 15. Podobně rozvláčně vede sobě text latinský na místech, kde český text má právní názvy slovanské odprvu obvyklé; na př. § 55: kdyžby i to pro štěpy, pro lúky, pro lovenie ryb neb lesu srubánie chtěl koho pohoniti — in causis quae succisionem silvae, arborum fructiferarum, pratorum, vel capturam piscium fuerint factae. § 62. Kdyžby kto komu škodu učinil na štěpiech, na včelách, na sveřepiciech, na zlatu, na chromotě, nebo v tvář jej poškl ohyzdně .. Si quis alterius arbores fructiferas, quae ščepy dicuntur, succiderit, vel apes subtraxerit aut eas quocumque modo destruxerit, vel etiam equirias, quae sveřepice dicuntur, interfecerit, vel aurum subtraxerit effodendo de terra, vel manum vel pedem vel digitum aut aliud membrum absciderit, seu mutilaverit eum, vel mendam fecerit etc.

Český text jako litina z jednoho kusu se jeví; nic tu zbytečného, žádná rozvláčnost ve slovích, všecko jasné a průzračné v něm, kdežto latinský text množství přídavků ne právě potřebných obsahuje, které by Čech překladatel nepochybně byl také ve svůj text přejal, kdyby právě z latiny byl překládal. Také lze pozorovati, že text latinský s počátku přísně se drží textu českého, ale čím dále postupuje, tím se stává rozvláčnější, tak že se ku

konci české paragrafy mají k paragrafům latinským bezmála jako zákon ke kommentáru.

Proti tomuto náhledu o původnosti a prvotenství textu českého namítnouti lze, že v českém textu (§ 23) řeč jest o císaři Karlovi již zemřelém. Námitka tato byla by ovšem sama o sobě velice vážná, avšak spomenutý § 23 jest — jako dva jiné, § 59 a 94 — pozdější vkladek do textu českého, kterých on prvotně a původně neměl. Porovnejme §. 22, 23 a 24 spolu i uzříme ihned, že § 22 a 24, patříce těsně k sobě, paragrafem 23tým jsou jako protrženy. Spisovatel latinský pojednou tu mluví o sobě: semel hoc factum fuit in favorem partis, ut audivi; sed multos audivi dicere contra hoc etc. Také i § 59 textu latinského, kde se vysvětluje, co jest ohřeb, není než vkladek od překladatele latinského do textu vložený, čehož v původním textu českém nebylo; text český původní dobře ještě znal co ohřeb jest; neboť i na jiném místě (§ 77) zmiňuje se o ohřebu co o věci docela známé.

Těchto kusů v původním českém textu nebylo. Že jich nalezáme v tom opisu textu českého, jenž jest před rukama, vysvětluje se tím, že opis tento jest pozdější než textování latinské, zdělaný teprvé po smrti Karlově († 1378), čímž se také vysvětluje, proč se v § 25 textu českého mluví o „nebožtíkovi ciesaři".

Celkový výsledek jest tento: Původně napsán jest text český, a sice ještě před zrušením očist a před ustanovením o kratší přísaze, tedy před r. 1348. Text latinský zdělán jest podle tohoto původního textu českého, ale již se mnohými proměnami, novotami a přídavky, jmenovitě v § 23, 59 a 94. Český text v onom opise, jejž máme před rukama, psán jest teprvé po smrti cís. Karla (1378), a to s přejmutím třech kusů právě jmenovaných z textu latinského. Kdežto pak text latinský psán ještě za živobytí cís. Karlova (ok. r. 1359—60), z kteréžto doby rukopis datován, text český, jakž jej máme v Archivu (II. 76—135), vzat jest z původního textu českého s přibráním kusů §. 23, 59 a 94, a to teprv po r. 1378.

Prof. dr. E. Werunský, pojednávaje v Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte o Ordo judicii terre Boemie, přidružuje se k našemu názoru o poměru obojího textu jednoho ke druhému, i přidává k našim důvodům hned r. 1861 v ČČM. pronešeným několik důvodů jiných.

Otisk tohoto pomníku právního nalezá se u Kucharského (Warszawa 1838), v Archivu Palackého II. (1842) a v našem Cod. jur. 60 II. 2. (1870). Nejstarší rukopis jest onen ze XIV. věku v deskovém kodexu právnickém v Praze.

93. Majestas Carolina.

Veliký panovník Karel IV. zůstavil po sobě dvě znamenité památky zákonodárské, tak zvanou Majestas Carolina neboli Statuta země české pro Čechy a Zlatou bullu pro Říši římsko-německou.

Majestas Carolina, kterou v úvodu Karel nazývá „Constitutiones nostras", připadá do r. 1348—1355, Bulla aurea do r. 1355. Kdežto však Bulla aurea stala se zákonem, zůstala Majestas pouze textem zákonné závaznosti nemajícím, anoť země za zákon svůj ji nepřijala.

První pokus o psaný zákon zemský učiněn, jakž svrchu povědíno, koncem XIII. stol. od Václava II. (viz č. 58). Že pokus ten zůstal pokusem, o tom Karel dobrou měl vědomost; nicméně nedal se odstrašiti a podjal se díla, kteréž se dědovi jeho nepovedl, novou silou a jarou myslí zase. Majestát jest plodem Karlova ducha, ano prý dokonce i Karlova péra, i obsahuje státní právo české, službu soudní a deskovou, ustanovení trestní, ustanovení práva soukromého, četné stanovy o věcech církevních, na závěrku pak řadu stanov řízení soudního se dotýkajících. Články tyto, kterých jest 127, nejsou sestaveny soustavně; proplétají se nespořádaně celým dílem, tak že již tímto směrem Majestas příznivého pohledu neposkytuje a tím také od Zlaté Bully nevýhodně se liší. Může se říci, že jest to snůška materiálií, ze kterých třeba bylo teprvé utvořiti soustavný celek.

Karel ve Předmluvě praví, že v díle jeho položena jsou netoliko ustanovení a zákony nové, ale že do něho pojato také mnoho ustanovení starších (antiquas plurimas), jež byla dílem napsána, ač dosti prý nesrovnale a matně, dílem pak dávným užíváním a zvykem schválena. Podle toho rozeznati lze trojí druh prvků, ze kterých je dílo složeno.

Nová ustanovení jsou předně stanovy o víře a církvi, o jinověrcích (pohanech a Saracenech), o kacířích. Zadruhé stanovy o králi, o statcích, zámcích a městech královských, o sněmích, o nedílnosti říše české, o úřednících, o soudech a soudcích, o dskách, o rozličných přečinech a zločinech. Sem patří také zrušení očist (39).

Starší zvyklosti spatřujeme v jednotlivých ustanoveních, jako v příčině hojemství na soudech, kdež se praví, že tak zachováváno od starodávna (observatum reperimus antiquitus 44). Dále v příčině obrany zemské, sicut et in institutis antiquis regni nostri jam comperimus observatum (45); dále v příčině vybývání dcer (de jure et consuetudine regni nostri 68); v příčině statků osob duchovních a řeholních (de antiquissima regni nostri consuetudine 74), o nedědění synův kněžských (sicut de jure communi, ita et regni 75), o řeholnících (de jure regni nostri et consuetudine approbata 76), o moci pánův nad lidmi jim poddanými (juxta consuetudines approbatas antiquitus 84). Jus antiquum regni B. 91, Antiqua regni nostri consuetudine 92.

Konečně přicházíme ke zbytkům, jež Karel přejal z dávnějších sepsání, hlavně tuším ze zákoníka králem Václavem II. chystaného; za takovéto kusy pokládáme čl. 88 De duello, 94 de stupro et adulterio, 117—121 incl. de accusationibus civilibus super spolio, rapina et furto, 122 de actione super excussione seu effractione domorum, 124 de eo qui cum animalibus suis blada destruxerit aliena.

Karlův zákoník správně slove Majestas Carolina; sám jí ten název dal, an dí: Codicem Majestatis nostrae felici nomine nuncupandum. Bližeji vysvětluje Karel dílo své, nazývaje je „Constitutiones nostras". Karel úplně sobě byl vědom, že zákoník jeho má býti „lex scripta", tak aby pominulo rozsuzování potud obvyklé, jež častokráte ne vedle cesty rozumu, ale vedle vuole súdícieho přiházelo se a tak byly soudy a nalezy nejisté. Ve XV. stol.

ujal se název „Statuta regni", po česku „Řád koruny". Název „Statuta regni" nalezá se na závěrku textu v Arch. III. otištěného.

Jakžkoliv pak Majestas nestala se zákonem platným, nicméně jednotlivá ustanovení její ještě i v XV. stol. uznávána jsou za platna, což se vysvětluje tím, že to byla ustanovení starší, kteréž Karel do zákoníka svého přejal. Příklady jsou tyto:

Ve čl. XXXII a LIX ustanoveno, že žádné darování statků osobám nebo sborům duchovním nemá míti platnosti, leč by král k tomu přivolení dal. Ustanovení toto mělo skutečnou platnost, neboť i za Karla i za Václava povoláváno se v listinách na Maj. Car. neboli Statuta, na př. v listině kapituly Pražské z r. 1352 (Tom. Praha III. 285). Ostatně se ode dávna tak postupovalo; Maj. Car. pak toliko starodávný zvyk uzákoniti chtěla.

V XV. věku páni zemští ve svých stížnostech před králem Jiřím dovolávali se „Statut zemských", jakž se zákoníku Karlovu říkalo; prý tam psáno: „Také ustavujem panskú radú, aby všecka zbožie, dědiny svobodné, manské nebo městské spravedlivě odumřené, na krále českého měly připadnúti; a ty on má dáti a rozdávati, komuž se jemu líbí." (Arch IV. 102). A vskutku, takový jest obsah českého textu Maj. Car. čl. XIII: De bonis alienari permissis.

R. 1474 v žádostech sněmovních (Arch. IV. 444) položeno mezi jiným, že hodné jest, aby dsky v městské moci nebyly, jakož „Práva" ukazují, že písaři zemští bydlení své míti mají se dskami zemskými na hradě Pražském, a jinde nic. Také „Právo" dí takto: Pilně přikazujem, aby dsky zemské, kteréž písařem zemským zřízeny mají býti aneb budú, i s tím písařem mají chovány býti na hradě Pražském atd. Toť text Maj. Car. čl. XXVII.

R. 1466 ve výpisech svobod zemských praví se: Co se nalezá v Právích (Statutích) cís. Karlových, že obyvatelé království českého pomezí na svuoj náklad do tří neděl brániti mají etc. — a ačkoli ta Práva odvolána jsú l. 1355, však to tak v právích zemských muož býti vyhledáno a okázáno, neb táž Statuta na stará Práva zemská ukazují (Arch V.). Méně jest tu článek XLV (De regni defensione).

Karel v odvolacím listu ze dne 6. října 1355 praví, že prvopis neboli originál zákoníka jeho i s pečetmi k němu přivěšenými nahodilým ohněm shořel; nicméně sám text zachován jest ve dvou rukopisích, Klementinském, někdy universitním, a Třeboňském. Také máme překlady české, jeden Rožmberský v archivu Třeboňském, druhý necelý ve mnohých sbornicích práva (v Ambrasském, nyní dvorské bibliothéky, v Krumlovském, nyní Klementinském a v Lobkovickém v Praze), dále překlad zkrácený neboližto výtah z Majestátu. Konečně povolávali se pozdější potomci, jmenovitě z XV. věku, na Statuta Karlova, jakž výše ukázáno mnohými doklady. Není-li tedy ona zmínka o shoření toliko jistý spůsob mluvení, tedy nemůže se vztahovati leč na onen prvopis, který prý opatřen byl pečetmi panstva.

Velikou zásluhu o znamenitý tento památník práva českého, jenž jest zároveň ušlechtilým pomníkem panovnické péče Karlovy, zjednal si právník český Pavel Ješín, že jej vydal tiskem r. 1617, a to podle rukopisu universitního (nyní Klementinského). Vydání toto má nápis: Majestas Carolina sive Constitutiones Caroli IV. Rom. Imperatoris, quibus ille regnum Bohemiae formandum ornandumque censuit. Nunc primum in lucem prolata studio Pauli Geschinii. Hanoviae, typis Mechelianis 1617. (fol. VIII a 44).

Podruhé otištěn text v Palackého Archivu českém III., k čemuž přidán překlad český dle textu Rožmbersko-Třeboňského a na díle podle překladu druhého, necelého. Potřetí v našem Codexu jur. boh. II. 2, kdež přidán také zkrácený překlad český, podle kodexu Klementinského 17, C. 22 srovnaného s kodexem Lobkovickým.

94. Základy státního práva českého.

Den 7. měsíce dubna 1348 měl by zlatým písmem zapsán býti v dějinách českých a z mysli a paměti národa nikdy by neměl vymizeti. Toho dne Karel položil základy státu českému, an mocí královskou říšskou potvrdil a obnovil všecky dávné výsady zemi české udělené.

Listiny o to zdělané všecky jsou dány v Praze, dne 7. dubna 1348, i obsahují potvrzení následujících starších obdarování:

Listu cís. Bedřicha I. ze dne 18. ledna 1158, jímž knížeti Vladislavovi II. uděleno důstojenství královské a přiřknut poplatek polský. (Cod. jur. boh. I. č. 16.)

Listu krále Bedřicha II. ze dne 26. září 1212 o svobodách království (Ib. č. 24), při čemž upraveno právo volební na časy potomní.

Listu cís. Bedřicha II. ze dne 26. července 1216, o volbě Václava syna Přemysla I. na království (Ib. č. 25).

Listu krále Richarda ze dne 9. srpna 1262 (přirčení zemí rakouských a štýrských (Ib. č. 50.).

Listu krále Rudolfa I. ze dne 4. března 1289, o arcičíšnictví a volenectví králů českých v Říši (Ib. č. 82.).

Listu krále Rudolfa I. ze dne 22. července 1290 o přivtělení panství Vratislavského (Ib. č. 84 lit. A).

Listu krále Rudolfa I. ze dne 25. září 1290, o témž předmětu (Ib. č. 84 lit. B).

Listu krále Rudolfa I. ze dne 25. září 1290, o témž předmětu (Ib. č. 84 lit. C).

Listu krále Rudolfa I. ze dne 26. září 1290 o arcičíšnictví a volenectví v Říši (Ib. č. 85).

Listu krále Albrechta ze dne 17. listopadu 1298 o nošení koruny (Ib. č. 94).

Kromě toho Karel jakožto král římský zemi české všecka práva i privileje sám potvrdil (Cod. jur. boh. II. 1 č. 273).

Jiným listem upravujíc poměry markrabství moravského, biskupství Olomúckého a knížectví Opavského, potvrdil všecky posavadní listy cís. Bedřicha I. ze dne 18. ledna 1158 a z r. 1182 (Cod. jur. boh. I. č. 16 a 19), list cís. Bedřicha II. ze dne 26. září 1212 (Ib. 24), krále Richarda ze dne 20. srpna 1262 (Ib. 50) a krále Otakara II. z r. 1260 (Ib. 60).

Opět jiným listem upravil Karel poměry knížat a knížetství slezských, též i Budišínské a Zhořelecké země, potvrzujíc list cís. Bedřicha I. ze dne 18. ledna 1158 (Cod. jur. boh. I. č. 16), pak listy krále Rudolfa ze dne 25. a 26. září 1290 (Ib. 84 lit. B a C, též č. 70), nadto i list krále Jana ze dne 31. srpna 1319 (Cod. jur. boh. II. 1 č. 35 a 41).

Všecky tyto listy Karlovy nalézají se otisknuty v Cod. jur. boh. II. 1. č. 263—275. Viz také seznam všech těchto výsad v díle dra. Josefa Kalouska „České státní právo" (v Praze 1892, Přílohy).

95. Arnestus archiepiscopus.

Arnošt pocházel z rodu starého českého, jenž se psali z Wissmburka dle zámku ve východních Čechách u Havlovic v krajině Náchodské postaveného. Nejstarší známý člen, Tas jmenuje se již v kronice Dalemilově; proslul co slovútný státník i co válečník za krále Václava II., jehožto byl komorníkem. Zemřel tragickou smrtí r. 1304, zavražděn jsa na veřejné ulici v Praze před kostelem sv. Klimenta ze msty soukromé od Jana souseda svého. Synové Tasovi byli Arnošt I., Dětřich a Milota. Arnošt I. psával se „De Hostýna", dle statku svého blíž Úval ležícího. Zde se jemu, na tvrzi Hostýnské, narodil nejstarší syn, též Arnošt řečený, napotomní biskup i arcibiskup Pražský. Arnošt otec později psal se „de Stara". Postoupiv hrad Wissmburk, zjednal sobě Pardubice (asi r. 1321) i psal se odtud „z Pardubic" (erat autem iste electus filius quondam d. Arnesti de Pardubicz, strenui militis. Arnesti militis de Pardubicz filius, alias de Hostyna prope Brodam Boemicalem. Weitm). Mladý Arnošt chován jest za mlada na hradě Kladsku, kdež otec jeho po r. 1318 zastával úřad král. hejtmana. V Kladsku navštěvoval farskou školu, kterou tam měli Johanité (hospitalarii S. Joh. Hierosol.) i zalíbilo se mu Kladsko tolik, že si tam ustanovil býti také pochován. Z Kladska odebral se na dosti dlouhý čas k benediktinům Broumovským, potom do Prahy a konečně na další studie za hranice. Na universitě Bononské poslouchal již před r. 1340 slavného kanonistu Johannem Andreae, načež se odebral na učení Padovské; v celku meškal za hranicemi plných 14 let i dosáhl stupně licenciata v právích, jakž o tom zprávu dává kronista Beneš z Weitmile: Et quamquam ipse in jure canonico in Bononiensi studio, in quo et Paduano tamquam studens per XIV annos moram continuans, licenciari promeruit... Erat autem .. in jure canonico licenciatus.

Navrátiv se z těchto cest, kdež patrně byl také navštívil Řím a Francii, obdržel Arnošt nejprvé prebendu jakousi ve Vratislavi, z kteréhožto propůjčení ještě r. 1346 musel dvoru římskému odvésti 45 florénů. A již r. 1341 byl děkanem kapituly Pražské, předtím pak děkanem Sadským. R. 1342 konal poselství ke stolci papežskému, jsa tam poslán od Karla ještě markraběte. V lednu 1343, dne 14. vyvolen jest proti Jindřichovi proboštu Melnickému za biskupa Pražského, v kteréžto hodnosti potvrzen jest papežem Klimentem VI. Když pak Karel vymohl povýšení biskupství Pražského na arcibiskupství, stal se prvním arcipastýřem českým (30. dubna 1344), načež mu ještě téhož roku (27. srpna) přirčeno i pallium. Téhož roku položeny základy k novému chrámu na hradě Pražském. R. 1346. Po vyvolení Karla IV. na království římské, byl poslem královým ke stolci papežskému; i držel v Avinioně řeč před papežem i celým dvorem. Když

pak r. 1355 Karel jel k císařské korunovací do Říma, provázel jej Arnošt i učiněn jest vikářem císařským v Italii, při čemž mu za písaře neboli sekretáře přidán Johannes de Aretio. Nadál se toho času proslulý básník Petrarca, že císař obnoví starou světovládu římskou. Arcibiskup seznámil se tu s ním. Když pak r. 1356 sám Petrarka zavítal do Prahy, byl netoliko ode dvora, ale i od arcibiskupa skvěle chován, tak že r. 1368 napsal památná tato slova: Ego vero nihil barbarum minus, nihil humanum magis profiteor me vidisse, quam Caesarem et aliquot circa eum summos viros; summos inquam viros et insignes, dignos majori memoria, quod ad haec attinet, abunde mites et affabiles, velut si Athenis Atticis nati essent. Dopisoval si Petrarca také s těmito předními rádci Karlovými, arc. Arnoštem, kancléřem Janem ze Středy a biskupem Očkem Olomúckým (Styky).

Jaké úcty Arnošt požíval u církevníků, vysvítá z toho, že když r. 1362 šlo o volbu papeže po Innocenci VI. v Avinioně, jedna část kardinálů hotova byla voliti jeho na stol papežský (per certos cardinales fuit in summum pontificem nominatus), avšak závadou byla jiná národnost arcibiskupova (et fuisset indubitanter electus ab omnibus, si promotionem suam non impedisset natio aliena). Sám Arnošt meškal toho času v Avinioně, neboť papež novězvolený, Urban V., poslal jisté vzkázání po něm císaři do Prahy.

Konav ještě r. 1364 cestu do Budišína, kde právě císař meškal, kázal v městě tom o svátcích svatodušních po česku, ale postižen jsa zimnicí, dal se převézti na hrad na Roudnici, kdež zemřel dne 30. června téhož roku, v den sv. Pavla. Císař sám kvapem přijel, aby obcoval pohřebu dne 4. července. Tělo odveženo do Kladska, kdež byl zemřelý oblíbil sobě hrob v kostele Panny Marie.

Jakož sám studia konal dlouholetá v Bononii a v Padově, tak co arcibiskup mnoho kněží nemajetných posílal na své útraty na učení Bononské i Padovské, těm pak po návratu uděloval hodnosti duchovní, dávaje jim přednost i před vlastními příbuznými. Ke svému vzdělání i ke vzdělání jiných dal na svůj groš psáti četně knih i přivážeti z cizích končin, rozdávaje jich klášterům a jiným duchovním sborům podle potřebnosti jich. Všecky knihy uložené v zákřiště kostela Pražského, byly-li již zvětšelé, znova dal vazbou opatřiti, knihy korální jako graduály a antifonáře krásnými deskami dával vystrojiti; skvostný kancionál pro potřebu kanovníků Pražských dal psáti r. 1363. Též dal pořiditi opis knihy „Apiarius“. Od arcibiskupa Rižského darem dostal knihu řečenou „Pantheon“. Jiné knihy potřebné ke studiu Písma sv. zajednal, též i roucha kostelní velmi ozdobná pořiditi kázal. Na stavbu nového dómu, jemuž byl základy položil, věnoval z vlastního jmění 1000 hř. a jednu kapli v něm na své útraty pořídil. Po založení university ustanovil professora bohosloví na svůj peníz i koupil proň jisté platy ve vsi Zlatníkách blíž Prahy.

Jeho přičiněním zrušeny t. z. boží soudy žhavého železa a studené vody, jakkoli se tomu opírali páni zemští na soudech sedící, což za velikou zásluhu přičetl mu již Tóma ze Štítného. Na památku svého pacholeckého

pobytu v Kladsku založil tam klášter kanovnické řehole, opatře jej dostatečnými důchody, knihami, drahými rouchy a rozličnými malbami. Toto založení své tak měl rád, že chtěje se vzdáti hodnosti arcibiskupské, mínil se sám v Kladsku do řehole dáti. Kláštery Augustiniánů v Sadsce, v Jaroměři a v Rokycanech s velikým nákladem obnovil, špitály na statcích arcibiskupských v Českém Brodě, v Příbrami a v Libáni vystavěl a potřebnostmi opatřil. Zámky arcibiskupské pro dávnověkost již vetché kázal obnoviti, v Příbrami nový hrad postaviti, městečka arcibiskupská Brod Český, Horšův Týn a Rúdnici hradbami opatřiti, rybníky na statcích u Kyj, u Rokycan, v Týně Horšově, u Příbrami, v Řečici, Zerčicích a Chýnově obnoviti nebo vnově založiti. Polovici panství Rožmitálského ke stolu arcibiskupskému na výživu duchovenstva zakoupil. V almužen dávání nad míru byl štědrý a o chudinu pečlivý převelmi. Jemu přináleží zásluha, že Karel v Praze založil klášter slovanský ke cti sv. Jeronyma řehoby benediktinské.

Arnošt byl také jeden z těch, jenž společně pracovali o slovníku českém, posud zachovaném a „Prespurský slovník" zvaném (edit. Ferd. Menčík 1892). Přispěl názvoslovím věcí církevních a kostelních; podáváme tuto několik slov za příklad: Praedicamen — kázanie, sponsalia — posnubie, pulsatio — zvoněnie, compulsatio — sezváněnie, absolumen — rozhřešenie, salvatio — spasenie, bannum — kletie. Redaktor k oddělení tomuto připsal „firmet haec Arnestus archipraesul, doctor honestus".

Také svůj vlastní životopis napsal Arnošt: Libellus, in quo conscribebat sua gesta et facta. Rukopis ten se pořešuje, toliko některá pravidla životní, svědčící o vznešeném smýšlení a znamenitém věhlase pisatelově, zachovala se. Zdá se však, že Vyšehradský děkan Vilém z Lestkova, skladatel životopisu Arnoštova (Vita Arnesti) zápisků arcibiskupových užíti mohl.

Spisy po něm pozůstalé jsou:

Casus qui spectant ad episcopum pro absolutione, collecti per d. Arnestum primum archiepiscopum Prag. (Cod. metr. bibl. Schulte CLXV.)

Formae consistorii Pragensis (Cancellaria Arnesti.)

Klementinská bibliothéka Pražská má mezi rukopisy také sbírku formulí konsistoře Pražské z dob arc. Arnošta mezi r. 1350—60. Celé dílo, jehož založení a správné vedení péči prvního arcibiskupa děkovati máme, jest rozvedeno na 24 oddílů, slovoucích Tituli nebo Formae. Jsou pak oddílové tito následující: I. Citationes, II. Monitiones, III. Commissiones, IV. Dispensationes, V. Petitiones, VI. Processus, VII. Incorporationes, VIII. Erectiones, IX. Donationes, X. Confirmationes, XI. Indulgentiae, XII. Declarationes, XIII. Auctoritates, XIV. Inhibitiones, XV. Locationes, XVI. Permutationes, XVII. Consensus, XVIII. Emptiones, XIX. Confirmatio abbatissae, XX. Arenga, XXI. Sequestrationes, XXII. Coadjutoria, XXIII. Libertates, XXIV. Diversa. Již tento seznam důtklivé dává svědectví o bohatém právnickém obsahu knihy Arnoštovy, kterouž veřejnosti podal F. Tadra v Archivu čís. akad. Víd. LXI. pod nápisem: „Cancellaria Arnesti. Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic."

96. Statuta sive Constitutiones concilii provincialis Pragensis.

Stanovy církevní tuto jmenované, o kterých se usnesl sněm církve české dne 11. a 12. listopadu 1349 v Praze držaný, jsou vedle obecných zákonů církevních základem církevních a duchovenských poměrů v zemi nejen české, ale i moravské, ježto přijaty jsou dílem mlčky, dílem výslovně i v církvi moravské r. 1413 a 1568. Původem Stanov těchto jest první arcibiskup Pražský, věhlasný Arnošt z Pardubic, soudruh zákonodárských prací Karla IV.

Arnoštova Statuta skládají se z Přemluvy a z 93 kapitol, jichžto nadpisy uveřejnili jsme v Cod. jur. boh. 3. 4. 215.

Návrh Statut podaný od kapituly Pražské arcibisk. Arnoštovi psán jest r. 1350 rukou Alberta Wilhelmi de Wayzow (Woycow?): Incipiunt statuta . . per manum Alberti quondam Wilhelmi de Wayzow nostrae dioecesis publici auctoritate imperiali necnon capituli ecclesiae nostrae jurati notarii, in novem cartis pergameni conscripta (Stat. eccl. Arch. 37 str. 422; Tadra Kanc. 127).

O Statutech těchto pronáší úsudek svůj životopisec Arnoštův, řka: Juribus et canonibus praescriptis rationalibusve, quae pro lege habentur, consuetudinibus recollectis, attento nihilominus, quia diversitatem temporum diversitas sequitur animorum, Statutis ecclesiae Maguntinensis, quae cum propter abusum, tum etiam propter inconvenientiam modicum aut nullum fructum afferebant, suppressis, nova et utilia Statuta edidit, provinciali propter hoc concilio celebrato, interserens Statutis ipsis de jure canonico multa utilia presbyteris quoque ipsis ecclesias parochiales regentibus summe necessaria et his praesertim, quos interdum a studii cura paupertas prohibet, non voluntas.

Rukopisů zachovalo se do dnešního dne 41; z těch připadá do XIV. věku 10, do XV. věku 30, do XVII. věku 1. První známý opis pochodící z r. 1378 nalezá se v zemském archivu moravském, nejlepší z r. 1386 ve dvorské bibliothéce Vídenské. Tiskem vydána jsou po čtyrykráte a sice:

Statuta provincialia Arnesti. Nova Plzna 1476. Editio princeps. 60 listů v malém 4°. Exemplář v univ. bibl. Pražské XLVII. E. 102, jiný v bibliothéce Lobkovické. První to v Čechách tištěná kniha.

Statuta provincialia Ernesti Pragensis. A Georgio Bartholdo Pontano a Braitenberg, Prag. eccl. praeposito, in lucem producta. V Praze 1606 ve 4° u Mik. Straussa. Exemplář v univ. bibl. Pražské XLXI—VII. F. 35, jiný v bibl. Westerasské ve Švédích.

Třetí otisk nalezá se ve sbírce franc. praemonstráta Arsenia Fasseau: Collectio synodorum et statutorum almae dioecesis Olomucenae.

Čtvrtý konečně zpořízen péčí benediktina dra. Bedy Dudíka ve spise: Statuten des ersten Prager Provincial-Concils vom J. 1349 (v Brně 1872), kdež přidán také Tractatus de tribus punctis essentialibus christianae religionis Tomáše z Hybernie z r. 1316.

97. Neplach abbas.

Neplach narodil se dne 23. února 1312 v Hořiněvsi, ve dvorci starém a velmi prostičkém. V 6. roce věku svého dán jest na školu do kláštera

Opatovského. Roku 1332 přijat do řádu benediktinského; r. 1334 složil slib řeholní před opatem Hroznatou. R. 1340 vypravil jej opat tento na učení Bononské. Kolik let v Bononii strávil, není vědomo; podobá se, že se do kláštera vrátil v měs. srpnu 1347. Toho času opat zřekl se opatství, načež pap. Kliment VI. (1342—52) na základě reservátu svého listem ze dne 11. února 1348 opatem jmenoval Neplacha. V týž čas zavázal se Neplach, meškaje u papežského dvora v Avinioně, že poplatek za jmenováni — 500 florenů — zplatí. Nový opat záhy se stal důvěrníkem Karla IV., jenž ho rád míval ve své společnosti a užíval ho za jednatele ve mnohých důležitostech státních. Asi počátkem 1353 vypraven jest k nově zvolenému papeži Innocentovi VI. (18. pros. 1352—62), aby ho v Avinioně jmenem Karlovým pozdravil. R. 1354 provázel Karla do Met, spolu s Velislavem děkanem Žateckým a Haškem ze Zvířetic. V Římě byl Neplach, ne-li hned za studií Bononských, tedy r. 1355 při korunovací Karlově. Navštívil tam hroby mučenníků Sixta pap., Vavřince arcijáhna, Felicissima a Agapita. R. 1365 provázel arc. Jana Očka do Řezna, aby urovnali odpor tamního biskupa proti papežskému legátství arcibiskupovu nad Bavory. Přitom vešel v řeholní bratrství se starožitným klášterem sv. Jimrama v Řezně. R. 1366 stal se duchovním bratrem biskupa Litomyšlského a tamní kapituly. R. 1368 jmenuje se mezi dobrodinci benediktinského klaštera Lubinského v Poznaňsku. Zemřel dne 16. září 1371 (nikoli 6. ledna 1368), načež dne 2. října 1371 installován následník jeho v opatství, Jan z Orlé.

Opat Neplach (abbas Opatoviensis) byl jeden ze spolupracovníků, již zpořídili Slovník Prešpurský (mylně zvaný Klena Rozkochaného); přispěl k němu názvoslovím církevním: Papa papež, suffraganus podbiskupí, diaconus jáhen, archidiaconus alcipryšt, parochia osada, diocesis honitva, synodus věča, praebendium obrok.

98. Mag. Albertus de Alto Castro.

Mezi členy university Pařížské, a sice v akademickém národě anglickém, ku kterému náleželi také Čechové, poprvé r. 1345 objevuje se Albertus de Boemia, alias de Alto Castro, clericus et familiaris Caroli IV., regis Rom. et Boem. Tento Albert stal se r. 1348 mistrem za Gualtera Wardelay Skota i složil taxu čtyr solidů. R. 1349, dne 25. září, zvolen jest za prokuratora anglického národa (facta congregatione nationis Angl. magistrorum tam regentium quam non regentium electus fuit concorditer ab omnibus magistris ejusdem nationis mag. Albertus Boemus de Praga, familiaris clericus o. Karoli R. regis in procuratorem). K hodnosti této povolán byl také i r. 1350 a 1351, vždy ještě familiaris clericus Caroli IV. — R. 1351, dne 7. března, determinoval „sub mag. Alberto de Boemia“ Albert z Helmstadtu, Sas, nápotomní první rektor university Vídeňské a licentován „sub mag. Alberto de Boemia“ Sulek z Prahy, jenž měl platit taxu 8 solidů. Při této příležitosti jeví se určitý rozdíl mezi mistrem Albertem de Alto Castro a mistrem Albertem de Yeschow (Ericinio); Sulko 1349 determinoval za Alberta z Ježova a r. 1351 licenciátu dosáhl za Alberta de Boemia (Styky).

Rokem 1354 vrátil se mistr Albert z Paříže do Prahy a zaměnil professuru bohosloví na universi Pařížské s písařstvím při kanceláři císařské v Praze. Z tohoto povolání vzali jsme si příčinu, že mistra Alberta de Alto Castro zařaďujeme mezi muže v právích obeznalé.

Otázka jest, co by znamenal výraz „de Alto Castro?" Máme za to, že Vyšehrad; jest totiž zapsáno k r. 1354, že Oldřich Vyšehradský jakožto prokurator „Alberti canonici Wissegradensis" vybíral úroky za jeho nepřítomnosti k rukoum Albertovým (census debitos tempore absentiae d. Alberti). Byl tedy Albert kanovnikem Vyšehradským, mohl tedy v Paříži dobře sobě dáti přídomek de Alto Castro, t. j. z Vyšehradu. R. 1349 slove také „Boemus de Praga". R. 1354 až do 1359 byl Albertus canonicus Wissegrad. písařem v kanceláři Karlově i koupil r. 1354 dům u sv. Františka na Starém Městě, kterýž r. 1359 (patrně po smrti Albertově) zjednala sobě pani Marketa (domum Alberti canonici Wissegradensis).

99. Úřady zemské a krajské.

Úřady zemské, rozdílné od úřadů dvorských, byly ve XIV. věku úřad komorníka (officium camerariatus), úřad sudího (officium judicaturae), úřad písaře (officium notariatus terrae) a čtvrtý, nový, nejv. purkrabí hradu Pražského (burgraviatus Pragensis). Pořádek ve vyšších těchto úřadech byl po celé XIV. stol. takový, že v popředí stál nejv. komorník zemský, po něm šel nejv. sudí a po sudím nejv. písař zemský, kdežto purkrabí zaujímal místo poslední. Teprvé za Václava IV. pořádek se proměnil, že purkrabí postoupil na místo první, tak že již psáváno: Purkrabí, komorník, sudí, písař. Tito úředníci vyšší byli vedle ostatních kmetů členy velkého soudu zemského (judicium terrae). Každý z těchto vyšších úřadů (suprema majoraque officia) měl podle sebe úřad menší (officia minora): Komorník komorníka mlazšího či místokomorníka, vicecamerarius; sudí místosudího (vice-judex), písař místopísaře (vicenotarius), jenž byl písařem větších desk zemských, a purkrabí místopurkrabího (vicepurgravius). K menším těmto úředníkům přistupují písař menších desk zemských, úředník králové české, úředník probošta Vyšehradského a úředník král. podkomořího, kteřížto menší úředníci, sestoupivše se v kollegium, byli vedle Velkého nebo většího soudu zemského Menším soudem zemským.

O soudním působení nejvyšších úředníků zemských může vůbec tolik se říci, že komorník měl na starosti přípravné řízení soudní, sudí vlastní řízení na soudě, písař dsky a purkrabí konečně exekutivní řízení a zevnitrné hájení práva a soudu. Tyto zemské úřady byly spolu představenými úřadů krajských, a to již od konce XIII. věku. Úřady komorníka, sudího a purkrabí Pražského vyhraženy byly stavu panskému, kdežto nejv. písař nemusil býti právě z pánův.

Morava co do úřadů zemských měla zřízení potud rozdílné, že tam byli dva soudové zemští, jeden Olomucký, druhý Brněnský. Proto se tam nacházeli vedle komorníka zemského (summus camerarius terrae Moraviae) také ještě komorníci zemští cúdy Olomucké a Brněnské, též i sudí neboli

cúdaři dva a dva písaři zemští. Místo purkrabího nalezáme na Moravě zemského hejtmana (capitaneus Moraviae).

Úřady krajské. V Čechách ve XIV. věku známe krajův dvanácte, na Moravě devět. Po krajích nacházeli se úřady krajské (beneficia neboli officia suppae). Úředníkův bylo čtvero: komorník (camerarius districtus neb czudae), sudí neboli cúdař (judex provincialis, czudarius), písař (notarius czudae), konečně vladař (villicius) nebo purkrabí (burgravius). Podle tohoto zřízení byl každý krajský úřad následníkem starších úřadů župních (viz č. 15 a 79), spolu pak menším obrazem velikého úřadu zemského. Úředníkům krajským představení byli úřednící zemští, kromě jediného kraje Plzenského, jenž byli od nich nezávislí.

Popravci a konšelé krajští. Zvláštním útvarem v zemském zřízení byli ve XIV. věku popravci krajští (poprawzones, justiciarii, correctores provinciarum, majores scabini) a konšelé krajští (consules provinciarum, scabini).

Popravci byli opatrovníci veřejného pořádku a právní bezpečnosti. V každém kraji byli pravidelně dva, a to z panstva v témž kraji osedlého. Popravci na svých listech měli psance, t. j. odsouzence soudu a práva zniklé. Byli povinni honiti zhoubce zemské. Tázáni bývali o věci v jich popravě neb kraji jsoucí, na př. o vdovy a sirotky. Vůbec byli vázáni, aby nedopouštěli násilí v kraji, ale stížnosti aby byly rozhodovány po právu. Také i o potřeby vojenské bylo se jim starati. V některých rozepřích rozhodovali vkrátce mezi stranami. Ustanovování popravců dálo se z moci královské i bylo vyhlašováno po celém kraji na trzích a o dnech svátečných. Přísahu skládali před králem i před shromážděným lidem toho kterého kraje.

Vedle popravců shledáváme se ve XIV. stol. ještě i s konšely zemskými, kterých bývalo po třech v každém kraji. Konšelství vyhraženo bylo vladykám; z té příčiny sluli minores scabini. Přísahu skládali rovněž jako popravci „králi a všem zemanóm“, „králi a obci“.

Popravce a konšely zemské král někdy svolával ze všech krajů ke dvoru na poradu s raddami svými.

O konšelích zemských na Moravě zapsal pán z Cimburka tuto paměť (K. Tov. 215):

Za starých pánuov byli lidé i ještě jsú těchto časuov, ježto to pomněli, před válkami táborskými že v tejto zemi bývali jsú zemští konšelé, a to takovým obyčejem, že v každém kraji dva dobrá člověky upřímá páni ustanovili jsú a dali za konšely. A těm byla moc dána, jestliže by kde mezi kterými súsedy oč ruoznice vzešla buďto o některú svádu, hranic zrušení, přeorání, nebo čeho zpasení, neb něčeho hájení, aneb která svádа kdež súsedé spolu v jedné vsi jsú seděli, nebo blízko sebe, že ti, aneb ten, kdož potřeboval něčeho obvésti, utekl se k těm konšelóm a žádal jich, aby k němu sjeli. Těm oznámil škodu svú i při svú osvědčil. A obeslali ti konšelé druhú stranu, že tento žaluje z toho a z toho a obvodí a toto naň svědčí. „Přijď

a pověz jak se to stalo a jakú toho výmluvu máš.“ Ten povinen jest na obeslaní jich přijeti a při svú oznámiti. Jestliže přijede, ti to ohledajíc, jakž rozkáží, tak zachovati mají. A odloží-li na pány ti konšelé, což vyznají, to páni slyšíc súdí.

100. Soud dvorský.

Soud dvorský neboli soud dvoru knížecího (judicium curiae principis) vznikl nejvíce tím, že knížata zemští povolujíce výminky z pravidelné pravomoci úřadů zemských, zůstavovali sobě nebo soudci svému, jenž slul sudí dvorský (judex curiae), pravomoc nad vyňatými. Německým osadníkům v podhradí Pražském (ve XII. věku) byl kníže sám soudcem, šlo-li o zločiny od Němců spáchané. R. 1187 dal kníže kapitule Vyšehradské soudní moc v Újezdě Svatavinu, s tím doložením, kdyby kapitula některé rozepře a viny sama nechtěla souditi, že má rozhodovati sudí dvorský (judex curiae). R. 1222 slíbeno sborům duchovním, jenž prý ve svých potřebách nemají jiného útočiště nežli ke knížeti, že v době sněmovní král chce před sněmem nebo po sněmu dávat jim slyšení cum paucis Boemis et cum cancellario. Podobně znějí koncesse městům udílené, jimiž měšťané vyjímáni jsou ze soudů obecných zemských. Konečně i Židům byl kníže zemský soudcem ve věcech knížecí moci vyhražených. Již r. 1236 mluví se o půhončích neboli komornících dvoru králova (camerarii curiae nostrae). Cizí kupci, hosté řečení, kteří zboží své skládali v Týně, domácím obyvatelům odpovídali před sudím knížecím (hospites conveniuntur coram nostro judice). Že konečně i osoby k samému knížecímu dvoru náležející souzeny byly sudím knížecím, o tom sotva lze pochybovati. Dle Knihy Rožm. stáli také i manové odprvu pod pravomocí sudího dvorského. Ve XIV. věku byl soud dvorský orgánem královským při statcích odumrlých nebo jinak na krále spadlých (in bonis devolutis). Ku konci XIV. věku sudí dvorský soudil služebníky královy o všecky záležitosti soukromého práva, rychtáře vesnic královských, Židy a křesťany o listy, mnichy a jiné osoby duchovní, many větší a menší, násilníky, nápady i odúmrtí a narčení (Cod. jur. boh. II. 22).

101. Studium generale Pragense.

Školství za středověku těsně souviselo s církví, i může se říci, že škola jest dcerou církve. Přední sídla škol nacházela se při kapitulách. V Čechách první zprávu o takové škole čerpáme z kroniky Kosmovy, ježto otec našeho dějepisu ok. r. 1074 sám byl chovancem školy Svatovítské. Za Václava I. kvetlo Pražské studium jakožto učení částečné (studium particulare); píšeť se, že r. 1248 v rozepřích mezi Václavem I. a synem jeho Přemyslem, kde i hrad Pražský dobýván, náhle vzalo za své, ač ne navždy. Jakmile se navrátil klid a pokoj, obnoveno jest zase, ba zkvetlo nanovo, neboť víme, že za Přemysla Otakara II., dokud byl pánem v Rakousích a ve Štýrsku, přicházeli posluchači z těchto zemí, ano i z Bavor na učení Pražské, ovšem že toho času jen částečné. Okolo r. 1271 četli dva mistři svobodných umění, oba rození Čechové, mistr Očko grammatiku

a mistr Bohumil logiku, kdežto kapitulní školastik, Řehoř z rodu pánů z Valdeka, rovněž mistr, napotomní biskup Pražský, vykládal knihy Aristotelovy o věcech přírodních. Ale i toto učení se rozešlo, když nastaly rozbroje mezi Přemyslem a Rudolfem.

Nová doba kynula za Václava II., když se Čechy z pohrom svých začaly zotavovati. Ale nešlo již tak o studium particulare, nýbrž o založení vysokého učení, studium generale neboli universitu. I zde byla církev mocnou pomocnicí; vždyť ona sama — pravilo se — neobejde se bez učení vyššího. Ale ústav ten měl býti zemský, domácí. Na nehodu našli se mezi stavy zemskými protivníci myšlénky té, navádějíce krále, aby aspoň na ten čas, dokud nebude plného míru v zemi, uskutečnění její odložil; pak že sami krále budou mocně podporovati. Praví však kronika Zbraslavská, že rádci královi těmi slovy toliko zastírali vlastní zámysl svůj; obávalit se, že by tím závodem moc duchovenstva, již dosti veliká, došla nového zesílení. Konec byl, že král na ten čas upustil od předsevzetí svého a dále již k tomu nedospěl.

Rázněji i také šťastněji ujal se myšlénky o založení obecného učení král Karel. Vzorem bylo mu učení Pařížské, jež byl sám seznal za pobytu svého ve Francii v letech jinošských. Pravou rukou byl mu v tom Arnošt z Pardubic, první arcibiskup Pražský, sám také chovanec university Pařížské. Hned v prvním roce panování svého vyžádal si král povolení papeže Klimenta VI. (1347, 26. ledna), aby smělo v Praze založeno býti Učení všech fakult se všemi právy a přednostmi, kte ýmiž jiná vysoká učení opatřena byla, listem pak ze dne 7. dubna 1348 založil Učení samo, tak že tento den pokládati sluší za počátek university Pražské. Jest to týž den, kteréhož vůbec prohlášeny jsou základní zákony státu českého (viz č. 94).

Pohnutky Karlovy nalezáme vyloženy v listě papežském z měsíce ledna 1347. V dědičné říši české, tak dovozoval král před stolcem papežským, aniž také v zemích témuž království sousedních že takového učení není, ač by ho převelice bylo potřebí. Hlavní město Pražské že leží ve středisku království českého, v krajině velice zdravé, životními potřebami oplývající a od přerozličných národův navštěvováno jsoucí. Tam že za minulých dob studium částečné nacházelo se. Také že tam dosti mužů věhlasných a v učení rozličných fakult zběhlých, tak že tam pramen hojný, ze kteréhož by mohli napájeti se, kdo touží po vědách, jak domácí tak i jiní z četných národův okolních.

Zakladací listina ze dne 7. dubna 1348 jest sice zněním svým napodobena vzorům cizím ze slavné sbírky Petra de Vineis, kancléře cís. Fridricha II., tedy o sto let starší (1224—1253). Ale tím dokonce nezastiňuje se původní úmysl Karlův, že mínil založiti Obecné učení pro království české a obyvatele jeho, tak aby ti ve vlastní zemi našli připraveno a hotovo, co do těch dob museli hledati po cizině a v končinách dalekých.*)

*) Kdo se chce přesvědčiti, kterak se z Čech, z Moravy, ze Slez a z Lužice putovalo na university zahraničné, do Vlach a do Francie, přečti sobě kapitolu X. v Tadrově díle:

Di Karel, že království své české před jinými dědičnými nebo jinak získanými držebnostmi milujíc a o povznešení jeho všemožně pečujíc, zařídil ve svém metropolitním a přelíbezném městě Praze Obecné učení, tak aby v tomto Učení v každé fakultě byli doktorové, mistři a školárové, kterýmž král zaručuje, odkud by koli byli, svou královskou ochranu. Obecné učení Pražské že má také požívati všech výsad a svobod, kterýchž doktorové a školárové požívají na universitě Pařížské i Bononské. — Jakožto král římský mocí císařskou potvrdil toto založení listem ze dne 14. ledna roku 1349, výrazně dokládaje, že Učení toto s přisvědčením stolce papežského založil k ozdobě a oslavě království českého i z obzvláštní lásky k němu, opatřiv je všemi milostmi, počestnostmi, výsadami, svobodami a obyčeji, stolcem papežským a od předešlých císařů římských jiným takovým Učením udílenými. Milosti tyto hlavně zavíraly v sobě všecka práva, kterými jiná Obecná Učení, zejména Pařížská a Oxfordská, se honosila.

Jestliže tedy Karel IV. praví, že založil Učení Pražské k oslavě země české a především pro obyvatele její, tedy to nejsou slova toliko stylisticky starším listinám napodobená, ale z opravdového úmyslu a vůle kralovy vyšlá.

Universita Pražská nejvíce prý napodobena jest Obecnému Učení Pařížskému, na němž Karel sám co jinoch se vzdělával. Měla rozdělení na čtyry fakulty, theologickou, juristskou, lékařskou a svobodných umění. Také i v tom zachován příklad Pařížský, že akademikové tvořili čtvero národů, ač není vědomo, vyvinul-li se tento spůsob teprvé během času či stávalo-li ho hned od počátku. Určitě pamatuje se z r. 1360.

Kancléřem university byl arcibiskup Pražský. Učení mělo svého rektora každoročně voleného. Učební rok měl dvé půlletí: První počínalo se dnem sv. Havla, druhé dnem sv. Jiří, obyčejnými v ten čas lhůtami v životě právním i společenském. Universita měla výhradně ráz duchovní. Rektorem nesměl býti než kněz světský, s vyloučením řeholníků. Volba rektora dála se universitou nebo většinou členův universitních, a členy byli jak doktoři neboli professoři, tak i mistři a školárové. Juristé měli tu výsadu, že byl-li rektorem artista, musel býti místorektorem jurista.

Listiny týkající se založení Učení Pražského, a sice papežská z r. 1347, Karlova co krále českého z r. 1348, potvrzení co krále římského z r. 1349, jakož i zprávy o založení všecky otištěny jsou v Cod. jur. boh. II. 3.

Pečet university pochodící hned z prvních let založení jejího (asi z r. 1350) zachována jest po dnešní den. Ukazuje obraz Václava sv. stojícího s praporcem v pravé a se štítem (lev český) v levé ruce, jak před ním klečí král Karel. Opis zní: Sigillvm vniversitatis scolarivm stvdii Pragensis (Kalousek, Obrana Václava).

Co se týče fakulty právnické, tož není pochyby, že na ní panovalo právo církevní a že práva civilního, starořímského, ještě nedbáno. Kronisté mluvíc o založení university, fakultu právnickou nazývají výhradně fakultou církevního práva (in theologia, jure canonico, medicina et artibus). Příčina byla, že právo církevní mělo svou platnost v Čechách i na Moravě od dávných už let a že právo římské v těch zemích ještě nebylo ničím. Proto

Kulturní styky. Vypočteno tam až do založení university Pražské posluchačů v Paříži 25, v Bononii 33, v Padově 7, v Římě 4, ve Vicenze a v Orleansu po jednom.

také Čechy vypočteny jsou od kardinala Henrika de Segusio, Hostiensis zvaného, mezi těmi zeměmi, kteréž non utuntur Legibus (t. j. práva římského) a první professorové práva byli kanonisté. Avšak již ve Statutech z r. 1360 mluví se v pořádcích mezi professory, že po mistřích theologie šli doktoři církevního práva, po nich pak doktoři práva civilního.

102. Jurisdikce rektora university.

Universita Pražská měla svou vlastní pravomoc, svůj vlastní — rektorský — soud, a to od samého počátku svého. Cis. Karel doktorům, mistrům a školárům vysokého učení Pražského propůjčil táž práva, kterýmiž nadáno bylo vysoké učení jak v Paříži tak v Bononii. Všichni členové university byli jedním sborem, jenž záležitosti své pod ochranou církve i státu sám spravoval a jmenovitě z pravomoci světské a duchovní vyjmut byl. Podle statut z r. 1368 byl soudcem universitním sám rektor (jurisdictionem ordinariam rector habebit in omnia supposita Universitatis, in causis civilibus et injuriarum). Rektor, jenž zpravidla dvakráte za týden zasedal na soudu, nebyl při tom vázán formálnostmi soudními, leč by toho vyžadovala důležitost případu. Smluvou mezi obcí Staroměstskou a rektory ustanoveno r. 1374, že právo městské nemá přijímati žádných žalob na členy university, ani o nich rozsuzovati. Ale i družina členův, t. zv. familiares, pojmuti jsou v tytéž svobody. Král Václav dne 22. listopadu 1392 výslovně přikázal všechny příslušníky universitní soudu rektorovu, což stolec papežský bullou ze dne 21. prosince 1397 nejen schválil, ale i tím rozšířil, že toto jus proprii judicii vylučovalo i soudní moc legátů papežských (viz Cod. jur. boh. II. 3. str. 288).

103. První universitní professorové práva.

Ludovicus de S. Laurentio de Padua. Prvním professorem církevního práva na nové universitě Pražské byl „doctor decretorum de Bononia vocatus“. Jméno tohoto professora u kronisty Františka není sice doloženo, že však r. 1365 na universitě nalezá se Vlach professor, a sice professor církevního práva, jenž jest psán „Ludovicus de S. Laurentio de Padua, decretorum doctor in studio Pragensi“, máme také i podle času, kterýž se dobře shoduje, za to, že oním professorem z Bononie sotva byl kdo jiný nežli právě řečený Ludovicus de Padua. Také skoro nepochybujeme, že list císařský v Summa cancellariae Caroli IV. pod č. LXVII. položený svědčí Ludvíkovi; neboť ze slov listu na jevo vychází, že adressát svého času učil v Bononii a že „canonum armatus peritia cathedrae digne praesidens audientium ruditatem erudit“. „Tu quodammodo vinea diceris et Bononiam dudum tam suavis fructus ubertate reficiens, nunc antem Paduam i radians, remota vasti orbis climata scientiae tuae radiis illustrare“ etc. (Dle slohu jsou to slova kancléře Jana ze Středy.) Prof. Verunský ve svém díle „Karl IV.“ vyslovuje domněnku, že tím professorem byl Buonsignore de Buonsignori i povolává se přitom na Muratori (Script. ver. ital. XVIII., p. 436.)

Voigt v úvodě ke spisu o znamenitých mužích napsal, že Karel za první professory práva církevního a civilního (!) povolal mistra Wigtolda z Osnabruku a mistra Jindřicha ze Sušice (de Sicca), což oboje naprosto jest nesprávné.

Mag. Stephanus. Vedle učence vlaského jmenuje se jakožto druhý professor církevního práva mistr Štěpán, toho času (1348) kanovník Pražský z moci kapituly volený, vikarista arcibiskupův a oltářník kostela Svatovítského, napotomní kancléř neboli protonotář arc. Arnošta (Jus canonicum legit in ecclesia Pragensi mag. Stephanus, d. archiepiscopi cancellarius. Franc.) Vikaristé sluli toho času duchovní, jenž zastupovali biskupa neb kapitolníky, byli-li tito jinak zaneprázdněni, v konání povinnosti kostelní v kůru. Takovým vikaristou arcibiskupa byl Stephanus hned r. 1346—50. Oltářníkem byl u oltáře sv. Silvestra, jejž založil a nadal biskup Jan IV. R. 1354 dne 22. ledna, přimlouval se arcibiskup v Římě, aby mistru Štěpánovi dáno bylo kanovnictví praebendované, on že za to pustí posavadní hodnost kanovníka voleného i s vikárstvím i s oltářnictvím. Přímluva tato byla vyslyšána, neboť na list papeže Innocencia VI. přijat jest Štěpán mezi kanovníky Pražské (qui nuper vigore litterarum Innocentii VI. per praelatos et canonicos eccl. Prag. in canonicum et in fratrem fuit et est receptus). Arcibiskup ustanovil jej zároveň s mistrem Janem Paduanem za vikáře arcibiskupské in spiritualibus. R. 1355 zastával mistr arcijáhenství Litoměřické i byl spolu protonotářem arcibiskupským, následníkem Mikuláše z Kroměříže. Oltářníkem byl ještě i co protonotář (ministro suo seu rectori altaris s. Silvestri). Téhož roku 1355 vyslán jest spolu s Kunšem arcijáhnem Bělinským, visitatorem kostela svatojilského v Praze, a s mistrem Janem Paduanem visitatorem kostelů moravských. R. 1354 slove Štěpán také kanovníkem Olomúckým.

R. 1358, právě toho času co zemřel mistr Jan Paduanus, odhodlal se mistr Štěpán opustiti vynikající postavení, kteréž za velikého arcibiskupa Arnošta měl v církvi české, a vstoupiti do zátiší klášterského. Vyvolil si augustinianský klášter Mons S. Mariae v Roudnici. Není nepodobno, že pohnutkou k tomu bylo právě úmrtí milovaného soudruha Jana Paduána. Arcibiskupovi bylo tím odstupem (per religionis ingressum et professionem St. olim ejusdem vicariae vicarii) starati se o následníka ve vikarství arcibiskupském a v kancléřství. Kancléřem stal se po něm ještě r. 1358 Dětleb Stormer. Ve sbírce Summa Cancellariae nalezá se list biskupa Jana ze Středy k mistrovi v Roudnici (canonico Rudnicensi), kdež mistr oslovován „Felix Stephane", „carissime frater", „frater amande". Nadpis listu (LIX) zní dokonce: „Domino St., reginae coelorum grato notario, spiritualis militiae professori". M. Štěpán zemřel v klášteře Roudnickém, neznámo kterého roku, ale jistě před r. 1365. Na Hradčanech zůstal po něm dům od něho postavený: In Hradczano domus quondam per mag. St. aedificata 1365.

Rodem byl Štěpán z vladyckého rodu Vilémovského (d. Stephano quondam Joannus de Wilemow, nostrae ecclesiae canonico). Podle svědectví Tadrova psal se mistr „z Uhřetic".

Jakož byl on a přítel jeho mistr Jan Paduanus ve stálém styku s prvním arcibiskupem Arnoštem, nebude pochybeno, položíme-li, že oba byli Arnoštovi spolupracovníci při sepsání církevních statutů pro provincii českou z r. 1349. Také horlivým sběratelem knih byl mistr; r. 1357, před svým do kláštera vstoupením, daroval nákladnou postillu Mikuláše de Lyra klášteru Břevnovskému, aby se naň pamatovalo anniversářem (Postillam N. de L. super tota biblia in quatuor volumnibus comprehensam, quam magnis sumptibus et laboribus comparavi. Kanc.).

Po mistrovi Štěpánovi zůstal nám spis: *Casus conscientiae seu Quaestiones fratris Stephani olim vicarii in spir. d. arch. Arnesti, nunc canonici in Rudnicz.*

Quaestiones (také Quaestiunculae) quaedam in casibus conscientiae mag. Stephani, quondam vicarii archiepiscopi in spir., postquam facti canonici regularis in Rudnicz. (Kodex kapit bibl. Praž. N. 16, z XV. věku.)

Balbín znal dva rukopisy, tento Pražský, jiný Třeboňský. Kromě toho má také i dvorská bibliotheka Vídeňská rukopis 4515 a klášterská Admontská č. 318, kdež výslovně spisovatel slove Stephanus quondam vicarius in spir. d. Arnesti, nunc autem canonicus regularis in Rudnicz (Menčík, Někt. stat.)

Jednotlivé předměty probírají se tu pořádkem abecedním, na př. o soudu, o přísaze, o svědectví, o lichvě atd. Nejčastěji cituje autor slavné právníky Raimunda de Pennaforte, Goffreda, Henrika de Segusio (Hostienského). Speculatora, Jana Andreae, Jana de Saxonia, Archidiacona (Guidona de Baisio), Monalda. Rodoika Redonensa, Aegidia de Fuscarariis, Richarda de Mediavilla, Alexandra Anglika. (Ott.)

Později professorové práva jmenují se tito:

Mag. Borsso Manikonis de Prczicz. Kněz diecese Pražské, jenž záhy po založení university přednášel právo církevní (B. actu legens jus canonicum in civitate Pragensi). R. 1361, dne 29. dubna, obdržel papežskou provisí na kanonikát kollegiatního kostela v Sadsce.

Mag. Bertoldus de Spira, baccalarius in decretis et magister in artibus, kněz diecése Mohučské, nemajetný, jenž četl o Šesté knize Dekretálů a o Klementinách (qui Sextum et Clementinas in universitate legendo terminavit.) V rotulu graduatorum připomíná se k r. 1362.

Henricus de Etwat de Primislavia. V rotulu z r. 1366 jmenováno 12 osob, magistri et graduati, „qui in universitate studii Pragensis actu legunt et laborant et a multis temporibus laboraverunt". Mezi nimi jmenuje se také Henricus de Etwat, scolaris in jure canonico, znamenitý také tím, že byl rektorem Pražské university, a to prvním, kteréhož známe jménem. Pocházel z diecése Kaminské, z čehož soudíme, že rodiště jeho, Primislavia, jest dnešní Prenzlaw. Jiný kollega Henrikův v témž rotulu jmenovaný jest

Bertoldus Fabri de Frankinfort, bakalář svobodných umění, scolaris in jure canonico. Náležel do diecése Lubušské (clericus Lubicensis diocesis), byl tedy rodištěm jeho dnešní Frankfurt nad Odrou.

Cunsso Petri de Trzebowel. Do Padovy přišel co bakalář práv, aby se tam zdokonalil (r. 1370—71) i dosáhl tam vskutku stupně doktorského.

Ale předtím učil právu církevnímu na universitě Pražské (qui alias in jure canonico in Pragensi studio ordinarie cathedram tenuisti. Viz č. 126).

Mathias de Mutina. Professoroval na universitě Pražské ještě nerozdělené, neboť se píše r. 1371, když v Bononii dosáhl stupně doktorského, že na universi Pražské četl o Dekretalech, jsa toho času již kanovníkem Pražským (qui ut asserit, in studio Pragensi actu Decretales legit, canonicus Pragensis in sacerdotio constitutus. Styky). Viz č. 123.

104. Joannes de Novo Foro.

Rodištěm tohoto slavného kancléře Karlova jest tržní osada Novumforum, něm. Neumarkt, polsky Szróda, česky Středa ve Slezsku, na dráze z Vratislavi do Lehnice, nedaleko tatarského bojiště na Dobrém Poli. Narodil se r. 1310 z otce nožíře. Sám později připomínku činí o své „nativa rusticitas generis obscurati". Vysvěcen jsa ve Vratislavi, stal se farářem v rodišti svém. Odtud dostal se ke dvoru českému, hned za krále Jana, tedy nejpozději r. 1346, neboť zaznamenáno jest, že nobis (Carolo) et Joanni quondam regi adhaesit. Karlovi byl tak milý, že žádal biskupa Vratislavského, aby mu ho ponechal, ježto jej co notáře a sekretáře v konceptech německých a latinských velice potřebuje, cum sit in dictaminibus promptus, theutunicis et latinis. Jméno Janovo poprvé se objevuje na zakladací listině Nového Města Pražského dne 3. dubna 1347 (Johannes Noviforensis). Důchodů fary své požíval i při dvoře, kdež byl commensalis, capellanus, clericus et familiaris Karlův. R. 1349 stal se kanovníkem Vratislavským a Velko-Hlohovským. Milostí Karlovou postoupen mu ve Vratislavi dvůr po židovi Jordanovi na krále spadlý. Již r. 1348 a 1349 konal cesty s králem (v Žitavě, Drážďanech). R. 1350 udělen mu kanonikát Olomúcký, jehož presentace příslušela králi; slove tu notarius et secretarius noster (regis), i jest doloženo, poněvadž Jan zaneprázdněn jest službami královskými, aby v kanonikátu byl zastupován. Již toho času jevila se u Jana ona veliká přízeň, kterouž později věnoval Augustiniánům, zvláště Svatotomským v Praze. (J. de N. F., Wrat. et Olom. eccl. canonicus, notarius secretarius). R. 1351 jmenuje se kancléřem královny Anny. R. 1352 jmenován jest od papeže Klimenta VI. biskupem v Naumburce nad Salou a měl tam i přes odpor kapituly z rozkazu papežského ze dne 13. dubna býti uveden. Píše se toho času Neumburgensis electus. Zatím uprázdnilo se biskupství Litomyšlské, a Jan, jenž se toho roku stal královským protonotářem (Johannsen electus der Kirchen zu Naumburg, unser obrister schreiber), zvolen jest tam za biskupa. Papež Innocens VI. rozvázal nato úvazek jeho s biskupstvím Naumburským a potvrdil Jana za biskupa Litomyšlského, vysoce vynášeje chvalné chování jeho (consideratis grandium tuarum virtutum meritis, quibus Altissimus tuam insignivit personam. 1353, 9. října). Nicméně prodlilo se posvěcení jeho ku prosbě královně až do r. 1354, pročež v tom mezičasí psal se electus Lutomysslensis, jako prvé electus Naumburgensis. Fara ve Středě propůjčena nyní jinému duchovnímu. Karel jmenuje ho již r. 1353, dne 20. prosince, svým kancléřem, ač ještě v lednu 1354 sám se

píše pouze protonotářem. Dne 12. února 1354 slove v listě královu J. Luthomusslensis episcopus, aulae regalis cancellarius, od kteréžto doby název kancléře se ustálil. Ještě i nadále zůstávati musel u dvora, ve službě králově, a co kancléř doprovázeti krále na cestách jeho po Němcích i do Vlach, odevzdána správa biskupství Vyšehradskému kanovníkovi Mikuláši z Pelhřimova jakožto officialovi a generalnímu vikáři, kdežto světícím biskupem byl Janův bratr, Matěj, biskup Tribursky (viz č. 113). Krále Karla doprovázel Jan kancléř na veliké cestě jeho po říši r. 1353 a 1354. Ode dne 20. pros. 1353 až do polovice ledna 1354 byli v Mohuči, dne 21. ledna ve Frankfurtě, dne 12. února v Metách. Když pak Karel vydal se na cestu korunovační do Říma, byl v průvodu jeho také Jan. Cesta trvala od měs. září 1354 do června 1355. Jelo se tu přes Normberk a Salcburk, přes Túry i Alpy do Videma a odtud přes Feltre na Milán a do Pisy. Při slavném holdování vyslancův krále a královny sicilské dne 2. února v chrámě Pisanském seděl Jan v prvních řadách kolem trůnu a hned po holdu vyhotovil listinu, kterouž králi sicilskému v držení dána léna říšská. Dne 5. dubna odbývala se korunovace v Římě na císařství; i při této slavnosti byl kancléř přítomen, neboť téhož dne podepsal dvě listiny jmenem svým: Ego J. Luthomissl. episcopus, cancellarius, recognovi et manu propria subscripsi. Z této cesty líčil Jan moravskému markraběti Janovi, císařovu bratru, kterak císař zdráv jest na těle, věhlasen a mohuten na duchu, každým dnem nových dosahuje úspěchů. Převeliký byl také dojem, jejž na něho co severana učinila Italie; napsal o tom vzletná tato slova: Salve festa dies, toto venerabilis aevo, qua gressus meos versus felicem Italiam lineavi; nam, cum primum gades Italiae pertigissem, mox quasi in aurea saecula per portas intravi paradisi et poma aurea undique recreverint!

Na této cestě setkal se Jan osobně s Petrarkou, velikým ctitelem cís. Karlovým; byltť Petrarka pozván, aby se představil císaři, což se i stalo. Císaře doprovodil do Říma. Také i jiných slovutných osobností seznal Jan, jako Colu de Rienzi, některé kardinály a biskupy. Dvůr vracel se přes Řezno, kdež pobýval 18—23. července, zpátky do Čech; Jan imperialis aulae cancellarius, episc. Lutomyssl. byl napořád ssebou.

R. 1355 a 1356 byl císař na sněmích říšských v Normberce a v Metách, kdež na obojím místě jednáno o základním zákoně římského císařství, o t. zv. Zlaté bulle (viz č. 109). R. 1356 pozván Petrarka od císaře, aby přišel a navštívil cís. dvůr v Praze. Zvací list psán jest od Jana. Non asperneris ad vocationem caesaris visitare Germaniam, non te pigeat gentis videre grassiciem, aut te linguae nostrae barbaries ab itineris prosecutione retardet, quoniam vocat te caesar eximius. V dalším postupu r. 1366 meškal na svém biskupství v Litomyšli, kde od něho založen klášter Augustinianů i koupeno panství Zbraslavské, Landšperk. Také věnováno od kapituly 60 kop gr. na universitu Pražskou.

R. 1357 provázel Jan císaře na velikých cestách do Cách, do Vídně (v červenci), po severních Čechách (v říjnu, list. i pros.). Téhož roku koupil dům v Praze po lékaři císařovu a professorovi universitním, Baltazarovi

de Marcellinis, v ulici Svatovalentinské, ale prodal jej hned zase r. 1358 Vodulinovi řečníkovi. V týž čas koupil tušim také vesnici Zvoli u Jílového, kterouž hned 25. ledna 1358 odevzdal Zbraslavskému klášteru na kup za panství Landšperské. -- R. 1358 za příčinou moru meškal dvůr v Normberce, v Rotmberce a Sulcbachu. Byl-li Jan v ten čas při dvoře, není známo. — Jistě pak byl u císaře r. 1359 ve Vratislavi, v Cáchách a v Mohuči. R. 1360 provázel císaře na cestě do Moravy a do Uher, pak v druhé polovici roku do Normberka a Mohuče. Počátkem r. 1362 ještě pořád při císaři, ale v letě nemocen v Litomyšli. S jara 1363 v Normberce, ale nikoli při císařově svatbě s Alžbětou v Krakově; v červenci však zase s císařem v Braniborsku. R. 1364 konána důležitá jednání na Moravě s knížaty rakouskými. Smlouvy o vzájemném dědění mezi Čechy a Rakousy z jeho péra pocházejí (Cod. jur. boh. II. 1.)

V ten čas povolán biskup Olomúcký Jan Očko na arcibiskupský stolec Pražský, i stal se Jan r. 1364 následníkem jeho v Olomúci. R. 1365 jmenován jest co biskup Olomúcký hrabětem král. kaple, comes regalis capellae Boemiae, on i budoucí biskupové Olomúčtí (Cod. jur. boh. II. 1.). Od r. 1365 až do r. 1374 nacházel se stále při dvoře. R. 1367 vydal Statuta Olomúcká. S jara 1368 byl se dvorem ve Vlaších při korunovací cís. Alžběty. Vlachům slove „magnus cancellarius". Dne 1. list. 1368 popisuje zdar této své cesty.

R. 1374 na jaře byl zase na Moravě, ale již dne 29. června s císařem v Tangermünde. Toť poslední list, kde slove kancléřem. Ode dne 1. srpna 1374 byl na Moravě, v sídle svého biskupství, a to nadobro. Toť doba jeho vystoupení ze služby kancléřské, po 26leté službě při dvoře Karlově. Že neodešel o své ujmě, víme ze vlastních slov jeho, an dí: Imperator nos a cancellariae suae removit officio, ale příčina odchodu jeho není známa. Jednou praví, ve psaní k biskupovi Freisinskému, že tím vinna byla slabost jeho starobní (quoniam desidia nostra, quam seniles anni adducere consueverunt, illud procul dubio requirebat, qui jam in valetudine positi neque imaginationi dictaminum seu expressioni verborum amplius valebamus). Též tak i v jiném listu praví, že císař vida sešlost věku jeho, obral si v silách a na duchu náhradnika (juvenem fultum viribus et ingenio). Avšak z druhé strany mnoho žehrá na nepříznivce a protivníky, že ti byli příčinou jeho odchodu. Píše kardinálovi jednomu, že jej potkaly osudy neblahé (sinistris meis eventibus), o čemž prý kardinálovi psali lidé zlí (malorum impietas). Na tyto zlé lidi naráží také v listu k císaři, kdež praví, že zavržen byl od něho ne pro vinu nějakou, ale k podšeptávání některých, jež prodlením let jako vichrem prach budou smeteni (impii, qui me prosequuntur indebite). O sobě praví kancléř, že od mladosti své (a tota mea juventute) po celých 26 let věrně sloužil císaři (antiqua atque fidelia servitia), že není sice auri et argenti monetalis exultor, ale že zlato a stříbro jazyka zdárně tříbil pro čest císařovu, že ve službě císařově vykonal skutky nevšední, hlásané po všem světě. On že vždy sloužil podle pravdy, nikdy podle pochlebenství (blandimento sophistico, sed in veritate servivi), že tedy odpůrcům svým

neměl dán býti v pohrdání a nepřátelům císařovým v posměch, on, qui et scivit et potuit et voluit T. Maj. insignia artificiosae mentis ingenio venerari. Když r. 1376, tedy po dvou letech, pozván byl od císaře, aby přijel do Prahy, což se mělo státi v zimě, odpověděl, že by především rád zvěděl, odkud naň takové neštěstí, že on jediný beze vší viny vyloučen byl ode dvora jako nějaký otcovrah, kdežto by po právu více měl býti šetřen a chován než kdokoliv jiný.

Pozoruhodno, že s biskupem kancléřem odešel ode dvora také registrator Jan z Gelnhausen (viz č. 112), kteréhož biskup ssebou vzal do služeb svých vlastních na Moravu. Zatím kancléře stihla choroba oční spolu s takovou slabostí, že sotva mohl z pokoje do pokoje. Nastudil prý se na cestě z Prahy na Moravu, v zimě konané. Nicméně choroba ulevila, tak že mohl zase čísti a studovati.

Jsa biskupem Olomúckým, snažil se Jan velmi úsilně, aby dosáhl biskupství Vratislavského, i prosil císaře, ještě před úmrtím biskupa Přeslava († 6. dubna 1376), aby se ho včas ujal, ježto prý již ad eandem ecclesiam ante tempus et tempora sum nominatus. Slova ta vztahují se k tomu, že když Jan obdržel biskupství Olomúcké, císař přimlouval se za něho u stolce papežského, litteris pro me in facto Wrat. ecclesiae, neboť Janovi šlo víceji o „zlaté“ biskupství Vratislavské, nyní tím více, že prý byl zchudnul a dluhové jej velice tížili. Vskutku také dosáhl, čeho si přál i jmenován jest biskupem Vratislavským, avšak v držení jeho nevešel; stihla ho ve věku 70 let smrt, 24. prosince 1380, i pohřben jest u Augustiniánů v Litomyšli.

K charakteristice Janově poslouží následující zprávy od něho samého zaznamenané. Císaři Karlovi byl z celé duše oddán; jakkoli prý bezděčným odchodem ode dvora až i do chudoby upadl, přece že by císaři vždy chtěl sloužiti (ego vero magis eligo, sub naturalis domini mei, regis Boemiae, protectionis et gratiae praesidio communiri). Jeví také radost svou z korunování Václava na království římské, dum audit, regnum et coronam Boemiae cottidianis augeri profectibus et tot tantisque honoribus a Domino praeveniri.

Dále praví, že pilně a výdatně pracoval ku prospěchu církve (constat, quam flagranti desiderio ego semper laboraverim ad s. matris Ecclesiae commodum et honorem. Constat, qua sollicitudine indesinenter ecclesiae romanae serviví. Hlas jeho že dobrý zvuk míval v Římě.

O Velehradu věděl biskup Jan velmi dobře, že chrám tamní byl metropolitní a jako matka a kněžna všech ostatních kostelů na Moravě, až prodlením časů stal se chrámem Cisterciův. Z té příčiny opat Velehradský obmyšlen buď infula quam annulis pontificalibus, dum pridem tanti honoris privilegio dicta gaudebat ecclesia.

Sám byl velikým ctitelem řádu poustevníků s. Augustina (fratrum heremitarum ordinis S. Augustini); jim založil klášter v biskupském městě Litomyšli a ještě r. 1379, rok před smrtí, přítomen byl při slavném svěcení chrámu Svatotomského v Praze.

Jan byl velikým přítelem kněh. Meškaje od r. 1374 do 1380 stále na svém biskupství v Moravě, mnoho kněh dal opsati skrze písaře, kteréž vydržoval při dvorech svých v Kroměříži a v Modřici.

Sám také byl spisovatelem a skladatelem veršů. Do němčiny přeložil legendu o sv. Jeronymovi, latině sepsal Život sv. Václava, jehož text nedávno nalezen v bibl. Klementinské. Verše skládal ke cti Panny Marie (beatae Mariae metra). Také se mu přičítají úvodní verše ve Zlaté Bulle 1356.

Známe i knihy bibliotheky jeho, kterouž hned r. 1368 odkázal Augustinianům Svatotomským. Bylo tu svazkův 32, mezi nimi Seneca, Livius, Valerius Maximus, Historia Trojana, liber Dantes Aligeri cum glossa (Kanc. 272).

Pokud se znal v právích a v pramenech právních, není zcela zjevné; znal Justiniana, o němž píše cís. Karlovi: Justinianus justissimus imperator dictat in Lege: Cum rex justus sederit super sedem, non adversabitur sibi quicquam malignum. Také cituje větu právní: Justitia unicuique reddit quod suum est. (Canc. XXIII). Balbín připisuje mu rozpravu De advocatis, judicibus, syndaco et actore, jiní také spis Formulae et varii processus juris. V listáři jeho čte se několik kusů, ježto mají za předmět právní poměry manské biskupstva Olomúckého.

V listech svých zůstavil Jan také památku mateřského svého jazyka: Ir muzzet danne sulches ungeluke umbe mich haben merklichen vorschuldet a j. v. (Canc. XXI.)

Byl i sběratelem vzácných předmětů uměleckých; mark. Jošt koupil jich mnoho po smrti jeho. Také milovníkem hudby byl a veselých hodů. Ke svým příbuzným byl velice štědrý i staral se o ně právě po otcovsku

Životopis: Jan ze Středy, sepsal Tadra (Č. Č. M. 1886).

Summa cancellarii neboli Cancellaria Caroli IV.

Dílo toti zachovalo se v několika rukopisích; Tadra vypočítává jich v Praze čtvero, ve Vídni jeden, v Lipsku dva, ve Zhořelci, v Celovci, v Mnichově, v Rajhradě po jednom. Nejpřednější jest Codex kapitulního archivu Pražského, kdež Summa obsahuje celkem 239 psaní a listin, s rejstříkem neboli krátkými regesty veškerých kusů. Rukopis kapitulní končí se slovy: Explicit Summa cancellarii a. D. 1387, teria quarta in vigilia S. Prokopii abbatis et confessoris.

Původcem této Summy jest kancléř, biskup Jan ze Středy. Nejzřejmější důkaz spatřujeme v závěrečných slovích ruk. kapit. z r. 1387 tuto položených, žeť to Summa cancellarii (nikoliv Cancellariae), k čemuž přistupuje pozdější připomínka ruk. Vratislav. z r. 1441: Summa rev. patris et d. cancellarii Caroli Imp. Také věcně nemůže o tom býti pochyby, ježto Summa obsahuje v nemalém počtu též i listy kancléřovy osobní, a to takové, že je kancléř nikoli pouze k péru diktoval, ale vlastní rukou psal; nemohla tedy Summa sestavena býti leč z vůle a v nejbližším okruhu kancléře samotného. Avšak kterého času asi byla redigována a listy v ní obsažené v jeden celek svedeny? Jeden list má přípisek „aliquando reputatus, nunc autem comptemptus cancellarius vester", což ukazuje, že povstala teprve po r. 1374, když byl kancléř navždy opustil dvůr a kancelář císařovu.

Cancellaria Johannis Noviforensis episcopi Olomucensis.

K listům cís. Karla uloženým v Cancellaria Caroli IV. přidružují se v rukopise Celoveckém listy kancléře Jana samého, počtem 200 kusův, jež vydal Tadra v Arch.

f. öst. Gesch. r. 1886 (sv. LXVIII). Listy tyto po ten čas úplně byly neznámy, i zdá se, že rukopis Celovecký jest jediný, v němž se zachovaly. Jako listové v Summa Caroli IV, tak i listové biskupovy psány jsou ku konci XIV. století, celkem zřetedlně a dosti správně, obsahujíce namnoze i jména osobní a místní, čehož při podobných formulářích nebývá vždy, tak že skutečně jsou obohacením známostí našich o kulturním a církevním životě tehdejší doby. Že formy ty zhotoveny jsou dle skutečných listů biskupových, o tom není pochybnosti; dokazuje to známý odjinud styl listů jeho, jakož i to že některé zachovaly se v originale, jiné pak v přepisích souhlasných. Většina listů těchto pochází z pozdějších let života biskupova, a sice hlavně z doby, když přestal býti kancléřem a sídlel na biskupství na Moravě. Jest tu několik listů pro posouzení manských poměrů na biskupství Olomuckém zajímavých.

Tractatus de advocatis, judicibus, syndaco et actore. Podle Boh. docta III. 114 sepsaný od bisk. Jana, avšak bližších dat není. (Viz Ott str. 68).

Formulae et varii processus juris collecti praecipue ex epistolis d. ep. Olom., cancellarii Caroli IV (Boh. docta).

105. Joannes Saxo dictus Mule.

Jan Saxo původně byl knězem diecése Zvěřinské; Mule slove výslovně r. 1361 jakožto literarum imperialium registrator. První zmínka o něm pochází z r. 1340, kdež slove prothonotářem curiae Nicolai ducis Münsterbergensis (Kanc. 84). Z Münsterberka dostal se ke dvoru Karlovu, kdež po 20 let byl registratorem a korrektorem listův 1357—75, tedy právě za času Jana ze Středy. Císaře provázíval často na cestách jeho; byl r. 1363 ve Břehu, r. 1373 v Budišíně, ale nejvíce ovšem v Praze samé. R. 1361 obdržel provisí na beneficium Vyšehradské, i byl tuším hned předtím mansionářem kostela Svatovítského, kteréžto místo zaměnil za oltářnictví Sv. Mikuláše (Tím způsobem opatřováni jsou tehdá úředníci dvoru královského, pokud byli kněží.) R. 1361, dne 25 dubna, udělil mu císař (milému svému Janovi Saxovi řečenému Můle) třetí vikarii při nové král. kaple v Normberce (Huber). R. 1363 dostal provisí na kanovnictví u Sv. Štěpána v Bamberce, non obstante, quod sibi provisum sit de beneficio ecclesiae Wissegradensis. R. 1365 odporoučel ho císař jako svého familiara (Johannes dictus Saxen presbyter) k udělení některé hodnosti církevní; doma toho času požíval fary Záhorské v diecési Olomúcké. V skutku jest mu také listem papežským ze dne 15. čce 1373 uděleno kanovnictví u Sv. Pavla ve Wormsu, třeba že držel faru in Sahars dioc. Olom. Papež přitom zmiňuje se o službě Janově, řka, že již po 16 let zastává úřad registratora při cís. kancelláři, ve kterémžto postavení že také rozličné služby vykonal dvoru papežskému. Dle tohoto udaje byl Saxo registratorem hned od r. 1357.

Další milost prokázána Janovi papežským propůjčením kanovnictví a kantoratu kostela Lubeckého (eccl. Lubecensis), s tou však podmínkou, že složí praebendu Wormsskou (Kanc. 34). V ten čas, co byl Saxo kanovníkem-kantorem Lubeckým, jmenoval jej biskup Olomúcký Jan ze Středy, vzpomínaje na jeho věrnost a dobré zachování za kancléřství biskupova (tedy po r. 1374), maje také na mysli jeho pracovitost a ochotnost, ze zvláštní lásky a ze staré vděčnosti svým familiarem secretarium (Listář bisk. č. 50).

Jan Saxo staral se rád o své krajany; alespoň r. 1365 přimlouvá se císař u papeže, aby Janovi Jungenovi, děkanovi Zvěřínskému, Saxovu příteli, dána byla exspektanci na některý kanonikát. Slove tu Saxo „imperialium litterarum registrator" (Kanc. 254).

Jan jest zakladatelem korunního archivu českého. Praví Karel, že mu svěřuje péči a ostrahu privilegií a diplomat, kteréž království v ten čas již má nebo budoucně míti bude (litteras privilegiales coronae et regni Boemiae a Romanis pontificibus et imperatoribus et regibus obtentas et alias similiter aliorum principum, baronum, comitum et nobilium pro regni utilitate hincinde congestas). Těch listin aby registrator sua distinctione praevia registret et reponat in ordinem, servet, custodiat et gubernet, ut, quotiens de una vel pluribus earum necessitatem habuerimus, nobis possit et valeat expedire celeriter et respondere. Za tu službu vykázal Karel Janovi jednu hřivnu každého téhodne z urbury Kutnohorské, a to až do životí, i tehdá, si dimisso praefato officio ad praesulatus honorem perveniret (Kanc. 254). Není sice v tom listě žádné jmeno položeno; ale mezi registratory nebylo nikoho, kterýž by byl mohl pomýšleti na hodnost biskupskou kromě Jana Saxa.

Zajímavá jest konečně osobnost Jana Saxa tím, že registroval listiny ze dne 30. červ. 1366, jednající o založení kolleje Karlovy a kolleje Všech Svatých (per dom. Imperatorem cancellarius — R. Joannes Saxo. Cod. j. b. II. 3).

106. Právníci kancellárští za cís. Karla.

O kancelláři krále a císaře Karla IV. obšírně pojednal Tadra ve svém díle „Kancelláře a písaři v zemích českých" za Jana, Karla a Václava. Vyloženo tu ústrojí důležitého tohoto úřadu i vyjmenováni jsou tu jednotliví úředníci, kancléři, protonotáři, notáři a jiní zřízenci. Zdá se, že nejskvělejší doba při úřadě tom panovala za kancléře biskupa Jana ze Středy. Členové kancelláře byli napořád osoby duchovní, kterýmž ovšem nesmělo chyběti vzdělání alespoň poněkud právnické. Kancléř Jan mluví o nich, připomínaje „clericos juniores cancellariae meae" a dokládaje, že se rádi mezi sebou baví, při čemž jmenovitě pití vina a březnového piva nebylo vyloučeno. (Kanc. 36). My zde vypočítáváme ty, o kterýchž vědomo že byli právníci.

Mag. Olenius Pribislai de Adlochowicz. Seznamujeme se s mistrem Olenem r. 1346, kdež slove magister artium filius Pribislai de Adlochowicz studens in jure canonico (Cod. Mor. VII.). Byl kněz diecése Pražské, jelikož Odlochovice, odkud se otec jeho psal, jsou podnes osada Odlochovice v Kouřimště (Pop. 225). Roku 1357 byl prokurátorem Karla IV. u stolce papežského, i slove tu magister in artibus, jurisperitus, procurator Imp. in curia Romana. Farářem byl v Štěpánově, spolu jsa kanovníkem Boleslavským a Kroměřížským (Kanc. 219). R. 1357 byl kustodem kostela Vyšehradského. Jméno Olen zkrácenina jest jména Odolen. Jeden člen toho rodu Jaroslav z Odlochovic nacházel se 1377 ve službách pana Petra ze Šternberka, a sice co purkrabí na Šternberce moravském.

Henricus de Wesalia. Již r. 1349 jakožto juris civilis baccalarius a příslušník diecese Trevírské objevuje se Henricus de Wesalia mezi notáři kancelláře Karlovy v Praze. Karel přimlouval se za něho po dvakráte u stolce papežského, aby mu propůjčena byla vyšší duchovenská hodnost; poprvé r. 1353 ve Speieru, podruhé r. 1365 jinde v Němcích. R. 1365 slove baccalarius in jure civili, secretarius Imperialis aulae. R. 1359 byl v poselství císařově na Rýně (Heinrich von Wesel, unser heimlich schreiber, der von dem Reyn in unser botschaft wiederkommen ist. Kanc.)

Rudolphus de Frideberg. Plným jmenem tento notář a korrektor kancelláře Karlovy slul Rudolphus natus Johannis dicti Rulen de Frideberg. V kanceláři Karlově nalezáme jej od r. 1355 do 1367. S císařem byl 1355, 18. července v Donaustaufu, dne 23. července v Řezně. Tu se poprvé uvozuje co praebendovaný kanovník Wormsský, načež r. 1360 slove proboštem kostela Panny Marie ve Wetzlaru, roku pak 1365 (11. června) kanovníkem ve Würzburku, kdež také jmenován jest za biskupa Verdunského (Werdensis episcopus 1366, 27 list.) Při všech těch hodnostech bez přítrže zůstával v kanceláři. R. 1365 přimlouval se císař za příbuzného Rudolfova, Jana Sassína ze Frideberku, a za služebníka jeho (servitor) Petra ze Frankfurtu, chudobného kněze diecése Mohučské, aby jim papežem uděleno bylo nějaké místo církevní. Rudolf provázel císaře ke korunovaci do Říma i byl s ním konec toho roku (1355) také v Normberce, kdež dne 11. pros. držán sněm říšský a jednáno o vydání Zlaté Bully pro říši římsko-německou. Jest domněnka, že Rudolf sepsal text bully této. Zemřel náhle dne 6. června 1367.

Johannes de Prusnicz. 1356—64 corrector, custos sigillorum et notarius secretarius při dvoře Karlově. Korrektorem slove na listě ze dne 12. srpna 1356 a ještě i dne 8. února 1364. R. 1359 podepsán jest co korrektor. R. 1361 nazývá se sigillorum imperialium custos (30. května); Listem z toho dne obdržel kanovnictví Vratislavské, non obstante, quod parochialem ecclesiam in Lignicz Wrat. dioc. obtinet. V listě papežově ze dne 17. dubna 1363 jmenován jest notarius secretarius ac corrector et sigillator imper. literarum. R. 1376, dne 20. května, jmenuje se kanovníkem Pražským a Olomúckým a sekretářem arcibiskupa Pražského Jana (Canc. Prag. et Olom., baccalarius in decretis, procurator et secretarius J. archiep. Präg); písařem arcibiskupským byl již r. 1374, kdež zapsáno, že jest mu (Johanni notario cancellariae curiae archiepiscopali) farář Jan Bydžovský dlužen 3 kopy gr. bez čtvrti pro libro Decretalium. Připomíná se ještě r. 1377 (Acta VII.)

Johannes decanus Glogoviensis. Poprvé slove r. 1361 10. října registratorem kancelláře císařské. V témž postavení uvozuje se mezi r. 1361 a 1370 decanus Glogoviensis (Hlohov nad Odrou), protonotarius et literarum imp. corrector. Ku přímluvě císařově ddo. 17. dubna 1363 dostal provisi na kanovnictví Vratislavské, non obstante decanatu Glogoviensi et altari quodam in eccl. Wrat. R. 1365 poroučí ho císař nanovo papežskému stolci k udělení nějaké hodnosti církevní. Zde ho císař nazývá „peritus in jure

canonico". Z toho vidno, že v ten čas byl ještě v kancelláři císařově. Že nezemřel r. 1367, vidí se z toho, že dne 1. dubna 1368 podepsal listinu (Čel. II. 429) a že se r. 1370, 25. list. jmenuje Johannes decanus Glogoviensis, notarius.

Nicolaus Henrici de Poznania. Studoval v Bononii asi r. 1360. V týž rok slove písařem u dvora biskupského ve Vratislavi a farářem in Proczano. R. 1363 byl protonotářem slovutného Vratislavsk ho biskupa Břecslava, i jest doloženo, že studoval právo církevní v Bononii a v Praze (qui in Bononia et Praga studuit in jure canonico). Mezi r. 1367—78 sloužil v kancelláři císařově, i obdržel provisi na kanonikát Vratislavský. Na listech císařských podpisoval se prostě „de Posn. Nic." (Styky).

Joannes de Monthabur. R. 1365—68 byl Jan jakožto licenciat v Dekretich notářem, sekretářem kancelláře císařovy. Císař přimlouval se r. 1365 za příbuzného Jana de Weuss de Lymburg Trever. dioc. — Živ byl ještě r. 1376, zanechav z r. 1375 opis díla: „Dicta Tybini, novae poetriae". (Opis ten pořízen od něho v Praze: finita et reportata Prage per manus Johannis de Monthabur a D. 1375 in vigilia s. Laurentii). Druhé dílo, jež opsal r. 1376, slulo Laborintus, Dicta Tybini bona, per manus ejusdem, A. D. 1376, Fer. II. post nat Joann. Bapt.

Mag. Nicolaus de Chremsir. Poprvé jmenuje se co jeden z písařů arc. Arnošta, a to v lednu 1354; toho času byl rector parochialis ecclesiae in Luca, Olom. dioc., a canonicus Brunensis. Na to stal se brzo písařem v kancelláři císařské (1354, 23. září). R. 1357, 1. března obdržel provisi na praebendu Pražskou; byl též praebendatus ecclesiae Olom. et parochus in Gorlicz, Misnensis dioc. Téhož roku, 4. list., obdržel probošství u Sv. Petra v Brně; slove tu mag. Nicolaus, juris peritus, de Chremsir, prothonotarius et secretarius, can. Prag. et Olom., parochus in Gorlicz. Protonotářem král. kancelláře jmenuje se za kancléře Jana ze Středy mezi r. 1355 a 1363. V této vlastnosti byl v prosinci 1355 v Normberce, 1359 v Praze, 1360 v Reutlingách a v Normberce, 1361 opět v Normberce. V tom čase zastával 1359 arcijáhenství Boleslavské a 1361 stal se kancléřem cís. Anny (cancellarius Annae R. I. archidiaconus Boleslav, in eccl. Prag, et in Olomucensi, též s. Apollinaris Sadcensis canonicus, prothonotarius et secretarius.) Asi r. 1362 odporoučel ho kancléř, bisk. Jan ze Středy, jakožto někdejšího kancléře cís. Anny, kardinalovi Albanskému. Skutečně také r. 1362 meškal v Avinioně; jest o tom zmínka ze dne 24. října, že Nicolaus de Chremsier, archidiaconus Boleslav., d. Imperatoris prothonotarius, koupil tam knihu „Historia Hierosolymitana Thaddaei Messanensis" za 30 solidů, při čemž doloženo, že by rád byl koupil knihy lepší, kdyby toho času nebylo drahoty veliké ve všem. R. 1367 připomíná se již co zemřelý.

Mag. Wernherus de Misna, syn Tymonův z Erdmansdorfu saského, mezi lety 1354 a 1356 písař Většího Města Pražského, muž stavu duchovního, jenž r. 1358 obdržel bohatou faru v Malíně, patronátu kláštera

Sedleckého. Za něho ustanoveno r. 1354 stálé služné protonotářům městským. Kromě bytu v domě radním, bral písař 40 kop gr. ve dvou lhůtách, o sv. Jiří a o sv. Havle. Mimo to mu hrazeny útraty, konal-li od obce které poselství, což se patrně přiházelo dosti často. Aby v té věci ulehčilo se obci, ustanoven písař r. 1362 stálým poslem či vyslancem městským (ambassiator et specialis nuntius ad legationes faciendas); z kterézto příčiny přidáno k ročnímu platu ještě 50 k. gr. (obě listiny o tom jednající otištěny jsou plným obsahem u Tadry, Kanc.). Ještě v listě papežově ze dne 2. července 1365 jmenuje se Wernerus Timonis — notarius praetorii t. j. písař radní.

Mistra Wernhera v písařství Staroměstském předcházeli dva mistrové, mag. Joannes 1320—32, noster (i. e. civium) et civitatis publicus notarius, a mag. Perchtoldus, prothonotarius civitatis Pragensis 1338—61, jenž měl dvůr na Starém Městě, neznámého položení (curia Perchtoldi notarii civitatis); po něm přejali jej farář a konvent u Sv. Benedikta. Současně s Wernherem zastával úřad písařský na Novém Městě Pražském 1360—67 (notarius Novae civitatis Pragensis)

Mag. Henricus de Richinbach, r. 1340 písař městský ve Vratislavi, rodilý Slezan. V Praze měl dům, jejž koupil oo Jechlína z Mostu. R. 1367 odstoupil z písařství, snad proto, že se toho roku Nové Město spojilo se Starým. Zemřel před r. 1386, neboť se již mluví o vdově po něm, paní Osanně. Také se připomíná dcera jeho Anna se zajímavým přívlastkem: puella literata. (Kanc.)

107. Školárové juristé.

a) Na universitě v Praze.

Wilhelmus Zbynconis de Hasenburg, syn Zbyňka z Hasenburka, mistra komory královské, bratr Zbyňka, pozdějšího arcibiskupa Pražského; studoval r. 1357 in jure canonico v Padově, a to jsa již od r. 1353 kanovníkem Pražským. Stal se kanovníkem u Všech Svatých na hradě Pražském. Cis. Karel přimlouval se za něho u papeže, aby mu udělil skolasterii v Bamberce, což se i stalo listem ze dne 1. března 1357.

Henricus Johannis Sterbonis de Lobschicz. Chovanec university Pražské, jenž r. 1359 povýšen tu na mistra svob umění. Jeho diplom doktorský ze dne 12. června t. r. jest první, jež známe, vydaný od arcib. Arnošta co kancléře university. Znaky doktorské dány jsou mu ve dvoře arcibiskupském, za obyčejných při tom obřadů. Diplomem tím obdržel Jindřich právo učiti i všecka misterská práva vykonávati jak na universitě Pražské tak i na jiném kterémkoli vysokém učení. Skutečně také r. 1365 četl na artistské fakultě Pražské. R. 1371 objevuje se co školár na universitě Montpellierské (Monte Pessulano). Téhož času obdržel provisi na kanonikat Pražský. V Montpellieru zanášel se po trojletém studování práva církevního ještě i dále tímto studiem (qui per tres annos in jure canonico studuit, prout etiam in studio M. in eodem jure studet). Mistr Henrich

pocházel ze Hlubčice, města tehdá moravského, něm. Leobschütz, neboť co se píše Lobsicz r. 1365 a Libic 1359, tím jediné Hlubčice rozuměti se musí.

Johannes quondam Alberti Prausniczeri de Trutnaw, alias dictus de Praga. Kněz diecese Pražské, bakalář v dekretích, jmenovaný v rotulu graduatorum z r. 1363. Podle jmena otcova pocházela rodina Janova z Prusnice (Prausnitz) podál Trutnova.

Conradus dictus Houbt de Mulhusen, kněz diecese Mohučské, bakalář svob. umění, jenž po tři leta a více studoval v právu církevním (in jure canonico.) Jmenován v Rotulu graduatorum z r. 1363.

Fridericus de Hetstede, jmenován r. 1365 bakalářem in decretis i odporučen dvoru papežskému od cís. Karla.

Nicolaus Petri de Missen, r. 1365 stud. in jure canonico, odporučen.

Theodoricus Lenoldi de Lunaborg stud. in jure canonico r. 1365, odporučen.

Mag. Bohuslaus jurista, juris peritus. O muži tom na ten čas jiných zpráv není než-li že byl držitelem dvou domů na Starém Městě. R. 1361 koupil dům proti kostelu Sv. Klimenta od konventuálu Svatoklimentských a r. 1362 jiný dům u Sv. Anny od Ježka medníka. Oba domy měly patrně spolu býti spojeny; nicméně prodán jest přední r. 1366 Wolflinovi ševci a zadní r. 1364 paní Else od Kamene. Slove tu B. jurista, 1362—64 juris peritus, r. 1366 magister (Tom.)

b) Na universitách zahraničných.

Nicolaus Henrici Melniker, syn měšťana Pražského, r. 1339 studens in jure canonico in curia Romana. Téhož roku, nemaje výše 17—18 let, obdržel provisí na kanovnictví Pražské. Kanovníkem slove 1341—43. R. 1352 připomíná se již co zemřelý. Následník jeho v kanovnictví byl Albert ze Sternberka, syn Petrův.

Erhardus de Suntra, podjáhní, farář v Záhoří diecese Pražské, jenž před r. 1363 zdržoval se na učení v Avinioně a jinde. O faru v Záhoří měl rozepři, ale r. 1363 potvrdil jej papež i nařídil biskupovi Litomyšlskému, aby jej v držení fary té uvedl. V listě tom slove císařským kaplanem, qui tam Avinione quam alibi studendo de licentia Arnesti arch. Prag per majorem partem temporis jura canonica audiverat.

Stephanus de Praga, scolaris in jure na universitě Perugijské r. 1339.

Slavata Sdinconis de Pyest, Olom. dioc. Studoval r. 1357 právo církevní v Montpellieru; téhož roku obdržel provisí na beneficium v kapitule Vratislavské.

Henricus de Boemia, jenž r. 1341 determinoval na universí Pařížské. Dle domnění Tadrova snad Jindřich ze Sušice, jejž prý Karel IV. povolal na universí Pražskou.

Henricus de Arena. R. 1365 nacházel se ve službě kancelláře papežské, baccalarius in legibus, abbreviator litterarum apostolicarum.

Nicolaus Rothonis, kněz diocése Pražské, farář v Zlatnikách, jmenovaný r. 1362 v rotulu právnické university Montpellierské baccalarius in decretis. Prošeno za něho, aby se mu přizní papežskou dostalo kanonikátu Pražského; což se také stalo (N. R. bacc. in decr., tunc in studio Montispessulani existens, non obstante parochiali ecclesia in Zlatnik. Prag. dioc.). R. 1371 zapsán byl na universitě Pražské za rektora Slepekova co člen národa českého.

Jacobus Bussek baccalarius in decretis, jenž r. 1397 byl officialem biskupa Litomyšlského Jana.

Paulus Martini de Choczna, r. 1353—55 veřejný notář, 1363 procurator generalis archiepiscopi Pragensis in curia Romana, jenž toho času studoval práva na učení Římské kurie.

Dalibor Jacobi de Honyezowicz, klerik diecése Olomucké, studoval před r. 1377 (asi 1373) v Padově i byl zapsán v rotulu university, aby mu od papeže uděleno bylo kanovnictví Vyšehradské, kteréhož také dosáhl. Že pak v té chvíli co rotulus podáń papeži, nebyl více v Padově, ale na učení Pražském, prosil o dispensi, které se mu také listem ze dne 17. dubna 1377 dostalo, ješto prý ještě potom po tři leta meškal na učení Padovském (postea in dicto studio P. per triennium studuit in jure canonico.)

Nicolaus quondam Stephani de Boemia, 1379 školár Padovský juris canonici, sciens linguam latinam.

Joannes Capillo Boemus, 1380 licenciat práv na učení Padovském. Ne-li později (1411) Joannes de Colonia, kanovník Pražský?

Joannes Weliconis de Zderaz, bakalář práv, studoval nepochybně v Avinioně, neboť byl přívrženec tamního pap. Klimenta VII. (1378—94). Že pak přívrženci Klimentovi od stoupenců protipapeže Urbana VI. (1378—89) v Čechách byli stiháni, nemohl se do vlasti navrátiti a takž učiněn farářem v Rotweilu, diecése Lausannské (r. 1394), v područí Avinionském, non obstante, quod idioma partis Lausanensis ignorat. (Styky 209, 263).

Adam de Bruna, filius quondam Artlewi, řeholník benediktinův na Ojvině, r. 1397 studens in jure canonico Paduae. (Ib. 273)

Jacopo di Boemia, r. 1400 scolaris in jure canonico Paduanensis (St. 273), snad že Jacobus de Bruna, jenž se r. 1407 připomíná co baccalarius in decretis (Acta).

Mag. Zavissius de Zap de Praga, 1400 studens in jure canonico, 1401 doctor decr. v Padově (Styky). Zprvu studentem fakulty artistské v Praze, po zkoušce r. 1379 licenciatem in artibus, r. 1387 jeden ze zkušebních kommissařů národa českého, r. 1406 antiquus corrector, notarius

camerae, antiquus hospes (Acta), r. 1407 kanovníkem Olomuckým (decretorum doctor), r. 1409 farářem v Prachaticích, jemuž svědčí list Husův z r. 1409 (Hus, doc. 9.)

Johannes quondam Johannis de Sussicz. Rodu vládyckého, syn vládyky Jana ze Sušice. R. 1371 studoval práva na universitě Padovské (qui ut asserit in studio Paduanensi in jure canonico studet), dle provise papežské ze dne 28. ledna 1371 kanovníkem Olomúckým (Styky 269).

Hermanus Bohunconis de Naklo. Osada, podle níž Heřman jmenován, psána jest jednou Naklz, podruhé Natklo i není jiná nežli Naklo neboli Nakel na Moravě. Byl farářem v Tovačově a kanovníkem v Kroměříži. Práva studoval v Padově 1371—76, kde se tuším seznámil s kardinálem Guillermem (capellanus familiaris), i stal se subkollektorem fructuum camerae apostolicae v diocesi Olomúcké. Již r. 1371 obdržel provisi na kanovnictví Vratislavské s podmínkou, aby faru pustil. R. 1376 dostalo se mu kanonikátu Olomúckého. Slove tu parochus in Wladislaw dioc. Olom., fructuum camerae apost. in dioc. Ol. subcollector, in studio Paduano scolaris existens (Styky 112, 269). Subkollektorem v diec. Olom. byl ještě r. 1381 (subcollector decimae papalis per dioc. Olom. Cod. Mor. XI. 215).

Wenceslaus (Velek) de Jenczenstein. Syn Pavla z Prahy, bratr arcibiskupa Jana z Jenštejna. Práva studoval zprvu na univ. Pražské, kdež zapsán byl r. 1377 co člen národa českého: W. de G. filius d. Pauli, nepos archiepiscopi, frater episcopi Myssenensis (Mon.) v Padově, spolu s Volframem ze Škvorce, pozdějším arcibiskupem (1396—1402), sestřencem. Psal jemu bratr Jan arcibiskup po moru r. 1380, aby oba netoliko nauky hleděli sobě osvojiti, ale i dobré mravy. (Cod. ep. Joannis de Jenczenstein č. 14. a 30.). V jiném listě kárá Václava pro nepořádky ve věcech peněžitých (Ib. 23). R. 1400 přijat jest Velek, již kanovník Pražský, „in familiarem papae“ patrně ku přímluvě soudruha, arc. Olbrama. Zemřel asi r. 1401, neboť dne 30. list. praví se, že uprázdněna jsou místa kanovnická Pražské i Vratislavské, jakož i proboštství u sv. Apollinaříše úmrtím Václava řeč. Velka z Jenštejna. (Styky 109, 110.)

Jan z Mašťova. V Avinioně studoval práva mladý učenec tohoto jmena, syn Purkarta, jemuž r. 1365 propůjčeno praebendované kanovnictví při kapitule Würzburské. Děd Janův, Bušek z Vilhartic, dvořenín královský, zastával téhož roku důležitý úřad purkrabího na Rotmburce. Řečeného roku bratří Ješek (Jan), Bolek a Dluhomil z Vilhartic přijeli pospolu do Avinionu.

108. Tabulae terrae Moraviae

Morava měla odprvu své vlastní zřízení soudní, v ničemž nezávisejíc od soudův země české. Podobně měla své vlastní dsky, nejprve krajské, později zemské. Na takové dsky krajské vztahují se první zprávy, jež máme o dskách moravských, pocházející z r. 1303. Jest tu řeč o dskách cúdy Olomúcké (tabulae publicae Olomucensis czudae, ad quam universae provin-

ciae Moraviae se reclinant), přičemž dokonce není potřebí, ze slov těch, stojících v listu kláštera Aulae S Mariae, usuzovati, že tu jde o zemské dsky Olomucké, neboť slovo „ad quam" vztahuje se ne na „tabulae", nýbrž na slovo „czudae". I ani slovo czuda není v tom rozhodné, ješto se tu rozumí politická přednost a výsost cúdy Olomúcké nad ostatními cúdami moravskými, neboť Olomúc byla hlavnějším hradem moravským a teprve druhým bylo Brno. Jiná zpráva, a to z r. 1327, jedná o dskách cúdy Brněnské, ježto dáno abatyši Aulae S. Mariae na Starém Brně právo, sic jinak toliko králům příslušné, aby ustanovovala písaře dskám Brněnským (notariam czudae Brunensis, qui notarius tabulas terrae habeat omni jure et utilitate, quo ab antiquo terrae seu czudae notarii consueverunt habere).

Že kromě desk Olomúckých a Brněnských byly na Moravě, zároveň s cúdami, také i dsky jiné: Znojemské a Jamnické, vidí se z té okolnosti, že i po r. 1348, když zařízeno dsky zemské v Olomúci a v Brně, v Brněnských dskách ještě po 25 let zachovával se rozdíl mezi cudou Brněnskou, a cudami Znojemskou, Jamnickou, ano i Jihlavskou.

Dsky zemské v Olomouci a v Brně založeny r. 1348; svědčí o tom první zápis Olomúcký z roku tohoto: In concilio Olomucii in crastino S Jacobi (26. července) tabulae terrae originem habuerunt secundum dispositionem et ordinationem regis, a v Brněnských: Tabula seu liber terrae, quem d. Karolus pro insertione vel annotatione venditionum, donationum, prout supra, bonorum sive hereditatum nobilium et incolarum in districtibus Brunensi, Snoymensi et Jempnicensi situatorum, provide constituit et creavit, pro testimonio et memoria causarum suprascriptarum perpetuo valituris. Zevnější rozdíl mezi zemskými dskami země české a dskami moravskými jest tedy ve XIV. věku ten, že Morava obdržela dvoje dsky zemské, kdežto Čechy měly jediné dsky celé zemi společné. Příčina tomu byla starodávné rozpoltění Moravy na údělná knížectví, Olomúcké přední, Brněnské druhé, čemuž nic podobného nebylo v zemi české.

Dsky zemské jak Olomúcké tak Brněnské počínající rokem 1348 dochovaly se nás v celosti a úplnosti své beze vší pohromy až po dnešní den. Psány jsou původně na pergaméně; kdykoliv nový komorník uvázal se v úřad komornictví zemského, založena jest kniha nová, čímž se stalo, že se dsky moravské rozeznávají podle komorníkův. Svou knihu každý komorník označil svým štítem neboli erbem. Zapisování dálo se jazykem latinským. Při dskách Brněnských stala se r. 1373 při nastoupení zemského písaře Václava Mladějovce z Mladějova změna ta, že rozlišování podle starých cud, Znojemské, Jemnické, též i Jihlavské vzalo za své a uznáváno jenom cúdu Brněnskou.

Pořádek Olomúckých desk v první době (až do válek husitských) jest následující: Liber domini Joannis de Cravar 1348—71. Liber d. Benessii de Crawarn primus ještě r. 1371—73, secundus 1373—74. Liber d. Wenceslai de Strasnicz 1376. Liber d. Wokonis de Crawar 1381—86. Liber d. Joannis de Lukov (Jana neboli Ješka ze Sternberka) 1386—87. Kniha bez nápisu, ale se štítem komorníka Ješka Pušky z Kunštatu 1389—99. Knyehy prvnye pana Petra z Krawarz 1406—09. Liber d. Petri de Crawarz 1412. dom. Wilhelmi de Pernstayn 1417—20.

Pořádek Brněnských desk:

Liber d. Erhardi de Cunstat primus 1348—50. Liber d. Joannis de Crawar 1351—52. Liber d. Joannis de Bozkovicz 1353—61. Liber d. Wilhelmi de Cunstat 1364—67. Liber d. Mathussii de Sternberg 1368—72. Liber d. Jesskonis de Sternberg 1343—84. Liber Ctiborii de Cymburg 1385—92. Liber d. Erhardi de Cunstat secundus 1398—1404. Liber nob. d. Erhardi de Cunstat tertius 1407—12. Liber d. Wilhelmi de Pernstein (kniehy starého pána z Pernšteina) 1409. Liber nob. d. Joannis de Lompnicz.

Opavsko, staré toto území moravských žup Holešické i Hradecké, patřilo sice napořád k Moravě, ale soud mělo svůj vlastní a tolikéž i dsky své, kteréž r. 1431 ohněm zkázu vzaly, ale ještě téhož roku obnoveny jsou.

Po odloučení okrsku Krnovského od Opavska, kteréž se skutkem stalo za knížete Mikuláše IV. na sklonku XIV. věku, zřízen jest schvalní soud zemský v Krnově a s ním i dsky. Dsky Krnovské berou počátek rokem 1403; psány jsou na papíře v malém folio. Zápisy odprvu byly německé.

109. Bulla aurea.

Kdoby byl skladatelem Zlaté bully, tohoto základního zákona říše římsko-německé, určitě se neví. Domněnka jest, že ním byl Rudolf ze Friedberka, notář a korrektor v kancelláři Karlově, jenž r. 1355 s císařem byl v Normberce. Zde na sněmu říšském jednáno o schválení tohoto zákoníka, jenž rok nato, v lednu 1356, na sněmu v Metách přijat byl. Bulla aurea, latině psaná a jméno své dle zlaté pečeti neboli bully nesoucí, obsahuje ve dvou částech 30 kapitol; první část jedná o volbě krále římského a o volencích, druhá obmezuje právo pěstní. Království českého dotýkají se kap. VII. (De successione electorum), kap. VIII. (De regis Boemiae et regnicolarum ejus immunitate), IX. (De auri, argenti et aliarum specierum mineris) a X. (De monetis).

Zlatá bulla, po níž celý tento základní zákon jmenován, ukazuje na líci císaře sedícího na trůně, se žezlem v pravici a jablkem říšským v levici. Opis ve dvou kruzích: „Karolus divina favente clemencia Romanorum imperator semper augustus et Boemiae rex." Na rubu spatřuje se budova se dvěma věžemi a ve bráně slova „Aurea Roma", pak opis: „Roma caput mundi regit orbis frena rotundi."

Zákoník má podpis kancléře císařova, Rudolfa ze Friedberka a Bartola z Perugie, i byl slavně prohlášen v Metách dne 25. března 1356. Originál textový chová se posud v Römeru ve Frankfurtě.

110. Bartolus de Saxo Ferrato.

V úvodu ke Právům Městským píše Koldín o Bartolovi de Saxoferrato, slavném právníku vlaském, takovými slovy, jakoby císař Karel užíval byl porady a péra jeho k sepsání zákonů zemských. Těmito zákony míní Koldín zákoník Majestas Carolina. Píše: „Čehož potomních časův jiní císařové římští i také králové čeští bedlivě šetříce a těch příkladů a šlépějí předků svých, císařů římských, pobožně následujíce, totéž jsou činivali, jako slavné paměti císař Karel t. j. čtvrtý, Otec vlasti řečený, mnohá dobrá a chvalitebná právní nařízení v tomto království českém k rozeznávání spravedlnosti lidských, mívaje a užívaje v radách svých onoho osvíceného muže a vtipu velmi ostrého i v právích zběhlého, Bartola řečeného, jenž nemalou chválu

mimo jiné jurisconsultos obdržel, že více o právích nežli kteří jiní psal, s jeho radou jest ustanovil, kteráž s obecními a římskými právy se srovnávají.“ Mistr Bacháček v programmu universitním k r. 1611 praví dokonce, že Bartolus byl professorem práv na universitě Pražské (!) a že leges bohemas a Przemislao, agricola Stadicensi, latas, in hodiernam juris formam pro municipiis bohemis concinnasse (!!). Ale nenalezá se ani té nejmenší stopy, že by Bartolus kdy byl býval v Čechách anebo o právích českých pracoval. Ob dieser Rechtsgelehrte jemals an der Verfertigung der böhmischen Rechte oder der Goldnen Bulle theilgehabt, habe ich nirgends ausfindig machen können, tak píše Pelzel (K. Karl IV. 463). Aniž také pečlivý životopisec Bartolův, Bernabei, čehož o cestě Bartolově do Čech a o právnických pracích jeho pro cís. Karla poznamenal. Tím také padá tvrzení Voigtovo z r. 1773, že Karel „ad reformandam regni B. politiam Bartolum, summi nominis ea aetate juris interpretem, ex Italia excivit aut potius legatione Perusinorum apud se fungentem Pragae detinuit“.

Rovněž nepodobno, že by Bartolus účast jakou míval v redakci Zlaté Bully. Všakť víme, že nesetkal se s císařem ani v Čechách ani v Němcích; shledali se v Pise, a to jen na kratičkou chvíli, když se Karel na císařství korunovaný v květnu r. 1355 vracel z Říma; Bartolus byl tu členem holdovacího poselstva města Perugie.

Nicméně nemůžeme jej mlčením pominouti, byť jen i proto, aby vyvráceno bylo domnění o nějakém vplyvu jeho na zákonodárství české a německé. (O životě Bartolovu jedná Exkurs VII.)

III. Joannes de Gumpolcz.

Rodem z Humpolce (Gumpolcz) byl Jan kněz diecése Pražské. Prvni služby písařské konal ve Větším Městě Pražském jakožto menší písař (J. subnotarius M. C. Prag.) R. 1359 setkáváme se s ním v Jihlavě, kdež zprvu byl školmistrem (rector scolae, magister scolae) a s cís. přivolením spolu veřejným notářem, brzo pak písařem městským. Volba jeho za písaře stala se ten den před Božím narozením, dne 23. pros. 1360, a to jednohlasně (in matutino colloquio seu maniloquio unanimiter). Sám tak zapsal Jan: Me Johannem da Gumpolcz, clericum Prag. dioc., publicum notarium auctoritate s. Imperii et magistrum scolae Iglaviensis, in civitatis notarium elegerunt. (Před ním tam písařoval Mikuláš z Mělníka.)

V tomto postavení setrval Jan po celých devět let, až do r. 1369, kde služby samochtě a náhle se vzdal. Vzdání stalo se tak nakvap, že nález jeden jeho rukou psaný uprostřed textu jest nedopsán; příčinu zavdala nějaká ostrá rozepře mezi ním a radními pány. Nicméně zůstal rektorem školním i dále; aspoň dne 13. září 1369 prodal mu p. Děpolt dům svůj ve městě a r. 1370 svědčí (notarius quondam civitatis) o koupi úroku nějakého. R. 1379 shledáváme Jana písařem arcibiskupské komory, ač jestliže jméno ručí za identitu; slove tu „Henzlinus de Gumpolcz“.

Znamenité dílo zanechal Jan z doby písaření svého v Jihlavě; jest to kniha zápisův městských, kterouž on hned po nastoupení služby své r. 1361

založil. Do té doby nebylo prý tam knih takových; pravíť zajisté, že co tuto uložil do knihy, našel na listech potrhaných nepečlivě psané, a jak je našel, tak že je do knihy jedné ingrossoval a uložil, aby zmařením oněch listů nestala se někomu snad veliká a těžká ujma i škoda. Sám nazývá knihu tuto „tabulae civitatis", patrně po vzoru desk zemských, ještě zápisné knihy městské jindy a jinde nenazýváno „tabulas"; toho výrazu vtenčas užíváno toliko o dskách zemských.

Jiné dílo, mnohem znamenitější, jsou: *Sententiae Iglavienses a) Super causis montanis, b) super causis civilibus.*

V Jihlavě Jan založil tuto sbírku právních nálezů, soudních výpovědí a ponaučení ve věcech hornických a ve věcech práva městského, jenž od přísežných Jihlavských byla jsou vydána jak městu Jihlavě samému, tak i četným osadám, zvláště hornickým v Čechách i na Moravě. Napřed položeno registrum celého textu, potom 95 rozsudků hornických, načež následuje 246 nálezů městských. Text těchto nálezů tím jest zvláště zajímavý, že článek v celém pořadoví 264tý, obsahující výklad slova „mortificator" pojednou jest přetržen a nedopsán (sed homicida dicitur ex ira, ratione vindictae de vilipensione sumendae, vel . . . .) Dle rejstříku mělo následovati kusův ještě 29, i nenásledují. Ne bez podobnosti může se tedy říci, že jest to onen nález nedopsaný, o němžto svrchu praveno, že Jan při něm náhle úřad svůj složil. Dle toho byl nález ten psán r. 1369 a o knize pracováno od 1365 do 1369. Byl-li Jan sběratelem těch nálezů nebo toliko písařem té knihy, nelze natenčas rozhodnouti. Tento rukopis stal se ostatně podkladem skvostného druhého kodexu, o jehožto zpořízení postaral se pozdější písař Jihlavský, Jan z Gelnhausen.

Hornické nálezy vydal J. A. Tomaschek ve spisu „Das alte Bergrecht von Iglau u. seine bergrechtlichen Schöffensprüche" (1897), kdežto nálezy civilní vydány jsou od téhož učence v knize: „Der Oberhof Iglau in Maehren u. seine Schöffensprüche" (1868). Tomaschek ve všech spisech svých o Jihlavě mate Jana z Humpolce s Janem z Gelnhausen i spletl oba tyto písaře Jihlavské tak, že rozuzlení tohoto zádrhle s velikými spojeno bylo obtížemi. Němečtí učenci, jako prof. Burdach, jenž bez ohledu na výzkumy české šli po stopě Tomaschkově, chybu tuto konečně sami uznati museli.

112. Mag. Johannes de Gelnhausen.

Mistr Jan z Gelnhausen pocházel z Němec a sice z města Gelnhausen podnes stávajícího mezi Frankfurtem n. M. a Fuldou; sám se psal clericus Moguntinensis dioceseos. Otec jeho byl Kunrát řečený Reichmut, usedlý v Gelnhausen (Conradus dictus Reichmut de Geylnhausen). Do Čech dostal se ještě dosti mlád; nalezámeť jej něco před r. 1343 v Hoře Kutné jakožto dolového písaře urburéře Tomáše Welfla nebo Wolflína (grubenschreiber über sechs gruben bey her Thoma Wolffels czeyten. Wolflín urburéřem byl 1342—43, načež se stal mincmistrem). Později, za horního písaře Petra Schobra z Jihlavy, byl menším písařem horním v Hoře (unterpergschreiber auf dem Kutten Berg czu dez Peter Schober von der Ygla czeiten), asi 1344—63. Z Kutné Hory dostal se ke dvoru císaře Karla IV., kdež r. 1365

slove komorním písařem císařovým pro Čechy (notarius thesauri d. Imperatoris per regnum Boemiae). Od r. 1366 do r. 1372 zastával úřad placeného císařského registratora (registrator stipendiatus), i sám se později píše maister J. v. G., etwen Keiser Karls, kuniges czu Behem, schreiber. (Že by od císaře r. 1359 obdařen byl za služby Říši konané manstvím a lesním úřadem v Gelnhausích, odkudž prý se psal „z Gelnhausen", patrná jest mýlka; dání toto týkalo se zcela jiného Jana z Gelnhausen, lesního tamního, syna Fridrichova, též lesního, nikoli Jana Reichmuta Konrádova).

Při dvoře Karlově v Praze nacházel se v ty časy protonotář nebo kancléř Jan ze Středy, Joannes Noviforensis (viz č. 104), s nímžto Jan záhy vešel ve styky velmi blízké, ano i důvěrné. Biskup přimlouval se u císaře za něho, aby mu v postavení jeho něčím přilepšil (quatenus humili et fideli creaturae vestrae, Joanni de G., memoriam habere dignemini, ut status suus in aliquo emendetur). Zdá se, že dosáhl čeho si žádal; neboť s jistou chloubou podpisoval se „nejvyšším a též honorovaným registratorem listin" (summus ac etiam stipendiatus litterarum registrator (Tadra, Jan biskup.) Když pak biskup sám r. 1374 pozbyl kancléřství a musel odebrati se z Prahy na biskupský stolec Olomúcký, šel také mistr Jan s ním; z kteréhožto děje souditi lze, že příčina, pro kterou museli odejíti ze služeb císařských, pocházela od nich od obou.

Z posledních let registratorství Janova víme, že r. 1372, 9. února zregistroval list cís. Karla z Vratislavi Boršovi z Rismburka, hejtmanovi v Bavořích daný (Johannes de Geylnhusen), r. 1372, 19. září, listy o prominutí odmrtí po královských městech českých (R. Johannes de Geylnhusen) a r. 1373. dne 25. dubna, list z Prahy (R. Joh. de Geylnhusen. Čel. II., 450, 517, 678).

Z Prahy odešel jakožto veřejný notář císařským i apoštolským ztvrzením opatřený, povolání to dosti výnosné a vzácné. Vedle toho byl i písařem biskupským.(J. quondam Conradi dicti Reichmut de Geylnhausen, Mag. dioc., publicus auctoritate apost. et imper. notarius.) První zprávy o tom pocházejí ze dne 2. dubna a 16. srpna 1375, kdež ho biskup jmenuje svého notáře i také sekretáře a dvořenína (C. Mor. X. 249 a 259. Johannes Gelnhusen notarius noster.)

Z té doby, co Jan byl již jen notářem a sekretářem biskupa a co takový přebýval ne již v Praze, ale na Moravě, máme zpráv o něm nemnoho. Jednoho roku (mezi 1375 a 1378) vypraven jest od biskupa v poselství k císaři (J. de G. notarius et secretarius noster, praví o něm biskup), podruhé k arcibiskupovi (J. de G. prothonotarius et familiaris meus. Canc. Novifor. 44, 96); přitom měl věřící list průvodní, kredenci (vadit nunc J. de G. prothonotarius noster ad archiepiscopum Pragensem. Ib. 173). Roku 1376 poslán byl od biskupa k císaři do Říma i k papeži. (RCel.)

Téhož roku slove notarius publicus (Ib. 217). Také r. 1377, dne 23. července, podepsán jest co notář veřejný (Ego Joh., quondam etc. Cod. Mor. XI. č. 86, 328, 452, též i X. 259). Naposledy setkáváme se s ním co písařem biskupovým dne 29. ledna 1379 (Joh. Gelnhauschen notarius

noster. CMor. XI. č. 140). — Ze služeb biskupových vystoupil Jan průběhem r. 1379 nebo r. 1380, ještě před smrtí biskupovou. Stal se písařem města Brna. Vidíme to z toho děje, že byl dne 21. pros. 1380 od obce vypraven na Znojem, kdežto tři dni potom bisk. Jan (24. pros.) navždy zavřel oči.

Na Znojem vyslán jest od rady Brněnské ku kardinalovi de Pileis, s králem Václavem tam nocujícímu, aby při rozsáhlé známosti, již měl u kardinála a též i u dvořenínů královych, záležitosti Brněnské věrně vyřizoval (Cod. Mor. XI. 207). Slove tu Johannes de Guhlenhusen, notarius civitatis nostrae Brunnensis). Roku 1384 podepsán jest na notářském aktu kláštera Žďárského a faráře z Lovčic v Brně zdělaném; slove tu „Johannes quondam Conradi dicti Reichmut de Geylnhausen Mag. dioc., publicus auctoritate apost. et imp. notarius ac scriba Brunensis" (Ib. č. 328.) Též ještě i r. 1387, dne 22. září pobýval v Brně, anoť rada Brněnská psaní poslala radě Kolínské nad Rýnem, a tu podepsán „Joh. de Geilnhusen Mag. dioc., publ. auct. apost. et imp. ac nostrae civitatis notarius" (Ib. 452.)

Ze služby Brněnské vystoupil roku nezcela zjištěného, nejspíše koncem r. 1387 nebo 1388, přijav na se písařství ve městě Jihlavě, ale nedoloženo kterého roku, i zůstal v té službě až do r. 1404. Ze dne 10. září 1398 pochodí listina notárská, kterou Jan z Gelnhausen sepsal v rozepři mezi knězem Janem z Pelhřimova stud. Pr., a Mikulášem Holgastem, měšťanem Jihlavským. R. 1400, dne 25. června byl svědkem při závěti Jakuba Kussiczerta a r. 1404 podpisuje se ještě co písař radní i notář veřejný (J. de G. notarius civitatis et publicus). Toť poslední datum o něm.

Za svého pobytu v Jihlavě přeložil městská privilegia krále Václava I. z latiny do němčiny. Též také Jus regale montanorum krále Václava II., kteryžto text zachován ve slavném kodexu Kutnohorském.

Mistr Jan dosáhl věku velmi vysokého; přečkal císaře Karla o 26—27 a biskupa Jana ze Středy o 14 let. Přehlédneme-li všecky služby jeho, shledáváme, že v Kutné Hoře pobyl skoro přes 20 let (1343—65), při dvoře v Praze 10 let (1365—74), v Olomouci 5 let (1375—1380), v Brně 7 let (1380—87) a v Jihlavě 17 roků (1387—1404). Přišel-li do Čech (t. j. do Hory) ve svém 25. roce, dosáhl věku 85—86 let a působil v Čechách a na Moravě plně 60 let!

Collectarius perpetuarum formarum.

O původu tohoto spisu a o příčině jeho sepsání podává spis. sám zprávu vítanou; praví: Dum olim in aula caesarea b. m. divi Karoli IV. Rom. imp. et Boh. regis clarissimi moratus sum et etiam stipendiatus et Sui gratia litterarum registrator existens et in registris litterarum tam Imperii s., quam regni B. saepe delectanter facta Ejus atque gesta magnifica scrutans perlegerem et multos formularios styli curiae imp. inepte et incomplete compositos tam in cancellaria quam extra viderem . . . placuit mihi . . . ex omnibus registris . . . formas stabiles et perpetuas praecipuo studio colligere et in unum corpus redigere ad commemorationem . . . . Sbírku tuto mistr Jan věnoval rakouskému vévodovi Albrechtovi III., jenž vládnul mezi r. 1365 a 1395, aby prý Austria k sobě přijala, z čeho se těší Bohemia (assumat nunc Austria, de quo delectatur Bohemia). Ze slov těchto můžeme souditi, že sbírka sama založena ještě za těch dob, co mistr Jan byl úředníkem dvorské kancelláře Karlovy, tedy mezi r. 1365—75, a že opis jeden podán od Jana, již

notáře Brněnského (olim supremus cancellariae Imp. registrator, nunc scriba Brunensis 1380—87.) Collectarius obsahuje některé listy, jenž jsou také pojaty do formuláře bisk. Jana ze Středy. Vydána jest sbírka Janova J. Hoffmannem pod titulem: „Sammlung ungedruckter Nachrichten 1737".

Collectarius diversarum litterarum.

Tato sbírka obsahuje listy rozličné z kancelláře Karlovy, též i řadu listů týkajících se markrabí Jošta a Prokopa, bratra jeho. Snůška tato zpořízena jest v té době, když mistr Jan písařem byl v Brně, tedy mezi závěrkem r. 1380 a r. 1387, ještě za životy panujícího markrabí Jošta, jenž byl po otci Janovi následoval r. 1375. Věnován jest Collectarius ten illustrissimo principi Jodoco marchioni et domino, felicis terrae Moraviae rectori . . . i podepsán sběratel: Indignus servus vester, J. olim C. dicti Richmut de Geilnhusen, juxta Vestrum beneplacitum scriba Brunensis.

Sbírka zachovala se v bibliothece Vatikánské (cod. chart. saec, XV. č. 3995). První podal zprávu o ní dr. Beda Dudík v „Iter romanum". Rukopis ten není originál, ale přepis pozdější, velmi prý nesprávný a chybný.

Německý překlad Výsad města Jihlavy (viz č. 26.).

Hye hebt sich an dy furstliche handveste der durchlewtigen fursten u. herren, kunig Waczlabs des Ersten u. kunig Ottakars, seyns sun, vber dy recht u. gnaden, dy sy der stat czu Igla mildeclich getan haben durch yrer getreuen dinste willen, dy meister Johannes von Geylnhausen, etwenn des keyser Karls schreiber v. yczunt czur Igla statschreiber czu dewcz gemacht hat.

Německý překlad Horničího práva krále Václava II. (viz č. 59.)

Hye hebent sich an di perkrecht, di meister Johannes von Gelhawsen gedewtschet hat. Wir Wenczlaw von gotes gnaden der ander, kunig czu Behem, der von ersten mit gotes hulfe das kunigreich czu Polan czu dem kunigreich czu Behem pracht hat.

113. Mag. Nicolaus de Pilgrams.

Mikuláš, syn Děpolda z Pelhřimova, knězem byl diecése Pražské i slove r. 1363 v listu papežském in jure canonico baccalareus. Již r. 1351 uvozuje se mezi advokáty konsistorskými „mag. N. de P." co „juris peritus". Byl jeden z důvěrnějších osob při dvoře Karlově (Caroli IV. capellanus, familiaris domesticus et commensalis). Když se r. 1353 protonotář královský Jan ze Středy stal biskupem Litomyšlským, udělena jest listem papežským ze dne 10. října 1353 fara ve Středě (Novum forum), kterou byl do té doby držel řečený Jan, Mikulášovi, jenž stal se hned potom, spolu s bratrem Janovým, Matějem, zástupcem biskupovým ve správě Litomyšlského biskupství (officialis Lutomyssl.). Napořád jsa v držení fary Středské, stal se kanovníkem na Vyšehradě, avšak nevešel v užívání praebendy té, pročež způsobeno ode dvora papežského, patrně ku přímluvě Karlově, že r. 1363 jmenován byl kanovníkem na hradě Pražském, non obstante canonicatu Wisegrad. et ecclesia parochiali in Novoforo (Tadra).

114. Mag. Petrus Odolenus Bonczonis.

Již první zpráva, kterou máme o Odolenovi, vzbuzuje interesse k osobě jeho: byltě prvním učitelem Jana z Jenšteina, asi 10—12letého, potomního arcibiskupa, a to v letech 1360—62. Jan již arcibiskupem jsa zachovával srdečnou vděčnost a vřelou úctu k učiteli svému (magistri mei — píše Jan

— a quo pueritiae aevo imbutus fueram elementis). Druhá zpráva zvěstuje, že Odolen byl písařem arcibiskupským r. 1366 (slove tu Odolenus Bonczonis), tedy za arcib. Jana Očka, strýce Janova, z čehož dobře můžeme souditi, že Janovi dán Odolen za učitele z volby Očkovy. R. 1371 slove kaplanem a stolovníkem cis. Karlovým, jsa toho času bakalářem v dekretích. Toho roku pokračoval v právích na universí Montpellierské (qui in studio Montispessulani in decretis studet). Již v ten čas — v lednu 1371 — nazývá se v listě papežském „canonicus Pragensis". (Kanc.) Na universí Montpellierské setkal se tuším r. 1373 s učněm svým, Janem z Jenšteina, jenž se dobře pamatoval, kterak tam pilen byl Odolen, že až i noci obětoval studiím. V ten čas poprvé se Odolen jmenuje proboštem u sv. Jiljí v Praze, v kteréžto hodnosti setrval až do r. 1380. Roku 1376 císař vypravil jej v důležitém poselství do Říma; jednánoť s papežem o volbu syna císařova Václava za krále římského. Zdá se, že Odolen navraceje se z Říma zůstal v Bononii, aby tam dosáhl misterství neboli doktorátu práv, k čemuž mu Jan arcibiskup s velikou radostí přání svá vyslovil (cum magistri mei digna laurea video frontem decorari) a spolu po něm Filipa kardinala Bononského a Jana z Lignana professora pozdravuje (Cod. epist. 69). Ale nedosti na tom: Ve své horlivé píli dal se Odolen r. 1377 zapsati i na školu juristskou při universí Pražské. Ještě jednou vypraven jest v poselství královském za hranice a tu patrně zemřel, neboť r. 1381 slove proboštem u sv. Jiljí již kněz Vítek. Byl prý též kanovníkem Boleslavským a držel faru ve Všebořicích (Styky). V Praze měl jednoho času rozepři s Janem Rudničkou o faru sv. Ondřeje. Byl-li Bohunek minorita (Bohunco Bonczonis), jenž r. 1389 stal se kaplanem papežským v Římě (Styky), mladším bratrem Odolenovým, může se podle času i podle jména i podle okolnosti dobře přiznati.

115. Thedoricus de Damerow.

Mistr Damerow byl pochozením Prus ze staropruské osady Damerova. Studia svá konal v Paříži i chtěla tomu náhoda, že se tam stal mistrem artistským za mistra Alberta Rankova (sub mag. Alberto de Boemia) roku 1363. Zaplatil dva solidi. V říjnu téhož roku zvolen jest za prokuratora anglického národa. Okolo r. 1372 dostal se ke dvoru císařovu do Prahy i byl tu co prothonotář v důvěrném obcování s kancléřem Janem ze Středy. Z Paříže přinesl si hodnost mistra artistského i bakaláře práv. R. 1375 25. září obdržel papežskou provisí na probošství P. M. v Krakově, i slove tu „secretarius et continuus commensalis císařův", načež r. 1376 uveden jest v držení té praebendy, i slove „secretarius Caroli IV., praepositus ecclesiae M. S. Cracoviensis". R. 1398 kanovníkem v Krakově; jménem jeho ujal se toho místa prokurator jeho, veřejný písař Hynek z Vepřeka. Od r. 1378, patrně teprv po smrti cis. Karla, jmenuje se biskupem v Dorpatě, kterýmž zůstal až do r. 1400 (St. 251). Mezi r. 1374 a 1378 půjčil Damerow knihu svou: Biridani mag. Quaestiones super decem libris Ethicorum Aristotelis biskupovi Janu ze Středy, jemužto šlo o opis její.

116. Sanderus Rambow et Wilhelmus de Lestkow.

Pokud víme, byl Rambow do r. 1373 farářem v Mohelnici a od toho roku arcijáhnem Přerovským a officialem bisk. dvora Olomúckého. Tu byl ve styku s biskupem Janem, ondy kancléřem Karlovým, jenž r. 1374 usadil se stále v Olomouci. Jest po něm literární památka:

Cancellaria officialis Sanderi Olomucensis de stylo Johannis episcopi Olomucensis, Noviforensis.

Pod tímto titulem známa jest sbírka listů biskupa Jana, zachovaná a přivázaná k rukopisu univ. bibliotheky Pražské (4. A, 5). Písmo s konce XIV. století. Sbírka tato obsahuje řadu listů biskupových, souhlasných s obsahem rukopisu Celoveckého, a kromě toho Processus judiciarius a mnoho formulí věcí církevních se týkajících. Celkem 178 kusů po většině krátkých, při nichž jména místní a osobní jsou vynechána. Jsou tu Citationes, absolutiones, confirmationes atd., co do formy úplně souhlasící s formulemi Cancellariae Arnesti, i patrně napodobeny, ano i založeny podle vzoru tohoto formuláře Arnoštova. Předmětem svým zasahují tyto formule ještě do poslední doby biskupa Jana, když byl Jan již jmenován za biskupa Vratislavského.

Zdá se, že formulář Sanderův shoduje se s rukopisem: Formulae et varii processus juris, collectae praecipue ex epistolis J. episc. Olomucensis, o němž zmínka v Boh. docta III. 114.

Wilém z Lestkova, člen rodu Hasmburského, kaplan a arcibisk. kanovník Pražský, děkan Vyšehradský, skladatel životopisu arcibiskupa Arnošta. Děkanem Vyšehradským stal se po Janovi Paduanském 1359. Roku 1363 slove officialem arcibiskupovým. Uloženo mu, aby spolu s mistrem Vojtěchem z Ježova prozkoumal psaná kázaní Miličova, což se státi nemohlo leč před r. 1369, ježto tohoto roku Vilém zemřel. „Vir illuminatus" (Živ. Miličův). R. 1359 a 1361 konal důležitá poselství císařova ke stolci papežskému. Proslavil se co horlivý sběratel kněh rukopisných z oboru nejen bohosloveckého, ale i z oboru svobodných umění a zvláště také práva církevního. Ponejvíce jich koupil v Avinioně a z jiných končin světa (et in aliis mundi partibus). Bibliothéku Vilémem takto shledanou cís. Karel r. 1370, tedy ten rok po smrti Vilémové, za 100 hř. stř. koupil, aby ji daroval vysokému učení Pražskému, pro collegio studentium in Praga.

Jakožto kanovník Pražský byl Vilém v užívání praebendy Ujezdecké, i platil z ní pap. desátku kopu 36 gr.

117. Prvotiny práv viničných.

Bylo by mylné, kdyby kdo počátky českého vinařství kladl tep. ve do těch dob, kde Karel IV. nařídil zakládati vinohrady okolo Prahy a jinde po krajích. Máme hojně zpráv listinných hned z XI. i XII. věku, že víno pěstováno u Prahy na Petříně, ve Veleslavíně, v Prosíku a pod Vyšehradem, pak v Libušíně a Uhercích, u Litoměřic v Pokratických, Žitenických, Žichlicích, dále v Bělště. u Mostu, ve Svinčicích, v Odolicích, v Mirešovicích, v Boleslavště (v Badrech), v Kúřímště (v Bojšicích). Na Moravě jeví se stopy vinic dle listin XIII. věku u Znojma, v Louce, v Miroslavi, u Strachotína (v Pavlovicích, Popovicích), v okolí Velehradu (v Polešovicích, v Maťa-

ticích, v Břestku) a j. Avšak tvůrcem spořádaného vinaření a zakladatelem práv viničných jest ovšem Karel, jenž r. 1358 vydal nařízení, aby na všech vrchách neboli horách ve třech mílech okolo Prahy dělány byly vinohrady, buď od majetníkův půdy anebo od jiných podnikatelův.

S vinařstvím seznámil se Karel hned ve Francii, pak také na Moravě, kdež byl markrabím. Z Moravy máme zprávu v listě bisk. Brunona z r. 1266, že podnikatelům vinohradů propůjčováno pozemky příhodné proti desítileté svobodě neboli lhůtě, načež podnikatel povinen byl majetníkovi dávat jistý plat (Cod. jur. boh. I. 53). Sám biskup v témž spůsobu založil vinice u Kroměříže a ustanovil souseda tamního Kunrata z Landsperku za perkmistra, kteryžto název tedy poprvé se objevuje r. 1266 (Ib.).

Také i Karel nad novými vinohrady ustanovil perkmistra, jehož jmenovala obec Staroměstská. List na to vydán dne 16. února 1358, načež následovaly další tři ze dne 13. května 1358, 9. ledna 1370 a 6. ledna 1373 (Čel. I. 68, 90, 94). Toť základ a kořen práv viničných neboli, jak se na Moravě říkalo, horenských.

Při právu viničném záhy založena v Praze také „Registra perkrechtní hor viničných". První Liber contractuum zabrnuje dobu 1404—13, druhý dobu 1413—45.

118. Mag. Albertus Ranconis de Ericinio (Mistr Vojtěch z Ježova).

V týž čas co se na universitě Pařížské jmenuje mistr Albertus de Alto Castro, meškal tam jiný Čech, též klerik diecése Pražské, Albertus jménem. Tento Albert na učení Pařížském determinoval hned r. 1345 ve svobodných uměních a r. 1346 v bohosloví. V obojím případě prominuty jsou mu taxy (Albertus de Boemia determinavit sub mag. Joanne de Wessalya, A. de B. det. sub mag. Conrado de Meydebergh; cujus bursa nihil). Již z toho vidno, že A. za svých studií v Paříži byl vlastně chud, což se potvrzuje také napomenutím arc. Jana z Jenštejna z r. 1388, že by měl býti pamětliv chudoby, ve které sám dlel, dokud byl v Paříži na fakultě artistské (magister actu legens in artibus). R. 1349 determinoval za něho (sub mag. Alberto de Yeschow) Sulek z Prahy, jenž se r. 1351 též za něho (sub mag. Alberto de Boemia) stal licenciátem svob. umění.

Později, ale vždy ještě před r. 1352, získal v Paříži bakalářství písma svatého, tak že r. 1363 psal se in sacra theologia bacalarius, bachalaureus in sacra pagina.

R. 1352, dne 13. února, při valném shromáždění akademického národa anglického, ku kterémuž toho času náleželi také Čechové, žádal A. za přimluvu, aby přijat byl do kolleje na theologickou školu Sorbonskou, kteréžto žádosti jednohlasně vyhověno jest (supplicavit d. A. pro una littera sub sigillo nationis dirigenda d. cardinali Autissiodorensi, ut provideat eidem magistro, quod possit recipi tanquam socius in domo Sorbonae, et concessa est unanimiter, nemine reclamante). „Socius hujus domus" připsal on sám v jedné knize. Vážnost A. na učení Pařížském rostla tou měrou, že dne

10. října 1355 zvolen jest dokonce i za rektora tohoto učení, na obvyklou dobu trojměsíčnou, za kteréhožto rektorátu stalo se (dne 10. pros.) snešení fakulty artistské, že diktovati žákům přednášky do péra přísnými tresty zapovědíno i staveno. O rektorství Vojtěchovu svědčí zápiska v knize jedné, kterou sobě psáti dal v Paříži: Iste liber (De sancto amore) est scriptus Parisius pro mag. Alberto de Boemia tunc rectore universitatis Parisiensis existente, a vedle toho propůjčka papežského stolce ze dne 24. června roku 1363, týkající se kanonikátu Vratislavského, kdež se dí: Adalberto Ranconis de Ericinio, in s. theologia baccalario, quique olim rector universitatis Parisiensis, ut asseris, fuisti.

V ten čas determinovali v Paříži dva kandidáti z Čech: 1356 Conradus Mathiae de Boemia, r. 1358 Martinus Wesselicz de Boemia, syn rytíře Ješka z Veselic, napotomní professor theologie v Praze, pak r. 1358 Fridmannus de Praga, napotomní professor artistské fakulty v Praze, a Joannes Drenconis de Elau (Jilové) Bohemus. O Vojtěchovi jakožto členu university Pařížské děje se zmínka r. 1359; jmenujeť se tu mezi svědky fundace studentské jistým Škotem založené, vedle právě jmenovaného Kunrata a Martina de Boemia.

Ok. r. 1360, kdež sobě mistr V. opakovaně vypůjčoval peníze u pokladny anglického národa, odešel z Paříže, ale nikoli do Prahy, nýbrž jak se zdá, do Avinionu, ke dvoru papežskému, tuším proto, aby popohnal ustanovení své za kanovníka Pražského, kteréžto hodnosti dosáhl určitě teprvé r. 1364. Mezi tím časem pilně přednášel na universitě Pařížské, a sice o theologii, kdež měl mezi jedenácti professory o Sermonech přednášejícími r. 1364 tolik posluchačů jako všichni dohromady za posledních osmi let. Navštěvovali čtení jeho canonici regulares, monachi nigri (benediktini) fere omnes, omnes Praemonstratenses, Crucesignati plurimi, Cistercienses multi, avšak ze žebravých mnichů málokdo. Příčina nenávisti mezi žebravými mnichy byla nepřízeň Vojtěchova proti nim, ježto jej pokládali za prostého Armachana t. j. stoupence arcibiskupa Armaghského z Irska, Richarda Fitz-Ralpha, druhdy kancléře Oxfordského, nejtužšího protivníka mnichů z řehole žebravých. Vojtěch byl ovšem jeden z protivníků těchto, což se dotvrzuje jednak vřelým přátelstvím k Miličovi, jednak přízní ke Kunratovi Waldhauserovi, kterémuž Vojtěch do Prahy dopisoval, ač osobně byli sobě neznámi. V dopisech svých k Waldhauserovi tajil se Vojtěch „pro strach židovský“ t. j. pro protivenství mnichů na něho sočicích, ale nazývá se přece zkráceným jmenem A. R. de E. a dodatkem „legens actu Sermones Parisius, bachalaureus in sacra pagina“.

Okolo Svatodušních svátků r. 1364, t. j. dne 6. června, byl V. zase v Avinioně. Uvozujeť se tu v listě papeže Urbana k Pražskému kanovníkovi Půtovi „mag. Adalbertus, canonicus Pragensis“. U dvoru Avinionského požíval veliké vážnosti, neboť již r. 1363 uděleno mu kanovnictví Vratislavské s exspektancí na praebendu a důstojenství ještě vyšší, ačkoli Vojtěchovi šlo o kanovnictví Pražské, až konečně kanovnictví tohoto dosáhl r. 1364, nejprvé s čekatelstvím, ale r. 1366 dne 26. února konečně ve skutečnosti. papež propůjčil mu zároveň exspektancí na hodnost ještě vyšší při kostele

Pražském, až by se uprázdnila, při čemž pak spolu odvoláno ono propůjčení Vratislavské z r. 1363. S kanonikátem v Praze dosaženým spojeny byly požitky praebendy Vysočansko-Nedvězské. R. 1365 nebo 1366 zavítal mistr Vojtěch do Prahy, hlavně tušim aby se uvázal v kanovnictví, jehožto požitky bral také ještě r. 1369 (mag. Albertus Ranconis). Téhož roku stal se školastikem.

Jest s podivením, že m. Vojtěch, rodilý Čech a slavený professor university Pařížské, po založení vysokého učení Pražského nezaujal professorské místo ve vlasti.

Na účast svou v universitě Pařížské vzpomíná mistr v „Apologii", řka ve článku o svátku Navštívení P. M.: „Toto vitae meae tempore, ut venerabili Parisiensi studio est notum, in omnibus meis actibus scholasticis (puta legendo, disputando, respondendo, praevidendo) doctrinas haereticas horrui, respui, meum studium eis non impendi, quin imo secutus sum vigili animo doctores sanctos et egregios ac solemnes studiorum nobilissimorum, Parisiensis vid. et Oxoniensis. Et sancti Spiritus gratia me ab errore praeservante in dictis studiis nunquam fuit mihi aliquis error impositus, quem jure revocare debuissem aut mandatum a magistris de revocando aliquem articulum fidei catholicae aut bonis moribus contrarium accepissem."

Na universitě Pražské během 7. desítiletí XIV. věku zavládla snaha rozbírati články učení křesťanského; dálo se tak i v Paříži i v Oxfortě. Okolo r. 1369 vznikl spor mezi Vojtěchem a professorem theologie, mistrem Jindřichem Tottingem z Oyty, o šesti takových otázkách, na př. že hříchy odpouští sv. Duch, nikoli kněz, a pod. Oyty přidrželo se professorstvo Pražské. Generální vikař za nepřítomnosti arcibiskupa Jana Očka oběma stranám uložil mlčení. Vojtěch se poddal, zanechávaje rozřešení papežskému stolci. Když pak r. 1371 zajel do Avinionu, nescházelo mnoho, že by oba soupeři z rozkazu papežského byli uvázli ve vyšetřování, ano i ve vazbě. Vznikla z toho hádka dosti škaredá.

Z Avinionu odebral se m. V. zase do Paříže a uvázal se tu (asi roku 1371) nanovo v professuru theologie. Odtud psal r. 1372 obšírný list mistrům a professorům učení Pražského, kdež vysvětluje celé své jednání a vyvrací nepravdy v té příčině roztrušované. Mezi jiným praví: „Vytýká se mi a dává za vinu, že jsem universitu Pařížskou kladl nad Pražskou a u porovnání obojího učení že jsem v životě i v naukách horlivěji hlásil se k učení Pařížskému. Daleko budiž ode mne, abych vzácnost matky a učitelky tak ušlechtilé jako nějaký syn zvrhlý podceňoval! Daleko buď ode mne, abych slávu její umlčoval, která se stkvěje před veškerým světem! Jsem-li co a (co jsem, i budu-li co) s Boží pomocí, učení děkuji Pařížskému! Avšak při tom žádné viny nekladu učení Pražskému, jemužto přeju, aby rostlo a prospívalo v milostech mnohých!" (Také Jan z Jenštejna již arcibiskup vytýká Vojtěchovi, že honosí se svými studiemi v Paříži a v Oxfortě, a jiných studií a jiných mistrů že málo sobě váží).

V ten čas byl mladý Jan z Jenštejna v Paříži i dovídáme se z jeho řečí (r. 1388 pronešených), že se tam shledal s mistrem, kteréhož prý pod-

poroval hojně netoliko přímluvami, ale i dary; přímluvami, ježto prý misterství v theologii dosáhl Vojtěch skrze krále, nařídivšího prý ku prosbě Janově, aby Vojtěch přijat byl mezi mistry; dary, ježto Jan opatřil jej nejen prostředky životnými, ale také slušným oděvem, aby si mohl vésti jako mistr. Tu prý Vojtěch hned v prvním čtení svém na universitě Pařížské (cum primo cathedram magistralem sub insigniis magistralibus condescenderes) odvolal své bludné mínění, jakoby beneficiáti a jiní duchovní, jsouce na studiích, nebyli vázáni dodržovati hodinky kanonické (ad horas canonicas). To se dálo na počátku r. 1373, neboť již dne 1. února píše se Vojtěch: A. Ranconis in artibus et sacra pagina magister, a jinde: In sacra theologia et in liberalibus artibus magister Parisiensis. Štítný praví o něm: „Hrozného rozumu a odivné paměti mistr Vojtěch, jenž jest prvý z Čechóv v sv. písmě mistrstvie došel Pařížského."

Za těch dob determinovali na universitě Pařížské za mistrova předsedání r. 1373 Nicolaus de Radonicz Prag. dioc. a r. 1375 Busco de Skopytec (z Skopitce). Také víme, že v srpnu r. 1373 Vojtěch jmenoval v jisté při Vlastibora za jednatele svého v Praze.

Z Paříže vrátil se do vlasti na jaře r. 1375, neboť již dne 18. května t. r. přítomen byl mezi kanovníky Pražskými. Jan z Jenštejna chlubí se, že prý mu zjednal milost císařovu, aby se směl vrátiti do Čech (elegum a patria iterum ad natale solium reduximus, iram Caroli placavimus).

Bytem byl v domě kapitulním na Hradčanech, vedle domu pánů z Rožmberka, kdež sdílel přístřeší s mistrem Matějem z Janova.

V ten čas podal mu Štítný knížky své o věcech křesťanských ku prozkoumání. R. 1375 měl spor nějaký s arcibiskupem Janem Očkem. Z r. 1376—78 pochází list mistrův Pražskému faráři Martinovi in vico armificum, jednající o otázce častého přijímání. R. 1377 měl rozličné rozepře s mistrem Fridmanem, rektorem škol na hradě Pražském, s Václavem, písařem Pluha Kozy, s Jakoubkem, s Václavem Hynčíkem.

Při pohřebních slavnostech za cís. Karla, dne 29. listopadu 1378 zemřelého, vznesena na mistra úloha, aby vedle arcib. Očka řeč držel pohřební, ta pak stala se znamenitou tím, že řečník poprvé tu Karla nazval „patrem patriae" (otcem vlasti), kteréžto jméno již pak navždy zůstalo památce velikého tohoto panovníka.

R. 1379, dne 13. ledna, uložil papež mistrovi, aby statky a důchody některé od opata a konventu Zlatokorunského zastavené zpět vydobyl. Téhož roku, když do Prahy zavítal papežský legát kardinal de Pileis, uvítal jej mistr jménem kapituly delším proslovem. R. 1380 psal Augustiniánům Třeboňským odpověď na dva dotazy k němu učiněné. R. 1382 měl spor nějaký s kapitulou, ale arcibiskup Jan z Jenštejna nařídil, aby všecky pře stály až do vyvolení nového papeže. R. 1383 přel se sám arcibiskup s arcijáhny o tak zv. kathedraticum, kdež mistr. Vojtěch byl prokuratorem Pavla arcijáhna Pražského. Téhož roku točil se spor o faru Pněvickou

(Kutnohorskou), ku které se táhl kněz Petr a praesentován byl m. Vojtěch. Toho roku byl Vojtěch hostem u krále Václava na hrádku Žebráku, kdež uprostřed četného shromáždění praelatů, kněží, šlechticů a jiných osob vážných drženo učené hádání o očistci, ve kterémž účastnili se i arc. Jan z Jenštejna i m. Vojtěch. Poněvadž se v náhledech svých neshodovali, byl Vojtěch povolán před soud arcibiskupský i odsouzen k odvolání.

Následoval potom spor mezi arcibiskupem a mistrem v příčině odúmrtí kmetcího na statcích duchovenských, jenž trval od r. 1386 do r. 1388, o čemž níže. Ale tím nepřetrhlo se obcování mezi oběma muži, neboť čteme, že r. 1388 arcibiskup, maje jakýsi sen divný, přivolal k vysvětlení jeho „mistra Havla hvězdáře velikého a mistra Vojtěcha doktora menovitého Pařižského a Johánka mistra velikého".

M. Vojtěch zemřel r. 1388, dne 15. srpna (grandaevus et ultima fere aetate decrepitus) v domě na Hradčanech i pohřben jest u benediktinů v Břevnově, kdež ustanovil sobě anniversář podle spůsobu řeholního a nazejtří mši sv. za zemřelé, odbývané u přítomnosti školastika Pražského, jeho vikáře a školmistra i 13 chudobných studentů.

Smrt zastihla ho v domě kapitulním na Hradčanech, kdež bytem byl od druhého návratu svého z Paříže r. 1375, tedy po osmnácte let. (Byl to dům kapitule od kan. Beneše Krabici z Weitmile darovaný.) Říkali pak tam od r. 1379 až do r. 1486, tedy po více jak celé století: Domus mag. Adalberti in Hradczano, circa domum dominorum de Rosis. Arc. Jan z Jenštejna zapamatoval sobě, že m. V. u lože svého měl rakev, ve které chtěl býti pohřben, i rubáš, do kterého mrtvola měla býti zahalena. Smrt prý měl velmi těžkou.

Titul, kterýž mistr Vojtěch sám sobě r. 1386 dává, zní (v Apologii) plným zněním takto: Albertus Ranconis de Ericinio, scolasticus et canonicus praebendatus ecclesiae Prag., ss. theologiae et artium liberalium indignus professor studii Parisiensis.

Mistr Vojtěch byl rodem Čech i pocházel z vládycké rodiny, jenž držela Ježov; Ježovů je v Čechách tré, ale Vojtěchovo rodiště byl patrně Ježov v Čáslavsku, jediná to farská osada toho jména (r. 1352) v dekanatu Řečickém. Podivné na oko nazvání „de Ericinio" není než překlad názvu osadního Ježov (jež = erinaceus). Že tomu tak, vidno ze zprávy Pařížské z r. 1349, podle níž se mistr psal v Paříži „de Yeschow" a teprv později — pro lepší vyslovení cizinců — de Ericinio. — Otec mistrův slul Ranek (Ranco, filius Ranconis), kteréžto jmeno doloženo jest osobním názvem Ranek de Lutsche 1186 (Reg. I.), Petrus Rankonis not. Olom. dioc. z r. 1354 a osadním názvem Rankov na Moravě (Půh. Brn. 1417), Rankov a Rankovice v Čechách (Pop. 209, 319, 403).

Ale nejen rodem byl Čech, nýbrž i duchem a srdcem. Souditi tak můžeme z poměru jeho ke Štítnému, jenž jemu věnoval knihy své O obecných věcech křesťanských, „aby tvój přirozený jazyk tiem tebe užil a měl tvú památku, donidž najdál tyto knihy budú tráti." A na jiném místě, o odpustcích, dokládá se Štítný mistrem Vojtěchem: „Těmť já tak rozumiem

a tak sem od některých učených slýchal; i pravil sem ten svój úmysl před mistrem Vojtěchem a ten mi je pochválil jeho.“ Také při skládání Bohemaria, ondy mylně Klenu Rozkochanému přičitaného, mistr Vojtěch podal názvy z oboru pokrevenstva (pluribus Albertus Pragae solet esse refertus).

Avšak nejvíce proslavil se V. co Čech založením fundace pro studenty české, kteří by studovali buď bohosloví neb svobodná umění na universitách v Paříži nebo v Oxfordě. V poslední vůli, dne 2. dubna 1388 zdělané, odkázal všecku svou hotovost (250 dukátů, 323 uherských zlatých, 20 florénů francouzských. 15 anglických noblónů) i všechen majetek movitý jakož i vše čeho by snad za živobytí ještě nabyl, na fundací tuto. Žadatelé o ni měli býti toliko z národu českého, a to jak po otci tak po matce. Udělování mělo příslušeti školastikovi Pražskému, kdyžby byl z národu českého, jinak děkanovi kapitulnímu, avšak s radou tří starších kanovníků, Čechů. Za vykonavatele poslední vůle té ustanoveni pan Jan z Rožmberka a synovec jeho Jindřich, Kříž kramář spoluzakladatel Betlémské kaple, v jehožto domě na Starém Městě vůle ta psána, a Otík suknakráječ, soused Staroměstský. Všechny peníze pozůstalé v summě 270 k. gr. dány ve správu panu Janovi z Rožmberka a když Jan záhy zemřel, Jindřichovi, synovci jeho.

M. Vojtěch velice byl nakloněn onomu hnutí, kteréž přičiněním slavných kazatelů Konrada Waldhausera a Jana Miliče v Praze započalo se proti nezřízenému řádění mnichů žebravých. Hned v Paříži pozorovali mniši tito, že Vojtěch jde po stopách irského arcibiskupa Fitz-Ralpha Armagského; list pak daný z Paříže do Prahy k rukoum Kunrátově a Miličově r. 1364 ztvrzuje toto domnění. U Miliče obdivoval se V., sám jsa řečníkem vynikajícím, výtečnému kazatelskému umění jeho; porovnávaje sám sebe s Miličem, dí, že Milič za jedinou hodinku pochytí, k čemuž on k vůli kázaní potřebuje výše jednoho měsíce. Když mu pak arc. Jan ku posouzení dal kázaní Miličova od studentův po něm psaná a před r. 1372 v jednu knihu svedená (Miliczii Sermones), odpověděl mistr: „Nesluší mi opravovati, což vnuknutím milosti Sv. Ducha jest složeno.“

S arc. Janem z Jenštejna znepřátelil se mistr příčinou zalíbené myšlénky arcibiskupovy o svátek Navštívení Panny Marie (prohlášen konečně v provincii Pražské dne 15. června 1386). Jiného sporu příčina mezi ním a arcibiskupem záležela v otázce o odúmrtí kmetcích statků na dědinách arcibiskupových, o níž pojednáme níže. Nicméně arcibiskup příliš sobě vážil věhlasu mistrova, aby přestal s ním obcovati; ještě r. 1388 radil se s ním o významu jakéhosi snu svého, ale kyselost jednou vzniklá nechtěla pominouti ani skoro v posledních chvílích mistrova života.

Církvi m. Vojtěch oddán byl docela i naprosto; chutě uznával autoritu její, řka na př. v rozpravě své o častém přijímání, že se ve všem tom, co praví, poddává „correctioni et emendationi, approbationi vel reprobationi Johanis arch. Prag. et s. Romanae sedis legati, sine cujus auctoritate nichil in ipsius diocesi publicare intendo, nisi quae ipsi visum fuerit publicandum“.

Ve sporu s arcib. Janem o svátek Navštívení Panny Marie zastával stanovisko, že nestačí výrok zemské synody, ale že musí předcházeti přisvědčení papežského stolce. Nechtěl, aby do církve české uváděny byly které novoty, leč ty, kteréž by uznal stolec papežský nebo kánony nebo zvyklost a obyčej církve veškeré.

M. Vojtěch byl velikým přítelem kněh i víme, že za svého pobytu v Paříži i kupoval kodexy hotové i dával na svůj groš opisovati díla rukopisná. Jedna z těch knih byla: Liber continens epistolas Petri de Vineis et Blezensis, kterou našel mistr Herman cantor Wratislaviensis. Liber mag. Willelmi De s. amore (iste liber est scriptus Parisius pro mag. Alberto de Boemia, tunc rectore universitatis Paris. existente, per manus Johannis dicti Crispus, quem complevit a. D. 1356 die 7. m. Martii), tempore carnisprivii, quo tempore festum translationis S. Wenceslai die Veneris proxima ante carnisprivium contigerat celebrandum. R. 1359 dal v Paříži do zástavy knihu „Philosophia" nadepsanou, roku pak 1364 jiné dvě knihy. Roku 1372 přinesl knihu Dekretalii, i odevzdal ji zástavou za dluh u pokladny anglického národa. R. 1380 daroval Augustinům Třeboňským „sermones de tempore et sanctis, dati a mag. Adalberto in uno volumine." Isidori De Summo bono (v Pražské univ. bibl.): Iste est liber mag. A. R. de E. in Bohemia, scolastici eccl. Prag., magistri in theologia et in artibus Parisiensis.

Arc. Jan z Jenšteina, sám muž dráždlivý a popudlivý, při tom visionář a mravokárce, v listech svých prudce útočí a dotírá na mistra Vojtěcha, vytýkaje mu samolibost a neskromnost: Tys nejen naše psaní a rčení, ale i psaní a rčení svých spolumistrů častokráte káral, jakoby byli nevědomci a hlupci; každý jest tobě špatným, jenom ty jsi dobrý, ty vyšší! — Také přílišný přepych v životě vytýká mu arcibiskup, řka o něm, že krmí havrany a psy, že denně obědúje skvěle, že od církve béře veliké požitky" a přece prý ani pravice ani levice tvá nepodá potřebnému aspoň někdy dárku nějakého nebo almužny". Od ženy nemajetné vzal prý 70 k. gr., aby z toho odkaz učinil. V kapitule Pražské i na universitě Pařížské, in collegio ut reputo Sorbone, zařídil prý unam de mammona iniquitatis praebendam. Co prý tobě platno, že máš u lože svého rakev a rubáš umrlčí?

Zajímavou památku po spisovatelské činnosti mistra Vojtěcha i jeho zběhlosti v češtině zachoval nám Slovník Prešpurský, ježto k obsahu jeho přispěl mistr kapitolou 36. názvoslovím rodinným (de progenie). Praví se tu, že „pluribus Albertus Pragae solet esse refertus". Ukázka : Sestra soror, frater bratr, pater otec, mater mátie, filia dci, rodina cognacio, nuptia svatba, diete puer, sponsa choť, tribus pokolenie, batěk uterinus, cognati bratřenci, primogenitus privenec, nacio národ atd.

Znamenitá zpomínka víže se ke jmenu Vojtěchovu, ježto r. 1388, dne 24. července (tedy několik málo týdnů před svou smrtí) jakožto držitel a požívatel Pněvické fary Sv. Václava (t. j. jedné části města Kutné Hory) přivolil ku založení a stavbě kostela Božího Těla i Sv. panny Barbory

(prope Montes Chutnis in fundo bonorum communium capituli ecclesiae Prag. infra fines et limites ecclesiae parochialis in Pnyewycz tituli s. Wenceslai, in obediencia dicta vulg. Pnyewicz, quam nunc tenet ven. vir, mag. Adalbertus scolasticus Pragensis. Čel. II. č. 641).

Písemné památky po mistrovi Vojtěchovi jsou (dle Tadry): Psaní z Paříže mistrům Pražským z r. 1372. — Sermones magistrales: Collocutio ordinata per mag. Albertum de Bohemia, facta in capella magistr. de Sorbona Parisius. Concio Adalberti Ranconis de Ericinio in Bohemia, quam ordinavit pro die depositionis seu sepulturae Caroli IV. in ecclesia Pragensi 1378. Propositio mag. Adalberti facta in receptione d. cardinalis Ravennatensis 1379. Sermo mag. Adalberti filii Ranconis de Ericinio, quem fecit in synodo a. 1385. — Traktát mag. Adalberti de communione Martino plebano s. Martini in vico armificum. — Rescriptum mag. Adalberti ad duo dubia super obligatione regularium ordinis s. Augustini. — De vectigali clericis imposito. — Notae super Joannem. — Traktát o dvojici papežské (neznámého znění). — Apologia Adalberti Ranconis de Ericinio in Bohemia, spis obsahu na díle právnického.

Apologia Adalberti Ranconis.

Již v líčení životních příběhů mistra Vojtěchových podotkli jsme, že se mezi ním a arcib. Janem z Jenštejna rokem 1386 objevily rozličné rozepře. Nejprve nastalo hádání o očistci, pak následovala otázka svátku Navštívení P. M., konečně dostavil se rozpor v náhledech o brání odúmrtí na statcích duchovenských. Arcibiskup navrhoval kapitule, aby zrušeno bylo brání toto na statcích arcibiskupských. Přišel osobně do kapituly, která se jednomyslně přiznala k názoru jeho. Potom teprve dal zhotoviti koncept listiny, kdež svým poddaným odpouští odúmrtí; koncept tento sepsán byl patrně od mistra Kunše z Třebovle, toho času generalního vikáře arcibiskupova. Mistr Kuneš vypraven do kapituly, aby kanovníci listinu uvážili a na znamení svého přivolení k ní své pečeti přidali. Došlo k hádce mezi mistrem Vojtěchem a mistrem Kunšem, ale koncesse kmetům arcibiskupským vyhlášena, tušim ve druhé polovici 1386. Proti této svobodě opřel se mistr V. schválním spisem, řečeným „Apologia", kdež také jednáno o očistci a o svátku Panny Marie. R. 1388 praví arcibiskup, že obdržel Apologii téměř dvě leta po vzniku těch různic, tak že sepsání její bezpečně připadá do druhé polovice r. 1386.

Aby čtenář viděl, kterakou formou spisovány jsou spisy právnické, klademe zde výňatek z Vojtěchovy Apologie:

Cum enim audissem vicarium in spir. praesulis Prag. promoventem materiam illius articuli de cessatione devolutionum, quas episcopi et praelati alii atque canonici de regno B. ex antiqua et praescripta consuetudine, moderamine tamen adhibito, ab his qui vel intestati vel sine heredibus diem claudebant extremum, capiebant, voluissetque idem vicarius praesulis, ut generaliter filiae succederent patre mortuo in hereditate paterna, propter textum qui habetur Numeri 27, 6 (de filiabus Salphaat, de quibus ibidem dicitur: Justam rem postulant filiae Salphaat) — ex quo textu jam suam intentionem idem vicarius fundatam credebat et asserebat, quod qui contra illum textum aliquid opponeret, non esset bonus christianus —

volo primo ostendere, istum vicarium errasse in applicatione praedicti textus ad suum propositum; secundo, quod ecclesiae Pragensi recipere devolutiones ex longissima praescriptione debitas et solitas non est aliquo jure positivo, ad sensum quem injungam,

prohibitum, imo de dictis non praesumtorie consideratis potest esse licitum; tertio, quod in translatione dominiorum sic fieri solitum et etiam de jure debitum.

Životopisná líčení o mistru Vojtěchovi podali Dr. H. Jireček (Mag. Adalbertus Ranconis de Ericinio Č. Č. M. 1871), Dr. Loserth (Beitraege zur Geschichte der husit. Bewegung. Arch. f. oest. Gesch. 1878, a Nachtraegliche Bemerkungen. Mittheil. des Vereins f. Gesch. der Deutschen in Böhm. 1879). — Ferd. Tadra (Mistr Vojtěch prof. učení Pařížského a scholastik kostela Pražského. Č. Č. M. 1879 s dodatky tamže 1880).

119. Joannes de Jenczenstein archiepiscopus.

Jan z Jencenšteina (J. z Jenšteina) byl syn Pavla z Jenšteina, písaře komory královské za cís. Karla IV. Pavel, jenž se psal také Paulus de Praga, velice byl obliben u císaře, jemuž věrně sloužil od r. 1351 až skoro do své smrti 1374—75. Císař sám od něho přijímal účty z důchodů a vydajů královských, kteréžto obcování patrně způsobilo poměr velmi přátelský mezi oběma osobami. R. 1361 zapsal mu císař z královského úroku města Nimburka doživotně 58 kop. gr. (slove tu Paulus de Praga, fidelis et familiaris noster dilectus). V listě Staroměstském z r. 1364 uvozuje se co měšťan Pražský s manželkou Marketou. Když dcera Pavlova Kateřina svatbu slavila s Olbramem Menhartovic, daroval mu císař z berně 200 kop, ut eo decentius matrimonii solempnia celebrare possit. Také s kancléřem Janem ze Středy, biskupem Litomyšlským a Olomúckým, byl Pavel v důvěrném spojení, ba zdá se, že kancléř dokonce byl kmotrem dětí jeho, neboť oslovuje Pavla v listech svých „carissime compater".

Pavel byl majitelem několika domů v Praze, a sice na skále, jenž slove Březská, tu kde Václav později postavil hrádek sobě na Zderaze, pak veliký dům v Dlouhé třídě, jejž r. 1365 prodal (slove tu notarius camerae regis); opět jiný na dnešním Kozím náměstí, 1366, jenž později prodán pánům z Rožmberka (tu slove již Paulus de Jenczenstein). Zdá se, že právě v týž čas koupil hrádek Jenczenstein (Jenštein), tak jako syn jeho Pavel koupil statek Bradlec s hradem toho jména a osadou Starou Horou (Bydž. 123). Jiný syn jeho byl Václav, napotomní probošt u Sv. Apolináře; ale nejstarším byl Jan arcibiskup.

Jan narozen jest r. 1350. Prvním vědomostem učil se v 10—12. roce věku svého patrně ještě u rodičů v Praze, kdež mu učitelem byl Bonczo, později doktor v dekretích a probošt u sv. Jiljí v Praze. Ve věku pokročilejším konal studia universitní na rozličných universitách, v Praze, v Padově, v Bononii, Montpelieru, konečně i v Paříži. V Padově a v Bononii meškal 1370—73, v Padově poslouchal prof. Angela (jmenuje ho doctor meus) a prof. Mikuláše (instructor praecipuus, vester discipulus). V Bononii sblížil se s osobnostmi znamenitými, kterýmž ještě i co arcibiskup psával anebo na ně aspoň živě i vděčně zpomínal. Byli to zejmena kardinal Bononský Filip Caraffi, slavný professor práv Jan de Lignano, spisovatel Antonín Neapolský a arcijahen Gaetský. V Montpellieru byl asi r. 1373—74, kdež tou dobou právnickými studiemi obíral se také někdejší domácí učitel jeho Odolen Bonczův. Z Montpellieru odebral se do Paříže r. 1374, když mu bylo 25 let. Pozoruhodný jest list Benešovi z Horšova kanovníkovi Pražskému psaný,

v němž líčí dojem, jakýž naň učinilo královské město toto i také vykládá spůsob a zřízení tamního učení. Studoval tu na fakultě právnické (studens Parisius in facultate decretorum). Jako v Italii, tak i ve Francii měl mladý šlechtic český, jehožto otec zaujímal tak důvěrné postavení u císaře římského, přístup do vzácných rodin, až i ke dvoru francouzskému. R. 1373 vypůjčil sobě v Paříži, kde právě meškal, v nutné potřebě 500 florenů od urozeného Rassequina de Moravia, z diecése Olomúcké, štitonoše francouzského krále. Svědci při tom byli mistr Vojtěch Rankův z Ježova (de Ericinio) a Hašek ze Zvířetic z rodu Waldšteinského.

Píše později Jan, že snadno mohl nabýti hodnosti misterské na universitě Pařížské, kdež k tomu dokonce od samého krále byl ponoukán, ale jemu že o to nešlo. Celkem pobyl v Paříži skoro dvě leta (qui Parisius novissime post alia studia redientes fere biennio stetimus.) A jindy píše: Meminimus nos aetate provectum doctrinae causa diversa studia peragrasse, vid. Pragense, Paduanum, Bononiense, Montispessulani, 25 etiam annorum existentes Parisius. Připomenouti dlužno, že Jan za pobytu svého v Paříži byl již proboštem kdes v diecesi Trevírské a kanovníkem Pražským i Olomúckým; tak aspoň psáno v dlužním listě ze dne 1. února 1373.

R. 1375, v 26. roce věku svého, v úmrtní rok otce svého, jmenován jest biskupem v Míšni; o tři léta později pak r. 1379, tedy ještě ani nejsa třidcetník, arcibiskupem Pražským, nástupcem ujce svého Jana Očka z Vlašimi, kardinála. Již co biskupa Mišenského ustanovil jej Karel, jenž patrně veliké naděje do něho kladl, za kancléře synovi svému Václavovi, asi patnáctiletému, kteroužto hodnost zastával Jan i co arcibiskup, tedy po smrti Karlově, až se mu služba ta, kterou již r. 1380 těžce nesl, tak zprotivila, že ji r. 1384 docela se sebe složil; již r. 1380 naříkal, že příjmy kancléřské jsou dosti nepatrné. Poměr mezi ním a mladým králem byl ostatně roku 1383 velmi nemilostný, alespoň dal Václav toho roku statky arcibiskupské pleniti.

Zajímavá jest pečeť, kteréž užíval arc. Jan. Byla rozdělena na čtyry pole: V jednom spatřovala se postava sv. Václava, an v pravé ruce drží kopí s praporečkem, v druhém štít kostela Pražského, ve třetím lev a ve čtvrtém hlavičky jakýchsi dvou ptáků (in quo duo capita quarundam avicularum. List. not. 42).

Arcibiskup Jan byl velikým přítelem knih; kostelu Pražskému odkázal sv. Augustina ve dvou dílech, téhož svatého De civitate Dei, sv. Ambrože Hexameron, valde pulcrum, Augustinum super Joannem, solempnem librum, S. Dionysii de coelesti hierarchia s krásnými malbami; cenu knih těchto kladli hned tehdá na 170 k. gr. i výše (Kanc.) Po smrti Olomúckého biskupa Jana ze Středy dychtil skoupiti knihy po něm pozůstalé (si qui venales forent, eos libenter persolvam). V klášteře Rainském ve Štyrsku měli knihu Legenda aurea, jenž náležela Janovi co biskupu Míšenskému.

Neméně miloval malbu; dalť si světničku svou modlitbám ustanovenou na hradě v Roudnici ozdobiti dvěma obrazy: žalářem pekelným a rozkošným

rájem; když ho převorové Kartauští, kteréhožto řádu velikým byl milovníkem, v Roudnici navštívili, aby ho viděli, dal na památku obraz o tom ve věži vymalovati. V rozkolu papežském, když roku 1378 v Avignoně volen byl Kliment VII. a v Římě Urban VI., arcib. Jan, přidržuje se Urbana, obraz tohoto rozkolu dal sobě vymalovati ve věži Malostranského dvoru svého. (Živ.) Arcibiskup sám nadán byl neobyčejnou obrazotvorností, tak že sny jeho, jak on je jmenuje, hotové jsou obrazy výborného díla. Viz psaní jeho k pap. Urbanovi asi z r. 1378, kdež líčí, jaké měl vidění o Panně Marii, což přímo upomíná na Rafaelův obraz Madonny in viridi: In quodam pulcherrimo et amoenissimo prato ejusdem coloris vestibus cum Christo induta (coloris iacinctici) se ad residendum collocabat virgo Maria, tota speciosa atque pulcherrima cum pulcherrimo puerulo." (Cod. epist. 42.)

Ale nejen malbám byl nakloněn, rovněž liboval si ve stavbách; již z Paříže píše proboštovi Petrovi u sv. Kateřiny před r. 1381—86 (klášter jeptišek sv. Augustina 1355 založ.), staviteli proboštského domu, i má radost z toho a radí mu jak stavět. Zvláště rád měl zámek v Roudnici, odkud časně z rána chodíval někdy na Říp, a hrad Helfenburk (v Litoměř.), kdež postavil novou věži. Papeži Urbanovi odporoučel stavbu kostela Pražského, „ne tam insignis et nobilis structura per negligentiam desoletur."

Z listů arcibiskupových vidíme, že s neobyčejnou rázností spojoval libou něžnost v mistrném latinském slohu svém. Skládal též sám hymny duchovního obsahu, i celé obsáhlé traktáty, svědčící o důkladném vzdělání jeho dialektickém.

Zvláštní libůstkou filologisovací bylo, jak odvozoval slovo Got a slovo Bóh. Němci prý Boha jmenují Got a proto sami počátečně sluli Gotové; Čechové pak nebo vlastně Bohémové že slovou zase od Boha (Teutonici dicunt Deum „Got", unde et quondam Goti sunt ab hoc nomine dicti; et Bohémi Deum vulg. „Buo(h)" dicunt, unde dicti sunt Bohémi, derivatum a Deo nomen sumentes).

Snivá básnická mysl jevila se u arcib. Jana jednak v horlení o uctění Matky Boží (sancta Maria de Rudnicz me adjuvabit — říkával), jednak náklonosti ku přírodě, ježto převelmi rád měl život venkovský a v Boží přírodě raději se bavil nežli v přepychu dvorském nebo městském. Také i k němé tváři byl milostiv; byli-li chyceni mladí zajíčkové a ptáčkové, dal si je přinésti a sám je pouštěl na svobodu. Když přebýval na Helfenburce, přiletoval k němu snídajícímu ptáček z háje, zůstával u něho po celé snídaní, poskakuje brzo po stole, brzo na hlavu, brzo na ruce mu sedaje, po snídaní přijav požehnání vracel se zase do lesa.

Zajímavou paměť zůstavil nám arc. Jan, že na venkovském pobytu svém často slýchal zpěvy z úst vesničanů (carmina rusticorum); píše jednou do Prahy i děkuje za zprávy odtamtud, tím více, že jsa na venkově, neslyší mluvit než o hospodářství a přednášet zpěvy vesničanů (in rure nonnisi de villicatione et circa silvas morantes solum carmina rusticorum audimus. Cod. epist. č. 47).

Jakožto milovník vlasti české jeví se Jan, an Petra biskupa napomíná, aby nespěchal na arcibiskupský stolec Magdebursky. Apostrofuje ho řka: Quomodo cantabitis Canticum domini in terra aliena? Ad nativae glebae originem vos ipsum referatis, ubi dulcedine amicorum suffulti et pacem jam vergente senectute acquirere et dimissis curis possitis sincerius Domino famulari (17).

O povaze Janově životopisci rozličně soudí: Jedni (Tomek) líči jej za mlada co jinocha rozkoše milovného, světáckého, jehož povaha teprve r. 1382 rázem se přejinačila, tak že se stal mystikem a askétou. Ještě co biskup Míš. vyhledával více montes et nemora quam sacra ecclesiae limina. Příběh s arcibisk. Magd. 1382 přestrašil jej docela i mor 1377 i 1380. Jiní zase praví (Loserth), že asketickou povahu měl již co jinoch. Nám se zdá, že Jan již za mlada, jsa ještě školárem, jiných rád mentoroval; sestře vytýkal všelicos, matce též. Tuto vlastnost podržel i v pozdějších mužských letech; mentoroval biskupa Litomyšlského, Jana Soběslavka, syna markrabí Jana moravského, biskupa Petra Olomouckého, již starce, sestru svou jeptišku, bratra svého Václava, věhlasného mistra Pařižského, Vojtěcha Rankova z Ježova, Pražského školastika.

V poslední vůli své zůstavil arcibiskup 35 kop gr. s některými perlami kostelu Sv. Apolinaříše a klášteru na Karlově, vlastně děkanovi Václavovi z Radče a opatovi Sv. Karla; kdyby však děkan prvé zemřel, ustaveno dáti 10 kop klášteru na Karlově, 10 klášteru Roudnickému a 15 spolu s perlami na vyozdobení kostela Pražského. Legát tento vyplacen r. 1408 skrze Pavla z Jenšteina, odj. ze Staré (S. Akta). Arcibiskup zanechal spis:

Libellus Johannis arch. Prag. indigni contra Apologum mag. Alberti scholastici Prag, intitulatus „Contra Adalbertum".

Kodex bibl. Vatikán. (n. 1122, o 293 listech ve folio) obsahuje celou řadu traktatův arc. Jan. První mezi nimi „Libellus contra Apologum" jest, pokud se týče odúmrtí, obsahu právnického; ostatní mají obsah theologický, a k těm patří také pojednání De justitia; třetího druhu konečně jest Epistola ad nob. virum Heinricum de Rosenberg in Boemia; tento traktat sahá do dějin českých, církevních i politických, ježto arcibiskup vykládá příčiny, proč opustil sídlo své arcibiskupské i odřekl se této hodnosti církevní.

Ve sporu o odúmrtech na statcích duchovenských zastával se Jan velmi důtklivě sedlského lidu i měl po své straně mistra Kunše z Třebovle, kdežto Vojtěch Rankův z Ježova, mistr Pařížský (viz č. 118), rovně důrazně zastupoval posavadní praxi odúmrtní. Traktát arcibiskupův sepsán jest (dle Kalouska) v prvních letních měsících r. 1388. Zdá se, že všecko hnutí toto pocházelo z vlastní iniciativy arcibiskupovy, ač věc sama příčinou měst hýbala se hned za posledních let cís. Karla. Arcibiskup dobře znal stav věcí sedlských na statcích duchovních, jmenovitě arcibiskupských, neboť mnoho i rád pobýval v Příbrami, na Helfenburce, v diecesí Litomyšlské, při čemž lidumilnost jeho ukazovala se v tom, že přes vysoké postavení své s jistou zálibou obcoval s poddanými svými, s lidem kmetcím.

Není nepodobné, že prvního popudu v příčině odúmrtí kmetcích dostalo se Janovi od otce, jenž přiměl cís. Karla, aby upustil od brání odúmrtí na městech královských. Listy královské z r. 1372 jsou aspoň vydány „ad relationem d. Pauli de Jenczenstein".

(Viz č. 123 a 126 Kuneš.)

120. Právnické názvy.

Prešpurský slovník, druhdy mane slovníkem Klena Rozkochaného nazývaný, z počátku 2. pol. XIV. stol. pochodící a nejnověji r. 1892 péčí Ferd. Menčíka vydaný, podává v kap. 44 „De judicio" řadu technických názvů právnických, jimiž ke slovníku přispěli „menší písaři zemští" (talia scriptores repetant verba minores).

Querela — žaloba, venditio — prodánie, appellamen — odvolánie, emptio — kúpenie, pagatio — plněnie, sententia — odsúzenie, obstagium — leženie, adjudicamen — přísud, abjudicamen — rozsúzenie, citatio — póhon, executio — dopóhon, impulsus — vhon, compulsus — přihnánie, pulsus — zahnánie, fidejussio — rukojemstvie, vindicta — pomsta, contumacia — pokuta, depactatio — smlúva, jus — právo, civile — městské, arrestatio — stavenie, scriptile — popisné, deplanale — zámazné, judiciale — súdné, concessus — pojička, consiliamentum — potaz, testamentum — ústav, immunimentum — očista, testatio — svědčenie, pignus — vklad, laesio — úraz, obsidium — zástav.

K tomu přidáno buď:

Z kap. 43 (De homine): Hospes — hospodář, inquilinus — podruh, civis — měščenín, emphitealis — purkrechtník, subses — podsedek, juratus — kmet, testis — svědek, consanguineus — přivuzen, emiscus — súkup, prolocutor — řečník, abigeus — zájemník.

Z kap. 46 (De festis): Decima — desátek, fumales — desetina, munus — dar, irro — závěť.

Z kap. 41 (De civitate): Concilium — sněm, teloneum — mýto, vectigal — clo.

Z kap. 40 (De utensilibus): Nummus — peniezek, hallensis — haléř, sexagena — kopa, marca — hřivna, florenus — zlaten, sunnus — lukno, clitella — krosně, cuppa — prostice, sagra — bečka.

Z různých kapitol: Jurista — právník, diocesis — honitva, homagium — manstvo, baronia — šlechtictvo, procer — vladyka, vasallus — lenník, minister — panoše, procurator — starosta, fumales — desetina, synodus — viecza.

121. Universitas juristarum studii Pragensis.

Na Karlově universitě v Praze učení právnické původně bylo zastoupeno fakultou právnickou. Avšak již za tohoto zřízení měli juristé jistá zvláštní práva. Tak dle statutů z roku 1360 žádný artista graduovaný neměl býti dán do rotulu juristů, nebyl-li doktorem církevního práva (nullus graduatus de facultate artium debeat poni ad rotulum juristarum, nisi fuerit doctor in jure canonico § 7). Kdykoliv rektorem byl artista,

musel míti juristu náhradníka, a to quoad regimen juristarum (§ 5). Co do přednosti, první místo měl ovšem rektor, druhé mistři theologie, pak doktoři církevního práva, doktoři civilního práva, načež teprv následovali mistři lékařství, děkan fakulty artistské, licenciati theologie, licenciati prava církevního, licenciati práva civilního, konečně licenciati lékařství.

Avšak neuplynulo ještě ani první čtvrtstoletí od založení vysokého učení Pražského, a již se učení právnické odloučilo od něho. Z fakulty právnické r. 1372 vytvořilo se samostatné učení právnické, samostatná universita juristská: Universitas juristarum, Universitas Pragensis canonistarum (1383), Scola neb scolae juristarum, Universitas juristarum studii Pragensis (Form. I. 261). Která toho rozkolu vlastně byla příčina, určitě se neví; jistě že rozkol sám již po několik časů se připravoval. Všaktě juristé na Pražském učení záhy domohli se postavení panujícího, jak počtem členův fakulty právnické tak i důležitostí právnického studia samého, napořád rostoucí. Bylo potřebí jen nějakého zevnitrného popudu, nějaké zevní příčiny, aby rozkol vybuchnul a stal se skutkem. Taková příčina dostavila se ok. r. 1371, kdež vznikla rozepře o dům po Ekhartovi, pedellovi fakulty artistské, řečeném Sapientia (ještě r. 1377 jest zmínka o něm v Soudních Aktách arcib.: slove tu Sapine bidellus artistarum). K tomu domu táhla se universita, zejména Kollej Karlova, ale také fakulta juristská. Mistři Kolleje Karlovy dokazovali, že dům ten dostala Kollej po smrti Ekhartově darem od císaře, také že byla ve skutečném jeho držení, ano že i potvrzení papežské na něj má. Fakulta zase, že dům ten jest odedávna její, že jej také držela, až proti právu učiněna v tom překážka skrze mistra Jana Drštku, kollegiata Kolleje Karlovy.

Mikuláš z Kolperka, bakalář svob. umění, toho času ještě společný rektor celé university, přisoudil dům juristům, proti čemuž strana druhá odvolala se ke kancléři universitnímu, arcibiskupovi Pražskému, označujíc rozsudek rektorův co zmatečný (1372, 1. března). A tu při svatojirské, jarní volbě rektorské opřel se proti volbě společného rektora sám dosavadní rektor Kolperk (23. dubna) i svoláni jsou třetího dne po sv. Jiří (25. dubna) doktorové, bakaláři a studenti fakulty juristské, ti pak zvolili sobě zvláštního rektora juristského. Prvním tímto rektorem byl pán moravský, Jan z Pernštejna. Připsáno k tomu v Kron. universitní: Hinc juristae ab artibus et aliis facultatibus se contra eorum juramentum diviserunt, in quo hucusque indurato animo persistunt.

Zajímavo nad míru, že cís. Karel IV. tuto novotu, rozdvojení universitý své na dví, nezamítnul; naopak schválil ji bez otálení, a takž na jaře r. 1372 za schválení Karla (de beneplacito domini nostri, regis Bohemiae) utvořena jest samostatná universita juristská.

Jediné co zachováno, byla podřízenost pod arcibiskupa co kancléře, pak roztřídění na čtvero národů akademických, český, bavorský, polský a saský.

Volbu rektora, jehož úřad měl trvati po celý rok ode lhůty svatojirské jednoho roku do téže lhůty roku následujícího, konali netoliko graduovaní,

ale i školárové neboli studenti, kteřížto druzí valným počtem svým pravidelně rozhodovali, tak že volen býval málokdy professor nebo doktor, spíše ze školárů některý šlechtic nebo bohatý příznivec university. A takových bývalo bez počtu; vždyť mezi r. 1372 a 1408 byli mezi posluchači práv biskup 1, opat 1, arciděkanů 9, proboštů 23, děkanové 4, kanovníků 209, farářů 187 atd. Mistorektora zpravidla nebylo, leda že potřeba toho kázala, buď že se rektor hodnosti vzdal nebo že ochuravěl nebo zemřel. Po boku měl rektor, jenž spolu zastával úlohu děkana, osm rádců, po dvou z každého národa. Rektor předsedal jak plné universitě (mistrů i školárů)), též tak i fakultě, ve kteréž zasedali pouze učitelové, professorové. Úředně psala se nová korporace: Rector totaque universitas juristarum studii Pragensis. (Pal. Form. I. 261.

Nápodobný rozkol stal se byl při universitě Bononské hned na sklonku XIII. století, ježto se medikové a artisté odloučili a vlastní korporaci utvořili, se zvláštním rektorem (Universitas artistarum.) Roku 1360 přidali se k tomu rozštěpení i theologové, tak že stará universita zůstala výhradně v rukou juristů. Také Padovská universita rozdělena byla na učení artistské a na učení juristské, každé o sobě samostatné. Rozkolu toho staří přátelé jednotné a společné university Karlovy trpce želeli; ještě na začátku XV. stol. žehráno, že se juristé proti své přísaze oddělili od artistů i od druhých fakult a že v odtržení svém zatvrzele trvají (Hinc juristae ab artistis et aliis facultatibus se contra eorum juramenta diviserunt. Chron. univ.) Zatím Karel IV. staral se i o ubytování nové university, an ku prosbám Jana probošta z Granzoye, r. 1373 rektora, a Viléma děkana Hamburského, professora Decretálů, pro novou školu koupil dům ve středisku Starého města, v sousedstvě Svatojakubského kostela, náležející Karlovu komorníku Pešlínovi. Dáno za dům 150 k. gr., cenu na ten čas dosti znamenitou, z čehož souditi lze, že dům byl dosti prostorný a pro školu příhodný. Předním čelem sahal do ulice Celetné, zadním do ulice, kudy se chodilo ke kostelu svatého Jakuba (apud ecclesiam S. Jacobi, in angulo, juxta domum Francisci Nuemburgeri civis Pragensis). Jest to dle Tomka dnešní dům č. 591 b. Do domu vcházelo se z Celetné portálem, qua intratur ad scolas juristarum (1414). Stěny na předsíních dal r. 1378 rektor Slepekow opatřiti malbami. Rektor Haquin r. 1383 postavil ve dvoře novou posluchárnu, aby se v ní četlo o Decretu a konala čtení mimořádná, též i komnatu se škamny a kathedrou, aby se v ní držely porady rektorské, soudy a volby, též aby se tam skládali účty měsíčné. O kolleji juristské, kteráž zanikla r. 1419, mluví se ještě roku 1433., ale již jen o bývalé, ježto budova universitní roku toho a snad již i před tím nacházela se v držení soukromém.

Učební rozsah a pořádek ve čtení juristském.

V bibliothece kapitulní chová se kodex sign. K. 17, v níž obsažen Sermo nebo Oratio circa initium studii pro schola juristarum (Schulte CCLV). Píše se tu o pořádku učebním takto: Sapientia aedificavit sibi domum et excidit septem columpnas; hae autem sunt Septem libri utriusque juris. Prima est liber Digestorum seu Pandectarum, in quibus

omne jus antiquum collectum est; qui in L libros subdivisus est. Secunda est Codex d. Justiniani in XII libros subdivisus. Tertia est Liber Novellarum seu Authenticorum, qui continet X vel XI collationes (haec sic dico propter Librum Feudorum, quia a quibusdam XI. collatio appellatur, qui liber an sit authenticus, non est praesentis sermonis disputatio). Quarta columpna est Liber Institutionum seu elementorum, qui in quatuor libros subdivisus juris civilis epilogus potest censeri. Quinta columpna est compilatio Decretorum nomine nuncupata. Sexta vero compilatio Decretalium, computato libro sexto. Septima autem compilatio Joannina seu Clementinarum.

Památku na přednášky zachovali nám dva školárové, jeden Němec, druhý Vlach: Mikuláš Blowunder, jenž psal sobě přednášky prof. Bohuslava děkana Pražského o IV. knize Dekretálů, kdežto školár Virtutis de Brixia psal sobě čtení o Dekretě „in schola canonistarum studii Pragensis" r. 1413. Rukopis Blowunderův chová se v Krakově, rukopis Virtutův v Českém Museji J. I. in fol.

Bibliotheka juristské university.

Mezi knihami, jež pro universitu koupil Karel IV z pozůstalosti Viléma z Lestkova, nacházela se dle katalogu o sbírce té zachovaného následující díla právnická:

Archidiaconus (Guido de Baysio † 1313).
Joannes Andreae († 1348) Novella in Decretales et Sextum.
Paulus (de Liazariis † 1356).
Dynus († ca. 1300).
Innocentius p. IV. Apparatus in V. Decretalium († 1254).
Hostiensis (Henricus de Segusio) † 1271.
Bartholomaeus Brixiensis († 1258).
Goffredus de Trano († 1245) Summa super rubricis Decretalium.
Abbas antiquus (ze XIII. věku).
Petrus de Sampsonis (z XIII. věku).
Guilielmus Durantis (Speculum judiciale).
Dom. Aegidius Fuscararius († 1289). — (Ordo judiciarius).
Petrus de Vineis Dictamina († 1249).
Ricardus de Pofis (XIII).
Summae confessorum (rozličné sbírky).
Libri poenitentiales.

Studentstvo.

R. 1372 přijati co první členové nové university juristské z národu českého: Nicolaus Friderici de Slakinwerd, dominus Sezema de Usk, Petrus de Sderaz, Mathias informator eorundem., Joannes plebanus in Jectar (později připsáno: hodie doctor decretorum), Stephanus Stephani de Praga, Wenceslaus Stephani, Procopius Stareyk, Joannes de Citavia, Thomas plebanus s. Mihaelis, Petrus altarista s. Agnetis apud s. Aegidium, Petrus altarista s. Brunonis in eadem ecclesia, Bohuslaus de Sderaz (později připsáno: hodie doctor decr.), Petrus Olaus de Bregha, Benessius canonicus

O. S. Praga, Horcho de Cossicz, Janko plebanus de Blizcouicz, Tobias de Borotin (de Sborotin), Joannes plebanus in Grecz, Theodoricus plebanus antiquae et novae civitatis, Ratisbon. dioc., Petrus Alberti de Praga, Joannes fr. Praemonstrat., plebanus in Milewsk, Wenceslaus canonicus Wyssegrad., plebanus in Elaw (Jilovský) Bohunko, Wenceslaus de Calua, Petrus Petri de Usk, Joannes de Hospitali, Joannes altarista in Laeta Curia, Stanislaus de Pannonia, Ulricus Tultiger, Ludovicus Coiata, Mathias de Straho(w).

Počet immatrikulovaných členů university juristské 1372—1414.

	Čechové	Bavoři	Polané	Sasi	Všech
1372	39	57	43	29	178
1373	19	34	27	33	113
1374	7	28	30	32	97
1375	18	39	35	26	118
1376	14	40	22	39	115
1377	28	28	15	29	100
1378	29	25	24	42	120
1379	14	25	28	18	85
1380	11	11	11	15	48
1381	29	44	33	67	173
1382	21	32	38	79	170
1383	16	40	21	43	120
1384	14	22	32	70	138
1385	29	31	34	92	186
1386	13	22	26	46	107
1387	21	16	29	46	112
1388	19	15	40	48	122
1389	53	37	60	60	210
1390	2	12	12	26	52
1391	16	19	20	26	81
1392	9	9	25	30	73
1393	14	15	14	26	69
1394	9	5	14	25	53
1395	18	4	18	19	59
1396	8	10	29	18	65
1397	14	4	26	28	72
1398	18	5	23	27	73
1399	12	6	22	30	70
1400	10	1	20	22	63
1401	6	3	14	18	41
1402	9	1	24	17	51
1403	13	1	16	22	52
1404	19	4	11	18	52
1405	5	5	14	8	32
1406	8	8	15	25	56
1407	9	1	13	20	44

	Čechové	Bavoři	Polané	Sasi	Všech
1408	20	15	26	24	85
1410	16	0	8	3	27
1414	12	3	1	1	17

Za bakaláře bylo v době 1372—1408 povýšeno členů 138, za mistry a doktory 48.

Podle stavu a povolání bylo v těch letech biskup 1 (Jan biskup Poznaňský), vévoda 1 (Opolský), opat 1, arciděkanů 9, proboštů 23, děkanův 4, kanovníků 209, farářů 187, řeholníků 25, kněží světských nižšího řádu, jako oltářníků, vikaristů, kaplanů 78.

122. Rektorové juristské university.

Joannes comes de Pernstein (*1372-73*). Za prvního rektora nově zřízené university juristské zvolen třetího dne po sv. Jiří (tertio die post S. Georgii congregati cum juristis quendam comitem de Pernstein in rectorem elegerunt. Convocatis doctoribus, baccalaureis, singulisque studentibus juris canonici elegerunt in rectorem suum nob. virum Joannem comitem de Pernstein). První tento rektor nové university juristské daroval čtyry svíce slavnostenské, pak látku hedvábnou plátnem podšitou „pro exequiis studentium in jure canonico et civili solenniter peragendis“. Též daroval pokladnici o třech zámcích. Že pak odebral se do své vlasti a tím rektorátu se zhostil, volen mezi rokem za místorektora Gerhard řečený Wisbecke, mistr svob. umění, rodic Osnabrucký (oriundus de Osenbrughe). Poněvadž se praví, že první rektor odebral se do své vlasti, což o Čechách nelze rozuměti, a poněvadž se počátkem XV. věku na Moravě v skutku objevuje Jan Vilém z Pernšteina, synovec (filiaster) pana Viléma z Pernšteina (1407-1409), sotva pochybíme, řekneme-li, že Jan byl členem moravského panského rodu, ježto se psali z Pernšteina. Na rektorskou volbu pana Jana vzpomněla si universita ještě r. 1612., když za rektora zvolen mladičký hrabě Julius Šlik, syn Jáchyma Ondřeje Šlika; mnozí horšili se, že rektorem býti má jinoch ještě tak mladičký, ale jiní ukazovali k tomu, že r. 1372 od juristů volen hrabě z Pernšteina, též také student universitní. Zdá se, že v tom i v onom případě rozhodovaly ohledy rázu hmotného.

Joannes praepositus Granzoye de Marchia Saxonia (*1373-74*). Za rektorátu Granzoyova zajednána budova pro juristskou universitu; ku prosbě rektora tohoto a professora Viléma děkana Hamburského koupil cís. Karel r. 1373. dům komorníka svého Pešlína, stojící ve středisku Starého Města, jedním čelem obrácený do Celetné, druhým do Svatojakubské, nyní č. 591b). Přístup k němu byl od kostela Týnského a od kostela sv. Jakuba, jakož i z ulice Celetné. Kupní cena 150 k. gr. č. — Joannes de Gransoya (Granzoge) zapsán jest v matrikách universitních z r. 1372 co člen národa saského.

Pertoldus de Waehingen (1374-75), magister in artibus, člen národa saského.

Joannes comes de Hohenloh (1375-76) canonicus Pabenbergensis. Vicerektorem slove Egloffus Hornbech, canonicus ecclesiae Frisingensis.

Gerlachus Horst de Stargard (1376-77), z národu saského.

Joannes Slepekow (1377-78) plebanus in Antiqua Trepetow. Rektor tento dal malbami ozdobiti obě vstupné síně juristského domu, též i chodbu klenutou (picturam ordinavit ad utrasque portas, cum hoc vicum lapideum, quo exitur per valvam).

Henricus de Stvolenka (dvakráte po sobě 1378-79 a 1379-80), baccalarius in decretis, intitulatus 1377 za rektorství Slepekova, bratr Pražského děkana Hynka Kluka z Klučova. Jelikož oba bratři přidrželi se vzdoropapeže Klimenta VII. Avignonského (1378-94), zbaveni jsou přízně pap. Urbana VI. (1378-89). Stvolenka podnes v Litoměřicku (Pop. 69), stará to osada farská i vladycká, slovoucí jiným názvem Drmy (něm. Drum).

Nicolaus de Koscziol (1380-81). Wladislaviensis necnon Wratislaviensis ecclesianum cathedralium canonicus, rozený Polák (de Polonia), jenž zemřel r. 1383 (N. olim rector universitatis nostrae). Zmínka o něm k r. 1381 (15.—20. března), jen že tu řečeno Bohuslaum místo Nicolaum rectorem universitatis juristarum (Ak. S. II.). Vicerektorem byl za něho Joannes Saxo de Zirberch, plebanus in Ebs, a druhým Nicolaus natus Wenceslai dicti Geunher de Praga.

Nicolaus Geunheri de Praga (1381-82). Rektor tento pocházel z bohaté pražské rodiny Geunherů, jejížto starší členové Mikuláš a Václav byli peněžníky Pražskými hned za krále Jana. Mikuláš, syn Václavův, oddal se stavu duchovnímu i pěstoval obzvláště práva, což mu otevřelo přístup ke znamenitým důstojnostem. Podáním měšťana Jana Rothla stal se r. 1377 oltářníkem sv. apoštolů v Týnském kostele; r. 1380-81 byl vicerektorem juristské university. Hodnost rektorskou zastával opět a opět; takž po druhé 1384-85, po třeti 1388-89, 1398-99, 1399-1400 a 1403-04. R. 1386 stal se kanovníkem Vyšehradským, r. 1390 skolastikem a 1403 děkanem tamže. R. 1399 požíval také praebend kanovnických při kapitulách Boleslavské a Mělnické. Zemřel asi r. 1407. Mikuláš patrně byl velmi majetný; po smrti otcově dostal se dům Geunherovský na Staroměstském náměstí (roh do Železné č. 548) do jeho rukou; prodal jej r. 1404 za velikou summu 600 k. gr., tolik zač ceněn byl r. 1400 dům později Krönovský na témž náměstí.

Carolus Haquini (1382-83), archidiaconus Upsalensis, canonicus Strenginensis de regno Sueciae. Haquin co rektor dal postaviti nové posluchárny „pro Decreto et lectionibus extraordinariis“ a mimo to síň prostrannou se škamny a kathedrami, kde by rektor odbýval porady své s raddami, kde by konaly se soudy i volby rektorů a ordinariů, kde by také skládaly se měsíčné účty.

Nob. Georgius comes de Hohenloh (1383-84), canonicus Herbipolensis et archidiaconus. Vicerektorem byl Franciscus Schorschoch presbyter de Wratislavia.

Nicolaus Geunheri de Praga (1384-85).

Nob. Ulricus dictus Medek de Schellenberg (1385-86), canonicus Prag. praebendatus, „rector universitatis juristarum studii Pragensis“, později ple-

banus ecclesiae par. 8. Mariae in Vado. Zemřel asi roku 1387 (olim rector).

Mathias Kule (1386-87), praepositus Priswalkensis. Zmínka o něm k r. 1387 v Š. Akt. II. (Mathia rectore universitatis juristarum.)

Nob. Smilo de Wyczow (1387-88). Zapsáno v matrikách, že při své intitulaci r. 1378 honoratus per universitatem nihil dedit. Vícov druhdy ves kostelní, nyní samota kostel na Přešticku. (Pop. 385.)

Nikolaus Geunheri de Praga (1388-89).

Nob. Jaroslaus de Porzeszyn (1389-90). Dle soudních akt psal se doctor decretorum i byl r. 1389 kanovníkem Pražským, r. 1396 členem konsistoře, r. 1402 vicarius in spiritualibus, pak i administratorem arcibiskupství po arc. Olbramovi. Pořešín osada vladycká v Budějovsku (Pop. 311). R. 1416 řeč o něm již co zemřelém.

Nob. Nicolaus Eryhemes de Liuonia (1390-91), r. 1386 zapsán co baccalarius in decretis et in artibus magister.

Christianus Aroldishusen (1391-92), plebanus in Frîberg.

Petrus Kaplerii de Sulewicz (1392-93), praepositus ecclesiae S. Crucis Wratislaviensis. Člen slavného rodu českého Kapléřů ze Sulejovic na Lobosicku. (Pop. 48.)

Jodocus Hecht de Rosicz (1393-94). Rodem Moravan, člen rytířské rodiny Hechtův, připomínaných na Moravě hned za krále Jana. Nepochybně syn Petra Hechta z Rosic, purkrabí markrabího na Vranově a Vrenštejně 1354, hofmistra markrabského 1358. Sám Jošt byl na Pražské universitě zapsán r. 1391. R. 1397 měl rozepři s Václavem Stankou knězem Lounským. R. 1407 konal poselství od markr. Jošta ku králi uherskému. V Půhonech moravských často se jmenuje co žalobník i co pohnaný. R. 1415 byl cúdařem cúdy brněnské.

Joannes de Burn (1394-95) praepositus ecclesiae s. Stephani in Bamberga, necnon Bamberg., Herbipol. et Spirensis ecclesiarum canonicus, a po něm *Czeghenryd de Sundis.*

Czenko de Labún (1395-96).

Lucas Hezler de Legnicz (1396-97).

Petrus Slewynk (1397-98), custos ecclesiae S. Mariae Majoris Glogoviensis, custos in Magna Glogovia.

Nicolaus Geunher Gewenheri 1394 (Acta VII.), (1398-99 a 1399-1400), sacrosanctae Wissegradensis ecclesiae scolasticus, nullo medio ad Romanam ecclesiam pertinentis, Boleslav. ac Melnic. eccl. canonicus.

Stephanus de Manicz (1400-01), rodem Moravan, kanovník kostela Olomúckého i Brněnského; za svého rektorátu koupil u Jakše v Praze Decretales, sextum cum Clementinis, za 16 k. gr. mor. (Cod. mor. XIII.)

Mroczko de Kiselewo dictus Nagórka (1401-02), canonicus Plocensis.

Hewko de Konyad (1402-03), plebanus in Strasberg et vicarius perpetuus ecclesiae Warmiensis.

Nicolaus Geunher (1403-04), Wissegrad. ecclesiae decanus.

Johannes Pauli (1404-05), archidiaconus Lundensis et canonicus Roskildensis.

Bernardus Bulowe de Glyn (1405-06) decanus ecclesiae Tarbatensis.

Andreas Gerechini de Kalundeborgh (1406-07), Lundensis necnon Roskildensis ecclesiarum canonicus, r. 1403 intitulatus co canonicus Roskildensis.

Mathias de Glowaczow (1407-08), Plebanus in Olsna. R. 1407 měl spor nějaký s mistrem Jiřím z Bora, i slove při té příležitosti rector universitatis canonistarum studii Pragensis (A. S. 1407).

Ulricus de Strassicz (1408-09 a 1409-10), probošt u Sv. Apollinaříše, kanovník Svatojírský. R. 1412 slove judex et subconservator jurium et privilegiorum magistrorum, doctorum et scolarium almae Univ. Prag (AS.)

Mathias de Trutenow (1410-11). Plebanus in Magna Czinger, baccalarius Erfordensis Decretorum.

Henricus Rolle (1411-12). Plebanus in Gorlicz (in Nissa), Lutomericensis canonicus.

Conradus Wertheym (1412-12), Warmiensis ac s. Crucis Wratislaviensis ecclesiarum canonicus.

Mathias Rost de Praga (1413-14 a 1414-15), bacc. in Decr., canonicus eccl. Prag.

Arnestus de Metelsko (1415-16), zprvu magister in artibus et plebanus ecclesiae in Mutěnín. Slove hned roku 1396 clericus de Metelsk inferiori (M. horní a dolní. Pop. 379) Canonicus Wissengrad. et s. Apollinaris ecclesiarum. Intitulatus 1403. Na Vyšehradě založil kaplu Vzkříšení Páně a dvě místa kanovnická, což oboje potvrdil Václav Kralík z Buřenie, děkan Vyšehradský (1390) 1407 plebanus in Mutina (SA). R. 1415 co děkan u sv. Apollinaříše nadal oltář ke cti sv. Kateřiny v kostele Matky Boží na Louži. R. 1447 arcijáhen Plzenský, tedy jeden z těch, jenž přečkali války husitské.

Ulricus de Strassicz podruhé (1416-17 a 1417-18).

Nicolaus Henrici de Praga (1418-19), archidiaconus Pragensis et canonicus praebendatus eccl. Prag.

123. Professorové university juristské.

Zachoval se nám seznam professorů, kteří v prvních dobách působili na samostatném učení juristském. Jmenují se tu: Paulus de Janovic. — Mathias de Mutina. — Cunsso de Trzyebowel. — Joannes Jectar. — Wilhelmus decanus Hamburgensis (1373). — Bohuslaus plebanus in Wiestonicz. — Joannes Andreae de Sderaz. — Wildericus de Mitra. — Joannes episc. Glotarensis (hic doctoratus). — Joannes de Jerzen lic. in decr. — Petrus Knol lic. in decr. — Mathias plebanus in Skramnik. — Henricus de Angern, mag. in art. et bacc. in decr. — Nicolaus Puchnik lic. in decr.

Mat. Paulus de Janowicz. V seznamu professorů nové university juristské na prvém místě jmenuje se Paulus de Janowicz. Víme o něm, že předtím byl professorem Dekretálů na universitě Avinionské (qui in studio Av. actu Decretales legit. St.) Toť bylo před r. 1371; toho roku slove

kaplanem a písařem Petra kardinála S. Laurentii in Damaso, i obdržel provisi na kanovnictví Pražské (12. ledna). R. 1371 vrátil se do Prahy, kdež toho roku Matějovi z Mutěnína půjčil 150 florenů (dukátů) na další studia v Bononii. R. 1372 povýšen jest spolu s Matějem z Mutěnína, Bohuslavem farářem Věstonickým a Kunšem z Třebovle za doktora dekretů na universi Pražské. R. 1373 byl děkanem Horšovským a kanovníkem Pražským (A. S. I); co takový slove oltářníkem Sv. Mauricia v kostele Pražském. R. 1373 přednášel co jeden z prvních professorů na juristské universi toho roku založené i měl jakousi osobní nelibost s professorem Fridrichem Paganem. Téhož roku pronajal společně s Ryvinem arcijáhnem Plzenským faru Oseckou kláštera Svatojírského za 16 k. gr. č. na tři léta (AS. I). R. 1376 píše se také i kanovníkem Vyšehradským (Prag. et Wissegrad. eccl. canonicus. (AS. I.) r. 1376 obdržel praebendu tamní i byl ním ještě r. 1381, pročež mu říkali „magister Paulus doctor Wissegrada". R. 1380 stal se arcijahnem Pražským a tu se hned zapletl do tuhého sporu s arcibiskupem Janem z Jenšteina, až byl i kletbou stižen. Šlo tu o farský kostel v Roudnici, jenž byl připojen ku klášteru Augustinianskému; Pavel požadoval, aby co arcijáhen moc arcijáhenskou (jus archidiaconale) mohl vykonávati také i příčinou této fary, čemuž arcibiskup odpíral. Toho času 1380, 24. října, slove Johannes dictus Noss vikářem mag. Pauli de Janowicz na Vyšehradě (Tadra, List not.). Smír se stal teprvé r. 1381; kletba s Pavla sňata (SA. II.) R. 1381 měl spor s spolukan. Vitkem z Černčic, i slibují oba v lednu, že držeti budou mír spolu a že nařídí čeledi (familiae seu familiaribus suis), aby ani slovem ani skutkem proti sobě nevystupovali (II. 81). Zemřel buď konec 1383 nebo v lednu 1384, neboť toho roku mluví se o něm již co o zemřelém (bonae memoriae Paulus archidiaconus).

Mistr Pavel, člen panského rodu Janovického, patrně byl velmi bohatý. R. 1380 připomíná se písař jeho Vít (tuším z Dobřan), r. 1381 kaplan jeho Jan, r. 1380 prokurator Kunrat. S mistrem Vojtěchem skolastikem žil v dobrém přátelství, neboť mistr ještě r. 1383 slove prokuratorem jeho (mag. Albertus proc. Pauli archid. Prag. SA. II). Pozdější probošt Pražský Petrus de Janovic bezpečně byl jeho příbuzný a Herbort děkan u Sv. Jiljí bratr jeho (frater mag. Pauli. SA. II).

Mag. Mathias (Machek) de Mutěnína (Mutina). Hned po Pavlovi z Janovic jmenuje se v seznamu mistr Mathias de Mutina. Mutinem rozuměti dlužno Mutěnín, osadu podnes stávající v Klatovsku, s farou a tvrzí, něm. Muttersdorf (Pop. 377), dekanátu druhdy Horšovského. R. 1378 jmenují se ve spojení s Matějem Joannes de Mutina clericus a Joannes Slavata de Mutina laicus (Tadra List. not. 24), snad že příbuzní nebo známí jeho. Doktorátu právnického dosáhl v Bononii r. 1371, kteréhožto roku slove kanovníkem Pražským a farářem Ústským in Usch). Na doktorát vypůjčil si r. 1371 u mistra Pavla z Janovic 150 zlatych florenů váhy českouherské i zavázal se r. 1376, že summu tuto v ročních lhůtách po 20 zl. zplatí. Byl toho času canonicus praebendatus Prag et Wratislav. Co kanovník Pražský držel praebendu Batelovskou i měl faru Skramnickou. Roku 1373 byl prokuratorem

Jana kanovníka Boleslavského spolu s Pavlem z Janovic (slove tu doctor decretorum). R. 1377 uvozuje se co arcijáhen Litoměřický (Machko), kterýmž byl ještě r. 1382. Slove také správcem kaple sv. Kříže na Vyšehradě. Ok. r. 1377 obdržel od papeže Řehoře IX. Avinionského provisi na proboštství Olomúcké, čemuž r. 1378 odpíral Jakub Wigandi z Jevíčka, sekretář císaře Karla IV., již ustavený probošt, i všecka kapitola. Vzešel z toho veliký spor, an Machek po smrti pap. Řehoře († 27. března 1378) ani když naň vložena kletba s aggravací, ustoupiti nechtěl. Ještě dne 15. února 1379 volán jest před soudce, konečně zůstal práv, neboť r. 1382-85 uvozuje se opakovaně co probošt Olomúcký. Zemřel r. 1393 (Machco de Mutina doctor decretorum). Na studie ve Vlašich zpomíná rozepře, kterou m. Jan měl r. 1381 s Daliborem řečeným Dalík o koně jízdného, ve Vlašich od něho potřebovaného. (Akta VII.)

Mag. Cunsso (Petri) de Trzebowel. V seznamu professorů university právnické na třetím místě, po Pavlovi z Janovic a Matějovi z Mutěnína, jmenuje se Cunsso de Trzebowel. Doktorátu juristského dosáhl roku 1372 na universitě Pražské, spolu s Pavlem z Janovic, Matějem z Mutěnína a Bohuslavem z Krnova farářem Věstonickým. Mistr Kuneš pocházel z Třebovle u Lipan, blíž Kouřimi. Patřila sice Třebovl kollegiatům sv. Apollinaříše u Sadsce, ale bylo tam i jiných majetníků, zejmena Petr měštěnín Kouřimský. Tento Petr byl otec Kunšův. Bratrem byl mu tuším Procopius de Trzyebowel, diaconus de Trz., r. 1373 minister ecclesiae S. Aegidii, roku 1381 kanovník u sv. Jilji, připomínaný ještě roku 1384. O pozdější činnosti Kunšově, jmenovitě v otázce odúmrtí kmetcích, pojednáme blíže v č. 126; zde buď toliko připomenuto, že v otázce té byl věrným soudruhem a spolupracovníkem arcibiskupa Jana z Jenšteina, odpůrcem mistra Vojtěcha Rankova (viz č. 118 a 119).

Mag. Joannes de Jectar. R. 1372 zapsán jest jakožto školár českého národa, na nové juristské universitě Joannes plebanus in Jactar, i přidáno u jeho jmena pozdější rukou: „Hodie doctor decretorum". Jan z Jektar slove v seznamu professorem na místě čtvrtém, po Kunšovi z Třebovle. (Jektary jsou podnes osada blíž Uherského Hradiště na Moravě.) Farářem v Jektarech byl Jan hned r. 1366 (pleb. in Jecter Olom. dioc.), kterézto místo obdržel byl z milosti papežské (cui de eccl. in J. provisum est per sedem apost. — Tadra List. not.).

Mag. Wilhelmus Herborg decanus Hamburgensis. Když se r. 1372 fakulta juristská odtrhla od university a přetvořila se v samostatnou universitu juristskou, byl professorem Dekretálů doktor Herborg. Ku prosbě Jana probošta z Granzoye a jeho, Viléma děkana Hamburského, r. 1373 cís. Karel zakoupil dům komorníka svého Pešlína ve farnosti Týnské, aby v něm umístěna byla nová universita (ad instantiam et procurationem d. Jo. praepositi in Granzoge tunc rectoris et Wilhelmi decani Hamburgensis, doctoris Decretorum, ordinarie Decretales pro tunc legentis . . . domum . . . quam W. doctor de beneplacito imperatoris intravit et inhabitavit). Byl

tedy Vilém jeden z předních tvůrců oné proměny na staré universitě. Z tohoto faktum jde, že Vilém již toho roku, ne-li před ním, v Praze professoroval, nikoli teprv r. 1377, jak se posud za to mělo. Z Prahy odebral se do Říma, kde již r. 1376 jmenuje auditorem rotae, načež se zase vrátil do Prahy a právo církevní tam přednášel (Decretales ordinarie legens in studio Pragensi). Z Říma přinesl děkan Hamburský, jak se vždy jmenoval, sbírku nálezův Rotae Romanae, která se podnes nalezá v kapitulní bibliothece Pražské, ve praxi jsouc vysoce ceněna.

Decisiones Rotae Romanae, collectore Wilhelmo Herborg (Cod. in fol., chartaceus, saec. XV; sign. J. LIII. Schulte CCXXII). Jiná taková sbírka tamže nalézá se pod titulem Decisiones Rotae Romanae z r. 1377—81, pochodící z bibliotheky mistra Adama z Nežetic (Schulte CCXIV.)

Mag. Bohuslav de Krnovia. Mistr Bohuslav z Krnova, syn Jana z Krnova, rodu patrně měšťanského, stal se farářem Věstonickým na Moravě B. de Krnovia plebanus in Wiestonicz. Bohusl. plebanus in Wiestonic). Asi r. 1372 povýšen v Praze za doktora práv, spolu s Kunšem z Třebovle. R. 1385 uvázal se v professuru na universitě Pražské, maje vedle toho kanovnictví Olomúcké (d. Bohuslao ordinarie legente, canonico Olomucensi, lector ordinarius (SA. 1385 Schulte CXVIII). R. 1387 byl již děkanem kapituly Pražské (decretorum doctor, decanus ecclesiae Pragensis) a jakožto děkan též i kommissařem mansionářů Svatovítských.

Bouře, která se r. 1393 strhla nad hlavou arc. Jana z Jenšteina, že bez vědomí a proti zámyslu krále Václava potvrdil nového opata Kladrubského, zasáhla osobně také i děkana Bohuslava, spolu s Mikulášem Puchníkem officiálem arcibiskupským, Janem z Pomuk generalním vikářem, Václavem proboštem Míšenským a rytířem Neprem z Roupova, hofmistrem arcibiskupským. Král přijda do kapituly, soptě zlostí, potrhl se na děkana a jej, starce zchátralého (hominem senem et decrepitum) rukověti meče svého náramně do hlavy tloukl, tak že krev tekla, načež s rukama nazad svázanýma odveden na purkrabství. Následovalo známé trýznění ostatních čtyr osob v rychtě Staroměstské, které se skončilo svržením generalního vikáře Jana z Pomuk na smrt zmučeného s mostu do Vltavy.

Děkan Bohuslav záhy se zotavil. Úřad svůj zastával až do r. 1409, professorem byl do r. 1396. R. 1409 v m. červnu slove svědkem na listině arc. Zbyňka (praesentibus Bohuslao decano eccl. nostrae Prag.) Naposledy jmenuje se r. 1412, dle Tomka ještě až i r. 1415.

Spisy Bohuslavovy:

Notata super IV. Decretalium, exportata ab ordinario doctore Bohuslao decano Pragensi. Čtení toto napsal sobě Mikuláš Blowunder r. 1394; spis sám uložen jest ve sbírce rukopisů university Krakovské (Dudik, Arch. Galiz.)

Lectura super V. Decretalium. Notata a doctore Bousloho ordinario Pragensi, incoepta a. d. 1389. Ein ziemlich umfangreicher, jedoch weder neue Ansichten noch besonders tüchtige Ausführungen enthaltender Com-

mentar (Schulte). Naznačen jest spis tento, jenž se nachází v metrop. bibl. Pražské 2. F. 9 — „liber sancti Petri in Erfordia".

Obojí čteni známo také z rukopisu dvorské a státní bibliotheky Berlínské pod nápisem: Praelectiones a Bohuslao doctore Pragensis studii habita de IV. et V. libro Decr. a 1396.

Klášter Seittenstetský v Rakousích má čtení toto v rukopise „Bohuslai Commentarius in Decretales" z r. 1380, a hon. viro tunc ordinariam tenente Bohuslao doctore eximio et s. Prag. ecclesiae decano egregio.

Zmiňuje se Balbín ještě o jiném spisu Bohuslavovu „Lectura magistri Bohuslai Pragenis de usuris", jenž se chová v bibliothece university Lipské. Schulte myslí, že to jen část vyňatá z velkého spisu „Lectura".

Také se děje zmínka o jedné řeči akademické, kterou Bohuslav přednesl tuším při početí kursu, tak jak to za obyčej bylo na učení v Padově (Per Bohuslaum doctorem decretorum ordinarie legentem et decanum ecclesiae Prag.) Obsažena s jinými podobnými řečmi Huberta de Lampugnano z r. 1398 v Bononii a 1400 v Padově, pak J. L. de Lambertacis v Padově drženými v Cod. metr. bibl. Pražské J. XXXV ze XV. věku (Schulte CCVII).

Mag. Joannes Andreae de Zderaz. Mistr Jan byl proboštem kláštera Zderazského ordinis cruciferorum S. Sepulchri Dominici Jerosolymitani, odkudž i přijmení jeho. Jest paměť z roku 1380 a 1382, že jsa probošt a decretorum doctor, brán býval za rozsudiho v rozepřich (Tadra, Listař not. 51, 58).

Mag. Wildericus (Wilderus) de Mitra. Mistr Wilderich konal studia právnická na universitě Bononské 1370, kdež se stal licenciatem in decretis a bakalářem in legibus. R. 1371 pojat jest do rotulu Bononského učení i odporučen papeži na kanovnictví Pražské, na něž také 1371 27. ledna obdržel provisí. R. 1374 zapsán jest v Praze na učení juristském a to jakožto člen národu bavorského, i přednášel právo církevní. R. 1377 dostalo se mu kanonikátu Vyšehradského, a sice praebendy po Odolanu Boncovi uprázdněné, non obstante, quod S. Pauli et scolasteriam Wormac. et in Pragensi officium exspectat. Toho času připsáno jest ke jmenu jeho v seznamu Pražských professorů: Ordinarius lector, hodie doctor decretorum, tak že doktorátu dosáhl asi r. 1378 v Praze. Z Prahy šel do Vídně i jmenuje se tu r. 1378 „decretorum doctor". Z Vídně vypraven jest s rotulem tamní university k nově zvolenému papeži Urbanovi VI. (1378, 9—18. dubna.) Zatím podle zpráv z měsíce března 1380 prohlásil se brzo potom za stoupence vzdoropapeže Klimenta VII. dne 21. září 1378 v Avinioně zvoleného a proto zbaven jest kanonikátu Vyšehradského skrze legáta Urbanova, kard. de Pileis, spolu s jinými duchovními českými, děkanem Pražským Hynkem Klukem z Kluk, Vyšehradským děkanem Kunratem z Veselé, rektorem juristské university Jindřichem ze Stvolenky a j. (Tadra, Styky).

Mag. Johannes episcopus Glotarensis. V seznamu professorů juristských po Wilderichovi jmenuje se Johannes episc. Glotarensis, o němž víme, že doktoroval na Pražské universi (hic doctoratus.)

Mag. Joannes de Jezerzan (*Jerzen*). Mezi professory university juristské jmenuje se na desátém místě v pořadí jmen Joannes de Jerzen, licenciatus in decretis. Jest to Jan z Jezeřan neboli zkraceně z Jeřan nebo Jeřen, jenž byl farářem v Mašťové a po sedm roků práva studoval v Bononii a Padově. Na učení Padovském dosáhl r. 1370 stupně bakalářského i licenciatství v právě církevním, i byl dokonce i vicerektorem této vysoké školy (St. 268). R. 1378 obdržel papežskou provisí na kanonikát Pražský, načež r. 1379 do kapituly vzat. Roku 1380 byl praesentován na faru v Libicích v Plzeňsku; slove tu Johannes de Jerzen, licenciatus in decretis (SA). Mezi rokem 1386—95 zastával arcijáhenství Hradecké (archidiaconus Gradicensis. SA.) Arcijahnem Boleslavským byl Jan dle Akt VII. Osada, odkud mistr Jan pocházel, podnes stojí v Loketsku na Valečovsku i slove po česku Jeřany, což ješt zkrácenina z Jezeřany (tak se psal také vskutku r. 1385: Johannes de Jezerzan, lic. in decr. SA.), nyní něm. Girschen (Pal. 423.). Stála tu tvrze vladycká, tak že Jana dobře pokládati lze za člena vladyckého rodu Jeřenského a vskutku měl bratra rytíře Heřmana z Nečtin, seděním na Hrádku (Tom. III.). Uvozuje se ještě r. 1392, a sice co rozsudí v jedné při spolu s Vlachníkem z Weitmule a Pavlem z Janovic spolukanovníky (SA.).

Mag. Petrus Knol. Po Janovi z Jeřan na 11. místě následuje co professor juristů Petrus Knol licenciatus in decretis. Není nemožné že tento Petrus jedna jest osoba co Petrus Alberti de Praga, jenž se roku 1372 uvozuje mezi členy akad. národu českého na učení juristském.

Mag. Mathias de Praga. Mathias de Praga dokonal studia právnická na universí Bononské r. 1381, kteréhož roku dne 2. pros. „fuit publice et more solito conventuatus in S. Petro", při čemž jemu Johannes de Lignano, professor a osobní příznivec pozdějšího arcibiskupa Jana z Jenšteina, ve jménu svém, darem dal knihu, jménem pána Vavřince birét a jménem pana Gasparis prsten. (Styky 264). Navrátiv se do vlasti, stal se kanovníkem a po r. 1381 gen. vikařem spolu s Janem proboštem Zderazským. Držel faru Skramnickou, odkudž jest také jmenován „de Skramnik"; později byl správcem kaply sv. Kříže na Vyšehradě (Tom. II. 192). R. 1382, dne 31. prosince jmenuje se mag. M. de Sk., decretorum doctor a vicarius (Pal. Form. II. 26). Professoroval na juristské universitě, kdež mezi professory jmenován jest po Petrovi Knolovi na místě 12tém (Martinus plebanus in Scramnik).

Mag. Henricus de Angern. Studoval na universitě Pařížské, kdež dosáhl misterství svobodného umění. Paříž opustil r. 1375 pro roztržky nějaké s Erfurťany. R. 1380-81 dal se zapsati na právnickém učení v Praze i došel zde r. 1381 bakalářství práv. R. 1386 professorem byl v Heidelberce, až r. 1394 v Praze dosáhl doktorství práv (Praga doctoratus), za rektora Jana Czegenryda de Sundis. Professoroval v Praze, až se stal professorem Erfurtského učení (mag. H. de Angern, licentiatus in decretis, magister in artibus Pragensis).

Mag. Nicolaus dictus Puchnik de Černic. Mikuláš Púchnik byl dle pamětí Roudnických zprvu rektorem tamní školy, a to ještě 1376 (rector

scolarum. in Rudniz (AS). Roku 1373 zapsán jest za licenciata in Decretis v matrice university juristské i dal taxy kopu grošův. R. 1377 jmenován jest v seznamu professorův juristské university na místě 14tém i četl na téže universi právo církevní (licenciatus juris canonici a sice ad sextum Decretalů) [SA]. R. 1384 byl již kanovníkem Pražským a až do r. 1386 jedním ze tří generalních vikařů, při čemž staví se napořád na místo první. Od r. 1384 do r. 1394 známe jej co officiala arcibiskupského, r. 1389 co místokancléře university. Měl pověst, že hromadí praebendy, a vskutku držel r. 1391 kromě kanonikátu Pražského a Olomúckého také bohatou faru sv. Mikuláše na kurném trhu ve Starém Městě, za kterouž po pěti letech (1396) vyměnil dvě praebendy kanovnické, jednu na Vyšehradě, druhou u sv. Jiří. R. 1393 držel faru ve Válči (Olom. diecése) kardinal Paduanský, jehož plnomocníkem byl gen. vikář Puchnik, který faru tu pronajal knězi Vojslavovi za 60 kop platu (Styky 111). Roku 1400 obdržel faru v Jamnici na Moravě, kterouž ovšem nemoha sám ji spravovati, jiným kněžím za plat pronajímal. Tuto lakotu Puchníkovu zvěčnil jeden z písařů konsistorských, napsav na desce Akt konsistorských z r. 1392 „Nicolaus Puchnik, nullatenus et omnitenus ecclesiarum canonicus".

Za bouře, která se r. 1393 příčinou opatství Kladrubského strhla proti arcibiskupovi a rádcům jeho, byl Puchník jakožto official arcibiskupův z rozkazu krále Václava nemilosrdně trýzněn; pálili ho pochodněmi a svícemi; on však nicméně odolal i zůstal živ. Slove toho roku dne 18. září licenciatus in decretis, Prag. et Olom. eccl., officialis et vicarius generalis in spiritualibus (Summa canc. Car. 197). Co vikář měl za koadjutory Jiřího z Bora, licenciata v dekretích, a mistra Ludvíka z Drážďan, advokáta konsistorního.

R. 1402, dne 8. června, povolán jest za arcibiskupa, ale zemřel než byl konsekrován a v užívání temporalií vkročil, dne 19. září, na zámku Poděúsích, byv prý otráven. Úmrtí jeho stalo se osudným, ježto ručitelé jeho za správné zplacení jmenovací taxy o 6000 dukátech přidržáni jsou k vybytí tohoto poplatku (Cod. Mor. XII.). K tomu vztahují se slova Husova: „V čas nynější nám dóvod položen toho, že mnoho tisícuov zlatých za arcibiskupství Pražské dáno jest. Za Puchníka k Pražskému arcibiskupství stáli sú rukojmě ještě po jeho smrti Kbel a Malesic a jiní, a musili sú platiti, an nepoživ nic biskupstvie, aniž v ně vstúpiv umřel jest."

Puchník pocházel z vladycké rodiny jihočeské, jenž držela tvrz Černici ve vsi podnes stávající (Prachensko 343). Na ní měl spolek s bratry Dobrohostem a Wolfartem. Roku 1386 k Černici přikoupil dědictví v Lažanech (nyní Desfourových 343). Puchník pokusil se také ve spisovatelství; mámeť po něm spis právnický, „Introductio procuratoris", složený asi roku 1385 (Ott 102). — Jiný Mikuláš Puchník uvozuje se roku 1399 jakožto notarius actorum při konsistoři Pražské (Kanc.)

Introductio procuratoris.

Podává se tu úplný postup soudního řízení se všemi možnými případnostmi; přidány jsou stručné poznámky theoretické a formuláře běžných žalob a výkonů soudních.

Fridericus Paganus. Mezi prvními podle času professory juristské university jmenuje se, ač ne v seznamu professorů, r. 1374. Fridericus Paganus, jenž četl o Šesté knize Dekretálů. Připsán byl k akademickému národu bavorskému a intitulován za rektoratu Pertolta z Waehingen (1374—75). Tento Fridericus jest patrně onen professor, jemuž se stalo trpké pohanění skrze doktora Pavla, ježto jej lidé Pavlovi, patrně že z návodu pánova, v ulici mezi kostelem Týnským a Svatojakubským, před samou školou juristskou, an šel do čtení, přepadli a zbili. Nemocen leže od toho, požaloval sobě u císaře Karla, že doufaje pod ochranou císařovou pokojně žiti v Praze, dožil se opaku; ale více nežli rány tělesné že ho bolí rozruch z toho na nové universitě vzešlý. Onim Pavlem doktorem rozumíme mistra Pavla z Janovic (viz svrchu); ale příčina toho surového skutku dokonce není zjevna, aniž čeho o ní víme. Zatím Fridericus zůstal na stolci professorském ještě mnoho let potom, až, jak vidno z ustanovovacího dekretu jeho nástupce, mistra Jiřího z Bora, vysokým věkem sešlý, toužil po klidu a pokoji (aetatem Nestoream sibi jam imminere). Že to se k mistrovi Friderikovi vztahuje, soudíme z těchto dát: R. 1374 přednášel o Šesté knize dekretálů; professura tato, a sice ordinariat, byla mu udělena od krále Václava, tedy nejdéle po roce 1378, kdež král přejal vládu (lecturam ordinariam Decretalium dudum sibi per nos concessam); professuru tuto zastával on ne bez každodenní práce a námahy, s prospěchem a věrně. Stal-li se mistr ordinariem po r. 1378, dobře může býti jedna i táž osoba s Paganem, jenž začal učiti hned r. 1374.

Mag. Georgius de Bor (Bora). Jiří z Boru, podle spůsobu onoho času prostě jmenovaný „Bora" (tak jako Michal Broda, mistr Jesenic, mistr Štěpán Paleč, mistr Petr Zderaz) připomíná se poprvé r. 1383 farářem v Boru, nevědomo sice v kterém, ježto Borů po Čechách i co farských sídel jest několiko, nejspíše v Prachensku (Pop. 344). Jakožto farář Borský dal se zapsati roku 1383 na juristské universitě Pražské (Georgius plebanus ecclesiae in Bora), i dal 14 grošův zápisného. R. 1393 učiněn jest licenciatem in Decretis za rektorátu Jošta Hechta z Rosic (Form. II. 233). Slíbil dáti jednu kopu taxy, ale byla mu prominuta. R. 1394 slove licenciatus in decretis a byl farářem v Chrustoklatech (SA). Na juristské universitě přednášel po osm let 1385-95 co professor mimořádný, a sice o dekretu, o šesté knize Dekretálů, a o Klementinech. R. 1397 obdržel hodnost doctora decretorum (za rektora Petra Slewinka), i platil taxy jednu kopu. Po odstoupení professora Dekretálů, podle jména neznámého (viz Fr. Paganus) jmenován jest dekretem krále Václavovým za ordinaria Dekretalů s professorským platem (lecturam ordinariam Decretalium cum salarii consueti perceptione. Form. II. 195). Kterého roku to bylo, není vědomo; nejspíše r. 1393, kdež se byl stal licenciatem. R. 1394 slove veřejným notářem, roku pak 1396 přidán jest za koadjutora generálnímu vikáři Puchníkovi, z čehož nutno souditi, že v ten čas byl již také kanovníkem Pražským. Podle paměti z r. 1404 držel faru sv. Petra na ostrově pod mostem, odkudž ku praesentaci pana Zdenka mistra křižovnického podán na faru u sv. Valentina

ve Větším městě Pražském. Roku 1406 směnil se o faru Svatovalentinskou s farářem v Hoštce.

Borovo jméno těsně souvisí s postupováním církevních úřadů Pražských proti Wiklefismu. Spolu s doktory Ondřejem z Brodu, Janem Eliášovým a Adamem z Nežetic byl mezi předními rádci arcibiskupovými, i píše se o něm r. 1410, že on — Bora — jest počátek, prostředek a konec všeho, co se v Praze dálo proti Wiklefismu; z jeho prý hlavy a k jeho radě vymoženo bullu papežskou, aby knihy Wikleffovy byly spáleny, jeho příčinou pohnán mistr Jan Hus k odpovídání, mnozí pak vězněni a trestáni, „aniž toho posud zanechává", dokládá Chron. Univ. (Bora doctor est fundamentum, medium et finis omnium praemissorum; ex ejus namque capite et consilio bulla est impetrata, libri sunt combusti, mag. Joannes citatus et plures incarcerati et puniti injuste; nec hodie desistit). Velice těšila jej zpráva z Říma, že i tam r. 1413 knihy Wikleffovy spáleny. Zemřel roku 1414, nebo koncem 1413.

Jiřího z Bora pokládají za skladatele spisu:

Circa processum judiciarium in causis delegatis, jehožto rukopis chová se v kap. bibliothece Svatovítské (IV. 13). Podle výroku prof. Otta složen jest mezi rokem 1387-1415. Pražský původ dokazuje se tím, že ve spise mluví se o konsistoři Pražské, o vikářích arcibiskupových, o kopách grošů Pražských, o Mikuláši Puchníkovi co officiálovi arcibiskupském 1385-1402), o Jakubovi officialovi Pražském, o Janovi arcibiskupovi Pražském (z Jenštejna 1379-1396), o biskupovi Janovi Olomúckém Soběslávkovi 1387, o vesnici Januševicích. Rukopis uzavřen rokem 1415, tedy brzo po smrti Borově. Knížka Borova bohata jest materiálem; opakují se v ní často, a to doslovně, místa ze „Speculum Durantis".

124. Professorové práv z učení Pražského vyšlí.

Conradus Thus, canonicus ecclesiae s. Martini Minden, roku 1377 bakalářem svob. umění v Praze, na škole juristské zapsán roku 1391, doktorem v Dekretích roku 1402, rektorem učení Erfurtského 1403 a dvě léta po založení učení Lipského v Lipsku roku 1411.

Rudolphus Holzappel de Nebra, roku 1398 v Praze připuštěn ad examen magistrandorum, potom v Erfurtě, kdež roku 1402 rektorem byl co baccalarius in decretis. Současníkem jeho, ne-li dokonce příbuzným, byl Johannes de Nebra, decretorum doctor v Praze 1384, r. 1414 v Erfurtě.

Albertus Warentrapp, dr. decr., magister v Praze 1402, po založení učení Lipského professorem v Lipsku 1409.

Conradus de Vintiolim (de Boemia), decretorum doctor, jenž r. 1382 professoroval na učení Padovském. Rozdílný od Kunráta (Kunše) z Třebovle, jenž roku 1377-89 byl generálním vikářem v Praze.

Georgius Sternberg, posluchač práv v Praze 1382, stal se později professorem na artistské fakultě university Vídeňské, r. 1380 dokonce jejím děkanem.

Johannes de Falkenberg, též posluchač práv v Praze r. 1384, později professor na artistské fakultě ve Vídni.

Johannes de Colenhusen, in decretis licenciatus Pragensis, jeden z professorů právnických na universi Heidelberské.

Fridericus Schouvart licentiatns in decretis, Treverensis, Pragensis, též jeden z prvních professorů Heidelberských.

Gherardus Zadinck de Gruinhagen, doctor decretorum Pragensis, nápodobně jeden z prvních professorů v Heidelberce (1396), který po desíti letech přešel na učení Kolínské (1406).

Conradus (de Dryborg) de Braclis. Zapsán na nové universí právnické 1372, studoval v Praze, kdež r. 1375 slove bakalářem. R. 1381 připomíná se mag. Dryburg de Braclis, ale jakožto člen fakulty artistské. Z Prahy odebral se na vysoké učení v Erfurtě, r. 1386 zahájené, kdež se r. 1397 stal i rektorem. Slove také prostě de Dryborg, decretorum doctor. V Erfurtě byl primus in jure canonico ordinarius.

Heinricus de Breitenbach, r. 1372 člen juristské univ. Pražské, kdež se stal 1395 bakalářem práv, napotom primus studii Erfordiensis Sextista ordinarius t. j. professor Šesté knihy Dekretalů. Zapsán byl v Praze při národu bavorském.

Hermannus de Winterswig, dr. decr., r. 1355 magister in artibus, in s. theol. studens, 1366 nationis bavar. in collegio Caroli, professor r. 1392 na fakultě artistské. R. 1393 professorem v Erfurtě.

Joannes Ryman, dr. decr., zapsán na univ. právn. 1383 při národu saském. Rektorem učení Erfurtského r. 1395.

Christianns de Molhausen, dr. decr. r. 1384 v Praze, r. 1414 v Erfurtě.

Jacobus Hartman de Frysinga, jako bakalář in artibus Přijat r. 1386 na universí právnickou při národu bavorském, r. 1289 bakalářem práv, později professorem v Erfurtě.

Henricus de Rowen de Meydburg, canonicus ecclesiae S. Petri et Pauli Magdeburg; r. 1403 přijat na právnickou universí při národě polském, roku 1407 rektor učení Erfurtského.

Joannes van der Noët (Nohet), licenciat právnické university Pražské r. 1383, intitulatus et doctoratus za professorův Kunše kustoda a Bohuslava ordinarie legente (23. máje) 1385. Povolán na universí Heidelberskou roku 1386 zahájenou, kdež častěji byl rektorem. Rodilý z Brabantu, pročež Van de Noyt de Brabant. Čtení svá zahájil výkladem IV. knihy Dekretálů.

Gerhardus Radnitz de Granin (Groninge), mag. in art. et doctor decretorum, promovovaný r. 1387 v Praze. Stal se r. 1397 rektorem university Reyno-Kolínské, kdež patrně z Prahy přijda již před tím professoroval.

Mag. Petrus de Brandys. Rodem jsa z Brandýsa n. L. diecése Pražské, studoval na artistské fakultě v Praze i stal se tu licenciatem r. 1399. Ještě roku 1401 byl professorem svob. umění v Praze, ale tuším téhož roku odebral se na universí Krakovskou. Tam se r. 1402, dne 28. října, uvozuje co svědek. R. 1404 stal se tam děkanem fakulty artistské. Později vrátil se zase do Prahy a studoval zde práva. Zkoušce právnické podrobil se tu r. 1408 i odebral se nanovo do Krakova, kdež pak již nadobro zůstal. R. 1413 uvádí se co člen kolleje Vladislavovské a byl roku 1414 a 1422 děkanem fakulty artistské na Krakovské universitě.

(Dle materialií ve spise Tadrově „Kulturní Styky").

125. Lambertus (Ubertus) de Lampugnano.

R. 1380 zavítal do Prahy ke dvoru krále Václava IV. posel vévody Galeazza, viscomta Virtutum (de Virtù), cís. vikáře v Lombardii. Jmenuje se v jedné památce (Summa canc.) Ubertus de Lampamiano, v jiné pak (Cod. kap. Praž.) Ubertus de Lampugnano. Správnější jest název „Lampugnano", neboť se tak nosič jeho sám psal ve Vlaších r. 1400. Za to křestné jmeno jest nejisté; ve Vlaších píše se „Lambertus", v Čechách „Ubertus". Meškaje v Praze dává si Ubertus vlastnost služebníka a dvořenína krále Václava římského a českého (servitor et familiaris). Pocházel ze vzácného rodu Milanského; bratr jeho byl papežem. Sám professoroval na universitě v Pavii i byl raddou a praesidentem komory vévod Milanských. Podpisoval se „juris utriusque doctor" a „utriusque juris professor" (Summa Canc. a Cod. kap. Pr.)

Svého pobytu v Praze užil k veřejné disputací na právnické universitě (in scolis juristarum), a sice o dvou thesích, první, zdali král římský volbou v Němcích dosahuje již také moci císařské nebo teprv po korunování? Druhé, zdali knížata, králové i národové vyznávající víru Kristovu vesměs všichni sluší pod císařství, či jsou-li kteří vyjati výsadou, promlčením nebo z jiné které příčiny? Přednášející prohlásil, že v obojí té otázce jest zastancem alternativy první. Což patrně souviselo s poselstvím jeho ku králi Václavovi IV. t. č. králi také římskému. Ohlásil také ještě i thesi třetí a to z práva církevního, je-li totiž právoplatna závěť zřejmého lichváře, bez ujištění, že úroky lichvářské budou navráceny? Dissertace Lampugnavovy, první a druhou, historikové právní pokládají za první čtení ze státního práva římské říše národu německého.

Lampugnano přišel ještě jednou, a to po pěti letech, do Prahy, r. 1385, i četl zde na škole juristské za rektoratu Oldřicha Medka ze Šelnberka dne 8. list. 1385 o směně (de rerum permutatione), o slíbení úroku a o exempci z říše římské. Čtení tato nazval „Repetitiones juris". Text zachoval se v ruk. kap. Pražské (Schulte CCVI).: De rerum permut. Hoc capitulum fuit repetitum per me U. de L. jur. utr. prof., legatum . . principis dom. Galias vicomitis Virtutum, comitis et imp. vicarii in Lumbardiae partibus ad. . . . . Wenceslaum D. gr. Rom. et Boemiae regem anno D. MCCCLXXXV, VIII. die Nov. in Studio Pragensi, cui tunc praesidebat in officio rectoratus nob. ac stren. d. Ulricus dictus Medeck de Schellenberg, canonicus praebendatus ecclesiae parochialis s. Mariae in Vado bene meritus, quem Deus conservet et in felici augmentet statu." Text těchto tří repetic zachoval se v kodexu kap. Pražské J. XXXI. (Schulte CCVI).

Jest také ještě zmínka o rozpravě „Quaestio de Institutionibus in studio Pragensi" (Muther, Zur Gesch. der Rechtswiss.)

Poslední zprávy o Lampugnanovi pocházejí z r. 1398 a 1400; připomínají se tu dvě řeči jeho, jedna v Bononii (Sermo factus in Bononia circa principium studii a D. 1398), druhá v Padově držaná (Sermo seu principium factum circa initium studii Paduae more solito a 1400). Zde

psáno křestné jmeno jeho určitě Lambertus (Cod. kap. Pr. J. XXXV. Schulte CCVII).

126. Mag. Cunsso Petri de Trzebowel.

Papežský list ze dne 28. ledna 1371, jímž se Kunšovi uděluje provisi na kanovnictví Pražské, praví, že on, syn ondy Petra z Třebovle, prvé než co bakalář práv do Padovy přišel, právu církevnímu v Praze co ordinarius vyučoval (qui alias, ut asseris, in jure canonico in Pragensi studio ordinarie cathedram tenuisti). Dále se tam praví, že Kuneš do Padovy přišel, aby se v právích zdokonalil (in Paduanensi studio, ubi nunc scolaris existis, repetisti et disputasti). Máme tedy vědomost zcela určitou, že mistr Kuneš professorem byl ještě na spojené universitě Pražské, před r. 1372, tedy před založením samostatné juristské university (viz č. 123). O Petrovi, otci Kunšovu, víme, že r. 1332 byl měšťanem v Kouřimi, maje dvůr a dědiny ve Třebovli, osadě blíž Kouřimi (curia et hereditas concivis nostri — Kurimensis — Petri. Summa Gerh. 175. Třebovl psáno tu „Erczebol").

Z Padovy vrátil se Kuneš nepochybně roku 1372. Doktorátu dosáhl tohoto roku na universitě Pražské, zároveň s Pavlem z Janovic, Matějem z Mutěnína a Bohuslavem z Krňova. Od té doby napořád slove doctor decretorum. Také i na samostatné universitě juristské v Praze professorem byl; jmenuje se tu v Seznamu na třetím místě. Roku 1373 zplnomocnil jej farář ve Pněvi, aby spravoval faru Pněvskou; ale již téhož roku slove farářem ve Viticích v Kouřimště (Pop. 233), v kterémžto postavení trval až do roku 1376. Roku 1375 vypůjčil si 17 flor. de communi pecunia cleri Pragensis. Jakožto farář Vitický stal se v dubnu 1376 praebendovaným kanovníkem Pražským a spolu kustodem kostela Pražského (C. custos Prag., doctor decretorum). Drže napořád faru Vitickou byl také arcijáhnem Boleslavským (AS). R. 1378, tedy ještě za arc. Jana Očka, zastával úřad vikáře arcibiskupského in spiritualibus.

Očkův nástupce, arc. Jan z Jenštejna (1379), zachovával důvěrné přátelství s Kunšem. Děkuje mu v jednom listě z venkova psaném, že mu posílá zprávy z Prahy, což arcibiskupovi prý tím milejší, quia in rure nonnisi de villicatione et circa silvas morantes solum carmina rusticorum audimus. — Znal se s Kunšem ještě co biskup Míšenský; povolávať se na něho v pozdějších letech již co arcibiskup, že za moru, jenž r. 1377 řádil po Čechách, zachován bez pohromy také Cunso custos Pragensis, decretorum doctor (Cod. Jencz. 42). R. 1378 dne 9. čce slove decr. dr., canc. eccl. Pr., vicarius in spir. gen.

Generalním vikářem byl Kuneš také za arc. Jana z Jenštejna, a sice až do r. 1389 (C. custos et canonicus Pragensis, archiepiscopi vicarius et decretorum doctor minimus). Živ byl ještě r. 1392, ježto se jmenuje rozsudím v jedné rozepři; psán tu sice „Onsso", ale jest to zjevný omyl místo „Cunsso" (Onsso de Trz., decretorum doctor, custos ecclesiae Prag. — Acta jud.) Kuneš arc. Jana z Jenštejna jednoho roku doprovázel na cestě do Normberka, při čemž se stala následující příhoda: Arcibiskup, chtěje na hradě

Rotmburce podál Normberka, jenž toho času náležel koruně české, navštíviti mladičkého krále Václava, jehožto byl kancléřem, požádán jest od Kunše, aby družině své před odjezdem udělil požehnání, k čemuž arcibiskup žertem: „Benedicat vos diabolus et maledicat Deus!" I pokáral jej Kuneš, řka, že „verba episcopalia non sunt jocaliter recipienda!" Arcibiskup se odmlčel a mlčky odejel. Tu se za jeho nepřítomnosti strhla bouře ve městě, nepochybně vinou zpupné družiny, tak že někteří z lidí arcibiskupových jsou až i zraněni, všickni pak se ocitli v nebezpečenství dosti velikém (Vit. J. de Jenšt.)

Z čeledi Kunšovy jmenují se Racek z Malotic, Hanuš ze Skalice, Václav ze Lhoty a vikář Martin Hrnček.

Zemřel asi r. 1397; alespoň toho roku připomíná se poslední vůle jeho, dle které při kostele Třebovelském založil zádušní nadací o čtyřech kop. ročního úroku „pro anima d. Cunssonis (t. j. jeho samého), patris, matris, sororis et fratris ipsius (SA).

Ve sporu, jenž za příčinou odúmrtí kmetcích ok. r. 1386 vybuchnul mezi arc. Janem z Jenšteina s jedné a mistrem Vojtěchem z Ježova (viz č. 118) se strany druhé, veliké účastenství měl mistr Kuneš, důvěrník arcibiskupův. Od něho pocházel text arcibiskupské listiny z letní doby r. 1386, kteráž kmetům na statcích arcibiskupských odpouští odúmrtí a přiznává jim svobodné právo odkazů. Také i řečníkem v té věci byl v poradách kapitulních. Když pak arcibiskup v podletí r. 1388 vydal svou repliku na traktat m. Vojtěcha z r. 1386 (viz č. 119), sepsal Kuneš repliku druhou, jenž jest nadepsána:

Tractatus mag. Cunssonis contra mag. Albertum Ranconis de Ericinio de devolutionibus non recipiendis a rusticis ecclesiae vel dominorum.

These Kunšovy jsou tyto: 1. Rustici et censuales in Pragensi provincia sunt liberi et non servi. 2. Ipsorum liberi et consanguinei usque ad septimam lineam, masculi et foeminae, jure succedunt in eorum juribus, bonis mobilibus et immobilibus. 3. Ex quo succedunt ipsis masculi et foeminae, liberi et consangninei ecclesiam donare possunt in vita vel in morte. 4. Lex illa Mosayca non est sublata, sed potius recepta. 5. Consuetudo in contrarium est mala corruptela. 6. Dicta consuetudo praescribi non potest.

Nápis svrchupoložený nepochází od Kunše, jenž ani v traktátě samém nejmenuje mistra Vojtěcha jmenem. Mluví jen o jistém mistru sv. bohosloví (in praesentia cujusdam s. th. magistri), ale mínění není nikdo jiný leč Vojtěch. Traktat Kunšův psán jest o něco později nežli odpověď, kterou proti Apologii sepsal sám arc. Jan (viz č. 119); ale oba traktaty složeny ještě za živobytu Vojtěchova, kterýž zatím brzo na to zemřel († 15. srpna 1388). Sepsání Kunšovo připadá do prvních letních měsíců téhož roku. Spis Kunšův jest rázovitý, rozhodný, při tom pak plný učenosti bohoslovecké i právnické. Také z něho vysvítá, že sporná otázka o odúmrtech kmetcích souvisela s onou akcí, kterouž města t. č. proti odúmrtem lidu městského ve městech královských započala za posledního desítiletí vlády Karlovy.

Touto akcí záležitost odúmrtí nebyla ještě skoncována; také i universita zmocnila se thése té i přidala se k názoru arc. Jana i mistra Kunše. Psal také Štitný o tom i sám Hus (viz č. 163).

Důkladně o sporu tom pojednali F. Tadra v rozpravě „Mistr Vojtěch Rankův" (Č. Č. M. 1879) a dr. J. Kalousek v „Traktátu Jana z Jenšteina". (Zprávy král. české spol. nauk 1882).

127. Mag. Joannes de Pomuk.

Pomuky, osada vesnická a sice podle patronimyka soudíc, jedna z nejstarších, po založení cisterského kláštera roku 1222 staly se osadou trhovou, s osadníky namnoze z Němec přišlými. Ve XIV. věku připomínají se tu Wolflínové; jeden zastával úřad soudcovský (Form. Osecký); zemřel před rokem 1373 (List. not. 1373 a AS.). Měl syna Jana, jenž toho roku podpisoval se natus olim Wolfini de Pomuk a tak pořád až do roku 1380. První zmínku o Janovi máme z roku 1369, kdež se psal clericus dioecesis Prag. et auctoritate imp. publicus notarius. Až do roku 1380 slove notarius cancellariae d. vicariorum in spir. (Act. Jud.) Roku 1380 jmenován jest farářem u sv. Havla na St. M. Pr., platil do roku 1384 ratione mediorum fructuum dictae ecclesiae pap. desátku 14 kop, při čemž píše se sekretářem a písařem arcib. Jana z Jenšteina (1381, J. de P. ecclesiae S. Galli in Praga. List. not.). Téhož roku za rektorátu Mikuláše z Koszciól zapsán jest na právnické universitě Pražské i dal taxy 15 gr. Ale již roku 1383-87 nalezáme jej na universitě v Padově, kdež roku 1386 stal se dokonce i rektorem tramontanů t. j. akademických národů zaalpských (Joh. Pomuc Boemus.) Za doktora povýšen jest roku 1387. Promocí byla velmi slavná, promotorové byli Antonio Nazeri a Pietro, opat di San Stefano di Carrara; svědkem Giovanni detto Zenusio, rodem Polák. Jako doktor Padovský dal se Jan zapsati na universi Pražské (J. de P. doctor decretorum) i intitulován jest 1387 za rektora Smila z Vicova. Toho času byl již kanovníkem kostela Svatojilského (Mon. Univ.).

Zajímavá jest zpráva starých letopisů z roku 1388, kdež Johánek (tak slul J. patrně pro svou malou postavu) jmenuje se „mistr veliký" vedle mistra Havla hvězdáře velikého a mistra Vojtěcha doktora jmenovitého Pařižského (šlo tu o výklad snu, ještoto jej měl arcib. Jan z Jenšteina r. 1387).

Roku 1389 v měsíci září povolán jest od arcibiskupa za generálního vikáře in spiritualibus, úřad to, kterýž se jemu po nemnohých letech stal tak osudným. Příčinou fary Svatohavelské učiněno roku 1390, 26. srpna, dohodnutí takové, že Pražský kanovník Leonard přejal faru a Jan zaujal místo jeho; spolu jmenován jest arcijáhnem Žateckým (archidiaconus Zacensis in ecclesia Pragensi).

Ještě dne 6. března 1393 zapsáno jest v Aktech soudních, že nově zvolený opat Kladrubský, Olen, zplnomocnil řeholníka Kladrubského Petra „ad petendum munus confirmationis ad abbatiam et ad petendam electionem de ipso factam ad abbatiam", a dne 11. března, že opat dáti slibuje 12 a půl kopy gr. Pražských „pro literis confirmationum, quas notariis solvere

promisit". Ale již po 22. dni března měsíce připsal Puchnik: „Joannes Pomuk die 22. diem suum clausit extremum, cujus anima requiescat in pace!" Král Václav, rozjařen již před tím postupem arcibiskupovým proti podkomořímu Hulerovi, na něhož vydána kletba pro nepostavení-se před soud arcibiskupský, pustil všechen ohled na arcibiskupa mimo sebe, když generální vikář Jan z Pomuka nově volenému opatovi Kladrubskému dne 10. března 1393 vydal potvrzení arcibiskupské. Král chtěje ze statků Kladrubských zařiditi nové biskupství, viděl tím úmysly své zhatěné a zkažené. I kázal arcibiskupa, officiala Mik. Puchnika, gen. vikáře Jana z Pomuka a Václava probošta Míšenského zatknouti. Zatčenci (kromě arcibiskupa) nejprve jsou vedeni na hrad do kapituly a odtamtud spolu s hofmistrem arcibiskupovým na radnici Staroměstskou, kam se král osobně dostavil a Puchníka i Pomuka katem kázal mučiti, ano i sám je pálil svýma rukama. Konečně nařídil všecky čtyry utopiti, ale zpamatovav se zase, slíbil je zachovati na živu, jestliže se zavážou o všem mlčeti, co se jim stalo. Až na vikáře všichni tak slíbili, ale Jan z Pomuka byl tak zmořen, že by byl tak i tak nebyl zůstal na živu, i vydán jest na smrt utopením. Vlekli jej z radnice po ulicích až na most; tam mu svázali ruce za hřbet, dali mu roub do úst a nohy ke hlavě svázavše, vrhli jej do Vltavy, asi v 9. hod. večerní.

Paměť o Johánkově smrti zapsal Ludolf opat Zaháňský v kronice své z 1420-22. Praví, že Johanek milý byl jak Němcům tak Čechům (virum Thewtonicis et Bohemis amabilem), kteréhož král „crudeliter tritum, combustum et evisceratum in aqua submersit". — Také okolo roku 1442 píše pokračovatel Beneše, že roku 1393 submersum fuisse Johannem vic. arch. ob causam confirmati abbatis Cladrub. sine scitu regis.

Děsný tento skutek vzbudil všeobecné vzrušení. Arcibiskup oznámil to stolci římskému: „Johannes doctor et vicarius meus, post dirum martyrium de ponte Pragensi hora noctis quasi tertia in flumen projectus et submersus est." A letopisové: „Téhož roku utopen jest slavný doktor, kněz Johánek, vikář arcibiskupa Pražského, pod mostem Pražským, krále Václavovým rozkázáním, protože proti jeho vóli ztvrdil byl opata Kladrubského. A jest pochován na hradě Pražském u sv. Václava před oltářem sv. Klimenta, tu kdež jeho jméno vytesáno jest na mramorovém kameně a kříž na témž kameně, „na kteryžto kříž i podnes ižádný nerad vstúpí." „Téhož leta byla suchota veliká v Čechách; na pamět smrti toho doktora utopeného, že v Praze bředli přes řeku lidé; a byla voda zelená všechna, jako tráva." (Ruk. Let. z prostř. XV. stol.) Eodem anno in aestate fuit tantum exsiccatum flumen Vltaviae, quod in Podskalo ponendo brevem asserem transibant sicco pede flumen et aqua fluminis fuit effecta viridis coloris sic quod homines non audebant decoquere cum aqua fluminis sed cum aqua fontium (Chron. Boem. Lipsicense).

Hned r. 1396 našel se dobrodinec, že věnoval prostředky na anniversář za duši Janovu; byl to panoše Jezovec z Újezda Pražského pod Petřínem; odevzdal generalnímu vikáři Puchníkovi dvě kopy úroku ročního z domu a pivováru svého, což Puchník s přisvědčením dárcovým ustanovil „pro

anima b. m. Johannis Pomuk, decr. doctoris et olim archidiaconi Zacensis in anniversario d. d. P.“ (AS.) (Panoše ten byl tušim sousedem Janovým, anoť víme, že si Jan r. 1376 spolu s Janem kathedrálem dali postaviti dům někde na Újezdě). Anniversář konán v kostele Svatovítském podvečer sv. Benedikta, dne 21. března, tedy v úmrtní dobu Janovu (Johanconi Pomuk, quem rex W. jussit submergere).

K Johánkovi vztahují se slova, která dle svědectví mistra Protivy pronesl jednou Hus: „Dixit Hus, quando facta fuit mentio de submersione d. Johannis p. m. et Puchnik ac decani Pragensis detentione, quod interdictum poni debuisset: Magnum quid, quod illi popones detine(ban)tur. Dicatis rationem, quare a laude Dei cessari deberet?“ Ale Hus bránil se řka: „Ego dixi, quod non est ratio in scriptura Christi, quod propter me poponem vel alium, si incarcerer vel occiderer, a laude Dei et a divinis cessarent per totum regnum.“ Nešlo tedy v té rozmluvě o to, proč mistr Johánek a druzí vyšší duchovní byli trýzněni, alebrž o to, slušno-li, aby pro urážku kněze staveny byly služby Boží, což Hus rozhodně popíral.

Jiný mistr Johánek byl toho času mag. Johannes de Praga, jenž právě v ten rok co Jan z Pomuka smrt utrpěl, dům koupil na Novém Městě. Jest to mag. Hanussius de castro, Johannes decanus Prag. ecclesiae.

128. Právo a soudy duchovní.

Konkordátem r 1221—23 mezi králem českým Přemyslem I. a papežským stolcem uzavřeným (viz č. 19.) vyjmuto jest duchovenstvo, vyšší i nižší, světské i řeholní z pravomoci soudů světských, zemských i městských, i podřízeno jest výhradně soudům duchovním, a to nejen ve věcech církevních, ale i ve věcech čistě světských. Vznikaly z toho sice roztržky mezi mocí světskou a mocí duchovní, avšak moc duchovní měla výdatných prostředků, aby vynutila uznání neodvislosti své. Takovými prostředky byly censury a tresty církevní, jenž za tehdejších časů a ještě po celé XIV. stol. málokdy, ba nikdy neminuly se cíle. Ovšem že duchovenské soudy naproti duchovním nebyly snad mírné a shovívavé, ba někdy byly až i přísnější, nežli soudy světské i nebylo lze vymknouti se působnosti jejich. Karcer pro duchovní nacházel se při dvoře arcibiskupském v Praze.

Hlavním duchovním soudem pro celou diecesí Pražskou byl soud biskupský (arcibiskupský) či konsistorní na hradě Pražském. Soud tento zařízen byl dle vzoru soudu papežského „Rota Romana“. Úkol soudců, jejž při soudě papežském měli „auditores causarum sacri palatii“, vykonával při soudě konsistorském officiál biskupský. Pevný pořádek zaveden tu tvůrčí rukou arc. Arnošta, jenž dne 15. října 1356 vydal nařízení „De officio officialatus Prag. et servitoribus officii“, založené na obsahu třech bullí papežských při soudě papežském, papeže Jana XXII. (1316—34), pap. Benedikta XII. (1334—42) obsažených v Liber cancellariae apostolicae (Tadra, Kanc.) V tomto svém nařízení z r. 1356 povolává se arcibiskup ještě na starší svá statuta (statuta nostra priora), kteráž jednajíce ponejvíce o po-

platcích a důchodech jak officialových tak i notářů, pak advokátů a prokuratorů při soudě zaneprázdněných nás pohříchu se nedochovaly.

Duchovnímu soudu podřízeni byli duchovní celé diecése, deferentes coronam et habitum clericalem.

Kromě toho náležely před soud duchovní sporné záležitosti manželské (rozvody i otázky alimentace), spory o patronát kostelní a o právo podací, spory o majetek nebo práva kostelní, pozůstalosti po kněžích, poslední pořízení o nadání kostelům a osobám církevním, lichva, věci chudinské, spory dobrovolně na soud duchovní vložené. Namnoze rozhodováno i o sporných věcech čistě světských, kde se strany samy podvolovaly, podrobujíce se i pokutám a censurám církevním.

Pocházely z toho nemilé roztržky mezi světskými i duchovními, ponejvíce před samým vybuchnutím náboženského hnutí husovského. Ještě pan z Cimburka v K. Tovačovské 219 píše o Moravě: „Duchovní právo v tejto zemi takové jest, jako jiná práva duchovní. Ale za prvních časuov mnoho úzkosti od toho práva dálo se jest stavu světskému, že pro leda při některej nelibosti kněži okázené, pro slepičí groš, neb kopu obilí, neb pro udeření žáka, rozličné póhony jsú činili, i kletby strojili, a druhdy celú dědinu i panství obtěžovali, úplatkuov a pokor sobě dovodíce, ježto skrz to veliké nelibosti mezi duchovními i světskými bývaly jsú i často země zaneprazdňována. Ale po válkách thaborských jest toho přestáno a knězem Pavlem biskupem srovnáno, aby víc takých soběvolných kliteb nebylo a póhonuov bez vědomí biskupa, hlavy duchovní.“

Zápisy soudního jednání neboližto protokolly soudní t. z. acta judiciaria zdělávány zprvu porůznu, až konečně založeny jsou stálé knihy pro ně t. z. manuály. Manuály známe tyto:

I. z r. 1373—76, psané rukou Jana z Pomuka, t. č. notáře konsistorního. II. 1377—79, III. 1380—83, IV. 1384—87, (V. až VIII. nyní ztracené), IX. 1392—93, (X. a XI. ztracené), XII. 1396—98, (XIII. ztracený), XIV. 1401—04), (XV. a XVI. ztraceny), XVII. 1406—08, za Kbele gen. vikáře; nadto jiný svazek z r. 1406—07 za mistra Adama z Nežetic gen. vikáře.

Tato soudní akta (péčí čís. akademie české vytištěná) jsou přebohatým zdrojem ku poznání osob a osad i záležitostí toho věku. Spolu s „Libri erectionum“ (t. j. zápisy o rozličném církevním založení, o darování záduším a nadání duchovním), pak se knihami Libri Confirmationum (t. j. registry ustanovování a dosazování duchovních na fary a k oltářům), konečně s Registry desátků papežských (Registra decimarum papalium) činí nepřebranou, skoro nevyčerpatelnou studnici dátům místopisným a životopisným doby předhusitské.

129. Nejstarší známý list český.

Za nejstarší známý list českým jazykem psaný pokládán byl list Tómy ze Štítného daný dne 8. října 1373, ve kterém Štítný sestře své Dorotě, ženě Odolanově z Chlumu, ukazuje plat doživotní v Žirovnici. Nyní však

objevil prof. A. Sedláček v archivu knížat ondy Olešnických (nyní ve Vratislavi) list o tři leta starší, ze dne 27. prosince 1370 (dle starého datování v pátek den Sv. Jana ev. 1371), jenž zní takto:

Wezte to wssyckny, ktoz widye tento list anebo sllyssye czstucze, ze jaz pessl tak rzeczeni Neumburger, messczenyn weczssyeho mesta Prazskeho, przied vrozeneho muzie, przied pana Boczka z Cunstata tak rzeczeneho z Podyebrad przedstupiv, tu sem geho snaznu prosbu prossill, Aby mi raczyl toho prziety do swe vole, abych mohl wepsarczich w tak rzeczenem hagi, na geho, czoz on tu gma pan Boczek drziewe menowany, natom woli gmiety az do geho vole, a ponyewadz by mi toho raczyl prziety. ¶Tu pak drziewe-rzeczeny pan Boczek wzezrzew na mu prosbu, y odpustyl mi tu na sswem, czoz on tu gma, volnu byty anebo voli gmiety pod takuto vmluwu: Kdyz by koliwek on pan Boczek mnye a nebo mym ludem tu neprzall vole gmiety, tehdy inhed gma i bude gmiety pllnu y sswobodnu mocz bezewsseho protywenstwie y bezewssye rzeczy wsswe sie mocznye wuazaty. A na te weczi swedeczstwie a na gistyegssye potvrzenye k tomuto listu peczeth mogi apeczety panye Witkowu zzehussycz, Mathyegowu tak rzeczeneho odweze a Bernhartowu tak rzeczeneho z Pieska, mesczan wetsyeho mesta prazskeho kazal y prosil na swedeczstwie przziwessity. Dalo sie to a dano w podyebradech, w patek den swateho Jana Ewuangelysti leta od narozenye sina Bozyeho po tyssiczi po trziech stech possedmidczat prweho.

Druhým tedy listem nyní známým jest onen Štítenský, třetím ze dne 3. července 1378 mistrův soukenických z Rychnova n/K., čtvrtým ze dne 8. pros. 1380 Jana z Wartemberka o ves Medmou.

Nejstarší známý list z kancelláře zeměpanské, psaný jazykem českým, pochází z r. 1389, ze dne 17. března. Vydal jej markrabí Jošt, zapisuje bratrovi svému Prokopovi 500 gr. č. (Originál v zemském archivu moravském, otisk v Cod. dipl. Mor. XI. 462 J. Bartocha ČMM. 1900). O pět let mladší jest list krále Václava ze dne 25. srpna 1394, kde král rozepři o řád zemský podává na rozsouzení čtyrem pánům českým. (Original s pečetmi Jana vévody Zhořelského, Ruprechta ml. vévody bavorského, řeč. Klem, a Přemka vévody Těšínského vedle pečeti královy v Třeboni. Otisk v Archivu českém I.)

130. Nálezy práva Magdeburského.

V kodexu universitní bibliothéky Vratislavské I. 9. 156, pochodícím z augustiniánského kláštera Zaháňského, nalezl prof. Gaupp řadu právních poučení, jež ve druhé polovici XIV. věku dána jsou do několika měst českých právem Magdeburským se spravujících, zejmena ze Hradce Králové do Chrudimě a do Litomyšle, z Litoměřic do Hradce a do Mýta Vysokého (1354), z Kladska do H adce, z Magdeburka do Broumova. — Vážný tento příspěvek k dějinám Magdeburského práva v Čechách uveřejnil Gaupp ve spise svém „Deutsche Stadtrechte des Mittelalters“ (1851). Viz Jireček Cod. jur. boh. II. 4.

Právem Magdeburským spravovala se města v severovýchodních Čechách. Hned v první polovici XIII. věku schváleno králem Václavem městu Litoměřickému jus civitatis Magdeburgensis infra districtum sive murum civitatis (ok. r. 1230). Již r. 1237 ujalo se právo to také v Roudnici, r. 1261 jest o něm řeč v Kolíně, v Kouřimi, v Přelouči. Nové Město

pod hradem Pražským (Malá Strana), králem Přemyslem O. II. založené, spravovalo se odprvu právem Magdeburským.

Na Moravě právo městské zakořenilo se v severní části, jako v Olomúci, Bruntále (Freudentále) 1223, v Hlubčici 1270, v Přerově 1336. Moravská města přijala právo Magdeburské z Vratislavi. Avšak předním sídlem stalo se tu město Olomúc, tak jako v Čechách Litoměřice.

131. Mag. Petrus Jelito.

Rodištěm mistra Petra byla vesnice Třešňovec v samém sousedství města Landškrouna, nynější Nieder-Johnsdorf, kde prý podnes pamatuje se dvůr řečený Wurstgrund. Tím by jmeno Jelito bylo náležité, nikoli Jelota, jak někteří píší. Petr před rokem 1350 odebral se na právnické studium do Bononie a pobýval též na vysokém učení v Perugii a v Římě. Kde dosáhl doktorátu v právích, určitě se neví, nepochybně v Bononii. Jakožto doktor byl po tři léta auditor causarum při dvoře papežském (1352-55) i stal se roku 1355 biskupem v Churu (Curia Rhaetiorum), kdež zůstal až do roku 1368. Tohoto roku povolán jest na biskupství Litomyšlské, tedy do diecése, ke které náležélo také rodiště jeho, i sídlel tam až do roku 1372. Z té doby víme o něm, že roku 1368 doprovázel císaře Karla na jeho cestě do Říma a že nedlouho před rokem 1370 koupil pro sebe i pro nástupce své dům v Menším Městě Pražském i s kaplou sv. Kříže po panu Beneši z Kravař; v kapli té řeholní bratři Augustiniáni od sv. Tomáše pravidelně konali služby boží. Roku 1372 povolán jest na stolec arcibiskupský v Magdeburce jakožto nástupce pana Alberta ze Sternberka i zůstal v té hodnosti až do roku 1381. Odtud učiněn jest biskupem v Olomouci, kdež slove Petr III.

Zdá se, že Petr nerad opouštěl Magdeburg a že se tam ještě mínil vrátiti, když věc byla již jinak vyřízena, an byl zatím jmenován za biskupa v Olomúci, tedy na čtvrté biskupství. V ten čas byl Petr patrně již ve věku velice pokročilý (jam vergente senectute). Arcibiskup Jan horlivě mu přimlouvá, aby se navrátil ad nativae glebae originem, kde by našel ve vysokém stáří přátele a poklid. Kterak prý chce v Magdeburce, in terra aliena, zpívati canticum Domini? V týž čas napomíná arcibiskup biskupa Petra, jenž prý má již čtvrtou ženu t. j. biskupství Churské, biskupství Litomyšlské, arcibiskupství Magdeburské a teď biskupství Olomúcké (non solum monogamus, bigamus et trigamus quondam fuisti, sed etiam et modo quartam habebis uxorem, ecclesiam vid. Olomucensem), aby nechal již pachtění po zlatě a stříbře a vystříhal se ženštin, tím více, anoť věk ho již upomíná na poslední věci člověka a sluší pamatovati na pokání, na posty, almužny a skutky dobročinné. Ještě i v jiném listě (1387) arcibiskup napomíná Petra, jsa jeho metropolitou, aby biskupství Olomoucké neponechával vlkům hladovým, toliko pro osobní své pohodlí a pokoj, i naráží na první zjevy Waldenské a zvláště na kazatele Kunráta. Také nelibilo se Janovi, že si Petr obral koadjutora, jenž ním vládl docela po chuti (Epist. J. de Jenczenstein 17, 19, 45). Biskup Petr zemřel u vysokém stáří roku 1387.

Osada Třešňovec (Johnsdorf) náležela klášteru Zbraslavskému, z darování králem Václavem r. 1304 učiněného.

132. Mag. Joannes Cantor.

Poprvé setkáváme se s Janem, jemuž v Čechách dávali příjmení Cantor, r. 1365, a to ve Vratislavi, kdež skutečně toho času byl kantorem kapitulním (J. cantor ecclesiae Wratislaviensis, jak jej cís. Karel v listě ze dne 9. října jmenuje). Cís. Karel učinil jej svým domácím kaplanem a každodenním spolustolovníkem (capellanum nostrum domesticum et commensalem cottidianum), což samo již ukazuje, v jaké vážnosti jej císař měl. Vskutku ho také r. 1365 z Vratislavi vypravil, a to ve spolku s rytířem Mikulášem řečeným Chutmeister, v jistých těžkých záležitostech ke stolci papežskému (Pal. Form. I. 261). Ještě před rokem 1370 oddal se Jan studiím právnickým na universi Padovské, kdež roku 1370 dosáhl stupně licenciatského in decretis. Dle statutů tamního učení zavázal se přísahou, že hodnosti doktorské nikde jinde hledati nebude nežli zase v Padově. Roku 1372 jmenuje se děkanem u sv. Apollinaříše v Praze; téhož roku stal se spolu s biskupem Olomúckým Janem ze Středy subdelegatem arcibiskupa Pražského, a to k rozhodnutí rozepří, jež byly příčinou hranic obapolného území vznikly mezi Polany a pruskými křižovníky. Jmenování toto ukazuje, že Jan znal se v jazyku polském, tudíž že byl rodem Slezák tak jako biskup Jan ze Středy. R. 1374 prosil Jan papeže, aby uvolněn byl od přísahy příčinou doktorátu Padovského učiněné i aby doktorat směl podniknouti na universi Pražské. Téhož roku stal se kollektorem papežských důchodů po Čechách i na Moravě (principalis collector camerae sedis apostolicae; na Moravě ustanovil za substituta Heřmana kanovníka Olomúckého). Jmenovací list pap. Řehoře XI. Avinionského dán jest dne 14. pros. (CMor. X. 239). Těžký úřad tento zastával Jan až do r. 1380. Tomuto postavení měl co děkovati, že žádost jeho o doktorování v Praze příznivě byla vyřízena (nos volentes te, qui collector fructuum et proventuum camerae apostolicae in regno B. existis '. . .), avšak dosažení doktorátu patrně odložil, neboť r. 1375 a tak napořád nepíše se jinak než licenciatus in decretis. R. 1376 konal poselství ke dvoru papežskému spolu s Odolanem Boncem proboštem a Dětřichem děkanem.

Jakožto sběratel důchodů papežských po Čechách obdržel J. r. 1377 nařízení od papežské komory, aby z důchodů těchto vyplatil českému válečníkovi Jakubovi Buohovi z diecese Pražské 800 florénů za válečné služby konané v Italii se 22 kopinníky. (Jméno Sboh opakuje se v Čechách ještě r. 1440: Sboh z Sicndorfa v Čáslavsku. Arch. I. 256.)

Za arc. Jana Očka byl J. po mnoho let generalním vikářem in spir. i začal r. 1373 předsedati soudu arcibiskupskému (SA. Incoepit praesidere judicio), i měl r. 1374 účastenství v processu proti Miličovi.

Z r. 1378 máme zprávu, že se spolčil o jmění s Bartolomějem Štukem a stal se tak spolumajetníkem vesnice Šestlic v Kouřimsku; jakož takový vykonával spolu se Štukem právo podací při kostele Šestlickém. (Tom. II.)

R. 1379 měla býti obsazena praebenda jedna Vyšehradská; Jan činil si právo k ni; že pak kanovník Pavel oblíbil praebendu tuto pro sebe, byl hotov nastoupiti v praebendu Pavlovu. Zemřel na jaře r. 1383, neboť se píše (Arch. II.), že d. Johannes Cantor, quondam decanus s. Apollinaris, vendidit hereditates et villam Šestlic et habuit eas cum Leva de Lutrbach in tabulis (14. února). Jestě z jara 1383 měl nějaké jednání o účtech, i slove tu Hassco decanus ecclesiae s. Apoll. (Akta II.) Památka jeho slavena v kostele sv. Víta: Johannes Cantor lapis marmoreus (Tom. Pr. II. str. 251).

Děkan J. velikým nákladem dal při kostele sv. Apoll. postaviti ozdobný dům děkanský i ustanovil jej pro sebe i pro nástupce své, aby v něm bydleli, i kdyžby již nebyli děkany. V Praze měl dům na Havelském trhu, jenž měl pro ženštiny tam přebývající takovou pověst, že úřad církevní r. 1373 zakázal Petrovi, kanovníkovi u sv. Jiljí, aby dům ten až do příchodu děkanova nenavštěvoval a s ženštinami tamními ničeho neměl (SA. I.). Zdá se však, že dům náležel vlastně Janovi Maršovu z Prahy, jenž jej roku 1376 daroval kostelu sv. Apollinaříše, by se s ním naložilo dle vůle děkanovy a kapituly (Ib.). Roku 1376 oznamoval děkan, že povinen jest Bartoloměji, služebníkovi svému, 100 kop gr. Pražských za něž dal do zástavy knihy a movité věci své; těch aby věřitel prodal a co by bylo nad 100 kop, aby dal Leonovi, synovi děkanovy sestry. Služebníci děkanovi (servitores, famuli, familiarii) byli roku 1374 Nepr, farář Jindický, Henslinus dictus Němec, 1375 Mařík, roku 1376 Bartoloměj a Martinek.

Děkana Jana matou někteří s mistrem Janem (Hanušem) z Prahy (viz č. 133) a s Janem ondy Mikulášovým z Litomyšle, písařem Karlovým registrator, custos sigillorum et notarius 1355-58), jenž roku 1357 slove kanovníkem sv. Petra v Brně a praebendovaným kanovníkem Olomúckým, napotom 1357 písařem a poslem Jana ze Středy, biskupa Litomyšlského, kancléře císařova.

133. Mag. Joannes de Moravia et Joannes de Praga.

Joannes de Moravia studoval na universitě Pražské nejprve co posluchač fakulty artistské, i byl připuštěn ke zkoušce r. 1372 (Jo. de Moravia) a determinoval téhož roku za mistra Marienwerdera, načež povýšen za licentiata (Joannes de Moravia); napotom, a sice hned roku 1375 stal se posluchačem university juristské (Joannes plebanus de Moravia intitulatus jurista). Při tom nepřestal býti členem university a fakulty artistské, naopak byl dokonce professorem na ní, neboť roku 1380 slove děkanem universitním a roku 1381 jedním z examinatorů pro bakalariat. Při této příležitosti slove mistrem (mag. Jo. de Moravia) a roku 1393 mag. Joh. Moravus magister in artibus. V nápotomních letech zanášel se právním zastupováním duchovních korporací, jako roku 1396 kláštera Sedleckého. Podle zápisky z roku 1396 pocházel z Unišova moravského (Mag. J. Moravus de Nova civitate), ač nejmenoval-li se tak co farář tamní (1375 plebanus de Moravia).

V matrice univ. Pražské uvozuje se r. 1389 „mag. Joh. de Praga" s přídavkem, že jest „can. eccl. Prag." Prvé nežli vstoupil na universitu, byl r. 1381—82 skriptorem kancelláře arcibiskupské i slove tu Johannes

natus Johannis de Praga, clericus dioc. Prag., scriptor (notarius) cancellariae curiae Prag. Rokem 1382 začíná se jmeno jeho Johannes střídati s názvem Hanussius, cler. Prag. dioc., H. Johannis de Praga, H. procurator consistorii. Přitom byl 1382 veřejným notářem (H. notarius publicus). Na základě této souhlasnosti byl Jan táž osoba co magister J. de Praga, o němž víme, že r. 1389 vstoupil, jsa již kanovníkem na hradě Pražském, na universitu a že r. 1393 koupil dům biskupa někdy Magarenského Joklína, na dobytčím trhu Novoměstském, z rukou Václava Mazance, hospodáře ondy pánův z Rožmberka a měštěnína Hradčanského. Při tom kupu slove „mag. Hanussius de castro" („Mag. J. de Praga emit erga W. Mazanecz", mag. Hanussius de castro i. e. Pragensi). „De castro" slul patrně proto, že co kanovník sídlel na hradě.

Pešina mistra tohoto mate s mistrem Janem proboštem (vlastně děkanem) kostela Sv. Apollinaříše, což ovšem nemožné, ježto děkan Jan řečený Cantor r. 1383 byl již zemřelý (viz 132). Schulte a po Schultovi Ott stotožňují jej zase s Janem později biskupem Litomyšlským, velikým odpůrcem Husovým na sněmu Kostnickém. I jest ovšem pravda, že biskup tento byl rodic pražský, tak že se dobře mohl jmenovati Johannes de Praga; ale náš mistr Jan (Hanuš) z Prahy byl kupcem domu na Novém Městě roku 1393, kdež Jan byl již rok předtím [1392] biskupem v Litomyšli, důstojnost, která by při kupujícím bezpečně byla bývala vytknuta, kdežto kupec prostě slove mag. Johannes de Praga. Ostatně biskup Jan byl syn Jana z Prahy, řečeného Buškovec. Také se neví, že by biskup Jan býval byl mistrem.

Po mistrovi Janovi pozůstal spis:

Summarii casus super Decretales mag. Joannis de Praga.

(Ruk. univ. bibl. Pražské, sign. IV. G 5, o 71 listech z XV. století. Schulte XCVIII.)

134. Wolframus archiepiscopus.

Syn Olbrama ze slovútného a mocného měšťanského rodu Olbramovicův. Otec jeho ve službě královské povznesl se na purkrabství Vyšehradské, za Karla i Václava (1373—80). Mladý Olbram dal se roku 1377 na studia právnická v Praze, ve kterých po r. 1380 — po velkém moru — pokračoval v Padově, kde byl soudruhem mu Václav z Jenšteina, bratr arcibiskupa Jana. R. 1382 byl již kanovníkem, načež dosáhl proboštství u sv. Apollinaříše 1392. Přitom byl také r. 1389 kancléřem knížete Jana Zhořelského, mladšího bratra krále Václavova. Byl jím ještě 1394, když se Jan ujal Václava po prvním jeho zajetí od panstva. Přízní Václava stal se konečně 1396 arcibiskupem Pražským. Měl bratry dva, Pavla a Václava, a dvě sestry, jenž po smrti otcově zůstávali v nedíle až do úmrtí arcibiskupského bratra, jenž byl hlavou rodiny († 1402).

Olbram zůstavil památku po sobě, že opravil a doplnil statuta kostela Pražského.

135. Joannes dictus Przimda.

Joannes dictus Přimda byl syn Mikuláše vozníka (aurigae, furmani, vectoris) z Budějovic a jmenuje se poprvé r. 1377 co publicus notarius de Tusta (z Domažlic). Plným jmenem slove latině: Joannes dictus Przimda, Nicolai Furmani de Budweis, filius Nicolai aurigae seu vectoris, notarius de Tusta 1381. Posledně byl veřejným notářem i notářem university v Praze (publicus notarius auctoritate imperiali et universitatis studii Pragensis juratus notarius) 1387—92.

Po Přimdovi máme sbírku:

Formularius Johannis dicti Przymda, filii Nicolay Aurige seu Vectoris, publici notarii de Tusta, in quo continentur diverse cancellarie.

Ruk. Metrop. bibl. Pražské z r. 1387.

Obsah přebohatý, zvláště co se týče práva processualního. Kromě listin neboli formulí listinných položena tu Summa notariae mag. Joannis de Bononia, pocházející z r. 1280—90, nebo jak jinak slula Summa seu Stylus curiae Romanae. Po Summě následuje Ordo judiciarius Joannis Andreae, ukončený roku 1260. Spis tento neprávě přičten slavnému professorovi Bononskému Janovi Andreae, jenž žil teprve v 1. polovici XIV. věku. Jest to jiný — starší — Ordo, jenž byl již ku konci XIII. věku znám v Čechách, neboť ona část Přimdova kodexu, kterou se počíná tento Ordo, pochází od Pražského biskupa Jana z Dražic (1301—43) [Cancellaria Joannis de Drazicz] i obsahuje rozsudky biskupského soudu Pražského z 1. pol. XIV. věku. Máme tu tedy sbírku biskupskou i s Ordo judiciarius, kterou Přimda prostě přijal do Formuláře svého.

136. Adreas de Duba et Paulus (de) Choczna.

Ondřej studoval v Praze na fakultě artistské, potom v Bononii, kdež ok. r. 1378 dosáhl misterství v bohosloví, ale i v právích. Navrátiv se do vlasti, stal se r. 1379 děkanem kapituly Litoměřické, roku pak 1384 na základě provise od pap. Urbana VI. ještě za živobytí cís. Karla roku 1378 dané, biskupem Merseburským (provisio d. Urbani p. VI. cuidam Andreae de Duba baroni, linguae et nationis bohemicae). Odpírala tomu sice jedna část Merseburské kapituly, nachylná Purkartovi, a po brzké smrti Purkarta Henrichovi ze Stolberka; ale ani Henrich nedošel potvrzení papežského „propter supradictam provisionem Imp. Caroli regis B. factam." A takž Ondřej udržel se na stolci biskupském v Merseburce až do smrti své r. 1392.

První zprávu o Paulovi z Chocně máme z r. 1363; jmenuje se tu Paulus Martini de Choczna, procurator generalis arch. Pragensis in curia Romana. Studoval v ten čas na učení kurie římské. Kanovníkem Pražským byl hned r. 1373. Nejprve jej nalezáme farářem v Poličce (pleb. in Policzka), potom před r. 1371 farářem v Chlumci i zároveň korrektorem kleru, roku 1371 farářem v Novém Kolíně. Po r. 1374 stal se kanovníkem také na Vyšehradě i zůstal ním až do r. 1392. R. 1378 psán jest bakalářem v dekretích a r. 1385 kaplanem krále Václava (Erect.). Pavel byl co bakalář i co kanovník

Vyšehradský officiálem bisk. dvora Litomyšlského. Měl písaře Slavka (List. not. 71).

137. Mag. Adam de Nežetic.

Na juristské universitě v Praze uvozuje se roku 1384 Adam de Nesetycz. Stal se toho roku licenciatem, roku pak 1389 doktorem práv, za rektora Jaroslava z Pořešína, kanovníka Pražského. Brzo potom byl již také kanovníkem Olomúckým i Brněnským; roku 1391 jmenuje se v listinách plným jménem a roku 1393 zkráceným jménem (Adam z Něčic) kanovníkem Olomúckým (Mor. XII. 163), též Ol. et Brun. ecclesiarum canonicus. Roku 1397 zastával arcijáhenství Hradecké a byl vikářem arcibiskupovým in spir. (Er.). Roku 1397 slove decretorum doctor, Prag. et Olomuc. ecclesiarum canonicus et archidiaconus Gradicensis. Téhož roku bratři Albert a Vilém z Chomutiček založili s přivolením Adamovým oltář v kostele Chomutickém a děkan Svato-Apollinářský s jinými soudruhy zřídili tam kaplanství; byltě Adam kostela toho patronem. Roku 1398 vynesl spolu s doktorem Jiřím z Bora in schola juristarum studii Pragensis rozsudek jeden rozhodčí V letech 1403—07 byl administratorem in spiritualibus arch. Prag. sede vacante. V tomto postavení vydal dekret proti Wikleffovi (protunc doctore Ada vicario generali existente. Chron. univ.) Roku 1410 uvádí se spolu s Ondřejem z Broda (Brodou) a doktorem Heliášem mezi předními rádci arc. Zbyňka, kteří vedli k tomu, aby dekretováno bylo spálení kněh Wikleffových.

Adam zemřel roku 1414. dne 25. července, egregius doctor decretorum, archidiaconus Gradic. et canonicus praebendatus eccl. Prag., zůstaviv poslední svou vůli ze dne 3. ledna 1414. Z konce XV. věku (1486) máme paměť, že Adam poručil dům svůj na Hradčanech, velmi veliký, čtverohraný na rohu, arcijáhnům Hradeckým, následníkům svým, a druhý kanovníkům praebendy Kbelské. Nežetice, odkud se psal, jsou osada podnes stávající v Budějovsku (Pop. 311), známá hned roku 1314.

Adam byl horlivým sběratelem rukopisův; v závěti své odkázal některé z nich, jež byl jeden po druhém zajednával a dílem sám také psáti kázal (gravibus laboribus, servitiis et maxima facultate) kostelu sv. Víta. Knihy ty měly chovány býti ve sklepení nad zákristou (supra a sacristia) ve vlastní skříni o třech zámcích, kterouž sám byl dal zhotoviti, i půjčovány školárům kterékoliv fakulty Učení Pražského „juxta discretionem pro studio". Vyjmuti měli být studenti Wikleffismem podezřelí (excepto suspecto de secta Wiclefistarum. Ott. 100. Tom. Hradč. 116.)

Jeden kodex pergamenový ze sbírky té zachoval se do dnešního dne v bibl. kap. (F. XXVIII.) s nápisem: Iste est liber Adae de Nezeticz, decretorum doctoris, archidiaconi Gradicensis in ecclesia Pragensi. — Jemu také patřily „Decisiones Rotae romanae (1377—81), Petri de Unzolo tractatus de arte notariatus (jinak de judiciis) a Kommentář k IX. kap. díla Summa artis notariae Roladini Passagerii." (Schulte CCXIV, CCXVI.)

Adam byl i spisovatelem, ježto známe spis od něho:

Lectura super librum (?) Decretalium.

Mezi rukopisy kapitule darovanými nalezá se totiž i tato Lectura i jsou v ní přiložena slova „per ipsum testantem collata", což nelze rozuměti toliko o darování, neboť slovo „collata" stojí vedle „testante" a rukopis vyčten uprostřed mezi jinými spisovateli, tak že „collata" musí zde znamenati tolik co snešeno, sepsáno (Tak tomu rozumí také Dr. Ott, kdežto Schultemu věc ta ušla).

Palacký ve své „Würdigung" zmiňuje se o Adamovi, že psal dějiny věku svého, tedy Václava IV., ale o díle takovém ničehož se neví, leda že prý nacházelo se ondy v rukou spisovatele Pražského Gundlinga. Zdá se tu býti změtení s tím, že Adam zůstavil Chronica in 2 voluminibus pergameni d. praeposito, priori et conventui canonicorum regul. S. Augustini in Raudnicz pro uno anniversario (Boh. docta III. 33, cf. Libri erect. IX).

138. Tóma ze Štítného.

Štítný narodil se mezi r. 1325 na tvrzi Štítném, ležící nedaleko hranic moravských u Počátek a Žirovnice, kdež rod jeho patrně již dávno přebýval, maje jméno podle tvrze. Podle znaku náleželi Štítní k Benešovicům, jsouce jeden z četných rozrostů jejich. Ke tvrzi patřila jedna polovice Štítného, kdežto druhá náležela ke Kamenici. Kromě toho měli Štítní úročních příjmů ze Žirovnice a z německé Čiměři 23 k. gr.

Rodiče Tómovi byli zbožní, mravů dobrých, staročeských; od nich bylo mu slýchati poučení o věcech křesťanských, také vešel skrze ně v některakou známost písma. Neméně naň působila babička, žena předobrá, v počestné sprostnosti. Na tvrzi žila také teta Tómova, tak že tu máme v malém obraze nedílné žití rodinné, rázu slovanského. Sestry měl Tóma tři.

První svá leta trávil tuším na učení u minoritů v Hradci Jindřichově. Když pak založena universita Pražská, dostal se do Prahy a tu se horlivě učil mezi r. 1350—60, jsa členem fakulty artistské. Odtud základ vědeckého vzdělání jeho ve filosofii, theologii a i v duchovním právě. Hodnosti akademické nedosáhl (nejsemť ijeden mistr, ačť sem byl i ztrávil v učení prvá léta své mladosti), buďto že po ní nebažil anebo že se mu po smrti otcově bylo starati o pozůstalou rodinu. Bylo mu tuším přes 30 let, když se oženil. Žil tu na vsi, v zátiší venkovském, bavě se hospodářstvím a zalíbeným čtením kněh z Prahy přivezených. Po desíti letech tuším odemřela mu manželka, zanechavši pět dítek, snažně jich odchovavši a milostivě i větší prací „než mnohé mátery činí". Lásku svou dochoval jí T. tím, že se víceji neoženil, neboť „nejsou slušné druhé svatby".

Vystoupení mravokárců v Praze, kazatelův Kunráta Waldhausera Němce Rakušana, a Jana Miliče Moravana Kroměřížského, způsobilo veliké pohnutí v mysli Tómově. „Ohňová slova" těchto horlitelů, z nichžto první kázal v Týně, druhý u Sv. Jiljí, (1364—69), tak mocně ho vzrušila, že opatřiv domácnost svou a odevzdav péči o ni i o děti sestrám svým odebral se do Prahy, kdež nejvroucněji přilnul k Miličovi, muži věru nadobyčejnému. Tóma vida, že Milič v neobmezené štědrosti k chudobným rozdav všecko

šatstvo, za tuhé zimy sám chřadnul, nabídnul mu po kněži Vojslavovi dobrý kožich liščí; na kteroužto výminku však Milič nepřistoupil. Miličovi přísluší zásluha, že jeho příkladem a podnětem Tóma chopil se pera a jal se spisovati. Sám se k tomu zná, řka: „Byť on nebyl, snadť by i těch všech knih nebylo, které sem já psal.“ Také ho „rozojchvilo jedno kázánie sv. Augustina, ež budu nynie udatněji psáti české knihy“. První průpravné práce byly překlady spisů latinských. Brzo však přešel ke skládání samostatných spisů filosoficko-theologických, jakož jsou „Naučení o obecných věcech křesťanských“ a „Řeči besední“. „Naučení“ dokonal v úmrtní rok Miličův. Jelikož pak Miliče již nebylo, podal je ku přehlídce a k opravení druhému příznivci svému, Vojtěchovi z Ježova, slavnému mistru svobodných umění a theologie na universitě Pařížské, když tento r. 1374 nebo 1375 do Prahy se vrátil a zde místo kanovníka-školastika na hradě Pražském zaujal (viz č. 118).

Velmi poučné i zároveň poutavé jest podání, kteréž Št. ve Knížkách o věcech křesťanských učinil. Těch několiko řádků rázem osvětluje postavení Tómovo jako spisovatele. „Hrozného rozumu a odivné paměti mistru, mistru Albrechtovi, jenž jest prvý z Čechóv v svatém písmě mistrství došel Pařížského, T. ze Št. pravé poslušenstvie ve všem což slušie k naučení křesťanské pravdy! Vida blesk světla a pravdy sv. písma, a nadto dále rozumněje nežli mým mdlým zrakem viděti mohu, jež z tebe velice svieti (neb jest to jisté, žeby nikakéž matně ti největší mistři tebe nebyli sobě vzeli k tovařiši a k mistru křesťanstvie všeho), rád bych se přiblížil k němu s tiem což sem česky kladl v těchto knihách, prvním úmyslem pro své děti a potom všem, kdožby kdy kterým se z nich slovcem upamatovali k dobrému. Aniž toho mohu přieti, žej' mi to ne pracno bylo, ale velmi kratochvilno; neb sem nejednú, klada je, odpočinul od rozličného rozbroje mysli; proněž zdá mi se, ež někdy také mohú někomu býti k utěšení. I řku, že bych se rád s nimi přiblížil k světlu, aby světlo okázalo, jest-li v nich světlo; a pakli by co v nich tmy bylo, aby světlem byla temmost odehnána. I proši sprostně, pro Bóh, aby je ráčil opatřiti; nebť je tvému poddávám opravení. — A dobře j' podobné, aby tvój přirozený jazyk tiem tebe užil a měl tvú památku, donidž najdál tyto knihy budú tráti. Pakliť sem v tom co poblúdil, že nejsa učenie velikého, směl sem se pokusiti o tyto knihy, ufám, že tvú múdrostí z milosti pravé, jež vycházie nad všecka práva, zhojím se toho; neb ne hrdosť, ni všetečstvo, ani chlúba, ale připudila j'mne k tomu dvojitá milost.“

Št. celou duší svou klonil se k opravě neřestí, kteréž za jeho časů byly se rozmohly v církvi; v tom se srovnával s Waldhauserem i Miličem; méně s Matějem z Janova, když tento jal se přes příliš brojiti proti obrazům mezi křesťany; „mózem mieti obrazy miesto písma na památku takových věcí, ale ne aby obraz mohl býti které Božie podobenstvie.“ Na několika místech poddává se k opravení moci církevní, ač by v čem pobloudil. „Pravda jest, že já i se vším tiem, což sem kdy psal neb psáti budu, kostelu k opravení poddávám se, ufaje tomu, že mne z milosti opraví.“ —

„Bylo-li by mi ukázáno, ež bych kde pochybil, dal bych se rád navesti pravdě; protož vždy řku, ku opravení kostelniemu poddávám se“. — „Pakli bych co nemúdře pověděl, vyznávámť to, že nemiením nic držeti než to což drží obec křesťanská a škola Pražská.“ — V příčině transsubstanciací dí: „Já raději řku „Neviem, které jest“, než bych řekl „toto“ neb „toto“, když se j' v tom ani kostel (t. j. církev) ještě ustanovil.“

Započav psáti knihy české, stal se Št. předmětem útoků v dvojí strany: Jedni mu vytýkali, že nejsa mistr skládá spisy, druzí naň vrčeli. že píšic nepíše latinsky, alebrž česky. První jmenuje „pyšné a závistné“, druhé „hlúpé a pošetilé“. „Proč pak někteří hyzdie to že píši a za zlé mají těm, kdož čtú knihy mé? Ale když prvé hyzdie mé knihy, nežli čtú v nich, ukazují, žeť je hyzdie neupřiemým úmyslem; ale by čtli prvé v nich, a uzřé-li v nich blúdného něco, i opravili to, to by mohlo býti z milosti pravdy.“ — „Jsúť také, ježto na mne zuby skřípie, že já píši takové knihy; snad z těch jsúc někteří, ježto vše hyzdie, jemuž sami nerozumějí; a druzí snad závisti, chtiec jedné sami slúti múdři, budú prvé hyzditi knihy než v nich čísti.“ — „Divné jest do některých, že nechtie znamenati, pravda-li j' co se praví, ale jen chtie věděti kdo praví!“ —

„Pročež pak rechnie a vrčí pyšní na mne, anebo hlúpí, ježto vše hyzdie, jemuž nemohú sami rozoměti, ež píši česky! A kto vie, komu to bude někdy užitečno a kratochvilno v Hospodinu?“ — „A nenie-liž lépe česky čísti dobré (knihy) na hradiech neb kdežkolivěk, a v ta doba aspoň mieti k Bohu dobrú žádost, zapomenúc zlé milosti smilné, aneb klevet na besedě, nebo svárov?“ — „Tak vzácen jest Bohu Čech jako latiník“. — „Protož nezdá mi se, by zlé bylo psáti Čechóm české knihy, jimiž by mohli mieti viery křesťanské a dobrých vášní naučenie. A protož nechžť mne had i uštkne, a já sbírám tyto třieštky k dobrému ohni, abych se i s vámi shřél! Ufaji v Buoh, že se zhojím, jakož sú se zhojili i jiní.“

Št. dosáhl věku dosti vysokého; sám r. 1395 praví: „Aj, již mi jde leto sedmdesáté“. Ale dočkal se r. 1400, neboť dí: „Aj tisíc let a čtvrté sto letos se koná tiemto rokem, jakž se narodil Spasitel!“ Měl tedy věku požehnaného nejméně 75 let.

Ze pěti dětí pozůstali mu na živu jen syn a jedna z dcer, Anežka. Syn Jan vyskytuje se r. 1412 co purkrabí na Soběslavi ve službách Rožmberských, pak mezi pány českými a moravskými, kteří dne 2. září 1415 poslali list sboru Kostnickému pro upálení mistra Jana Husa. Přežil také válku husitskou, neboť ještě r. 1434 uvozuje se co svědek na listinách. Dcera Anežka zůstala v nedílu s bratrem, až se ok. r. 1404 usadila co podilnice domu vedle Betlemské kaple, žijíc s několika pannami životem bohomyslným.

Tóma již od svých současníků uznáván byl co muž znamenitý; ukazuje k tomu nejen obcování s nejpřednějšími osobami souvěkými v Praze, Miličem, mistrem Vojtěchem, mistrem Františkem Benešauerem, mistrem Matoušem z Krakova, arcibiskupem Janem z Jenštejna, ale i připomínka v životopise Miličově: Nobilis et devotus vir, nomine Thomas, cujus viri notitia a multis non parva habetur.

Juristou Št. nebyl; sám také, ačkoliv se dosti dobře vyznal v církevním právu, neosoboval sobě samostatného úsudku ve věcech právnických, aniž se počítal k juristům. „Nevěříš-li mně, otiež jurist" — praví na jednom místě, a na jiném: „Až jeden jurista přivedl mi to k rozumu". Ale v dějinách práva českého zaujímá předůležité místo tím, že jest první, kdo domácí právo porovnávali s právy cizími, jakož toho ukázky tuto uvozujeme. Také pronáší celou řadu myšlének svých a právních názorů o otázkách pospolitého života, jako na př. o úrokách, o mýtech, o tržném, o vinách, o berních, o židech, o poddaných, o hospodářství mincovním, o odumrtech, o pánich, o vládykách, o soudcích a popravcích, o kupcích atd. Obzvláštní památku právnického obsahu máme po Štítném ve vylíčení úřadův čtyr nejv. úředníků zemských, písaře, komorníka, sudího a purkrabí Pražského. (Hra v šachy). Konečně nesmíme mlčením pominouti, že se roztroušena po spisech Tómových nalézají četná rčení a přísloví rázu právnického.

Porovnání domácího práva s právem církevním.

A když i v duchovních súdiech, ne proto by zlá práva duchovnie byla, mnoho se děje protiv pravdě, pro zlosť a chytrosť lidská, tak od súdec jako od řečníkov, i také od těch, ježto se súdie (neb jakož sem řekl, duchovnie práva velmě jsú právě vymyšlena): co-j' pak zlého v našich hřiešných zemských práviech, ješto-j' ještě v nich mnoho pohanského obyčeje! A kakž koli některého jest polepšeno za ctného arcibiskupa Arnusta, jako onoho, ješto sú Boha pokúšeli, po některých žalobách na vodu mecíc, aby voda ukázala, jest-li vinen nebo nenie, po některých pak horúcie železo z ohně vynmúc, dávali v holé ruce, a druhdy i nevinnému, aby tak ukázal svú nevinu. Potom opět ciesař Karel ustavil to, že kratšími slovy již přisahají, nežli dříve; nebo dříve ten, ktož pohonil, učinil žalobu velmě dlúhú a nesnadnú a sám se jí učil několik neděl neb jeho řečník, aby ji uměl prožalovati, a druhý pak, jen třikrát ji uslyše, měl přisieci týmiž slovy, a jakž chybil na jediném slovu, tak vše ztratil. To-j' již minulo. Avšak ještě jest to protiv božiemu přikázaní, že přísahú hledají zmatkóv, Boha pokúšejíc, a řkúc: „Bude-liť práv, Bóh-ť jemu pomóž". V tom jsú pravějšie duchovnie práva.

A kak-li to móž dobré býti, když svědky vedú, stúpí-li levú nohú prvé, aby tiem ztratil, aneb když urukují: vezma klín sukně neb pláště, hne-li jim za sě, chtě snad rozvesti, aby udeřil k onoho klínu, tehdy jest ztratil! A na krátce, i sedánie, i jiné takové věci ktož súdem vydává, jimiž Boha pokušiji, aneb přijme: věz to dobře, žeť ty súdy jsú protiv Bohu!

A také zlý jest to súd, ješto súdce, uslyšiec žalobu, i nechtie slyšeti odpovědi jinak, než řkú: „Rci, vinen neb nevinen?", vše na pospěch chtiec odbyti. Velim by to upřiemnějšie bylo, aby tento odpověděl onoho řeči a súdce přeslyšiec oboje, i nalezl mezi nima!

Kak opět chváliti svědectvo, ješto svědčí na penězích, a nevědúc co svědčí! Velim lépe jest to v duchovním právě, ježto každého svědka přinutí aby svědčil, což vie o té při, a pod přísahú pověděl pravdu, což mu jest

známo, a kak to vie, jakož jeho po tom tieží; a pak súdce podle toho svědectvie súdí.

I toť jest zlé v súdiech zemských, že pro jedinú opověď má kto ztratiti všechnu svú při, ač jest i práv; podobné by bylo, aby méně něco ztratil pro takú věc, jako jest v duchovním právu. (Súdciem.)

Vylíčení čtyr zemských úřadův:

Jižť řku oněm zvláštím čtyrem zemským úředníkóm, z nichž jeden má pis zemský v své moci, druhý jest komorník najvyšší, třetí sudí, čtvrtý purkrabie Pražský.

Komornik má v své moci ty menšie komorniky, ješto pohoniti mají k súdu, z úmluvy upomenúti, na vzvod poslati; má také komorník aneb i odhádati za to, což jest prosúzeno dědin toho, ktož co prosúdil.

Sudí, ten řeč a žalobu slyše aneb líčenie těch, ktož sě súdie, má to na pány vznésti, co by nalezli; druhé, měl by sudí řečníky zpořieditі, aby nedrželi přieliš lidí. A také nechtie tak řečníci žalovati, jakož ten žaluje, čież jest věc, ale po své hlavě učiní žalobu. I mnímť to když by to někak bylo spósobeno, že by listy dávali s žalobami, mohlo by snad upřiemnéjšie býti a viece by lidí mohli odpósobiti.

Třetí má v své moci pis zemský, aby to bylo pod jeho mocí znamenáno, co jest usúzeno, co-li kto zapíší sobě, več-li sě podvolé; a máť ten úředník pilen býti těch písařóv k úřadu svému, aby věrné připúšťal a rozomné; nevěrný písař učiniti móž velikú škodu nebo křivdu, a nerozomný móžť také o velikú věc mnohého, ač i nerad, obmeškati.

Čtvrtý úředník jest purkrabie Pražský. Toho jest úřad, když bude komorník na zájem vydán, aby také poslal posla svého, zdali by kto chtěl otbiti úřad, aby toho pak pomstil jako všie země popravce. Má také purkrabie všech horkých násilí, výbojóv, únosóv, nádvoří popraviti, silnic střieci před lúpežníky. Má vzvésti na odhádanie a připraviti protivníky, aby sstúpili toho jemu, aby to tak jako své vlastnie dědictvo držal atd. (Knížky o hře šachové, psané po r. 1394—95).

Řčení a přísloví právní u Štítného:

Náhlú věc, škodnú sobě, každý móž z práva odehnati a násilí sě brániti.

Ktož bude jedinú zlý, jest naň domněnie, by vzdy zlý byl.

Neb když lid dělný netbá na Buoh, co je jiného jen jako dělný dobytek, ješto dotud dělá, dotud pracuje, až i ztepú jej a toho, co dělal, neužive.

Avšak toť kakž zvláště sluší k spravedlnosti: Kto je dobr dobrým a těžek zlým; ktož dá každému, což na koho sluší: komu čest, tomu čest, komu penieze, tomu penieze, komu naučenie, tomu naučenie; a ktož ižádnému nečiní křivdy a jelikož na něm záleží, i jiným brání křivdy činiti.

I toť řku také: Máť súdce ne po své hlavě súditi, ale po právu ustaveném, neb i toť je v právě ustaveno.

Máte-li kdy voliti krále, vizte, abyste opatrně volili; neb jakýžť bude volen a korunován, nesnadeň jest zavrci.

Dobrým škodí, ktož zlým otpúští.
Což jest proti pravdě, proti Bohuť jest.
Mnich maje šart, nestojí za šart.
Zlé jest, úst svých nebýti mocnu.
Když hlava neduží, ve všechť údech nebývá statka.
Pro obec jest pán, ne obec pro pána.
Dvé máš uší, aby slyšal, a jen jedna ústa, abys mluvil.
Jest obecné přísloviе: Komuž Buoh, tomu i všichni světí.
Jakož řiekají: Lepí jest jeden pták v ruce, než dva letíc.
Každému jest milo viděti čest svých přátel.
Čím nový hrnček naplněn bude, tímť viec zapáchá.
Nemáť ijeden táhnúti přes moc.
Čím kde další pravda, tím dáleji Buoh.
Jestiť páně dědina, člověkť jest boží.
Darové i múdré lidi oslepují.
Zlý obyčej nemá omluvy, aniť má obyčej slúti, ale má slúti zrušenie pravdy.
Zle jest, bez pomsty nechati zlého, a také zle, lakomě vzieti.
Což neslušie, po tom se zlá člověčie mysl viece zždí.
Očité znamenie v jedné věci činí i v druhé zlé domněnie.
Ijeden nemá prázden jiesti svého chleba.
Náš chleb jest, když jeho některú stranú zaslúžime.

139. Institutio appellationum.

Král Václav IV. r. 1387 vydal rozkaz, že obyvatelé země české, kteří se řídili právem městským, nesmějí se více z nálezů svých konšelů odvolávati ke konšelům nebo kmetům zahraničným, zvláště byl-li nález neb rozsudek vynešen u přítomnosti královského podkomořího nebo sudího dvorského. Z mandátu toho vidno, že se do té doby dálo odvolávání jednak ku kmetské stolici v Magdeburce, jednak ku právu Normberskému, podle toho, spravovala-li se města právem saským nebo švábským. Místo toho nařízeno, aby města s právem saským táhla se budoucně do Litoměřic, města pak s právem švábským do Starého Města Pražského (ut is, qui ad jus Magdeburgense appellare voluerit, in civitate Lutomericensi et non alibi, suam appellationem prosequi debeat, ubi taliter appellanti expedita et sufficiens debebit justitia ministrari. Etiam is qui ad jus Nurembergense appellare voluerit, ad civitatem Pragensem, ubi talia jura redduntur, appellare debebit). Při tom doloženo, kdo by z měst chtěl se odvolati na krále, že toho má a může užiti.

Nařízení toto bylo důsledkem toho, co Zlatá bulla z r. 1356 stanovila o poměru obyvatelů české koruny k říši: Statuimus, ut si contra privilegium, consuetudinem et indultum praefatum quispiam, puta princeps, baro, nobilis, cliens, civis, burgensis vel rusticus, ad cujuscumque tribunal extra regnum Boemiae in quacumque causa, criminali, civili, mixta, seu super quocumque

negotio citatus fuerit, comparere vel in judicio respondere minime teneatur. (Cod. jur. boh. II. 1. n. 389 et 390.)

Na Moravě nařízení podobné vydáno bylo hned r. 1352, ježto Jan markrabí nařídil, aby obyvatelé moravští, právem Magdeburským se spravující, práv svých hledali jedině ve hlavním městě Olomúci a nikde jinde (qui hucusque juribus Magdeburgensibus gavisi sunt et potiti, jura sua recipiant et requirant in Olomucensi civitate capitali, et nullibi alibi in terra nostra vel extra terram, necnon sententias jurium quas ipsimet diffinire non possent seu decidere nescirent, in civitate Olomucensi inantea postulent decidi et definiri. Cod. jur. boh. II. 3 cap. VII.)

Střediskem práva švábského bylo na Moravě město Brno, ku kterémuž hned ve XIV. století hleděla celá řada měst a vesnic jižní Moravy.

Kmetskou stolicí pro města hornická stalo se odprvu město Jihlava, ku kterémuž hleděly hornické osady netoliko na Moravě, ale i v Čechách, a to nejen ve věcech horničích, ale i ve věcech ryze občanských. (Ib.)

140. Mag. Johannes Weilburg.

Protonotářem Většího Města Pr. na závěrku XIV. věku byl Jan z Widy, vůbec jmenovaný z Weilburka (1380—93). Nástupcem jeho v úřadě protonotárském byl syn jeho, též Jan (Jan II.) Rodina Widů pocházela od Rýna i přistěhovali se do Prahy i Jindřich Weilburg, otec, i Jan Weilburg de Wida, kněz diecese Neuenburské, strýc Jana I. Jan II. konal studia právnická na učení Pražském, kdež se stal také doktorem decretorum (1386), při čemž mu odpuštěny poplatky promoční (gratis promotus), k úctě otce jeho, protonotáře V. M. Pr. (ad honorem sui patris, prothonotarii in civitate Pragensi). Protonotářem byl Jan II. hned před r. 1393, neboť dne 20. pros. roku toho povolává se co takový na otce svého Jana I. Také r. 1397 druhý syn Jana I., Sigmund Weilburg, slove bratrem onoho „z radnice" (frater d. Johannis de pretorio).

Protonotářství Staroměstské zaměnil Jan II. r. 1412 s protonotářstvím královským, ve kterémžto postavení zůstal až do r. 1419, do úmrtí krále Václava IV.

Asi roku 1407 přesídlil se z radního domu, kdež předchůdci jeho, písaři Staroměstští, po celé století přebývali, do vlastního domu. Byl to dům, náležející někdy Jiřímu z Chambu (domus et curia olim Georgii de Cam, quam Johannes inhabitat). Avšak nebyl to jediný dům, jenž Janovi náležel; již r. 1400 koupil dům staroměstský (č. 805) u hřbitova sv. Haštala od Štěpána kanovníka Brněnského. Téhož roku koupil v sousedství kláštera sv. Františka dům po rodině Jakuba malíře (č. 804), tak že je v knihách řeč o „alia domus ipsius Johannis". Prodav r. 1403 tento druhý dům, koupil zase jiný (č. 799) po Petrovi Schewblovi. R. 1404 koupil dům Matěje krejčího, ale prodal jej zase r. 1406. R. 1404 zjednal sobě velký dům u hřbitova sv. Haštala (788 a 789) od Jana ze Smržova, řečeného Sadlo, jinak z Kostelce, tajného písaře králova. Tento dům r. 1418 odporučil

klášteru Skalickému u Kouřimi, při čemž byli svědci tři úředníci, registrator, ingrossator a písař dvoru králova).

R. 1405 koupil dům u sv. Františka (804—805) po Mikolášovi z malířské rodiny Jakubovy, faráři v Kunigstetlu, z rukou Václava Šmalce i držel jej ještě r. 1409. V téže končině zjednal si kupem velký nákladnický dům s pivovarem, sladovnou i zahradou z rukou Jana z Lestkova, purkrabí hradů Žebráku a Dobříče, a Jana syna Jindřichova, za znamenitou summu 102 k. gr. Konečně víme, že koupil dům u sv. Františka od Greczera pekaře za 30 kop (č. 800).

O nádheře, ve které písař Weilburg žil, svědčí zpráva, že držel sobě zvláštního osobního kaplana (capellanus d. Johannis prothonotarii) a to již r. 1402. Vliv jeho vztahoval se i daleko na venkov; Jihlavští r. 1400 k jeho odporučení přijali za městského písaře menšího písaře Staroměstského Jana (a doctore et notario Maj. civitatis Prag. promotus). Také sotva bude pochyby, že jemu k vůli přijali Staroměstští bratra jeho mladšího, mistra Sigmunda Weilburka, za nástupce jeho v písařství, ač nebyl právníkem, leč bakalářem lékařství a mistrem svobodných umění (1412—1419).

Ještě jest i paměť, že Jan Weilburk roku 1405 byl členem bratrstva kupcovského (fraternitas mercatorum). Není divu, že Staroměstští, když se r. 1412 stal protonotářem královým, osvobodili dům jeho, po Jiřím z Chambu koupený, ode všech poplatků a břemen obecných, dokud by v něm on a manželka jeho Kateřina zůstávali. Stalo se to prý propter servitia utilia, quae civitati nostrae exhibuit fideliter, ale také i proto, aby obci užitečen byl i na budoucno, t. j. v postavení svém u krále (Kanc.).

Jeden z prvních jeho úkonů při králi byl, že vyhotovil a podepsal list památný ze dne 21. října 1413, kterýmž Václav IV. potvrzuje privileje města Prahy nařizuje, aby z 18 konšelů Staroměstských bylo budoucně polovice Čechů a polovice Němců (Čel. I, č. 131). Z posledních pak úkonů jeví se býti listy ze dne 10. května a 9. června 1418. (Ib. 132, 133).

141. Simon Pawr de Nova Domo.

Po Janovi z Gelnhausen stal se písařem městským v Brně Šimon řečený Pawr z Jindřichova Hradce, a to roku 1389—90. Pěknou památku zůstavil Šimon po sobě, zpořídiv zkrácený text Brněnských Nálezů. Zdá se, že pocházel z písařské rodiny Jindřichohradecké, ku které počítáme z r. 1379 Jana de N. D., prothonotáře pana Alberta ze Sternberka biskupa Litomyšlského (Kanc. 143), a Mikuláše de N. D., písaře Henricha Lefle z Lažan z r. 1417 (Ib. 151).

Cursus civilium sententiarum.

Třetí to recense, a sice zkrácená a na stručnější text uvedená. Sepsání zkráceného textu tohoto stálo dle zápisky na předním listě 8 věrdunkův t. j. dvé hřivny (a. D. MCCCLXXXIX. Non deportabis nisi mihi octo fertones dabis).

Prací tou osvědčil se Simon dovedným právníkem. Tento text stal se tuším základem Práva Staropražského, ze kterého vzešlo dílo mistra Brikcího.

142. Manské knihy biskupství Olomúckého.

Manské tyto knihy známe a máme podnes dvoje, manské knihy kostela Olomúckého jedny, druhé Knihy půhonů a nálezů manského soudu Kroměřižského.

Knihy Olomúcké založeny jsouce ok. r. 1316 s počátku psány jsou latinsky, za biskupa Mikuláše z Kostnice (1388—97) též německy, kdežto zápisy české počínají rokem 1399 za biskupa Jana Mráze, střídajíce se potom po nějakou dobu s latinskými. List první, daný „v Praze l. 1399 den svatej Netiše, drahé panny" svědčí na věno paní Alžbětě, manželce Václava z Wolfsberka. Obsahují pak knihy ty podání a opovídání k manství, věna, trhy, postupy, spolky, listy dlužní, kvitance, přísahy manské atd.

Knihy Kroměřižské pocházejí z r. 1364 a jsou až do r. 1393 psány latině (kniha první); kniha druhá z roku 1398 má půhony již také české, a tak střídavě až do 2. čtvrti XV. věku, kdež vklady latinské úplně ustoupily zápisům českým.

První část obojích kněh vydal r. 1902 K. Lechner v Brně.

143. Pan Kunat Kapléř ze Sulevic.

Ve Z. Zemském z r. 1500 nalezá se zápis, co se bralo a platilo od rozličných soudních výkonů při soudě dvorském. Paměť tuto původně sepsal pan Kunat Kapléř ze Sulevic, r. 1382 místosudí tohoto soudu, jenž později 1387—91 byl nejv. písařem zemským. Připomněl Kapléř na závěrku: „Toto všecko bylo jest a šlo za mého úřadu a za mé paměti, za pana Viléma z Talberka, za pana Byčena i za pana Henzle (1399.) A to sem sepsal pro budúcí paměť a zprávu mých náměstkuov, což jest za starších bylo a dálo se, noví a potomní aby výše nepřetahovali a lidi neobtěžovali přes obyčej a právo".

144. Judicium terrae (viz č. 79.)

Pan Ondřej z Dubé dělí zemské právo, „jakž jest pod korunú českú", na tré: Súd dvorský, právo duchovní a právo neboli súd zemský, kdežto města, kláštery a rozličtí služebníci rozličně od soudu zemského jsou byli vyňati. O soudu dvorském, duchovním, městském i manském řeč byla hned svrchu, pod č. 100, 128, 22, 32. Zde pojednáme toliko o soudu neboli právu zemském, povolávajíce se při tom na předešlé číslo 79.

O právu zemském praví pan Ondřej, že ižádný člověk, počnúc od krále až do tkáčete (kromě soudů napřed tuto připomenutých), nemohl se toho práva vydřieti neb zniknúti pro ižádnú věc, a najviece pro dědinu svobodnú každý mohl připraven býti právem před pány a na jich súdu a nálezu dosti jmieti, tolik jedno vynmúce — svobodstvie královo.

Panský nález za starých pánov velmi držán byl; a prvé by se musilo mnoho zlého státi, než to což páni jsú nalezli, by před se nešlo. A také panský nález tak mocný byl, že ot něho žádný se odvolati nemohl ani kdy komu dopuštěno. Úřednící, větší i menší, mají což pány bude otsúzeno,

svými úřady pomocni býti, a nejviec purkrabie Pražský, jenž hól moci královú nade vší zemi drží.

K nálezu třeba bylo podle starého práva pánův dvanácte mimo úřad, aneb nejméně sedm, větši polovice; a to bylo o věci půhonné. Ale o ty věci, kteréž jdú o zemské dobré, měli by všichni rodové býti podle starého práva.

Úředníci zemští až do sklonku XIV. stol. byli čtyři: Komorník, sudi a písař nejvyšší, konečně purkrabí Pražský.

První jest úředník komorník najvyšší,*) ježto miesto královo na súdě zemském drží, jmaje moc, právu pomáhati skutečně. A proto má komorníky v své moci, ježto sú králem a zemany usazeni a osvobozeni ode všech zemských daní, jedno na to, aby své právo vezmúc, podle desk a úředničieho naučenie s právem jezdili, pomáhajic právu; a ti slovú latině bedelli terrae.

Druhý úředník slove najvyšší sudí zemský. Ten na súdě zemském moc má, strany slyšeti na plném súdě a jich žalobu i odpověď. A té zpamatuje má na pány podati po jednom pánu, kohož k sobě přivolá. Jehož nauče mezi pány pošle, a což ten z panského potazu vynese neb nalezne, to má před sě jíti. A ten nález písař zemský, při tom pána, ktož nález vynesl, k rozkázanie sudieho má kázati ve dsky vložiti a vloženie před týmž pánem čísti, pro nepaměť budúcí. A ten pán sedí od krále a hledí na krále, na jeho všecka práva, i na práva všech zeman, chudého i bohatého, aby se každému pravda dála. Má také k své moci poručníky, řečníky, kteříž práva lidská vedú; ač by sě co zmatkóv dočinili a to dovedeno bylo, móž k nim popraviti i má moc, podle jiných úředníkóv rady.

Třetí úředník najvyšší jest písař zemský, jenž v své moci dsky zemské má a všecky věci popisovati, kteréž se kolivěk dějí mezi lidmi stavu, pokolenie neb řádu kteréhožkoli, o svobodné dědiny s přiznáním lidským před úředníky, před ním neb před jeho mlazším, v těch meziech a běziech, jakž na který řád slušie od staradávna, trhy, směny, věna, dánie, spolky, poručenstvie, zápis o málo nebo mnoho, neb jiná která kolivěk podvolenie, ubrmanstvie, buď což buď. Jedno v tom se vystříhaje, což móž kladeno býti a kterak bez královy vůle z úřadu, a v kterých věcech má kraleva vuole býti a k tomu posel pán zemský od krále.

K jeho úřadu slušie opatřiti snažně, aby jeho mlazší byli uměli v těch věcech a snažní ingrossovati, registrovati, korrigovati a pilně quaternuov střieci a žádnému bez páně vuole neukazovati, tak hole, aby chudému i bohatému, vdově, duchovniemu i světskému každému božie pravda sě dála. Má také desk, quaternuov, starých i nových, snažně chovati pod svými zámky, najvíce proto, aby tajemstvie lidí dobrých pro groš nebylo zjeveno, do velikých desk otevřenie. A k tomu, ač sám pro jiné potřeby nemóže býti při tom vždy, ale měj člověka věrného, lépe neučeného než

*) Vyňato z vypsání působnosti úředníčí, jenž obsaženo bylo v I. dskách Václavových Čl. I. (1385). Viz Všehrd IV. 2 i také tuto č. 138 (Šittný). Str. 183.

učeného, aby těch zámkuov věrně choval a písařóm jedno quaterny od rokuov do rokuov vydal, proto aby bylo ingrossováno,

Má také písař zemský pána svého, krále, nápadóv, dóstojenstvie i jiných práv všech věrně střieci a brániti, ač by co chtěli páni na súdě nového nalézti, ježto za jich předkuov ani královych nebylo; toho má nedopúštěti s pomocí jiných větších úředníkuov . bez králova věděnie a bez jeho otpuščenie.

Má také písař zemský svýma písařoma dvěma s jich se třmi pacholky ztravu podobnú dáti aneb penieze za ztravu, tak aby tu, kdež quaterni jsú, i oni jiedali a najméně jeden, proto aby lidi v jich potřebách nemeškali.

Čtvrtý úředník nejvyšší jest purkrabie Pražský, jenž jest usazen a dán, aby súd pansky osadil, pokoj, čest a kázeň činil královú mocí, a toho každého ktož by co sě dopustil hrdostí, svadú nebo skutkem, aby toho popravil, svády a hrdosti věží, obnaženie brani ruky utětím, okrvavenie hlavy stětím, tak jakž má obyčej za starého práva. Ten má s menším úřadem první v laviciech býti, ač ne sám, ale jeho mlazší lavice osaditi a nepúštěti v lavice, když páni sedú, jedno úředniky a pány urozené, a jiní mají vně státi, aby pánom nepřekáželi slyšeti práva.

Také když list jemu od zemského neb dvorského (súdu) přinesú pod pečetí úředničí po plném dóvodu práva, když se strana drženie pustiti nechce, má po listu posla svého dáti, aby pravého uvedl a křivého svedl, jakž list úředničí svědčí. Pakli jeho nebude poslušno po jeho poslu, má toho popraviti z úřada.

Tito čtyři úředníci, nejv. komorník, sudí, písař zemský, purkrabie, mají pod sebú své mlazšie; komorník jednoho, jenž slove komornič druh, sudí jednoho, jenž slove podsudek, písař zemský, ten má písaře větčieho a menšieho (neb jsú dvoje dsky, větčie a menšie); purkrabie Pražský má jednoho pod sebú, jenž slove podpurkrabie.

Jsú také mimo ty jiní úředníci: Králové úředník, probošta Vyšehradského úředník, podkomořího úředník. Ti slovú nižší úředníci, protože méně peněz berú, menší hlas mají, a jsú něco v poslušenstvie větčích.

Toť zpráva ze závěrku XIV. věku.

Na samém přechodu, ze XIV. věku do XV. postoupil nejv. purkrabí Pražský na místo první, tak že předcházel nejv. komornika. U pána z Dubé shledáváme již tento nový pořádek.

Co se týče pravomoci zemského soudu, máme zprávu o tom následující, obsaženou v Řádu práva zemského:

Omnes causae pro hereditatibus, pro capite, pro mutilatione, raptu et pro damnis, aut debitis et plagis magnis, quae se extendunt ultra summam centum marc. arg., coram judice, praesente summo camerario, notario et baronibus septem debent pertractari.

Minores causas extendentes se usque ad centum marcas, ipse judex cum notario et baronibus sine summo camerario potest per se judicare.

Caeteri minores beneficiarii, vid. vicecamerarius, vicejudex et vicenotarius cum aliis beneficiariis et terrigenis causas minores, vid. ad summam

decem marc. arg. minus uno lotone se extendentes vel infra, vid. pro damnis, debitis et plagis tantummodo possunt judicare.

145. Sententiae a judicio terrae latae (Inventiones baronum.)

Staroslavné zemské dsky české zničeny jsou požárem r. 1541. Co se z nich zachovalo jiným spůsobem, není právě mnoho, nicméně bylo lze pomýšleti na obnovu desk s použitím těchto trosk. „Vyznám bez obalu, píše Palacký r. 1863, že nevím o ničem, co by národu našemu čestnější památku v dějinách světa zjednati mohlo nežli zrcadlem tím starého života našeho státního a společenského, který ze zbytkův pohořalých desk vysvítati by muselo.“ Sám Palacký ukázal na zbytky takové, jako ku př. starodávné snůšky v ruk. Talmberském, Hořovickém, Třeboňském, Vídeňském, Musejním, Rajhradském a j., pak na Zřízení zemské z r. 1500 a 1530, dále na dsky novější, pokud hned po shoření r. 1541 pod veřejnou autoritou obnoveny byly, konečně na dsky dvorské, kteréž záhubě ušly, obsahujíce četně vkladů z desk zemských tam přenešených.

Spisovatel přítomného díla ukázal r. 1864 dodatkem k těmto pokynům ještě i na jiné prameny, jako jsou spisy právníků před r. 1541 sepsané na základě desk samých osnované (Všehrd) a sbírky právních nálezů z téže předchozí doby (Ojíř z Očedělic, Nálezové z r. 1536), ku kterým nyní přibyly také ještě „Knížky z nálezův desk zemských“ (Arch. XIX). Ovšemť že tu zápisy nejsou podány v té úplnosti, jak byly psány ve dskách, ale třeba přestati na hlavním jich obsahu.

Zápisů takových, jenž v sobě zavírají nálezy obecně platné, máme u Všehrda asi 400, v Nálezích asi 800. Jestliže tedy dsky zahynuly r. 1541, dochovaly se nás alespoň texty nálezů nejméně v jednom tisíci případů, tak že duch i smysl desk pro historii práva zemského není ztracen nadobro, anoť z těch zbytků sestrojiti lze budovu práva zemského dosti případně a s dostatečnou úplností.

Cod. jur. boh. podává z doby (II. 2. 1310—1420) jedno sto nálezů z desk dědičných, velkých, a čtyrydcet z desk půhonných v posloupnosti chronologické (č. 6 a 20). Viz také Emlerovy „Tabulae terrae“.

146. Počátky soudu purkrabského.

Purkrabský úřad Pražský vytvořil se znenáhla. Sám purkrabí byl nástupcem župana župy Pražské. Samostatným úředníkem stal se za krále Přemysla O. II., i byl hlavním vůdcem vojska českého ve válce a předním ochráncem klidu a pořádku v zemi za dob pokojných. Zprvu nepočítal se mezi nejv. úředníky zemské, kteříž byli komorník, sudí a písař, až koncem XIV. věku stal se mezi nimi čtvrtým a od počátku XV. věku dokonce prvním. Jedna stránka úřední jeho působnosti dotýkala se sudství v některých případech, jak nás o tom poučují tyto paměti: Má také purkrabie všech horkých násilí, výbojóv, únosóv, nádvoří popraviti, silnic střieci před lupežníky (Štitný).

Má také purkrabie moc, o rozličnú věc všecky zemany, ktož se předeň přivolají a naň sě podvolé, slyšeti, zarukovati i ku pravdě připraviti, z svého

úřadu. Má také moc, ktož by k němu přišel žaluje na druhého z bezpravie neb z násilé nověstalého, stranu odeslati, rok dáti a zaručiti strany, aby na právu dosti měly; pakli by kto nechtěl, ale připraviti jej k tomu z úřadu (Úředníci). Viz tuto č. 144 str. 188.)

Purkrabie najvyšší Pražský, neb jeho mlazší, má moc k zlým ve všie popravě zemské země české sáhnúti, a zemany všecky, ktož sě předeň přivolaji aneb otvolají a naň se podvolé, súditi i jednati, a pokoj zaručiti, a dále, ač bude třeba, na pány oteslati (z Dubé).

147. Sententiae Iglaviensium.

a) Super causis montanis.

Pergamenový kodex městského archivu Jihlavského, založený v posledních decenniích XIV. věku, obsahuje vedle jiných textů právních také sbírku nálezů, jež horníci Jihlavští vydali ve věcech hornických. Slovou tyto nálezy „Diffinitivae sententiae, quae super causis dubiis civitatibus hic in Iglavia jura requirentibus in scriptis sunt transmissae. Hie sind gesriben urtail, die zu perkrecht gehoren, wie man die getailt hat hin zu Chutten vnd auf andere perkwerch, die recht hie zu der Igla holen und nemen". Výslovně se dokládá, že rozsudky ty zdělány jsou hlavně na takové případy, o kterýchž ve starém Privileji městském z r. 1249 (viz č. 27) není nalézti dostatečného pravidla (praecipue super talibus causis, quarum declarationes in Privilegiis jurium civitatis non exprimuntur evidenter, et praecipue de juribus montanorum).

Jest jich na počet 95, i psány jsou venkoncem německy. Osady hornické, kam rozsudky tyto z Jihlavy posílány, jsou tu Stará Hora (Mons antiquus, der Alte Berg u Jihlavy), Jilové, Opava, Kutná, Reichenstein, Czukmantel, Budišov, Kolín, Reymerstat. Všecky připadají do věku XIV. K těmto 95 kusům přistupuje jiných pozdějších artikulů z roku 1401—07 počtem 23.

Otištěny jsou v Tomaschkově spise „Das alte Bergrecht von Iglau u. seine bergrechtlichen Schöppensprüche" (1897.)

b) Super causis civilibus.

V témže kodexu Jihlavském obsaženy jsou po nálezích horničích nálezy občanské, kmety Jihlavskými do rozličných míst vydané, jenž se končí článkem 264tým, uprostřed textu přetrženým a nedopsaným (De mortificatore). Příčinu tohoto nedopsání viz v životopise písaře Janaz Humpolce (č. 111). Sbírka tato má podobný nápis jako sbírka nálezů horničích. Nápis tento zní:

„Sententiae diffinitivae, quae super causis dubiis diversis civitatibus et oppidis hic in Iglavia jura requirentibus in scriptis sunt transmissae, praecipue super talibus causis, quarum declaratio in Privilegiis jurium civitatis nostrae Iglaviensis non exprimitur evidenter."

U některých lze ustanoviti letopočet; z roku 1322—26 jsou tu dva rozsudky (17 a 90), po jednom z r. 1345 (67 a 84), 1360 (238), 1365 (217).

Otištěny jsou v Tomaschkově spise „Der Oberhof Iglau und seine Schöppensprüche" (r. 1868.)

148. Liber sententiarum civilium.

Tímto názvem označen jest text latinský, jenž obsažen jsa v kodexu Staropražském, základem byl právnímu usuzování konšelů Staropražských v prodlení XV. věku. Rozložen jest na 68 kapitol, která každá má zase řadu jednotlivých článků, dohromady kusův 732.

Právní kniha tato není původu Pražského. Staré Město přijalo ji koncem XIV. věku z města Brna, tak že máme před sebou právní knihu Brněnskou, již z rozsudků konšelských a z práv církevních ok. prostředka XIV. věku sestavil písař Brněnský Jan (viz č. 88.). Kdežto však kniha Brněnská podává rozsudky a nálezy od konšelů Brněnských vynešené s celým apparátem každého jednotlivého případu, máme v knize Staropražské stručnější vydání textu Brněnského, s vynecháváním obšírných species facti, čímž všechen obsah nabývá znění víceji zákonného. Stůj zde několik citátů, porovnávajících text Brněnský s textem Pražským.

Kniha Brněnská.	Kniha Staropražská.
13. Sententiatum est a juratis in Crumpnau: Si homo ad judicium citatus . . .	Si homo ad judicium citatus . . .
44. Pragenses cives scripserunt (species facti obšírná, pro uxore deducta). Et insuper per juratos pensatum, quod bene conveniat, actorem in causa tali non per procuratorem agere, sed propria in persona.	In causa deductionis uxoris pensatum est, non licere actorem agere per procuratorem, sed propria in persona.
100. In Chremsir sententiatum est, quod arrestans equum, quem arrestat . . .	Arrestans equum, quem arrestat . . .
175. De Gejaw jurati quaesierunt, utrum pro debitis solutis . . .	Quaesitum fuit, utrum pro debitis solutis . . .
310. Commune jus habet, quod accusatus boni nominis et honestae famae . . .	Accusatus boni nominis et honestae famae . . .
320. Jurati tractantes de hoc, quod in Juribus originalibus scribitur: „Si vero . . .“	In Juribus scribitur „Si vero . . .“
598. In jure civili triplex citatio debet praecedere proscriptionem diversimode . . .	Secundum diversitatem causae in judicio citatio praecedit proscriptionem diversimode . . .

149. Tabulae curiae regiae.

Jako při soudě zemském vyvinul se ústav desk zemských, podobně vytvořil se u soudu dvorského ústav desk dvorských. Nejstarší kvaterny desk těchto byly jednak quaterni proclamationum, jednak quaterni citationum. První známá zápiska v kvaternech proklamačních zní: Jesco de Zaboklik et Vit de ibidem docuerunt per tabulas curiae, quod ante XVIII annos bona haec fuerint proclamata, prout in Antiquo proclamationum plenius continetur. Avšak kvatern tento, ač ho r. 1389 ještě stávalo, napotom se ztratil; nepochybně zmařen jest, když v nepokojích husitských dsky dvorské odvezeny jsou na královský hrad Bezděz, odkudž teprve r. 1437 dostaly se zase na hrad do Prahy. Od těch dob nestihla jich žádná pohroma více, anoť při požáru r. 1541 šťastně byly zachráněny.

Podle seznamu, psaného při návratu desk z Bezděze, byly jsou r. 1437 knihy tyto pohotově:

Liber proclamationum antiquus (1380—95). Liber proclamationum secundus (1395—1410). Liber proclamationum tertius (1410—41).

Liber citationum antiquus a. 1383 inchoatus. Liber citationum secundus a. 1407 inchoatus.

Liber citationum super eos, qui se negant omagiales esse aut serviles; qui sine consensu regio hereditates omagiales, feodales aut serviles, vendunt pro liberis, in parte vel in toto; item, qui sine consensu regio hereditates liberas, omagiales aut serviles, vendunt aut quovis modo jungunt personis spiritualibus (1404).

Liber obligationum, arbitriorum et defensionum a. 1383 inchoatus (od r. 1437 ztracený).

Quaterni tres, qui vocantur „*Protocolla notarii*“ (od r. 1437 ztracený).

R. 1414 založena kniha trhová; slove nyní *Liber terrae*, i sahá do r. 1482. (Emler, Něco o dskách dvorských. 1870.)

150. Officium circa tabulas.

Z počátku XV. věku zachovala se nám zpráva, kteří toho času byli úřadové zemští a kterak zařízen byl úřad desk zemských v Praze, podřízený nejvyššímu písaři zemskému. Klademe zde zprávu tuto v původním znění:

Písař zemský má dva písaře, větčieho a menšieho; neb jsú dvoje desky: Větčie a menšie. Větčie dědinné i větčiech zápisóv, a menšie póhonné i menšiech zápisóv.

Větčie dsky mají býti uzamčité na Praze, pode třmi zámky, komorníka, sudího a purkrabí, a nikdy nemají otevřeny býti než na suché dny, když páni na súdě na plném sedie; kromě ač písař zemský s panským potazem pro potřebu na každý den dsky sobě v své moci zápisóv velikých zachová a quaterny od rokóv do rokóv. Ale menšie desky póhonné a zápisóv menšiech do sta kop, ty mají vně býti pro potřebu lidskú na každý den.

Písař zemský písaře menšie sadí s radú panskú i zeman znamenitých a jim přísahu dává, i potřebnú ztravu, větčiemu samému třetiemu, menšiemu samému druhému, jakž ráčí, neb penězi neb provisí. Podobné jest, aby jich potřeba písařská byla zpósobena v tom domu, kdež dsky menšie a quaterny ležie, aby tu obá písaře neb jeden najméně mohl nalezen býti od každého člověka. Podobné jest i radné, aby v tom dvoře, kdež dsky jsú i quaterny, někým svým věrným, buď literát neb neliterát, osadil, aby vždy při písařich byl, desk, quaternóv i registr pod zámky dobrými choval a těch nevydával písařóm, jedno quaterny od rokóv do rokóv, ještо vklady píší a ingrossují, korrigují a registrují, a k každému jiedlu, i na noc, aby byly zamčeny a tiem dobrým člověkem chovány i ku potřebě vydány, a peniezi, kteříž přijdú, při quaterních položeni až do rozdielu.

Aby žádného vkladu ve dsky písař nekladl než aby při tom úředníci menší, přísežní, byli.

Jakž najprvé dsky budú otevřeny, aby velicí zápisové byli podle jiných desk zamčeni a nebyli tak obecní a kdož by chtěl podle nich komorníka bráti, ať toho hledá, když budú dsky otevřeny.

K úřadu desk zemských v Čechách vztahují se z konce XIV. a z počátku XV. věku tyto právní památky:

Officium regni Boemiae circa tabulas.

Právní památka, tento nápis mající, zachovala se v několika sborníkách pamětí právních, psaných ku konci XIV. i také během XV. věku. Sborníky tyto jsou: a) Kodex univ. bibl. Pražské 17. E. 4. — b) Kodex téže bibliothéky I. G. 18. — c) Kodex Hořovický. d) Kodex Záluský, nyní v cís. bibl. Petrohradské. e) Kodex Třeboňský B. I., kdež také položen překlad český. Všehrd měl známost tohoto právnického sepsání, neboť píše: Svědčí to také ti, kteříž sú před sto lety o práviech psali, tak zóstavivše, že král má kmetem pohnán býti (III. 11), což ukazuje na článek 22 toho sepsání: Rex debet per baronem citari.

Otisk podán v Maciejowského „Historyi prawodawstw słowiańskich" (II. vyd. 1847, VI.), a to podle opisu Hankova. Podruhé otištěn jest tento text dle kodexu Zaluského od nás v Cod. jur. boh. II. 2., spolu s překladem českým. Sepsání samo zavírá v sobě článkův 182. Článek 1 zní: Pro majori debito trina citatio, čl. 182: Si Judaeus citat et obtinet jus etc. V tomto článku přidáno také datum: Ex inventione baronum a X annis, vid. anno LXXXVI., ubi Perla citat, z čehož jde, že sepsání uzavřeno ok. r. 1396.

Obsah jest nad míru poučlivý, neboť z něho poznáváme podrobnou paměť veliké řady stanov, jenž platnost měly v soudním řízení při zemském právu českém. Doplňuje se tím K. Rožmberská i Ř. Práva i Výklad pana Ondřeje.

Formae literarum apud tabulas confici solitarum.

Kodex soudu dvorského, pochodící ze XIV. věku, a vedle něho kodex univ. bibl. Pražské z XV. věku (I. G. 18) obsahují sbírku rozličných listů, jež byly zdělávány u desk, jako Commissio in tutelam, Forma additionis commissariorum, Revocatio commissariorum etc. etc. Všech kusův známe na počet 78. Otisk v Cod. jur. boh. II. 2. č. 14.

Formae querelarum.

Kodex univ. bibl. Pražské 17. E. 4 a I. G. 18, v nichž podáno sepsání Officium circa tabulas, obsahují také dlouhou řadu formulí žalobních. První kus ze 67 zní: ... Conqueritur pro debito 10 marcarum minus lothone ... Tyto formule otištěny jsou i s překladem českým, jak jej podává kodex Třeboňský, v Cod. jur. boh. II. 2 č. 15.

Formae juramentorum.

K formulím žalobním druží se formule přísežné: Formae juramentorum .. Počínají se přísahy řádem ... Jest jich na počet 13. Přistupuje k nim také ještě 7 jiných, mezi nimiž tři německé.

Otisk nalezá se v Cod. jur. boh. II. 2, č. 16, a to podle kodexů univ. bibl. Pražské 17. E. 4, 17. F. 23 a 17. E. 17, pak podle sborníka Hořovického a Třeboňského.

Literae quae dantur a beneficiariis purgravio Pragensi.

Kodex I. G. 18 univ. bibl. Pražské obsahuje řadu úředních přípisů, jež posílány jsou od úřadu desk zemských purkrabí Pražskému, aby zjednal průchod rozsudkům soudním. Přípisův těch otištěno 28 kusů v Cod. jur. boh. II. 2 č. 17.

151. Vicenotarii tabularum terrae (viz č. 81).

Přisňák (1356—61), jenž se psal z Poříčí. Jest to Poříčí nad Sázavou (Pop. 255); toť předně jediná ves mezi četnými osadami toho jména, že kromě farského kostela měla také tvrzi, znamení, že byla sídlem vladyckým. Zadruhé uvozuje se r. 1392 (Lib. erect.) Prisnako miles de Cozmicz, a tyto Kosmice jsou osada farská také v Berounště, podnes stávající (Pop. 254), v sousedstvě Poříčí.

Kniha po něm zůstalá cituje se

I. Prisnakonis (1356—61).

Jan z Dačic (1361—69). Psal se prostě „Dačic". Byl-li Moravan z Dačic, nelze rozhodnouti. Za svého 8letého úřadování zanechal knihy dvě:

I. Dačic 1361—64.

II. Dačic 1365—69.

Ulricus (1370—79). Zprvu byl Oldřich písařem pana Štěpána II. z Tetína, jenž zastával úřad nejv. písaře mezi r. 1348—82 (U. notarius St. notarii terrae). Roku 1352 veden jest na dům Mikuláše Černého (Nigri) v Dlouhé Střídě. Jako místopisař zakoupil 2 k. ročního platu na domě u sv. Jiljí. Místopisařem slove 1373, 1375, 1377 (SA). O dskách Oldřichových děje se zmínka v jednom kodexu univ. bibliothéky Pražské: Bona in Dubrawicz per d. Mathiam de Turri resignata sunt (et) intabulata d. praebendatis S. Georgii. Si tingeret quaerere, quaeratis in Registro secundo Ulrici quondam notarii pergameneo, anno LXXIIII. (Kanc.) R. 1379 mluví se o Oldřichovi jako místopisaři bývalém (U. olim notarius tabularum, Kollm. 81.)

I. Ulrici 1370—75.

II. Ulrici 1375—79.

Procopius (1380—84). Plným jmenem psal se Pr. de Sobětic. Prvé nežli se stal místopisařem, byl „notarius tabularum" 1374. (Erect. II.) Roku 1380 měl spor o poručenství (inter Pr. de Sobětic, pro tunc vicenotarium tab. regni B. Arch. II. 341). Šlo o poručnictví nad dětmi Prokopova bratra, Jindřicha ze S., k němuž se táhla vdova Klara ze S. co matka s bratrem svým Jindřichem z Plzně. Soud přiznal právo Prokopovi jakožto otcovu bratru a tudíž příteli krevnímu. Kromě toho přisouzeno mu také poručnictví nad dětmi bratrance Kunše. A on, Prokop, ihned sirotky jak bratrovy tak bratranovy přijal na pravý spolek. — Sobětice nejsou tuším jiné než dávná zemanská vesnice s tvrzí toho jména u Klatov (Pop. 371). Desk trhových zanechal Prokop knihu jednu. Všichni vypisovači citují ovšem napořád i důsledně knihu první: Ojíř — I. Procopii; ZZ. Vlad. — I. Procopii; Všehrd

— V I. dskách Prokopových; Nálezy — I. Procopii; ale tomu snad rozuměti tak, že ke knize druhé nedošlo, rovněž jako se to nalezá u Všehrda.

I. Procopii (1380—84).

Wenceslaus (1385—91). Václav byl zprvu menším písařem desk (notarius tabularum 1374). Plným jmenem slul z Kralovic, odjinud z Dolánek. Píše se o něm roku 1386, že jednou s večera přišel k němu do jeho komnaty ve dvoře nejv. písaře Štěpána II., t. j. v domě deskovém v St. M. proti kostelu sv. Jilji (in curia olim d. Stephani in camera W. vicenotarii t. t. r. B.) Martin řečený Scriba, praesentovaný právě ke kostelu v Hospozíně, žádaje za výpis z desk o tomto kostele z r. 1346 nebo 1336. Odkázal ho Václav na nejbližší suché dni, až budou dsky otevřiny (Praha III.) Že byla Václavovi dána polovice dvoru poplužního v Malovarech, o tom zprávu najdeš u následníka jeho Mikuláše. Odejda z úřadu deskového psal se „W. de Cladna" olim not. t. t. i stal se r. 1392 provisorem na statcích arcibiskupských „provisor bonorum archiepiscopatus quondam rector tab. regni B." (Kanc.). R. 1393—94 koupil sobě dům (nyní ve Spál. č. 95) naproti židovské zahradě od Mikuláše písaře městského, ale prodal jej hned zase 1394 Niklušovi z Kolína.

Kralovice, odkud se Václav psal, byly buď ony v Rakovnicku (19) nebo v Plzensku (407), tu i tam nacházely se tvrze i bylo sídlo vládycké.

I. Wenceslai 1385—88.

II. Wenceslai 1389—91.

Nicolaus (1391—1400). Jakožto místopísař obdržel Mikuláš r. 1395 spolu s předchůdcem svým Václavem z milosti krále Václavovy polovici manského dvora v Malovařích. Dání tomu odpíral pan Fridrich z Ervěnic, dokazuje, že to zboží koupil on a strýc jeho a toho trhu že jim přál král JMst ku pravému manství. Nicméně soud dvorský dal králi za právo, načež místopísaři uvedeni jsou v držení té polovice roku 1395 (Wenceslaus et Nicolaus vicenotarii tab. terrae super mediam curiam araturae in Malowar inducti sunt per notarium curiae. Arch. I. 391.) Potom po některém čase, zejmena r. 1399, oznámil Václav z Dolánek, někdy místopísař desk zemských, i Mikuláš, před soudem dvorským, že všecko právo, jež má on a druh jeho od krále v Malovarech, prodali onomu Fridrichovi s přivolením královským za 35 k. gr. (Ib.) R. 1408 mluví se o něm co někdejším místopísaři (olim not. tab. terrae. AS.)

Mikuláš místopísař nesmí se másti ani s Mikulášem zemským písařem, řečeným Bohatý (1409—15), ani s Mikulcem neboli Mikšíkem, řečeným Parcifal z Hrádku, menším písařem z r. 1384—86 (N. dictus P., olim notarius tab. r. Boem.), jenž r. 1400 od krále Václava k bydlení obdržel věži jednu na Vyšehradě, nad mostem.

Nicolai I. 1391—96.

Nicolai II. 1397—99.

152. Pan Ondřej starší z Dubé.

„Já Ondřej starší z Dubé" — tak se spisovatel Výkladu na právo zemské české v přípisu ku králi Václavovi sám nazývá — pocházel z rodu

Dubského v Kouřimště nad Sázavou osedlého, rozdílného od pánův Berkův z Dubé v severních Čechách. Hrad Dubé (lat. Duba) stál v samém sousedství Zlenic, dvoru nyní poplužního, odkudž se pan Ondřej po r. 1394, nejsa již sudím zemským, psával „na Zlenicích". Ke Zlenicům patřilo také Hradiště u Lštění a částka městečka Lštění. Jestliže se nemýlíme, náležel název Lštění onomu hradu, po němž tam památka ve jmenu „Hradiště", i jest ten hrad totožný s castrum munitissimum nomine Lescen, na němž r. 1055 dle Kosmy kníže Spytihněv uvěznil svaku svou, manželku bratra Vratislava, pod dozorem župana Mstíše.

Linii pánův z Dubé v Kouřimště přičítá Palacký k rodu Mracských z Dubé, erbu Odřivous, i klade našeho Ondřeje za syna Ondřeje r. 1361 zemřelého, též sudího zemského. Náš Ondřej za manželku měl Annu, kteráž ho přežila, jsouc ještě r. 1413, tedy rok po smrti Ondřejově, jmenována. Manželství toto zůstalo bezdětné. Jinakých zpráv ze soukromého života Ondřejova nemáme, kromě dvou zpráv zachovaných v Canc. Arnesti. Jedna oznamuje, že ještě za živobytí arcib. Arnošta (tedy před r. 1364) pan Ondřej z Dubé čtyry kněze na panství nebo v sousedství svém Dětřicha, Jana, Pavla a Slávka poručil u vězení dáti, pročež arcibiskup nařídil děkanovi dekanatu Kouřimského, aby zajatých vyvězil a je korrektorovi kněžstva do Prahy dodal. Druhá zpráva jest, a to také ještě z doby před úmrtím arcibiskupovým, že pan Ondřej z Dubé, nobilis et strenuus miles, postaviti dal novou kapli na hradě Dubé ke cti sv. Klimenta muč., kterážto kaple přičíslena jest za filialku k farskému kostelu Hradištskému (parochialis ecclesia in Hradisst super ripam Sazewe fluminis), jelikož hrad Dubá ležel v mezích a v kollatuře kostela tohoto Hradištského.

153. Výklad na právo zemské české.

Vzácná tato památka právní obsahuje „paměť", kterou pan Ondřej starší z Dubé, sám nejvyšší sudí zemský, „ot svých předkóv i od mnohých starých pánóv, ježto sú země české práva milovali, slýchal a sám jsa mnoho let v úřadě sudieho najvyššieho, za Karla i za Václava krále, sě naučil, vedl a držal věrně i s svými tovařiši věrnými i s jinými toho času úředníky."

Paměť tato poskytuje pohled na život právní, jakýž panoval ve 2. polovici 14. věku, i podává se v ní obraz práva zemského v přehledu dosti soustavném. Nejprvé vypočítává spisovatel přední soudy, ježto za jeho časů v Čechách byly. Jest jich tré: Jedno právo, ježto upřímo na královu stolici hledí; to jest soud dvorský; druhé právo jest duchovní, v němž spůsob právy duchovními pod mocí arcibiskupovú jde; třetí konečně právo zemské (1—3). Spisovatel jedná výhradně toliko o soudu neboli právu zemském, a to nejprvé o soudním řádu u něho zachovávaném, počna od půhonu do svědčení, od svědčení do žaloby, a od žaloby do pře ztracení aneb do přísahy (4—42), k čemuž se bez přestávky druží výklad o exekucí neboli po česku o vedení práva: O úmluvě, o vzvodu, o panování, o odhádání i vědění (43—55). Oddělení toto uzavírá spis těmito slovy: „Takť práva

póhonná jdú diel tím řádem, jakož sem napřed psal. Ale že jest přenesnadné, všem hlavám jediné hlavě dosti učiniti, ostavuje pilnějšie věci múdrosti múdřejších, ještě o nálezích panských chci něco psáti, co mne Pánbóh nauči.“ Následuje několik kusů o nálezích, převelmi poučlivých (56—65).

Tím by spis páně Ondřejův mohl se ukončiti; obraz práva zemského ve velkých rysech od něho podaný, byl by celý i úplný. Ale spis pokračuje přes to dále i jedná ještě o některých otázkách práva vlastnického, potom pak o některých zmatcích, „ježto bývají u vedení práva svrchupsaného, počnúc od póhonóv až do odhádánie“ (66—82).

Toto vše jest vlastně první a původní sepsání páně Ondřejovo, dokonané ok. r. 1400.

Výkladem na právo zemské spis. šel jednak po stopě staršího o sto let spisovatele Knihy Rožmberské, jednak stal se předchůdcem jiného, ovšem znamenitějšího právníka, o sto let pozdějšího, Viktorina ze Všehrd, jenž spis Ondřejův znal a nejen znal, ale z něho i těžil. Knihu pána z Dubé Všehrd pravidelně nazývá „Staré spisy o právích země české“, název to, jenž také na závěrku díla samého se nalezá: „Práva země české“.

Pán z Dubé dokonav dílo své okolo r. 1400, nepřestával přidávati k němu i pozdější nálezy důležité z let napotomních, jakož i paměti, které se mu teprve později příležitostně naskytly. Z toho povstaly kusy 83—123.

Že tito kusové všickni pána z Dubé za původce mají, o tom pochybnosti není, neboť ještě v předposledním kuse 122. povolává se na kus jeden v hlavním sepsání, na kus 30tý. Praví totiž v kuse 122: „Staré právo o držení dědin: Také starým právem o staré držení dědin lidi vedú vládyčie, jakož sem napřed psal, sedm svědkóv; ale nyní paní i vdov i jiných lidí nedopúštějí svědkóv, neb chtie, aby bylo dskami tvrzeno, což činiti mají“; a v kuse 30: „O svědciech ku přísaze o dědinu: Když se kto pohoní o své dědiny neb dědictví, a na to jemu přijde že má svědky vésti, má jich mieti sedm vládyk usedlých a zachovalých.“

Kdybychom mohli ustanoviti rok kdy se stal nález, že držení statků vůbec tvrzeno býti má dskami a nikoli svědectvím svědků (122), druhý pak, když kdo koho požene a ten pohnaný bude v Praze a král pošle k úřadu, že jsou ti pohnaní pro jeho službu ostali u něho, aby mohli zastúpiti je jich služebníci (123). věděli bychme plně a určitě, kterého roku pán z Dubé o díle svém přestal pracovati.

Text otištěn od Palackého v Arch. českém II. 1842, pak v Cod. jur. boh. a ve Svodu Zákonů slovanských. Německý překlad z bibliothéky Fürstenberské dal si přepsati hr. J. Auersperk ok. r. 1828.

154. Mistr Johannes de Borsnitz.

Podle listu z r. 1393 byl Johannes de Borsnicz z rodu rytířského (de militari genere procreatus), jenž na universitě Bononské po přísné zkoušce z práva církevního stal se doktorem (decretorum doctor). Již po r. 1389 nacházel se při dvoře papežském, neboť mu dán toho roku milostný list od pap. Bonifáce IX. (1389—1404 v Římě) na prebendu Pražskou,

která by nejdříve se uprázdnila. Roku 1393 slove kaplanem papežským a auditorem causarum s. palatii (capellanus et familiaris pp. Bonifacii IX.). Toho roku, dne 20. června, zemřel kanovník Pražský Martin řeč. Hispanus, načež zástupce Janův ujal se prebendy takto uprázdněné. Zatím však optoval tutéž prebendu Beneš z Chobolic, farář u sv. Mikuláše v Menším Městě Pražském a již kanovník Pražský, odvolávaje se na staré právo i na obyčej stále zachovávaný. Kapitula uznávala právo farářovo, nicméně stolec papežský rozhodnul ve prospěch mistra Jana. Z odvolací listiny dovídáme se, že Jan byl toho času výše 25 let stár, že pocházel z lože manželského a byl šlechtického pochození jak po otci tak i po matce, že na doktora v Bononii povýšen jest po přísných zkouškách z práva církevního, že jest duchovní celým zevnějškem (oděvem i tonsurou) osvědčený, konečně — což obzvláště jest pozoruhodno — že prvé nežli byl obdržel zpomenutý list milostný, na učení při dvoře římském přednášel o šesté knize Decretalů (in studio Romanae curiae sextum librum Decretalium legebat), že pak i jinak té milosti byl hoden a za kanovníka spůsobilý (Tadra Kanc. 221). R. 1397 stal se biskupem Ljubušským (Lebusským) i zůstal ním až do r. 1420.

Podobá se, že rodina byla slezská, a osada Borsnice, podle níž se jmenovali, že nacházela se v knížectvích slezských. Na českou Borečnici (v Prach. 331) mysliti nelze; nebylo tam tvrze. Také i jiní dva členové rodu toho (Mikuláš de Borsnicz) jsou ve spojení se Slezskem. Jeden z r. 1400, kanovník Vratislavský a šlechtic „ex utroque parente de militari genere procreatus", jenž se ucházel o faru v Domaslavi v diecési Vratislavské, druhý pak téhož jména kněz (Kollmann), jež dosáhnuv kanovnictví Pražského, o prebendu tuto přišel ve hnutí husitském r. 1417 (Styky 110).

Snad že ruk. kap. Pr. (sig. J. 40. Kniha protokollární auditora causarum sacri pal.) dostal se ním do Prahy (Tadra, Věst. 1893).

155. Pan Ota mladší z Bergova.

Pánové z Bergova byli původu německého, a sice z Durinska. Do Čech dostali se za krále Jindřicha Korutanského. V Durinsku měli hrad Lobedaburg, po němž se tam také nazývali (dnešní Lobdaburg. Není nepodobné, že i jmeno osady Berka blíže Weimaru jest v nějakém spojení se jmenem pánů z Bergova). V českých dějinách památni jsou Bergové tím, že král Jindřich Korutanský jednomu z nich chtěl za choť dáti, aby se jí zbavil, svekruši svou Elišku Přemyslovnu; ale zámysl ten překažen jest neohrožeností mladistvé kněžny. Možná, že Jindřichův vyvolenec byl onen Ota, jenž okolo r. 1327 v měs. květnu a červnu spolu s bratrem Otou mladším (Otto senior et O. junior fratres de Lodburch et de Bergow) statky, kteréž měli v Čechách, Žeberg Starý a Nový se hradem Bělinou, v manství podali králi Janovi, kterýž jim toho času dal vesnici královskou Bečov též titulem manským. Ota byl při dvoře a v komonstvu královu hned počátkem měsíce dubna t. r., neboť slove svědkem na listině králově, kdež uděleno léno vévodě Jindřichovi Vratislavskému. Také r. 1336 byl s králem ve Slezích, když vévoda Bolek Münsterberský knížectví své poddával králi. Mezi soudci zemskými zasedal Otto Bergow de Belina r. 1337, odkudž vidno, že rod ten docela byl již v Čechách zdomácnělý. Kromě Žeberka (dnešních

Ervenic) a Běliny měli Bergové také Jiřetín a Geiersberg před Krušnými a Zavidov za Krušnými horami. Jsouce spřáteleni s pány z Wartemberka, zpříznili se též i s pány z Častolovic ve východních Čechách.

R. 1371 potvrdil Karel IV. Albertovi z Bergova, synovi Oty staršího z B. dávný list na Žeberk a Bělinu.

Rokem 1382 objevuje se nový člen toho rodu, Ota z Bergova, jenž roku 1384 prodal zboží Žeberské a již pak znamenitou rolli v politice české hrál až do r. 1414. Na soudě zemském zasedal od r. 1382; od r. 1388 do r. 1394 byl purkrabím hradu Pražského. Tento Ota vyprodal se zpod hor Krušných docela a zakoupil se v Polabí; zjednal sobě jednak Chlumec nad Cidlinou, jednak Trosky. Za manželku měl Marketu ze Žlunic; jedna sestra jeho, Kačna, vdána byla za Štěpána z Opočna. Ve veřejných věcech českých za krále Václava měl převahující účastenství co protivník jak králův tak i markrabí Prokopa. Roku 1402, když Prokop jat a i Václav jat, stal se podkomořím po Hulerovi a i jedním ze tří starost zemských, s biskupem Janem a s Jindřichem z Rožmberka (Otík starší z Bergova, podkomoří). Velice zajímavý jest soudní případ z r. 1399, kdež Ota panu Petrovi z Kosti popírá kmetství zemské (Arch. IV. 528). Na Hradčanech měl dům, jejž r. 1390 prodal Berkovi z Holštejna.

Vzácný list zachoval se po Otovi ku konci rukopisu Zalusko-Petrohradského, jakožto „paměť“ neboli zápiska jeho: „Pamyet ma Yakž yest markrabie kazal, ať mam list k markraby Prokopowy a ku panóm na sud, zet mye kralowa mylost przy mem listu ostawuje a ze mye nikdy vrzada any listu nezbawyl; ale ze wely, abych przy tim lystu byl ostawen a ze mye markraby poruczye a prawy gemu, ze my gest geho mylost y odumrly y gyne wyeczy czoz sye suditi ma, poruczyl, abych gye podle prawa wedl, a take at my ku purkrabstvy nyeczo da, gestot bych mohl do geho mylosty traty“. — Ota tento zemřel r. 1414.

Jelikož Ota mnoho byl zaměstnáván při soudech zemských a podle pře s Petrem z Kosti dobrým byl znatelem práva zemského, jest podobno, že syn jeho, Ota mladý z Bergova, návodem jeho sepsal ona pravidla, která slovou „citationes“, obsahujíce 182 článků (manu Bergow filii). Opis tento ukazuje na rok 1396, neboť při posledním článku (182) jest připomenuto, že nález ten vynešen byl před desíti lety, r. 1386, ubi Perla citat.

Ota mladý z Bergova, také mladý z Trosk řečený (tak se píše r. 1399), po upálení mistra Jana Husi (tedy rok po smrti otcově) jal se spolu s Hynkem Krušinou a Jindřichem z Wartemberka zabírati statky kapituly Pražské a ve spolku s násilnickým Janem Městeckým z Opočna přepadl také klášter Opatovský. R. 1425 padli jemu Táboři na hrad Chlumec, jelikož se držel Pražan, i vzali mu jej útokem, co zatím Trosky r. 1427 odolaly útokům. Téhož roku připomíná se písař jeho Petr (notarius d. Ottonis de Bergov). Žil ještě r. 1439, kdež prosoudil Chlumec proti Janovi z Sekyřic a zajat byl od Šoffa a Šweikara, kteří mu odňali Trosky „a tu pána jali“.

Syna měl Jana, rozhodného Táboritu, jenž v bitvě u Lipan r. 1434 bojoval v řadách Táborů a Sirotků, i zajat jest od pánů spolu s Janem

Roháčem z Dubé. Tento Jan r. 1454 okazoval list krále Sigmunda, svědčící dědovi, Otě staršímu z Bergova, a jiným třem soudruhům na 800 k. gr. dluhu. Živ byl ještě r. 1455, kdež slove z Bergova a z Trosk.

Rukopis „Citationes" znám byl Všehrdovi, jenž praví: „Svědčí to také ti, kteří sú před sto lety o praviech psali, tak zóstavivše, že král má kmetem pohnán býti", s čímž shoduje se čl. 22: „Rex debet per baronem datum in judicio citari".

Otisk s části u Maciejowského (Hist. prawod. slow. II. vydání 1847, díl VI.) dle opisu Hankova s nadpisem „Jus terrae Boemiae). Otisk druhý, úplný, a to podle kodexu Zaluského v Cod. jur. boh. II. 2, str. 256, kdež ku textu latinskému připojen také starý český překlad z téhož rukopisu.

156. Liber distinctionum.

Archiv města Prahy má německý exemplář tak zvané Knihy distinkční práva Magdeburského, z posledního desítiletí XIV. věku. (Finitus est iste liber a. D. millesimo trecentesimo nonagesimo primo.) Kodex ten dle mínění Čelakovského náležel Menšímu Městu Pražskému, jež jak známo spravovalo se právem Magdeburským. — Druhý opis nachází se v bibliothéce zemského Musea, z r. 1397.

Distinctiones oder Der vermehrte Sachsenspiegel. Dis buch is ein buch des rechtin zu wygpildin in sechsischer art. Ku konci: Iste liber est completus in crastino Omnium sanctorum seu in die Animarum anno Dei MCCC nonagesimo septimo (Nynější signatura Musejní 23. C. 9.)

Jelikož nejstarší rukopisy těchto kněh datovány jsou z r. 1387 a 1388, vidno, že Pražský rukopis městský jest toliko o čtyry a Musejní o deset let mladší. — Skladatelem jest neznámý spisovatel v Míšni, jenž práci svou vykonal ve 2. polovici XIV. věku, a sice k tomu konci, aby z něho každý o rozdílech saského práva zemského i městského a práva císařského a církevního poučení čerpati mohl.

Ke příhodám, jež potkaly Saské zrcadlo hned za XIV. věku, náleží list pap. Řehoře XI. z r. 1374, kde na udání mnicha Klenkocka, že v něm bludy jsou ve čtrnácti článcích, žádá se císař Karel, aby zapověděl „scripta, quibus nonnulli de partibus tuarum terrarum uti seu potius abuti dicebantur". Přitom doloženo, že tato Scripta odsouzena jsou papežskými listy, danými arcibiskupům Mohučskému, Kolínskému, Bremskému, Magdeburskému, Pražskému i Rižskému (ČČM 1879).

157. Přísloví právní u Smila Flašky z Pardubic.

Smil připomíná se mezi r. 1384 a 1403, kdež zemřel, byv zabit mezi Horou a Čáslaví, tuším že v půtce politické s Kutnohorskými, stoupenci krále Václavovými. Vychován u dvora arc. Arnošta, starostrýce svého, dosáhl na Pražské universi stupně bakalářského, patrně co artista. Zanechal sbírku přísloví českých („Proverbia Flassconis generosi domini et baccalarii Pragensis), pak didaktické básně „Nová rada" a „Rada otce synovi" (Výb I. J. Jireček Rukověť). Ve Sbírce i v Nové Radě jest řada právních přísloví,

jež tuto podáváme, tak jako se to stalo svrchu s podobnými příslovími Dalemilovými (viz č. 65) a Tómy ze Štítného (viz č. 138).

Kdo moc má, ten právo.
S cizieho jest prostřed moře ssiésti.
Kdož nechce práce zbýti, uruč se za druhého.
Ze zlého dluhu dobrá i sláma vzieti.
Staré zbožie činí novú šlechtu.
Toho jsou ptáčenci, kdož je prvé vybeře.
Nežeň se očima, ale ušima.
Nekupuj koně ušima, ale očima.
Tak suď každého, ať jest vlk syt a koza cela.
Když slíbie prase, vezmi hned pytel na se.
Zle dobytého kdož požívá, řiedko ten bezpečen bývá.
Každý rád o pokoj stój.
Spravedlnosti nenie, kdež súdce v svém hněvu súdí.
V kteréž koli měříš mieře, v túž mieru bude oddáno.

158. Urbáře duchovenské a knihy městské.

Klášterové a kapitulní sbory záhy byli o to pečlivi, aby majetek jich nejen listinami byl ujištěn, ale aby zaznamenali jej i do knih, spolu s vytčením všech poplatků a dávek poddaného lidu. Knihy takové slovou „urbaria" nebo „registra bonorum", „libri fundorum". Některé se podnes zachovaly nebo aspoň zmínka o nich se děje; tak víme, že benediktini Opavští dle zprávy z r. 1365 měli „urbarium antiquissimum" nebo „librum antiquum fundorum seu urbarium" (r. 1313). Klášter Svatomařský v Praze měl litteras et registra ecclesiae desuper censibus ad ecclesiam pertinentibus (r. 1406) a benediktini Kladrubští knihu „liber privilegiorum" (r. 1318).

Nejstarší zachovalý urbář jest „Conscriptio bonorum monasterii S. Mariae canonicorum regularium in Rudnicz r. 1338 facta." Z prostředka XIV. věku pochodí urbář kláštera Pohledského „Vallis S. Mariae". Z téže doby máme urbář cisterc. Zbraslavských „Descriptio hereditatum monasterii Aulae Regiae". R. 1367 založena u bárni kniha kláštera Chotěšovského. Klášter Ostrovský zařídil si knihu svou patrně na základě urbářů starších, r. 1388. Jiné takové knihy jsou: Urbář Břevnovský z r. 1406, urbář Strahovský z r. 1410, Zlatokorunský a Vyšebrodský, Fragmentum kláštera Svatojirského, Codex Svatotomský a Codex Osecký se zápisy až z r. 1196 do r. 1343, opravdový to diplomatář klášterský. Knihy tyto důležity jsou pro právní poměry lidu poddanského, jakož neméně i pro místopis zemský.

Také i světští majitelé velkých statků užili toho prostředku, aby získali přehledu všech důchodů ze zboží svého. Tak ze 2. polovice XIV. věku známe „Registrum bonorum Domini Ulrici de Rosenbergh."

Také města po Čechách i na Moravě založená pilně starala se o knihy zápisné. Známe nejstarší z nich městskou knihu Staroměstskou, „liber seu quaterni contractuum civitatis Pragensis", kterou ku přání měšťana Engberta po r. 1278 založil někdejší královský notář, mistr Jindřich Vlach (viz č. 47

a 48). Zapisovalo se do ní hned r. 1280. Kniha ta pohřichu jest ztracena, čehož tim více litovati, poněvadž zdělána byla dle vzoru desk zemských. Zdá se, že ještě před r. 1310 v niveč prišla; aspoň o ní žádné zprávy více není. — Druhá kniha Staropražská, podnes zachovaná, založena jest r. 1310 i sahá do r. 1371. Vklady jsou tu rozličné, tak že se zdá, že kniha sloužila vůbec k zapisování všech věcí obce se týkajících, účtů, nálezův konšelských, jmen konšelův, listů královských k obci. — Jiná kniha Staropražská pochází z počátku XV. věku i jsou do ní přepsány četné nálezy konšelské z knihy z r. 1310 a z jiné knihy jinak neznámé. Slove „Liber vetustissimus privilegiorum, statutorum et decretorum Veteris urbis Pragensis" (Liber privilegiorum I.). Podrobná zpráva o knize té, jež jest jedním z nejvzácnějších rukopisů archivu Pražského, nalézá se v Čelakovského „Privilegia civitatum Pragensium". Následoval r. 1417 „Liber tertius Veteris urbis Prag. quo continentur variorum casuum effectus".

R. 1389 založena kniha, do které se vedle nálezů rady a obce Novoměstské vkládaly důležitější rozsudky Staroměstské ve věcech z Nového Města k nim odvolaných. Kniha tato podnes zachovaná obdržela úřední název Zlaté knihy nálezů (liber sententiarum aureus). Psáno uvnitř na desce: Anno 1389. Scribatur et dicatur hic liber „Aureus". Zvenku pak jest nadepsáno: „Liber sententiarum aureus ab a. 1389 usque 1418."

Současně s druhou knihou Staropražskou z r. 1310 založena jest ve městě Novém Bydžově kniha městská nalepsaná „Liber conscientiae", majíci oddíly dva: prima pars de vendicione hereditum et possessionum, secunda de excessibus.

Z r. 1341 pochází městská kniha Litoměřická „Liber documentorum", z r. 1378 kniha města České Třebové, z r. 1383 kniha města Žatce „Registrum", z r. 1352 a 1387 dvě knihy Chebské atd.

159. Summa Pisana.

Skladatelem Summy jest bratr Bartoloměj de Sancto Concordio, řádu bratří kazatelů (dominikanů), v dekretích doktor, jenž dílo své (Summa de casibus conscientiae) dokonal ve městě Pise, odkudž i jmeno, 7. dne prosince 1338. Sám zemřel 11. července 1347, dle jiných dne 2. července 1344.

Cod musei Prag. (I. B. 6.) Do Musea se dostal ze zámku Březnického. (A. d. finitus est iste liber in vig. assumpt. b. M. virg. glor. hora quasi IX.) (Schulte CXIV.)

Cod. musei Prag. (2. C. 1.) ex arce Brzeznicensi, olim liber Rudnicensis. Opis tento zdělán r. 1391 v Opatově. (Scriptor finit anno 1391 ante Georgii mart. glor. in Opatow, mei rectoratus ibidem.) (Schulte CXVI.)

Cod. univ. Prag. (X. A. 12). Hoc opus scriptum est per honestum virum a. D. 1376 et est finitum infra quadragesimam fer. III. ante festum S. Gregorii proximam (Schulte XXXVI).

Cod. univ. Prag. (5. C. 3.) Summa Pisana, finita per manus Symonis de Dubrawka a. 1411, comparata per d. Petrum plebanum tunc in Chotykow natum quondam Cunssonis de Zyehel (Kanc. 207.)

Cod. univ. Prag (V. A. 9.) Explicit Summa Pysana per manus Nicolai Rupotsdorff de Bernhardtorff sub a. MCCC. 98 proxima feria III. ante festum S. Kiliani hora 22. in civitate Lobavia (dnešní Löbau. Schulte XXXII.)

Cod. univ. Prag (XII. G. 5.) Collecta Summae Pisanae. Completum in Chitrub diocesis Strigoniensis, III. die post festum Mathiae, per manum Wenceslai de Tyn in ripis Multawia 1437. Chwala bohu. (Schulte CIII.)

Cod. univ. Prag. (IX. B. 6.) Scriptus est autem iste liber per manus Procopii dicti Piber de Montibus Cuttnis a. 1459 in coena Domini. Nob. dom. Jaroslaus Plichta de Zirotin hunc librum propriis expensis pro valido et strenuo necnon famoso milite Wolsstayn quondam, nuno vero devoto ac religioso viro Francisco comparavit a. d. 1478. (Religiose vir et dom. Francisce quondam Wolfsteyn, orare Deum dignaris pro misero pictore et scriptore.) (Schulte XLVIII.)

160. Belial a Solfernus.

Belial jest název duchovního románu ze XIV. věku, v němž se představuje průběh rozepře podle oněch pravidel právního processu duchovního, jež platnost měly ve středním věku dle práv duchovních. Peklo skrze poručníka svého Beliala soudí se s Pánem Kristem, protože z předpekli vysvobodil duše sv. otcův. Předsedou soudu jest tu Šalamoun, řečníkem neboli poručníkem pře Kristovým Mojžíš, zástupcem pekelníkův Belial, po němž celé dílo obdrželo prostonárodní název svůj. Belial v hebrejštině znamená zosobněnou bezbožnost, pekelníka po výtce, úhlavního protivníka Kristova. V latině jmenuje se dílo toto rozličně: Dialogus Belial cum Christo, Processus Belial, Victoria juridica Christi contra satanam seu Consolatio peccatorum, Summa de redemptione animarum ss. patrum secundum processum judicii.

Skladatelem latinského originálu jest Jacobus de Theramo, jenž píše se archidiaconus Aversanus et canonicus Aprutinus, in jure canonico Paduae discipulorum minimus. (Cod. bibl. metr. v Praze, Schulte LXXXI. a CCXVIII.) Skladba připadá do r. 1302 (Jacobus de Theramo, Liber a. 1302 compositus). Jeden opis letopočtem opatřený pochází z r. 1401 i zpořízen jest Bartolomějem z Ledče, veřejným notářem. (Tadra, Kanc. 205). Jiný opis nalézal se v bibliothece kanovníka Pražského mistra Adama z Nežetic v díle „Liber diversorum processuum, sententiarum, cum aliis quatuor tractatibus Jacobi de Theramo episcopi Florentini". Knihu tu Adam zůstavil 3. ledna 1414 notario Nicolao Kandolt Henlini de Lomnicz 1405—18 (Kanc. 246).

Skladba Jakubova schválena jest pap. Urbanem VI. r. 1388, načež rozšířila se po všem křesťanském světě, budouc hlavní podporou u vývinu církevního práva. Také hned počátkem XV. věku přeložena jest do rozličných jazyků. České zpracování připadá asi na rok 1400. Opisův několik před rukama jest: Jeden z r. 1450 „Knihy řečené Belial užitečné, k súdu práv duchovniech příslušejicie", jiný z r. 1459 „Práva Maidburská i wikpildská" s připojením „Beliala" (Bibl. Mus. 23, G. 12.) Znal je v češtině již pověstný odpůrce krále Jiřího, děkan Hilarius, ještoto psal: „Jiřík praví, že nenie kacieřem, a ďábel když sě súdil před Šalomúnem s Pánem Kristem, podle řeči Beliala a Adama, ačkoli to v příkladě psáno, činil sě práva a co jemu písma přivedeno, žádnému nechtěl věřiti, ale všecky súdce měl v podezření, až vždy musil v pekle zuostati, když se nebes nemohl dosúditi".

V českém textu Beliala uváději se české názvy soudní toho času obyčejné: Poručník (pře), list póhonný, svědčení póhona, rok ke stání, stání a nestání, list žalobný, přírocí, odpověď k žalobě, otpora, potaz i rada, strana a svědci, vedení pře, úmluva, podle práv duchovních, jakž psané právo velí, knihy práv ciesařských i duchovniech.

Tiskem Belial celý ještě nevyšel, toliko větší část jeho tištěna ve Výboru II.

Jiný duchovní román podobného rázu jest t. z. Solfernus, jenž zavírá v sobě rozepři ďábelského dvoru s Bohem o nebe. Překladatel, mistr Brikcí z Zlicka r. 1564, praví v předmluvě, že kniha tato dobře poslouží těm, kteří se zanášejí rozepřemi soudními, aby přivykli a následovali příkladu dobrých řečníkův právních.

Solfernus otiskován i v XVII., ano i XVIII. století; ba ještě koncem XVIII. věku obírali se právníci skladbami těmito „formulae jurisconsultorum bohemicorum". (Ott.)

Jeden opis Solferna latinského zdělán jest v Čechách r. 1401 skrze Bartoloměje Andreae de Ledecz, veřejného notáře a souseda Menšího Města Pražského. (Kanc. 205 a 245).

161. Knihy právnické v Čechách.

Právnické knihy, kteréž Adam z Nežetic (viz č. 137) odkázal kapitule neboli kostelu Pražskému, jsou tyto:

Summa juris canonici Fratris Martini (Tabula Martiniana).

Decretales, Clementinae. Digestum vetus, Digestum novum, Institutiones, Liber Feudorum, Codex.

Speculum judiciale Wilhelmi Durantis.

Apparatus decretalium d. Innocentii. — Apparatus alius.

Joannis Teutonici super Decreto. — It. alius super Clementinis.

Joannis de Lignano.

It. Lectura super librum decretalium per ipsum d. testantem collata. —

Liber: Suffragium monachorum.

Additiones Speculi Joannis Andreae.

Liber sententiarum m. Petri Lombardi. — Liber sententiarum d. Wilhelmi Altisidorensis.

V bibliothéce benediktinského kláštera Opatovského nacházela se ve druhé polovici XIV. věku řada kněh právnických (nota quod subnotati libri sunt Opatoviensis monasterii), jež měly tyto nápisy:

Liber de canonibus apostolorum.

Liber Decretalium studentium, et alter liber Decretalium, in uno volumine.

Tractatus mag. Riccardi super canones.

Liber constitutionum (portatus de Cluniaco per abbatem Mislozium, kterýžto opat Misloch spravoval klášter Opatovský r. 1160). (Viz č. 12).

Summa mag. Guidonis (de Baysio † 1313).

Duo volumina Aurorae (Rolandini Passagerii † 1300).

Ok. r. 1415 nacházely se v Augustiniánském klášteře Svatotomském v Menším Městě Pražském vedle Tita Livia, Aristotela, Seneky atd. následující právnické kodexy:

Liber Egidii de regimine principum (patrně míněn Aegidius Romanus, generál Augustiniánů † 1315).

Decretum, psané na pergaméně,

Digestum vetus.

Lectura seu Apparatus dom. Hugulini super Decretum et super Digestum vetus et super Authentica ac super Instituta.

Speculum humanae salvationis cum Clementinis et aliis pluribus annexis.

Summa institutoria judiciorum secundum Tancretum cum tabella juris.

Quaestiones abbreviatae juris.

Concordantia Decreti.

Textus Decretalium.

Lectura super totum corpus Decreti (Johannes Faventinus † 1190).

Summa super Decretales (Abbas antiquus.)

Gotfredi Summa. — Summa Pisana.

Podle inventáře z 2. polovice XIV. stol. měla bibliothéka kláštera Jablonského právnické knihy tyto:

Quaestiones Bartolomaei Brixiensis.

Brocardica Damasi.

Summa Raymundi de Pennaforte.

Ordo judiciarius Tancredi.

Summa interlocutoria de officio advocatorum.

Mezi rukopisy metrop. bibliothéky Pražské nacházely se Ordo judiciarius Joannis Andreae (ve čtyřech exemplářích), Aegidius Fuscararius, Bonaguides Summa introductoria super officio advocationis in foro ecclesiastico, Ordo judiciarius (odjinud neznámý), pap. Innocentia IV. De exceptionibus, Petri de Ferrariis Practica, Sbírky nálezů Rotae romanae, Sbírky formulářů.

Velikou chválu vzdává Schulte kapitulní bibliothéce Pražské. Kromě Vlach a Španěl málo prý kapitul, že by ze středního věku byly zachovaly sbírky kněh, kdežto Pražská, jak se podobá, má podnes všecky kodexy, kteréž měla hned ve XIV. věku a potom. Literatura církevního práva ze XIII., XIV. a XV. věku, pokud jde o směr kasuistický, jest bohata velmi, tak bohata, že žádné jiné takové knihárny neznám. Neméně jest bohata co do praktického právnictví svými poklady formulářů a kněh processualnich.

Mezi rukopisy kollegiatní kapituly Všech Svatých na hradě Pražském byly obsahu právnického: Lectura Hostiensis, Glossa Decreti, Summa Fratris Burghardi de ordine Praedicatorum, Distinctio Decretalium Joannis Calderini, Additiones Joannis Andreae super Lib. Decret., Rosarium (snad Guidona de Baysio), Belial.

Ceny rukopisů právnických ve XIII. věku. Cis. Karel r. 1370 koupil pro universitu celou bibliothéku, kterouž byl velkým nákladem a s nemenší pílí shledal a v jedno snesl pan Vilém z Lestkova, Vyšehradský děkan

(viz č. 116). Dáno mu za ni 100 hřiven stříbra, což by nyní bylo 2000 zl. r. m., tak že svazek jeden ke druhému stál průměrem 17 zl. našich peněz. Z r. 1374 jest zpráva, že Liber decretalium stál $2^3/_4$ kopy gr. č., t. j. 50 zl. našich peněz. — R. 1380 dáno za Inforciatum 10 flor. boni et puri auri de Florencia (ca. 60 zl.). (Kanc. 203). R. 1381 koupeno Speculum judiciale Guilelma Durantis s Pliniem a Ciceronem za 117 florenů = 765 zl. našich peněz. R. 1390 dáno za Speculum Durantovo samotné 40 florenů ryzího zlata, za Innocentův Apparatus in V. Decretalium 8 kop, za Novellu in Decretales Joannis Andreae 30 kop gr. (V Avinioně, kdež řečený děkan Vilém nejvíce kněh zajednal, stál v první polovici XIV. stol. exemplár Durantova Speculum judiciale 25 florenů, Archidiaconus (Guido de Baysio) 12 fl., Formulář pro notáry 4 flor.) Volumen librorum legalium, quod Inforciatum vulg. nuncupatur, scriptum in quaternis cartarum, stálo 10 flor. dobrého ryzího zlata váhy Florentinské (Tadra List. not.). R. 1360 koupeno v Praze Decretales Gregorii IX. cum glossa Bernardi de Botono za 20 flor. monetae bohemicae (Admont).

162. Advocati et procuratores.

Při arcibiskupském stolci Pražském zařízen byl také soud konsistorní, kterémuž náleželo rozsuzovati spory manželské, spory za příčinou jmenování duchovních správců vznikající, případy poškození duchovních osob, ano konečně ve 2. pol. XIV. věku i soukromé sporné záležitosti mezi osobami stavu duchovního a stavu světského, při čemž ukládány censury a tresty církevní, aby se docílilo plnění nebo zadostičinění (viz č. 128). Tím ovšem moc duchovenstva dosahovala neobyčejné váhy. Soudcem soudu arcibiskupského neboli konsistorního byl official arcibiskupský, i jedná o něm nařízení arc. Arnošta ze dne 15. října 1351 „De officio officialatus Prag. et servitoribus officii".

Zastupování sporných stran příslušelo advokátům a prokurátorům téhož soudu. Kdo chtěl býti advokátem nebo prokurátorem, povinen byl podrobiti se zvláštní zkoušce. Jména jejich zapisována jsou do matriky k tomu určené, takže kdo nebyl v této matrice, nesměl před soudem tím ani advokátem býti ani prokurátorem. Postavení advokátů bylo vážnější, stáliť nad prokurátory, kteří bez rady aspoň jednoho advokáta, o své hlavě a o své újmě nesměli před soudem klásti žádných spisů soudních, leč by na nich vlastnoručně byl podepsán advokát. Prokurátorové i advokáti ponejvíce vycházeli z řad písařů soudních, kteroužto cestou zjednávali sobě způsobilost ke svému povolání. Kázenskou moc nad nimi provozoval official arcibiskupský. Počet prokurátorův byl zprvu neobmezený, až nařízeno Arnoštem, že jich má býti pouze šest. Avšak v jednotlivých případech nebylo bráněno, aby prokurátorem byl i kroměstojící. Prokuratorství a advokacie byly ostatně vyhrazeny osobám světským, tak že kněz ordinovaný nebo ve vyšším důstojenstvě postavený zpravidla neměl býti ani tím ani oným, leda by šlo o zastupování své vlastní nebo svého kostela neb

kláštera. Přísahu pravidelní advokáti a prokurátoři každoročně skládali do rukou arc. kancléře nebo generálního vikáře.

Uvádíme zde některé advokáty a prokurátory z konce XVI. věku, kteří byli spolu buď mistři nebo znalci práv (jurisperiti).

Mag. Conradus de Braclis, 1379—1402 advocatus curiae archiepiscopalis, 1389 procurator, 1394 advocatus consistorii Prag. R. 1402 slove měšťanem Menšího Města Pr., jenž od kláštera Břevnovského za služby témuž klášteru prokázané přejal dvorec mezi lázní kláštera Svatomařského a klášterem Svatoannenským pod Petřínem, on sám a manželka jeho Kateřina, na doživotí. (Tom. Praha.) Zemřel r. 1403; sloveť manželka jeho již vdovou. — Rod Braklisův dosti byl četný v Praze: R. 1374 Theodoricus de Braclis, 1377 Joannes de Br., 1377 Conradus de Br., licenciát artistský, 1392 mag. Conradus de Br., cantor Wissengradensis.

Mag. Vitus de Dobrzano. R. 1376—86 kanovník u sv. Jiljí, 1381 bakalářem v dekretích na univ. Pražské, 1392 advokátem při konsistoři, 1406—15 prokuratorem. R. 1424 děje se zmínka, že mu patřila vinice jedna u Prahy, na níž toho roku měla úroku 14 kop Barbora vdova po Martinovi řeč. Hessovi z Chýše někdy kanc. písaři vikářů Pražských.

Mag. Henricus de Uslaria, juris peritus 1359, advokát při konsistoři Pražské (1366—69).

Vojslaus de Saczka, peritus in jure canonico, advocatus 1361—65.

Mag. Petrus dictus Nos de Praga 1363 notarius actorum, advocatus 1366—85, Petrus dictus Noss in domo habitationis suae prope valvam Strahoviensem (List. not.). R. 1377 často se jmenuje (Acta VII).

Mag. Joannes Pecznik 1369—76.

Mag. Laurentius de Luna, r. 1380 prokuratorem, r. 1402—3 majitel domu v Praze.

Thomas de Zacz juris peritus 1369, koupil dům u sv. Jakuba 1410, olim Thoma de Zacz 1416).

Mag. Jacobus de Sicca, dictus Aristoteles, 1371—85.

Mag. Petrus de Zderaz, zapsán r. 1372 na nově zahájené universitě juristské, intitulován 1385, advokát a syndikus konsistoře Pražské 1407. R. 1392—1407 prostě mag. Petrus Zderaz.

Mag. Jacobus (Jacobinus) de Krnovia vel de Jagerndorf, jmenován v letech 1393—1417, muž patrně velice bohatý, jenž rád kupoval domy Pražské, jako u sv. Anny 1401—03, u sv. Haštala, u sv. Klimenta na Poříčí (Ramhof). Později slove také mag. Jacobus de Praga.

Mag. Ludovicus de Dresden, bakalář v dekretích, 1384—1400. Připomíná se r. 1406 již co zemřelý. Měl dům na Starém Městě bliž sv. Anny.

Mag. Wenceslaus Mysska de Lukohorzan, prokurator i advokat 1373—1403.

Mag. Wenceslaus de Olomucz, dictus Nos seu Naso. 1392—95, kanovníkem Pražským a registratorem při konsistoři, 1403 arcijahnem Bechynským a kanovníkem Olomuckým. R. 1407 byl ve službách

krále Václava i slove licenciatus in decretis, protonotarius W. regis, archidiaconus Bechynensis, canonicus Prag. et Olom. (Mon. univ. III. 2. 8).

Mag. Wenceslaus Pullus de Melnico, advoc. 1404—1412.

Mag. Petrus de Policzna.

Mag. Nicolaus de Praga, baccalarius in jure canonico, procurator 1408—15.

163. Sborníkové sepsání právnických.

Prodlením XIV. věku zpořízeno jest několik sborníků právnických, někdy se značným nákladem a nádherně psaných. Sbírky takové zdělávány jsou také i prodlením věku XVtého, tak že jich slušná řada, co se našeho věku dochovaly. Zasloužilý v těch věcech Hanka hned r. 1842 uveřejnil seznam jich v Rozpravách kr. české společnosti nauk, ku kterým od těch dob přibylo rukopisův ještě několik. Seznam podrobný přikládáme ku přítomnému spisu jakožto Exkurs VII.

164. Soud přísežných mlynářů.

Za Václava Rokycanera rychtáře Staropražského 1336—44 stalo se z vůle krále Karlovy snešení obecní, aby ustanoveno bylo pevné právo, kterým by se mlýny Pražské řídily. Konšelé zvolili čtyry členy ze svého prostředka a jiné čtyry z měšťanů, kteří by sobě obrali čtyry mistry mlynáře. Tomuto sboru slušelo rovnání sporů příčinou vod a břehů. Z tohoto závodu vyvinul se soud přísežných mlynářů, judicium, jak je Stránský ve své Rep. bojema nazývá, ripense. Jako při všech soudech v zemi, založeny jsou i při tomto soudě knihy soudní, ježto se v počtu 14 kněh in fol. dochovaly našich časů a chovány byly u představenstva mlynářů Pražských. První zápisy pochodí z r. 1384.

165. První překlady německých práv.

První překlady německých práv připadají do prvních dvou desítiletí XV. věku. Z té doby pochází překlad knihy distinkcí práva Magdeburského i překlad jedné části Zrcadla švábského.

1. *Kniha distinkcí*, jejížto text německý podnes nalezá se v Čechách, jakž o tom v č. 156 povědíno, jeden v archivu Staroměstském, druhý v Zemském Museji, dochovala se nás v překladě v knihovně Roudnického zámku, kteryžto překlad, náleževí ondy městu Roudnici na právě Litoměřickém sedícímu, podle forem jazykových i dle písma a celého zevnitrného vystrojení zpořízen jest na počátku XV věku, ještě před bouřemi husitskými. S tímto překladem souhlasí opis ve třech kodexích Litoměřických podnes tam zachovaný, ze kterých jeden pochází z r. 1469—70.

Jiné opisy jsou v Zemském Museji 23 C 1 a 23 G 12, pak v archivu Třeboňském B 3, konečně v bibliothéce Klementinské 17 D 6, z počátku XVI. století.

Na ukázku textu českého podáváme zde některé výpisy z Musejního kodexu 23 G 12. Vidno z nich, že překladatel velmi zápasil s těžkostmi jazykovými a že skoro otrocky šel po stopě textu německého. Začátek prvního oddělení (knih prvých) zní v tato slova:

„Tyto knihy jsú knihy Wykpildie z práva sasického řádu, jakož Maydburk požívá a Halyšiené, jenž své svolenie práva tu berú, a ti z Lipczyka u Hally, a k tomu mnoho měst v tom markrabství u Mišni, jenž své svolenie u Hally a Lipczyku berú, tak když by práva nedostatek byl, aby pravé taženie z Lipczyku do Halle a z Halle do Maydburka mělo. Pak ti z Maydburka a ti z Sas s múdrých radú a s ciesařským svoleniem, s múdrých radú v zemi a s volí, Wykpildové právo (to jest městské honitby), zemské právo a manské právo vysadili, jenž my zde v Čechách i v Polštie i v Bramburciech, i všichni Sasicové markrabstvie Harcišieve, všichni Bestfálové, všichni Durynkové od Rýna straminy i těch zemí vuokol a vuokol až do pustého jezera mají obyčej požívati. Avšakž v této zemi mnoho měst mají zvláštnie obyčeje, jenž v-uobecných právích nenie obyčej držeti, a však jsú to sami po sobě zvolili. Věziž pak každý člověk múdrý, že tyto knihy jsú vytaženy a ujiščeny z ciesařských knih, z zemského práva, z Sachsenspygl a z wikpildských knih, z manského práva i z duchovních knih, ježto nemají štraffovány býti a jedenkaždý člověk muož na ně dobře staviti.“*)

V rubrice stojí při kapitole první tato slova: „Od dvú mečú, jenž jest Buoh na zemi ostavil ku křesťanskéj obraně.“

Lib. I. cap. XLI. dist. 1.: Žádná žena bez svého muže vóle nemuož nic prodati ani svoliti, dokovadž on jéj potřebu dává.

Při kapitole druhé stojí v rubrice: „Kterak staré právo ve knihy a staří doktorové popsali a mistr Origines, že má šest věkóv býti . . .“

Lib. II. cap. II. dist. 8: Kdež dva podle sebe sedíta a jednoho seděnie upadlo jest podle toho až do gruntu aneb v zemi, aneb sic jiné stavenie: ten má to spraviti a polepšiti, čiež to jest.

Lib. II. cap. III dist. 2: V domu hledánie a míru rušenie domové jesti troje: Prvnie jesti, kdežto jeden druhému běží do jeho domu s-uoděnú rukú pychem. Dist. 4: Druhé ven pobieženie a míru rušenie jest a slove,

*) Pro bližší vysvětlení tohoto úvodu stůjte zde tyto připomínky:

Wikpildové právo platnost mělo nejen v Čechách, ale i v Polsku, v Míšni, v Lužicích, v Brandenbursku, v Sasích a ve hrabství Aschersiebské (markrabství Harcišievě) i ve Westfálsku; všechněm těmto končinám kmetskou stolicí bylo město Magdeburk. Co se praví o Hallišienech a Halle, rozuměti jest o městě Halle a obyvatelích jejich Hallišenech. Lipczyk znamená město Lipsko. Záhadným poněkud jest výraz „Od Ryna straminy“; poněkud se však vysvětluje slovy v textu přicházejícími, kde v knize V. kap. 4. dist. 3. a dist. 7. stojí psáno: „Splav a tekutá stramina“, „Na strumy tekutéj vodě“, z čehož jde, že se tu mínilo „od Rýna proudu“ (cf. něm. ström a polské strumień). Přidáváme tu slova z knihy „Das buk Wichbelde-Recht“ (ed. Gaupp): „So sollen die von Polenen und die von Bemen und ut der marke to Misne und ut der marke to Lusitz und ut der marke to Brandenburg und von den hertogen to Sassen und von der grafscap to Aschersleve, die sollen alle ir recht to Maideburch holen.“

kterýž druhému pychem běží do jeho domu s-uoděnú rukú a bez právní moci etc. Třetie pobieženie jest toto: Ktež tu běží pychem, jeden neb viece lidí, na jednoho člověka duom a šturmují tu kvaltovně s vyrubáním a s vybojem na vrata.

Lib. IV. cap. XVI., dist. 3: Falšuje-li mincéř svój peniez a nedrží jich podle jich usazeného práva, dojdú-li toho naň, mají jej upáliti v jednom sudu (v zemském právě). U wykpildu a v ciesařském právě má uvařen býti v kotle puoldruhého lokte vzhlúbí, aby jej skrze kruh provazi uvázali na sochor, jenž jej skrze toho kotla kruh mohli by prostrčiti a uvázati, a má v oleji a v vině vařen býti.

Lib. VI. cap. VIII. dist. 3: V toho krále volení má první býti ten biskup z Trýru, druhý z Mohuče, třetí z Kolina. Mezi laiky jest první ten hrabě z Falce, ježto slove falcgraf z Rýna, říšský troksa t. j. jédlonošie, druhý ten vejvoda z Sas, říše maršálek, třetí ten markrabě z Bramburk, říšský komornik. Šenk říšský jest ten král z Čech, ten nemá žádného volenie, proto že on Němec nenie. Pakli sie ti kniežie róznie a laikové a dvojie, tehda jest ten král z Čech ubrman je rozděliti, aby oni spolu spraveni anebo jednostajní byli učiněni.

Obsah tohoto Práva vytknut jest v rukopise Roudnickém takto: Liber I.: De duobus gladiis vid. spirituali et saeculari, de genealogia, de hereditatibus. Liber II.: De domo et de pertinentiis ad domum, de orphanis. Liber III.: De judice et consulibus, de precone. Liber IV.: De vulneribus et homicidiis. Liber V.: De consulibus, de quali genere debent fore, de omnibus artibus et artificibus. Liber VI.: De ecclesiis, fossatis, cimeteriis, castris, de rege et omnibus officialibus in generali et speciali. Liber VII. (de extravagantibus): De vera commissione, de vera manu et de testamento ultimo.

2. V kodexu Staroměstském, jenž má 266 listů pergamenových, nalezá se mezi jinými památkami právními také český text nadepsaný Práva města Pražského Velikého a ze dvou kusů záležející. Jeden kus jsou Pražská Práva konšelská, druhý jedna část Švabského Zrcadla.

„Pravidla konšelská" jsou překlad oněch stanov, jež nalézají se v Jura et statuta Majoris civitatis Pragenae (Roeszler I. č. 130): Das sein die geseze v. ordnunge, die ein iclicher schepfe halten sal. Začátek zní: O konšelech, kterak se mají mieti v radách. O mluvení atd., až do kusu 18tého, kdež doloženo: „Konec řádu a práv konšelských".

Druhá část obsahuje překlad Švábského zrcadla a sice „O lichvě". Začátek zní: Přisahu-li já nebo slibím kterému člověku, že jemu chci lichvu dávati atd. (160—377). — Závěrek: „Tuto sě skonávají Práva města Pražského Velikého a podle nich mnoho jiných práv . . ."

Řečený kodex dle důvodného výroku Tomkova (Praha II. 309) psán jest mezi r. 1411—19, ne-li mezi 1413—19. Že by psán byl po roce 1419, naprosto jest vyloučeno. Písmo krasopisné pochodí venkoncem od jedné a téže ruky. Avšak listy, jenž obsahují překlad Švábského zrcadla, tak jsou čisty, že jak vidět, nikterak jich nepotřebováno.

166. Mistr Jan Hus.

Z českého jihu, kde od pradávna rozkládalo se panství Vokův neboli Vítkovicův-Rožmberků, ve druhé polovici XIV. století vzešli dva mužové, již počátkem XV. věku hnuli celou zemí českou, ano i celou střední Evropou: Jan Hus a Jan Žižka. Hus, tento přední repraesentant církevního hnutí českého, pocházel z osady, jež nyní slove Husinec. Husinec po našem mínění slul původně Husinici, názvem rodovým jako Netolici, Prachatici, Budivojovici, Dúdlebi a j. Jednotliví členové těchto rodových osad sluli Prachata, Netolj, Budivoj, Dúdleb. Dle toho byl by Hus osobní název jednotlivých členů starobylé osady Husinicův. Hus sám ovšem žádného zdání neměl, že by jméno jeho souviselo s rodovým názvem osady Husince, tak jako dnešní Černohouz, Zibohlav, Podjus nemají ani tušení, že by jméno jich souviselo se starým rodovým názvem Črno-úsy, Zibo-hlavy, Podě-úsy. Naopak, Husovi jméno jeho znamenalo hus t. j. anser, gans; soudíme tak z vlastní jeho hříčky slovní, an dí ve Knížkách proti knězi kuchmistrovi: „Potom opět voláno na papeže, aby dal slyšenie; a on nechtěl jest; neb jest hledal žlutých rytieřóv a hus jich neměla, aniž by jich poslati jemu chtěla". Někteří plichtí jméno souvěkého válečníka Mikuláše z Husi se jménem Husovým, ale Mikuláš byl rodem z Pístného a jméno „z Husi" měl po hradě královském, po německu „Uf der gans", po latinsku „Auca" řečeném.

Hus narodil se r. 1369. Na studie do Prahy přišel tuším dosti záhy. Jsa chudobný živil se zde po spůsobu jiných žákův, že chodil zpívat vigilie a maškarády provozoval i po kostelích, až to arc. Jan z Jenštejna zakázal. Sám praví, „dokud byl mlád v letech a v rozumu", že býval „z té rubriky bláznivé", ale když mu dal Pánbuoh poznání v písmě, již tu rubriku vymazal i stal se vážnějším. R. 1392 připojil se k poutníkům na Vyšehrad (chodila tam processí za milostivého léta k vůli odpustkům) a oběroval po zpovědi poslední čtyry groše, tak že po několik dní zůstal o suchém chlebě. R. 1393 stal se bakalářem a r. 1396 mistrem svob. umění. Avšak již r. 1394 vykonal zkoušku na bakaláře sv. Písma. R. 1398 začal působiti na fakultě artistské. Již tehdá se zálibou obíral se filosofickými spisy Angličana Jana Wiklefa, ano sám si rychlým perem zpořídil opis několika traktátů jeho. Takový jeden rukopis pochází z r. 1398; zajímavé jsou v něm přípisky české, jako: Bóh daj Wiklefovi nebeské kralovstvie! O Wiklef, Wiklef, nejednomu ty hlavu zvikleš! R. 1399 měl první učené hádání o nauce tohoto anglického filosofa-theologa na faře u Sv. Michala. R. 1401 zvolen za děkana fakulty artistské a r. 1402 za rektora university. Na kněžství byl vysvěcen r. 1400, podle starého podání prý v Roudnici, sídelné osadě arcibiskupů Pražských. V březnu 1402 povolán jest za kazatele při kapli Betlémské.

Na samém rozhraní XIV. a XV. věku začalo se určitější dělení živlu českého a německého na učení Pražském. Hlavní toho příčina bylo různění náboženské. Němci vzdalovali se všeho hnutí takového. Veliký účinek měly také poměry politické, zvláště skutek z r. 1400, kdež se Němci universitní

přidali ke straně vzdorokrále Rudolfa Falckého proti Václavovi IV. K tomuto ději vztahují se slova Husova, an dí v Desateru o přísahách: „A tiemto obyčejem měla by pokolenie německá, jenž sú v Čechách, jíti před krále a přisáhnúti, aby jemu i zemi byli věrni; ale to se stane, až had na ledu se zhřeje!“

Další osudy mistrovy jsou známy.

Ještě v této naší knize jednáme o právnících, potřebí ukázati, proč také Hus tuto zařaděn. Hus byl theolog, pročež také znatel zákonů církevních. Víme, že znal dekret Gracianův, neboť praví: „Tu die Gracianus, jenž jest Dekret složil etc.“ (O svatokup.) Ale i to vědomo, že všecka nauka mravní, ve které zavřeny byly také základní pojmy právnictva, obsažena byla v bohosloví. Hus sám zanechal mnoho výroků, ve kterých slučovalo se právo s naukou mravně-náboženskou. Ale i samostatný traktát máme od něho, jenž více do práv zasahá než do bohosloví: „O odmrtích“, kterýmžto spisem druží se k rozpravám arc. Jana z Jensteina, mistra Vojtěcha z Ježova, mistra Kunše ze Třebovle a Tomáše ze Štítného (viz 118, 119, 126 a 138).

O brání odmrtí neb nápadóv odumrlých věcí. (Ruk. cís. dvorské bibliotheky ve Vídni z r. 1444, Ruk. arch. Třeboňského. Postilla Normberská 1563).

Toto skládání výrazně slove „Skládanie mistra Husi svaté paměti“ i jest psáno jakožto odpověď na dotaz od některého pána Husovi učiněný. Hus tazatele jmenuje přítelem milým, jenž žádal, „abych tě zpravil, kterak máš se mieti, aby v brání odmrtí nepochybil“. Praví Hus: „Dvě straně jsta při nápadiech: jedna bráti, druhá nebrati. Prvé strany ktož se přidrží, brzy padne, a druhú ktož drží, ten nezablúdí v odmrtech a nápadiech, jedné ač nezřiezeně otmrtí vzal by, aneb že nedá svobody svým lidem, aby mohli své prodati aneb přátelům odkázati za živa a chudým rozdávati, neb také vezma zbožie, lehce je utratí, neb dá něco na kostel, aby Boha té kořisti účastna učinil. Protož já to znamenaje, radím, aby se každý pán strany jistějšie držel; a chce-li kto dokonánie s těmi nápady učiniti, tehdy nebeř jich. Ale snad die někto: „Když nižádného přietele nemá mój člověk, komuž má býti to zbožice?“ Krátká odpověď: „Komuž on dá své, toho bude.“ Ale dieš: „Ač umře, nedada nižádnému?“ Chceš-li vždy dokonánie dobré učiniti, rozdajž chudým, najprve dluhy zplatě, jsú-li kteří. Když tak učiníš, jistě nezablúdíš; neb to zbožice jest jeho úsilé a on jest pán toho zbožice, a ty, pane, byl jsi aneb jsi jedné jeho obránce a súdcie, a za to bereš platy a službu, a v núzi velikú ku obraně móžeš skromnú pomoc vzieti. Neb jinak, by všecko tvé mělo být, co sedláci tvoji mají, tehdy by ves, již za tři sta kúpíš, musel snad za tisíc kúpiti. Protož kupujíce vsi hledie na plat, ale ne na nábytky lidí . Ale že málo lidí nalézám, kteří by tak úplně sě otmrtí a nápadóv varovali, vedle sv. Písma proroctvie nenalezám, by velelo tak bráti odmrtí, jakož berú; protož nesmiem raditi, kdy mají bráti a kdy nemají. A ze všech příhod ku brání neuzři jistějšie, než když poddací člověk die: „kamť pán obrátí mój statek, tam buď“, a také když poddaný umře bez poručenstvie, nemaje nižádného přietele. A to má vzviedieno býti

vzjevným ohlášením v súdiech a v trziech, neb v kostelích". (Erben Sebr. Sp. české III. 1868 str. 192).

O manže'ství (Ruk. dvorské bibliotheky ve Vídni č. 4557).

Pojednání toto toliko s části lze připočísti k rozpravám právnickým; rozbírána tu látka hlavně se stanoviska ethického; ale dotknuty jsou tu i stránky právnického rázu, jako povaha slibu manželského, povaha manželského soudu v příčinách rozloučení, překážky v uzavíráni manželstva; přednáší tu Hus podle latinských spisů starších o dvanácteru překážek velmi podrobně. Zajimavá jest také upominka starých dějin českých: „Byl zde v Čechách blud za časuov sv. Vojtěcha, ješto jsú nemanželsky živi byli", ještoť panovala veliká nevázanost v manželském svazku.

O Husově znalosti práva svědčí také jednotlivé stati ve „Výkladu Desatera", zejména rozprava o přisaze a křivopřísežnictví, o vraždě a zabití, o smilstvu, o zlodějstvu, o krádeži, o lichvě atd. Píšeť zajisté:

Krádež slove skryté bránie cizie věci bez vóle toho, jehož jest ta věc, a to ne k jeho prospěchu, ale k svému. Lúpež jest násilné bránie zjevné od lotra. Násilné bránie jest mocné neb zjevné bránie cizie věci bezpravně. Šacovánie jest křivdy učiněnie na zbožíčku, pod plášťkem spravedlivého pomštenie (Desat. I. 208).

Znamenajž, že na zástavách bývá lichva paterým obyčejem: Prvé, když kdo zbéře obilé neb jiné požitky přes jistinu; druhé, když kdo požívá zastavené věci, jako rúcha neb zbožie; třetie, když dobytče, jako kóň neb vola, přilišně robí, viece než nájem platí; čtvrté, když sě živí lichevník ztravú dlužníka; páté, když pro prodlenie žádá viece nad jistinu (Desat. I. 217).

A jest utrhánie zlé mluvenie o člověku, bez jeho přitom bytie. A to mnohým obyčejem bývá: Prvé, když kto z závisti zlost (zlou věc) praví o druhém; druhé, když kto zlost (zlou věc) slyše o kom, praví jiným, přidada viece; třetie, když kto lež na koho složí; čtvrté, když kto o bližniem. jeho skutky dobré věda, jich z závisti zatají neb jich zapří; páté, když kto dobrých skutkóv zjevných bližnieho umenšuje; šesté, když dobré jeho skutky řečí ve zlé obracuje. (Ib. 229.)

Pokuta: Ranil tě někto a ty odpustíš mu proviněnie, ale dal's mnoho lékaři; uťalť jest ruku, jíž's živil ženu i patero dětí ssebú, a již nebudeš moci, a bez viny uťal jí tobě. Pokuta ostala: Ty móžeš žádati a on má dáti; jest-li bohatý, má všecken nedostatek, kterýž pro nejměnie ruky máš, zastati, tě s ženú i s dětmi krmiti a odievati atd. (Modl. Páně).

Odklad: Proti Božiemu ustavení Nezabiješ! jsú obecně knieżata, páni i měštěné, jenž mordéře zlé propúštějí na penězích, sami je berúce aneb penieze za odklad odsuzujíce. I kde u zemka! naučili sú sě, aby za sedláka dali pět kop? I takli jest lacin člověk, jenž stoji za vešken svět? Kde jsú vzěli naučenie, aby měštěnín byl dražší desieti neb pěti kopami než sedlák? A panoše dražší čtyrydcieti kopami než měštěnín? A pán padesáti než panoše? — Také neviem, kde sú sě naučili súdcie, dávati pokání vražedlníku, aby šel neb jiného najal do Říma a do Cách za toho, jehož jest

nevinně zamordoval? Proč nesúdie jako Bóh přikázal řka: Ktož zabie člověka, smrtí umře! (Postilla).

167. Mag. Joannes de Jessenicz.

Tento důvěrný přítel a energický právní zástupce Husův narodil se co syn Kunráta z Jesenice, kteroužto osadu hledáme buď na Chlumecku v Berounště nebo v městě nyní Jechnitz řečeném v Žatecku. Na universi Pražské zapsán jest r. 1403 na fakultě artistské, kdež se stal i mistrem; r. 1407 slove také bakalářem práv. Není nepodobné, že ve studiu práv pokračoval na universi Bononské. První jeho vystoupení u veřejnost připadá do r. 1408; přičinilť se on, mistr Jan Hus a mistr Křišťan, aby poslové na církevní sněm v Pise vypraveni, mistři Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče, z rozkazu kardinala Baltazara Cossy v Bononii pro podezření kacířstva uvěznění, dáni byli na svobodu, čehož také docílili, tak že oba poslové šťastně se vrátili do Prahy, a to po odchodu německých studentů. R. 1409 sepsal obranu královského mandátu o novém rozdělení hlasův na universitě Pražské. Když r. 1410 mistr Hus obdržel obsílku ke dvoru papežskému, postavil za jednoho ze svých plnomocníků mistra Jana. Tu se ho r. 1411 jal farář Michal de Causis osočovati, že podporuje Husa v kacířství a že již r. 1407 dne 25. září v kolleji juristské zastával kterési články prý kacířské. K žádosti Michalově vydal auditor papežský rozkaz, aby Jan neodcházel z Říma, až by se z obvinění dostatečně vyvedl, ano z rozkazu papeže samého byl potom v březnu 1412 uvržen do vězení. Ale ještě téhož měsíce dovedl vyváznouti z vazby i ušel do Bononie; začež vyrčena jest na něho kletba 29. července, že nestál k soudu. S počátku nevěděli v Římě, kde by se zdržoval; teprve v září přišel rozkaz do Bononie, aby generální vikař biskupský s představeným města zmocnili se jeho osoby. Což se i stalo. Tu však ujali se ho přátelé jeho na universitě Bononské, opírajíce se o své svobody, tak že Jan vyvazen jest z vězení. Toho času domohl se v Bononi doktorátu právnického, ač prý bez vědomí rektora a s opomenutím obyčejných přitom obřadů. Z Bononie vrátil se nedlouho po sv. Havlu do Čech a již dne 18. pros. držel slavnou disputaci v kolleji, dokazujíc ze zákonů církevních, že klatba proti Husovi r. 1412 vydána byla proti právu a proto že neplatna a nijaka. K tomu vztahují se slova Husova ve spise jeho „De ecclesia" obsažená: Quomodo autem processus contra me fulminati sint nulli et erronei, ven. mag. Joannes de Jesseniz, doctor juris canonici universitatis studii Bononiensis, in scholis per determinationem publicam clarescere patescit. (Höfl. Conc. 82.) Od té doby nepřestal být právním zástupcem Husovým.

R. 1414, dne 27. srpna, vypravil jej Hus jakožto prokuratora svého ke dvoru arcibiskupskému v Praze. Že pak Jan nebyl ani vpuštěn ani slyšán, prohlášen od něho odpor proti takovému jednání. Slove při té příležitosti „magister artium et doctor decretorum". V právním zastupování Husa Jan neustal; již dne 30. srpna předstoupil před inquisitora kacířství

Mikuláše biskupa Nazaretského, a tázal se ho, vi-li o jakém bludu nebo kacířství na mistra? Biskup, že neví, ač mnoho s mistrem obcoval. I ptal se Jan dále, zdali kdo u něho co inquisitora vinil kdy mistra z bludu nebo kacířství? Biskup zase záporně. Dálo se to před mnohými svědky a sám biskup dal mistrovi list na svědomí toho otevřený. (Mladenovic).

R. 1415 když mistr Hus v Kostnici vsazen byl do vězení, chystali se za ním mistr Jan spolu s mistrem Jeronymem a mistrem Křišťanem, aby mu sloužili a seč možno nápomocni byli. Jan patrně měl podstatné tušení, že se mistrovi zle povede, přese všecky sliby krále Sigmundovy, neboť byl svědkem osobním, an pan Mikeš Divoký v důvěrné rozmluvě řekl mistrovi, aby věřil jistě, že bude odsouzen (Mistře, věz dojista, že budeš odsouzen.) Ale mistr z Kostnice důtklivě vzkazoval Janovi, aby nižádným spůsobem tam se nevydával, tak jako ani Jeronym ani kdo jiný „z našich". Jan patrně byl již na cestě do osudného města, ale někdy po dni 20. března vrátil se zpátky do Prahy.

Roku 1414 jest zpráva, že paní Kačka vdova po Dobešovi měštěninu Staroměstském, dům svůj v Menším M. Pr. s pivovarem i se všemi věcmi, kteréž měla po městě, dědičně postoupila panu Petrovi Zmrzlíkovi ze Svojšína mincmistrovi Kutnohorskému a mistru Janovi „de Gyesenicz decretorum doctori", kteří ten dům hned r. 1415 za 160 kop zase prodali. Možná že tím získáno něco peněz ku podpoře Husově. Mistr Hus v měsíci červnu, několik dní před smrtí, pozdravoval mezi jinými mistry také Jana z Jesenic, přidávaje radu, aby vstoupil ve stav manželský. Brzo vztáhnul církevní sněm Kostnický stíhání své také na jiné pomocníky a následovníky kacířstva prý Husova; dotknut tím hlavně Jan, že r. 1412 nestál k soudu v Římě. Michal de Causis, zarytý protivník Husův i Janův, stíhal jej další žalobou, i dovedl toho, že na Jana vydáno opětné stížení klatby, spojené s interdiktem na Prahu, pokud by tu přebýval. Avšak klatba tato málo byla platna. Jan Jesenic — píše se — ač se někdy pokryje, ale často v několika dnech tetéž vidien bývá; protož prý nehodí se slúžiti, jeliž by ukázáno bylo jeho z Prahy vyjedenie, tak aby nemohl zase do města Praví se, že se také královna Žofie ujímala Jana, tak jako se ujímala Husa. Věc se protahovala do nekonečna, tak že král Václav ještě r. 1419 vydal rozkazy, aby Jan rozhodně opustil Prahu. Toť poslední zpráva, kterou o Janových osudech máme. Trojletý interdikt skončil se teprv 1419, dne 26. února, snad že po Janově smrti. Velmi zajímavá jest pozdější vzpomínka o něm, že s počátku byl proti přijímání podoboji, až prý onemocněv dal se pohnouti k opačnému názoru. Také i proti přijímání dítek podobojí vyslovil prý se první.

Spisy po něm pozůstalé mají ráz polemický i jsou směs právnicko-theologická:

Defensio mandati.

Obrana universitního mandátu (dekretu Kutnohorského) z roku 1409, jejížto latinský original chová se podnes v bibliothéce Břevnovské. Zprvu

byla připisována Husovi, ale Palacký důvodně dokázal, že spis ten pochází z péra Jesenického.

Glossa.

Také jiný spis Jesenicem složený přičítán byl Husovi, totiž Glossa proti papežské bulle ze dne 6. února 1413, týkající se spálení kněh Wiklefových v Římě. Že pak i sněm Kostnický naznačoval Husa za spisovatele Glossy té, ozval se Hus, quod non glossavit bullam; s jistotou že neví kdo ji glossoval, ale slyšel prý, quod mag. Jesenicz illam glossavit.

Oba dva traktáty otištěny jsou v Palackého „Documenta Hussii".

168. Mag. Nikolaus Czeislmeister de Praga.

Syn Hensle, měšťana Pražského. Zprvu dal se na studia artistská v Praze i stal se v nich 1391 bakalářem. V této vlastnosti zapsán r. 1396 na universí juristské (mag. N. Z. de Praga). Později odešel na další studia právnická do Padovy (studens in jure canonico), jsa nepochybně již kanovníkem Pražským. V Padově stal se r. 1401 vicerektorem ultramontánů (t. j. studentů mimovlašských, transalpinorum), při čemž slove Nicolaus de Boemia. Doktorského stupně in decretis dosáhl v Padově ještě před r. 1405. Navrátiv se do vlasti, stal se r. 1406 farářem v Žehouni a děkanem Boleslavské kapituly, pak r. 1407 officialem arcib. dvoru, v kteréžto hodnosti setrval až do r. 1411 (N. Z. doctor decr., vicarius et officialis). R. 1408 koupil dům zpustlý po Kartušovi ondy kuchaři podle zámeckých stupňů neboli schodů, s domem jeho sousedící (curia d. officialis 1407).

Jsa děkanem Boleslavským, kdež psán jest mag. N. Czeislmagister, měl r. 1407 spor s proboštem a příbuznými neb. děkana Jana Náze, že po smrti Janově ze dvora a domu děkanského (curia decanatus) pobrali a odnesli množství věcí, zač odsouzeni jsou k náhradě ve spůsobu dvou sladů o 20 korcích (Akta). Roku 1415 byl Cz. jeden ze svědků proti Husovi; jmenuje se tu „quondam officialis Pragensis diocesis" i vypovídal proti Husovi vedle doktora bohoslovi Münsterberka, Petra Steurcha někdy professora Pražského a již Lipského a j. (Petr. Mlad.) a ještě r. 1424 připomíná se mezi jurisperiti doctores a praelati, jenž toho času meškali při dvoře krále Sigmunda (Ott).

Jmeno Czeisslmagister opakuje se v Praze při Matoušovi de Praga, jenž r. 1373 byl panošem kláštera Svatomařského konec mosta v Praze.

169. Mag. Johannes Naso.

Syn Henricha řeč. Naso, jenž jsa roku 1371 písařem král. kuchyně, r. 1376 vstoupil do svazku St. M. Pražského (notarius coquinae imperialis) a r. 1385 spravoval urburu král. v Jilovém. Jan, ze synův Henrichových věkem nejstarší, zapsán jest 1391 v matrice školy juristské v Praze, odkudž odebral se do Padovy, aby tam dále studoval (1394–99). Jelikož v Padově 1396—97 byl rektorem transalpinorum, musel pro tu hodnost hned toho času býti knězem. R. 1397 slove ještě licenciatem, ale již r. 1399 promovoval za doktora, při čemž assistovali Francesco Zabarella, Giovanni Lodovico

Lambertacus a Enrico Alano. Navrátiv se z Padovy do vlasti, stal se hned r. 1399 sekretářem krále Václava, ne při kancelláři, ale při osobě králově. Po dvou letech (1402), kdež slove mag. J. Naz utriusque juris doctor, dal se zapsati nanovo na universí Pražské (intitulatus Pragae) i učiněn jest kanovníkem a spolu oltářníkem P. M. v kostele sv. Mikuláše na kurném trhu St. M. Pr. R. 1404 slove farářem Záběhlickým, r. 1407 farařem v Lubani diec. Míšenské, konečně oltářníkem sv. Petra a Pavla v novém kostele sv. Barbory v Hoře Kutné.

Násovcům patřil dům na St. M. v ulici Svatomartinské, postavený nebo koupený otcem Henrichem (quae fuit olim Henrici Nasonis). Od kšaftovníků přirčen jest dům ten r. 1400 synovi Janovi doctori decretorum, a Anežce sestře jeho. Dům ten slul vůbec „des Nazen hoff". R. 1407 koupila jej obec, aby jej směnila s Rudolfem vévodou saským za jeho dům Walhenhoff an der Brucken, od kteréto doby říkalo se domu Nasovskému dům Saský (domus dicta saský). R. 1407 měl Jan dům na Hradčanech, na rynku; vypůjčil si naň t. r. 30 k. g. (domum quam habet in Hradczano).

R. 1408 byl dr. Naso jeden z předních radd královych. Král r. 1409 dne 15. března vypravil jej spolu s mistrem Jeronymem ze Seydenberka na cirkevní sněm v Pise, kdež oba vzdoropapeži Řehoř XII. a Benedikt XIII. ssazeni a Alexandr V. zvolen jest. U papeže Alexandra V. byl Naso r. 1410 a s nim mistr Jan Cardinalis poslem královským. Šlo o to, aby knihy proticirkevní nebyly páleny.

V Kostnici byl Naso spolu s Kunšem ze Zvole ostrým protivníkem Husovým i Jeronymovým. Když při výslechu vytýkáno Husovi, že byl původcem převratu na Pražské universitě, pravil Naso, že on sám byl toho času raddou královským a když mistrové třech národů přišli před krále, žádajíce býti chráněni ve svých dávných právích, že král příznivě se k nim měl; ale pak přišel Hus s Jeronymem a jinými i přemluvili krále a král rozhorlen pravil: „Ty mi pořád děláš roztržky, ty i tvůj soudruh Jeronym. Ale jestli ti, kterých se týče, neučiní opatření, já vám sám zatopím." A věřte, že král český nikdy nepřál aniž přeje jim, ale oni zmocnili se JMti, tak že nedávno i se mnou pod plejtem královým zle naložili.

Když pak jednalo se o Jeronyma, doktor Naso odporoval tomu, aby se s ním, ježto se byl poddal, mírněji nakládalo; i volal na kardinaly: Divíme se Vám, že se ujímáte tohoto nejhoršího kacíře, pro něhož jsme my v Čechách se všim duchovenstvem mnoho trpěli a snad i Vy trpěti budete, i bojíme se, že ste od těch kacířů anebo od krále českého dary snad přijali. A hned kardinálové odvrátili se od Jeronyma (Břez.).

Po upálení Jeronyma roku 1416 Naso neodvážil se více do Čech, i přijal biskupství Churské (curia Rhaetiorum 1417, J. N. auditor pap. et episcopus Curiensis). V cizině přečkal války husitské, po jich pak ukončení daroval dům svůj na Hradčanech sestřenicím a bratrovci svému, dětem Kunrata Náza z Hory Kutny, také i dvůr a ves Košíře s Názovskou vinicí (dnešní Cibulkou) a s jinými vinohrady za Koňskou branou. Ale darování toto bylo

tušim plané, neboť se toho majetku ještě sám co biskup Churský ze sídla svého Furstenburka dovolával. Zemřel dne 24. ledna 1440.

170. Mag. Johannes dictus Cardinalis de Reinstein.

Jan přijmím Kardinal uvozuje se poprvé v Praze r. 1390 co bakalář svob. umění, jenž r. 1404 jakožto mistr promovoval za rektora Jana Husi. Dle zpráv z r. 1400 dal opsati slovník Albertanův a Lucianův pro kollej Karlovu v Praze (Sl. Prešp.) Mezi l. 1402—10 spravoval školu u kostela sv. Jiljí (magister artium et rector scolae eccl. S. Egidii), v kteréžto vlastnosti spolu se sakristanem Mikulášem Jakoubkem ze Stříbra a druhými služebníky téhož kostela koupili dům Prstkovský vedle školy pro sebe a své nástupce (ministri eccl. S. Egidii. Tom.) Již toho roku slove výrazně Johannes dictus Cardinalis, z čehož jde, že mu přijmění to nedáno teprv, kdy poprvé i podruhé byl ve Vlaších. V Římě byl r. 1408, v březnu. Podruhé dostal se do Vlach jakožto posel krále Václava r. 1408 ke sněmu na den 25. března 1409 do Pisy vypravený, kdež meškal až do r. 1410. Na té jízdě spolu s dr. Názonem vyjednal vybavení mistra Stanislava ze Znojma a Štěpána z Pálče z církevní vazby Bononské. R. 1410 dal sobě přepsati eklogy Petrarkovy (ruk. Klement. bibl. VIII. G. 11).

M. Jan byl důvěrným přítelem Husovým; což tím zajímavější, ještoto se zdá, že byl rodem Němec a sice Němec z říše, ne domácí; sloveť z Reinsteina a r. 1407 slove služebník jeho Mikuláš Richmbach de Almburg, kněz diecése Naumburské v Durinkách. Husa doprovázel na cestě do Kostnice co člen university, nikoli co Janovický farář z patronatu pana Jana z Chlumu. Universita opatřila posly své 10 kop. pro propina et honorantia, qui tunc erant in concilio Const, procuratores et ambasiatores Universitatis, constituti ab ipsa Universitate. Dne 10. list. 1414 psal z Kostnice, že Michal de Causis, farář Svatovojtěšský, „ryčně facit acta sua“ proti Husovi. Hus radil, aby se pro svou osobní bezpečnost co nejvíce držel dvořeníństva krále Sigmundova. Dne 28. listopadu byl spolu s Petrem z Mladonovic u papeže Jana XXIII. v bytě jeho. V tu dobu mistr Páleč, chtěje Jana odvésti od strany Husovy, pravil k němu: „O mistře Jene, líto mi že ste se dal svésti; vzácným jste byl prvé papežskému dvoru, slovuten u všech Čechů, a nyní Vás za nic skoro sobě neváží pro tu sektu“. A on: „Mistře Štěpáne, mně je více líto Vás; mne byste mohl litovati, kdybyste do mně věděl co zlého že činím.“ A od té chvile se rozešli.

R. 1416, když Jan stal se byl bakalářem práv, obrán jest za rektora university. Za jeho rektorátu jednáno mezi arc. Kunrátem z Vechty a universitou o narovnání mezi duchovenstvem i ujednáno koncem listopadu, aby duchovenstvo i lid navrátili se zase v poslušenství církve. Spor byl toliko o přijímání podobojí. Arcibiskup odpíral, mistr pak žádal, aby podobojí povoleno bylo v několika kostelích, až do rozhodnutí papežem budoucím. Universita dne 17. ledna 1417 prohlásila se příčinou očistce, modliteb za mrtvé a obrazův i některých obřadův ještě velmi konservativně (Arch VI. 36), ale dne 10. března t. r. nátlakem panstva, rytířstva i obec-

ného lidu vydala nález, s Janem v čele, že přijímání podobojí nařízeno jest Kristem Pánem a proto že má býti zachováváno (qui decretum de communione sub utraque quasi necessariam ad salutem primus promulgavit.)

O tomto skutku zapsáno v Pamětech universitních, toť že bylo zkázou celého učení (quae fuit ruina hujus Universitatis). Zástí katolického kněžstva obrátilo se v té věci urputně proti Janovi; kněz Trch r. 1421 za strůjce všeho zlého pokládá mistry Pražské, zejmena Jakoubka a Jana Kardinala, tohoto prý widrgota t. j. antikrista.

Názor o přijímání podobojí vyšel ze kroužků církevníků u sv. Jilji, kdež hlavním původcem té novoty, mistr Jakoubek, byl sakristánem a Jan Kardinál rektorem školním.

R. 1417 Jan jmenuje se netoliko mistrem sedmera umění, ale i v pravích bakalářem (Arch. VI. 36); též tak r. 1428 (artium liberalium magister ac baccalaureus in Decretis.)

I v potomních bězích měl mistr činné účastenství. Roku 1422 byl členem poselstva do Polska, spolu s panem Hynkem z Kolšteina, Hlasem rytířem, mistrem Petrem Paynem (Englišem) a Šimonem konšelem Staroměstským, aby vyzvali krále ku přijetí koruny české. Mezi dary do Polska vezenými byla také skvostná bible, kterou mistr Jan k tomu cíli obci daroval, začež mu r. 1423 konšelé věnovali bibli novou (mag. Joanni Cardinali loco ipsius bibliae, quae est donata d. duci per alios consules, praedecessores nostros). R. 1421 jednalo se o upravení vrchní správy církevní. Kněz Jan z Želiva navrhoval do ní z duchovenstva m. Jakoubka, Kardinala a Angliše, ku kterým přibrán také i sám navrhovatel. V roztržkách o Korybuta r. 1426 až 27 vzat jest Jan spolu s mistrem Křišťanem z Prachatic, Janem z Příbrami a Prokopem z Plzně ve vazbu a sazen u vězení na radnici Staroměstské. Když pak r. 1429 za správce duchovenstva podobojí s přivolením arc. Kunrata povolán jest mistr Jan z Rokycan, přidán mu Jan za officiala.

Po r. 1429 mizejí všecky stopy po Janovi. R. 1608 vzpomněl si na něho mistr Bacháček, řka o něm, že po odchodu německých studentů z Prahy rozptýlené zase shromažďoval Musy.

171. Mag. Albicus archiepiscopus.

Muž nad míru zajímavý: Nejprvé artista, pak jurista, nato medik a konečně arcibiskup! Jsou v něm tedy spojeny všecky čtyry směry středověkého vědění!

Albík pocházel z Moravy a slul proto Mag. Albicus de Moravia 1387, 1389, 1392. Rodiště jeho bylo město Uničov (Nova civitas). Podle narodnosti byl Němec (Albík veliký mistr vnitrného lekarstvie byl Němec přirozený, z Uničova rodilý. Let.) Dle jednoho rukopisu Herzogenburského měl křestné jméno Sigismund (Albici Sigismundi Medicinale).

Již před r. 1382 jal se studovati na artistské fakultě Pražské i stal se r. 1382 bakalářem a po dvou létech (1385) mistrem svob. umění. Brzo nato dal se na práva (1387) i stal se bakalářem (1389). Z Prahy odebral

se na další učení právnické do Padovy (1390), kdež povýšen za doktora dekretů. Zatím vábilo Albika umění lékařské, jehož se stal také doktorem, a to patrně na universitě Pražské po r. 1390. V té věci jest velmi zajímavé, že si r. 1394 koupil dům v nynější Spálené na Novém Městě č. 95, ve kterémž hned r. 1382—84 sídlel jistý medik jmenem Jan neboli Ješek (Johannes medicus et frater ejus Thóma).

Ale již r. 1396 prodal dům ten zase (Onsso mensator emit erga mag. Albicum. Tom. Zakl) i zakoupil se na jiném místě, ve farnosti Matky Boží na Louži, v nynější ulici Granátové č. 91, kdež si r. 1401 přijednal sousední zahrádku (ortulum parvum inter domos mag. Albici ac Dorotheae. Ib.).

Toho času byl Albík professorem ordinariem na lékařské fakultě Pražské, kteryžto úřad dán mu byl od krále Václava IV. (lectura ordinaria artis physicae in scolis facultatis Prag.), s čímž bylo spojeno ročního důchodu 32 kop. gr. č. pojištěného na královských úrocích z král. města Časlavi. Na to stal se osobním lékařem krále Vacslava, jehož při těžkém onemocnění r. 1399 na životě zachránil. Nazývá ho král „doctor in medicinis, physicus noster supremus, familiaris regis, sanitatis regis singularis custos". (Tadra Styky). Okolo roku 1400 povýšil ho na šlechtictví i udělil mu štít šlechtický (arma seu clenodia, Cod. Przemysl.)

R. 1399 slove doctor in medicinis, baccalarius juris canonici, artiumque magister (Pal. Form. II. č. 197) a r. 1401 doctor in medicinis, physicus d. regis. Jakožto životní lékař králův honorován jest zprvu 2, později 3 kopami stříbra z urbury Kutnohorské za každý týden. Konečně odevzdána mu na doživotí správa král. měny (cambium) v Čáslavi, kdež vyměňovány peníze jak veliké tak malé (Form. II. IV.). Professoroval ještě r. 1404, neboť slove toho roku „lector ordinarius facultatis medicae".

R. 1407 dal se m. Albik zapsat mezi členy juristské university Pražské (intitulatus mag. Albicus, doctor decretorum Paduanus) i zplatil kopu gr. R. 1410 slove „in medicinis et utriusque juris doctor eximius." Až do toho času byl ženat i měl rodinu, ze které později známe dcery dvě. Ovdověl před r. 1410 a tu patrně začal pomýšleti na dosažení vysoké hodnosti církevní, jež tehda přebohatě byly nadány. Proto jako vdovec přijal akolytát. Netrvalo to dlouho i povolán jest, ještě nejsa ani knězem, na samo arcibiskupství Pražské, uprázdněné po arc. Zajicovi. Maje neobmezenou přízeň královu, vynikl nade všecky ostatní kandidáty, kterých bylo nejméně 24. Kapitula dala jemu všecky hlasy dne 29. října 1411, načež následovalo jmenování papežské bullou ze dne 25. ledna 1412. Nyní na rychlo svěcen jest na podjáhna (24. února) a na kněze (v červnu, před sv. Janem Křt.). Zajímavá jest pamět, že novému arcibiskupovi dodáno ku primici kněžské, k prvnímu čtení mše sv., vína malvazí na hostinu v ceně 4 kop a 9 gr. Verš na něho sepsán tu: „Pak Zdenek Zajíc s světa snide, na jeho místo Albík lékař vznide."

Dům svůj ve farnosti na Louži prodal brzo po svém vyvolení na stolec arcibiskupský, jestě před dáním bully papežské, dne 16. ledna 1412, mistrovi Václavovi řeč. Pullus, advokátovi konsistornímu, i přestě-

hoval se do dvoru arcibiskupského, v Menším Městě Pražském bliž mostu. Ale jako podivné bylo arcibiskupování Albíkovo ve svém počátku, tak podivný byl také konec. Ještě téhož roku učinil smlouvu, ve které arcibiskupství postoupil Olomúckému biskupovi Kunrátovi z Vechty. Stalo se to počátkem října 1412. Biskupem Olomúckým stal se nejv. kancléř králův, Václav z Buřenic, toho času probošt Vyšehradský, a proboštství přenešeno na mistra Albíka. Mirabile cambium fecerunt! Sed utinam illud cambium esset sine simonia maxima! „Pravili obecně lidé, že j'se vkúpil v to arcibiskupstvie, neb jest měl zlatých mnoho. Ale že byl přieliš skúpý a neztravný a nechtěl rytieřov a panoší za sebú mieti, aby jim peněz nerozdával, i učinil směnu hned po několika nedělích o to arcibiskupstvie a o děkanstvie (t. j. probošství) Vyšehradské" (Let.).

Nejsa již arcibiskupem, koupil dům na Novém Městě na Příkopě, nynější číslo 116 Střídy Ferdinandské, smlouvou ze dne 25. ledna 1413. Dům ten měl býti jemu obydlím i dcerám jeho, Marketě a Kateřině, též i tetě Kateřině. Byla při něm zahrádka (domus olim mag. Albici in fossato, ortus olim mag. Albici).

Když pak ztvrzena byla ona změna v osobách arcibiskupův, propůjčen Albíkovi z milosti papežské čestný název arcibiskupa Caesarienského (ok. prostředka r. 1413). Mezi r. 1414 a 1419 zapsal Albík, již probošt Vyšehradský, statek nějaký (byl v držení vesnice Chřenic na Rokytnici) sedmi osobám po své smrti s nápadem každého mrtvého na živého (Zelené zápisné staré E. 20, cf. Modré póhonné z r. 1444—46. Všehrd VI. 39.)

Jakožto farník kostela P. M. na Louži daroval kostelu tomu r. 1410 jistý úrok na obnovu oltáře sv. Kosmy a Damiana. Také tam založil hrobku nádhernou ve spůsobě kaply malbami bohatě vyzdobené a skvostným cimbuřím opatřené. Ten mistr — píše se — udělal sobě velmi krásný a nákladný hrob s mnohými cimbořími u M. B. na Louži (sepulcrum mag. Albici). V bouři r. 1419 dne 18. srpna vybuchlé, vrazili do kostela toho a náhrobek na kusy ztroskotali, obrazy a tabule kazili a bili (Let.), Albík sám v týž čas unikl z Prahy, neboť již r. 1420 dům jeho na Příkopě dostal se do moci obce. (Pobyv v Praze, co'j se mu zdálo, jede pryč z Prahy a z Čech; tamž pak někde i umře. Let.) Smrt Albíka stihla tušim v Uhrách dne 23. července 1427. Dům na Příkopě od obce odevzdán jest roku 1421 Martinovi ze Srbče, pomocníku Jakuba ze Všerub, nejv. vladaře mince Pražské, aby se v něm kov a ráz peněz dál (Tom).

Lékařské spisy Albíkovy, zůstávající podnes v rukopisech Zemského musea, univ. bibliothéky, kap. bibl. Pražské, jsou: 1. Tractatulus de regimine hominis, nazván také Vetularius; 2. Medicinale mag. Albici; 3. Regimen tempore pestilentiae Albici medici; 4. Remedium contra rheuma. 5. Liber de conservanda sanitate (ruk. klášt. Herzogenburského). Také botanické dílo zanechal De quercu, ruk. univ. bibl. Pražské. O významu Albíkovu co lékaři psal prof. Hasner: Die aelteste Medizin in Böhmen (Pražská Viertelj. f. prakt. Heilkunde 1866).

172. Mag. Petrus de Mladonovic.

Jeden z nejdůvěrnějších přátel Husových v Praze byl Petr z Mladonovic, r. 1409 bakalář svobodných umění na učení Pražském a sekretář pana Jana ry-

tíře z Chlumu a z Košumberka řečeného Kepka. S pánem tím provázel mistra Jana Husa na cestě ke koncilu Kostnickému, muž patrně ještě mladý, ale osobnost již tehdá vynikající. V Kostnici meškal po všechen čas koncilu až do smrti Husovy. Ze žaláře u Dominikánů žádal Hus pána z Chlumu, aby mu Petr, scriptor vester, dodal inkoust i malý kalamář s několika péry. Při koncilu připadla mu úloha, aby četl spisy, jako se to stalo dne 13. května a 8. června. Neocenitelné jest dílo, jež sepsal o celém průběhu Kostnického sněmu a o posledních dobách Husových. (Relací tato otištěna jest v Documenta Hussii). K ní se vztahuje, co praví L. čeští: Kto pak o tom chce dále věděti, kterak jsú s ním (Husem) tam v Konstancii nakládali, ten čti Život mistróv Husóv, kterýž jest sepsal mistr Petr z Mladeňovic, jenž v ty časy byl v Konstancii.

Letopisové čeští nesprávně jmenují Petra písařem pana Václava z Leštna, též posla králova v Kostnici; rozuměti se má druhý posel, pan Jan ze Chlumu, ale dobře nazývají ho Moravanem (mistr P. z Mladonovic z Moravy). Mladonovice (nikoli Mladenovice, tím méně Mladějovice) jsou osada panství někdy Úsovského v severní části Moravy, nyní po německu Bladensdorf jmenovaná (Cod. dipl. Mor. XII, 453, X. 118 a 23). Sám Petr ve svém spise o Husovi píše se „Petrus Mladonowic, baccalareus artium pro tunc, nunc vero magister artium", roku pak 1426 jsa děkanem fakulty artistské, též i r. 1441, nepíše se jinak než „de Mladonowicz", a tak i Hus jmenoval ho „Petro de Mladonowicz".

Že mladý bakalář byl jedním z nejoddanějších ctitelů a pomocníků Husových, vidíme ze slov, kteréž Hus krátký čas před svou smrtí, v měs. červnu 1415 psal: Tobě mistr Martin, živ-li, nebo mistr Křišťan čtyrmi nebo ještě spíše desíti kopami pomohou. Scito quod non sunt pecuniae, quibus ego vellem pensare pro tuo ferventissimo, firmissimo et fidelissimo affectu, quem habes ad veritatem, et pro tuo servitio et pro consolatione, quas mihi exhibuisti in tribulationibus meis. Deus sit merces tua magna, quia ego non habeo, unde retribuam. Jestliže se mi udá žíti v Praze, tehdy nejinak než jako s vlastním bratrem všecko a to ještě hojněji chtěl bych s tebou sdíleti.

Že byl písařem pana Jana z Chlumu a ne pana Václava z Dubé (z Leštna), dokazuje se zprávou: Wenc. de Duba et Johannes de Chlum et Petrus ejus notarius, constantissimi milites et veritatis Domini amatores. (Hus 65).

Mistrem svob. umění stal se Petr v lednu r. 1416. V oné pověstné schůzi, kterouž uspořádali Pražané a Táboři koncem prosince 1420, podal rektor university, mistr Prokop z Plzně, list se 76 články mistru Petrovi, jenž se byl toho roku stal kazatelem u sv. Michala na St. M., aby je hlasitou a srozumitelnou řečí četl; načež Petr vystoupiv na škamno, články ty četl, napřed latině, potom po česku (V. z Břez). Vidno z toho, že Petr vládnul mocným zvučným hlasem, proto také byl na sněmu Kostnickém obrán ku předčítání listu pánův českých (Cedula lecta in refectorio majori per P. M. coram tota natione Germanica et deputatis). R. 1421, když Ko-

randa z Táborův v kostele P. M. na Písku kázaní učinil o rouchu kněžském, řečnil proti jeho slovům mistr Petr.

Jakožto děkan fakulty artistské napsal r. 1426 v bouřlivých letech pro universitu tak osudných, že v těch nebezpečných časech a svízelích ne tak od cizích, jako ještě hůře od domácích, falešným názvem „bratry" se jmenujících, úkony školní po větší části v ten rok jsou zanechány a puštěny (Mon. Univ II.). Jaké to bouře a svízele byly, vysvítá ze zpráv letopisců, píšících, že návodem mistra Engliše (Payne) a Rokycany mistr Křišťan z Prachatic farář od sv. Michala na St. M. Pr., mistr Jan Příbram a mistr Petr Mladonovic s jinými mistry vypověděni jsou z Prahy, „pro vieru křesťanskú o Božiem těle a velebné krvi jeho, a o velebné Sedmeře svatostí cierkve svaté, že nechtěli tak věřiti, jako ten Engliš cizozemec kaciersky věřil, a také nezdálo se slušeti pod Rokycanu" (L. Č.). R. 1439 učiněn jest farářem u Sv. Michala, po Křišťanovi, i uveden skrze mistry a konšely do domu kněžského, kdež při tom byli mnozí osadníci, měšťané znamenití a literatové, a potom do kostela (56).

Když se bouře utišily a řád a pokoj zase přišly ku platnosti, zjevuje se Petr, jeden z těch kteří celou válku táborskou šťastně přečkali, na jevišti opět. Konal ještě po dlouhá léta velmi platné služby vlasti své, bouřemi tolik ztýrané. Nejvíce pečoval o obnovu university. R. 1439 sede vacante kancléřovy otevřel examina na ní a 5 kandidatů stali se mistry. Byl také r. 1440 zvolen za rektora a hned po roce za děkana fakulty artistské na půlletí zimní.

R. 1442 stal se správcem neboli direktorem v kolleji národu českého, roku pak 1446 vypraven jest v poselství do Říma o potvrzení Rokycany, voleného arcibiskupa.

Dle Lupáče zemřel dne 7. února 1451.

Petr zanechal znamenitý spis o Husovi v Kostnici, nadepsaný „Historia de fatis et actis mag. Johannis Hus Constanciae", kdež osobně byl svědkem celého průběhu světových událostí (otisk u Höflera, Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen).

Právnické spisy jeho jsou:

Registrum materiarum Decreti.

Kodex univ. bibliotheky Pražské O. 7. — Rozprava do třídy t. z. repetitorií juris náležitá (Ott.).

Manipulus florum ordine alphabetico (Cod. kapit. Pražské).

Ego mag. P. de Ml. consignavi de casibus summariis Bartholomei Brixiensis . . quos perlegi, quae potui, secundum ordinem alphabeti . . . Hoc feci propter sacerdotum novellorum eruditionem. Scriptum in Bethelow 1438, 26. Maji.

173. Doctores atque baccalarii eminentiores.

Mag. Joannes dictus Kbel. Jméno Kbel obdržel Jan jakožto farář ve Kbelích u Prahy; slul tedy J. de Kbel, neboli dle tehdejšího způsobu prostě Kbel. Farářem byl tam hned r. 1384. Doktorem dekretů stal se r. 1392 a officialem arcibiskupským r. 1394, ve kterémž úřadě zastával ho r. 1395 až 1396 doktor Jiří z Bora, když jest vypraven v záležitostech královských

i též nového arcibiskupa Olbrama ke dvoru papežskému do Říma. Okolo r. 1399 byl v držení většího domu blíž kostela sv. Jana v Oboře Menšího Města Pražského a spolu vinice pod Strahovem (vinea Kbelonis). R. 1400 assistoval při korunovaci královny Žofie. R. 1402 jest zaznamenáno, že úmrtím Puchníka arcibiskupa utrpěl velikou škodu peněžitou, jelikož spolu s Janem z Malešic pap. stolci ručil za něho a on důchodů arcibiskupských nedosáh náhle zemřel. R. 1403 odeslal 45 článků Wikleffových rektorovi třech fakult university Pražské. R. 1407 stal se generalním vikářem,

R. 1409 slove doctor decretorum, canonicus praebendatus ecclesiae Pragensis, vicarius in spir. generalis. Živ byl ještě r. 1410, neboť se píše, že byl v držení vinice Klínku po něm Kbelovka řečené, propůjčené mu na doživotí pod klášterem Strahovským (Tom. Zákl. a Praha).

Mag. Jeronymus Johannis Zydinberg ve Vratislavia. Zydenberg ukazuje na osadu Seidenberg (Sydinberch z. r. 1241), ležící na samém rozhraní Čech a Lužice. Jeronym r. 1396 na učení byl v Bononii (Styky), potom v Praze. Za pap. Bonifacia IX. (1389—1404) byl auditorem causarum sacri palatii v Římě, což předpokládá stupeň doktorský. Slove též kaplanem a familiarem papežovým. R. 1401 obdržel provisi na kanovnictví v Praze, v Olomouci a ve Vratislavi (Ib.) R. 1409 vypraven jest spolu s doktorem Názem na církevní sněm v Pise (viz č. 168).

Mag. Albertus Creyenberg. Byl písařem (scriptor) papežského dvora, též familiárem pap. Bonifacia. R. 1401 meškal ještě v Římě co litterarum apost. scriptor et abbreviator. Byl oltářníkem a kanovníkem Olomúckým, farářem v Olbramkostele na Moravě, maje též různá obročí v Němcích (Styky).

Mag. Jacobus de Žihobecz. R. 1393 nalezá se v matrice juristské university mag. J. de Zyhobecz, jenž později, ok. r. 1404, byl professorem universitním. Toho roku král Václav, jeda z Hory Kutné do Vratislavi, ještě z cesty vzkázal listovně rektorovi učení Pražského, aby za králem vypraveni byli dva členové university, mistr Jan Heliáš, professor bohoslovi, a mistr Jakub z Žihobec, v dekretich doktor. Avšak mistra Jakuba v té chvíli nebylo v Praze (byl kdesi daleko), pročež se vůli králově vyhověti nemohlo. Král chtěje ve Vratislavi s králem polským dorozuměti se o věcech církevních, již tehdá velmi pobouřených, přál si porady obou professorův. S doktorem Žihobcem potkáváme se ostatně již r. 1401 a 1403; byl tu rozsudím. Píše se mag. Jacobus de Zyhobecz, decr. dr., nebo mag. J. Ziobecz. Také ještě v Aktách soudních r. 1406-07 uvozuje se mag J.. de Z. decretorum doctor. R. 1407 stal se v březnu děkanem Vyšehradským.

Žihobce jsou osada v Prachensku, podnes stávající, prastaré Živohybice s tvrzí vládyckou (Pop. 345).

Mag. Fridericus Eppinge baccalarius. Ve své knize „De ecclesia“ Hus, píšic o kletbě r. 1412 proti němu v Praze vydané, zmínku činí o Fridrichovi Epinge, bakaláři církevního práva, nazývaje ho „sanctae memoriae pius christianus, magnus zelator et scrutator legis Christi, mag. Fridericus Epinge, baccalarius juris canonici. Ten prý de excommunicatione fecit positionem

solennem (Höfler Conc.). Podle jména byl Epinge Němec z Bavor nebo ze Šváb.

Mag. Henricus de Slakenwert (Slawkenwörť), baccalarius in decretis, r. 1407 zastával úřad faráře ve Vysokém Mýtě i byl tu svědkem na listině Kutnohorské v rozepři mezi kapitulou Pražskou a klášterem Sedleckým o požitky z Hor Kutných. R. 1408 je řeč o něm jakožto majiteli domu „retro S. Annam", jejž prodal Kunrátovi Kožešníkovi (Tom.).

Mag. Johannes dictus Kralowecz. V listu Václava krále v roce nedoloženém (asi r. 1405) nazývá se „Mag. Johannes dictus Kralowicz baccalarius juris canonici, canonicus Wissegrad., secretarius regis intimus, confessor, capellanus singularissimus". . . . I učiněn jest duchovním císařským i poslem a prokuratorem u stolce římského (te facimus nostrum clericum imperialem, ambassiatorem, procuratorem, negotiorum gestorem et nuntium specialem omnibus temporibus vitae tuae . . in Romana curia et apud apost. sedem.) Za to vykázáno mu ve Florenci 20 flor. zlatých týhodního platu. (Kanc. 49.) Po odchodu konsistoře z Prahy byl Jan spolu s Janem z Dubé, gen. vikářem, 1421-22 v Žitavě (Joh. decretorum doctor, olim notarius Wenceslai regis SA.).

Mag. Jacobus Štěkna de Kralovicz. Bakalář v dekretích připomínaný r. 1414-16, patrně příbuzný mistra Jana z Kralovic a mistra Mikuláše Štěkny z r. 1420. S konsistoří Pražskou byl v Žitavě r. 1422-23.

Mag. Simeon de Nimburg, licentiatus in decretis 1406, toho roku farářem v Semčicích, později v Krpích. Stal se kanovníkem Pražským, arcijáhnem Boleslavským a gen. vikářem in spir. 1421. Přečkal celou válku husitskou, zastávaje úřad arcijáhna Boleslavského od r. 1415 až po r. 1449, kdež se stal proboštem u Sv. Apollinaříše.

Mag. Kunczo de Zwola. Kuneš ze Zvole (Cunsso de Zwola) slove r. 1406 licenciátem na universi juristské v Praze, kdež o rok později 1407 dosáhl doktoratu (decretorum doctor honoratus propter merita sua). Podle zprávy v Liber confraternitatis B. M. V. de Anima Teutonicorum byl auditorem sacri palatii apostolici causarum, což předpokládalo doktorat v dekretích. Soudu proti Husovi a Jeronymovi účasten byl co protivník obou, spolu s Nasem doktorem. R. 1430 stal se biskupem v Olomouci i seděl na stolci tamním do r. r. 1434. Za jeho biskupování prohlášeny jsou r. 1431, feria sexta ante festum Asc. Dom. v kostele sv. Petra v Brně *Constitutiones Conradi III.* (*Kunczonis*).

Tím se vyvrací zpráva dra. Augustina Kaesenbroda, že Kuneš nedbal o stav církve moravské, pojížděje kdesi po Uhrách a po Německu v průvodu cís. Sigmunda.

Mag. Johannes Zúl. Na universitě juristské zapsán r. 1415; byl t. č. notářem neboli písařem universitním. Dlužen jsa do pokladny 30 gr. zapravil dluh ten platem svým, jenž mu náležel co písaři universitnímu. Byl bakalářem v dekretích, advokátem neboli prokuratorem arcibiskupským za vyhnanství Žitavského (1421—26), r. 1423 kanovníkem Vyšehradským (Acta VII.), kanovníkem Pražským 1440—51, protonotářem kancléře arcibiskupské 1447, arcijahnem Litoměřickým 1447—51. Rodem pocházel z Pelhřimova, neboť

co notář psal se „Mag. Joannes dictus Zúl, natus Andreae de Pelhrzymow." Zemřel před r. 1467. Zúl byl také veršotepec latinský; aspoň děkan Hilarius zachoval verše, kteréž napsal o Plzni a o tamním pivu:

Civitas famosa, Nova Plzna vocitata, temperie dulcis aëris, pratisque refulget, undique amoenis circumseptis gratulatur, cibis vitalibus frequentibus ipsa fovetur; sed pestifer amarus in ea decoquitur potus, qui silicem gignit, vesicam renesque constringit!

Kap. bibl. Pražská má po Zúlovi rukopis jeden právnický (iste liber fuit Joannis Zúl). Obsah: Bartolomaei Brixiensis Quaestiones, Breviarium Decreti, Tractatus de usuris. Schulte CCXXXVII).

Mag. Johannes Henslini de Sitbor, alias de Tepla. Městským písařem v Žatci byl r. 1383—89 Johannes Tepla, jenž současně r. 1396) slove také Johannes Henslini de Sitbor, Prag. dioc., notarius publicus a roku 1383 i 1388 Johannes rector scolae et notarius civitatis. R. 1383 založena jest péčí jeho při městě Žatci kniha řečená Registrum, do kteréž měla býti zapisována všeliká privilegia a listy s mocí písemností originalních. V Žatci meškal ještě r. 1403 a 1404, jakž o tom svědčí Soudní Akta. (Instrumentum publicum per discr. virum J. Henslini de Sitbor, auctoritate imperiali publicum notarium a r. 1404: Coram J. de Sitbor, imp. auct. not. publ.) Také ještě r. 1406 slove mag. J. Tepla notarius civitatis Zacensis, Joh. Henslini de Sitbor, not. publicus.

Jakožto písař Žatecký obdržel od krále Václava právo vybírati o trhu v městě od každého řezníka po groši, kteroužto dávku vybíral i když se r. 1411 stal písařem městským v Praze. Také od obce Žatecké měl, patrně jakožto náhradu za písařství, na rok právo prodávati víno, pivo i medovinu (J. rector scolae et notarius). R. 1411 stal se písařem Novoměstským v Praze, i zde založil „Liber contractuum" a knihu zápisů soudních. Syn jeho, Georgius (filius olim Johannis Tepla, protonotarii nostrae civitatis) připomíná se k r. 1416, i vdova jeho Klára; koupil od nich Pavel rytíř z Jenšteina, bratr arc. Jana, dům po Janovi z Teplé, ležící v dnešní Spálené. (Mateni obou jmen Šitboř a Teplá pochází odtud, že osada Šitboř, něm. Schüttiber, leží blíže Teplé. Pop. 429).

Jaké vážnosti těšil se Jan co písař Novoměstský, vidí se odtud, že když r. 1413 onemocněl a hlásili se na místo jeho dva žadatelé, rada i obec za purkmistra Václava Kněze vyřkli, že Jan propuštěn býti nemá, dokud bude živ, toliko aby za své choroby zjednal sobě náhradníka (Kanc.).

Mag. Johannes de Praga. R. 1422 slove decretorum doctor. Jest tušim táž osoba co d. Johanko de Praga, jenž r. 1415 prodal městiště Simonovi tesaři (Tom.) Mistr Johanek zůstavil řadu kodexů, a sice:

Cod. bibl. metr. Pražské (J. XXXI.) z konce XIV. nebo začátku XV. stol. Obsah: Formuláře ke právnímu duchovnímu řízení v Praze. Potom: Formularius praxis curiae Romanae. (Liber Johanconis can. Prag. Schulte CCV.)

Cod. bibl. metr. Pražské (G. XXXIII.) na perg. ze stol. XV.: Summa dictaminis, composita per mag. Riccardum de Pofis, extracta de registris dom. pap. Urbani IV. (1261—64), Clementis IV. (1265—68) i obsahuje formuláře 484 listův. (Liber Johankonis. Schulte CLXXXI).

Cod. univ. Pražské (VIII. D. 15, saec. XV.) Manuale s. Augustini ep. ad excitandam devotionem, legendum non in publico, sed magis in secreto. Scriptum ad mandatum d. (později připsáno: magistri) Johannis de Praga. (Schulte LXXIII.)

Cod. bibl. metr. Prag. (J. LVII. saec. XV.) Obsah: Franc. de Zabarellis Lectura in librum III. Decretalium až po záhlaví Veniens. Johannis decani Pragensis. Ecclesiae Pragensi nomine sui per me Gideanum ejus secretarium datus (Schulte CCXXVI.)

Cod. bibl. metrop. Prag. (K 15. saec. XV). Obsah: 1. Tabula seu expositio vocabulorum difficilium, contentorum in toto jure tam canonico quam civili, secundum ordinem alphabeti. 2. Modus legendi tam glossas, ordinarias summas continens, quam textus etc. Závěrek: Explicit registrum titulorum legalium et juris canonici per manus Johannis canonici ecclesiae Pragensis, scriptum et notatum in alma universitate studii Lipcensis tempore sui exilii de Bohemia. Deo gratias (Schulte CCLIII).

174. Desky zemské v Čechách (viz č. 80 a 150).

Po bitvě na Žižkově r. 1420 král Sigmund, odjížděje ven ze země, vyvezl ssebou svátost říšskou, též i dsky zemské a poklady po králi Václavovi pozůstalé. Ve výtkách roku 1421 králi od země činěných praví se ve čl. 13: „Dsky zemské bez obecného povolenie schoval jsi, a penieze u desk v Čechách i v Moravě chudých sirotkuov i vdov i jiných dobrých lidí proti řádu a právu zemskému prodal i pobral.“ I žádáno na krále, „aby korunu a svátost říšskú, klénoty (zemské) a dsky zemské zase vrátil“. (Arch. III. Vavř. Kron.). Odpověděl král: „Dsky zemské, ty jsme s panským povolenim vzeli, ani jsú je svými pečetmi zapečetili, když jsú je měli pryč vzieti.“

Bylo tou dobou (t. j. r. 1420) knih deskových v celku 33, a sice:

trhových či dědinných . . .	21,
velkých zápisných	2
menších zápisných	5
póhonných	5

Z Prahy vezeny jsou nejprvé na Hrádek Křivoklát, (kdežto dsky zemské byly prvé chovány s korunú i s jinými klenoty); zde jim roku 1422 hrozilo nebezpeči od ohně, ješto hrad vyhořel zapálením od maštale. Proto odtud jsou neseny do Plzně. Z Plzně dostaly se prý dokonce až i do Prešpurka v Uhrách.

R. 1436 přinešeny jsou zase do Prahy, nikoli však do starého deskového dvora proti kostelu sv. Jiljí, králem r. 1437 ve 100 kop. zastaveného, nýbrž do domu nejv. písaře, pana Alše z Riesenburka, za kostelem sv. Jakuba. Zatím pan Aleš dům ten po třech letech zase odprodal. Není nemožné, že mezi r. 1437 a 1449 dsky uloženy byly v bytu dávného místopísaře Matěje Štrby z Chřenova, jenž bydlel nájmem v domě souseda Sigmunda Slámy na náměstí Staroměstském, před kostelem Týnským. Alespoň ještě po letech, až i r. 1466, domu tomu říkali „U desk zemských“ (ad tabulas terrae), což by jinak bylo nevysvětlitelno.

Po delší přestávce ustanoven roku 1453 nový písař zemský, Arnošt z Leskovce, a již r. 1456 řeč jest o dvoře nejv. písaře, ve kterém chovány jsou dsky. (Má jíti na dvuor nejv. písaře zemského, tu kdež dsky zemské jsú, kdež úředníci menší při nich sedají. Památné A. 15 = 1456). Leskovec byl písařem do r. 1457; po něm následovali Burian Trčka z Lípy na Lipnici (1457—68), Mikuláš Svitáček z Lantšteina (1468—85), Jan z Roupova (1485—93) a Mikuláš z Hořic na Pecce (1497—1509). Avšak není vědomo, že by tito nejv. písaři byli měli domy své na Starém Městě; Tomek soudí, že dsky po ten čas byly v příbytcích místopísařů, anoť ještě Všehrd rozdíl činí mezi dvorem nejv. písaře a domem, kdež se dskami sedají. Nastala z toho stížnost r. 1478, že dsky zemské neslušně a velmi lehce chovají se a úředníci, větší i menší, že malou pilnost a péči v tom mají; „neb se s nimi z jednoho místa na druhé a na třetí přenášejí, a tak po podružství chodí". Vznikla také obava, že dsky jsouce chovány dole na Starém Městě v oněch nepokojných a nebezpečných časích a v tehdejších roztržkách mezi obcemi v Praze příliš vydány jsou v nebezpečí. Stávalo prý se, že úředníci od desk jímáni byli od obce a na rathúz sázeni; také že jim přikazováno jako každému jinému obyvateli, aby se s braní připravovali a před obcí ukazovali i tu byli, kdež obec rozkáže; a to že musili činiti a úřad proto opouštěti. „Toť jest ta svoboda byla, ano sedláci prý práv svých pilněji chovají!" Nadto prý i cháska městská mívala choutky na peníze u desk kladené, kdykoliv se v obci svár a sváda chystala, což ovšem často se přiházelo. Proto prý záhodno, aby dsky v městské moci nebyly, nýbrž jak práva ukazují, na hradě Pražském, kterýmižto právy rozuměna tu Maj. Car. (Arch. IV.)

Že pak dvůr královský toho času pořád se nacházel na Starém Městě a pánům a rytířům podobojí mileji bylo ve městě nežli na hradě, také že měšťané rozhodně si přáli, aby dsky zůstaly tu kde od jednoho století byly, nadto že úředníci od desk sluli „úředníci Pražští", z těch příčin nestala se ani po bouři r. 1483 žádná proměna i zůstalo při starém zvyku, že nejjistěji a nejpodobněji dsky zemské mají chovány býti v Praze.

Z jedné věci dalo by se souditi, že za úřadování Všehrdova dsky uloženy byly v domě Staroměstském, slovoucím dvůr králové u Prašné věže (aula reginae, der Kunigin hof). Datuje Všehrd předmluvu svou ku překladu traktátu Jana Zlatoústého „O napravení padlého" „ex aula reginae" (12. března 1495). Dvorem králové byl pak toho času dům někdy Hánkův, kancléře krále Václava, jenž tak nazván jest, že tam bylo jeden čas bydliště královny Johanny.

175. Místopísaři desk zemských (viz č. 81 a 151).

Mag. Stephanus. Zastával úřad místopísařský od r. 1400 do 1404; byl mistrem (mag. Stephanus) a kanovnikem Pražským. Víme o něm, že měl pod hradem domek v Menším Městě u kamenných schodů, někdy šlechtičně Róse náležitý. R. 1403 prodal on, St. canonicus Pragensis et

vicenotarius tabularum terrae, domunculam suam sub castro Pragensi penes gradus lapideos — olim domicellae Rosae — jistému Mikuláši Kožešníkovi. Téhož roku koupil (canonicus Pr. et. vicenotarius tabularum), společně s Chodem panoší z Mlazovic, místokomorníkem u desk, dům Albinovský, který však již r. 1404 v knihách slove zpustlý (propter desolationem domus olim Albini et Stephani notarii tabularum.) Toho času od r. 1399 do r. 1409) byl Št. také kancléřem králové Žofie. Místopisař i kancléř byl jedna a táž osoba, neboť se praví v knihách, že domek Albinovský s přivolením pana kancléře kralovina Štěpána a Choda z Mlázovic (consensu d. St. cancellarii reginae) prodán od obce pro neplacení úroků a sbírek městských Henzlinovi z Doliny.

Mistr Št. byl také kanovníkem u sv. Jiří. Vedle něho připomíná se r. 1403 co místopisař Ottico de Kyj, vicenotarius tabularum (Rel. tab. I.). Dne 12. září 1403 potvrzuje úřad arcibiskupský darování jedné kopy ročního platu ve vsi Ostrově, učiněné slovutným mužem O. z Kyj „vicenotarium tab. terrae regni Boh." (Lib erect V.) Zdá se, že Otík toliko zastupoval místopisaře Štěpána jakožto kancléře královina, a sice dosti krátko, neboť již r. 1404 jmenuje se místopisařem Mauricius (Mařík) Kačer. Štěpán kancléřem královny byl ještě r. 1405 (mag. St. cancellarius d. reginae). Ale r. 1407 říkalo se mu ještě „Steph. de tabulis".

Quaternus Stephani 1400—1404.

Mauricius, Mařík. Plným jménem slove rozličně; hned r. 1391, když byl veřejným notářem, jmenuje se Mauricius dictus Purkgrabě quondam Petri de Gykew, Prag. dioc; r. 1392 Mauricius de Bikow not. publ. (Canc.) Purkgrabie Maur. not. (ib.), co písař menší Mauricius de Jikev, r. 1407 honorabilis vir Mauritius de Gyekew, notarius tab. terrae regni B. Od r. 1396 byl menším písařem při dskách. R. 1404, v týž čas co se stal místopisařem, koupil ves kláštera Břevnovského Zlýčinu u Prahy. Za manželku měl dceru Hanuška Terkléře, bohatého měšťénína Nového Města, Kateřinu. R. 1406 obdržel od tchána svého „duom s vapenicí, cihelnicí, s břehy a s jinými městištěmi", na Příkopě, tuším v těch místech, kde nyní Nár. Divadlo. Slove tu „famosus vir M. Kaczer". V domě tom Mařík sám nebydlel, ovšem ale tchán jeho, Terkléř; manželce své zapsal na něm 100 k. věna k milostivému dluhu nebo 10 k. gr. ročního platu až do své smrti. R. 1407 jmenuje se v jedné listině protonotarius, tab. terrae vicenotarius. Také tu se objevuje pod jmenem „z Gikve", kteréhož užíval hned r. 1396. Nejsa více místopisařem, zastával dle zpráv z r. 1408 a 1413 úřad písaře „od akt arcibiskupských" (notarius actorum consistorii curiae archiepiscopalis (A S). Zvláštní zajímavosti nabývá osobnost Mařikova, že byl jeden z důvěrnějších druhů mistra Jana Husi, kazatele Betlémského. Hus sám z vězení Kostnického 14. června 1415, tedy tři neděle před smrtí, rozpomíná se na něho i vzkazuje pozdravení jemu; slove tu Mauricius Kaczer socius ad Betlehem pertinens. Mařík brzo po smrti mistrově zemřel, ještě před dnem 4. ledna 1416 (Arch. IV.) Syna měl Petříka, r. 1427 jmenovaného „ze Zlýčiny".

Jakožto místopisař zůstavil po sobě dvě knihy:
I. Mauritii 1404 06.
II. Mauritii 1406—08.
Kromě toho máme po něm:
Rozličné formy zkrze Mařika písaře.
Otisk v Cod. jur. bohm. II. 2. str. 327—330.
Mezi r. 1408 a 1413 objevují se dvě knihy s pojmenováním:
I. Wenceslai 1408—11.
IV. Wenceslai 1411—13.

Patrně že Václav tuto jmenovaný je Wenceslaus místopisař z r. 1385 až 1391, o němž v Akt. Soud. ještě r. 1406 řeč jest, že byl místopisařem (W. olim vicenotarius); příjmení měl z Tatúnovic, olim notarius tab. terrae r. B. — R. 1409 Dorota ze Sířejovic Marketě ze Šepetel a z Prahy a Václavovi místopisaři kr. č. ve dluhu 250 k. g. zavadila dědiny své věnné v Sířejovicích.

Mathias de Chřenow. Slove notarius tabularum regni Boemiae 1405, a notarius minorum tabularum 1406 (Mathias de Chrenov) i jest jeden z těch, již přečkali celou válku husitskou, i onu velikou zastávku práva zemského, kterou spůsobila válka tato od r. 1420 do r. 1437. Osobnost již proto zajímavá. Hned jak r. 1437 znova otevříno právo zemské, Matěj nanovo přejal úřad r. 1420 bezděky složený. Nicméně doba válek neminula ho bez útrap a strastí: Manželka jeho Marketa byla vlastní teta Jana Čéčka z Pakoměřic, dcera pak téhož Čéčka, pověstného válečníka z dob pohusitských. Ten r. 1432 „umluviv prosbú a pěknú řečí k sobě na tvrz do Pakoměřic slovutného panoši Matěje z Chřenova, někdy písaře desk zemských, jenž dceru svú byl zaň vdal, aby s ním tu bydlel v ty časy nebezpečné, a paní Marketu, tetu svú vlastní, manželku Matějovu; i zjímal je na své tvrzi za stolem, a vězel je a šacoval a oblúpil ze všeho což jsú měli, a učinil jim zrádně jako pravý Jidáš" (Let.)
I. Mathiae 1413—1415.
II. Mathiae 1415—1417.
III. Mathiae 1417—1419.

Nové vstoupení své do úřadu zvěčnil Matěj zapsáním ze dne 28. ledna 1437: „Et infrascripta gesta terrigenarum acta sunt et conscripta per me M. de Chr. vicenotarium tabularum terrae tempore ipsorum officii. Pan Aleš z Rizmburka, nejv. písař, koupil r. 1437 dům ná Starém Městě za kostelem sv. Jakuba, ale již r. 1440 jej zase prodal. V ten čas chovány dsky podle všeliké podobnosti v domě tohoto pána. Když pak brzo zemřel (1442), zůstal úřad nejv. písaře neobsazen až do nastoupení krále Ladislava. V tomto mezidobí chovány jsou dsky u samého místopisaře Matěje, jenž bydlil v domě na Staroměstském rynku (v pořadí na straně východní vedle domu U slona), jsa tu nájemníkem Sigmunda Slámy. Odtud pošlo, že dům ten ještě dlouho po smrti Matějově († 1449) nazýván byl „U desk zemských (ad tabulas terrae" 1466).

Matěj v letopisech výslovně zove se panoše; že pak na Horšo-Týnsku máme osadu Chřenov se tvrzí, hádáme že pocházel z tvrze té. Dle Tomka měl příjmení Sčrba (t. j. Štěrba).

IV. Mathiae 1437
V. Mathiae 1437 Oct. — 1442 Sept.
VI. Mathiae 1443—1446.
VII. Mathiae 1446—1449.

176. Dsky zemské na Moravě, v Opavsku a v Krnovsku (viz č. 108).

Také i v XV. stol. trvalo na Moravě rozdělení desk zemských na dvé, podle soudu Olomuckého a Brněnského, tak že dsky tyto obojí jdou souběžně vedle sebe. I nyní bylo za obyčej, že kdykoliv nový komorník vstoupil na úřad komornický, zřízeny jsou knihy nové, na jméno komorníka nového znějící, jež obyčejně štítem jeho na desce opatřeny a jmenem jeho nadepsány jsou. Tím se stalo, že některé knihy jsou malé, jiné rozsáhlé, některé mají listův sedm, deset, patnáct, jiné 57, 96, podle toho, jak který komorník dlouho komorníkoval.

Kladeno do desk netoliko zboží rozličná, věna, spolky, zápisy, ale i veliká snešení sněmovní, lantfridy. Vklady o zboží řídily se podle polohy (forum rei sitae), vklady sněmovní podle toho, držán-li sněm v Olomúci nebo v Brně, ač bylo i sjezdů takových, že sněmovali pouze páni a vládyky cúdy Olomúcké i cúdy Brněnské, jedni i druzí o sobě.

R. 1431, dne 31. Julia, vyhořelo město Opava, a v tom ohni také i „zemské knihy“ shořely. Byly to „zemské knihy staré i nové“, tak že otázka jest, co jsou ony knihy staré. Tuť nezbývá než za to míti, že to jsou starobylé krajské dsky, jenž v Opavsku zastupovaly místo desk zemských od těch dob, co Opavsko utvrdilo se v knížetství. Avšak kam sahaly knihy staré a kdy začínaly knihy nové, není vědomo. Šembera myslí, že staré přestaly, když ku konci XIV. věku z Opavska vyloučeno Krnovsko, což zcela pravděpodobno.

Kníže Přemek Opavský nemeškal postarati se o obnovu knih pohořalých, i nařízena jest obnova tato na sněmu dne 21. Nov. 1431. Památná o tom zpráva zní v tato slova:

„Léta od nar. S. B. tisiecího čtyrstého prvního léta a třídsátého po neščestí ohně a hoření města Opavy, jenž se stalo ten úterý po svatém Jakobě apostolu božiem, a tu i zemské knihy, staré i nové, jsu zhořely. A osviecené knieže, kněz Přemek, knieže a pán Opavský, pro potvrzenie pravdy a řádóv zemských kázal Jeho Mst psáti a založiti a založil tyto knihy nové svému knieżetstvi, řádóm, právóm a svobodě, podle běhu, řádu a práv českých a moravských, s radú, voli a prosbú pánóv, zeman a manóv svých, za písařův Janka z Bělé, mistra Ondřeje ze Zlína, písařův kněze Přemkových, a písaře zemského i městského Mikoláše Zubřického.“

Dsky Opavské psány jsou hned od obnovy roku 1431, ne-li snad již před tím (vklad z r. 1424 český), jazykem českým; jsou tedy všech desk zemských českých podle řeči nejstarší.

Jednotlivé knihy, na pergaméně psané, za ozdobu mají štíty komorníkův a jiných úředníkův zemských.

Podle času jdou takto po sobě:

Kniha I. 1431—47, za komorníka Jana z Benešova.

Kniha II. 1447—1484, založená za komorníka Žibřida z Bobolusk, sudího Jindřicha z Dělyhova a písaře Tomáše atd.

Toť byly knihy dědinné neboli trhové a také i zápisné. Vedle těch mělo Opavsko ještě i knihy půhonné, jež tam sluly „knihy přední". Doklady na to podává kniha druhá z roku 1464—65, kde se čte, že kníže Přemek, kníže Opavský, „žádal aby v přední knihy zaznamenáno bylo, že svému póhonu dosti učiniti ráčil." A jinde: „A ten přísud stojí v starých předních knihách, jenž psány jsou 1435 na veliký soud před sv. Trojicí." (Lepař).

Po vyloučení okresu Krnovského z knížectví Opavského, kteréž se stalo za knížete Mikuláše IV. na sklonku XIV. věku, zřízen jest v Krnově zvláštní soud zemský, s úředníky zemskými, komorníkem, sudím i písařem; tím také i dsky zemské. Dsky tyto počátek berou rokem 1404; z toho roku alespoň první vklad pochází. Psány jsou na papíře v malém folio, i to s počátku jazykem německým, kterýž se od r. 1409—26 střídal s latinským, až r. 1426 zaveden místo obojího jazyk český, co jazyk šlechty Krnovské.

Kniha I. založená za Hanuše komorníka, Martina z Držkovic sudího a Petra písaře, sahá od r. 1404 do r. 1525 i drží v sobě listů 89.

177. Jan Sazema z Hořešovic.

Poprvé Sazema vystupuje r. 1398 co písař desk zemských (notarius tabularum regni Bohemiae. SA. III.). Že tu není míněn písař desk dvorských, kterýmž byl později, vidno z toho, že písaři dvorští psali se „notarii tabularum curiae regalis" a že nelze mysleti, aby se v soudních aktách arcibiskupských mátla jedna hodnost se druhou. Zpráva v aktách zní také, že Záviše „cliens de Horziessowicz" volil Sazemu za rozhodčího v jisté rozepři; toť ukazuje na Hořešovice nyní Velké v Rakovnicku (Pop. 3.), odkudž se Sazema později píše. Písařem desk dvorských byl od roku 1399 i zůstal ním až do r. 1411 (Famosus vir S., notarius tabularum curiensium.) R. 1407 měl dům v Menším M. Pr., jejž r. 1412 prodal Tomáškovi, nástupci svému v písařství. R. 1408 slove civis Min. Civ. Prag. (SA.). R. 1409 přiznala se Johanna řečená Vlaška ze hradu Pražského, že jest dlužna 80 k. Sazemovi a dvěma jeho soudruhům. R. 1412 stal se místosudím soudu dvorského. V XV. kvaternu (Proclamationum III.) jest vypodobněn pérem ve hlavních rysích a s nápisem: S., notarius, qui et vicejudex effectus est, et Thomasco in ejus locum successit. Pod obrazem spatřuje se znak: Pařez v poli červeném. Přídomku „z Hořešovic" užíval S. hned r. 1412. R. 1420 stál při straně krále Sigmundově i sloužil i službou vojenskou; král mu za to zapsal ves Břevnovskou Pálček v sousedstvě Hořešovic, díl za obranu a zachování

té vsi, a diel za 78 k. gr. služebních. Sloužil s šesti oděnci jízdnými po 36 neděl (Arch. II.). Slove tu prostě Hořešovec, dle způsobu toho času (viz Václav Mladějovec = z Mladějova ze XIV. věku). Sazema stýkal se s klášterem Svatomařským, maje dům od převora v Menším M. Pr. koupený, jejž r. 1425 prodal dvěma sousedům Malostranským. R. 1430 koupil v Motolech dědiny ode dvora Svatomařského. (Tom. VIII.) R. 1432 přebýval v domě páně Michalcově skoro docela sesutém a zpustlém, i vyvolen jest od konšelů za přísežného a staršího v radě, dle zvyklosti Menšího Města, což S. pro obecné dobré také k sobě přijal. R. 1436 učinil pořízení před obcí, dávaje polovici domu druhdy Walterovského u kostela S. Mikuláše kostelníkům kostela (Kollm.). Měl tu také městiště vzadu za kaplí Sv. Václava, též ondy Walterovské, i odkázal je na opravu školy Svatomikulášské. (Tom. VIII.) R. 1442 mluví se o něm již co zemřelém (domum quae olim Sezemae dicebatur.)

Po Sezimovi máme tato sepsání:

Registrum antiquum Sezemae.

Spisek u desk dvorských ve svazku 30. položený, jejž r. 1459 pan Čeněk purkrabí ukázal úřadu. Toto registrum obsahuje 17 kusů, ježto se týkají dědin manských k soudu dvorskému náležejících (otištěny jsou v Cod. j. b. II. 2 str. 414—416.) Jest to vzácná památka jak právnická tak i jazyková z dob předhusitských.

Kromě toho máme po Sezemovi tyto zápisy, též obsažené ve dskách dvorských sv. 28 a 29:

Liber rationis et devolutionum mei, Sezemae notarii, in quo continentur hereditates et bona ad omagium castri Wissegradensis data (z r. 1406).

Registrum, in quo continentur bona et hereditates ad omagium Wissegradense per regem Wenceslaum donata (z r. 1416.)

Konečně Sazema i tím jest osobou zajímavou, že se nás dochovala podobizna jeho pérem pěkně nakreslená na prvním listě XV. desk dvorských z r. 1414. Jest to první obraz českého právníka (Sedláček Hrady II. 217.)

178. Práva vojenská.

Janovi Hájkovi z Hodětína, jednomu ze dvořenínů krále Václavových, přičítá se sepsání vojenských artikulů českých, jež pod jménem „Práva vojenská“ byla prý prohlášena při obležení hradu Skály u Přestic r. 1413. Životopisná data o Hájkovi jsou tato: R. 1410 byl purkrabím na hradě Protivíně, 1411—1412 podkomořím moravským, 1413—1414 podkomořím v Čechách. R. 1414 jmenován mistrem král. kuchyně. Podkomořím na Moravě stal se ještě jednou (1417), až mu král 1419 dědičně zapsal král. hrad v Písku v summě 500 k. a na městě samém 50 k. berně královské. R. 1420 slove purkrabím na Zvíkově, kdež přebýval i roku 1424. Žil ještě roku 1429, ježto se uvozuje majetníkem domu v Celetné ulici Pražské r. 1416 koupeného; ale již r. 1430 dům ten slove domus olim d. Haykonis de Hodictin (dům Hajkovský, tu kde nyní hostinec u zlatého anděla.) Hodětín podnes statek deskový v Hradecku. Pop. 136.)

Práva vojenská Hodětínova drží v sobě článkův 47. Text nalézá se v Pražském městském kodexu „Chaos rerum memorabilium", odkudž otištěn od Palackého v ČČM. 1828, po druhé ve Výboru II., po třetí od nás v Cod. jur. boh. II. 3, po čtvrté v Tomanově díle „Husitské válečnictví".

Toman popírá předhusitský původ Práv těchto i jest toho mínění, že složena jsou teprvé po válkách husitských, s užitím vojenského řádu Žižkova. Nám je zdá, že Práva ta sahají do časů předhusitských, avšak ne zcela v té formě, jak se máme nyní před sebou; v této formě vznikla teprvé za válek husitských nebo brzo po nich. V Právích mluví se o králi (k naší ruce královské, jiní šlechtici a věrní naši mili), zapovídá se kažení kostelů, klášterů, strojů a nářadí kostelního, což nikterak nehodí se do časů husitských. Některé významy prozrazují vplyv cizí, jako roty-majstr, doly, jimž hebauf říkají. Co se v Právích praví o vozích a jich šikování (16—19 a 24—26), vloženo jest do nich za válek husitských. Závěrečné články dva (46, 47), též k vozům se vztahující, jsou přídavek pozdější, neboť Práva věcně a formalně zakončují se článkem 45tým.

V první polovici měs. září r. 1423 bratr Žižka, chystaje se z Hradecka na Moravu, společně se svými válečnými druhy vydal památný onen manifest, obsahující náboženské názory bratrstva a vedle toho řadu pravidel a stanov vojenského rázu, ježto se vztahovaly jednak ke kázni, jednak k technickému vedení vojska. Z právnického hlediska pozoruhodny jsou čl. 7 (o kořisti), čl. 8, 9, 10 a 11 (o svárech ve vojště, o potyčkách a proviněních, konečně o rozličné nepleše mezi vojenským lidem.) Soudní moc konána od starších volených ze všech čtyr obcí, panských, rytířských, městských a robotěžských

179. Práva t. z. Soběslavská a Staro-Pražská.

V kodexu Staroměstském „Liber vetustissimus privilegiorum, statutorum et decretorum" čtou se mezi četnými jinými spisy právnickými také dva kusy (l. 297—307), jeden slovoucí „Práva Soběslavská", druhý „Práva krále Jana a Karla". Ale i v jiných sborníkách právnických nacházejí se tytéž dva kusy, v Klementinském XVII. C., 22, v Musejním 23, C. 1, v Třeboňském B. 3, ve Vyšehradském a v Kolloredo-Mansfeldovském, ondy Stockholmském. V každém tomto sborníku jsou ty kusy položeny vedle sebe; jen že rukopisy Pražský, Musejní, Třeboňský a Vyšehradský Práva Soběslavská kladou na přední, ostatní na druhé místo.

Práva Soběslavská začínají se slovy: „Za času kniežete Soběslava Vyšehradského stalo se jest svolenie." Vidomo na první pohled, že nelze mysleti na knížete Soběslava ani I. (1125—40) ani II. (1173—78), alebrž že to stvůra z prvních let válek husitských, nejpodobněji z r. 1422, z doby prvního vladaření Sigmunda Korybuta. První otisknul jich, ač neúplně, Hájek ve své kronice. Dobner (Ann. VI. 237) nazval je dobře „monstra legum" a Dobrovský (ČČM 1827), prohlásil je za směšnou stvůru národního záští; ustanovují na př., že zemi v sirobě spravovati má purkmistr Pražský, že město Pražské nemá míti zření k podkomořímu atd.

Zcela jiná jsou t. z. Práva krále Janova, Staropražská, jež v kodexu Pražském sledují hned za Právy Soběslavskými, a poněvadž jsou psána touže rukou, pokládána byla za pokračování Práv těchto Soběslavských. Což omyl. Práva krále Janova dokonce nesouvisejí s Právy Soběslavskými, aniž mají co společného s nimi. Vidno to z kodexu Klementinského XVII. C. 22, kde se podává tento seznam textů: Obdarování krále Jana z r. 1310 a ustanovení krále Karla o vínech a o pořádku řemesel při slavnostech z r. 1351. potom teprv Práva Soběslavská.

Práva Staropražská mají tento úvod: „Leta ot narozenie Syna božieho tisícieho po třech stech desátého, února měsíce, ten úterý před sv. Blažejem", obdarováno jest „Staré Město Pražské od krále Jana, krále českého a polského a hrabie Lucemburského, otce dobré paměti krále Karla, ciesaře římského a krále českého". Avšak stanovy tyto nikterak nepocházejí z dob krále Janových; sepsány jsou po česku na základě nálezů Staropražských ze XIV. věku, teprvé za bouří husitských. Nejvíce materialu vzato ze snešení konšelského asi r. 1380 učiněného; jsou to pravidla konšelům předepsaná: Geseze u. ordnunge, die ein iclicher schepfe halden sol. (Roeszl I. 130.) a hned r. 1413—19 po česku vyložená. Potom následuje řada stanov o rychtáři městském, o písařích a poslích. Třetí část jsou pravidla soukromého práva, načež sleduje dání Karlovo: „Léta od narozenie Syna Božieho po tisíci po třech stech po padesáti prvnieho Karel ciesař římský a král český těchto kusuov jest potvrdil" t. j. o vínech a obchodech vinných, též i o pořádku řemesel, kdyžby král nový do Prahy jel. Dále psány jsou zase různé artikule práva občanského a trestního, na závěrku pak stojí tři kusy pod nápisem: Tyto jsú svobody městské.

Přisvědčí každý, že to nejsou monstra legum, jako ona Práva Soběslavská. Tím se také vysvětluje, že magistrát Pražský až do XVII. věku nezřídka se nimi spravoval. Nesmějí se tedy Práva Janova másti s Právy Soběslavskými, jakž to učinili Roeszler a Emler.

Ostatně i na to musí býti ukázáno, že starší „Práva velikého města Pražského" (Najprvé o konšelech a o lichvě. Viz č. 165, 2.) rozdílná jsou od Práv Staropražských.

DOBA TŘETÍ:
Mezikráloví (1438—1471).

180. Petr Chelčický.

Chelčický byl rodem z Chelčic, kdež tuším dědičně držel neveliký statek zemanský, podobně jako Štítný byl majetníkem vladyckého zboží Štitenského. (Chelčice jsou osada podnes v Prachensku blíž Libějic. Pop. 361.) Farskou osadou byly hned ve XIV. století. Petr v mladosti své, asi r. 1410, dostal se do Prahy, i vzdělával se tu tak jako ondy Štítný. Avšak sám o sobě praví, že jen „malé neb lehké svědectví může o latině vydati", nicméně tolik uměl, aby rozuměl sv. otcům. Tím pilněji vyhledával rozmluv s muži učenými, „věrnými Čechy". O knihách Wiklefových, jenž tehdá hýbaly myslemi, zvěděl více od těch, kdož v nich čtou, než aby sám je byl studoval. „Jakobych je úplně přečetl, tohoť nedím, ale něco málo četl sem, ale více rozmlouval sem o ně s věrnými Čechy, jako jest byl m. Jan Hus, m. Jakúbek, ježto sou nad jiné Čechy rozuměli jim." Mimo tyto dva muže zmiňuje se ještě o nejmenovaném mistru velikém a slavném v učení Pražském, kterýž mu mu zvláště o Svátosti oltářní vykládal ve smyslu církevním. I s farářem J. Protivou, předchůdcem m. Jana Husi při kapli Betlemské, osobní měl styky.

Od Matěje z Janova, kteréhož znal toliko ze spisův, knězem Protivou mu dodávaných, přejal zásadu, že „zákon Kristův bez zákonův lidských přidaných dostatečen jest založiti i spraviti zde na světě náboženství plné křesťanské". Na základě zásady této vybudoval celou soustavu svého smýšlení. Následování Krista bylo mu nejvyšším pravidlem křesťanského života; jen co se ve sv. čtení (v evangelii) nalezá, tomu prostě (t. j. bez přemítání a mudrování) chtěl věřiti. Církevní tradici „doktorův i starých svatých" dokonce zamítal. Tím během došel k názoru, že všeliké užívání moci hmotné neboli světské, natož pak připuzovací a válečné, odporuje křesťanstvu. Z té příčiny důrazně mluvil proti násilnickému řádění Táborů. Předáky náboženského hnutí vinil rovněž tak jako církevníky římské, že meč vložili v ruce lidu pro náboženství a stali se příčinou prolévání krve. Když r. 1419 v říjnu Žižka s Mikulášem z Husi tázali se mistrů Pražských, sluší-li užívati moci branné pro náboženství, a mistři k tomu za jistých okolností přisvědčili, utkal se o to s Jakoubkem v pokoji jeho u Betléma, i ostře se spolu pohádali, tak že ho mistr

pro náhledy jeho o moci až i kaceřoval. Tytéž hádky opakovaly se o rok později, na podzim 1420, po bitvě Vyšehradské, kdež Chelčický rozmluvu měl o to s Martinkem, prorokem Táborským.

Neklid Pražský vypudil ho konečně ze města tak rozbouřeného. Odebral se do zákampí svého na venkov, i zůstával v Chelčicích po všecku dobu válek táborských. Zde se za jeho řízení sestrojila obec pravá křesťanská, jenž se začali nazývati „Bratří Chelčičtí". Tito stoupenci Chelčického co „praví křesťané a praví následovníci církve prvotní apoštolské k válkám a bouřkám nesvolovali, pro horlivou nábožnost a mravnost všecko trpěli jako prvotní křesťané, Žižku a Sirotky nazývajíce poloubratřími, protože prolévali krev". Chelčický stal se takto původem a základem Bratří českých, ještoť bratr Řehoř, patriarcha Bratří těch a jich Jednoty, ujal se myšlénky jeho a uvedl ji ve skutek.

Po bitvě u Lipan, v době mezi r. 1434—36, sepsal Chelčický rozsáhlé dílo své, velevýznamnou „Postillu", kde hned na počátku mluví o ukončení 15leté domácí války a ku konci zmiňuje se o církevním sboru Basilejském. R. 1437—38 uchýlil se k němu mistr Petr Engliš (Payne) z Prahy vypovězený. Sám Rokycana obcoval s ním písemně. R. 1445 složil divohrozný spis „O šelmě a obrazu jejím", výklad to na 17. kap. Zjevení sv. Jana; roku pak 1455—56 dílo „Síť víry pravé". Zemřel u věku dosti pokročilém, asi r. 1460.

Chelčického ovšem nelze počítati mezi právníky vlastně tak řečené; právníkem nebyl, ba nezanechal ani takového sepsání právnického jako Hus. Ale důležit jest tím v dějinách práva v Čechách, že se určitě a rozhodně prohlásil pro zákon božský v Písmě uložený a proti všem zákonům lidským. Na zákony lidské prudce zanevřel, dokladaje, že se staví na místo zákonů božských, k zatemnění a k zemdlení těchto. Zároveň dokazoval, že zákon Boží dostatečen jest ke všeliké správě života lidského. Tyto názory méně se zračí v rozpravě „O základech zákonů lidských", jako ve knize „Síť víry" řečené. Křesťanství jest živel ducha, jest říše svobody, kde člověk samoděk se nese k dobrému, kdež ani odporu ani nepořádku, tudíž ani puzení a nucení, ani rozbrojů ani bouří. Pohanství naproti tomu že pochází z těla, i jest plno nepokoje a zlosti, pročež musí puzeno býti ku pořádku, aby pokolení lidské aspoň v časném dobrém těla i statku zachováno bylo. K němu výhradně vztahuje se moc světská připuzující, kterážto může odjíti život, ale vůle přenésti v jinou nemůž. Protož všecka vláda světská pochází od hříchu, jest zlé, ačkoli proti zlým nevyhnutelně potřebné. Buďtež křesťané, a nebude vám potřebí ani králů ani pánů dle obyčeje pohanského.

Spisové Chelčického obsaženy jsou dílem v rukopisech ještě nevydaných, nebo v tiscích již za XVI. věku pořízených Olomoucký rukopis universitní (I. G. 18) asi z r. 1445 obsahuje mezi jinými kusy také „Řeč o základu zákonů lidských", kdežto „Síť víry" tiskem vydaná již r. 1520 na klášteře Vilémovském.

181. Studium práva.

Předmětem právnických studií za prvních dob učení Pražského bylo právo církevní a v službě tohoto práva také právo římské, jakožto právo

občanské. Převraty náboženskými a politickými v Čechách práva tato a tudíž také i studia tato pozbyla praktické důležitosti své. Neminula sice právomoc arcibiskupská ani působnost duchovního soudu arcibiskupského, ale byly to jen trosky předešlé moci. Dobře tedy mohl Všehrd (konec XV. stol.) říci: „Ještě jiný súd jest v zemi české; ale o tom lépe a pravěje móž povědieno býti, že jest byl, nežli že jest nebo že bude; ten slove duchovní, na kterémž arcibiskup Pražský s svými preláty sedal jest".

Škola juristská zanikla hned v prvních bouřích husitských a v dům její v Celetné ulici uvázala se hned r. 1420 obec jakožto ve zboží opuštěné r. 1433, jak zpráva jest, nacházela se již v rukou soukromých.

Po válkách husitských zmáhala se důležitost a váha práva městského, též i práva zemského, kteréžto obojí právo od těch dob spočívalo na základech čistě domácích a panovala při něm výhradně jednací řeč česká. Že pak učení právnického na universitě nebylo, učili se právům těm v praxi i bylo mnoho těch mezi artisty, že se obraceli ke službám v úřadech, naučice se právům v úřadování samém, jakž toho zjevný příklad poskytuje Prokop bakalář, písař Novoměstský (viz č. 182).

Juristská universita nepovstala více; ale ani na obecné universitě fakulta právnická nedošla života; obecné učení v XV. věku obmezeno bylo skoro výhradně na fakultu artistskou. Kdo se chtěl vzdělati ve právu římském a církevním, tomu bylo obrátiti se zase tak, jak to bylo před založením učení Pražského — do ciziny. Nicméně nutila obecná potřeba k tomu, aby se jakožtakož učilo právům. Té úlohy dostalo se Prokopovi z Prahy bakaláři ve svob. uměních.

182. Prokop bakalář.

Procopius de Praga — tak se psal Prokop bakalář — narodil se v Praze něco před r. 1390; když se r. 1410 stal bakalářem na učení Pražském, byl patrně nejméně 20 let stár. Promotorem byl mu m. Jan Hus. Dobu válek Husovských přetrval tuším v Berouně nebo spíše v Praze, kdež ho r. 1434 shledáváme být královým hospodářem v králově dvoře na Zderaze. Byl spolu menším písařem Novoměstským. Za písaře i spolu za správce školního chtěli ho míti Berounští, ale Novoměstští nepustili jej. R. 1435 dostal od nich dovolení, aby přebýval v domě Opavském (nynějším ústavu hluchoněmých, proti Slovanům). Dům tento za válek a jmenovitě dne 6. května 1434 tak byl sbořen a spustošen, že v něm ani obyvatelů ani hospodáře nebylo. I žádal Václav kníže Opavsko-Hlubčický, aby Prokop se tam vstěhoval a budovu jakž bude moci, spravoval a opravoval. Novoměstští přáli mu tam požívati vinice, kterouž založil. Že pak na dům z vlastních peněz vynaložil do 15 k. gr., ponecháno mu r. 1441 od knížete užívání až do uhrazení všeho nákladu.

Menším písařem Novoměstským zůstal Prokop až do r. 1439, kdež se stal písařem vrchním, protonotářem Nemalých zásluh získal si o obec, že pilně dbal o shledání a zachování listin Novoměstských. R. 1444 ptal se ho kníže Václav po nějakém „tovaryši" v alchymii dospělém. Tím dle

náhledu Tomkova poněkud se vysvětluje, že dům Opavský později nazván domem Faustovým, ješto pán toho domu, kníže Václav, s oblibou zanášel se tajným uměním alchimistickým. R. 1448 přikoupil Prokop dům nejblíže vedlejší v pořadí rynkovním i držel jej celých deset let. Později koupil dokonce i v další řadě druhý a hospodařil v něm po dvě leta, až do roku 1460. Zatím náklad na dům Opavský vzrostl na 50 kop i držel jej Prokop v této summě dále.

Prokop, jsa horlivým hospodářem, velikou měl zálibu v kupování pozemků k hospodářství se hodících. V okolí Vyšehradském koupil r. 1450 u jezírek při silnici Táborské vinici a jinou za branou Koňskou. V podhradí Vyšehradském koupil r. 1457 dům při Botíči s loukou a náhonem; zdělal tu rybníček vedle náhonu. R. 1451 zjednal si kupem vinici v tu stranu ke sv. Prokopu, r. 1454 dům „na Zbiroze" v hořejším Novém městě. R. 1462 koupil dvoji usedlost u Botíče k Nuslím a r. 1463 zahradu a chmelnici u sv. Pankráce, kdež pod Kavčí horou měl již koupeny paloučky a močidla neboli jezírka v Podolí, památné ono místo z bojův o Vyšehrad. Zápis ze dne 16. list. 1463 podává úplný přehled všeho majetku Prokopova (Mareš, Ars dict. 8).

Jinak ze soukromého života Prokopova víme jen, že za manželku měl Marketu sestru Jana Ševce. S ní zplodil syna Jakuba, r. 1463 ještě nezletilého, z čehož soudíme, že se mu zrodil ok. r. 1445.

Zemřel nepochybně r. 1482, u vysokém stáří skoro 90 let.

Podobá se že Prokop mezi l. 1457—1470 mnoho obcoval se slovutným opisovačem literních památek, Oldřichem Křížem z Telče, jenž r. 1457 stal se učitelem na škole Vyšehradské, r. 1459—63 konal studia bohoslovecká, r. 1463 vysvěcen na kněze a roku 1465 učiněn kanovníkem Vysehradským. Křížovi tomuto máme děkovati, že r. 1455—56 opsal Prokopovu Rhetoriku a r. 1476 jeho Novoměstskou kroniku.

Prokop byl věrným katolikem i zůstal ním po všechen čas svého života, tak že se ho v ničem nedotkly roztržky náboženské v zemi. Jako jinoch svědkem byl velikého rozporu v církvi české, ale ještě co stařec vzpomínal na ten děj s hořkostí velikou (sub rege Wenceslao perfida Wiklefistarum insania ortum habuit). Příznivcem církve zůstával po celý dlouhý život svůj. S kapitulou Vyšehradskou zachovával věrné přátelství. O kostel sv. Trojice pod Slovany pečlivě se staral. Vykonával při něm patronát a znamenité jmění své odkázal kostelu tomuto, kdyby syn jeho v nezletilosti zemřel. Na samém sklonku svého života r. 1473 věnoval témuž kostelu vinici u sv. Prokopa. (Řečený kostel zprvu zasvěcen byl sv. Antonínu, ale Prokop dal jej přestavěti a na jmeno sv. Trojice vysvětiti, z kteréžto příčiny dostalo se mu tušim r. 1460 práva podaciho). R. 1476 dosadil tam kanovníka Vyšehradského, Ondřeje z Budišova. V obecenstvu povstalo odtud domnění, že chce kostelík ten vpraviti do rukou kapituly Vyšehradské. Kapitule odkázal všechen svůj majetek nad Botíčem, pokudž jej držel zákupem, a to beze vší náhrady.

Vedle úřadu svého a vedle studií právních Prokop rád se také zanášel dějepravou českou. Zůstaly po něm dvě památky dějepravné: „Nová kronika Prokopa písaře Novoměstského“, dílo pohříchu necelé. Zachovaly se toliko dva kusy vypravování veršovaného, při čemž doloženo „Toto z Prokopovy Nové kroniky písaře Novoměstského.“ (Ruk. Mikulovský č. 175). Není nepodobné, že z kroniky té pocházejí také verše: Král Přemysl Otakar a Záviše, pak O válce s Uhry 1468—74. Druhý spis historický slove „Cronicon Procopii notarii Pragensis“ i jedná o počátcích učení Husova až do roku 1419. (Otisk u Höflera: Geschichte der husitischen Bewegung in Böhmen 1856.)

Měl pak Prokop bakalář soudruha v dějepisectví též Prokopa, též písaře (ale Staroměstského 1479—98), též katolika. Ten rodem byl z Hory, v Praze pak slul „Od pěti korun“. Jeho a ne Prokopa bakaláře žádal pan Bohuslav z Lobkovic o kroniky a letopisy české.

V historii práva českého Prokop zaujímá místo jedno z předních, ješto za krále Ladislava Pohrobka a za vladařství Jiřího z Poděbrad s přivolením mistrů četl na universi o soudním řádu městském (1451—1453). Z přednášek těchto vzešlo vzácné právnické dílo:

Praxis et cursus cancellariae civilis.

Spis tento činí pátou část obšírného díla Prokopova, jenž slove Rhetorica. V úvodu jedná autor o právu vůbec a o právu zvláště. Právem rozumí „artem, per quam discernitur bonum a malo, aequum ab iniquo.“ Právo in specie jest přirozené (naturale) a dané (positivum). Přirozené pochodí od boha i jest dokonalé a neproměnitelné, kdežto právo dané, pochodící od lidí, jest nedokonalé, změnitelné. Jinak právo dle předmětův dělí se na přirozené (naturale), mezinárodní (jus gentium) a občanské (civile). Občanské zase dvojí jest: Soudní (judiciale) a trestní (poenarum).

Následuje rozprava o knihách městských, jenž jsou: Liber manualis. Liber memorialis seu authenticus a Liber rationum, pak Registrum hereditatum, Reg. bernarum, Reg. censuum a Liber personarum.

Způsobilost svou dokázal jednak Pr. svým obecným vzděláním, ješto znal Ovida, Vergila, Cicerona, Esopa, Terentia, Statia, pak Boniface Veronského, Tibina Drážďanského, Eneáše Sylvia, Vavřince z Březové, Wiklefa, Instituce Justinianovy, práva císařská (leges imperiales), práva hor viničných a dekretaly papežské; jednak že si jako písař městský zjednal neobyčejnou praktickou známost práv městských a řízení městského, ve kterémžto směru sotva měl v Čechách sobě rovného.

Liber manualis je k tomu, aby písař městský zapisoval do něho všecky důležitější případnosti (Liber manualis dicitur ille, in quo indifferenter acta coram consulibus notantur et hoc Manuale potest omnium librorum civilium praecedenter acta continere). Byla to tedy kniha, jak bychom nyní řekli, protokolární. Liber memorialis seu authenticus slouží k tomu, aby se do něj zapisovali testamenty, smlouvy, věna, spolky. Rovnajíc se dskám dědinným, chována jest kniha tato pod třemi klíčemi. Vklady v ní obsažené měly moc právní. Liber rationum t. j. kniha účetní pro důchody a výdaje obecní, jak se za kterého ze 12 konšelů měsíčně dály. Registrum

hereditatum určeno bylo záznamům zboží nemovitého při obci, dvorův a domů, sloužíc za základ berni obecní. Registrum bernarum obsahovalo poplatky a berně k obci. Liber censuum t. j. kniha obecních příjmů na úrokách. Liber personarum t. j. seznam osob za měšťany přijatých.

Jiné knihy byly: Liber judicialis, Libellus sententiarum a Liber proscriptorum.

Do knihy soudní (judicialis) zapisovány jednotlivé výkony soudního řízení (in eo formae judicii, sc. citatio, libellus, litis contestatio et hujusmodi describuntur). Libellus sententiarum obsahoval nálezy, in quo sententiae inter partes per consules et ab utraque parte acceptae et laudatae ad futuram memoriam describuntur. Liber proscriptorum jest kniha psanců.

„Rhetorica" zachovala se v rukopise Klementinské bibliothéky I. F. 16, pochodíc z ruky Křížovy v klášteře Třeboňském.

Samostatně nalezá se Traktát pátý „Praxis" v ruk. kap. Svatovítské K. XXXIV., kterýžto rukopis bezprostředně pochází od Prokopa, obsahujíc mnoho osobních poznámek jeho. Totožnost „Praxí" s pátou částí Rhetoriky zjistil prof. dr. Ott.

Jiné dílo Prokopovo sahající do oboru práva jest Ars dictandi, t. j. návod ke skládání listů nejen posílacích, ale i právních. Jsou tu rozličné písemnosti ze skutečného života vzaté, ku kterým se řadí obšírnější naučení methodické. Písemnosti právní psány jsou po česku, kdežto při listech posílacích užito též latiny. Vzácná jest ona částka, která pojednává o titulaturách osob jak duchovních tak světských. Tím se Ars Prokopova stala předchůdcem a vzorem pozdějších Titulářů a Formulářů.

Text zachoval se v opise Oldřicha Kříže z Telče. Sepsání samo připadá do l. 1467—80. Vydán jest 1900 od Marše: Prokopa písaře Novoměstského „Ars dictandi".

183. Bohuslav ze Zvole (Zvolský) a Prokop z Plzně, řečený Smutek.

Bohuslav ze Zvole práva studoval 1440—41 ve Vídni i stal se tam doktorem in decretis 1443. Jsa raddou při dvoře krále Ladislava Pohrobka povolán jest 1454 na biskupství Olomúcké. Biskupem zůstal až do své smrti 1457 (juris pontificii et ipse consultus, regisque L. consiliarius). Byl prý otráven.

Zůstaly po něm spisy:

Tractatus scolastici super libros Decretalium.

(Ruk. Olom. univ. ve 4 dílech z bibliothéky Kartouzské v Dolanech. Procházka Comment. 220).

Vocabularium juris.

(Bibl. univ. Olomúc).

Mag. Procopius de Plzna, dictus Smutek, byl bakalářem práv, 1453—76 kanovníkem Pražským, 1470 děkanem Klatovským, arcijáhnem Plzenským, později Pražským 1473—76. R. 1457 daroval Hilariovi kodex nyní v kap. bibl. chovaný: Hic liber donatus est mihi Hilario pro anima bonae memoriae mag. P. d. P. (Schulte CCXV). Obsah: Wilhelmi Herborg Conclusiones dubiorum Rotae Romanae a Repetitorium juris.

184. Johannes de Rabstein.

Slavný kancléř krále Sigmunda a Jiřího, rytíř Prokop Pflug z Rabsteina, měl bratry dva, Jana staršího a Jana mladšího, kterýmžto všem napospol nový erb dán od cís. Fridricha r. 1452. Jan starší zemřel již r. 1457. Osobnost jeho tím jest zajímavá, že zpráva o jeho úmrtí zapsána do rukopisu Štítného díla „Naučení křesť." z r. 1460. Mladší oddal se studiím a stavu duchovnímu. Práva studoval v Pavii pod Janem de Grassis professorem, kdež se stal horlivým a zdatným příznivcem staroklassicismu. Nejstarší zmínka děje se o něm r. 1444, v listě Aeneáše Sylvia, přítele Prokopova; doprošuje se tu Aeneáš kancléře Šlika, aby Jan obdržel faru Budějovskou. Zdá se však, že hodnosti té nedosáhl; aspoň o tom není zmínky r. 1446. R. 1447 ucházel se Prokop o proboštství Litoměřické pro něho, a to u samého papeže, ale ani tentokráte nestalo se jim po vůli, ježto proboštem Litoměřickým r. 1453 slove Jan Papúšek. Za to se v těch časích objevuje Jan z Rabšteina purkrabím Vyšehradským. „Uprosil sem — píše Prokop — bratru svému, knězi, probošstvie Litoměřické"; i žádá pana Oldřicha z Rožmberka, aby jemu raden byl i pomocen k tomu dispensací, „že móž všelikaké obroky držeti světské".

R. 1454 nalezáme Jana opět na studiích v Bononii; zapsán tu co člen akademického národa germanského. Dal dukát zápisného. S ním tam zároveň byl Jacobus de Narth, plebanus in Crupka Prag. diocesis. V matrice slove praepositus Wissegradensis, supremus cancellarius regni Bohemiae, avšak hodnosti proboštské dostalo se mu teprvé později. Do Čech vrátil se jakožto doktor, i byl na to nemálo pyšným. Proboštem Vyšehradským stal se r. 1457 i uveden v ten úřad duchovní, se kterýmž spojeno bylo kancléřství české, samým králem Ladislavem. Téhož roku stal prý se také kanovníkem Pražským. Ačkoli volbě krále Jiřího dne 2. března 1458 nepřál, objevuje se přece v nápotomních letech oddaným přívržencem, ano důvěrníkem jeho. Tak již na konci téhož roku poslán od nového krále k papeži slibovat poslušenství, roku pak 1462 byl v průvodu králově na sjezdu Budějovském a později na sněmu v Praze, kdež latinskou řeč legáta Fantina vykládal po česku. Poslán opět s listem od krále do Říma, odkudž se ihned vrátil zase s novým poselstvím papežovým ku králi. V následujícím zápasu krále Jiřího s Římem pracoval tak jako Vratislavský biskup Jošt z Rožmberka k tomu, aby věci nedošly do krajností; když pak viděl nezbytí i musil se rozhodnouti buď pro Jiřího buď proti němu, opustil Čechy (asi počátkem 1464). V cizině meškal až do r. 1468; pobýval patrně v Římě i pracoval seč byl pro dobré královo. Do Čech vrátil se v letě 1468; již dne 6. září sídlel v Prachaticích. Zde, v zátiší Prachatickém, skládal znamenité dílo své latinské „Dialogus", i dokonal je asi koncem ledna 1469. V Prachaticích psal se „Johannes dominus de Rabenstein, Wissegradensis praepositus, regni B. cancellarius supremus, sedis apostolicae protonotarius et referendarius, doctor etc. (Bylť Prachatice starým majetkem kapituly Vyšehradské.) Konečně nezbývalo mu jakožto prelatu katolickému než přidati se zjevně a zřejmě ke straně proti krále Matyáše uherského. Pobýval střídavě při dvoře Matyášově a v Pra-

chaticích. Ještě roku 1473 konal poselství Matyášovo do Slezska, odkudž vraceje se jat jest od Čechů na Moravě, načež vyplacen byl od krále 4000 zl. Brzo potom zemřel v Budíně (18. list. 1473).

Znamenitým spisem Janovým jest Dialogus r. 1469 sepsaný, v Děj. Palackého IV. 2. str. 583 dd. v českém překladě otištěný. Věnován jest slovutnému práv znateli, Janovi Grassovi, mistru a učiteli Janovu. Jest to rozmluva mezi Janem ze Vlach se vrátivším a panem Zdenkem ze Sternberka, Vilémem z Rabí a Janem ze Švamberka, mistrem křížovníků Strakonických, o politickém stavu země české.

185. Biskup Jošt z Rožmberka.

Jošt (Jodok) narozen jest r. 1428 co druhý syn Oldřicha Rožmberského a Kateřiny roz. z Wartmberka. Od prvních let ustanoven a vzděláván byl za kněze. Na kněžství vysvěcen jest dle jedněch r. 1448 co jinoch dvacetiletý, dle jiných r. 1453, dne 26. srpna, a to s dispensí papežskou, v Salcburce. Byl též infulován. Slove v ten čas mistrem generálem řádu sv. Jana Kř. domu Jerusalemského v Čechách, v Polsku, Slezsku, Moravě, Rakousích, Štyrsku, Korutanech a Krajině, též konventu Pražského konec mosta převorem (mistrem Strakonickým). Po smrti biskupa Petra Nováka zvolen jest k odporučení krále Ladislava a s dispensí papežskou v únoru r. 1456 za biskupa Vratislavského.

Velmi zajímavý jest list krále Ludvíka francouzského ze dne 15. července 1464, jímž byl Jošt raddou královského rodu francouzského jmenován: Notum facimus, quod nos ad plenum informati de probitate, scientia, plurimisque virtutum meritis, quibus dilectus consanguineus noster, Jodocus de Rozmberk, episcopus Wratislaviensis et dux Grotkoviensis, merito commendatur, ipsum de nostra certa scientia in consiliarium nostrum tenore praesentium recepimus etc. Datum apud Noville prope Arquice die XV. mensis Julii a. d. 1464 et regni nostri tertio.

Králi Jiřímu byl Jošt dosti náchylen, maje vždy naději, že se podaří spůsobiti mír mezi králem a papežským stolcem.

Zemřel na svém biskupském zámku Nise, jejž byl sám nákladně vystavěl, ranním jitrem dne 12. pros. r. 1467 i pohřben v kathedralním kostele Vratislavském. Vir erat hic staturae altae, caput, oculos, ossa habens grandia, corpore crassus, eloquentia, literatura atque prudentia singularis; animi magni et liberalis. — Jidec byl prý velký i ztloustnul tak převelice, že nemoha dobře státi, sedě v kapli své četl mši sv. — Vitae continentis et nitidae; virorum doctorum et virtuosorum specialis promotor ac zelator; nec alios quam hujusmodi viros ad praelaturas et beneficia promovere consuevit.

Letopisové čeští zaznamenali o Joštovi, že jest se často chlubil, říkaje: „Jižť sem mezi Čechy sekerku uvrhl, kteráž se z nich ne brzo vyřeže.“ Ale tomu odporuje, jak se sám choval v rozkolu náboženském v Čechách. Byl ovšem přísný katolik, ale spolu horlivý milovník své vlasti. Že si přál, a to právě ku prospěchu vlasti, jakž on tomu rozuměl, jednoty českého království s církví římskou, kdož by to nepochopoval? Této jednoty přál si biskup také i z příčin politických: „Kdyby Čechové na dvé i na více

stran se rozdělíce, sami sebe hubili a kazili, cizozemci by se z toho radovali a rádi by nás dorazili a zemi roztrhli, jehož toho Buoh uchovaj!"

Jošt zanechal dvě sepsání:

Spis o spravedlnosti a nespravedlnosti a Povaha křesťanské spravedlnosti. Otisk ve Výboru z lit. české II. 730. Samo sebou bez valné ceny, ale zajímavo zručností biskupovou ve tvoření rčení příslovných.

Přísloví právnického rázu nalezají se zde i v jiném sepsání jeho: „*Třinadcte šprochuov vajovských*", jako:

Ktož má jistotu a dá sě na lidi, ztracuje polovici.

Míra ve všem najlepšie.

Zlosyn najde zlosyny a dobrý nebude bez družiny.

Zachovávejme starodávnie řády, neříkajíc: „Když máme města a zemany jim odtrhnem (t. j. od pánů), tedy je podtrhnem a zatrhnem!"

Dobře vieme, že viec zeman než pánuov, a viec měšťan než panoší, a najviec sedlákuov.

Lidé lépe tomu rozumějí, což vidí, než co slyší.

Stálost pravdy a neustupnost křivdy tvrdé boje mívají.

Protivenstvie zkušuje lidi jako oheň zlata.

Ohně nelze upáliti, vody utopiti a větru zadusiti — a pravdě zahynúti.

Dobrý stojí a trvá bez pohaněnie jako kostka.

Komuž třeba čeho, odváží se všeho.

Ktož sě bojí chřestu, nechoď do lesů.

186. Gregorius de Heimburg.

Řehoř z Heimburka pocházel ze šlechtické rodiny franské i narodil se tuším ve Würzburce v první léta XV. věku (patria Francum orientalem); proto také Celtes, sám rodic z té krajiny, Řehoře nazývá krajanem, ne-li dokonce příbuzným. Řehoř nikdy se nepíše sám „z Heimburka", než vždy jen „Heymburg" nebo „Heimburg". Aeneaš Sylvius jmenuje ho „Heimburgensis", „Hamburgensis", listiny papežské pak dávají mu název „de Haymburk".

Prvního vzdělání nabyl doma, i věnoval se studiím právnickým, vedle toho také filosofickým i humanistickým, ve kterýchžto oborech vysoce vyniknul nad všecky vrstevníky své. Zvláště proslavil se řečněním, v čemž mu nikdo nebyl roven. Roku 1430 získal doktorské hodnosti obojího práva (utriusque juris), byv již před tím činný co přítel právní (1428). R. 1431 nalezáme ho v Basileji při obecném sněmě církevním. Zde se seznámil s mladým Aeneášem Sylviem Piccolomini, sekretářem kardinala Capranika. Aeneáš, povolán za člena výboru poradního duodecimvirorum, vzal Řehoře do služeb svých, vřele uznávaje řečnického ducha a bohaté právnické vzdělání jeho (tam facundia clarus, quam juris scientia praestans). Zde se v Řehořovi zakotvilo přesvědčení vládě papežské odporující, avšak nikoliv církvi samé nepřátelské.

R. 1433—35 povolán jest za městského syndika do Normberka, ve kterémžto postavení setrval až do r. 1460; avšak byl víceji porádcem práv-

nickým než úředníkem slovutné obce té. V Normberce velice byl činný co rozšiřovatel vzdělání staroklassického, humanistického, spolu s jinými vzdělanci Normberskými. V zimě r. 1438 nacházel se zase v Basileji, a to jakožto člen německého poselství ke koncilu. R. 1443 sepsal a vydal spis protipapežský: Confutatio primatus papae. R. 1451 měl skvělou řeč o studiích humanitních na cís. zámku v Závídenském Novém Městě, ku které mu gratuloval sám Aeneáš, t. č. biskup Terstský, řka, že Řehoř studia tato, po tu chvíli výhradně jmění Vlach, přenesl do Němec a že je zastupoval řečnickým uměním právě italským.

Mladý král českouherský, Ladislav, přivolal ke dvoru a do služeb svých doktora Řehoře, tak že při dvoře pobýval v Uhrách, v Bělehradě a r. 1457 ve Vídni, kamž byl král zavezl zajatce svého Matyáše Korvína, mladšího bratra Ladislava Hunyada. Za těch dob sblížil se s Jiřím z Poděbrad, s Rokycanou, s hrabětem Oldřichem Cilským, s bratry Hunyadovci, s Janem Vítězem, arcibiskupem Střehomským. Náhlým úmrtím mladého, nadějného krále (23. list. 1457) přetrženy jsou svazky Řehořovy se dvorem a takž jej brzo potom (20. ledna 1458) nacházíme ve službě arc. Albrechta rakouského, r. 1459 pak ve službách arc. Sigismunda tyrolského, kteréhožto roku držán pověstný sjezd Mantovský, za přítomnosti pap. Pia II., druhdy Aeneáše Sylvia, Řehořova ondy přítele. Papež ten velikou chválu vzdal právnickému vzdělání Řehořovu, an dí, že byl „scientia juris ac facundia inter omnes Germanos facile princeps", avšak za své protipapežské smýšlení postižen Řehoř kletbou. Roku 1466 vstoupil do služeb krále Jiřího. Shledal se tu muž papežskou kletbou stížený se králem podobně od stolce papežského kletým.

Král získal Řehoře prostřednictvím zetě svého Albrechta, vévody saského. Neušlo Jiřímu, že Řehoř r. 1465 samochtě ujímal se záležitosti královy v Římě, listem ke kardinalovi Karvajalovi psaným. Poč. června přijel v průvodu spomenutého zetě králova přes Míšeň do Prahy. První spis z jeho péra k obraně králově proti papežskému stolci vyšlý bylo psaní obšírné ku králi Matyášovi uherskému, dílo mistrovské, jenž způsobilo znamenitou sensaci (getichtet durch M. Heimburg in latein sehr schöne, scriptum grave et quantum genius saeculi patiebatur, imo supra saeculi genium elegans.) Psaní toto uvodil král knížatům i městům, jako bisk. Tasovi Olomúckému, knížatům slezským, městům slezským, knížatům bavorským, králi francouzskému ve známost. V dubnu 1467 drženo shromáždění v Praze, před výpravou poslů královych do Říma, kdež král četl spis Řehořův textem českým. Text latinský čtyrmi notáři ověřený odeslán do Říma.

Král Jiří listem ze dne 1. června 1469 dal Řehořovi panství Chvatěrubské nad Vltavou se statkem Nelahozevesským. Slove tu Řehoř Gregorius Haymburch, leerer beyder rechten, unser heymlicher rat u. lieber getrewer...

Po smrti králově (1471) pojal Řehoř plán, osiřalou korunu zjednati vévodovi Albrechtovi saskému, zeti královu, i vyzval jej, aby osobně přijel do Čech. Zatím jemu samému nebylo přáno, aby déle zůstal v Čechách. Bylo mu zakoušeti mnoho protivenství, právě tuším pro kandidaturu Al-

brechtovu; dostalo se mu až i výpovědi ze země. Tu se obrátil do Drážďan, a když ani tu pro kletbu před duchovenstvem neměl pokoje, do zátiší Tharandského, aby tam žil v úkrytu. Přátelé jeho snažili se, aby klatba naň vznesená minula, což se konečně také povedlo, an papež Sixt IV. na jaře r. 1472 přání tomuto vyhověl. Řehoř sám v měsíci srpnu téhož roku zavřel oči v Drážďanech. Nápis na hrob dán mu latinský:

Hic jaceo, Heimburgus patria, qui primus in oras invexi leges caesareosque libros. Romanae praesul me condemnaverat urbis, Concilium dixi quod sibi majus erat.

Veškeré spisy jeho vydány jsou pod názvem Scripta nervosa juris justiciaeque plena ve Frankfurtě r. 1608.

187. Hilarius de Litomerzicz.

Hilarius, podle přídomku rodic Litoměřický, nar. se dle jedněch r. 1411, dle jiných r. 1413. Do Prahy se dostal dosti pozdě, po skončení válek husitských, r. 1445, tedy již co muž 34letý. V Praze stal se chovancem kolleje Rejčkovy na Starém Městě. R. 1447 učiněn bakalářem a r. 1451 mistrem svob. umění. I jal se čísti na fakultě filosofické a přitom se připravoval na kněžství. Učinil tak návodem Rokycanovým, kterýž ho na svůj groš poslal dokonce do Italie, aby tam dále studoval a kališníky české proti útokům bránil. Zatím ve Vlaších stal se ze Šavla Pavel; opustil kališníky nadobro a převrátil se na nejurputnějšího protivníka strany podobojí. Ve Vlaších dosáhl doktorství v dekretích na universí Bononské, ač není zapsán v matrice akad. národu německého, ku kterémuž počítali se Čechové i Moravané. Humanistických studií si tam nevšímal, dbal toliko o theologii. Již r. 1453 učiněn jest kanovníkem Pražským, kterýmž jmenuje se r. 1454 v Padově. Navrátiv se do vlasti, chtěl čísti na universitě, asi 1455, ale po čtyrech letech musel toho nechati, ježto professoři se usnesli, že na universí nesmějí přednášeti než vyznavači podobojí. Hilarius upevnil se zatím v kapitule, r. 1461 stal se děkanem kapitulním a r. 1462 spolu s doktorem Janem z Krumlova (viz č. 188) administratorem arcibiskupství. Téhož roku papež Pius II. (Aeneáš Sylvius) zavrhnul kompaktáta Basilejská. Král Jiří dbal, aby se mezi kněžstvem zjednalo narovnání, ale snaha tato byla jak toho roku, tak i r. 1464 marna. R. 1463 stal se Hilarius kustodem sv. Kříže ve Vratislavi. Odpor proti králi od něho podněcovaný měl za následek, že administrator arcibiskupství vypuzen z Prahy do Plzně. Tu se stal zřejmým odpůrcem královým; popouzel proti němu kde koho, ano r. 1467 byl až i v Normberce, aby tam pomoci hledal proti králi. V lednu 1468 vykonal cestu do Říma a v srpnu vrátil se odtamtud co plnomocný kommissař ve věcech víry v Čechách. Tu se spojil s Matyášem králem uherským, jehož navštívil v ležení u Třebíče. Ale vrátiv se na konec prosince do Plzně, náhle onemocněl a dne 31. pros. zemřel, byv prý otráven. Pochovali jej v kostele sv. Bartoloměje.

Spisy od děkana Hilaria složené jsou theologicko-polemické, zejména traktát o přijímání podobojí, kteryžto spisek ještě r. 1494 Bohuslav z Hassišteina odporoučel mistru Všehrdovi ku čtení (volumen non contemnendum.)

Hilarius měl mezi svými knihami:

Librum sextum Decretalium (ego H. de Lithomerzicz, artium et decretorum doctor, emi Bononiae in studio pro xi florenis (et legavit eum ecclesiae Pragensi. Schulte.)

Kodex kap. Pražské J. XLV. pap. z XV. stol., kdež obsaženy Conclusiones dubiorum rotae Romanae (Viléma Herborga), Repetitorium juris (Schulte 215.) Kodex tento dán byl Hilarovi „pro anima bonae memoriae mag. Procopii de Plzna 1457" (viz č. 183).

Constitutiones Clementis V. papae (Cod. kapit. Pr. Na perg. ve fol. z XIV. stol.) a „Clementinae scriptae in domo praepositi Wissegradens's per Hilarium de L(ithomerzicz.). Konečně Formulae sententiarum.

188. Kruh právníků Krumlovských.

Krumlov, hlavní a sídelní toto město panství Rožmberského v polednich Čechách, byl jak známo hlavní oporou katolíků za válek husitských. Tam i po ukončeni válek těchto, pod mocnou ochranou Rožmberků. utvořilo se středisté kruhům katolickým; zejména pak juristům, kteří právnického vzdělání svého hledali ve Vlašich, hlavně na universitě Padovské. Ze 2. pol. XV. věku uvozují se mužové tuto jmenovaní, že patřili do kruhu tohoto:

Wenceslaus de Crumpnaco (Václav Hněvsín z Krumlova.) Studoval před koncem 1. polovice XV. stol. na universí Padovské; také prý v Paříži; aspoň opis traktatu De signis haereticorum a De signis Wikleffistarum nadepsán jest „editus in universitate Paris". (Boh. docta III.) Pilným opisovačem byl záhy, zvláště kněh právnických. Tak za svých studií v Padově opsal sobě díla dvě: Volumen grande in I. librum Decretalium, kde na závěrku: Finis hujus partis per exc. utriusque juris interpretem d. Jacobum de Zochis civem Patavinum praeclarissimum; scriptus et reportatus per W. de Crumpnau in scholis in lectione ordinaria a D. 1445 (Boh. docta II.). — Prosdecimova (civis Patavini de comitibus Pictavinis) nadepsané: Commentarius in librum II. Decretalium Gregorii IX. (pap. 1227—41). Dílo to má dva svazky; první označen jest slovy: „Lectura Wenceslai doctoris decretorum, propria manu in scholis Paduanis dom. Jacobi de Zochis" (jinak de Ferraria, juris utriusque doctoris); druhý pak: „Wenceslai de Crumpnaco, d. d. decani Prag., liber Paduae conscriptus propria manu." — Třetí dílo byly „Glossae in regulas juris". (Ruk. kap. Pr., psaný rukou Václavovou. Ott).

Kanovníkem Pražským stal se ještě před r. 1450 a již r. 1452 byl děkanem kapitulním, ve kterémžto postavení spolu s doktorem Mikulášem z Krumlova volen za administratora Pražského arcibiskupství (1453—58), až pak r. 1458 sám jediný postaven v administrací od nového papeže Pia II., Aeneáše Sylvia, se kterýmž se byl tuším znal hned r. 1451 z Krumlovské návštěvy; již roku 1453 vyzývá ho Aeneáš, aby zmužile ve všech těžkostech vytrval. K inthronisací papeže toho schvalně jel do Říma i učiněn tu familiarem a kaplanem papežovým, též i auditorem sacri palatii. Z Říma mnoho vzácných rukopisů darem přivezl i odkázal kapitule.

V kodexu kap. Praž. (Schulte LXXXV) čte se vloženo pojednání dra. Jakuba de Zochis de Ferraria „De poenitentia et remissionibus" a tu na závěrku připsáno: Finitum est opus a. D. 1457, pridie s. Franc., in exilio, nad tímto pak posledním slovem červeně doloženo „in Crumlow", tak že

z toho souditi lze, že dr. Václav z Prahy odešed meškal toho času na Krumlově. Zemřel r. 1460 smrtí náhlou, byv prý otráven. (Truhl., Poč. 23).

Příbuzného měl Jana, jenž jsa školárem Pražským 1451 v Plzni od administratora Kladrubského kláštera obdržel litteras formatas, aby mohl přijmouti svěcení na kněžství. R. 1455 kanovníkem Pražským.

Po tomto příbuzném Václav knihy své odkázal kapitule Pražské, a sice: Decretales, Sextum, Clementinas, Lectura ku pěti knihám Dekretalů (patrně rukopisy svrchu připomenuté), Lectura Johannis de Lignano k prvním pěti knihám týchž Decretálů, Liber infortiatus, Reportata super Digesto veteri, Repetitiones mercuriales (snad že Jana Andreae), Glossa ad sextum, Consilia quaedam doctorum (Ott 100).

Nicolaus de Crumpnaw. Doktor práv, kanovník Pražský 1453—69, arcijáhen Bechyňský, farář Krumlovský 1465. Spolu s Václavem Hněvsínem volen za administratora arcibiskupství, seděním zprvu v Plzni 1450, napotom v Praze 1453—58.

Joannes de Crumpnaco. Syn Šimánka z Krumlova, doktor práv, kanovník 1461—67, děkan Pražský 1469—88. Roku 1480 koncipoval literas formatas pro Václava z Krumlova, tuším příbuzného (Tad.)

Alexander z Krumlova, syn Jakubův. Veřejný notář 1474, průvodce pana Petra z Rožmberka na jeho studijní cestě do Vlach 1467—77, jehožto místo r. 1478 zaujal při pánovi Mikuláš Weiss z Budějovic. Pochozením tuším Moravan, ješto užíval dialektických forem moravských: nebel, nebelo, bela, dlóhé.

Václav z Rovného. Pocházeje z Krumlova a teprv později psaný z Rovného, byl tento Václav zprvu 1469 písařem v kancelláři Rožmberské, později kancléřem 1475. R. 1487 koupil sobě tvrz Rovné (Pop. 317) i jal se psáti odtud z Rovného (dominorum d. R. cancellarius). Jsa jeden ze ctitelů Aeneáše Sylvia, zanášel se horlivě opisováním novověkých spisů latinských, ano skládal sám verše latinské, ač v latině dosti pokulhával. Živ byl ještě v prvních letech XVI. století; známe aspoň list jeden roku 1505 jemu od Bohuslava z Hassišteina psaný. Tři rukopisné knihy od něho zanechané, opisy rozličné obsahující, má nyní univ. bibl. Pražská z pozůstalosti kláštera nejspíše Třeboňského pochodící: I. E. 40, I. D. 3, I. G. 34. Zanechal také snůšku formulí I. E. 40 (Tadra, Věst. 1890).

Wenceslaus Bohemus. V jistém styku s kroužkem Krumlovským byl také Václav z Bochova (W. de Bochow). Václav tento již roku 1443 byl písařem v kancelláři krále Fridricha, poručníka Ladislava Pohrobka, kde se sblížil a zpřátelil se slavným toho času kancléřem Aeneášem Sylviem, i stal se učelivým žákem nového apoštola humanismu. Písařem jsa patrně velmi zručným, všecky plody Aeneášovy musy, poetické i rhetorické, bedlivě sobě přepisoval, tak že jeho přičiněním zachoval se nám nejstarší sborník listů Aeneášových. R. 1443 omlouvá se Janovi kanovnikovi Vratislavskému, že mu nedopisuje, jest prý přetížen pracemi. Byl toho času oltářníkem kostela Vratislavského i odporoučel kanovníkům žádost jakéhosi Jana Plose, aby jemu a nikomu jinému nepřiřknuli oltářnictví toto od něho složené. Václav

držel faru v Hiersperku (plebanus in H.). Zanechal roku 1445 kancellář Fridrichovskou a učiněn jest kanovníkem Vratislavským. Roku 1457 konal od pánů z Rožmberka a od krále jisté poselství do Říma, kdež mu Aeneáš, t. č. kardinal, zajistil proboštství Brněnské, jehož také ještě toho roku, po odchodu probošta Tasa z Boskovic na biskupství Olomúcké, skutkem obdržel.

Henricus de Stvolenka, dictus Egrecz de Lutomericz. Sám o sobě napsal Jindřich, že nemaje ještě ani 10 let věku svého přebýval u nějakého repetitora, kde slýchal výklady o právu církevním, neboť vydávaje r. 1498 svůj Commentarius ku traktatu Jana Andreae „o příbuzenstvu" propovídá, že pamět toho chce právě obnoviti Kommentářem. Studia svá v Bononii započal 1464, kamž se byl odebral na jaře; neboť ještě v lednu a v únoru meškal v Krumlově českém, opisuje tam některé traktáty mistra Jana Andreae. Opisovatelem byl nad míru pilným, neboť v Bononii r. 1466, v měs. červenci — říjnu — třetího to roku svých studií — opisoval dílo jedno professora i měšťana Bononského Jana de Zanis a Čtení Dynovo „super regulas juris". Zůstával v ten čas v domě Ondřeje de Leonibus, měšťana a prokuratora. Také i r. 1467 v měs. říjnu psal tam Repetitiones regularum juris Petra z Ancorano.

V Bononii dosáhl stupně bakalářského v dekretích; píše se tak r. 1468, kteréhožto roku byl a jmenuje se proboštem na Mělníce.

Do Čech vrátil se patrně r. 1468, neboť byl svědkem jistého jednání v klášteře minoritů v Hradci Králové spolu s Hilariem děkanem Pražským a doktorem Vacslavem i Rudolfem kanovníkem Pražským (H. de Egrecz de Litomericz. Boh. docta III. 160).

Nedlouho před svou smrtí, r. 1498, již všechen zešlý a zchátralý (decrepitus et invalidus) vydal svůj „Commentarius", k němuž přidáno několik drobnějších rozprav z oboru církevního práva. Codex tento nacházel se dle Balbína (Boh. docta III. 159) při kostele Krumlovském.

Stvolenka, odkud se Jindřich psal, jsou nynější Stvolenky, Stolinky (jinak Drmy) v Litoměřicku (Pop. 69).

Knihy právnické po Jindřichovi pozůstalé, jeho rukou opisované, jsou tyto následující.

Cod. eccl. Krumlov Joannes de Zanis. Finitus est liber V. per egregium utriusque juris interpretem, d. Joannem de Zanis, civem Bononiensem, in universitate Bononiensi, quae est mater studiorum, ordinarie sero legentem et superius dicta scribentem a. D. 1466, 26. Juli. per me Henricum Egrecz de Litomericz, studii mei anno, tertio; cum scriptura finitus est eodem anno dne 25. Aug. (Balb. B. docta III. 156.)

Cod bibl. metrop. Prag. J. XXII. Petri de Ancorano Repetitiones regularum juris. in VI. (Psáno 1467, 14. Oct.) — Dyni Lectura super reg. juris in VI. (1466. dne 7. Oct., Bononiae in domo Andreae de Leonibus, cive Bonon. stationario et procuratore, per me Henricum Egrecz de Liuthomierz fel. scripta est) — Summula Jo. Andreae de Spons. et matr. (1464 ult. Jan. in Krumlow). — Lectura Do. Andr. super utraque arbore.

Cod. Cruml. eccl. (Balb. Boem. docta III. 159). Tractatus Joannis Andreae J. C. clarissimi, super arbore consanguinitatis, cum glossis et commentario in eundem Tractatum authore Henrico de Swolenka Egrecz de Litomericz.

Solutio glossarum contrariarum in Jure canonico.

Differentiae inter leges et canones.
Notae super libros Decretorum.
Explicatio quarundam quaestionum juridicarum.

189. Petr Přespole z Prahy a Johannes de Egra.

Přespole zprvu provozoval živnost soukennickou v Praze. R. 1440 účastnil se pokusu Koldy z Náchoda, aby ve prospěch polského krále Vladislava (Varnenčíka) zmocnil se Prahy. Pokus ten se nezvedl a Petr musel utéci se jinam. Osadil se v Hoře, kde se stal měšťanem. Tu za svého bezděčného pobytu r. 1460 z latiny přeložil Právo horniči krále Václavovo, kteryžto rukopis podnes se chová v bibliothéce kláštera Strahovského (sign. G k 172).

Z tohoto rukopisu otištěn český text Horničího práva v Codexu j. b. I.

Johannes de Egra byl r. 1461 písařem v Horšově Týně i zpořídil kodex někdy D. Kinského, nyní Musejní 23 G 16 s tímto obsahem: Statuta consilii, Jura civilia civitatis (Přisahu-li . . .), Jura appellationum t. j. orteluov, při čemž nadpisy vesměs české, ale texty německé, Distinctiones.

190. Vít Tasovský z Lipoltic.

R. 1464, nazejtří po sv. Františku, uvázal se Vít, nově zvolený městský písař Kutnohorský, v úřad tento; ve smlouvě o to zdělané vymíněna jest jak obci tak písaři půlletní výpověď. Od r. 1464 psána jest pamětní kniha (Liber memorialis 1462—1475) rukou Vítovou. Roku 1473 zapsal manželce své Martě a dceree Kateřině 75 kop na svém domě, r. 1480 vyvdal dceru tuto Johanesovi písaři mincovnímu, r. 1481 zvolen jest za správce chudinského špitálu, v kterémžto úřadě setrval až do r. 1483, kdy počet učinil. Dne 1. srpna 1483 sepsal poslední vůli svou, kdež všechen majetek svůj odkázal manželce a zemřel brzy na to, neboť dne 3. září 1483 manželka jeho odevzdala knihu jeho „Vita Christi“ kostelu Matky Boží v Náměti, jakž to nařizovalo poslední pořízení.

Čelakovský pokládá Víta za překladatele nálezů Brněnsko-Jihlavských, kteréž obsaženy jsou původním textem latinským ve slavném kodexu Kutnohorském z konce XIV. nebo počátku XV. století. Překlad český nalezá se v rukopise ondy Kutnohorském, nyní Musejním, sign. 23 C. 8, do Musea r. 1834 darovaném skrze děkana Sedleckého Josefa Devoty. Titul zní: Práva městská pánóv horníkóv Hory Kutny, kterýchžto užívají při soudech na rathauze. Listů 330 (Dobrovský). Na prvních patnácti listech nachází se rejstřík: „Počíná se Registrum práv městských, kterýchž požívají Horníci“. Následuje „Předmluva práva městského“ a na 169 listech text český. Na listě 169 položena jsou práva Klimenta papeže daná žákovstvu r. 1360, na listě pak 172 „počínají se artikulové z Jihlavských práv“ a konec zní: „Již jest konec práv Jihlavských. Budiž Buoh pochválen na věky věkóv. Amen. L. P. 1468, v úterý na sv. Mikuláše“.

I jest otázka, která byla příčina k českému překladu textu latinského? Odpověď, že po válkách husitských obyvatelstvo měst v Čechách, tudíž také

i v Hoře Kutné venkoncem bylo české, jenž textům latinským, tím méně textům německým nerozumělo. Při Hoře dostavila se ještě i ta proměna, že král Jiří dne 10. září 1467 Kutné Hoře nařídil, aby „od té chvíle po všecky časy zproštěni byli orteluov a vyššího práva bránie v Jihlavě, v kterých kolivěk přech by se to přihodilo, buďto v horských nebo městských, ale aby všecky takové pře šepmistři a konšelé na Horách Kutných podle práv svých rozsuzovali a plnost práva u nich aby se konala".

Český překladatel uměl dosti dovedně překládati z latiny, ale německy neznal; proto všude tam, kde v originálu přicházejí nálezy Jihlavské němčinou psané, nechal místo prázdné, až se později kdos našel, že překlad obstaral a nálezy (ač toliko ze 114 pouze 37) na závěrku zapsal.

Překladatel připravoval se ku práci své tím, že čta v originále kus po kuse nad jednotlivými slovy těžšími vpisoval sobě významy české. Že pak Liber memorialis, pokudž psán jest rukou písaře Víta, ukazuje týž ráz písma jako překlad Práv, nemůže býti pochyby, že on překladatelem jest a že překlad pochází z r. 1468.

Ukázky překladu:

Předmluva ciesarská. — O žalobách. — O žalobě městských úředních kuov. — O ortelováních a odvoláni k vyš ímu právu. — O ubrmanech. — Která braň přísluší rychtáři. — O sázení stromuov. — O obstavování. — O služebnostech městských. — O ruzných potřebách nebo hodných příčinách nestání k soudu. — O úrocích a uročnících atd. (Z práv Brněnských.)

Králova Mst neb náměstek Jeho nemuož z práva zbaviti přísežných súzenie práv. - Které pře má podkomoří súditi. — O dělení, pokut mezi přísežné atd. (z práv Jihlavských).

O falešných klíčích. Slušné jest taky, aby kterýkoli kovář některému muži nebo ženě falešné klíče neb háky dělal-liby, přemožen třmi, ruky zbaven buď.

O řemeslnících. Ustanovujem také, aby všeliký kovář, sedlář, nápravník neb kolář, ostrožník nebo i brnieř žádaje mistrovstvie obdržeti, řečeným mistrom dvě libře vosku do cechu a rychtáři dva gr. a písaři jeden připuzen byl dáti a rukojmě dobré postaviti za rok v městě bydliti etc.

Překlad Vítův opisován mnoho pro potřebu měst práva švábského, jihoněmeckého, užívajících. Jeden takový opis zachoval se v kodexu Litoměřickém č. IV., ne však pořízený v Litoměřicích, nýbrž v Praze, a to, jak Čelakovský dokázal, rukou písaře Staroměstského, z druhé polovice XV. stol. Písař tento měl podivnou choutku, že jména měst a míst moravských, ježto se nacházela v původním latinském textu Nálezů Brněnsko-Jihlavských, (viz č. . . .) přeměňoval na jména měst českých, aby se zdálo, že jsou to nálezy Staroměstské českým městům vydané. Tak na př. klade „Přísežní ze Žatce psali jsú takto: Z městečka Senomath jměli sme psáno" — místo „Přísežní z Hradiště psali sú: Z městečka Napajedl" a pod.

191. Wenceslaus Wenceslai de Iglavia.

O osobnosti tohoto písaře natenčas jiného nevíme nežli že za panování krále Jiřího byl zprvu městským písařem v Olomouci, napotom v Brně, jakž to sám o sobě zapamatoval (ego W. W. de Igl., olim Olomucensis, protunc vero Brunnensis urbium scriba et notarius, oratorum minimus). Václav

písař jest původcem proslulého rukopisu práv Brněnských, jenž chová se podnes v městském archivě Brněnském i datován jest z r. 1466. Pohnutkou k dílu tomu bylo mu jednomyslné přání přísežných, starších i mladších. Dílo samo jest samostatné zpracování právního materiálu při městě Brně (praesentis libri summam ex certis et approbatis jurium civitatis Brunnensis codicibus et libris hincinde collegi et pro modulo mei ingenii thematizavi et registravi).

Václav písař dobře byl zběhlý v právu římském, jehožto význam i platnost vysoce cenil a stavil. Že pak samostatně o díle svém pracoval a že kodex po něm jmenovaný není pouze opis staršího díla Jana písaře jisté jest; neboť podává nálezy Brněnské v největší úplnosti a jména uvozuje mnohem plněji nežli se toho nalezá při Právích Brněnských, tiskem vydaných a mezi české inkunabule náležejících.

O pochození Práv Brněnských měl Václav písař ponětí docela správné, an dí: Hoc etiam Jus civile ex legibus, plebiscitis, senatus decretis, prudentium venit auctoritate aut principum, et hoc modo et Originaria jura civium Brunnensium per consultos et insignes viros, juris peritos, auctoritate et confirmatione principum creduntur inventa et auctoritate maturaque et digesta deliberatione conscripta.

Zajímavo také, co dí o úloze a povolání písaře městského, tedy též i o úloze své: Notarius etiam quilibet ad hoc utputa conspicuus jurium et consilii occultus constituitur, qui ultra singulas sui status et officii literarum expeditiones legitimas operam habet et tenetur civitatis hujus legibus ac juribus se sufficienter imbuere et armare, ut ipsorum canones absque intermissione juratis, consilio aut judicio praesidentibus ad memoriam deducat et attente interpretari sollicitet.

Rukopis jest pergamenový in fol. a illuminatorské vyzdobení jeho rovněž tak bohaté a skvostné, jako kodex písaře Jana ze století XIV. (Roeszl.).

192. Jakub Kožený z Krbové.

O životních okolnostech znamenitého tohoto muže velmi málo vědomostí máme; co víme, jest, že žil v Litoměřicích r. 1469—86, že tam byl měšťěnínem a jednoho času také purkmistrem. Stalo se mu tu, že měšťěnín jeden obviněn jsa z cizoložstva, podrobil se pokutě, což „za purkmistra Koženého“ v knihy městské vepsáno jest pro budoucí paměť. Potom po několika létech Kožený a onen spoluměšťěnín, jsouce povoláni před kněze faráře ku porovnání některé věci, tu se potkli a svadili, tak že spoluměšťěnín ten túžil a žaloval jest na Koženého, že by ho tudíž na jeho cti zhaněl atd. Případ ten předložen kmetské stolici Magdeburské, kteráž uznala, že Kožený onomu měšťěnínu, jemuž takový účinek cizoložstva právě předmítal a zdvihal jest, vedle spůsobu této pře nic není povinen. Cizoložníka zatím obzvláštně mrzelo a hnětlo, že skutek jeho zapsán byl v knihách, z čehož příhana zůstala na něm lpěti, přes to, že svou vinu již pokutou byl se sebe smyl. Znovu psáno do Magdeburka, odkudž přišla odpověď: „Pakli váš purkmistr pro takové cizoložství od své samé osoby, a ne od rady, prožaloval a vy-

tázal, a to sám vedle seznání Vašeho krom rady, a také bez Vašeho povolení a vůle v ty důvodné knihy městské znamenal a zapsal, na tom by on pak nedobrotivě učinil". (Cod. právní ZMusea 23, G. 9.)

Druhá zmínka o Koženém činí se v témž kodexu při jednom rozsudku z Magdeburka do Litoměřic: „Ex Litoměřic Distinctionum quinto libro, capitolo 3, distinctione H. Ibidem per me Jacobum Kožený. Ista sententia est laudabiliter confirmata per scabinos Majdburgenses".

Vlastnoruční zápisy Koženého v kodexu tomto sahají až do r. 1486, tak že působnost jeho až po tu dobu trvá. Potom mizí všecka paměť o něm. Psal se „z Krbové", což zašlá osada tuším na Vintířovsku v Žatečtě. (Pop. 598).

Kodexy právnické, o nichž Kožený pracoval, jsou tyto následující:

Kodex z r. 1469—70.

Str. 1—95. Rejstřík, jenž začíná slovy: Actován-li bude jeden po dvakrát právem . . . 96—208. Magdeburské právo wikpildské s glossou: Buoh saudce spravedlivý . . . 209—230. Jus extravagans a několik rozsudků kmetské stolice Magdeburské. (Str. 230—299 zůstaly prázdny.) 300—404. Liber distinctionum nebo-li Kniehy distinkcie.

(Obšírný výklad poskytuje Čelakovský v pojednání svém: „O právních rukopisech města Litoměřic" ČČM. 1879. Viz také č. 165.)

Po „Rejstříku" položen připisek: „Et sic est finis hujus operis per me Jacobum Kožený de Krbova a D. MCCCCLXIX. currente, feria VI. post festum b. Luciae virginis. Hoc opus presens laboriose vtilitati pro communi consummavi". Po knihách wikbildského práva přidáno: „Registrum, zpráva na ty kniehy. Finis anno 1470" a na závěrku knihy „Liber Distinctionum": „Finis anno 1470. Skonaly sě tyto knieky Distinkcie v úterý masopustný po přenešení sv. Vácslava českého dědice, leta od Nar. Syna B. tisicieho čtyrstého sedmdesátého od Jakuba řečeného Kožený. Buď bohu chvála".

Texty tyto nejsou prostými opisy, které Jakub pořídil; jsou při nich stopy samostatné právnické práce, jakž to vyložil Čelakovský. Hned Rejstřík (1—95) pochází od něho samého i zdělán jest místy ve formě otázek a odpovědí, jako: „Actován-li bude jeden po dvakrát právem a popaden bude, ač má nad ním popraveno býti? Má! Dist. l. 4. cap. 20", jinde zase ve formě stručných pravidel právních, k nimž připojují se citáty ze Sachsenspieglu, z knih Distinkčních (in distinctione) a z Donáta (in Donato). —

193. Donatus cum glossa.

Ke pramenům německého práva městského v Čechách náleží také český překlad Wikpilského práva Magdeburského, jenž zachoval se nám v kodexu Litoměřickém, psaném rukou písaře Jakuba Koženého z roku 1469—70. Text začíná se tu slovy: „Buoh soudce t. j. rychtář mocný a spravedlivý" a končí kapitolou 143 „O vysazení práv a potvrzení", falešným to privilejem cís. Otty. — Jiné rukopisy jsou Musejní 23. C. 10 z r. 1543, psaný rukou písaře Jana Strakonického z Kojetína, a rukopis univ. bibl. Pražské z r. 1549 (XVII. C. 24), jenž se tam dostal ze kláštera Doksanského.

Text původně latinský, později německý, dělí se na kapitoly, každá kapitola má napřed hlavní text, načež následuje glossa neboli výklad, pocházející z konce XIV. věku (ok. r. 1386). Opis Musejní dává textu nápis: „Kniha Maydburských městských práv, kteráž Donát slove", kteryžto název (Donát) zjevuje se v překladu Litoměřickém pozdější rukou připsaný: „Knížky, ježto Donát slovú".

Písař Jakub užil překladu již hotového, jehož stopy jeví se hned v kod. Klatovském z r. 1465. Registrum neboli „Zprávu na ty kniehy" přičinil r. 1470.

Rozbor Donáta českého podal Čelakovský v rozpravě své „O právních rukopisech města Litoměřic" (ČČM. 1879—80). Překlad český jest zvláště proto zajímavý, že překladatel přihlíželje k domácím poměrům právním několiko proměn přičinil, tak že se jmenovitě česká glossa namnoze různí od německé. V kap. 9 přidáno o wikpildském právu: Wikpildské právo jest a slove obecně přirozené, božské právo, „jakobychom řekli Litoměřické městské právo". U kap. 17 vyložen pojem funtu: „Funt slove hřivna po českém jazyku a mieni tu funt po počtu slovanském, jenž činí 20ti gr., a tak tři funty činie jednu kopu gr. etc." V kap. 58 doloženo při pokutách purkrabímu: „Rozoměj, že miesto hrabě mieni se podkomořie". Při žalobě v inhendním horkém účinku v kap. 46, kdež doloženo, že tu mají žalovati s křikem, praví překladač: „Rozoměj že má řéci neb křiknúti: Nastojte! Nestojte! Na něho! (násilníka neb zloděje!). V kap. 92 vykládá se něm. wepp! „křik, neb úp, neb nastojte!

V ruk. Doksanském nalézají se některé výrazy právní české vedle německých, jako: Poddání t. j. léno, v klatbě — německy achtě, jus municipale — německy wikpildské právo, speculum saxonicum — Zrcadlo sasické, jus emphitheoticum — podací, hradové právo.

Na ukázku podáváme zde výpisek z rukopisu někdy Doksanského:

O proklatých a zatracených, kap. V. Kterýž nenarčený člověk nebo muž do wikpildě v Sasích v jednom městě jich země bude bezprávně v papežovu klatbu učiněn nebo v klatbu jiného kněžstva, nebo bude oddělen od obcování křesťanstva, a ostane on v té klatbě rok a den nebo víc: proto on neztratí nic své cti ani podání svého t. j. léna, ani ztratí práva svého; nebo klatba škodí duši a neodjímá žádnému jeho života, kterakžkoli dlúho člověk v klatbě ostává. Ale kterýž člověk v králově klatbě (německy v achtě) ostane rok a den, ten jest ztratil podání svého, čest svú i právo své, svobodu svú i život svuoj, a to tak daleko, až jemu to folkováno bude etc.

Glossa: Máme věděti, byl-li by člověk bez viny v klatbu učiněn, a neokázal on toho, že jest bez viny v klatbě, a bylo-li by naň dofolkováno právem a byl zavázán a obtížen klatbú, a ostal by svévolně v té klatbě rok a den: ztratil by právo své, a proto by života svého neprovinil. Klatba škodí duši, ale neodjímá žádnému života jeho. Neb klatba jiného není, než duchovního soudce ortel t. j. odsúzení, kteréž on dává pro

okázání hříchu, a toho žádný nemóž se odříci nebo omluviti, jedno s pravým poslušenstvím.

194. Nálezy Magdeburské.

V kodexu Zemského Musea 23 G 9 nálezy tyto psány jsou v jazyku českém hlavně rukou Koženého. Tato sbírka známa byla již Hankovi, an o ní zmínku činí ve svém Přehledu č. 36: Práva Litoměřická, t. j. výpovědi kmetuov Magdburských i Litoměřických. Za to historikovi Litoměřickému, Lippertovi, ač ta sbírka pro město i pro kmetskou stolici Litoměřickou nad obyčej vážná jest a důležitá, zůstala neznáma. — Kodex na 383 stranách obsahuje 650 naučení a výpovědí většinou z Magdeburka, od kmetské stolice tamní do Litoměřic daných; některá naučení pocházejí též z Hally, z Lipska a městům českým z Litoměřic. Jiná jsou z Magdeburka dána městům mimočeským jako na př. Zhořelci. Z měst českých, jimž dostalo se naučení z Magdeburka nebo z Litoměřic, uvozují se tu Nymburk, Ústí nad Labem, Most, Louny, Menší Město Pražské, Polička, Hradec Králové, Roudnice. Případův appellačních do Magdeburka není tu než sedm. Všecka tato naučení i výpovědi původně byla latinská, i jest podobné, že Jakub Kožený latinské tyto přípisy, kteréž našel v Litoměřicích nashromážděné, do češtiny přeložil a překlady své do jedné knihy svedl. Datování při nich není, až na některé kusy; avšak určitě se může říci, že většina kusův, počtem ok. 400, obsahem svým náležejí ještě do doby předhusitské, i jsou tím vzácnější, ješto v Magdeburce samém po nich žádné památky není. Čím více sbírka podle času postupuje, tím více objevuje se datování: 1456 (Louny), 1456 (Vít z Třebušic), 1466 (Blšany), 1479 (Berkové z Dubé), 1481, 1484, 1486, 1524.

195. Ortele olomúcké

V ruk. Musea českého 23 G 10, jenž hlavně obsahuje nálezy a poučení kmetské stolice Litoměřické, nachází se také několik nálezů konšelů Olomúckých, 53 kusů na počet, vesměs tušim z XV. století. Některé jsou datovány: 1429, 1459, 1476. Nálezy tyto, spočívajíci na témž právě Magdeburském jako výpovědi Litoměřické, vloženy jsou do Litoměřického kodexu od písaře Jana z Tovačova, jenž je patrně ssebou z Moravy přinesl do Litoměřic, jsa tam učiněn písařem.

Podáváme tuto dvě ukázky:

O prodání nivy nebo dědiny. Na žalobu a odpověď, jakož nám píšete, naučení žádajíce, na to my konšelé města Olomúce takto vás za právo naučujem: Jakož žalobník vinu dává odpovědníkovi, kterak by jemu nivu prodal za 12 hřiven, a ty jemu vydati měl den sv. Jana po Vánocích, a když by to neučinil, že jemu list, kterýž na to s Benešem má, jemu vydati měl, a na to svědomí listní nám poslali ste, jemužto dobře srozuměli jsme, dotýkajíce při tom i litkupu, kterýž se v přítomnosti dobrých lidí na tu nivu stal — cožkoli ti svědkové dotčení i také ti, kteříž při tom litkupu..., vyznají, kterak jest umluveno a na čem zalomeno, při tom zůstane, býti má, a to z práva (1480).

O práva braní z-austně neb listovně. Jakož nám píšete, žádajíce naučení, kterak městečka některá i vesnice před lety óstní u vás jsú práva braly a již listovní berú práva — nám se zdá, kteříž prvé jsú žádali naučení práva listovné, ti vedle starého obyčeje ještě listovní bráti mají, a kteříž austní, ti také ještě austně práva žádati mají.

196. Práva manská.

Rukopisové univ. bibl. Pražské XVII. C. 22, J. 17 a Č. 4 obsahují překlad Manského práva, jež činí druhou částku „Švábského Zrcadla".

Počínají sě práva řečí českú ta, jimižto manové mají súzeni býti.

1. Ktož manská práva uměti chtie, ti poslúchajte těchto knih učenie. Najprv máme znamenati, že jsú králové . . . sedm vojenských štítóv. Těch král nosí první, duchovnie kniežata druhý, světská kniežata třetie, svobodní páni čtvrtý, prostřední svobodní pátý, služební páni šestý, svobodní obecní lidé sedmý.

Po 24 čl. jest závěrek psán takto: „A toť konec práv manských. Amen" a hned na to: „Tuto jest konec práv manských. Buď Buoh pochválen i jeho milá matka se všemi svatými." Zatím tu o konci žádné řeči není: text pokračuje dále (až incl. do 33).

Tu zase závěrek: „Konec práv manských". Ale ani tento závěrek není správný; ve vydání bisk. Thurzy (viz č. 238) sleduje ještě kusův dalších až do LII. Dle Lassberkova „Lehenrecht des Schwabenspiegels" sleduje kusův 34 až incl. do 158.

51. Dokavadž člověk se muož mečem opásati a na kůň za šatem s ratištěm muož vsiesti (ale mají jemu přistaviti podle koně špalek neb kamen lokte zvýší a mají jemu třmene podržeti), a on muož-li s tiem míli ujeti: dotud muož učiniti i nechati s svým zbožiem, před súdem i jinde, jakoby čtyrydcátý let jedno byl v stáří.

98. Tuto chceme také, aby věděli, kterak pych nebo jiné zavinění skládati mají. Ktož svój meč nebo jinú svú braň obnaží na koho, tu jest ten meč nebo ta braň rychtářova, nebo-li pět šilinkuov; ale to volenie stojí na rychtáři etc.

118. Němci volé římského krále; to jim obdržel král Karel. Když on posvěcen bude a na stolici v Cáchách posazen bude s těch volí, ježto jej mají voliti: tehda on má královskú moc a jméno; ale jakž papež posvětí jeho, tehdy on má dospěšnú říšskú moc a ciesařovo jmeno.

155. Odumře-li sedlák dědiny, keráž jest za puol lána, a neostaví dětí po sobě, to polúlánie jest jeho, pána, jehož člověk jest, anebo toho božieho domu, jehož člověk jest. A jest-li on svobodný, tehdy to polúlánie jest obecného posla nebo biřicovo. A má-li jiné zbožie, to muož za zdravého života neb na smrtelné posteli komuž chce dáti. A má-li on viece dědiny nežli to polúlánie, to se má popravci dostati. A ostaví-li nábytek a o tom nerozkázal by: ten se má dostati pánu té země.

197. Paulus Pauczek prepositus.

Za panování krále Jiřího i krále Vladislava IV. vynikal co obratný státník a jednatel mezi Čechy a Polskem doktor práv Pavel Pauček, probošt

kláštera Zderazského, tudíž katolík pod jednou a kněz božehrobec (ordinis dominici sepulchri). Rodilý Pražan, byl syn souseda Štěpána z Prahy, i vzat jest r. 1467 od krále Jiřího za tajemníka. Nejméně sedmkráte byl poslem královým do Polska, v lednu 1467 v Radomi, 1468 v Petrkově, 1469 spolu s panem Ctiborem Tovačovským a Benešem z Weitmile, podruhé téhož roku zase v Petrkově, 1470 po vánocích a počátkem 1471 až v Litvě za králem Kazimírem. Následovalo ještě dvoje poselství do Krakova r. 1471. Roku 1470 daroval mu král Jiří patrně za platné služby vinici Marianskou v Nuslích, kterouž on ještě téhož roku prodal panu Vilémovi z Rabí.

Doktorem práv stal se r. 1484, tedy již za krále Vladislava, spolu učiněn proboštem na hradě Pražském a to jako nástupce probošta Hanuše z Kolovrat. Památné jest, že Pauček staral se o přestavení starého biskupského domu na hradě, vedle kostela sv. Víta, a že tento dům, o němž pracováno ještě 1486, ustanovil za sídlo proboštům Pražským, nástupcům svým, nedbaje více o bývalý proboštský dvůr v Menším Městě. (Tom. VIII.)

V rukopisu kap. bibl. Praž. XLII (Formulae sententiarum) obsaženo několiko listů, kdež Pavel jmenuje se Paulus Pragensis et Zderazensis ecclesiarum praepositus, visitatorque arch. Prag. per sedem apost. deputatus, decretorum doctor.

Dne 23. října 1484 ustanoven jest od stolce papežského za administratora arcib. Pražského i zůstal ním až do své smrti r. 1498.

198. Zemské dsky české.

Dsky, ježto je měl místopisař:

a) Dsky trhové neboli dsky prostě takto řečené. Ty (dle Všehrda VI. 32) byly k tomu, aby se v ně kladli trhové, věna, převodové, rozdílové, spolkové, poručenství, leta, děkování, dání, nadání, odhádání, listové mocní, kšafti i jiní majestáti, nálezové obecní i zvláštní, pilnější, a kteří se týchž desk dotýčí, a jiné věci rozdílné.

b) Dsky zápisné veliké, do kterých zboží veliká a statkové znamenití vcházeli „byly pro bohaté pány a zemany, kteří v tisíce dějí a zboží široká a znamenitá mají“. Do desk zápisných psáni „nápadové dědictví zápisného dluhem, po smrti nebo hned postúpením, a jiní rozliční dluhové velicí nad 70 kop“. Od desk malých zápisných dělily se tím, že do malých summa sto kop grošův výše nevcházela, leč summa toliko do jednoho sta kop. Jmenovány jsou ne po místopisařích, ale po barvě vazby své, a sice:

Novus viridis	*1437—50*
Rubeus (*červené zápisné větší*)	*1450—60*
Albus	*1461—68*
Flaveus (*modré „ „*)	*1472—85*
Černé	*1492.*

Citací: V červených zápisných větších H. 20: Mezi Martou pozůstalou někdy Jana z Kralovic a Jindřichem.

A ty oboje dsky, trhové i zápisné, na pergaméně byly psány. Kteréžto dsky oboje místopísař hned jak byly dokonány, nejprvé sám měl registrovati a hned po kvaterních opravovati, což by na pergamén s papíru zle bylo přepsáno od ingrossatora. — A ty dsky oboje vždycky místopísař každý ve své moci sám míval a jiní úředníci s tím nic míti nechtěli. (Všehrd VIII. 11.)

Knihy a dsky menší, kteréž k písaři menšímu příslušely:

Menší písař desk zemských měl Dsky póhonné, Knihy žalobní, Dsky, v kteréž se svědomí píše, Dsky památné, Dsky menší zápisné, Dsky komorničí, Knihy úročné, Registra peněžitá. Podle svědectví Všehrdova písař menší sám sobě dsky tyto v své truhle zvláštní bez jiných desk choval a sám psal i registroval.

Dsky póhonné. Ty dsky póhonné staří všecky na pergaméně psali; nynie (za Všehrda) se pak na papieře píší. Ale neškodilo by, kdyby ty, kteréž na papieře napsány sú, na pergamén přejaty byly; neb jest v nich veliké množstvie potřebných nálezóv a přieliš užitečných, ne zvláštních toliko, ale i obecných. Z té příčiny nezle by se stalo, kdyby ty dsky póhonné všecky na pergamén přejaty byly a potom již aby se póhonné dsky všecky na pergaméně, jakož za starých bylo, a ne na papieře, jak se nynie zachovává, psali. Neb papier jest velmi nepevná a nestálá věc; a tu se v póhonné dsky nálezové a rozsudkové mezi lidmi o veliké věci a kteréž k věčnosti mezi nimi a mezi jich dětmi a budúcími trvati mají, píší: o zbožie, o dědiny, lúky, lesy, potoky, rybníky, a jiné grunty a pře rozličné, o čest také a jiná narčenie mnohá (VIII. 5).

Novus albus . . . . . *1437.*
Flaveus . . . . . *1444—56.*
Modré póhonné . . . . . *1456—63.*
Piélé póhonné tlusté . . . . . *1484—97.*
Lvové póhonné . . . . . *1496—1503.*

Citací takto se děje (u Všehrda i v Nálezích):

V modrých póhonných, kdež Petr z Hodkova pohání Mikuláše Figuleše

V červených póhonných, kdež Věník ze Slúpna Václava ze Slúpna pohání.

V bílých póhonných 1490, kdež Jiřík z Kasalic pohání Jana Kozla z Lušin.

V bílých póhonných, kdež Diviš Malovec pohání Vodňanských.

V lvových póhonných 1498: Jiřík Vlech a Jan a osadní Sv. Michala pohnali Pavla z Hrádku etc.

Knihy žalobní. Do knih, kteréž slovú žalobnie, všecky žaloby z desk póhonných se píší; neb každá žaloba vedle práva na dvé má ve dsky zapsána býti: Nejprvé při póhonu ve Dsky póhonné; potom táž žaloba má z těch póhonných desk přepsána býti, tak jakž tam stojí, do Žalobních desk, z kterých řečník v šranciech stoje žaluje a žalobu každému čte. (Všehrd VIII. 10).

Knihy svědomí t. j. knihy, do kterých zapisováno svědectví svědkův (VIII. 6).

Dsky památné. Dsky památné jméno své obdrželi odtud, že se zprvu v ně žádné věci pilné a kteréžby k věčnosti trvati měly, nezapisovaly, než což do času toliko nedlouhého státi mělo, dokudžby králem nebo pány rozeznáno nebylo, ale z paměti JMsti, pánům nebo úředníkům, kdyby znamenáno nebylo, nevypadlo; a obyčejně to což jest po zavření práv a soudu zemského nemohlo rozsouzeno býti. A to se zapisovalo těmi dskami pro paměť toliko toho, což se jest potom soudem zemským konati mělo, aby v zapomenutí nevešlo (Všeh. VIII. 4).

Desk těchto za starých nebylo, než znovu začaty jsou za krále Jiřího (I. 6). Ale již za Všehrda v ty dsky nálezové netoliko zvláštní, kteříž se jistých osob, ale také i obecní, kteříž se všech vůbec a země dotýkali, i jiné mnohé věci pilné a znamenité psali, a téměř což nejpilnějšího bylo a ježto by k věčnosti upevňovalo. A za to měli mnozí, což se těmi atkami památnými zapíše, že jest to trvalejší, jistější, nežli by se dskami zemskými zapsalo. Kterémužto náhledu Všehrd určitě a ostře na odpor se staví (VIII. 4), řka: „Ale nenie; neb dsky zemské na pergaméně se píší, ale památné na papieře; a zemské se na Karlštejně chovají, ale tyto se doma vždy u desk doma poválejí; a také za starých těch desk jest nebylo.“ Jest patrno, že úředníci pokládali zprvu dsky památné za to což skutečně byly, totiž za pomůcku pro paměť, aby nevešlo v zapomenutí co při soudu nejblíže budoucím mělo býti dojednáno, kdežto v lidu vzešlo nepochybně příčinou názvu (památné dsky) domněnka, že to jsou dsky výbornější nad ostatní. A vskutku, již za Všehrda zapisovány do nich věci velmi vážné, jakž on sám dosvědčuje: „A nebude-li to jinak opatřeno, aby najméně nálezové obecní z těch desk památných na dsky pergaménové přepsány byly, móž z toho mnohým osobám zvláštním znamenité zlé přijíti; neb papier jest věc velmi mdlá, netrvalá a nepevná, ale pergamén věčná.“

Počátkem svým sahají Dsky památné jakožto knihy zvláštní do roku 1453, kteréhožto roku správa zemská z rukou pana Jiřího z Poděbrad co správce zemského přešla na krále Ladislava. Název „memoriae“ vyskytuje se porůznu v jiných dskách hned r. 1419 a 1437; ale dsky toho jména založeny teprvé r. 1453.

Otázka jest, kolikero kněh bylo a kterým pořádkem šly po sobě? Všehrd praví, že za jeho času „ještě ijedny knihy týchž Desk památných nebyly napsány (VIII. 4); také v knize své necituje než jednoduše dsky, kdežto již Nálezy z r. 1536 znají desk těchto více, nazývaných podle barvy: žluté, lvové, červené. I možno jest, sestaviti tuto řadu desk památných podle postupu časového.

Žluté památné 1453, 1454, 1456
Lvové „
Jedny slovou *památné Tomášovy*
Citování děje se takto:
V památných A II. l'áni na plném soudu (7. Mart. 1456)

V památných A. 15 Jiří z Kunstátu a Poděbrad (12. Maji 1456.)
V žlutých památných M. 1. Reg Maj.
V památných M. 1. Každý súd své pře má.
V památných 1498 Viktorin z Všehrd.
V červených památných P. 11. Mezi Albrechtem Rendlem.

Dsky zápisné menší. Malé dsky tyto byly pro chudé zemany, pro dědinníky a jiné všecky lidi chudé; do nich summa sto kop výše nevcházela. Kromě zápisů vlastně tak řečených kladeno do desk těchto i jiné věci právní: Smlouvy všecky (kromě trhů, spolků, směn a těm podobných), rukojemství, škody komorníkem od desk ohledané, výbojové noční, spasení obilí a luk, lesův smýcení, rybničná krádež neb skopání; též relací práv starých a j. (Vš. VIII. 3.)

Rokem 1437 počíná nová řada kněh podle barvy nazývaných a sice:

Novus albus (minorum obligationum) . .	*1437—48*
Flaveus „ „ „ . .	*1447—56*
Croceus „ „ „ . .	*1456—59*
Rubeus „ „ „ . .	*1458—63*
Viridis „ „ „ . .	*1467—80*
Bielé (menší zápisné)	*1482—88*
Červené menší zápisné	*1494.*

Cituji se letopočtem a dnem: *V menších zápisných 1495 v pondělí před sv. Jedrutú. V Kvaternu menším zápisném 1515 Jeronymi*

Dsky komorničí. Dsky komorničí sluly knihy, kdež se dědiny komorničí zapisovali, kteréž komorníci, majíce je sobě propůjčené od králův za služby, prodávali nebo po smrti dávali, kdež také sobě dluhy a ženám svým věna kladli, a kde se nálezové mezi nimi učinění zapisovali, i smlouvy jejich. Ty se na papíře psali (Všeh. VIII. 7.)

Knihy úroční. Nalezaly se ještě jiné knihy k úřadu malého písaře příslušející, v kterýchž se úroční a komorní penieze zapisovali, kteréž sobě lidé dvakrát do roka u desk nebo jinde, kdež chtěli, při sv. Jiří jednou, druhé při sv. Havle kladli. „V ty se všickni i starodávní i nynější platové komorní zapisují, kto komu co a z kterého zboží platí, a kdo úrok ten neb plat komorní od desk zdvihne, také se to v týchž knihách zaznamenává". Při týchž knihách také se píší bránie všecka a uvázánie s komorníky, den, leto, kdy komorník, s kým, komu a proč jest bráno nebo uvázáno a co jest zajal, že jest utratil". Ty se knihy na papieře psali (Všeh. VIII. 8.)

Registra peněžitá a listovní. Jiná ještě menšího písaře jsou registra, kdež se peníze zapisují, kteréž jedny druhým na placení věn nebo zástav, nebo jiných věcí k těm podobných u desk kladou. Zapisují se také v týchž registrách i listové, kteréž jedni druhým ve zpravě nebo jinak z jiných příčin u desk kladou (Všeh. VIII. 9.)

Registra starosty komorničího. Starosta komorničí, jenž komorníky na půhon rozdával, dvoje registra měl: Jedna, kdež uvázání a brání s komorníkem zapisována, v kteráž registra, starosta, maje komorníka vystrojiti na uvázání nebo brání, měl nejprvé výpis z desk napsati a z těch

register svých potom na ceduli, s kterouž komorníka vysílal; psal také do týchž register všecky úmluvy, panování, škod ohledání a půhony k odporům. Jiná registra měl, na kteréž útoky a půhony všecky, kromě půhonů k odporům, psal (Vš. VIII. 12.)

199. Místopisaři desk zemských (viz č. 81, 151, 175).

Jan Dúpovec z Dupova. O osobnosti tohoto místopisaře nemáme zpráv, ale jisto jest, že pocházel z vladycké rodiny toho jmena, ze které se r. 1468 připomíná válečník Doupovec a mezi 1486—91 panoše Jan z Dúpova a na Hlohově, podruhé na Válči. Než se stal místopisařem, byl r. 1437 při dskách ingrossatorem.

I. Joannes Dúpovec (1450—53).

II. Joannis Dúpovec (1453—54).

Citace: V druhých Dúpovcových P. 29. Páni na plném súdu . . .

Wenceslaus Andreae. Zpráv životopisných o něm není.

I. Wenceslai Andreae 1454—56.

Joannes de Plzna. Jan z Plané (prostě Plána) patrně pocházel z Plané v jižních Čechách, neboť byl ve blízkých stycích s panem Janem z Rožmberka, kterýž mu před r. 1472 daroval dům Rožmberský na hradě Pražském. R. 1456—77 slove Jan z Plané bakalářem Pražským. Prvé nežli se stal místopisařem, zastával při dskách úřad menšího písaře (1455—56). — Vklad domu Rožmberského stal se do desk r. 1483 (Johanni Plana officiali tabularum). Plána jej prodal za 50 kop kostelu Pražskému (in tabulis regni olim domini de Rosis). Arcijahen Pražský, doktor práv, Václav z Plané, zůstával v tom domě i byl snad Janův bratr.

I. Joannis de Plána 1456—58.

II. Joannis de Plana 1459—61.

III. Joannis de Plana 1461—63.

IV. Joannis de Plana 1463—65.

V. Joannis de Plana 1465—70.

VI. Joannis de Plana 1470—74.

VII. Joannis de Plana 1474—77.

Citace: V II. Plánových K 22: Zahájen jest súd . . .

200. Překlad Nálezů brněnských a Práv císařských.

Univ. bibliotheka Olomúcká má pod sig. I. C. 16 český text úplné sbírky Nálezů Brněnských, jež byl shromáždil písař Brněnský Jan okolo prostředka XIV. věku (viz č. 90.). Počátek zní: O puovodu a obesłaném, závěrek pak: . . . skrze vtipného súdce strany skutku pravda vyhledati se může (per sagacem judicem facti veritas poterit indagari). Také České Museum má pod č. 23 G. 18 překlad této sbírky: Cursus civilium sententiarum seu Jura civilia Bohemiae et Moraviae cum interpretatione bohemica. Běh městských výpovědí. Tento překlad nese datum: 1533, také i Olomúcký text náleží do té doby. Avšak první překlad celistvého textu nálezů připadá

do stol. XV., jelikož byl tiskem vydán v Brně r. 1486—98 nebo-li určitěji r. 1490, patříc mezi prvotisky moravské, tak jako otisk spisů Šeb. Brandta „Expositio omnium titulorum Juris civilis et canonici", jenž zhotoven v Brně r. 1488 (Ott). Jeden exemplář na pergaméně tištěný našel Ad. Voigt v bibliothéce Německých rytířů ve Vídni, jehož titul zněl: „Casus forenses secundum Jus municipale Brunense, ex latino in bohemicum sermonem versi". (O puovodu a obeslaném. L. P. 1345 sedláci z Šibnic...) Současně vyšel také latinský text; tři exempláry nalézají se v městském archivě Brněnském, jiný byl u někdejšího zemského soudu v Brně, opět jiný v cís. dvorské bibliothéce ve Vídni, v bibliothéce českého Musea a j.

Právní rukopis Litoměřický č. IV., původně v Praze psaný a z r. 1485 datovaný, obsahuje mezi jinými kusy také překlad švábského zrcadla pod nápisem: „Práva ciesařská, jichž užívá všecko rytieřstvo i města po všem křesťanství až posavad". Článkův 515. Za článkem 178 jest doloženo: Konec prvnieho rozdielu a počíná se druhý rozdiel kněh těchto, a najprv koho mají býti poslušni konšelé, načež jdou Práva konšelská o 18 článcích. Teprvé od č. 206 sleduje druhá část Zrcadla i počíná: „Rozličných věcí a běhuov tato práva spatř, a najprv o lichevníciech". Závěrek: „Konec starých práv ciesařských, jenž obecně slovú Zemská práva, proto že páni, rytieřstvo, města i městečka po všem křesťanstvu jimi jsú se za staradávna spravovali a řiedili, a ještě i mnohých kusích se jimi spravují a řiedie". A dále: „Již pak začínají se také kniehy práva manského starého o sedmi vojenských štítech". (Závěrek: „Léta božieho 1485 v úterý po sv. Jakubu, t. j. svaté Anny, dokonána a napsána jsú tato Práva manská, jimiž by se měli spravovati všickni manové".)

Oba tyto překlady pochodí podle známek jazykových ze 2. pol. XV. věku.

DOBA ČTVRTÁ:
Věk Jagaillovců (1471—1526).

201. Albrecht Ojíř z Očedělic.

Vladycký rod Ojířovců od věků sídlel na tvrzi Očedělicích v Žatecku (něm. nyní Holletitz. Pop. 38.) Ve válkách husitských r. 1421 vůdcem posádky Pražské v Kadani byl Ojíř z O., jenž bráně se vojskům německým uhořel na věži. R. 1454 jmenuje se O. z O., řečený Pechanec, jenž táhnul se k dědictví v Čachovicích (něm. Tschachwitz. Pop. 34) v Žatečtě. Týž Pechanec byl r. 1458 volitelem královským ze stavu rytířského, roku pak 1460 jedním ze soudců zemských.

O našem Ojířovi, Albrechtovi, první zmínka děje se r. 1475, an byl poručníkem pře paní Ofky z Dražovic ve sporu jejím s Ondráčkem písařem desk zemských. R. 1475—78 slove purkrabím úřadu Pražského, r. 1478 místosudím a r. 1486—87 místokomorníkem království českého. R. 1485 povolán jest za soudce zemského z vládyk, v kterémžto postavení vynášel potazy po celý čas až do do r. 1494. R. 1488—92 byl členem soudu komorního z vládyk. R. 1492 píše se A. O. de O. et de Lobkovicz.

Albrecht měl bratry dva: Fridricha a druhého nejmenovaného. Fridrich r. 1474 prodal dědictví dědičné v Chlumci, v Sedlci, v Mokrci, v Janovicích Vrchotových. Manželka Albrechtova slula Marta z Řičan, i byla sestra pana Mikuláše Svitáčka z Lantšteina. Držela dvůr Názovský v Košířích.

Zajímavou episodou v životě Albrechtově jest nařknutí, kterého se mu co soudci zemskému ok. r. 1487 dostalo od Jeníka z Mečkova. Tvrdil Jeník, že Albrecht jsa soudcem zemským, vyslyšev při u soudu, i učil strany, jakby měly svědčiti. Tím Albrecht vysoce byl na cti dotčen, ješto kdyby to naň bylo dovedeno, byl by podle práva hrdlo propadl. Albrecht z toho narčení před králem i pány vyvedl se, aniž Jeník toho naň dovesti mohl; proto Jeník podle práva sám hrdlo měl ztratiti. Ale Albrecht, ač mu tak vysoce na čest bylo saženo, sám za Jeníka se přimlouval a takž jemu milost udělena, když byl Albrechta odprosil, že jest jej nevinně nařekl neb že jest naň v hrdlo lhal. (Památné 1487).

Albrecht zanechal spis nadepsaný:

Nálezové koruny české, kteréž jsú se dáli od prvních Čechóv věrných, císařóv, králóv, knieżat, pánóv a vládyk v zemi české.

Rozsudky tyto shledával z desk pilně, „jsa jedním z súdcí zemských najmenší". Začal tím hned za místopísaře Ondřeje (Ondráčka 1487—94), kteréhožto času knihy Ondráčkovy ještě zregistrovány nebyly, „chtě této koruně slavné a kralóm českým i pánóm zemským a vládykám i jiným správcuom této země naučenie, né brž zprávu nějakú pozóstaviti, aby nahlédnúce v toto psánie a na tuto zprávu snáze mohli k súdu zemskému přistúpiti a jej vedle řádu zemského a práva starého zpraviti". Dále dí, že „tuto se nic nového nevymyšluje, než toliko nálezy obecnie, i také stranní, i jiné řády předešlé ku paměti přivozuje, a to což rozličně, onde i jinde bylo sepsáno po dskách zemských i také dvorských, to sem v jedny knieżky shromáždil". Přitom dává napomenutí potomním soudcím zemským, „aby znova vymyšlenými právy a obyčeji zemi neobtěžovali; nebo kdež se nových práv a obyčejóv přičinie a starými právy a řády se hýbe a jich ubývá, skrze to mnoho spletkóv a nesnázi v zemi také přibude, leč by práva a obyčejové starodávní z příliš hodných příčin nevystačily".

Sběratel najprvé nálezy obecné, „kteréžto se stali jsú za krále Jana slepého, za ciesaře Karla, potom za krále Vácslava a za ciesaře Zikmunda, za krále Ladislava a potom za krále Jiřího i za krále Vladislava", napsal, a o čem který svědčí, a nad ním jeho znamení, kde by jej po tom v kterých dskách nalezti mohl. Kromě toho také i stranní nálezové jsou napsáni, a to krátce toliko, čím a kterak a z kterých příčin stranám jest za právo dáno.

Otištěna jest sbírka nálezův těchto Ojířových v Cod. jur. boh. III. 181. Po ní dle času následovala sbírka nálezů z prvních let XVI. věku a z r. 1536 (viz č. 218 a 237).

202. Mag. Joannes Hertenberger de Cubito.

Syn Mikuláše Feuslina, posluchače práv na universí Pražské z r. 1412. Rod ten pocházel z Lokte. Jan studia právnická konal na universitě Padovské, kdež r. 1453 opsal sobě Vokabulář právnických slov. Kanovníkem Pražským a mezi r. 1480—86 arcijáhnem Boleslavským. Roku 1484 kaplanem dvorským. Přebýval v domě poenitentiariorum na Hradčanech. Slove též zkráceně Mag. Johannes de Cuba (t. j. de Cubito). Zvláštní pozornosti zasluhuje jakožto pilný a horlivý sběratel právnických rukopisů, ze kterých se mnozí podnes chovají v bibliothéce kapitulní v Praze, a sice:

C. 93. Perg. ve fol. ze XIV. věku (Liber mag. Johannis Herttemberti de Cubito). Obsah: Distinctiones super multis notabilibus, abecední rejstřík slov bohoslovcům, právníkům a filosofům důležitých, doprovázených citaty (Schulte CLX).

D. 76. Perg. v 8° ze XIV. věku (M. Johannis H. de Cubito). Obsah: Summa Raymundi (CLXX).

D. 124. Perg. ve 12° ze XIV. věku (Mag. Joh. Herttemberger de Cubito). Obsah: Sbírka praktických casus conscientiae. Mistr Jan získal kodex ten z odkazu Wenceslai de Plana, jenž byl doktorem práv, kanovníkem Pražským, školastikem a děkanem Vyšehradským 1465—1492 (CLXXV).

K. 12. Perg. v 8° ze XIV. věku. (Liber mag. Johannis Hertebertii de Cubito). Obsahuje dvě posud zcela neznámá díla, psaná rukou písaře Čecha. Dílo první jedná de decimis et voto, de sacramentis, de simonia et usuris et rapinis et earum restitutione. Jeť

to dílo z dob pap. Honoria III. i povstalo mezi r. 1217—26. Dílo druhé jsou „Novae decretales a mag. Reumundo poenitentiario papae editae"; rozumí se tu Řehoř IX. — Vzácný tento rukopis mistr Jan zdědil snad po otci Feuslinovi z r. 1412.

K. 29. Perg. XIV. věku v 8°. Liber m. Jo. de Cubito emptus XVIII.° (Schulte CCLXII).

N. 46. Pap. ve fol. z XV. věku (Liber mag. J de C.) Obsah: Excerptum super decalogum, Vocabularius juris, psáno in studio Paduano in domo Jodoci bidelli 1453. (Schulte CCLXXXIV).

O. 32. Pap. ve 4° z XV. věku. Liber mag. J. de C.) Obsahuje zvláště Matthaei de Cracovia Rationale divinorum operum, věnované Henrikovi biskupu Warmienskému. Kodex tento obdržel Jan darem od Václava Haydíše z Telče, plebano et canonico in ecclesia Pragensi 1469—81. (Schulte CCLXXXVIII.)

203. Pan Ctibor z Cimburka.

Rod páně Ctiborův dle líčení Brandlova původem svým byl český; první známí předkové byli Ctiborové z Lipnice (v Čáslavsku); počátkem XIV. věku přenesl se Bernart z Lipnice na Moravu a přijal tu název „z Cimburka". (Bernardus dictus de Cimburk, filius quondam d. Ctiborii de Lipnicz.) Bernart tento již před r. 1308 postavil nad Trnávkou hrad toho jména a když ten do jiných rukou přešel, založil jiný blíže Koryčan na Chřiběcích horách, Cimburk nový.

Náš Ctibor byl syn pana Jana, zprvu horlivého katolíka a přívržence krále Sigmunda, později ohnivého husity a znamenitého válečníka táborského. Matka byla rodu Kunštátského. Narozen jest asi r. 1437. Pokud otec živ byl, sídlel Ctibor, maje za manželku Elšku osiřalou dceru po rytíři Znatovi z Melic, na statku této choti své, Náměští, ale po smrti otcově přenesl se (1464) na zámek v Tovačově.

Král Jiří, znaje výtečné schopnosti mladého Ctibora, jmenoval jej r. 1464 sudím dvorským, ve kterémž úřadě setrval až do r. 1469. Za té doby, po vojně s biskupem Vratislavským, sepsal dílečko „Hádání pravdy a lži o kněžské zboží a panování jich". R. 1469, když dne 2. června hejtman zemský, kníže Viktorin, od krále Matyáše uherského jat byl u Veselí, postaven na jeho místo za hejtmana moravského Ctibor. Po smrti krále Jiřího, jemuž věren zůstal po všechen čas jeho panování, ostrým odporem postavil se proti straně Matyášově i staral se sám osobně o to, aby na stolec český povolán byl mladý Vladislav Jagiello. Volba vykonána podle přání Ctiborova, mladého krále sám provodil z polské vlasti do Čech (1471). Vladislav potvrdil Ctibora v hodnosti hejtmanské a nad to učinil jej kancléřem království. Za let následujících obě strany v zemi moravské, polská i uherská, svěřily zemské řízení zase jen Ctiborovi, tak že mohl neobmezenou téměř moc královskou provozovati v zemi a obě strany podrobovaly se vůli muže toho věhlasného Také i když Matyáš r. 1478 sám opanoval Moravu, neodejmul Ctiborovi řízení zemské, a tak zachoval se i Vladislav, když po smrti Matyášově stal se zase plným pánem na Moravě.

Ctibor zemřel na zámku svém Tovačově, kdež pravidelně přebýval, dne 26. června 1494. Že pak sám dědiců nezanechal a i synovec jeho Adam osm let později bezdětek zemřel, vyhynul slavný rod pánů z Cimburka dokona i nadobro.

Z osobních vztahů, kteréž měl Ctibor k současníkům, velice zajímavý jest přátelský poměr mezi ním a mistrem Viktorinem ze Všehrd. Svědčí o tom listy některé pana Bohuslava Hassišteinského z Lobkovic; poznáváme z nich, že se Všehrd vřele ujímal pana Bohuslava, aby se stal biskupem Olomúckým. Pan Ctibor roku 1492 skutečně také podporoval kandidaturu tuto; neboť píše Bohuslav Viktorinovi, že velikými díky zůstává zavázán pánu tomuto i jiným velmožům moravským, ač mu ani svazkem úřadu ani příbuzenstvím není blízek. Skutečně také kapitula r. 1493 všecky hlasy své dala Bohuslavovi. Avšak povolání na stolec biskupský nestalo se skutkem, nikoli vinou Ctiborovou; nicméně Bohuslav pohaněl ho zle po smrti 1494, jízlivý na něho napsav epigram, patrně z nezkroceného zášti náboženského.

204. Paměť obyčejuov a zvyklostí starodávních markhrabství moravského (Knížka Tovačovská).

Sepsání pana Ctibora z Cimburka, jež hejtmanem jsa zemským učinil k žádosti panstva moravského, má úvod: „K žádosti Vaší, duostojný pane a pane Tase, biskupe Olomúcký, a urození páni, pane Pertolte z Lipého, najvyšší maršálku královstvie českého, pane Václave z Boskovic, najv. komorníče cúdy Olomúcké, a pane Viléme z Pernšteina, najv. komorníče cúdy Brněnské, pane Henryše z Lichtnšteyna atd., páni a bratřie moji milí! Vám stateční a slovútní panoše z rytieřstva a obyvatelé margrabstvie tohoto moravského — já Ctibor z Cimburgka a z Tovačova, hajtman tého marghrabstvie, poněvadž jmieti chtieti ráčíte paměť mú sepsanú, tak jakž pamatuji a svědom jsem, obyčejuov a zvyklostí starodávniech, které jsú se za našich předkuov zachovávali a vskutku dáli, kteréž jsem já očima svýma viděl a při nich osobně býval, při přijímání za pána krále Ladislava uherského a českého krále a kniežete rakúského a margkrabie moravského, v pokojnú zemi, pána dědičného, v městě Brně, a potom po smrti tého krále opět za krále Jiřieho, voleného krále a pána zemí koruny českej, kterýž vojensky se byl položil v předměstí Brněnském; k tomu když za téhož krále Jiřieho práva zemská jsú puščena a v Olomúci za téhož krále Jiřieho zasazena osobú jeho královskú, kterak jsú řízena a je spravovali paměti svú pan Jan z Cimburgka, otec muoj, a pan Jan z Pernšteina, ješto jiným pánóm poněkud již to z paměti bylo vyšlo, jakž i nynie těchto časuov též — i rád učiním a naplním vuoli Vaší . . .“

Sepsání své poslal Ctibor především biskupovi Tasovi Olomúckému (Protasius z Černé Hory biskupoval od r. 1457—1482), žádaje, „abyšte ráčili jiné staré a zachovalé lidi zemanské k tomu vziati a toho se dále uptati, a bude-li viece pamatováno, toho neopúščeti.“ Také dokládá, že toto „vnáhle k žádosti biskupově sepsal jest a jemu posílá“, slibujic, jestliže se v čem viece upamatuje a najde zemské potřeby, že k tejte své Paměti připíše, jakož mniem že toho dosti bude ještě moci potřebného nalezeno býti, kteréž se také časem svým nezamlčí.“

Kniha Tovačovská dělí se podle uložení skladatelova na několikero částí, v textu samém naznačených. Za Předmluvou následuje paměť obyčejův a zvyklostí ke právu veřejnému se vztahujících (o pánu země, o svobodách zemských, o hejtmanu zemském, o radě zemské, o úřadech, o lantfrydích 1—32). Potom sleduje oddělení „o práva zřízení" (kterak se provolávají, o soudu zemském, o dskách, o vedení práva, o odboji 33—133). Právu meznímu věnován tu zvláštní článek (134—136). Potom jde právo dědické, (a sice o věnech, dědicích, o spolcích, o nápadích, o poručenství, o sirotcích 137—166). Načež následuje pojednání o listech. (167—190). Když pak o listech všecko což pilnějšího, oznámeno jest, jedná skladatel o řádu sedlském a řemeslničím (o sedlácích řemeslničích, o samých sedlácích, o závadných sedlácích, o odpuštění, o purkrechtních penězích, o sirotčích penězích, č. 191—199). — Skladatel, jenž hned v Předmluvě oznamuje, jestliže se v čem více upamatuje a najde, že k této své Paměti připíše, skutečně podává na závěrku díla svého řadu několika ne již soustavně spořádaných článků, tak že se spis celý různými přídavky zavírá, jako: O sirotčích letech, o stávkách, o pobídkách, o narčení zlého lože, o vojnách, o lidech služebných, o odpovědi k válce, o odkladech hlavy, o svobodě v soudu panském, o menším právě, o zemských konšelích, o knězi biskupu Olomúckém, o knížetství Opavském, o duchovním právě, o páně maršálkovu soudě, o sešlosti rodů, o nároku a o čest kým má souzen býti.

Že kusové tito teprv později připsáni jsou, toť odtud pozorujeme, že mnohá z nich, jako o biskupu, o knížetství opavském, o zemských konšelích, podle povahy své náležejí ku právu veřejnému a tudíž měli položeni býti hned napřed, kdež o právu státním jednáno. Dále, že kusové tito maně sestaveny nemají mezi sebou žádného spojení, tak že patrně připisováni jsou, jak právě skladateli na paměť přišli. Konečně ve článku „o knězi biskupovi" mluví se o biskupovi Tasovi již co zemřelém, kdežto přední a hlavní text podán byl biskupovi tomu ještě ke čtení, přesouzení a doplnění; biskup Tas pak zemřel dne 24. srpna 1482.

Brandl v předmluvě ke svému vydání Knihy Tovačovské dovozuje, že text skládá se ze dvou částí a že první část (1—190 incl.) psána jest r. 1481, počínajíc svátkem Tří králů a jdouc do konce srpna téhož roku; druhá pak (191 až do konce č. 224) že byla počata po dni 21. října 1486 a uzavřena před vypršením r. 1490. Že i druhá tato část od samého Ctibora pochází, o tom nelze pochybovati, neboť ve článku o zemských konšelích mluví ve své osobě.

Prameny, ze kterých sepsání pana Ctibora čerpáno jest, předem jsou zvyklosti a obyčeje starodávné, tak jak on jich pamatoval neb od jiných slýchal. Sám také vyslovuje přání, aby též jiní staří a zachovalí zemanští lidé slyšáni byli, a bude-li více upamatováno, aby toho nebylo opúštěno. Jiným pramenem jsou zápisové a listové zemští veřejní, jmenovitě z doby skladatelovy, kdež buď současníkem byl nebo přejemcem paměti, jako lantfryd z r. 1412, lantfryd, když země bez pána jest 1440, potvrzení svobod zemských skrze Matyáše 1479. Dále nálezové zemští, sněmovní snešení

o statcích z r. 1463, formule přísahy z r. 1464, nález o půhonech z téhož roku, nález o dskách aby psány byly česky 1480, snešení o sedání panském 1480, snešení sněmovní z r. 1486.

Vydána jest Kniha Tovačovská po dvakráte, jednou od Demutha, podruhé (velmi pečlivě) od V. Brandla v Brně.

205. Mistr Viktorin ze Všehrd.

Mistr Viktorin ze Všehrd rodem byl z král. města Chrudimě, a to z rodičů sousedských, dle náboženství utrakvistických, kteří dosti byli majetní, aby synovi důkladného zjednali vzdělání na vysokém učení Pražském. Otec Viktorinův slul Janúšek (mrtev již ok. r. 1483), matka Barbora († 1492). Bratra měl, a to staršího, Václava, r. 1492 již zesnulého, po němž zůstala dcera Kateřina, později vdaná Severýnova v Praze. Studia svá konal V., jenž podle podobnosti narozen mezi 1450—1460, na učení Pražském, v týž čas, co synové katolické šlechty české a aspiranti církevních hodností katolických chodili na učení do Bononie a do Padovy. Paměti universitní zachovaly nám zprávu dosti úplnou o Viktorinově postupu a činnosti akademické. Na fakultě artistské byl as od roku 1477. Zkoušku bakalářskou podstoupil 26. února 1479 za děkana m. Václava Pražského a zkoušečův mistrů Šimona z Chrudimě, Václava z Pacova, Václava z Třebska a Vavřince z Rokycan. Spolu s ním zkoušeni jsou Benedikt ze Žebráka, Vavřinec z Krasonic (slavný potom mezi Bratřími), Jan Bílý z Prahy, Jan Černý z Prahy (později lékař a vydavatel prvního českého herbáře), Jan z Tábora, Duchek z Vyklek, Duchek z Vysokého Mýta, Matěj z Klatova, Jakub z Berouna, Mikuláš z Kamenice a Petr ze Skutče. Mezi těmito soudruhy podle výtečnosti zkouškou dokázané, zaujal Viktorin místo páté. Na základě zkoušky udělil mu m. Václav z Pacova dne 2. dubna 1479 formální hodnost bakalářskou. Roku 1481 konec měs. září, za děkana m. Duchka z Mělníka, podrobil se zkoušce misterské, spolu s Václavem z Nového Města Pražského, Janem z Blovic a Martinem z Přišimas, i postaven na místo třetí. Dne 9. října t. r. udělen mu licenciát. Konečně stal se mistrem dne 30. ledna 1483, v den sv. Jana Zlatoústého, spolu s Janem z Blovic. Dělo se to, jak děkan Václav z Pacova zapsal, s ohromnou slávou (ingenti cum gloria). Ihned oba noví mistři začali čísti na universitě.

Dne 14. září 1484 m. Viktorin povolán mezi zkoušeče na bakalářství a před sv. Havlem t. r. zvolen za děkana fakulty artistské.

Na universitě psán m. Viktorin Victorinus Cornelius Chrudimensis nebo Chrudensis. Co mistr sídlel ovšem v Praze, kamž pojal ssebou i ovdovělou mátež, s níž se byl r. 1483 spolčil jměním Ok. r. 1489 nalezáme Viktorina, jenž zanechal byl povolání professorského, úředníkem při soudu zemském; roku 1488 slove již starostou komorničím a ingrossatorem desk zemských (Victorino Wssehrdensi procuratori ea tempestate camerariorum regni Bohemiae et ingrossatori tabularum ejusdem regni). Téhož roku koupil dům na Starém Městě, proti kůru chrámu Svatohaštalského, někdy

Henrichův z Plavna, z rukou souseda Václava z Malé Strany, za 140 kop gr., znamení, že Všehrd sám byl dosti majetným.

Toho času mužové osvícení v Čechách a na Moravě s velikou horoucnosti zalíbili sobě literaturu staroklassickou: Jan Šlechta z Blovic, Řehoř Hrubý z Jelení, Václav Písecký, Dr. Augustin Kaesebrot Olomúcký, Jan Pibra z Pibry, náš Viktorin a j. Těm pak všechněm vévodil mladý pan Bohuslav Hassišteinský z Lobkovic. Bohuslavovým obdivovatelem a stoupencem nikdo nebyl horoucnějším nad Viktorina, ku kterémuž také Bohuslav pojal přátelství nad míru vřelé a opravdové. Blahé obcování obou učenců, z nichž jeden byl chovanec učení vlaského a katolik, druhý chovanec učení Pražského, věrný podobojí, po kolik let trvalo bez zakalení.

Právě na poli staroklassického písemnictva shledali se oba vzácní duchové, jež velebil již sám souvěk. Psáno o nich veršem nepochybně od dra. Augustina Olomúckého:

Prima Bohuslaus, Cornelius altera lux est:
sidera nos alii, sed sine luce sumus.

Na samém závěrku 1489, dne 31. prosince, Bohuslav satyru svou na Čechy (ad S. Wenceslaum satyra) připsal Viktorinovi, přemilému příteli svému, prahnoucímu po vědě a umění. Odpověděl mistr hned v lednu 1490, převeliké chvály dávaje Bohuslavovi, tak že i sám Bohuslav, pochlebným slovům jinak dosti přístupný, pronesl se k Pibrovi, aby Viktorin jako ve všem jiném životě jest skromný, skromný byl také i ve chvalách jeho, Bohuslavových. S jara r. 1490 vydal se Bohuslav na daleké cesty zámořské, do Asie, i navrátil se po půldruhém letě v srpnu 1491 do Benátek. Viktorinovi pozdravení poslal dne 10. dubna hned z Methony. Když pak do Čech na zámek Blšanský se vrátil, poslal mu Viktorin, nemoha osobně na ten čas k němu zavítati, s jara r. 1492 list plný horoucího obdivování.

Když pak r. 1492 jednalo se o to aby Bohuslav povolán byl na biskupství Olomúcké, Viktorin podle své možnosti napomocen byl, aby volba tato se vydařila; psal samému hejtmanovi zemskému na Moravě, panu Ctiborovi, odporučuje Bohuslava (viz čl. 203 a 205).

Toho času zemřel v Chrudimi Viktorinův starší bratr Václav, i přijal Viktorin dceru po něm pozůstalou, Kateřinu, v poručenství, i se jměním 206 k. gr., zaručiv se radě městské třemi tamními sousedy.

S jara r. 1493 propůjčen Viktorinovi úřad místopisaře při dskách zemských. Jmenování toto bylo tuším příčinou, že V. dům u Sv. Haštala prodal (koupil jej Jan Pibricus de Pibra, starosta komorničí, za 90 k. gr.) a na Újezdě při Menším Městě Pražském se usadil. Zdá se, že se toho času oženil a že dům na Újezdě patřil manželce jeho, Apolleně z Dřín, dceři někdy starosty komorničího, Martina z Dřín. Aspoň s manželkou svou držel dům Dachovský u hřbitova kostela sv. Jana pod Petřínem (nyní č. p. 440—III.). Mimo to patřila manželce huť neboli cihelna na břehu (nyní č. p. 447—III.) a zahrada i pole tou stranou ke Smíchovu, jež Apollena roku 1515 a 1526 prodala Prokopovi Pikhartovi (Dsky).

Z těch dob tuším pocházejí verše Bohuslavem psané na oslavu Viktorinovu, jenž v českém překladu takto znějí:

Tvým vedením do krajin krasořečnost přišla severních,
vlasti naší vznešená ozdobo, peycho a čest!
Aonské děvy již zanechavše vrchol Helikona,
Pierským Polabí předložily pramenům.
Bacch k bujarým připojil se mužům; k dlouhovlasému
národu krasovlasý sám již Apollo přišel.
Andeského zpěvem, ano Grajské věštce neméně,
Viktorine, nyní tvým jsme přemohli duchem!

Avšak přátelství mezi Bohuslavem a Viktorinem, kteréž se zdálo býti nerozborné, nahlého dočkalo se konce.

Na sklonku roku 1493 nastal úplný obrat v přátelském jich poměru, staré přátelství obrátilo se dokonce v hotové záští a protivenství. Příčina byla náboženská. Proslýchalo se toho času, že Pražané chystají se navrátiti docela zase do lůna římské církve, opustíce směr kališný. Veliká nadšení pojalo z toho Bohuslava i slavil Prahu vzletnými slovy (summum pontificem). Tím rozčilil se Viktorin, jenž buďto sám složil anebo složenou opsal invektivu na papeže (papae mastix — bič na papeže), která se koncem roku prostřednictvím donášečův dostala do rukou Bohuslavových. Ten pak hned v prvních dnech nového roku 1494 napsal ostrou odpověď, ustanovenou Viktorinovi. Verše Viktorinovy nazývá Bohuslav upřímo „blasphemias cujusdam in ecclesiam dei ore sacrilego debacchantis". V rozhořčenosti své nešetřil ani soukromé pověsti přítele protivníkem učiněného, i vytýkal mu dokonce až i chyby rodinného života, řka, že „is profecto, qui inter scorta meretriculasque a pueritia versatus, in cujus domo pellices una cum matre familias degunt, qui adeo mulierculis afficitur, ut inter eas philosophari quoque pulcrum putet, is libidinem ecclesiae exprobrat!" — V náboženské náruživosti své zachoval se tu Bohuslav k Viktorinovi jako k panu Tovačovskému: Koho dříve zasypával chvalami, toho nyní haněl nade všecku miru a komu prvé až i skromnost vytýkal, toho nyní pohaněl pro život prý nekázaný, ničím nedokázaný!

Viktorinovi nebylo lhostejno, že přátelství tak věrné pojednou mělo se přerušiti; i psal Bohuslavovi opět a opět, dokládaje, že není sám původem oněch veršů proti papeži, ač jeho rukou byly psány. Ale marně. Konečně oba vyřkli, že jim jest jedno, co který myslí o druhém. Nicméně Viktorin nepřestal i dále slaviti věhlas Bohuslavův, jakž o tom svědčí zlomek listu k Řehořovi z Jelení.

Dříve ještě nežli přistoupíme ke spisovatelské činnosti Viktorinovy, připomeneme, co se ví o přídomku jeho „ze Všehrd". Posud vůbec myslelo se, že poprvé užíval ho r. 1495, ale nyní víme s nepopíratelnou jistotou, že tak bylo již r. 1489, kdež nadepsáno psaní Bohuslavovo Viktorinovi ze dne 31. prosince: „Bohuslaus Hasisteinius Victorino de Wssehrd". Načež Viktorin v lednu 1490: „Victorinus de Wssehrd domino B. Hasisteinio". A v listu ze dne 16. dubna 1491 Bohuslav mezi textem: „Victorinum de Vssehrd salvere jube". R. 1492, dne 30. října: „M. Victorino Chrudimensi de Wssehrd"

a podruhé: „M. Victorino Cornelio de Wssehrd". R. 1493 „Victorini Wssehrdii opem", až dne 8. července 1494 psáno ve dskách Viktorinových D. 16: „Victorinus ex Wssehrd, tabularum regni Bohemiae scriba".

Přídomku „ze Všehrd" užívali také Jan Šlechta, Jan Vlčíhrdlo a doktor Augustin Kaesebrot Olomúcký (viz č. 208).

S panem Bohuslavem Hassišteinským rozešel se V. netoliko na poli náboženském, ale i na poli písemnickém. Bohuslav výhradně věnoval se věcem staroklassickým i užíval venkoncem toliko latiny; jazyk domácí, český, zůstal od něho úplně povržen. Zato Všehrd s horlivosti tím větší, ba skoro se zápalem ujal se češtiny a všeliké skvosty ducha svého oděl rouchem tohoto jazyka ne cizího, nýbrž přirozeného a svého. „Kteréhož (spisu Zlatoústého) jsem i z té také příčiny rád vyložil, aby se jazyk náš český i tudy šířil, šlechtil a rozmáhal, neb nenie tak úzký ani tak nehladký, jakož se některým zdá. Hojnost a bohatstvie jeho z toho móž poznáno býti, že cožkoli řecky, cožkoli latině (o němčině nic nynie nepravím) móž povědieno býti, to též i česky. A nenie těch knih žádných řeckých ani latinských (leč bych se já, milosti jazyka svého pojat jsa, mýlil), aby v český obráceny býti nemohly. Co se pak hladkosti jeho dotýče, neviem, by tak výmluvně, tak ozdobně, tak lahodně všecko jazykem českým povědieno býti nemohlo jako řeckým nebo latinským. Bychom se toliko snažili a jedni mimo druhé chvátali, abychom jej vyzdvihali, tudiež by jazyk český hojný, mnohý, vytřený a sebe světlejší vidien býti muhl i pulérovanější!"

Z příčin posud nedosti jasných nejvyšší úředníci zemští (nejvyšší purkrabí Jan Jenec z Janovic, komorník Jindřich ze Hradce, sudí Půta Švihovský z Risenberka, písař Jan z Roupova, kancléř Jan z Šelnberka), ne sice všickni, ale někteří, všelijak na Všehrda začali sočiti, až se jim i podařilo, zbaviti ho úřadu místopísařského. Není nepodobné, že vysokému panstvu, tehdá všemohoucímu, nebezpečna viděla se známost práva zemského, kterou si byl V. pilným čtením desk nad jiné byl zjednal, nebezpečná proto, že právě toho času připravovali první „Zřízení Zemské". Ale tu by bývalo spíše na místě, aby si panstvo zrovna pro důkladnou známost práva Všehrda vážilo a jeho pro svůj prospěch sobě získalo. Nic takového se nestalo. Také již r. 1492 stěžoval si V. na vyšší úředníky zemské, že na vzdělance staroklassické hledí jaksi s opovržením anebo aspoň s vysoka, říkajíce o nich, že „mluví ze knih" a že jsou „mudrci latiníci". Lépe prý bezmala — (ne bez trpkosti dokládá) — těm se vede, kteří ničemu se nenaučili. „Ničemu se nenaučiti, jest prý užitečnější a chvalnější, než mnoho na učení pobývati!" tak píše Bohuslavovi.

Král Vladislav po šest let meškaje kromě Čech, pojednou roku 1497 konec února (dne 27.) zavítal do Prahy a již dne 11. března propuštěn V. z úřadu. Poslední výpisy z desk dány ke dskám dvorským od Všehrda právě dne 11. března, a již nejbližší zápis do velkých desk trhových, pochodí od následníka jeho Václava Hyndráka z Březové, ze dne 15. března. Z těchto dat zjevně vychází na jevo, že propuštění Všehrdovo připravováno prvé nežli král přijel do země, a to s takovou důkladností, že i následník

jeho byl pohotově. Nejv. úředníci, zejmena pan Jindřich ze Hradce komorník a pan Půta z Risenburka sudí, dávali Všehrdovi před králem vinu, že se dopustil všetečnosti, převrátiv starou formuli při zápisech do desk: „Přiznal se před úředníky Pražskými" na formuli: „přiznal se před pány úředníky desk zemských". Ten důvod obsažen jest v rozhodnutí královu. Avšak Všehrd sám v díle svém (VIII. 11) praví, že mu ne tuto, ale jinou vinu dáváno, totiž že korrigoval dsky, „kterúžto věc i spravedlivú i potřebnú i dobrú někteří, tolikéž dskám jako latině rozumějíce, jsú mně ve zlú obrátiti chtěli, že jsem čtvery dsky Ondřejovy (bezprostředního předchůdce svého) z práva a z povinnosti opravil". Velmi jest podobné, že ona výtka o proměnění formule neměla podstaty; všaktě dobře znal V. příkrou přísnost nejvyšších úředníků zemských a nadto sám byl přílišným ctitelem starého práva a starých neproměnných forem, aby byl té proměny o své újmě se dopustil. Také není stopy, že by ji byl žádostiv; píšeť zajisté obšírně o formuli té (VIII, 14), vykládaje, kterak by byla potřebna, ale jiného nenavrhuje než aby psáno bylo prostě: „Přiznal se před úředníky zemskými", neb „před úředníky desk zemských", a ne „Pražskými". Což ovšem byl náhled docela správný, ježto název „Pražský" pocházel ještě z dob župních i náleželo na místo tohoto názvu položiti i psáti „zemský". Sami vyšší stavové působili k tomu, aby dsky vyproštěny byly z měst Pražských a ničeho aby při nich nebylo, co by ukazovalo na souvislost s Prahou městem.

Svým protivníkům V. v díle svém hořce se odvetil. V knihách IX. 13 líčí postup proti sobě takto: „Nalezli jsú se dvá, kteříž na nevinného pod přikrytím úřadóv svých, beze vší viny, viece než mocí sáhše, netoliko jsú jeho neslyšali, netoliko žalobníka nevystavili a súdu žádného neosadili, ani poháněli, ani obsielali; ale jsúce tázáni, aby vinu aspoň jmenovali, proč naň takovú mocí sahli — té jsú (neb jí v ničemž nikdyž najíti ani smyšlené nemohli) jmenovati a dáti neuměli ani mohli, a proto jsú svú bezpravnost, pokudž najdále mohli a směli, provodili, ale ne tak ji daleko vésti mohli, jak jsú vésti umienili a jak jsú se uradili a pokud jsú žádali a chtěli, jiného nic za vinu než „Nestaneť se křivda!" nepoloživše, ano se již viec než na silnici a pekelní křivda bezpravie a moc, ani v židech ani v pohanech, ani mezi lotry a na silnici neslýchaná jemu od nich dála. Co já okázati mohu, pomijím, abych se sám slovy nemstil, poněvadž psáno jest: Mně pomsta a já odplatím!" (Onino dva protivníci Všehrdovi byli nejv. komorník a nejv. sudí.)

Vyjda z úřadu Vš. pilně pracoval o dokonání velikého díla svého, kteréž dovršil ještě před vypršením XV. století, r. 1499.

Napotom, r. 1501, přeložil Cyprianův list k Donátovi, věnovaný panu Zdenkovi z Postupic, pak téhož Cypriana Výklad na modlitbu Páně, věnovaný paní Johance ze Šelnberka, rozené Krajířce z Krajku.

R. 1499, zavíraje dílo své, pronesl se V., že by chtěl psáti podobné dílo o právu obecném římském. Prodlí-li Pán života jeho, praví v závěrečné řeči ku pánům z Postupic, že podle obecniech práv o těchto týchž věcech jiné knihy sepíše. Avšak není žádné stopy, že by k takovému sepsání byl přikročil.

Také šla pověst, že míní nějaké spisy sepsati „proti svolení aneb právóm tištěným“ t. j. proti Zemskému Zřízení Vladislavovskému z r. 1500, ale sám pan Zdeněk z Postupic, zmínku o tom čině, dokládá, že „žádných spisů takových neviděl“. Můžeš-li — napomíná pan Zdeněk — přetrhni; takť bych radil; shledal bys, že by toho nepykal. Nebť jest tobě již nikdy viec třeba rady nebylo; bychť nevěděl, nepsalť bych; ostatku sám ale srozuměj. Z e m ě s e s m l u v í; bojím se, aby ta hra o tebe nebyla. Muožeš-li, nedaj se štváti!“

Všehrd od té chvíle poněkud se odmlčel, avšak o svém díle pracovati nepřestal, a po devíti letech vydal je ve druhé, namnoze přeměněné podobě i věnoval je králi samému.

Zanechav všeho spisování, obrátil se konečně k živnosti prokuratorské, jakž vidno z případu z r. 1506, kdež se jednalo o rozepři mezi klášterem Svatoprokopským a měšťany Kolínskými, příčinou 10 kop platu v Starém Kolíně. Také sám nejv. kancléř, pan Albrecht z Kolovrat, žádal Všehrda o právní ponaučení. Že s milovníky písemnictví staroklassického vždy ještě obcoval, dokazuje list Václava Píseckého r. 1509 z Benátek do Prahy, kdež pozdravuje přátele své „Marka a Viktorina“.

Okolo r. 1506 byl s Janem Třebickým a Jiříkem synem jeho spolumajitelem domu v Celetné (nyní 566—I), čehož nabyl tuším odkazem Mikuláše z Vančic registratora desk zemských, ale koncem řečeného roku prodán dům zlatníkovi Stanislavovi za 148 k. gr. Slove tu „scriba regni Boemie“ (Kn. Starom).

Tím se končí zprávy, kteréž máme o životě Všehrdově. Víme ještě o peněžných záležitostech jeho, že byl muž velmi majetný, jenž i půjčkami peněz se zanášel a při své smrti značné jmění po sobě zůstavil. Obchodníkovi Hans-Trojovi, jenž měď Kutnohorskou v jisté summě od král. komory zapsanou, půjčil ok. 900 k. gr. a 200 zlatých — dukátů — uherských, načež jemu Hans-Troj vydal list, kterýmž půjčka ta pojištěna byla předně na mědi řečené, zadruhé na statku Hans-Trojovu. Stalo se pak, že Hans-Troj měď smlouvou postoupil spolku měšťanů Normberských, a ti ji drželi za 20 let, majíce faktora svého v Praze, Michala Karika z Řezna. Byly z toho až i po smrti Všehrdově soudy, ano vdova jeho právem horním dala se vésti na statek Hans-Trojův a po její smrti, r. 1535, bratři Severýnové, Všehrdovy neteře synové, onoho faktora Normberského z 1000 k. poháněli.

Všehrd zemřel r. 1520 (asi v měs. září) za velkého moru, ve vlastním domě na Újezdě. Po Veličenoci počal se mor v Praze; i umřel mistr Viktorin na Malé Straně „v huti“ (St. let.) Jurisconsultus atque orator non contemnendus a. 1519 moritur in Vgezd propria in domo (Mon. Univ.) Manželce své Apolleně, jenž byla živa po něm mnoho let, odkázal všecko jmění; avšak dala z toho něco panu Lvovi z Rožmitala a jistému Tatousovi i jiným. Potomstva Všehrd neměl žádného.

206. O práviech země české knihy devatery.

Všehrd, přistupuje ke spisování díla tohoto, počátečně mínil složiti je toliko ze kněh osmi, nikoli deviti; pravíť zajisté na samém závěrku kněh

třetích, že o placení od desk v jiných, „posledních“ knihách bude pověděno, a o tomto placení psáno jest v knihách osmých; na jiném místě (IV. 16), že co se a pokud se od odhádání platí, to že se najde „v posledních knihách“, o hle, o platech od odhádání nemluví se jinde nežli v knihách osmých. Teprvé po zakončení kněch osmých odhodal se ke knihám devátým „o zmatcích“.

Jednotlivé knihy jsou skládány takto:

Knihy první a druhé v první polovici r. 1495. Ne před rokem 1492, neboť jednaje o soudu komorním (I. 2), táhne se spis k sněmovnímu snešení z r. 1492 o soudě tom učiněnému a do desk Památných Q. 18 vloženému (Arch. I. 446). Ne před rokem 1495, neb jednaje o soudu dvorském (I, 3) cituje dsky Památné S. 21, kterážto signatura připadá na jaro r. 1495. Že pak citovány jsou v I. 3 dsky Památné S. 21, a v II. 19 tyže dsky S. 11 a S. 19, kterýchž určité datum připadá na měsíc březen 1495 (v pátek před sv. Benediktem a v pondělí před sv. Řehořem), není pochyby, že knihy první — natož i druhé — skládány jsou teprvé po suchých dnech postních r. 1495.

Knihy třetí složeny jsou prodlením r. 1495; praviť zajisté spisovatel (III. 14), že jest „letos nalezeno“, aby ve při o moc obě strany osobně stály k soudu; stal se pak ten nález r. 1495 a vložen do desk Památných T. 14, kterážto signatura ukazuje na jaro 1495.

Knihy čtvrty připadající do druhé polovice r. 1496. V ten čas stalo se ono pamětihodné pozdvižení poddanského lidu na statku Zábřezském v Moravě proti panu Tunklovi z Brníčka, a „nynie v Čechách“ — jakž dokládá spisovatel — „jakož se slyší, v kraji Litoměřickém při sv. Marketě (ok. 13. července) proti Adamovi z Drahonic na Ploškovicích“. V těchže knihách dí Všehrd, že jezdíval jest také místopisař na meze s purkrabím Pražským, ale to že se již nedrží, „a já také o ten zisk a dóchod nestojím“, což jest plným dokladem, že píše tyto knihy seděl ještě v úřadě místopisařském, ze kteréhož vyšel teprve v polovici března 1497.

Páty knihy skládal V. na jaře r. 1497; citujeť listinu z října 1496 (ve středu před sv. Havlem) a ve hl. 32 praví, „že dsky staré dole nejsú“, což dekretováno teprv nálezem z března 1497 (ZZVlad. 170).

Knihy šesty psal V., nejsa již v úřadě, tedy po měs. březnu 1497; ono zajisté „nové zóstání“, o kterémž v I. recensi VI. 34 mluví, stalo se na sněmu o suchých dnech letničních 1497, i vloženo do desk Hyndrákových, následníka Všehrdova, na samém jich začátku (B. 1. — ZZVlad. 460).

V knihách sedmých dí V. (VII. 10), že po ten čas žádný nemohl více na zboží svém odkázati listem nežli jest je sám zápisem svým a dskami šacoval; „ale již se jest nález v tom mezi Marketú z Waldeka a mezi Janem z Sútic stal l. b. 1497“, což svědčí, že knihy ty psány jsou r. 1497—98, ne před r. 1497.

Knihy osmy skládány jsou po vyjití Všehrdově z úřadu, tedy nejméně po dni 15. března 1497; praviť výslovně, že již není místopisařem. „A ty dsky veliké obojí vždycky od staradávna miestopisař v své moci jest sám míval, i já; než potom po mně jinak“. Sám pak návěští dává, že knihy

ty psal po suchých dnech postních r. 1498, neboť v IX. 3, (recensí I.) táhne se k rozepři své s Janem Třebickým při těchto dnech suchých postních 1498.

Také knihy deváty psány jsou r. 1498, t. j. po knihách osmých, neboť proměny, o kterých zde Všehrd píše, staly se skoro vesměs v první polovici r. 1497.

Celé dílo v prvním sepsání (první recensí) hotovo bylo r. 1499. Z té doby zajisté datován jest opis Wamberský: 1499 sabbati Wamberk die S. Augustini (28. srpna). Také píše pan Zdeněk z Postupic dne 25. ledna 1502, že Všehrd půjčil mu knihy ty jednou ku přečtení, když nemocen, on Zdeněk, dlouho ležel, „teď dvě letě budú, a ještě celá Práva nebyla ani svázána;" což jasným svědectvím, že spis dokonán r. 1499 — ten rok před vyhlášením Zřízení Zemského Vladislavovského.

Obsah jest dle kapitol (hned první redakce) tento, a sice dle vlastních slov spisovatelových:

Prvnie knihy (po předmluvení) uzavierají summu, co se ve všech jiných knihách píše, a o rozličných súdiech země české.

Druhé o súdu zemském, od počátku jeho osazenie až do přísahy v kapli Všech svatých a na vrch práva dovedení.

V třetích knihách o póhonu a jak se má póvod, jak pohnaný, jak komorník i starosta zachovati od útoku až do práva staného.

Čtvrté o dskách zemských, o trziech, poručenstviech, o vložení ve dsky trhu, práva vedení úmluvú a zvodem až do odhádánie a poslednieho panovánie.

Pátým knihám jsú dány zástavy rozličné se zpravú i bez zpravy, trhem nebo zápisem, věna také s převody, až do let přirozených i král. Mstí daných.

V šestých rozdielové rozličnì mezi otcem a syny, mezi bratřími i strýci, spolkové, dánie, nadánie, směny a vysvobozenie z manstvie.

V sedmých rozličné práva vedenie, uvázánie i bránie s komornikem, o obranách proti těm práva vedením.

Osmy zavírají v sobě summu desk menších i jiných desk k menšímu písaři přislušejících, a listy rozličné od úřadu vycházející, a zvláště list obranní, až do placenie od desk, na kterémž konec všeho záleží.

Devátým knihám dáni jsú zmatkové rozličnì, kteříž se tak při súdu jako při dskách příčinami rozličnými i osobami často přicházejí. Co jest při dskách a při súdu změněno. (A na tom jest devátým a posledním knihám konec).

Zavřenie všech knih.

Dílo své r. 1499 dokonané Všehrd podal pánům z Postupic, ale aby je doma toliko chovali, ne je ven vypouštěli, leda by se jim samým zdálo, i jiným je vůbec vydati, avšak bez škody spisovatelovy. (Zavř.) Píše takto: „Máte urození páni, knihy o praviech, o súdiech i o dskách země české, prací a pilností mú sepsané, kteréž jsem já ne pro své chlubenie, ani pro chválu a lehký vietr od lidí pocházející nesnadně shledávaje spisoval, ale pro práv země české řádóv připomínánie a chválenie, pro své i lidské

napaměti zpomoženie, pro užitek, ač však z toho jaký bude moci vzat býti, VMsti najprvé a potom jiných skrze VMst mnohých." — „Úmysl mój jest, aby toto mé jakéžkoli sepsánie ne prvé než po mé smrti mezi lidi vóbec vyšlo, kromě V. Msti." — „Mož — ale bez chlubenie — povědieno býti že se tak společné zprávy o práviech nikdež ještě nenajde, aniž jest kdy od koho v Čechách bylo sepsáno prvé, než ode mne. A byla-li jsú jaká práva a spósobové súdóv v zemi české za starých sepsána, smím řieci, že jsú jiného v sobě nic nedržela než to, což tuto sepsáno jest." — „Kterézto mé sepsánie, by se pak žádnému nehodilo, mně jistě užitečné a kratochvilné bude samému, jehožto čtenie a poznánie, ač neveliký snad dobrým lidem užitek přinese, ale jistě, čehož já viece žádám, dobrú vóli!"

Věnování pánům z Postupic mělo důležitý účinek příčinou sepsání prvního: Psalť pan Zdeněk Kostka, že přečetv první skladbu a vrátiv ji, přitom co se mu líbilo, chválil, co zlé, hyzdil; a zvlášť to hanění pod podobenstvím, že k tomu nesluší". Tu slíbil Všehrd, že vymaže věci závadné, jakož při druhé redakci skutečně také učinil. Avšak trvalo to mnobo let, nežli druhá redakcí byla dokonána, teprve po devíti létech, r. 1508, tak že pohnutkou toho prodlení byla snad rada Horaciova „Nonum prematur in annum".

Druhá recensí liší se od první, že titulův do některých kněh vloženo více, jako II. 7, II. 28, III. 10, III. 12, VIII. 10 a že titule namnoze rozmnoženy jsou nebo zase zkráceny. Ono „hanění pod podobenstvím" vymýtěno docela. Dílo své ve druhé redakcí, kterouž spisovatel sám prohlásil za jediné pravou a správnou, věnoval králi Vladislavovi.

Výslovně odvolávaje redakcí první jakožto nedokonalou, ješto prý toto první sepsání nebylo ani opraveno aniž od spisovatele vůbec t. j. u veřejnost vydáno, než z přepisu a ze škart toliko přepsáno, v přímluvě ku králi praví Všehrd, že knih těchto, poněvadž pro užitečné dobré mnohým nespáním, rozličným úsilím, častým myšlením, čtením desk a nálezóv starých ustavičným pracně jsú složeny, žádnému nechtěl nadepsati a jich titule dáti než JMsti královské, pánu země české i jeho nejmilostivějšímu. „Odplata mého úsilí Bóh a Slovo vtělené, a všech jestliže kterým dobře poslúžím, buď vděčnost!" — „U velikých věcech i na samém chtění dosti jest, by k žádnému skutku nepřišlo!"

Toto sepsání v druhé redakcí vůbec dal Všehrd u veřejnost, nechtě jeho chovati doma a jeho skrývati, „než všem vóbec je vydávám a přepisovati dobrovolně dopúštím."

Před nedávnem objevila se nová, posud neznámá kapitola „O výpisích z desk"; našel ji Čelakovský v rukopise Všehrdova díla druhé recense (někdy Schönherrovské, nyní Musejním), kdež připsána jest jako dodatek. V dodatku tom vypisuje i hájí se dokonalá veřejnost desk. Že dodatek pochází z péra Všehrdova, o tom by těžko bylo pochybovati. Ale proč nebyl pojat ani do první ani do druhé recense? Snad proto, že tehdejší zevnitrné okolnosti u desk nebyly tomu příznivy. Nicméně dodatkem tím

zavděčil se Všehrd velice velmi dějinám deskovým i dějinám práva českého. (Viz dra. Čelakovského Nová kapitola díla Všehrdova.)

Všehrd skládaje dílo své, dobře znal pramen práva zemského v Čechách jediný a pravý t. j. nálezy a rozsudky soudu zemského; neb právo toho času žilo bez pravidel napřed uložených v samém právním vědomí a rozumu těch, kteří povoláni byli souditi. „O práviech země české jsem psáti umienil, ne tak jako bych je ustanovovati nebo vynášeti chtěl (viem na koho to slušie), ale vynešená a dávno ustanovená od kniežat a králóv českých a potom od súdcí všie země české po dskách a po náleziech panských narózno a rozdielně položená, shledati a v hromadu krátce sebrati, má mysl všecka, všecka má práce jest.“ (Předmluva). — „Kterážto práva, ač již ne v knihách a psání zvláštniem společně, ale v obyčeji a v paměti lidské, v nálezích starých a ve dskách rozdielně a poróznu tak dlúho trvají.“ (VI. 18). — „Toto jest, čehož jsú nynější i předešlí mnohými sněmy, mnohými sjezdy hledali a najíti jsú nemohli, a v prostředku jich bylo, mezi nimi se vrtělo; čehož jsú hledali, ve dskách, v náleziech, obecniech i zvláštniech, bylo zavřeno!“

Že pak nálezové soudu zemského a snešení sněmů zapsány a uloženy byly ve dskách zemských, Všehrd materiál k dílu svému především hledal ve dskách těchto a látku sbíral „čteniem desk a nálezóv starých ustavičným“ (Předml.), k čemuž ovšem jako místopisař samým úřadem byl nutkán a veden.

Dílo Všehrdovo jest vlastně systematický soubor nálezů panských, vážený z desk, kteryžto přebohatý zdroj tak jest v něm vyčerpán, že vše, co se soudu a práva zemského dotýče, v díle Všehrdově nalezá se v jedno sebráno a v celek shrnuto. Což váží tím více, poněvadž tou dobou dsky ještě byly cely a úplny. I možno říci, že „Knihy Devatery“ spolu se Zřízením Vladislavovským a s rozličnými sbírkami Nálezů před osudným rokem 1541 zdělanými, zachránily nám ducha práv českých, jichžto tělo, dsky samy, ohněm navždy zničeny!

Všehrd velmi dobře rozeznával právo zemské a právo cizí. „Svými se právy v království českém lidé, vlastními a domácími, ne německými, Majtburskými nebo jinými cizimi a přespolními súdie“ (Předml.); což ovšem toliko o právu zemském, nikoli o právu městském sluší slyšeti, neb právo městské v Čechách původ mělo německý. A v „Zavření“ dokládá: „Poněvadž jsem tuto viece psal to, což se jest v zemi české zachovávalo za mého úřadu a přede mnú, nežli co se jest po všem světě u všech lidí za staradávna držalo a ještě se u některých drží. K tomu zavázán jsa, abych psal co se v zemi za právo drží a dskami, nálezy nebo obyčeji móž provedeno býti, ne to, což by nadto k témuž slúžiti mohlo, což se v praviech obecniech vypisuje, ale zde přijato nenie.“

Kromě desk a nálezů přihlédal ještě i k jiným podstatným zdrojům, odkudž vážiti mohl známost práva zemského. „Kdež já z sebe nic — dí v Předmluvě — bez dóvodu světlého psáti nebudu, než všecko co tuto o práviech v těchto knihách píši, nebo dskami, nebo nálezy krále a pan-

skými, starými i novými, obecními neb zvláštniemi, nebo obyčejem a zvyklostí, kteráž za právo jest, bude moci ukázáno a dovedeno býti.“ A v závěrečném přípise ku pánům z Postupic: „V kterýchžto knihách nic psáno nenie, což by dskami, nálezy, obyčejem, rozumem neb obecniemi právy provedeno býti nemohlo.“ A dále IX. 4: „Ale snad mi toho ne každý uvěří, leč to dskami nebo nálezy okáži, a dobře udělá; má zajisté což píše kto o praviech zemských, všecko nálezy, nebo dskami, nebo i jinými dóvody okázáno býti.“ O dskách a nálezích zvláště píše III. 9: „Ne o tom co se nálichem děje, ale o tom, co se z práva dieti a zachovávati má, píši, a což nálezy o tom a na to dávno učiněnými móž okázáno býti.“ — IV. 11: „A nechci, aby mi kto toho věřil, leč to dskami a nálezy starožitnými okáži.“ — IX. 3: „Poněvadž jest příkladem a zkušeniem jistým již ukázáno, také má dskami a nálezem provedeno býti.“

Obyčej a zvyklost, kteráž za právo jest. II. 1: „To ač nikdež psáno nenie, ale zachovávaným obyčejem, ale drženiem starodávniem se provodi.“ III. 9: „V obyčej však vešlo jest, že i nejvyšší písař desk zemských kmetem se pohání.“ — IV. 11: „Za právo se také v zemi české od staradávna drží.“ — IV. 16: „Při othádání z staradavnieho obyčeje za právo se drží.“ — V. 3: „Neb jest se to od staradávna zachovávalo.“ — V. 6: „Já toliko o tom, což se vedle obyčeje zvyklého děje a z staradávna zachovává, píši, ne proč a z kterých příčin se to děje.“ — VI. 21: „Žádnému obyvateli země české z starodavnieho zachovánie bez povolenie královského nebo na plném súdu panského spolek nemóž žádným obyčejem ve dsky vjíti.“ — VII. 14: „A tak se jest přede mnú i za mne vždycky z obyčeje, kterýž za právo jest, zachovávalo.“

Rozumem míní Vš. „zákon přirozený“ neb „přirozenie“. III. 25: „Ale jest ten ne psaný než přirozený zákon, kterémuž jsmy se nenaučili, nepřijali, nečtli, ale z přirozenie samého jej jsmy zachvátili, v se vpili a na sobě jej vytlačili, k kterémuž nejsmy naučeni než učiněni, ne zpraveni ale narozeni — aby, jestliže život náš v které úklady, v moc, v meče nebo lotrovské nebo nepřátelské upadne, každému slušalo zdravie své vysvoboditi.“ — Předml.: „Vdovám a sirotkóm jsmy všickni z přirozenie i z viery pravé křesťanské obecně zavázáni dobře činiti, a jich proti nepravým všem brániti a nikdyž v potřebách je neopúštěti.“ — V. 39: „Ktož za poručenstvie krále prosí, jednú ze dvojie příčiny k tomu hnut bývá: Z přízně a lítosti a že jim přirozená milost hýbe, kterúž jest Bóh všem lidem ve všech zákoniech uložil, v přirozeném, v psaném i v zákoně milostivém, kterýž se od přirozeného málo dělí.“ — VI. 11: „A což k sobě kto sám chce přirozeným a najspravedlivějším právem a zákonem, nelze jest než též od sebe jiným učiniti.“ — VII. 7: „Neb to každý člověk má a povinen jest jinému každému z přirozenie činiti, chce-li za člověka a ne za hovado zóstati, jako u svého ohně dáti osvietiti, cestu blúdíciemu ukázati, střechy a domu svého každému pocestnému přieti, ztrátu nalezenú navrátiti, a též svěřenú věc zase dáti.“ — VIII. 26: „Z té příčiny u všech lidi rozumu nepokaženého požívajících, i u Turkův a u jiných pekelníkův, kteříž Boha ani slova jeho

neznají, obecné dobré zvláštniemu domáciemu a svému dobrému i všelikým užitkóm vlastním a svým se předkládá.“ — IX. 9: „Z té příčiny, ktož by poznal že by naň který takový zmatek měl přijíti, suď se doma sám a vinu svú uznaje, póhonu, súdu, nálezu a otsúzenie nečekaje, jsa napomenut, učiň sám od sebe dosti, jakož za starých a za přirozeného zákona bylo.“

Obecními právy rozumí Vš. právo římské, jakž toto ve středním věku bylo platné. IV. 3: „Ale o trhu, co se v praviech obecních a přespolních široce píše, toho na straně nechaje, k trhu zvláštniemu a v zemi české obyčejnému se navrátím.“ V knihách III. 3 (I. rec.) praví o těchto právích obecních, že v nich učený není, avšak v závěrečné řeči ku pánům z Postupic již dí, že prodlí-li Pán života jeho, podle obecních práv o těchto týchž věcech jiné knihy sepíše, z čehož soudíme, že se mezi lety 1493 a 1499 pilně zanášel studováním práv těchto. Instituce Justinianovy znal dle zmínky v V. 45 (o létech). Na staré římské právo táhne se ne jako na základ nebo pramen práva českého, jako na příklad: u Římanů prý tak bylo, jako III. 23 (o moci) a V. 43 (o poručnících). Úvod ke IV. 3 (o trhu) jest doslovný překlad z Digest D. 18, 1. Též i o právích církevních neb jak on je nazývá „právích kostelních“, zmínku činí při posuzování zletilosti (V. 45).

Zachováním rozumí Vš., což bychom rozdílně od právního obyčeje neboli právní zvyklosti (consuetudo) nazvali usus praxeos, co se totiž v praxi soudní vyvinulo při úřadě, bez nálezu nebo snešení. Jsou to ponejvíce formality mající základ prastarý, namnoze ještě symbolický, jako IV. 14 u vzvodu. IV. 15 při odhádání, VII. 25 při zájmu. Viz také III. 18 na konci: „Stará zachování“, V. 33 (a to se za obyčej ve dsky píše), VIII. 14 (o titulaturách při dskách).

Jiné ještě doklady béře Vš. ze starších právních spisů. Znaltě zajisté následující sepsání: Páně Ondřeje z Dubé Výklad na právo zemské, Řád práva zemského, Officium circa tabulas, Řád deskový, Ordo agendi minoribus terrae judicii officialibus praescriptus, Ordo taxarum, Práva písařská. Že by byl znal také knihu Rožmberskou, s jistotou povědíti nelze; též i Maj. Car. zůstala mu cizí. Spisy starší pilně čítal; místy veliké kusy z nich do svého díla klade, jako III. 24. (Viz také „Vysvětlivky“ v našem vydání Všehrda.)

Dobře líčí Vš. poměr díla svého ke spisům starším podobným, an dí v „Zavření“, že se „tak společné zprávy o praviech nikdež ještě nenajde, aniž jest kdy od koho v Čechách bylo sepsáno prvé než ode mne, a byla-li jsú jaká práva a spósobení súdóv v zemi české za starých sepsána, smiem říci, že jsú jiného v sobě nic nedržela než to, což tuto sepsáno jest.“

Také Písmo na nejednom místě za doklad se uvodí; vůbec z četných citátů vidíme, že Vš. dobře se vyznal v knize knih i též ve spisech sv. Otcův. — „To Písmo, od kteréhož i řád práva českého se nedělí“ (IV. 6). — „Spravedlivému žádný zákon, žádné právo, jakož Písmo praví, nenie uloženo, než nepravým.“ (IV. 13). Šalomún (IX. 2). Žalmy (II. 19 a IX. 10).

Origenes, Gregorius, Firmianus (IX. 10), pak Josefa Flavia kronika o válce židovské (IX. 10) a Eusebiova kronika křesťanská (I. 6).

I ke klassikům starověkým často přihlíží, na dotvrzení některého propovědění, tak V. 10 cituje Homera a Plinia v příčině dospělosti porodu, III. 20 Horatia (fingere qui . . .), IX. 1 Homera a Luciana (de calumnia), IX. 2 a IX. 10 Vergilia (o gens infelix . . .), III. Platona i Cicerona, kteréhož prvního nazývá „všech filosofův světských hlavu" a druhého „všech lidí výmluvných co jich kdy prvé bylo, co jich nynie jest neb co jiných potom bude, najvýmluvnějšího", Plauta V. 45; IX. 2, Julia Caesara IX. 2.

Spisy vlastně české, kterých se Vš. dokládá, zejmena jsou páně Smila Flašky „Nová Rada," (V. 18, IX. 1). Též i přísloví něco podává, ponejvíce ku právu se vztahujících. Jiných propovědění na právním přísloví se ponášejících, kteráž jeho samého za původce mají, pěkná jest rada. (Viz naše vydání Všehrda.)

Tolik o díle Všehrdově se stanoviska literarního. Vizme již o povaze spisovatelově, pokud se nám jeví a ukazuje v díle jeho.

Kdo chce poznati právní cit, jenž Všehrda ovládal, čti sobě následující výpisky: „Neb to jest proti právu, aby dvá žalobníky v jedné při proti jednomu mluvila, anebo dvá řečníky proti jednomu pohnanému při vedla." (II. 17.)— „Též, bude-li proti tobě nález ukázán psaný ve dskách nebo právo psané, ježto by zřetedlně proti tobě stálo: v tom musíš ne k psaní, než k úmyslu a k vóli těch, kdo jsú nález nebo právo vynášeli, hleděti; neb se ne vždycky móž psaním neb písmu dosti státi". (II. 17.) — „A z té každé křivdy, škody myslí umieněné nebo skutečně dovedené, kteráž by se stala neb státi měla, mož pohoněno býti; neb mnohé jsú nepravosti, na kterýchž se netoliko účinek skutečně dokonaný a dovedený pomstú práv popravuje, ale také sám úmysl a sama vóle přísností se práv mstí a káže." (III. 21.) — „Což vzláštními nálezy světle vyhraženo nenie, to při právě obecném zóstati má." (III. 11.) — A dále: „A ještě by spěšnější konec o své pře lidé brali, kdyby kmetové a súdce zemští k tomu držáni byli, aby pilně pře slyšeli a déle na súdě seděti a raněje súditi ráčili, strannych a nepóhonných při, kteréž vedlé práva slyšány býti nemají, mezi póhonné nevkládajíce." (Předml.) „A z té příčiny i z jiné otporové by se měli vedlé práva najprvé súditi před jinými všemi póhony." (IV. 15.) „Snad by to mělo úředníky opatřeno býti, aby dědice též v tom vedlé prava opatřili, jako opatrují vdovu" etc. (V. 5.) „Než snad by to opatřeno mělo jinak býti, aby dsky k potřebám lidským mohly, když koli, ohledány býti". (V. 32.) „Snad by to úředníky mělo ohledáno a opatřeno býti, aby list obranní dán byl dědici od desk k purkrabí najvyššiemu." (V. 32.) „Král a páni by to měli nálezem novým proti nové a nikdy prvé neslýchané nepravosti opatřiti". (VI. 37.) „Na krále a pány slušie, takové nepravosti nové a přelišné pravem dobrým a nálezem novým zastaviti." (VII. 3.) „A snad by nic neškodilo, aby v každé suché dni všecky pře" atd. (VIII. 12.)

Pozorně kdo čte dílo Všehrdovo, překvapen bude šlechetným smýšlením, kteréž se v něm jeví; co humannost nazýváme, nemůže výrazněji jeviti se

než jak se to skutkem děje u Všehrda. Pomněme při tom, že dílo psáno na závěrku XV. století i přisvědčíme, že smýšlení takové jest úkaz právě neobyčejný. Vizme několik rčení na doklad:

„A slušie děti každému viece než ženu milovati, neb žena téměř každá móž jiného muže mieti, otce jiného děti mieti nemohu, ztratiece prvnieho." (V. 20.) „Neb na tu nepravost mezi všemi nepravostmi větčie a nepravějšie nenie, kdež kto komu děti a zbožie svého svěří, a ten, komuž jest tak svěřeno, pod tím způsobem v to vkroče, z sirotčich škod sobě užitky své přivodí, a maje jich obránce býti i jest zlodějem statku jich" atd. (V. 33.) „Žádný nepřietel a zhúbce tak škodný zemi nenie jako ten, kdož se netoliko o to pokúšie, aby zemské dobré svévolností svú rušil, ale také práva, jimiž země stojí od staradávna, smie kaziti a jim se protiviti, zavázán jsa právóm poddán býti a jich proti svévolným a zlým všem vedlé země hájiti" atd. (VIII. 96.) „Aniž já také ty obrany (práva) pro nepravé lidi spisuji, ale pro dobré, upřímné, spravedlivé, věrné a sprostné; neb bych velmi zle zemi poslúžil, kdybych naučenie zlému a ne obranu muži dobrému dával; neb ne lotru palici strúži, ale zbrojí a brani muže dobrého opatřuji." (II. 17.) „Neb všem dobrým milejší, užitečnější a příjemnější má býti pokoj nežli válka; neb i válka se ne pro válku, ale proto, aby z války pokoj byl přiveden, zdvihá." (Předml.) „Toto však před očima vždycky úřednici mieti mají, aby se znali, že ne páni, než všie obce a všech lidí jsú služebníci, neb za to od lidí k živnosti své penieze a úplatky berú, a to jest jich jak říkají pluh." (IV. 2.) „To bude-li mieti před se jíti, žádný v zemi hrdlem, žádný statkem, žádný cti svú bezpečen nikdy nebude, když obžalovánie skrytá a tajemní nálezové budú se o lidech bez jich přítomnosti nalézati a pokútněji ve dsky vpisovati." (IX. 10.)

Místy rád Všehrd filologisuje, podlé svého smysla vykládaje terminy právnické, jako III. 3. „Útok (a z té příčiny i útok slove, ne od utečenie, jako se jest některým zdalo, ale od utčenie, že jeden na druhého utkne); VII. 8. „Svrchky (a proto svrchek slove, že na dně jest a svrchu)." „Nábytci (a mohú proto slúti nábytci, že od nich člověk statku nabývá, jako za starých bylo, kteří jsú od hovad statku a bohatstvie docházeli)", III. 20.

Rozklad filosofický čte se v VIII. 32, kdež provedena propověď, že užitečné od slušného není rozděleno, „tak že nic užitečné býti nemóž, co by nebylo slušné, a nic nemóž za slušné položeno býti, co by nebylo užitečné". Viz též II. 35. (O přátelství.)

Tonem oratorským psáno jest několikero míst ve knihách Devaterých, jako na př. úvod k tituli „O právu staném" III. 18, titul celý „O moci" III. 23. Přímo za vzor rhetorické mluvy může pokládati se závěrek titule IV. 10. (invektiva proti zlým soudcům: A jistě k tomu přijde etc.) a řeč závěrečná k pánům z Postupic (Zavřenie všech knih.)

Kdo by v literatuře české hledal vzor satyry, najde jej čta první titul kněh devátých o soudu a právu; co se tu praví, vesměs ironicky mluveno jest, ale jemně nad míru a důtklivě neméně.

Též i kontroversí několiko v díle Všehrdově navrženo jest, jež skladatel nadále hledí rozřešiti, jako II. 31. rozličné otázky o postavení soudce; III. 11. o pohonu na krále; III. 22. může-li člověk nebo služebník pána svého pohnati; III. 22. o právu lidu poddanského k žalobě na pány; VI. 28. o moci násilné a o nutné obraně; IV. 6. dědí-li děti z nepravého lože pošlé s dětmi pravými; IV. 11. také-li se zprava promlčí; V. 27. o vyplacení věna převedeného; V. 31. o převedení věna z jedné země do druhé; VI. 41. o formulích „Kdyby bez nich býti nechtěli"; VII. 10. o zapisování dskami větších sum nežli cena zapsaného statku; VII. 10. o zůstavení sobě moci v zápisu; VII. 22. o výplatě zájmu.

Podlé smýšlení politického byl Všehrd přísný monarchista ve smyslu tehdejšího státního práva českého, kdež monarcha volbou volán na trůn, aby zemi dle práv a svobod jejích spravoval. Velebě na nejednom místě věhlasného Jiřího Poděbradského, přece zamítá povolání osob k království nezrozených, neboť VIII. 32. mezi zlým uvádí „zbožie i statkóv i královstvie neslyšnú a nenasycenú žádost od lehkých a k tomu nepřirozených lidí skrze lest, úklady a travenie králóv spravedlivých a k tomu přirozených a v královstvie řádně a z boha přišlých". III. 20. „Země krále nemající jest svobodná a béře sobě pána koho chce a toho sobě zavazuje, aby ji spravoval ne jakž by on chtěl, než vedle svobod a práv té země starodávních". — „Země sobě krále sama volí a jej dobrovolně podniká, od něhož žádnými penězi kúpena nejsúci, než dobrovolně jemu poddána. A král každý zemi přísahu činí". Zřejmým zastavatelem moci královské jest Všehrd v VI. 34., kdež úsilně brání právo královo k odumrlým statkům; V. 47. kdež zastává právo královské k dávání let, krále jmenujíc nejvyšším poručníkem sirotkův; v Předmluvě, kdež krále Vladislava horlivě velebí.

Odpor proti Němcům, kterýž na několika místech díla Všehrdova se vyskytá, měl kořeny své v okolnostech politických a byl toho času v Čechách obecný. Avšak nesmí se přitom zapomínati, že odpor ten směřoval ne k Němcům domácím, v zemích koruny české osedlým, než toliko k cizozemcům v politickém toho slova rozumu. Nebyliť cizozemci ani Slezané ani obyvatelé Šestiměstí, ač toho času ponejvíce Němci; aniž také za cizince pokládáni jsou obyvatelé Loketska, kteří též byli Němci. Příčina odporu hledati se musí dílem v rozdílu náboženském, ježto Čechové pod obojí pokládáni od Němců, toho času ještě přísně papežských, přes kompaktata za kacíře, a nikdež, — jak dí Všehrd v Předmluvě — žádným obyčejem od Němců v zemích německých trpěni prý nebyli. Praví sám pan Bohuslav z Lobkovic o Pražanech svého věku: „K cizím jsou přívětiví, toliko Němcův nenávidějí, majíce je za protivníky smýšlení svého u víře". — Samo zákonodárství zemské mělo zvláštní péči a zřetel, aby živlové cizí zemi na újmu nebyli; snešení sněmovní z roku 1486 zabraňuje cizozemcům osazovati se v zemi, leč by prvé přiznání učinili králi a zemi (jinými slovy, leč by prvé inkolát český sobě zjednali), žádného jiného pána dědičného neměli než krále českého a ve všech povinnostech s obyvateli v zemi české se srovnali.

Socialní záležitosti, jež na konci XV. věku silně hýbaly veřejným životem v Čechách, také Všehrda důtklivě se dotýkaly. Nalezají se značné stopy smýšlení jeho v Knihách Devaterých, a to měrou takovou, že dílo jeho i pramenem jest ku poznání opravdivého stavu věcí. Všehrd, jakožto muž práva, nesnášel žádného bezpraví; z té příčiny vřelými slovy zastává se lidu poddanského proti přílišnostem panstva. Za bezpraví klade předně, že zemané prodávajíce jedni druhým vsi, robot zejména nekladou ani jich sobě skrze výminku v trhu pozůstávají, avšak proto žádných robot nekoupivše ani jich ve dskách majíce, na lidech robot žádají, a lidé chudí, nebozí že těžké a bezprávné roboty dělati musí. (IV. 4.) Za bezpraví klade dále vedlé takových bezpravných a znovu vymýšlených robot, zádav a nátisků i nová obtěžování, skrze vína totižto mezi lidi své po městečkách i po vsech rozvážení i po chalupách jich i po domech, když by píti nemohli nebo nechtěli, po několika pintách každému roznášení i jiných obchodů městských a kupeckých vedení. (Zavřenie.) — Velice horlí také na majetníky latifundií, že „skupují zemany a sídla zemanská, že boří a tvrze i zámky zemanské kazí a s zemí srovnávají, též rybníky zeman i vsí a dědin nejlepších vytopují". (IX. 10.)

Vytýká se Všehrdovi, že v druhém sepsání díla svého až i hájí porobu lidu poddanského. Avšak v druhém sepsání shledáváme tatáž slova o přílišném a bezpravném utlačení lidu IV. 4. jako v prvním, též i živou přímluvu, že by „bylo potřebie spravedlivého ode všie země chudých lidí opatřenie, aby země nezpustla", konečně i radu, aby „řád zemský při lidech kmetcích ten držán byl, kterýž jest za staradávna držán byl, a přes to aby na lidi chudé výše žádným bezpravím a závadami nepovinnými saháno nebylo." Jinak ovšem zachoval se Všehrd při otázce o právu poddanského lidu k žalobám na pány. III. 22. V prvním sepsání píše o tom sám mínění své najevo nedávaje, že rozluštění otázky té jakožto kontroversní zanechává jiným („k té otázce otpovídajte jiní, ktož tomu lépe rozumějí"), při čemž se ovšem zdá, že sám by rád poddaným právo žalobní přiřknul. Zatím v druhém sepsání zcela určitě právo takové poddanému odepírá, řka, že „všem se neslušné i nepodobné zdá a naprosto nespravedlivé, aby člověk (poddaný), nebo pacholek nebo služebník měl svého pána poháněti." — Avšak sluší na mysli míti, že Všehrd při tom cituje také nálezy soudní dva, nepochybně nové, a že on, přísný vykladatel práva, za právo pokládal, což za právo vynešeno bylo.

Za to se také má, že Všehrd, jakožto rodic sousedský, zvláštním přítelem měst byl; avšak v Knihách Devaterých o nějaké takové náklonnosti stopy není. Co o Pražanech píše, jediné jest, a tu nic obzvláštního. Jinak ovšem bylo po r. 1500, po vyjití Zřízení Zemského, kdež se zdá, že návodem měst a ve prospěch měst psáti chtěl proti Zřízení tomu, čehož zatím na přímluvu a hrozbu panstva neučinil.

Co se týče náboženství, byl Všehrd beze vší pochyby podobojí; takovým jeví se v odporu svém proti narovnání mezi Čechy a Římem tak úsilně žádanému od přítele jeho, pana Bohuslava z Lobkovic. Všehrdova „Invec-

tiva“ proti papeži samou přílišností svou nejsvětleji svědčí o smýšlení jeho náboženském. Byl ostatně v Písmu i ve Svatých Otcích velice zběhlý a zbožná mysl dosti zřejmě jeví se u něho v pečlivém přenášení dobrých, náboženských spisův na jazyk český. Některou chvíli zdálo se nám, že byl přívržence Bratří českých, ježto důvěrné spojení měl s paní Johankou z Krajku, druhou manželkou pána z Šelnberka, a se pány z Postupic, horlivými přátely Bratří; avšak jedno místo v díle jeho učí nás, že tomu tak nebylo. Píše II. 23. v první recensi, že toho „ani mnišie ani Bratřie neudělají“, ale v druhé recensi toto rčení zcela jinak, skoro pohrdlivě zní, totiž, „že toho ani mnišie nynie, ani žádní zákonní bratřie, ani pikharti neudělají“, kde „pikharty“ jistě nikdo jiný rozuměti se nemůž nežli „Bratří“.

Národní vědomí u Všehrda velmi bylo živé. Cítil a znal se býti Čechem s hrdostí, ač sobě nezatajoval též chyb svého národa. Přitom vědomí toto nebylo trpné; znaje do podrobna minulost českou podle tehdejšího vědění historického, horlivě stál o budoucí zvelebení národa. Sám jsa vychovanec, znatel a ctitel staroklassický, nešel po příkladu pana Bohuslava z Lobkovic toliko latinu pěstujícího. V tom podoben jest Štítnému, s nímž souhlasně uznával potřebu, aby se lid vzdělával jazykem svým vlastním, Čech českým, Němec německým. Výtečná jsou a navždy pravdivá slova jeho, která o té věci propověděl v předmluvě ke knížce Zlatoústého „O napravení padlého“. Kdežto pan Bohuslav latinu šířiti usiloval, sám toho jazyka užívaje ke skládání děl svých, Všehrd s pilností překládal spisy latinské, i přál sobě, aby těch a takových čísti mohli Čechové. Pan Bohuslav výtečně sice napodobil latinu, ale Všehrd jazyk svůj český přirozený zvelebil a ušlechtil duchem i slohem klassickým. Co se týče národnosti německé, Všehrd méně přikře k ní se měl nežli k Němcům, pokud toho času pokládáni jsou za cizozemce. Vychvalujeť snahy lidu německého o zvelebení jazyka a Čechům je za vzor v tom představuje; velebíť také vzdělanost německou, jakáž se toho času obzvláště v říšských městech spatřovala, což důkazem nevývratným, že národnosti německé v sobě samé nebyl protivníkem. Osobně také zacházel s Němci z říše, maje obchody s nimi, z čehož soudíme, že sám v mluvě německé dosti dobře se vyznal.

Dílo Všehrdovo opisováno množstvíkráte, a to hned jak v recensi první (Postupické), tak i v recensi královské (Vladislavovské). Ještě i na počátku 17. století pořizováni jsou opisové jeho. Rukopisův na ten čas známo 23tero.

První, kdož o díle Všehrdově zmínku činí, Lupáč jest, po něm Veleslavín. První zpráva: „Zřízení zemské a process práva při vyšších soudech v jistý řád uvedl“. Druhá: „Mimo jiné věci psal Devatery knihy o zřízení zemském a processu soudů vyšších v království českém“. — Blahoslav vychvaluje Všehrda, toliko o náboženských traktátech mluví; o Knihách Devaterých buď vědomosti neměl aneb je mlčením pominul jakožto sepsání rázu světského. Balbin, přečta Knihy Devatery, velmi pochlebně vyjádřil se o Všehrdovi, řka o něm takto: Victorinus de Wssehrd, vir literis humanioribus excultissimus ac juris consultus nobilis, Jura provincialia regni Bohemiae insigni commentario in novem libros diviso illustravit, ac primum Zdenconi, Bohuslao et Joanni fratribus Kostkianis de Postupic, mox etiam ipsi Wladislao regi, hujuscemodi rerum amantissimo, inscripsit ac dedicavit.

Faustin Procházka v Životopise Všehrdově část díla v původním sepsání na ukázku vytisknouti dal; známy jemu byly rukopis Kinských z r. 1515, oba rukopisové Putzlacherovi

(nyní Lobkovičtí), konečně rukopis z r. 1593 Vencelínův (nyní universitní Pražský). Dobře Procházka nápis kněh ustanovil, řka, že zní: „O praviech země české", neb tak prý psáno v rukopise z r. 1515: „K najjasnějšímu knieżeti a pánu, panu Vladislavovi . . . O praviech země české Viktorina ze Všehrd počínají se knihy prvnie."

Z r. 1808 pochodí německý překlad díla Všehrdova, zdělaný od Fr. X. Zvěřiny a chovaný pod nápisem: Des V. C. v. V. Gerichts-Verfassung im Königreiche Böhmen", v universitní bibliothéce Pražské. (Sign. 10. B. B. 1).

Konečně r. 1841 tiskem vyšlo celé dílo Všehrdovo pod titulem: V. K. ze V. Knihy devatery o práviech a súdiech i o dskách země české," prací bibl. Václava Hanky, hlavně pak péčí Fr. Palackého, jenž i úvod k celému dílu napsal.

Vydání toto (vzácné tím, že věnováno jest Josefovi Jungmannovi na důkaz vděčnosti za sepsání Českého slovníka) zpořízeno jest na základě textu Vladislavovského podle rukopisu Kinských od r. 1515; toliko na závěrku poskytuje částky odchylné z recensí první, dle rukopisů Křížovnického a Lobkovického.

Hankovo vydání dvojím nedostatkem trpí. Předně že vynecháno několik míst, jež tehdejší censura bez ohledu na příznivé zdání Palackého vytisknouti nedopustila; za druhé že nedosti správným čtením a nedostatečným rozčlánkováním period četná místa zůstala nesrozumitelná. Avšak nikdo spravedlivý, vida rozsáhlost textu a obtíže čtení, práci Hankovu, jistě záslužnou, haněti nebude. Místa censurou r. 1839-40 vytužená čtou se otištěna ve Výboru lit. české II., r, 1867—68 vydaném. K nim vztahuje se také Palackého „Censurgutachten", otištěné pod nápisem: „Victorin Cornelius von Wšehrd 1839" v „Gedenkblätter" 1874.

Druhé vydání díla Všehrdova pořízeno jest od nás, nákladem právnického spolku „Všehrd" r. 1872.

O obsahu díla Všehrdova šířeji promluvil, brzo po vyjití jeho ve vydání Hankově, dr. Antonín Beck ve Wagnerově „Zeitschrift für österr. Rechtsgelehrsamkeit und pol. Gesetzkunde" (1843), později dr. H. Jireček v „Příspěvcích k literárnímu rozboru památníků práva slovanského v Čechách a na Moravě" (ČČM. 1861 str. 235), dr. J. Slavíček v „Právníku" 1861, J. Jireček v „Anthologii z literatury české" II. 1869, a j.

Záslužné práce o životu Všehrdovu jsou: Procházkovo pojednání v „Miscellaneen der böhm. u. mähr. Literatur" 1785 (sv. II.), Rybičkova rozprava „o rodu m. Viktorina Kornelia ze Všehrd" (ČČM. 18 6) a téhož životopisný článek ve „Slovníku naučném" „Ze Všehrd", konečně zpráva Zoubkova, zdělaná dle akt komorních v „Památkách" z r. 1866.

R. 1901 postaven Všehrdovi pomník v rodišti jeho Chrudimi.

207. Pan Bohuslav Hassišteinský z Lobkovic.

Otázka jest, může-li tento předák humanismu, jenž byl živ na závěrku XV. a na začátku XVI. století, počítán býti mezi právníky? Odpověď, že může. Nedosáhl sice Bohuslav, ačkoliv studoval na učení Bononském a Ferrarském, žádného stupně akademického, nicméně jsou doklady, že vedle studií humanistických, kterýmž ovšem sám dával přednost, konal také studia právnická. Vždyť universita Bononská byla odprvu hlavně školou právnickou a ve Ferraře nacházelo se za Bohuslavova tam pobytu devět professorů práva církevního a čtrnácte práva římského. Také záměr s vysláním mladičkého Bohuslava na učení ve Vlašich spojený byl ten, aby osvojil sobě známosti práva církevního, což onoho času podmínkou bylo k dosažení vyšších hodností církevních, na něž poručníkové Bohuslavovi více pomýšleli než na vzdělání pouze humanistické. Také máme positivní zprávy, že se B. vyznal v právích. Již r. 1490 píše o něm důvěrný přítel jeho ze studií, Oldřich ze Freundsberka, biskup Tridentský, kardinálovi

Julianovi, poroučeje ho za biskupa do Olomúce, že jest to vir plane doctissimus, eruditus latine et graece, rhetor, philosophus, jurisperitus et in divinis libris sane instructus (Listář 26). Viktorin ze Všehrad praví o něm Řehořovi Hrubému z Jelení: Habes Bohuslaum Hassensteynium, legum (t. j. práva římského) et juris pontificii (t. j. práva církevního) doctorem, historicum veritate insignem, poetarum poetam maximum (List. 193). V Škotském klášteře ve Vídni chovají báseň latinskou Bohuslavem ok. r. 1504 složenou, kde jej jmenují doktorem (conscripta a Bohuslao doctore a Hassenstayn ad Wlad. regem Boh.) Dále doktor Racek Doubravský, veliký ctitel Bohuslavův, v pohřební řeči oslavuje znalost práv u Bohuslava: Non praetermittam juris scientiam, cujus discendae summum capit ipsum desiderium, et quidem jure optimo (Ott 247). Konečně Bohuslav velikou pílí a patrně i náramným nákladem založil bibliotheku ze všech oborů nauk (autores graeci et latini, theologi, poetae, astronomi, medici, musici, physici, historiographi, philosophi, jurisconsulti, varii autores omnium disciplinarum, codices graeci, kdež knihy právnické byly zastoupeny, jako: Compendium pulcherrimum juris canonici Petri Ravennatis, R. C. phoenix juris canonici, Tractatus de potestate Imperatoris ac papae et an apud papam sit potestas utriusque gladii (Ant. de Rosellis), Margarita Decreti seu Tabula Martiniana, Liber Decretorum seu Panormia Ivonis. Repertorium utriusque juris Joannis Bartachii (opus maximum, dva exempláře), Antonii de Butrio Decretalium pars, Hostiensis Apparatus feudorum, Volumen Alberici, De servis fugitivis Rubrica Placentini. D. Friderici Petruccii de Senis Opus disputationum, quaestionum, consiliorum per titulos Decretalium, Nova compilatio Decretalium Gregorii IX., Novella Joannis Andreae super I. libro Decretalium, Baldi Perusini jurisconsulti opera omnia. Excellentissimi juris pontificii caesareique monarchae Alexandri de Imola opera, Consilia iurisconsulti Alexandri Tartagni, Tabula aurea Ludovici Bolognini, Aurea practica libellorum d. Petri de Aureliaco Gallici, Cautelae famosissimi d. Bartholomaei de Cepolla de Verona, Dynus de regulis juris, Nicolaus de Ubaldis, Consilia d. Anselmi de Perusio (Boh. docta III.)

Ve svém listě k Viktorinovi ze Všehrd z r. 1494 (Truhl. 53) povolává se B., rozmlouvaje o coelibatu kněžském, na Dekreta (cur etiam sacerdotes et clerici in sacris constituti ab uxoribus arceantur, multis ostenditur rationibus, quas adducunt doctores 31. et 32. distinctione in Decretis.

Že se B. zajímal také o právo domácí, vidíme z následujícího případu. Měl jednou půjčený sobě od dvorského místosudího Václava Baštína z Libouše (žil 1479—89) kodex práv českých (in quo jura regni nostri continentur), i dožadoval se později skrze Jana z Domaslavi, úředníka při dskách, aby mu kodex ten za jakoukoliv cenu zjednal. Stařičký Baštín přání tomu nevyhověl; aspoň se ani kodex ten ani opis jeho nenalézl mezi knihami po Bohuslavovi zůstalými. A. Truhlář hádá, že to byl kodex právnický podnes u desk chovaný a knihu Rožmberskou, Řád práva zemského, a j. obsahující. S tím by ovšem shodovalo se, co píše B., že totiž v kodexu tom obsažena byla „jura regni nostri pleraque alia memoratu digna."

Baštín místosudí dvorský mohl dobře míti přístup ke knize té; ovšemť že ji prodati neb dáti ani nemohl ani nesměl, ještoť již zapůjčení jí bylo proti obvyklému u desk pořádku.

Bohuslav, jsa členem vzácné rodiny české, byl nejmladší syn pana Mikuláše z manželky Žofie ze Žerotína i narodil se buď r. 1460 nebo 1461, ještoť sám dí, že r. 1491 transcendi aetatis bis tria lustra meae. Otec mu zemřel r. 1462. Bratří (Jan, Mikuláš a Bohuslav) zděděnými statky vládli společně, ovšem že zprvu pod poručenstvím, až se nejstarší, dojda let svých, sám ujal správy.

Prvního učení užil Bohuslav tuším od bratří Nigrů (Schwarzů) v Kadani, kteréžto město zástavou náleželo pánům z Hassišteina. Bohuslav, později urputný odpůrce kališníků, vyrostl v ovzduší kališnickém, avšak záhy byl určen ke stavu duchovnímu, hlavně proto, aby dosáhl vyšších hodností církevních. Za příkladem četných mužů, Jana z Rabšteina probošta, Tasa z Boskovic biskupa Olomúckého, i Hilaria kap. děkana Pražského odeslán co mladík 15letý na studie do Bononie (1475). Zplatil taxu jeden dukát. V Bononii sblížil se s učněm Petrem Schrottem ze Strassburka. Za moru r. 1478 panujícího vrátil se do Čech; r. 1480 byli oba přátelé zase v Bononii, kde Schrott roku 1481 dosáhl doktorátu obojího práva. Téhož roku, v létě, odebrali se oba do Ferrary, kdež universita nabývala jména čím dále slavnějšího. Jak v Bononii, tak i ve Ferraře věnoval se B. studiím staroklassickým a i právnickým. Tam položen základ k humanistickému směru jeho ducha. Schrott o vánocích r. 1482 vysvěcen jest na kněžství a povýšen na kanovníka ve Strassburce, což zasluhuje pozornosti, ještoť také B. podobným směrem šel jako přítel jeho. Všaktě B. o něco málo později (v dubnu 1483) stal se — ač ne kněz — proboštem na Vyšehradě, s kteroužto hodnosti jak známo spojeno bylo kancléřství české, tak že B. dobře mohl slouti archicancellarius regni Bohemici. Podobá se však, že hodnosti té B. ani se neujal; nevědomo proč. Ale tím nevzdával se záměru státi se hodnostářem církevním; v dalším průběhu r. 1483 vyjednával aspoň o koupi nebo najetí proboštského domu při kostele sv. Víta. Navštiviv pak r. 1485 Strassburk, staral se tam jak podobno o tisk spisu děkana Hilaria Litoměřického „Contra perfidiam aliquorum Bohemorum“, jejž později odporoučel Všehrdovi ke čtení.

Pobývaje v létech 1486 a 1487 na venkově t. j. na zámku Hassišteině dostal se koncem 1487 ke dvoru královskému, „na ono pusté a bouřlivé moře života dvorského“, jakž je sám nazval, i sloužil zde v kancelláři královské, za kancléře pana Jana z Šelnberka. Zde se stal záhy střediskem kroužku zanícených humanistů, mezi nimiž zejmena vynikali mistři Všehrd a Jan Šlechta. Z těch dob (z r. 1489) pochází Bohuslavovo výborné líčení Prahy a Pražanů: „De situ Pragae et incolentium moribus“, a satyra na obyvatelstvo zemské, bez rozdílu stavu: „Ad s. Wenceslaum Satyra, in qua mores procerum, nobilium et popularium patriae suae reprehendit.“ Služby dvorské brzo se nabažil i zatouživ po zemích staroklassických i maje prostředky hmotné dělením otcovských statků pojištěné (Bohuslavovi dostalo

se za podíl Kralup a Března v Rudohoří), vydal se na cestu v dubnu 1490 a zjezdil severní a prostřední Italii; na loď vsedna v Benátkách, plavil se podél břehův dalmatských, shlédl Phaeakii a vlast Odysseovu (Korfu a Ithaku), dále podle Řecka přes ostrov Kretu, Rhodus a Cypr ke břehům asijským. Prošed širými krajinami syrskými, dostal se do Svaté země, kde navštívil Jerusalém, pak do Egypta. Z Egypta jel podél jižních břehů Malé Asie, až přes chobot Smyrnenský dostal se do Methony v Řecku a odtud do Sicilie. Odtud navštívil Tunis, načež se přes Tarent vrátil do Benátek.

Za jeho nepřítomnosti stal se král Vladislav IV. také králem uherským i jednalo se o povolání Bohuslavovo na biskupský stolec v Olomúci. Kapitula sama na základě starého práva svého vykonala volbu; jednohlasně zvolen Bohuslav. O Bohuslava přimlouval se mistr Viktorin u mocného na Moravě hejtmana zemského, pana Ctibora z Tovačova, kterýž upřímně kandidaturu tuto podporoval, ač byl sám tak jako Viktorin tuhý podobojí. Zatím stolec římský jinak smýšlel a tak volba Bohuslavova zůstala bez účinku.

V túž dobu přátelství mezi Bohuslavem a Všehrdem náhle přetrženo z příčin náboženských, jakž o tom v č. 206 povědíno. Propuštění Všehrda ze služby u desk bylo Bohuslavovi velmi vděk; aspoň potěšení své z toho dosti okázale projevil.

Návratu králova do Čech r. 1497 užil B., aby přiměl vládu ke zvelebení pokleslého arcibiskupství Pražského. I podal králi návrhy své k nápravě takové, mezi nimiž hlavně ukazováno na potřebu, aby stolec arcibiskupský byl zase obsazen. Že tu Bohuslav pamatoval na sebe, můžeme pokládati za jisté, ač sice víme, že v osobních záležitostech svých byl více trpným než činným, spolehaje na podporu cizí více než na přičinění vlastní. Když vprostřed r. 1497 znova se vracel král do Uher a na místě svém v Čechách zůstavil pana Petra z Rožmberka za zemského hejtmana, věnoval B. tomuto dávnějšímu spoluškolárovi svému ze Vlach názory své o povinnostech hejtmana zemského (viz níže). Konečně odebral se ze zátiší Hassišteinského ke dvoru královskému na Budín, aby tam jednal o svých věcech soukromých (stalo se to konec jara r. 1499), při čemž osobně se setkal s humanisty mistrem Janem Šlechtou ze Všehrd a doktorem Augustinem z Olomúce, oběma úředníky dvorskými. Na zpátečné cestě seznal ve Vídni také humanistu, mistra Jeronyma Balba, Vlacha, kterýž se ještě v zimě roku 1499 přenesl do Prahy. Zde ho pan B. pozdravil veršemi pessimistskými, řka že co se týče směrů humanistických, kromě Augustina, Šlechty a několika soudruhů Šlechtových „lesům a řekám bude zpívati“ a že Balbus samochtě přichází v krajiny „Tomitano barbariora solo“; sám B. ač rodák této země že by raději s Vlachem chtěl pobývati v krásné zemi vlaské. Tento výrok zavdal Balbovi pohnutku, že v básni, ve které oslavuje Čechy, vytknul Bohuslavovi, o jehož přílišném zelotismu náboženském v kruzích Pražských patrně byl poučen, nedostatek vlasteneckého smyslu. Cuncta tibi superi pariter, Bohslave, dedissent, si pius in patriam candidiorque fores. Dále: Ah ferus ille nimis saevaque immanior ursa, qui gerit in patrios impia bella lares. Balbovi nezdála se země česká barbarskou, chválí ji nadšeně i její

obyvatele, i vyzývá Bohuslava, aby zanechaje hříšného škorpení, s vlastí se smířil. Ani prý Balbus nechce tomu věřiti, že by to co Bohuslav napsal o Čechách, ze srdce mu šlo. Bohuslav za to vzal odvetu proti Balbovi a pohaněl ho dosti šeredně. Nicméně spojení s ním nepřetrhnul, ba ještě i v létě r. 1501 přátelsky s ním obcoval a za podporu ve svých potřebách ho žádal, an Balbus ke dvoru do Uher odcházel.

R. 1500 nadešla opět příležitost, aby B. dosáhl vysokého v církvi postavení, totiž bohatého biskupství Vratislavského. Král i dvůr byli by mu toho přáli, ale on sám obvyklou svou nepečlivostí plány tyto překazil.

Toho času volen byl za starostu učené společnosti Wittmberské, slovoucí Sodalitas Leucopolitana. V první polovici r. 1501 rozšířila se pověst, že zemřel (rumor qui de morte mea temere ortus est). Zatím B. ve svém zátiší Hassišteinském dostal z Budína pozvání, aby opět vstoupil do služby dvorské, což vedlo ke skutku, tak že v květnu 1502 odejel do Budína, maje slíbeno 1200 dukátů a 12 koní. Pohnutkou toho povolání bylo lesklejší zařízení královského dvoru, anoť král Vladislav pomýšlel na ženitbu s princessou francouzskou a vynikající humanisté měli dvoru královu dodati většího lesku. Úředních povinností kromě repraesentačních asi nebylo; sámť Bohuslav praví, že činnost jeho záleží v žití a v pití (vivimus et bibimus). Ostatně bystře pozoroval věci uherské i pronesl se o nich dosti příkře, an dí, že Uhersko ani tak nehubí vojny s Turkem, jako hrdopýcha panstva i biskupův. Pobyt na Budíně brzo vzal za své, pobylť tam B. toliko do jara r. 1503, tak že v květnu byl zase na Hassišteině, u svých kněh a na svém hospodářství. Všakť byla obava, že brzo všickni nedomácí budou muset utéci z Uher, i s králem!

Za posledních let Bohuslav úplně se stranil života veřejného, ba i nejlepšímu příteli svému, král. sekretáři Šlechtovi, radil, aby se veřejné činnosti neoddával, ale raději vědám a moudrosti živ byl; všakť prý věci veřejné jsou pořád horší a zkaženější, než aby mohly napraveny býti.

Zemřel v měsíci listopadu 1510, maje věku svého let 50 i pochován jest v Přísečnici, v hrobce rodinné.

Ačkoliv B. žádné památky nám nezanechal, která by svědčila že se znal v češtině, kdežto spisů latinských zůstavil množství veliké, přece máme důkazy z vlastních listů jeho, že mu čeština byla jazykem přirozeným a domácím. Vždyť sám dvůr královský byl toho času naprosto český, také veřejnost v zemi měla ráz výhradně český. Jsa u dvora r. 1501 píše panu Janovi z Šelnberka, kancléři českému, že mu posílá zprávu o rozhovoru svém s maršálkem saským, jazykem domácím z paměti sepsanou (lingua vernacula scriptas. Truh. 84). Napodobně poslal r. 1505 mistrovi Augustinovi Olomúckému ke dvoru relací o své záležitosti s Kadaňskými, kterouž domacím jazykem psanou k listu svému přiložil (conditiones, quas ex scheda lingua vernacula scripta et huic epistolae inclusa cognoscere poteris. Ib. 114).

Že by B. cítil se být Němcem, Němcem podle rodu a pochození, tak že by se hlásil k národnosti ne české, ale k německé, naprosto jest vyloučeno. Ovšem že německy uměl a mnoho s Němci obcoval, učenými

i neučenými, cizími i domácími, ale tím není povědíno že by sám byl Němcem. Vždyť v listu k mistru Paškovi, odporoučeje mu mladého Chebčana Schmidla praví, že Schmidl rád by se naučil češtině, „našemu jazyku“ (linguae nostrae č. 173). V přípisu ku králi Vladislavovi IV. z r. 1497 dí, že my Čechové nezčíslná dobrodiní od něho obdrželi jsme („nos Bohemi“ č. 60). A v řeči k panu Petrovi z Rožmberka, hejtmanu zemskému, mluví horlivě „o předcích našich“, jichžto mužnost všichni okolní národové chválili i jí se divili, s svými králi v francouzské a vlaské zemi vojensky bývavše. A na druhém místě: „Předkové naši panstvie své od jezera pasovského až za korutanské hory rozšířili“ (č. 64).

Řekl sice B. r. 1507: Ego certe me Germanum esse et profiteor et glorior; než těm slovům nelze rozuměti jinak než tak jako Prahu naznačil netoliko hlavou Čech, ale i ozdobou Germanie ve smyslu toho času zeměpisném t. j. římské říše německého národa.

Klademe zde řadu přímluv, jež B. učinil k panu Petrovi z Rožmberka jakožto správci zemskému:

Především Petře, k tomuto tě napomínám, aby pro Boha všecko činil; tomu se modl, v tom svú všecku naději polož, jenž sám jest počátek i pramen živý každé šťastnosti.

Kdež není spravedlnosti, tu nemuože býti ani řád neb obecnie dobré, ani které lidské tovařišstvie.

Nenie spravedlivého súdce, něcto učiniti nebo pro milost přítele nebo pro nenávist nepřítele.

Aniž na tom dosti bude, že ty pravě a upřímě súditi budeš, leč i jiné příkladem tvým a úřadem k tomu mieti budeš, aby povinnosti své dosti činili.

Nic nenie ani Bohu libějšího ani u lidí chvalitebnějšího, nežli mysl svú v šlechetnosti pevnú a ustavičnú zachovati a opříti se se vší snažností nešlechetným úsilím těch lidí, ješto práva chtí rušiti a křivdu činiti.

Úředníci ať se varují lakomství, jenž jest spravedlnosti macecha a všech nešlechetností příčina.

A bývá toto (nevím kterak), že statek zlými činy dobytý stěžkem kdy bývá stálý nebo stěžkem se dostává dědicóm

Učiň to, aby i dobří i zlí svú odplatu měli.

Aniž toho pokládej za neslušnost, že dobré muže předložíš urozenějším a bohatějším, budú-li zlí ti bohatší a urozenější.

V popravách zločincův vždycky buď náchylnější k milosrdenství nežli nevinného odsúditi; neb mnohem jest lépe vinného pustiti bez pomsty, nežli nevinného odsúditi.

Protož i ty také ne v trápení lidském, ale v opravování jich se kochej, a dokudž naděje jest že muože někto vězením a žalářováním k rozumu a k dobrotě přiveden býti, ukrutnosti a vymyšlené přísnosti, kteráž druhdy zdá se býti spravedlností, vždycky se varuj.

Radčí chcmy obyčaje dobré nežli řeč ozdobnú okazovati.

Ty pak o to pečovati budeš, aby slovu tvému viece nežli jiných přísaze bylo věřeno.

Však jako pokoje tak i války jsú jakás práva, od kterýchž práv zajíti nespravedlivá jest věc.

V svobodné zemi svobodni musí býti jazykové.

Ale na znamenitého muže toto sluší, aby maje dosti na slušném statku, veliké a vysoké věci přemýšlel a aby ne tak svého statku a svých chvály, jako vší země zachování pilen byl.

Číž radú a prací bývá spraveno a rozmnoženo dobré obecné, ten býti nemůže chudým a neznamenitým.

Lib se sobě každý jakž chce; já jako pravím, že nenie dobrý koníř ten ktož koně tomu naučí, aby kúsali a marstaléře nohami bili, tak také nemám za dobrého hajtmana toho, kdož má vojáky neposlušné.

Kázeň když jest byla porušena, všecko se počalo bořiti a rušiti.

Sú mravové dobří a cnosti všecky spolu svázány a spojeny, že kdož jedinú má, ten musí všecky mieti.

Než se oč pokusíš, máš vyzvěděti obecnieho lidu vuoli.

Jestliže by kdy zemskému dobrému nebo někomu z obyvateluov země bylo od cizozemcuov uškozeno, hodné jest, aby se všeho prvé zkusilo, aby nám bez prolévání krve za to dosti učiněno bylo, i pro to, že takové věci smluvú dobrého muže srovnati více přileží křesťanské tichosti.

208. Pan Petr z Rožmberka.

O dvě léta později než pan Bohuslav z Hassišteina (r. 1477) objevuje se na učení Bononském člen mohútného panského rodu Rožmberského, pan Petr, syn někdy páně Janův z Anny kněžny Hlohovské. Provázel ho tam kněz Alexander Krumlovský, s nímž se záhy vystřídal Mikuláš Weiss z Budějovic. V Bononii poslouchal professora Filipa Beroalda (tak piše doktor Racek 1501), též i p. Oldřich, jichžto sláva rodu netoliko, ale i orationes atque epistolae ipsius Beroaldi immortales faciunt. R. 1493 postoupil mu starší bratr jeho Vok vladařství rodu, čímž se stal brzo náčelníkem stavu panského.

Po odjezdu krále Vladislava z Čech do Uher roku 1497, v červenci, zaujal pan Petr hodnost zemského hejtmana neboli správce v Čechách. Z té příčiny poslal mu pan Bohuslav obšírné naučení latinsky sepsané, kterak by tento svůj úřad konati měl (český překlad pochodící od Řehoře Hrubého z Jelení, otisknul J. Truhlář v Listáři Bohuslavově č. 64. Viz napřed č. 207). Hejtmanem zemským byl do r. 1499. V něm soustředily se všecky snahy šlechty české.

209. Augustinus Moravus.

Augustin narozen jest v Olomouci 1467; po rodu jmenoval se Kaesenbrot, ale ani on sám jména toho nikdy neužíval ani od přátel jinak byl jmenován než Augustinus Moravus de Olomucz nebo Moravus Olomucensis, jak se v listu k panu Bohuslavovi z Hassišteina r. 1497 daném sám nadepsal. Strýcem neb ujcem jeho byl kanovník Olomúcký Ondřej Ctiborův, z čehož soudíme,

že matka jeho, vdaná Kaesenbrotova, byla též z rodu tohoto Ctibora. Augustin hned za mládí zanášel se studiemi; qui a pueritia literis incubuisti, jakž o něm r. 1505 praví pan Bohuslav. Podporován jsa od strýce Ctibora a od druhého příznivce svého Jana Rotha, biskupa Vratislavského, odebral se na studia do Italie, kde se na universí Padovské učil filosofii, astronomii, theologii i právům. Zde nabyl doktorátu „artium et decretorum". Meškal tam v letech 1491—93. Tu již co muž 24letý začal se zanášeti spisovatelstvím, zejména v oboru astronomie a mathematiky, též i stylistiky. Sepsání jeho jdou po sobě takto: Na rok 1491 připadá „Prognosticon Aug. Olomucensis ex gymnasio Patavino Joh. Glogoviensi ab Andrea Stiboriensi missum" vydané v Padově. Roku 1492 vyzývá Santrittera v Heilbronně k vydání astronomických tabulek krále Alfonsa, též ex gymnasio Patavino. Z r. 1493 pochází list Augustinův „De numeris gestu manuum exprimendis", věnovaný králi Vladislavovi, ex Patavino gymnasio, kteréžto sepsání otevřelo mu později přístup ke dvoru královu. Téhož roku vyšel spis jeho „Dialogus in defensionem poetices" v Benátkách, i jest věnován biskupovi Rothovi, apud quem, jak autor praví, literae romanae hac tempestate nostra tamquam domicilium quoddam sibi constituisse videntur. (V Dialogu tom vystupují tři osoby, auktor sám co obránce básníkův a Laelius co obránce lékařův, kdežto třetí osoba Vallarius rozmluvu žertovnými poznámkami koření. Rozumí se, že vítězí básníci). Za Dialogem jde přípis Andreae Ctiborii canonico Olomucensi, avunculo, z konce prosince 1492, v němž se čte pochvala nejčelnějším humanistům českým. Také astronomické tabulky Bianchiniho z r. 1495 věnovány jsou strýci tomuto. Za to spisek jiný, z oboru stylistiky téhož roku v Benátkách vydaný, podán jest Henrikovi děkanovi Hlohovskému a kanovníkovi Vratislavskému; má nápis „De modo epistolandi cum nonnullis epistolis quam pulcherrimis". Tu poprvé píše se Augustin „decretorum atque liberalium artium doctor". (Ve věnovacím přípise knížky Blanchinovy nalézá se pochvala na nově nalezené umění kněhtiskařské.)

Mladý doktor, maje věku svého právě 30 let, navrátil se r. 1496 do vlasti, kdež ihned přijat jest za písaře do kancelláře královské (scriba cancellariae nostrae i. e. regiae). O přízni králově k němu svědčí list ze dne 9. dubna 1497, kterýmž Augustin „consideratis meritis multiplicibus, vitae probitate, honestate morum, litterarumque insigni peritia" praesentován jest na kanovnické místo při kapitule Svatopetrské v Brně. Slove tu A. de Olomucz, „juris pontificii et artium doctor". Téhož roku a měsíce směl čísti obšírné memorandum, jež pan Bohuslav z Hassišteina dne 22. dubna v příčině obnovení a obsazení arcibiskupského stolce v Praze poslal byl králi Vladislavovi; byl mu list ten patrně od krále samého ku přečtení a ocenění dán. R. 1408 stal se z rozkazu králova, proti vůli kapituly, proboštem Olomúckým, avšak v důchody proboštovy nemohl se uvázati než teprvé r. 1506, když byl obdržel dispensací z Říma. Roku 1497 napsal mu pan Bohuslav posudek svůj o latinských básních jeho, jenž byly psány „partim heroo, partim elego versu". „Assumis — píše Bohuslav dále — interdum tragicam gravitatem, rursus ubi res expostulat, molliter fluis;

quoties bellicum canis, militaribus in castris esse videor; ubi ludis amores, nil te concinnius festivius lepidiusque est.“ Při té příležitosti projadřuje Bohuslav potěšení své, že těmi básněmi Augustin dokázal, „non ingenia nostratibus ad bonas artes, sed industriam hactenus defuisse,“ což prý tím vážnější, že mnoho jest takových, co praví, že kromě Italie nelze vyniknouti „in literis“. Bohuslav oslovuje ho tu „juris utriusque doctorem“.

Z té doby a to ještě před příchodem královým z Uher do Čech, pochází slavný epigramm Augustinův, svědčící panu Bohuslavovi a mistru Viktorinovi, jehož text jsme položili svrchu (č. 205).

Ve dvorské kancelláři setkal se Augustin se sekretářem královým Janem Šlechtou ze Všehrd, vynikajícím humanistou, s kterým se tak zpřátelil, že byl od něho přijat za erbovního strýce „ze Všehrd“ (patruelis de Všehrd) spolu s mistrem Řehořem a Janem Vlčihrdlo (1503, 22. pros.). Roku 1504, na zimu, kteréhožto času Jan Šlechta, oženiv se v Čechách, opustil službu v královské kancelláři, postoupil na jeho místo Augustin; aspoň hned v lednu 1505 oslovuje ho pan Bohuslav sekretářem královským (A. Moravo Olomucensi, regio secretario).

Augustin uvázav se ve službu dvorskou, za příkladem staršího soudruha Jana Šlechty stal se členem t. z. společnosti Dunajské (sodalitas Danubiana) ku kteréž patřili také slavní humanisté biskup Jan Vítěz, Konrad Celtes, Jeronym Balbus, ovšem pak také i pan Bohuslav z Hassišteina. Celtes velice si zamiloval Augustina; nebylo to ještě ani dlouho co se znali, a již o něm napsal pochvalný verš: Hic Augustinus vates Olomuncius ortus Pannonii regis bellica gesta canit.

R. 1507 slove „velebný a slovútný Augustin, probošt Olomúcký a Brněnský, sekretář krále Vladislava.“

V létech 1508—09 podpisoval se „Augustinus doctor, secretarius krále JMsti“, „Augustin doktor“, a král jmenuje ho „Augustin doktor, sekretář náš věrný milý“. R. 1509 vykázal mu král 10 hř. z důchodu města Olomúce, a to do živnosti jeho, k rukoum Martina Jilga otčima jeho.

Asi r. 1510 sepsal a r. 1511 ve Vídni vytiskl A. spisek svůj o biskupích Olomúckých: Catalogus episcoporum Olomucensium. Jest to vlastně starší „Granum catalogi praesulum Moraviae“ v jiné poněkud formě, jejž A. doplnil životopisnými náčrtky pozdějších biskupů od r. 1434 až do nastolení biskupa Stanislava Thurzy 1497 a přičinil poznámky o souvěkých spisovatelích humanistických.

Zatím přibylo Augustinovi ještě jiných hodností a důchodů; stalť se ještě roku 1511 kanovníkem Pražským i kanovníkem obou kostelů Vratislavských. Téhož času patrně také opustil kancelář královskou, neboť listy jeho v únoru 1512 datované psány jsou „Olomuncii ex aedibus nostris“.

R. 1512 vydal ve Vídni spis polemický: „Antilogion Guarini et Poggii de praestantia Scipionis Africani et C. Julii Caesaris“. Téhož roku věnovali mu tiskaři Vídeňští, Jeronym Vietor a Jan Singrenius, spis „Grammaticae opus novum“, složený Vlachem Ondřejem Guarnou Salernitanem. Také Šebastian Murrha v Kolmaru chtěl mu věnovati otisk dvou spisů z bibliothéky

Corvínské: Oratio de sacramento eucharistiae a epištolu k Řekům kardinala Bessariona, ale neznaje ho osobně anebo že Augustin zatím zemřel, nechal tak.

Zemřel A. roku 1513, dne 3. list., maje věku svého nezcela 47 let. Náhrobní nápis zní: „Augustinus de Olomucz, juris pontificii et artium liberalium doctor, Olomucensis et Brunensis ecclesiarum praepositus, hic ad vocem tubae archangeli quiesco ab anno Inc. D. 1513, III. Nonas Novembris. Vixi annos 46, menses octo."

Bibliotheku svou zanechal kostelu Olomúckému, librorum supellectilem egregiam et frequentem, jakožto muž učený a bonarum litterarum amator studiosissimus. Biskup Stanislav Thurzo r. 1514 oznamuje Šlechtovi, že se pilně o to postará, aby knihy od Šlechty Augustinovi k opsání zapůjčené z pozůstalé bibliotheky slušně byly navráceny.

Že byl Augustin dobrý znatel češtiny, souditi se musí z toho, že by sic jinak sekretářem krále Vladislava býti nemohl, kde se o věcech českých vesměs česky jednalo. Také toho dosvědčuje pan Bohuslav v listu ze dne 4. srpna 1505, řka, že Augustin o jeho požadavcích u dvora poučiti se muže ex scheda lingua vernacula scripta et huic epistolae inclusa. Též máme vědomost o čtyrech listech od něho česky psaných (V. Prasek).

Augustin jsa rozhodný katolik s velikou urputností útočil na kališníky; proti Jednotě Bratrské pak vystupoval bezohledně. O kališnících vyslovil se před hanobitelem Čechů, Celtisem, jenž Čechy zval Boemanni, že by lépe slušelo říkati jim Boemandi t. j. bohožrouty, ješto prý nazbyt často přijímají svátosti oltářní. Proti Bratřím začal vystupovati hned r. 1500, chtěje především br. Jana Černého, lékaře znamenitého, jenž jeho samého před samým r. 1500 v Litomyšli byl léčil, odvrátiti od Jednoty, což se mu ovšem nepodařilo. Patrně že jeho přičiněním vyšel mandát královský proti Bratřím z r. 1503, 9. července, a i druhý ještě krutější z r. 1507. R. 1506 napomínal krále, aby nikterak se nedal obměkčiti, nazývaje Bratry upřímo „Sathanae collegium".

Sám byl dosti velký přítel mammony, jakž to doličuje V. Prasek ve své rozpravě: Augustin doktor a Olomučané (ČMM. 1901). Nicméně daroval 400 k. gr. na stavbu kůru bisk. kostela v Olomúci.

R. 1508 dal sobě A. zhotoviti zlatý pohár, určený k poetickým hodům neboli symposiím humanistických přátel. V poháru tomto vsazeno bylo 22 zlatých mincí starořímských. Nápisy byly vryty dva: Jeden ve verších, druhý: Aug. Olom. sibi et gratae posteritati MLVIII. (Záhadné jest, je-li pohár ten totožný s pohárem v listech Bohuslavových z r. 1505 zmiňovaným; možná že jest a že datum 1508 později na něm vyryto.)

Také vzácnou a bohatou sbírku mincí opatřil sobě Augustin. V domě proboštském, jejž zařídil sobě v Olomouci, nashromážděny byly sochy starých básníků a stěny pokryty krásnými malbami. Sua nunc cum marmore clara tecta reformantur, celsis ubi tollit in alta sidera verticibus splendens Olomuncia turres.

210. Sněmovní snešení o českém jazyku při dskách a první tisky sněmovních snešení.

Dříve nežli v Čechách, stalo se snešení sněmovní na Moravě, aby se při dskách užívalo jazyka českého, opustíc latinu. Dí o tom K. Tovačovská (kap. 90): „L. 1480 najprv v Olomúci, když práva a súd zaseděn jest, za úřadu pana Václava z Boskovic a v Brně pana Viléma z Pernšteina, těch práv komorníkuov, s vuolí pana hajtmana a pánuov i vší země, začalo jest v jich dsky nové českú řečí vklady se vpisovati; neb prvé latinsky vpisováno bylo. A k tomu páni pro obec i pány komorníky svolili, pro menší práci a lepší rozum těm, kteříž latině neumějí; (neb mnozí latinu k svému rozumu vykládají), aby prostý rozum česky stál. Z té příčiny dsky psány počaty česky".

V Čechách podobné snešení stalo se na plném sněmu dne 13. března 1495, kdež páni a vladyky s povolením královským na tom zůstali, „aby již po dnešní den všickni vkladové ve dsky zemské, buď u větší neb menší, v trhové nebo zápisné, památné i puohonné, všecko česky psáno bylo, a to věčně aby tak držáno bylo a zachováváno. Než což se majestatuov a jiných listuov latinských nebo německých dotýče, kteřížby ve dsky slovo od slova vpisováni měli býti, ti aby tak jakž psáni jsú, buď latině neb německy, ve dsky kladeni byli".

O této proměně Všehrd takto píše: „Učiněna jest ještě (a to za mého u desk bytie) ve všech dskách proměna, že se již dsky všecky česky píší, kteréž jsú se od počátku vždycky latině psávali. V tom se škody veliké nezná, a užitku také, leč ten, abychom jazyk svój, poněvadž jsmy Čechové, i třeli i rozšiřovali (neb jsú toho i jiní národové pilni), a německy se učiece abychom česky i psali i mluvili, a v obyčejích dobrých českých trvajíce, abychom se v horšie neměnili" (IX. 10).

Podle ZZVlad. nalezeno také, že král JMst ani budúcí králové čeští na léna nemají vydávati listuov z kancelláří německy, než česky neb latině v zemi české, ani do těch zemí, které k koruně české přísluší, ani do jiných zemí, na věčné časy (č. 478).

Za původce té proměny pokládá se pan Puota z Rismberka a ze Švihova, jenž byl sudím zemským 1479—1504. Zůstavil mu památku pan Bohuslav Hassisteinský, želeje, že zemřel ve věku ještě nemnoho pokročilém (decem tantum vidit Olympiades. Nondum cogente senecta).

Při této příležitosti buď zapamatováno, že do té doby připadají také tisky sněmovních snešení českých (1478—97), kteréž podle toho věku počítají se k prvotiskům domácím. Jsou to pak tisky následující:

Artikulové sněmu pánů podobojí z r. 1478. (Tištěno v Praze, česky a latinsky. Výtisků sice není, ale že tištěn byl, jisto dle zmínky Štelcarovy.)

Artikulové sněmu v Nymburce držaného r. 1483. (Výtisku není, ale Štelcar připomíná.)

Artikulové sněmu z r. 1486. (Otisk měl v rukou Voigt, dle zmínky „v Geist der böhm. Gesetze: Die älteste gedruckte Auflage davon, die mir zu Gesichte gekommen, ist vom J. 1486).

Artikulové z r. 1492. (4°. Jediný známý exemplář v kníž. bibl. Lobkovické v Praze. Dobr. 1818. Pal., Archiv V. 440.)

Nálezové sněmu 1497. (4°. Tištěno v Praze). Jeden výtisk u senatora Novosilcova, jiný přivázaný dle Hanky (Prvotisky ke ZZemskému 1500. Také Dobrovský mluví o něm i řadí jej mezi prvotisky české.

211. Srovnání mezi panstvem a městy na Moravě.

Na závěrku XV. věku vznikly veliké těžkosti mezi vyššími stavy a měšťany jak v Čechách tak na Moravě. V Čechách tyto třenice trvaly déle než na Moravě, kde se tuším přičiněním pana Ctibora z Cimburka, hejtmana zemského, povedlo narovnání o všecky sporné otázky, a to na sněmu drženém v Brně r. 1486, tu sobotu v den jedenácti tisíců panen (21. října). V Čechách teprvé r. 1517, tedy o plných 30 let později učiněna shoda taková t. z. Smlouvou Svatováclavskou (viz č. 220).

Narovnání Brněnské má hlavních kusův pět. V čele jdou členové rodů panských a vladyckých, pak města Olomúc, Brno, Znojmo, Jihlava, Hradiště, Uničov a jiná královská. Předně ujednáno kladení zboží městského do desk a uznání právomoci zemského soudu z toho, začež vyšší stavové přiznali právomoc městskou z jich zboží ve městě ležícího. Dále urovnány jsou otázky o propouštění poddaného lidu a zapověděno dávání pozemského zboží k duchovenství se strany měšťanů. Také žádný pán ani zeman nesedě sám v domě svém městském že nemá šenkův vinných aniž pivných vésti k svému užitku, ani hospodář jeho, leč se chce o to v městský řád dáti.

Otisk srovnání čte se v Právníku 1862 dle originálu městského archivu Olomúckého. Přímého schválení královského neznáme; avšak schválení toto zavírá se v majestátu krále Vladislava ze dne 17. pros. 1493, dle originálu Zemského archivu moravského v ČArch. V. str. 450 otištěném a první artikul podrobněji vysvětlujícím. Při čemž buď připomenuto, že texty tohoto artikulu poněkud jinak znějí v Právníku, nežli v Archivu.

Vlastní srovnání záleží tedy ze dvou kusův, z prvotní úmluvy z r. 1486 a z vysvětlení r. 1493 králem daného.

212. Albrecht Rendl z Aušavy.

Rendlové byli rod rytířský, původně osedlý u Tachova, kde se podnes nalezá osada Aušava (Pop. 399). Sám Albrecht byl syn tušim Viléma Rendle z Aušavy, hejtmana Rožmberského v Soběslavi (1465), jenž r. 1468 jmenem Rožmberků a Sternberků odpověděl cís. Fridrichovi IV. a r. 1469 ve Hluboké zemřel. Z nevalného otcovského jmění zůstal Albrechtovi mlýn u Vodňan; proto po r. 1500, jsa vplyvem svým již velmi mocný, od protivníků svých, ne bez příhany, ano posměšně jmenován „mlynářem“ nebo „Rendlem ze mleyna“, „Rendlem z mlynářského rodu“ (Let.).

Záhy se stal anebo snad již po rodu byl členem Jednoty bratrské, i měl nemalé účastenství ve sporech r. 1490. Zprvu více vynikal schopnostmi válečnými nežli právnickými, neboť r. 1494 dosazen jest na purkrabství Pražské, jež vyžadovalo umění vojenského. R. 1498 jmenován prokuratorem královským, což zase předpokládalo známost práv. Jako prokurator měl ročního důchodu 120 k. gr. a ze zámků královských 6 džberů kaprů a 2 polovozí vína.

R. 1499 povolán jest do sněmovní kommisse, která měla k vůli kodifikaci zemského práva prohlížeti dsky; byl ze stavu vladyckého členem prvním. Zde jemu vedle Petra a Zdeňka ze Šternberka připadla hlavní práce. Dílo od kommisse vypracované tiskem vydáno v podletí r. 1500 jakožto „Zřízení zemské" t. zv. Vladislavovské (viz č. 213).

Sotva že kodex ten vydán, začalo se Rendlovi jakožto hlavnímu přitom pracovníku vytýkati, že Zřízení zděláno toliko pro šlechtu a na města že nedbáno. Stav městský pokládal to za úmyslné nepřátelství proti městům, aby totiž zbavena byla všeliké politické platnosti v zemi. Vytýkáno Rendlovi, že nálezy z desk shledával jednostranně, starodávná práva zhoršiv a porušiv, některá zcela odstraniv, jiná zpřevracev a proměniv, zkrátka všecko „zrendlovav". Depravavit ille Rendl — píše se v pamětní knize universí r. 1502 — priscas regni B. leges corrupitque temeritate propria, multas abrogando, plerisque derogando, nonnullas invertendo, partim immutando.

Rendl vtenčas ovšem velikou měl přízeň mezi stavy vyššími, kteří se ho ujímali i proti Všehrdovi, chtějícímu odpor strojiti Rendlovi a „jeho právům". S některými rody, a to dosti mocnými, svazoval jej také směr Bratrský, s panem Janem z Šelnberka, s panem Vilémem z Pernšteina, s panem Bohuši z Postupic. Strana městská nazývala ho „pikhartem". Ale Bratří sami brzo zanevřeli na něho, až ho i vyloučili, třeba že jim ještě r. 1504, po příkrém královském mandátu z r. 1503, nabízel útulek v Roztokách a že se pokud moha přičiňoval, aby se s Bratry nezacházelo krutě. Dávaliť mu vinu, že maje vplyv a moc u krále, nezabránil vydání mandátu toho; každý prý Bratr že má býti zjevným, a ne tajným, buď v moci postaven nebo nebuď. Zdá se, že Rendl od té doby začal se kolísati ve věcech náboženských. Aspoň se pravilo, že chvíli prý drží s podobojí, chvíli s pikharty a chvíli s Římany, říkaje prý, „že z každého národa, buďto z Židóv, buďto z pohanóv aneb z Řekóv, mohou lidé býti spaseni" (1508).

Vypisovat život Rendlův, bylo by vlastně líčit dějiny tehdejší doby. Všude a ve všem pozorovati lze ruku jeho, jeho ducha, jeho podněty. Za oněch strastných dob, kde šlechta nevražila na města a města na šlechtu, vydán od panstva manifest proti Pražanům, psaný od Rendla, jenž tu stál ještě zcela na stanovisku šlechty; bylo to v lednu 1508, ale již v konec března stalo se narovnání mezi stranami v ten rozum, že městům přiznán a zaručen hlas třetí na sněmích zemských. Mezi relátory ke dskám byl také Rendl. R. 1509 Rendl usazen jest na soudu zemském, ano konec toho roku učiněn i nejv. písařem zemským, což města sobě vykládala tak, že se v ten úřad nedostal než vkoupením za 2000 k. m. Tvrdili dokonce bratří z Gutšteina, že

Rendl proti právu zemskému a zřízení královskému vzat do soudu zemského. Avšak Rendl v tom jest opatřen rozsudkem královským, ješto se nic neshledalo, proč by dobře a hodně do soudu zemského vzat býti nemohl. Ssazen jest sice r. 1510 s písařství, tak jako Bernard z Waldšteina s mincmisterství; ale král i nadále držel Rendla v radě své (A tu Rendle — píše letopisec — s písařství ssadili; jak on jiným činil, též jemu se stalo.)

Zatím Rendl, jenž byl ještě v lednu 1509 zjevným protivníkem měst u krále, prodlením toho roku jal se potajmo a s opatrností hledat styky se městy; jmenovitě sblížil se s Paškem z Vratu; aspoň když toho roku Pražané přijeli ke králi do Něm. Brodu, s Paškem v čele, chválil jich Rendl proti jiným Pražanům. Chtěl tušim prostřednictvím Paškovým utvořiti stranu královskou mezi „strnady a vrabci", jakž rozmarným slovem nazval Pražany. Brzo pak, sjednav se co královský radda s král. sekretářem Prockem Malým z Cetně (viz č. 223), rozdvojil kruhy politické na dvě strany; při něm stáli pan Vilém z Pernšteina, Ladislav ze Šternberka a Ladislav z Boskovic, kdežto druhé straně vévodili pan Petr z Rožmberka, Zdeněk Lev z Rožmitala a Jan z Lomnice. Připravoval se obrat v tom směru, aby král pustě nespolehlivou šlechtu, opřel se o města toho času již velice mocná. R. 1512 v listopadu setkal se Rendl s Hlavsou, s panem Ladislavem z Boskovic a knížetem Bartolomějem Münsterberským na Kladště, a již v květnu 1513 k návrhu Hlavsovu zvolen stálý výbor z měst, ten, což by koli náleželo k pokoji nebo k válce, aby to řídil a působil ve jmenu měst. Zřejmě ukázalo se smíření mezi městy a Rendlem, když Pražané akci Rendlovu oslavili hostinou. Šlechta ovšem nazvala to „šibalstvím". R. 1514 píše Jan z Lomnice Petrovi z Rožmberka, „dokud ten lotr R. konce míti nebude, dotud neračte na to mysliti, abyste jakého pokoje užili", a Lev z Rožmitalu Vilémovi z Pernšteina oznamuje „o roté s Rendlem a s Pražany".

Města, zapomenuvše na předešlý hněv, ochotně poslouchala přímluv Rendlových, aby krále, pána svého, neopouštěla. Zřejmým znamením, že města smířila se s nim, bylo povolání jeho na úřad podkomorský, „za věrné služby jeho". Šlechta zatím vzepřela se tomuto jmenování a sněm r. 1515 vskutku také Rendla s podkomorství ssadil i dal je zase Burianovi Trčkovi. Avšak král podporován od měst cítil se již dosti silným a Rendla nepropustil; z čehož vzešla nová různice mezi vyššími stavy a městy „za dvě léta téměř". Konečně když r. 1516 znova o věci mluveno, Rendl sám zřekl se úřadu, „a to jest učinil (jak se kníže Münsterberský na sněmu pronesl) na žádost jeho, knížete, i pana kancléře".

Král Vladislav na sklonku dlouholeté vlády své i vysokého věku upřímně pečoval o to, aby stavové mezi sebou se porovnali. Podařilo se mu to potud, že korunování syna Ludvíka ještě za jeho žití možným učiněno bylo. Sám brzo potom, dne 13. března 1516, zemřel. Konečného narovnání docíleno hned roku následujícího, r. 1517. Smluvou Svatovácslavskou ukončen onen pověstný skoro 40letý zápas mezi stavy.

Rendl přiblížil se nyní k dávnějšímu protivníkovi svému, Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu. Ve spolku s Rendlem strana Lvova provedla některé

články týkající se nejen královského důstojenství, ale i svobod zemských, aniž prý na sněmu o to bylo jednáno. „Škaredé to věci jsou (psal Ladislavovi ze Šternberka pan Vilém z Pernšteina), takové spůsoby na nás a na naše potomky vymýšleti.“ Roku 1520 držána v květnu schůze věřitelů králových. Tu Rendl, sám jeden z nich, pohrůžkou vyslovil se ke šlechtě, „nestane-li se nám dosti, budeme k jistcům a rukojmím svým hleděti“ Kterážto slova nemálo se dotkla pana Viléma, jednoho z předních rukojmí.

Konečně začalo šlechtu samu mrzeti, že se vydáním psaného Zřízení Zemského novota v zemi stala. Píše r. 1520 pan Vilém z Pernšteina Burianovi Trčkovi z Lípy: „Au, však již máme dosti našich věcí v tomto království, nepřičiňujme jich viece, než kazmy ty, a držme se starých věcí, za kterýchž jest vždycky dobře bylo. Jak nám Rendl práva udělal, a nyní opět jaké spůsoby jdou, jakž on zase chce v lidi vjiti, bojím se jistě, že se tudy zlého nebude ujímati.“ A téhož roku, dne 1. června, píše zase nejv. kancléři Šternberkovi: „Na Rendla zápisy dělali, na jeho hrdlo, u mně dosti divné; a přitom jaká slova jsou o něm mluvívána, ne jednou, ale mnohokrát, dosti špinavá! Pak již moc mu daná, aby mohl na královském místě s mocí poháněti nás všech, ještoť se tu dotýče hrdla, cti i statku! Ale čest jest největší! Škaredé to věci jsou, takové spůsoby na nás a na naše potomky vymýšleti, a to dskami, bez jiných vědomí, zapisovati, na sněmu toho neoznámivše, ani o to jaké řeči činivše. Kterakž my máme svými statky při těch dskách bezpečni býti, poněvadž se takové věci dějí, o kterýchž slýcháno není!“ A dne 13. srpna sekretáři královskému Prockovi z Cetna: „Kdež mi píšete o Rendle: jsou-tiť naň tak všickni laskavi jako já, měl' by se radší viděti v páté zemi nežli zde!“

Ale i města znova se vzepřela Rendlovi. Klatovští, jsouce ním jakožto prokuratorem královským žalováni na zemském soudu pro bezpravnou moc, zastupováni jsou v té při mistrem Paškem z Vratu, někdejším přítelem a spojencem jeho. Tu se mezi těmi ondy přáteli rozpředla nelibá řeč, neboť Pašek Rendla oslovil: „Však jsi se všem stavům zle zachoval a nade všemi's zradil! Protož znej, neviš-li, že před žádným právem mluviti nemáš, ani žádného práva užiti!“ Rendl odvětil, že lepší jest nežli všecka města, až oba okřiknuti jsou, ale Pašek mluvil předce: „Víš, kterak si mluvil Klatovským, aby obehnali Janovskému (Šudovi z Řenče) Janovice a že chceš pomocníkem býti na ně, a já tebe podkomořím udělal atd.“

A letopisec, městského rodu člověk, zapamatoval o něm: „Takový byl to člověk zpletený u víře, chvíli pod obojí, chvíli s Římany a chvíli s pikharty držel; vadil pány s rytířstvem a opět města se pány i s rytířstvem; zhoubcům, šibalům, zlodějům a škůdcům zemským byl přítel proti městům; nálezy a práva svá velebil, potupuje slavné krále prvnější a jakás divná práva vymýšleje, skoro o každém sněmu vždy jináč a jináč! A ten Rendlík nějakou smělostí všetečnou mluvil k králi (Vladislavovi) jako k sobě rovnému, že králi, neměl's té moci, bez pánův a rytířův toho činiti“; a že „bychom my nesvolili, ani syn Váš (Ludvík) nebyl by králem v Čechách“!

A ledacos mluvil i činil, jakoby byl králem; ani sám král nedělal sobě jako on, anobrž jakékoli nevole vznikly v zemi, on toho příčina byl a počátek!"

U Albrechta Rendla spatřujeme jistou podobu s Vackem palatinem za dob knížete Bořivoje II. a Svatopluka (1100—1109). Také Vacek byl mlynářského pochození (sub mola rusticana natus); i Vacek z malých poměrů svou silou povznesl se za předního rádce knížete, i měl v zemi moc věru knížecí, že se ho báli mali i velici. Píše Kosmas o něm: Tertium Henricum, regem potentissimum, catena aurea ut molossum traxit in Boemiam (ad a. 1004).

Když pak Rendl r. 1522, dne 9. září zemřel, připsal kdos v Liber decanorum univ. Pr. epigramm na něho: „Mortuus es tandem, bipedum tu pessime, Rindel; ditior est animâ tartarus ipse tuâ!"

Synové Albrechtovi byli Jan, Albrecht, Vilém a Mikuláš; ti r. 1525 Myšlín prodali Jaroslavovi ze Šelnberka. Vilém připomíná se ještě r. 1539. Pozdější jeden potomek (patrně že vnuk) uvozuje se r. 1541: Linhart Rendl z Aušavy.

Listy Rendlovy svým rázovitým vyjadřováním poskytují jakýsi pohled do povahy jeho. Tak r. 1509 píše o Mikuláši Trčkovi, soupeři svém v podkomorství: „Vím žeť kokce jako tetřev, když jej podstřelie a zplašie". Panu Petrovi z Rožmberka radí a vzkazuje, aby jistě přijel ku králi, k čemuž Petr patrně neměl chuti. „Kterakž ráčíte učiniti? Jakž jest struha velmi široká, rozběhnúce se tím dál, vody přeskočíte!" A na jiném místě: „A budete se mieti čemu nasmáti, z čeho sobě (kancléř) vzacnost činí; komuž loutnu roztepou, již chce na hrnec směšný býti!" Když r. 1509 král byl v Brodě Německém a Pražané tam u velkém počtu jízdných přijeli a tu se obtočili okolo rynku, Rendl pochválil je, řka: „To jsou Pražané, ne oni strnadi a vrabci." (Let.)

O bystrém vtipu právním i o znalosti práv zemských svědčí manifest šlechty r. 1508 Pražanům vydaný, i veliký list k panu Petrovi z Rožmberka ze dne 5. února 1509 (Arch.), i není pochyby, že Rendl pérem právnickým dovedl vládnouti tak jako Všehrd, jen že Všehrd vysoko nad něho vyniká svým vzděláním klassickým a svými jemnějšími spůsoby!

Jakožto prokurátor královský pomáhal Rendl rovnati mnohý právní spor mezi panstvem; takž r. 1501 působil při smlouvě mezi Zdenkem Lvem z Rožmitálu a paní Johanou sestrou jeho (Arch. XII). Sám pak mnohou rozepři míval u soudů: r. 1496, 1497, 1506, a ještě i po smrti jednáno o něm, ještoť jest paměť, že se přihodilo „starému panu A. R. nebožtíkovi, že by nařekl všechen soud zemský, všecky pány a vladyky" (Arch. XII).

Synům svým zůstavil poučení, Čelakovským v Českém čas. hist. VIII uveřejněné.

Znamenitého jmění nahromadil Rendl, tak že již r. 1511 koupil dům na Hradčanech, někdy Valečovský, „na rynku, na rohu nad příkopem". Již v ten čas slove pánem na Myšlíně (Pop. 228). V Menším Městě Pražském měl dva domy r. 1514, pak Roztoky (12), Komorní Hrádek, Ježov a Zlenice (227, 300, 255). Téhož roku založil krále 5000 kopami (Arch. IX).

213. Zřízení Zemské z r. 1500 (Vladislavovské).

Snešením sněmu ze dne 17. května 1497 ustanoveno, aby „naše svolení tohoto sněmu a k tomu nálezové obecní, staří i noví, při dskách byli v jedny knihy sepsáni, a kdož by kolivěk toho žádal, aby každému čteni byli, čehož by kdo žádal, aby se tím lidé uměli spravovati; a jednú v roce při sv. Václavě aby čteni byli všem vuobec. A ta svolení a nálezové vuobec aby dána byla tisknúti, aby je každý k své potřebě měl a kúpiti mohl.“

Listem královským ze dne 27. srpna 1499 vyzváni jsou krajové, aby vybrali z rytieřstva z každého kraje šest osob, kteříž by byli při vyhledávání co se nálezův dotýče, aby vybráno bylo což jest potřebného, a v jedny knihy vepsáno, a to již potomně a budoucně aby držáno bylo za právo (Arch. V. 495). Kommisse ustanovena r. 1499 ze stavu panského i vladyckého. Byli to: Jindřich z Hradce, nejv. komorník král. českého, Puota z Rizmberka, nejv. sudí kr. č., Jiřík Berka z Dubé, nejv. sudí dvorský; Petr ze Šternberka a z Leštna; Zdeněk Kostka z Postupic a na Novém Hradě; Zdeněk Lev z Rožmitála a z Blatné, purkrabí na Karlštejně. A z vladyk: Albrecht Rendl z Aušavy, prokurator královský; Václav Solský ze Sulejovic; Otík Kamenický ze Stropčic; Jan Dubecký z Dubče; Václav Zaruba z Hustiřan; Heřman z Vojslavic, purkrabí Karlšteinský; Jiřík Rynart od Dubu; Vilém Černín z Chudenic; Voldřich Satanéř z Drahovic; Zigmund z Liběchovic a Bohuněk z Křičova (Arch. V. 495).

V rukopise bylo celé Zřízení Zemské touto kommissí zpořízené sněmu o suchých dnech postních v březnu roku 1500 drženému předloženo a jistě také i co do obsahu i co do formy schváleno, neboť rukopis musel v ten čas nezáporně dán býti do tisku, aby kniha do dne 18. července 1500 byla hotova. Praví se v úvodu, že král, rozmnožitel pokoje, řádu a práv, ráčil jest povolenie dáti panuom a rytieřstvu v koruně české, aby svá práva po všech dskách vyhledávali a to v jedny kniehy všecko sepsali, a to s pilností přehlédnúc aby vážili, práv svých aby přičinili nebo ujali, tak jakž od staradávna bývalo, a to aby v jedny kniehy složili; a ty kniehy aby tisknúti rozkázali, aby je mohl mieti bohatý nebo chudý, ktožby chtěl, aby se tiem uměli všickni spraviti a vystřiehati, aby žádný nevěda neupadl v pokutu etc.“ — Dále následuje výčet obsahu, ale pohříchu velmi zmatený, což ostatně velké váhy nemá, ješto Zřízení samo jest aggregat četných nálezů, nemající dobré a dostatečné systematiky.

Obsah možno shrnouti do tohoto přehledu: Čl. 1—123 a čl. 136 o soudu zemském a právním řízení při něm. Čl. 124—135 o řádu komorničím. Čl. 137—206 o pořádku při dskách. Čl. 207—219 o přísahách. Čl. 220—224 o promlčení práva. Čl. 225—231 o zemských úřadech, 232—239 o sedání panském. 240—285 o menších úřednících a o soudu zemském menším. 286—303 o starých půhonech. 304—323 o soudu dvorském. 324—379 o poplatcích při soudu tomto. 380 o soudu komorním. 381—407 o soudu purkrabí Pražského. 408—416 různé rozsudky a nálezy. 417—421

purkrabství Karlštejnské. 422—428 různé nálezy. 429—439 o hrdla ztracení. 440—443 o hanění. 444—449 o pokutách peněžitých (při čemž čl. 445 opakován jest po čl. 80). 450—469 o milostech královských. 470 a 471 o soudu hofmistrově. 472—474 kusové z t. z. Zůstání Prešpurského z r. 1499. Čl. 475—478 rozličné nálezy. 479—482 o lidech služebních. 483 až 503 o sirotcích. 504—515 o vdovách. 516—524 o rozdielu. 525—529 o odpořích. 530—554 nálezové rozliční.

Článek závěrečný (554) obsahuje hlavní ustanovení o rozsahu zákonodárné moci stavův vyšších a o poměru stavu městského k této otázce: „Nalezli vuobec za právo, že s krále JMsti vuolí na obecním sněmu páni, rytieřstvo v těchto knihách za právo sú nalezli a utvrdili, a tiem hýbáno nemá býti od nižádného člověka bez svolenie hlasu panského a rytieřského. Než panský a rytieřský stav měl jest vždycky vuoli a svobodu, s vuolí krále JMsti na obecniem sněmu práv svých přičiniti aneb ujieti. A též ještě sobě oba dva stavové svobodu pozuostavují, oč by se kolivěk ta dva stavy na obecniem sněmu svolili, budú moci práva svého přičiniti aneb ujieti. A též o saudu zemském aneb u jiných sauduov, oč by se svolili, že budú moci za právo ustaviti, přičiniti neb ujieti, tak jakž od staradávna bývalo. Než, což by v nahoře psaných knihách psáno bylo, ježto by městského stavu se dotýkalo a oni by také toho některého artikule pomáhati měli, také bez jich třetieho hlasu nemá se přičiniti ani ujímati."

V rukopisných přídavcích k tomuto Zřízení zaznamenáno brzo po r. 1500 připomenutí, kteréž patrně mělo býti pojato do textu tištěného, ale pojato nebylo: „A tyto knihy mají na pergamen napsány býti a výpisuov z nich jináč nemají dávati než jako z jiných desk. A mají také tištěny býti a prodávány, aby se každý jimi uměl spravovati, chudý i bohatý. A na žádné obecní nálezy, jakž by se ve dskách koli vyhledati mohli, nemá jich žádný proti těmto knihám užívati, ani se na ně táhnúti; než toto což v těchto knihách za řád a za právo ustanoveno jest, to má ode všech stavuov i zvláštních osob vuobec za právo držáno býti. Než, jestliže by který z panuov neb z rytieřstva chtěl se táhnúti na staré nálezy a jmeno svých předkuov chtěl ukázati sobě k poctivosti své, že to bude moci učiniti."

Ostatně páni a rytířstvo tyto knihy k zřízení a v pořad složení a k tisknutí vydání a zase přijetí a mezi lidmi rozdání poručili a svěřili sú toho Petrovi ze Šternberka a na Lištni a Zdenkovi ze Šternberka a na Zbiroze z pánuov, a Albrechtovi Rendlovi z Aušavy, prokuratorovi JMsti, z vládyk.

O povaze tohoto Zř. Zemského již r. 1862 vyslovil se Palacký, že sepsáno a zhotoveno jest „naspěch" a protož že mu potřebné pilnosti a správnosti nedostalo se. Mínění toto jistě jest správné; dílo samo opravdu není dosti zpracované, nemá soustavy, ku konci jsou nálezy z doby bezprostředně předcházející (530—554) bez ladu a skladu přiřaděny; zdá se, že dílo hlavní končiti se mělo čl. 529. Ještě více svědčí o spěchu, že hned po vydání Zř. Zemského r. 1500, a to až do r. 1530, pracováno o přípravách k napravenému vydání, ježto se nás dochovalo několik exemplářů s dodatky

a proměnami textovými. Všecky tyto poslední recense pocházely snad z péra jednotlivých interessentů i byly chovány při dskách, kdež ovšem r. 1541 spolu se dskami zhynuly, ale také kromě desk; jeden takový revidovaný text měl doktor Racek před rukama, když pořizoval Latinský překlad; a i archiv Staropražský i Roudnický podnes mají kodexy, ve kterých obsaženy jsou doplňky z r. 1500—1530.

Palacký konečně projevil mínění, že original z roku 1500 založen jest na důležitém „Zůstání Prešpurském" ze dne 12. listopadu 1499. Avšak čtouce „Zůstání" toto v Arch. V. 496—499, nenalezli jsme v něm ani slůvkem připomenuto, že by se co týkalo Zřízení Zemského. Vždyť redakci spočívala na sněmovním snešení ze dne 17. května 1497, a některá sněmovní snešení položena jsou do textu z měs. prosince r. 1499, ano i z měs. března 1500, tak že závěrečná redakční práce připadá do měs. ledna, února i března r. 1500.

Titul zní: **Zřizenije zemſka letha Bozyeho Tiſyczeho Pietiſteho.**

Závěrek zní: Gſu pak tiſſtieny tyto Kniehy w ſlawnem Mieſtie Starem Praſkem Letha tehoż gako ſwrchu pſano ſtogij Take y dotiſſtieny ſu tehoż letha w Sobotu przed Swatu Marzij Magdalenſku a Kralowſtwij Krale geho miloſti Uherſkeho Deſateho letha a czeſkeho Trzydczateho.

Formát čtvercový; archův *a* do *t*; první (*a*—*s*) po osmi, poslední (*s* a *t*) po šesti listech. Známo toliko čtvero výtisků.

Prodlením věku XVI. ZZVlad. citováno tak, že se buď voláno na ně a doložena jsou první slova toho kterého nálezu, jako: V tom artikuli, který se počíná takto: Toto jest za právo pro nezpravu vésti (153). Nalezli . . ., kdož by komu listu kšaftem svěřil (395). Ale naskytá se také citace kratší: V Starém Zřízení L. 2 (čl. 408), M. 4 (428, B. 3 O listech (112), G. 5 (219), z čehož jde, že takové označování, kteréhož v tisku není, později teprv přičiněno do textu.

Dojem tohoto Zřízení Zemského byl nedobrý. Města domnívala se, že celé Zřízení namířeno jest proti nim, ufassovala se prý šlechta proti městům „divnými novými právy Rendlovými". Vytýkali nevděčnost i králi Vladislavovi, ať prý volen nejvíce úsilím měst a nyní že více miluje stav panský a rytířský, nežli města. „Král prý ovšem zprvu podal toho městům a pánům, aby se sami vespolek smluvili; ale to že bylo tak, jakoby se vlk s ovcí smluvil, an ji ocasem pomrskuje až do lesa, potom udáví a maso sní, nechaje kůže a kosti". R. 1508 píší dále Letopisové čeští, že Rendl nalezl pánům v svých právích, že budou moci práv svých přidati, ujíti aneb změniti, ješto to jest veliká nešlechetnost a brána ke všemu zlému v české zemi. A takž každý rok nové právo bývati bude a rozdělení mezi stavy, ke zkáze země. Zbláznil prý Rendl pány a rytířstvo svými chytrými nálezky a práva jim nová vymýšlel a sepsal, jež jsou proti právům starým a privilegiím mnohým, a zvláště městským.

„Což pak Rendlova práva a nálezové mají býti důstojnější než králův a císařův?" volá souvěký letopisec, horlivý zástupce stavu městského. „Žádná by nebyla škoda, aby navozili na ten Rendlík asi čtyry vozy suchých drev a všecky ty nálezy i s ním spálili, aby se žádný o takovou věc nikdy nepokoušel."

Vytýkáno Rendlovi, že nálezy z desk vyňaté některé měnil a jiné umlčel, zvláště takové, co nebyly vyšším stavům po chuti. Ale důkazů na to není. Že pak dsky samy r. 1541 vzaly za své, porovnání naprosto jest nemožné. Ostatně dsky měniti bylo samo sebou velikým zločinem. Menší jinačení textu, jako v čl. 32, 43, 48, 80, má povahu stylistickou; také vloudily se do textu i chyby tiskové, jako v čl. 2, 93, 96.

214. Archiv zemský.

R. 1420 odvezen archiv zemský z Prahy na Křivoklát, spolu se dskami a s korunou i s jinými insigniemi královskými. Když pak r. 1422 Křivoklát ohněm byl navštíven, dána koruna, i dsky, i archiv se všemi klénoty do Plzně, odkudž po válce vesměs jsou uloženy na Karlštejně, kde se „dsky i všecka práva zemská i s korunú chovají", jak píše letopisec XV. věku. Kterak archiv zemský na Karlštejně byl chován, vidíme z relací, když r. 1437 pan Menhart z Hradce uvázal se v purkrabství Karlšteinské. Listiny uloženy byly ve čtyrech truhlicích: První obsahovala listiny království českého i koruny. Druhá listiny rakouské, braniborské a manské, kromě zakladacích listů kolleje Karlovy a proboštství u Všech Svatých, sbírku nálezů zemského soudu, svazek listin moravských a listy papežské. V třetí, železné, uložena byla registra berně zemské i registra důchodů královských. Čtvrtá konečně, malá, obsahovala listy méně důležité.

Inventář zdělán za krále Jiřího r. 1466, přičiněním pana Zdenka ze Šternberka.

R. 1501 ustanovena kommisse sněmovní z stavu panského a rytířského, aby prohlédla a zregistrovala listy korunního archivu Karlšteinského, ku které potřebě archiv s vůlí královou přivezen jest do Prahy.

V kommissi té byli z pánův pan Vilém z Pernšteina, pan Puotha z Rizmberka, pan Jan z Šelnberka, pan Albrecht z Kolovrat a pan Viktorin Křinecký z Ronova; z vládyk pan Albrecht Rendl z Aušavy, Zdeněk Malovec na Vimberce a Jan z Dubče. Od této kommisse požádán byl Matyáš z Chlumčan, aby práci vykonal.

Matyáš pocházel ze slovutné rodiny Chlumčanské, jejížto člen jeden, Mathias de Chlumczan, r. 1410 slove notářem (Canc.) a druhý, též Mathias cognomento Lauda, vysoce proslavil se ve válečných běžích husitských. Tento Matyáš byl r. 1409 svědkem odchodu německých studentů z Prahy, vyznamenal se v bitvě na Vítkově hoře tak, že mu konšelé ze vděčnosti darovali dům „ad agnellum" proti studnici u sv. Jiljí, a zastával úřad městského hejtmana v Písku. Od r. 1436 do 1446 sudím dvorským, r. 1347 členem vyslanectví českého do Basileje a r. 1446 do Říma. Matyáš při universitě Pražské založil kollej sv. apoštolů vedle kaple Betlemské, t. z. kollej Laudovu. Zemřel bezdětek r. 1460, zanechav jmění své bratrancům svým Havlovi, Janovi a Martinovi. Že náš Matyáš náleží k rodině té, ukazuje jak jmeno křestné, tak i přídomek „z Chlumčan". Jemu uložili pánové, ke zregistrování archivu r. 1501 vyvolení, aby privilegia zemská do pořádku

uvedl a s registry je srovnal. Toho času byl Matyáš (aspoň r. 1502) písařem královské komory.

Sepsání Chlumčanského má nápis: „Registrum desiti truhlic Karlsteinských s privilegiemi zemskými. Zřízení privilegií koruny a království českého.“ (Že by práci tu byl vykonal pan Bohuslav z Lobkovic, jest tvrzení Balbínovo všeho základu postrádající.)

Sepsání skládá se z Předmluvy Matyášovy a z Registra na 10 truhlic, do kterýchž sú složena privilegia.

Truhlice A. Listové a privilegia země české a moravské. Na zemi moravskú. Na manstvie česká i moravská. Na svobody české koruny. Statuta země české. Na hlas králuov českých v Říši. Na popravce po krajích v Čechách.

Truhlice B. Listové na země bavorské.

Truhlice C. Listové na zámky v zemi bavorské.

Truhlice D. Listové na zemi míšenskau a co k té zemi přislušie.

Truhlice E. Listové na zemi polskú a slezské knižectvie, a přitom na zemi lužickú.

Truhlice F. Listové na brambursků zemi.

Truhlice G. Rozličné listy (Olomúcké smlúvy, manstvie rozličná v Říši, na zámky k koruně české přikúpené etc.)

Truhlice H. Listové všech závazkuov kraluov, kniežat, lantkrabí, hrabí i pánóv ze všech zemí okolních.

Truhlice J. Na zemi lucemburskú listové.

Truhlice K. Na zemi rakúskú listové.

215. Hieronymus Balbus.

Na samém závěrku XV. stol. zavítal do Prahy učený Vlach, Jeronym Balbus, v obojím právě jak církevním tak římském dobře znalý a vedle toho ve studiích humanistických vynikající. V Praze dílem veřejně přednášel, dílem soukromě; i měl prý veliký shon posluchačů.

Muž tento, od povahy poněkud dobrodruh, pocházel z osady Forum Livii, Forolivie, dnešní Forli u Faenzy, podle niž jmenován jest za svého věku Foroliviensis. (Netřeba tedy, jak se to děje, mysleti ani na Benátky ani na kterou jinou osadu v Italii, která by byla jeho rodištěm. Sám o sobě praví, že pochází z pobřežin adriatského moře: Haec ego, Bohslai miro succensus amore, Adriacae cecini Balbus alumnus aquae, což se zcela případně shoduje s rodištěm svrchu pravením, od moře málo vzdáleným.) Nar. r. 1465.

Sám jsa učeník Pomponia Laeta, zakladatele Akademie Platonské, učil na universitě Pařížské, až r. 1461 pro hádky a mravy poněkud rozpoutané musel odtamtud ujíti, spolu s jakýmsi Andrelinem (Parisius amoeniores literas docuit, ibidemque cum A. lites immortales exercuit). Také mu vytýkáno, že Justinianei Digesti et nonnulorum ex jure pontificio enucleationem audacissime magis quam prudenter assumserit.

Po letech pojednou se vyskytuje ve Vídni, kdež působil na universitě po pět let (1493—98), vyučuje básnictvu, klassikům i také právům. Příznivce tu měl správce biskupství Vídeňského, biskupa Jana Vítéze Vesprymského, i také protonotáře krále Vladislavova, Jana Šlechtu. Biskupa nazývá svým převelebným pánem (dominus meus reverendissimus) i děkuje lichotnými

slovy Šlechtovi, že se přičinil, aby básně slavného Jana Pannonia, biskupova příbuzného, tiskem byly vydány. „Děkuji Čechám, že kdežto druhdy uměním válečným všecky země předčily, nyní také výmluvností a naukami vynikají.“ List o tom dán jest dne 13. března 1499, a to z Vídně, kde se B. po odchodu do Vlach zase objevil (Vraceje se totiž do své vlasti přes Uhry přepaden jest, oloupen a těžce zraněn.) Uzdraviv se začal znova ve Vídni učiti, ale již tuším jen soukromě. Zejména byl žákem jeho Jindřich, syn kancléře českého Jana z Šelnberka, kteroužto službu byl mu Jan Šlechta jménem kancléřovým ujednal.

Roku 1499 seznámil se Balbus s panem Bohuslavem z Hassišteina. Setkali se spolu při návratu Bohuslavově z Budína ve Vídni. Porovnává jej Bohuslav s Konrádem Celtesem, i praví v listu k Šlechtovi dne 9. května daném: „Conradus Celtes, homo non indoctus, tamen, ut dicam quod sentio, neque modestia neque doctrina cum Hieronymo conferendus!“

S mladým Šelnberkem odebral se prostřed roku 1499 z Vídně do Prahy, kde mu byl král působením Šlechtovým zjednal jistý důchod na výživu. Zapsánoť k r. 1500, že „velebnému J. B. duchovních i světských práv doktoru v Praze, výplata se dává ve dvoře Teyně“ (Arch. VI.) V Praze přilichotil se ku kancléři Šelnberkovi, nabízeje se oslavovati činy královy, by nepřišly v zapomenutí. V týž čas sepsal elogium na počest země české i velmožův jeho, kteréžto dílo teprvé po šedesáti letech vydáno bylo v Praze, péčí Vavřince Špána ze Špánova, pod titulem: „Hieronymi Balbi Liber continens Bohemiae et procerum ejus laudem.“

Toho času Bohuslav z Lobkovic byl ještě pln chvály Jeronymovy; jmenuje ho v listu dne 30. září 1500 do Prahy daném, muže „in montibus nostris sine ulla dubitatione omnium doctissimum.“ (Zdá se, že Bohuslav v té chvíli ještě nevěděl, co o něm napsal J. ve spomenutém Elogiu; vytýkáno mu tu až i nedostatek vděčnosti ke vlasti.)

Co se týče Jeronymova vyučování v Praze, toť píše Šlechta r. 1511: „Evocaveram ante annos duodecim in patriam nostram ex Austria H. Balbum, hominem in studiis humanitatis et utroque jure non mediocriter eruditum, ut apud nos haec eadem studia, quae Parisius et Viennae profiteretur, proposito et ordinato sibi certo premio a rege et principe nostro, apud quem tunc secretarii munus obibam.“ Dále píše Šlechta, že J. přednášel na universitě Pražské (qui in universitate Pragensi constitutus nonnullas lectiones partim publice, partim in privato legebat.) I měl prý množství posluchačů i velikou čest ode všech; sebral prý také nemalou summu peněz. Avšak těmto slovům Šlechtovým toliko s mírou věřiti lze; dle soudu Tomkova přednášel sice J. na universitě s přivolením mistrů, ale nikoli co člen university, kterým jakožto katolik podjednou ani se státi nemohl. Že učil také právům, vysvítá z veršů, jež kdosi o něm napsal: „Intulit et gemini ditia jura fori,“ což také Bohuslav z Hassišteina potvrzuje, řka: „Attulit is nobis Musas legesque Lycurgi.“ Také zpráva o velikých příjmech z Pražského vyučování vyžaduje vysvětlení; ještě r. 1500 na zimu bylo hospodářství Jeronymovo tak rozvrácené, že prý, jak pravil, zanedlouho bude nucen státi se z „oratora“

„aratorem“ (z professora oráčem). Ostatně nelze mlčením pominouti, že Jeroným, jda do Čech, měl od krále sobě uloženo, aby také o některých záležitostech veřejného rázu jednal; vysvítá to z listů Bohuslavových ze dne 8. května a 8. srpna 1501.

Ve druhém tomto listu děje se také zmínka, že J. hotovi se k uryc.hlené jízdě do Uher; a vskutku víme, že dne 8. října 1501 byl již u dvora na Budíně, kdež tuším dosáhl místa královského sekretáře (regis specialis a secretis). V Uhrách vstoupil do stavu duchovního, ač byl ve věku již pokročilém (píšeť r. 1500 kancléři Šelnberkovi, že by ostatní dobu vzmáhajícího se stáří rád v jeho společnosti trávil). Toho času měl také Bohuslav naději, že zase vstoupí do služby dvorské; skutečně také o rok později (v létě r. 1502) nalezal se na Budíně i setrval tam až do jara r. 1503; ale není žádné stopy, že by se tam byl stýkal s Jeronymem, ač sobě byli blízcí. Ba zdá se, že právě v Uhrách Bohuslav na Jeronyma zanevřel; svědčí o tom kousavý epigram, když J. byl se stal knězem:

Ecclesiae membrum est Balbus; gaudete, Camoenae,
Tartareum membrum scilicet ante fuit!
Censuit is nostras animas cum corpore solvi
et nullum in coelo censuit esse Deum!

R. 1511 začalo se u krále jednati o to, má-li J. vzat býti za učitele k dětem královým. Máme zprávu, že se zde před králem očišťoval a listy okazoval z Paříže i odjinud, kterak se jest zachoval poctivě, i některé živé svědky vedl. Při tom vývodu byl sekretář Procek z Cetně, načež vydán majestát, kterak jest se vyvedl poctivě. „A tak prý jej Procek voslavil, že ztěžka byl tak dobrý když se narodil.“ Také ucházel se o přímluvu pana Petra z Rožmberka, ješto pán dobře prý ví, pokadž ho ráčil v čem potřebovati, že jemu J. vždycky rád slúžil. (Arch. IX.)

Roku 1512 povolán za vychovatele a učitele k dětem krále Vladislavovým, Anně i Ludvíkovi, právě toho roku, co Bohuslav rozloučil se se světem. R. 1515 stal se proboštem Prešpurským i Vacovským.

Mladý král Ludvík užíval služeb jeho, posílaje ho v důležitých záležitostech, jako na př. r. 1521, kdež vypraven jest ke sněmu říšskému do Wormsu, by se tam vyslovil proti náboženským novotám Lutherovým a vyzval knížata německá ku pomoci proti Turkům. Také i ve službách Habsburského domu, do kterýchž toho času vstoupil a biskupem v Krku korutanském se stal (1522), konal poselství do Říma, aby tam pozdravil nově zvoleného papeže Hadriana VI. i vyzval jej k prohlášení křiže proti Turkům. Podobně poslán také k papeži Klimentovi VII. (1523—1534). Cís. Karla V. provázel ke korunování do Bononie, ku které příležitosti sepsal spis „De coronatione“ 1530, jemuž se ostatně dostalo toho osudu, že byl dán na index!

Spisy Jeronymovy (básně latinské) i s životopisem vydal Retzer r. 1791—92 ve Vídni.

216. Marcus Antonius Coccius Sabellicus.

V týž čas co mistr Jeronym Balbus, rodilý Vlach, meškal v Praze a zde právům vyučoval, krajan jeho Coccius ve spise svém „Rhapsodiae

historiarum Enneades", mezi r. 1498—1504 ve dvou dilech v Benátkách vydaném, pronesl se hanlivými a přitom bezzákladnými slovy o Čechách a o Češích, řka že národ ten nezná zákonů a že u něho volno dělati cokoliv se líbí. Díl I. jedná o dějinách světa až do pádu říše římské, díl II. o dalších dějích středověkých.

Coccius narodil se r. 1436 ve Vicovaro, osadě dávné Sabellské země, odkudž si dal přijmení Sabe licus. R. 1475 stal se professorem rhetoriky ve Videmu. R. 1484 přesídlil se do Benátek, kdež po 22letém pobytu r. 1506 zemřel. Vyniknul jakožto jeden z pěstovatelů studií staroklassických, vydal texty Suetonia, Justina, Flora. R. 1487 uveřejnil dílo „Historia rerum Venetarum", načež následovalo dílo svrchu zpomenuté.

Četl ten spis r. 1510 náš krajan, Václav Písecký, školár Bononský, i najda co tu psáno o Češích, až prý zahořekoval. Incidi — píše — nuper in Venetam historiam, in qua haec de Boemia feruntur: „Solum hordei ferax et tritici, boum silvestrium et piscium abundans. Non leges genti, non sanctiora instituta; quod libet, licet!" Lépe prý — dí ušlechtilý mladý humanista náš — aby země naše všecka zarostla hložím a bejlím, než aby se takto psalo o ní! — Vinu dává Písecký Eneáši Sylviovi, jenž „gladiatorio prorsus animo erga Boemos esset." (Viz o tom, co jsme napsali v č. 1.) Sabellicus sám byl ovšem vzteklý nepřítel Čechů jakožto kacířů, ale co znamenalo u něho kacířství české? Že nechtěli, aby kněží oplývali pozemskými statky! Hinc ille lacrymae! „Ajebant hi — tak píše o Husovi a Jeronýmovi — oportere antistites et omnem clerum ad Christi imitationem pauperes esse, quia in opulentia et luxu vivere, qui Christi personam in terris gererent, parum ad exemplum vitae conduceret. O haeresiarchas aeternis cremandos ignibus!" Odtud onen vztek na Čechy. Coccius ovšem mrzkým oním výrokem sám sebe odsoudil a dobře Písecký napsal: „Quis rogo melius laudare potuit, quam qui sic reprehendit."

Zatím se našel, kdo nesmyslnou pomluvu od Coccia přejal; byl to Němec z Auby, člen řádu německých rytířů, Joannes Boemus z r. 1540 (viz č. 239)

217. Knížky nalezuo saudu zemského.

První sbírku výpisův z desk zemských i dvorských zpořídil Albrecht Ojíř z Očedělic (viz č. 201). Po něm následoval Všehrd a Rendl, jenž oba veškeré dsky důkladně prozkoumali a výpisy činili. Z prvních let XVI. věku máme sbírku nálezů nedávno teprvé objevenou.

Bibliothéka Strahovského kláštera chová totiž mezi četnými vzácnými spisy právnickými rukopis, obsahující Všehrdovo dílo, po kterémž bezprostředně následuje Zpráva, „krátce z nálezů a Zřízení zemského po abecedě vybraná." Zpráva tato pochází z prvních let XVI. věku, hned po vydání Zřízení zemského Vladislavovského; aspoň poslední datovaný nález v ní sahá do r. 1501. Rukopis sám zpořízen jest r. 1535, skrze Víta Póla ze Žitavy, a to ve Brodě českém (per Vitum Poll de Zittavia in Broda Bohemicali). Sbírka tato podává výhradně jen nálezy soudu zemského. Jak se má rozu-

měti připomínce „po abecedě", vidno z nápisův: O bratřích. O brání s komorníkem, O berni, O čeledínech, O chlebení, O clu a cestě, O kladení do desk, O dskách zemských atd.

Čelakovský vyslovil domněnku, že sbírka tato zdělána byla Všehrdem; avšak Všehrd mnohé z nálezů těchto ve svém díle nemá, sama sbírka bohatější jest počtem nežli Nálezy u Všehrda citované. Oněch jest ok. 500, těchto ok. 200.

Takové výpisy z desk volno bylo úředníkům od desk pro potřebu úřadu sobě pořizovati. Píšeť o tom Všehrd: „Toho jsú vždycky svobodu písaři od pradávna měli, že jsú sobě nálezy panské, obecnie i zvláštnie, vypisovali svobodně, aby se v svých úřadech, i jiné lidi, uměli zpraviti, co jest za právo a co nic." — „Úředníci nejvyšší, komorník, sudí a písař, též i místopisař a desk zemských písař, ti všichni od pradávna toho jsú svobodu plnou měli, že jsú sobě beze všech relatoruov každý nález, obecní i zvláštní, i každé dsky vypsati mohli, beze vší všech lidí odpornosti."

Mezi r. 1500 a 1540 zúplněna jest sbírka tato také nálezy soudu komorního a v té formě známa jest nám z rukopisu nyní Musejního „Knižky nálezuo soudu zemského a komornieho".

Třetí sbírka obsažena byla v kodexu ondy Tadyáše Peithnera, nyní nevědomo kde uloženém; opsal si ji P. Gelasius Dobner. Nápis zněl: „Nálezové soudu zemského". Sepsání pocházelo z r. 1540. Dobře praví o něm Dobner: Magni vero haec praejudicata aestimanda, cum ante combustas tabulas regni compilatae sint atque ita se saepe ad veteres tabularum codices revocent."

K vůli porozumění, jakého jsou knižky tyto obsahu, klademe zde nápisy prvních částí podle otisku dra J. Čelakovského (v Arch. českém XVIII.)

O bratřích nedílných, straycích a sestrách. — O berni. — O čeledínech a lidech. — O clu a cestě. — O cizozemcích. — O kladení do desk. — O dskách zemských. — O dědictví. — O dílu a rozdílu. — O držení a držitelích. — O dědinách. — O duchovních dědinách a o platích. — O dcerách a dětech. — O falši. — O glejtu. — O hojemství. — O hanění. — O králi. — O komornících. — O kšaftích. — O ležení. — O lidech zběhlých. — O listech. — O listu zatykacím. — O listu obranním. — O manství. — O moci. — O minci. — „Najprvé a přede všemi." — O nálezích. — atd.

218. Soud komorní.

Počátky svými Soud komorní sahá do časův krále Ladislava Pohrobka. Víme, že mladistvý král r. 1457, dne 21. listopadu, dva dni před svou smrtí, soudu komornímu předsedal a že tu rozsouzeny vážné pře mezi Vratislavi, Zhořelcem a Žitavou o cla, mezi pány z Kunštátu a z Lichtemburka o přednost. Za krále Jiřího mohl každý volati se ku královskému soudu komornímu, kterýž se vztahoval ke všem zemím koruny české. Staršího původu soud ten nebyl; klade jej sice Palacký (Děj. II. 2 str. 400) hned do let krále Václava IV., ale důvodu na to není a také pan Ondřej z Dubé,

jenž přece zná soud dvorský i pravomoc purkrabí Pražského, o soudu komorním ničehož neví. Nejvíce rozvinul se soud tento mezi l. 1471—90. když nastala dlouholetá přestávka v zasedání soudu zemského i dvorského. V tom čase byl soud komorní jakožto soud králův jedinou soudní stolicí, kde se rozepře vyřizovaly, ovšem více smlouváním mezi stranami a jindy toliko s podvolením stran. Panstvu nechtělo se uznávati soudu takového, r. 1479 prohlásilo se dokonce, že „komorních súduov viec býti nemá"; zatím rozhodnuto, že soud komorní ještě na čas má předsejíti. R. 1485, dne 6 června, otevřín zase soud zemský a tu vyrčeno, co se týče dědin, zápisův a všech jiných věcí, kteréž k zemskému právu přislušejí, v takových věcech aby sebe všichni právem zemským hleděli, poněvadž práva zase jdou. Král aby takových věcí v komoře nesoudil, dokudž práva jdou; než co se jiných věcí týče, to že se žádnému nezavírá, aby jeden druhého před krále do komory pohnati mohl. Již pak Všehrd jmenuje soud komorní v království druhým, kdež v komoře král JMst s radú svú pře, kteréž do komory JMsti slušie, súditi ráčí, když a kolikrát se do roka KMsti líbí. „K tomu súdu žádný o dědiny a o zbožie, svobodná neb manská, o žádné zápisy a naprosto o žádnú věc, kteráž k zemskému súdu přislušie, nemá žádného pohoniti, a zvláště když práva jdú; než co se jiných věcí dotýče, o ty jeden druhého do komory pohoniti móž".

O soudu komorním jedná ZZVlad. Ten že se držeti má dvakráte do roka, jeden na sv. Martina, druhý na Svátosti.

Soud komorní měl svoje dsky, jež nazýváno „Registra královská", „Registra komorní", „Knihy dvoru krále JMsti". Knihy tyto, ač byly u velikém nebezpečí, při požáru roku 1541 zachráněny jsou, ale později se některé z nich, a to právě nejstarší (z dob Ladislavových a Jiříkových) ztratily, tak že co z nich podnes pozůstává, pochodí z dob krále Vladislava IV. z roku 1471 atd.

Kniha r. 1471 založená a do r 1479 sahající slove *„Registra auzká královská aksamitová červená* anno 1471", kniha druhá pak, od r. 1479 do r. 1499 jdoucí *„Registra královská červená aksamitová větší* od létha 1479".

Z první čtvrti XVI. pocházejí:

Úzké (tenké) aksamitové páně Vojtěchovy 1512.

Červené kožené 1518—19.

Černé kožené 1518—19.

Zelené aksamitové 1524.

Řada nálezů soudu komorního z knih těch otištěna od Palackého a Čelakovského v Arch. českém IV. 263—328 a VII. 446 - 465, pak VIII. 396—480, IX. 455—560 atd.

219. Soudové dvorský a purkrabský (viz. č. 100 a 146.)

O soudu dvorském podává ZZVlad. tato ustanovení: „Při tom soudu dvorském má býti sudí z pánuov a soud i právo má on spravovati. S ním má sedati prokurator královský a k tomu manové království mají býti vybráni. Když by pře znamenitější byla, má z soudu zemského jeden z pánuov, druhý z vládyk přidán býti, aby pomohli těch při súditi; a nemohli-li by věc

trefiti, mají v soudu zemském naučenie vzieti. A dsky dvorské mají býti při dskách zemských, a úředník králové a podkomořieho druhý mají ty dsky spravovati.“ Následuje Řád a spůsob půhonův při úřadu desk dvorských, jakož dsky dvorské ukazují. Také tu podán řád taxovní, co se z jednotlivých úkonů soudních dávati a bráti má, jakž byl sepsán od úředníka při dskách dvorských za dob starších.

V jistém vztahu k soudu dvorskému byl Manský soud Trutnovský. V č. 86 pravili jsme, že král Přemysl Ot. II. povolav do krajiny Trutnovské obyvatele německé, přál jim spolu, aby užívali práv svých německých, za krále Jana pak že měli svůj vlastní soud, zřízený podle obyčejův manských. Tento soud přečkal dobu válek husitských, neboť z r. 1445 známy jsou první deskové zápisy Trutnovského soudu manského. Do těchto desk kladeny kupy a prodaje, úmluvy a nálezy práva manského. Zachovány jsou po dnešní den, náležejíce ke dskám dvorským. Jaké zřízení měl soud Trutnovský, vidíme z ustanovení daných r. 1487 od soudu komorního, podle nichž zasedalo v něm vedle hejtmana královského pět členů z manů a šestý konšel města Dvoru Králové. Soud tento odbýval se čtyrykráte do roka, i trval vždy tré dnů. Zahajován byl tím obyčejem jako země česká se řídí a spravuje.

O soudu purkrabí Pražského jedná ZZVlad. v čl. 381-407. Při purkrabí na soudu jeho že má zasedati nejméně šest dobrých lidí urozených; i má každý z nich na svobodných dědinách míti. Pakli by neměl, tehdy ten s radú kralovou, a kdyžby krále v zemi nebylo, s radú pánuov a vládyk z plného soudu, do toho soudu vsazen býti má, a jináč nic (390). Na soud purkrabský náleželo souzení o všecky listy, o ležení příčinou neplnění, o škody, o dobré vůle, o hanění pro dluhy, o rukojemství, o nářku falšování listů, o rozepře hraničné, pročež soud purkrabský slove také „soud mezní“ neboli „hraničný“.

O mezním soudu purkrabí Pražského vloženo do ZZVlad. ustanovení, že když by purkrabie na meze měl jeti, tehdy že puovod má poň přijeti na hrad Pražský a na těch mezích že má přidati řečníka, rychtáře a šest konšelóv přísežných, což také pohnaný má učiniti a purkrabího zase na hrad Pražský dovézti.

Počátkem XVI. věku zdělány jsou první registra mezního soudu, i známe jich z průběhu toho století řadu trojího druhu:

Staré registry mezní z r. 1508—32.

Stranní veypovědní staré (*červené*) z téže doby (1511—12).

Po těch během XVI. věku následovala *Staré veypovědní* (kněh pět z r. 1527—1589) a *Nové veypovědní.*

Registra tato vedena jsou u purkrabského úřadu Pražského jakožto soudu mezního; tam byla také uložena a schována, i nestala se oběti požáru r. 1541 jako dsky zemské. Dobře jich ještě na sklonku XVI. stol. znal Jakub Menšík z Menšteina (viz č. 273), jemuž máme vůbec děkovati za zprávu o nich zachovalou; sice jinak nevíme, kde by se registra tato — pro právní poměry dědin a mezí velice důležitá — nyní měla hledati.

Kromě těchto register mezních byla u purkrabího jiná registra purkrabská (ZZVlad. 398), do kterých zapisována jiná soudní jednání purkrabského soudu.

220. Místopisaři desk zemských (viz č. 81, 151, 175, 199).

R. 1497 ustanoveno na sněmu, aby staré dsky zůstávaly nahoře na hradě; když by pak kdo jich potřeboval, aby úředníci s ním nahoru šli a jemu je tam četli. Konečně za velikého onoho sporu mezi vyššími stavy a městy, zejmena po r. 1500, vykázán jest pro dsky královský dvůr na Starém Městě, od krále opuštěný, až se r. 1512 stalo snešení, aby dsky docela přenešeny byly na hrad Pražský, což také v prvních dnech měs. prosince vykonáno. Další řada místopisařů jest tato:

Andreas de Tessinow (Ondráček). R. 1468 jmenuje se Ondřej písařem při dskách. Místopisařem stal se r. 1477 po Janovi z Plané. R. 1485 píše se vicenotarius regni Bohemiae. O životních okolnostech jeho víme, že že mezi lety 1481—88 držel dům v Praze U sedmi andělů v ulici za kostelem sv. Jiljí (č. 451. Tom. IX). Ondřejovi (neb jakž vůbec slul, Ondráčkovi) stalo se, že r. 1492 ssazen jest s úřadu místopisařského, a to rozsudkem, v němž obsažena také příčina: In causa inter Andream de Tessinov vicenotarium tabularum terrae ex una et beneficiarios Pragenses alios minores omnes parte ex altera. Tu kdež jest Ondráček všecky úředníky nařekl a je vinil, pravě, že by právo naň a na syna jeho nedielného skrytě, úkladně a nepravě vedli; proti tomu oni úředníci odpierajíce pravili, že se to tak v skutku a v pravdě neshledá, by oni jakú nepravost neb úklady, neb co tajného proti právu vedli: tu páni a vládyky na plném súdu, slyševše žaloby i odpory, ráčili sú to s pilností vážiti, a poněvadž on — Ondráček — tu kdež jest je — úředníky — vysoce nařekl na cti jich a toho jest na ně nikterak dostatečně neprovedl, než toliko řečí svú, a toho prvé nevznesl na vyšší pány úředníky, a z těch příčin páni sú nenalezli při úřednících, by tu co úkladného, tajného neb co nepravého učinili. A z té příčiny vedle nálezu panského páni JMsti jej — Ondráčka — v svú kázeň berú a ssazují. . . . Než co se toho práva vedení tkne, kteréž jest mezi Vacslavem z Rastel a Jaroslavem synem Ondráčkovým, co se toho odhádání dotýče, proti kterémužto odpor se stal, když ta věc k súdu přijde, páni se ráčí přitom spravedlivě mieti a strany aby stály v súdě ten patek o suchých dnech letničných. Actum a D. 1492, sabbato in vigilia Annunt. b. Mariae virg. (24. března).

Z těch dob a snad z příčiny tuto vyložené pochází nález panský, zapsaný v Památných G. 24 tohoto znění: „Jestli žeby kto úředníky menšie nařekl žeby něco úkladného a nevěrně udělali, a toho by na ně neprovedl, má hrdlo ztratiti; pakli by na ně dovedl aneb na kterého z nich jednoho, túž pokutu má podstúpiti (ZZVlad. 241 a 435—1492).

Ondráček ještě v listopadu 1501 živ byl, anoť psáno k tomu roku v registrách soudu komorního, že podle nálezu Ondřej z Těšinova povinen

Justině a Mandaleně sestrám vydati 110 kop svěřených, což na jeho diel přisluší. (Vš.) (Cod. Jur. boh. III. 2. p. 149, 150 i 152). Ještě i r. 1502 slove Štěpán místopisař majitelem domu na Malém rynku (Tom. Pr. VIII. 32).

Po Ondráčkovi pozůstalo čtvero kněh:

I. Andreae 1477—81.

II. Andreae 1471-85.

III. Andreae 1485—88.

IV. Andreae 1489—92.

Ojíř z Očedělic ve své sbírce nálezův připomíná, že „rozsudkové, kteří jsú se stali za krále Vladislava, obsaženi jsú v knihách Ondráčkových t. č. miesto písaře zemského držicieho. A když jsem já — Ojíř — ty rozsudky shromažďoval, nebyly jsú ještě toho času zregistrovány (1487—94).

Citace: IV. Andreae G. 3. Mezi Jiříkem z Mělníka a Pardubic.

Mistr Viktorin ze Všehrd (1493—97). (Viz životopis jeho v č. 205.)

I. Victorini (1493—97). Citace: V prvních Viktorinových A. 3.—

Ve dskách Viktorinových L. 3. V té při, kteráž jest mezi Bořivojem.

Václav Hyndrák z Habrova. Nástupcem mistra Viktorina v úřadě místopisařském stal se r. 1495 Václav Hyndrák řečený z Habrova. Vítá jej pan Bohuslav z Hassišteina dvěma epigrammaty, velebě výmluvnost a počestnost jeho; ale Hyndrák měl tu chybu (tak žaluje pan Bohuslav), že byl podobojí (totus bonus, praeterquam ab ecclesia catholica alienus). Možná že Hyndrák jest táž osoba co Wenceslaus de Chrudim, cognominatus Hyndrák, uvozovaný co bakalář svob. umění v zápiscích Pražské university; rok 1480 i jméno dosti dobře by se k tomu hodily. Ke dskám dostal se z královské kancelláře, kdež byl r. 1495 předním písařem. V Archivu českém uvozuje se dosti často. R. 1499 V. H. z Habrova místopisař desk zemských král. českého (VIII.), 1500 V. H. z H. (IX), 1501 V. H. z H. místopisař král. českého. V témž Archivu zmínka jest, že jemu již co místopisaři a Janovi Šlechtovi ze Všehrd, protonotáři královské kancelláře, dána výplata tuším ještě za služby v kancelláři, na Liblicích (VI. 573, 583). Roku 1500 slove „vládyka urozený“ (Arch. VIII).

I. Hyndrákovy 1497—1500.

II. Hyndrákovy 1500—1504.

Václav z Chvojence. R. 1486—1500 menším písařem při dskách. Po Hyndrákovi místopisařem r. 1504—1522.

I. Václava z Chvojence 1504—08.

II. Václava z Chvojence 1508—12.

III. Václava z Chvojence 1514—17.

IV. Václava z Chvojence 1518—20.

Václav Robnháp ze Suché. Rodina Robnhápů usedlá byla v poledních Čechách jakožto rod zprvu měšťanský, později zemanský. Koncem XV. věku 1472—87 slove Robnháp starý, Kašpar, majitelem domu v Budějovicích, ale již počátkem XVI. věku (1508) píše se Jiří Rambhaup „von der Tiere“, což jest Suchá, rytířské sídlo na Hlubocku u Piština, nyní dvůr poplužní (Pop. 304). Jiří byl služebníkem pánův z Rožmberka, a sice

purkrabím na Rožmberce, kdež při velikém požáru r. 1522 utrpěl škod za 150 k. g. (Arch. XII). R. 1527 jmenuje se jeden z toho rodu, Mikuláš Robmhap z Suché, sekretářem krále Ferdinanda I. i jedním z obránců Vídně proti Turkům 1529. České Robnháp patrně pochází z německého Rabenhaupt. Rod ten pamatoval se ještě i v XVIII. stol.; r. 1675 zemřel Rabenhaupt ze Suché, hejtman kraje Čáslavského.

Václav, bratr tušim Jiříkův a oba synové Robnhápa starého, místopísařem byl již roku 1521, ješto roku toho dne 2. pros. dán výpis z desk s podpisem jeho (Arch. XI). Roku 1530 vzat jest mezi kommissary k nové redakci ZZemského, a to ze stavu rytířského, při čemž psán jest „ze Suché a na Pacově".

I. Václavovy Robnhápovy 1521.

Že by r. 1524 místopísařem byl mistr Václav Albus neb Candidus z Aurazu Písecký, jakž Tomek (Praha IX) praví, nezdá se podobné, ješto ním byl toho roku Robnháp a žádná kniha po Albovi pojmenovaná se nenachází.

221. Smlouva Svatovácslavská.

Smlúwa wſſech trzij ſtawuo Swatowatzlawſkého ſniemu we dſky wložena Letha Wožijho 11. Sedmnatztého. W Starém Mieſtie Prazſkem. Na Lúžy. Mikuláš Konáč wytiſtil.

Malý 4°. Archy A. B. C. po čtyrech listech. Unikum Lobkovické bibliothéky v Praze.

Jiný název:

Swolenie a ſmlúwa wſſech trzy ſtawuo przi ſniemie ktereż drzan byl wo Swatym Waczlawie na Hradie Pra ſkem. W Praze 1517

Osmerka, 18 listů. Unikum v bibl. Lobkovické v Praze.

Skoro po všechen čas království Vladislava IV. potýkala se města se stavy vyššími, panským a rytířským, o obapolná práva a svobody jedněch i druhých. Bylať města v Čechách samostatně vzrostla vedle panstva a rytířstva, tak že konečně musel nastat boj o obojstranná práva, jmenovitě když města bohatstvím a mocí postoupila valně v popředí. Města začala sobě stěžovati, že mají velikou ve svých požitcích závadu, ješto páni a rytířstvo sami pivo vařili a svým poddaným z měst piva báti nedali, aniž sedlákům svým dopouštěti chtěli, aby do měst obilí prodávali, leč se prvé pánům opovědí. Také na sněmích města jako odstrčena byla od třetího hlasu, ješto jich vyšší stavové ani nepovolávali mezi se a chtěli dokonce třetího hlasu měst zahladiti, což prý hlavně došlo výrazu ve Zřízení Vladislavovském z r. 1500. Bránili také městům stavové, aby sobě co by obci koupila zboží na zemi, ve dsky zemské zapisovala. I půhony vydávali na města k soudu zemskému, i jiné věci činili proti právům a svobodám měst, od králův a císařův jim daných.

Na sjezdu v březnu 1503 o to v Praze držaném vzala miest před se třináste kusů, z těch pak nejpilnější tyto: Najprvé aby města měla třetí hlas na sněmích, jako prvé. Druhé, aby městům a obcím zapisováno bylo do desk zemských. Třetí, aby páni a rytířstvo urozené nevařili piva na prodej. Čtvrté, což města podle práv svých sama souditi mají, o to aby nebyla

nucena stávati na soudu panském. Jedné stížnosti bylo vyhověno r. 1509, anoť městům znovu přiznán hlas třetí sněmovní.

Na sněmu r. 1516, v pátek před sv. Mikulášem, biskup Jagerský, radda krále Ludvíka, zděl poselství od krále, že by král viděl rád, aby ty nesnáze v koruně české byly porovnány a pokoj, dobrá vůle, řád a právo aby zase průchod mělo. Také vojvoda Ondřej, radda krále polského, mluvil v ten rozum. Konečně všickni tři stavové položili sobě sněm na hrad Pražský, r. 1517, v úterý po sv. Václavě, i smlouvali se, oč byly různice předešlá léta, aby tomu konec učiněn byl bez všelikých rad jiných z cizích zemí. I uzavřena jest smlouva t. z. Svatováclavská, podle datum toho sněmu takto jmenovaná, jejímžto největším původcem byl pan Vilém starý z Pernšteina, kterýž několik let o to pracoval, aby Čechové sami se smluvili, bez cizích národů, jenž povah Čechů nebyli jsou svědomi.

Tato smlouva učinila přítrž rozbrojům a bojům až i krvavým, od let skoro čtyrydceti stávajícím. Článků měla původně 31. Latinský překlad zpořízen, tuším že pro cís. Maximiliana I., krále Ludvíkova děda, král. sekretářem Prockem Malým z Cetně. Sám text vložen do budoucích vydání ZZemského z r. 1530, 1549, 1564 i 1627.

222. Rodericus Dubravus (Racek Doubravský).

Roderich, nebo jak po česku ho jmenovali, Racek, pocházel, jak toho sám ne bez jisté chlouby připomíná, ze slovútné rodiny Doubravských (sum Rodericus ego de clara gente Dubravus). Doubravští byli rod Plzenský, jenž v sousedstvě Plzně drželi osadu Dúbravu neboli Dúbravku (Pop. 388), po níž také jméno měli. Roderikův otec byl Karel z D., matka dcera Václava Baštína z Libouše; bratří Jan a Karel, sestra Kunka (vdaná za Jindřicha Tondorfera). Z téhož rodu pocházel tuším také i Jan z Doubravky, Dubravius, biskup Olomucký (1541—1553), historik český.

Studia svá koval R. nejprvé na universí Lipské, kdež byl zapsán r. 1489; že pak k zápisu tam třeba bylo věku nejméně 15 let, připadá narození Rackovo as na r. 1474. K ponuknutí staršího bratra Karla a k pobídce samého pana Bohuslava z Hassišteina, oběma bratrům přízní nakloněného, přešel R. z Lipska na universitu Bononskou, a to asi r. 1493—94. V Bononii pobyl až do r. 1499, maje hlavní učitele slavného právníka i humanistu Jana Garzona a Filipa Beroalda. Také sobě vděčně připomíná Petra de Canonicis, slovútného professora práva římského (legum doctorem Bononiensem). Zajímavým úkazem jest, že pan Bohuslav z Hassišteina listem do Bononie psaným napomíná Racka, aby studiemi filosofickými obíral se ve spojení se studiemi práva civilního. V děkovací odpovědi z r. 1494—95 slibuje R., že dle té rady se zachová, tím více, že filosofové starověcí často tak činili, nikdy nedělíce filosofii od umění řečnického (t. j. právnického). Z Bononie chtěl odejíti do vlasti, když Turci v měsíci září 1499 vrazili přes Tagliament až k Vicenzi. V listopadu r. 1499 odebral se do Benátek, ale beze svého zboží, jež zanechal ještě v Bononii. Z Benátek

v témž ještě měsíci šel do Říma. Řím učinil naň převeliký dojem; jakmile tam se ocitnul, tak byl zajat vnadami věčného města, „že mníl tam se býti jako doma“ (Ut Romam veni, tanta subito sum amoenitate Urbis captus, ut non Romam, sed patriam esse judicaverim). Na jiném pak místě píše, že z Říma neodejde než s náramnou bolestí; tak jej okouzlily vnady a příjemnosti jeho; kdo prý jen několik dnů, ne měsíců, v Římě tráví, že zapomene na vlast i na rodiče i na příbuzné. Ale již v postě r. 1500 navrátil se r. zase do Bononie, aby přijal odznaky doktorátu, i zůstal ještě po celý rok 1500—01.

Za svého pobytu v Bononii zpřátelil se Racek s několika školáry polskými, kteříž napotom vynikající platnosti získali si ve vlasti; byli to Petr Tomicki, juris pontificii doctor, potomní biskup Krakovský a slovútný státník; pak Stanislav z Górky (Goreczki, Gorski), později kanovník Krakovský a slovútný historik polský; dále Pavel Szydlowiecki, příbuzný korunního kancléře Krištofa Szydlowieckého; Petr Opaliński, kanovník-kustos Poznaňský, Stanislav Ostrorog, syn polského státníka, též svým časem školára Bononského (Multorum virorum nobilium tum Polonorum tum Boemorum incredibilem sum consequutus familiaritatem.) Němečtí přátelé jeho byli Scheuerlin z Normberka a Solperus.

Sedmiletým nepřetržitým pobýváním ve Vlaších zjednal si R. takovou zběhlost v latině, že se směl pustiti i do skládání latinských spisů. R. 1501, ještě za pobytu v Bononii, složil knížečku „Libellus de componendis epistolis“, kteráž poprvé vyšla bez místa a roku. Že spisovatel přidává tu ke jmenu svému dodatek „de Boemia“, jest podobno, že vytištěn byl ve Vlaších, což se nemohlo státi než během léta 1501. Spisek ten obsahuje kromě skrovničkého návodu mluvnického, epistolář Racka samého obsahující 25 dopisů, kteréž spisovatel patrně pokládal za vzor stylistické dokonalosti. Jeden výtisk podal prof. Janovi Garzonovi, kterýž mu děkuje listem pochlebným, nazývaje ho „bohatého duchem i statkem i předpovídaje mu v brzkém čase nejpřednější místo mezi krajany studiemi humanitními se zanášejícími“. Také i Antonín Solerius chválí knížku tuto, epistolium tuum. Ještě větši dojem učinila publikace Rackova na pana Bohuslava z Hassišteina, jemuž od spisovatele byla věnováním připsána. „Předkové naši, píše Bohuslav, uměním válečným vynikli nad Řeky a Římany, ale v životě literárním za nimi jsme zůstali. Ty bohdá vydáš ještě spisy, jež vlast bude oslavovati, ale učená Italie jí bude záviděti.“ (Knížka podruhé vyšla ve Vídni r. 1515 (Roderici Dubravii Libellus de comp. epist. Vienna VII. die Sept. a. MDXV), potřetí, poněkud pozměněná, v Lipsku r. 1537.)

Jiný spisek Rackův jest latinské vypravování o Vlastě a dívči válce, s názvem „Historia Vlastae“, kteréž složil za parných dnů tušim květnových r. 1501. Dílečko na základě líčení Dalemilova pojednává o dívčí válce české po spůsobu Liviovském, v úvodu pak zmínka jest o původu Čechův, kteréž spisovatel přímo stotožňuje s Bojemy, t. j. s Boji, národem galským (keltským). Tomuto názoru spis. sám ostatně nedosti důvěřoval, neboť prosí pana Bohuslava, jemuž Vlasta poslána na posouzenou, aby obzvláště při-

hlédnul k tomu, co on na počátku „de Bohemis" praví. I tento spisek došel výstředné až pochvaly jak u Bohuslava tak i u prof. Garzona. (Tiskem vydán jest r. 1574 nákladem Milisovým, maje název: „Vlastae Bohemicae Historia Roderici Dubravi".)

Za velikou přízeň, kterouž Rackovi prokazoval pan Bohuslav, odvděčil se Racek oslavovací řečí na Bohuslava „Oratio de laudibus nobilissimi ac clarissimi viri, d. B. H." per Rodericum Dubravum Bohemum JUDr. (1510, vytišt. r. 1570). Přátelé očekávali, že Racek stane se velikým opravcem literatur klassických ve vlasti, avšak skutek neospravedlnil naděje té.

Po svém návratu do Čech zanášel se vychováváním a vyučováním mladých šlechticů, což trvalo až do r. 1514. Jednoho takového žáka, Hynka Krabici z Weitmile, odporoučel panu Janovi z Lobkovic, v Bononii studujícímu; jiný žák byl Ladislav z Lobkovic. Ale také jinak zjevuje se R. u veřejnosti české na soudech. R 1502 pohnal vlastní sestru svou Kunku k soudu komornímu z nevydání hotových peněz a klénotův (100 kop a 80 kop); avšak sestra přísahou ztvrdila, že ty klénoty a peníze byly jí dány od otce, a takž zvítězila. Roku 1503 žaloval naň pan Václav Bezdružický z Kolovrat, že nesprávně ve dsky kladl ves Libouš, sám ji ve dskách nemaje. Felixovi z Fictum. Půhon z formalních příčin zdvižen. Jiný spor měl R. s Melicharem Elpognarem; nález soudu zemského zněl: Kdož by statek svůj prodal prvé nežli by ho póhon zastihl, nemůže na ten statek právo vésti (I. Václava z Chvojence E. 7). — V soudních těchto běžích jmenuje se R. prostě „Racek Doubravský" nebo ještě prostěji: „Racek doktor".

Po r. 1514 obrátil se R. k prokuratorování neboli zastupování stran při soudech.

Ještě jednou ozval se na kolbišti literárním, sepsav dílečko „Annotationes in epistolas D. Pauli in Galatas", kdež co tuhý katolík polemisuje proti Lutherovi právě vystupujícímu. Spisek ten věnuje synovi svému Oktavianovi, napomínaje ho důtklivě, aby prý, jako bude dědicem jména a statku otcova, také vždy přidržel se katolické víry otcovy.

V týž čas konečně vykonal práci v oboru právnictví, která ho více zvěčňuje nežli všecky spisky druhé; míníme latinský překlad Zřízení Zemského Vladislavovského z roku 1500. Podepsal se tu „Rodericus Dubravus a Dubrava". V přípise ku králi velmi pěkně vykládá poněti o spravedlnosti řka: Justitiam ajunt esse perpetuam constantemque voluntatem, quae jus suum unicuique tribuit. Jurisperiti dici hoc autumant de Divina justitia, quae sane in proximi dilectione completur. Cujus laus tam excellens est et egregia, ut justitiae nomine omnis virtus intelligatur, Aristotelesque dicat complecti in se virtutem omnem, qua procul dubio proxime ad deos acceditur. Unde illud psalmographi: „Beati qui faciunt justiciam!" et Salomon (in Proverbiis): „In semita justitiae vita." Hujus M. Tullius meminit et inquit: „Justitia est, qua societas hominum inter ipsos et vitae quasi communitas continetur." Et Ulpianus: „Justiciam qui colit, boni et aequi notitiam profitetur, aequum ab iniquo, licitum ab illicito secernit."

Na závěrku svého života, obrátil se k zaměstnání zcela prosaickému. Již r. 1528 byl „krále JMsti úředníkem v ungeltě Pražském“, kdež brzo (r. 1530) zavdal podnět ke stížnostem. Žalováno na něho u krále: Což se Racka doktora, kterýž jest nyní úředníkem v ungeltě, dotýče, ten jest k obtížení velikému v tom, že sám handluje a lidem živnost z rukou bere, ješto kteří jsou prvé před ním auředníci byli, toho jsau nikdy nečinili, aby kterékoli kaupě sem se odjinud vezau, to k své ruce přijímali a zase k svému užitku prodávali; neb by slušná věc nebyla, aby on, proto že menší lohn béře nežli první úředníci a že jest na tom přestal, měl sobě tím způsobem na našich spolusousedech nahražovati a koupě nasazovati.“

K r. 1532 připomíná se co majitel domu. Zemřel r. 1548, dne 3. srpna. i pochován jest v kostele sv. Jakuba. Byl-li narozen r. 1474, tedy naplnil věku svého let 74.

Použito pramenů ve spisech Jos. Truhláře obsažených.

223. Školarové čeští v Bononii.

V úvodu ke spisu „Oratio proverbialis“ zmiňuje se slavný professor Filip Beroald Bononský r. 1499, že každoročně přicházejí z Čech jinoši do Bononie k vůli studiím, „nitidi prorsus atque elegantes“, z nichž nejpřednější byli toho času pan Oldřich z Rožmberka, Jan z Wartmberka, Krištof z Weitmile, Martin z Krumlova a j.

Pan Oldřich z Rožmberka, mladší bratr Voka i Petra. Do Bononie přišel r. 1487 s professorem Alexandrem (snad týmž, který byl dříve Petra tam doprovázel). Učitelem byl mu Filip Beroald. Professor tento hned r. 1488 věnoval mu spis svůj „Annotationes in auctores antiquos“ nebo též „Annotationes centum“. (Vytištěn spis ten r. 1502.) Beroald slaví Oldřicha: „Tu vero, mi Ulrice, adhuc adolescentulus, imo puer, relicto genitali solo, patriisque deliicis sequestratis, peregrinabundus Bononiam commigrasti, ut apud nos ingenium disciplina excoleres!“ Přitom italsky professor slaví rod Rožmberský: Non vis tu quidem degenerare a majorum tuorum nobilitate, quae talis ac tanta est, ut non solum in latissimo Bohemiae regno transalpinisque nationibus familia Rosensis sit memoratissima, sed etiam in Italia, unde oruinda esse traditur, clara sit et Pii pont. max. preconio celebrata, qui Joannem patrem tuum patruumque Enricum maximo cum honore verborum posteritati commendavit.“ Zemřel v mladém věku, dne 12. list. 1512.

Martin z Krumlova. Po panu Oldřichovi z Rožmberka objevuje se v Bononii Martin řečený z Krumlova. panského sídla Rožmberků, jemuž prof. Beroald připsal spisek svůj „O.ationes et poemata,“ poprvé vydaný v Bononii r. 1491. Beroalda prý k vydání spisu tohoto často pobízel Martin, kterýž nazván od Beroalda „inter scholasticos transmontanos probatissimus“ i chválen pro jeho „mores suavissimi, ingenii specimen, naturae docilitas et aviditas inexhausta discendi.“ Navrátiv se domů, přinese prý do vlasti „cum cultu et nitore Italicorum genuino opulentiam quoque litterarum.“ Jinak o Martinovi dalších zpráv není; Millauer myslí, žeť to Martin Mareš z Krum-

lova, decretorum doctor, jenž byl officialem kostela Vratislavského, zapsaný ke dni úmrtnímu — 14. února — v nekrologu Výšebrodském. Zachoval se po něm exemplář Vergilia, kde si s velikou pílí mezi řádky vpisoval poznámky a na deskách připsal jednu básničku Celtisovu s rokem 1516.

Pan Jan z Wartmberka, syn Sigmunda z Wartmberka na Děčíně, král. hejtmana v Lužici. Ok. r. 1498 stal se proboštem kapituly Pražské, v mladistvém věku 23 let, i byl poslán do Bononie, aby na tamním učení dosáhl potřebné vyšší spůsobilosti k hodnosti té. Byl v dopisovatelském spojení s Rackem Dúbravským, jenž mu po třikráte psal, jednou z Říma konec list. 1499, podruhé v prosinci téhož roku. Toho času stala se jakási bouře studentská v Bononii, pro nějakou prý křivdu nedosti pokáranou, z kterézto příčiny mnoho studentů odešlo z města. Jan tam zůstal, v čemž jej Racek pochválil. Podle třetího listu z konce r. 1500 vracel se Jan do vlasti i prorokuje mu Racek čest i slávu „non modo apud Boemos, verum etiam apud exteras nationes." V Bononii professor Beroald věnoval Janovi spisek svůj druhého vydání: „Heptalogus seu libellus, quo septem sapientum sententiae discutiuntur." V přípise velebí Beroald Janovy ctnosti, benivolentia erga me perspectissima, mirus studiorum amor, genuina probitas, hilaris comitas, nobilitas familiae." Konečně r. 1507 probošt Jan přijal svěcení na kněžství, avšak nedočkal se věku, zemřel hned roku následujícího maje života svého toliko 32 let. Syna vlastní otec pochoval a s otcem vymřel slovútný rod Wartmberků Děčanských.

Pan Krištof z Weitmile. (Christophorus Weitmiller). Syn proslulého diplomata a král. minemistra, pana Beneše z Weitmile. Studoval zprvu na universitě Vídeňské, v tuž dobu, když tam zavítal pověstný humanista Celtis. O vynikajících vlastnostech jeho svědčí, že ač mlád, stal se členem Sodality litterariae Danubianae (1497). Slove tu proboštem Pražským, jsa vlastně proboštem Vyšehradským. Učitelem byl mu ve Vídni Sturnius. Racek Doubravský vybídnul Krištofa, an na další studia šel do Bononie, aby si za učitele obral také prof. Garzona, 1498. Ale Krištof obrátil se k prof. Beroaldovi, tuším teprv po r. 1499. Také Beroald vyznamenal mladého školára českého, řka o něm, že jest „virginali corporis filo speciosus, claritudine natalium insignis, familiae Waitimilliae apud Boemos honoratissimae." Navrátiv se do vlasti, nechal Krištof církevní hodnosti a oblíbil si povolání vojenské 1507; milejší mu byly prý nad Musy „stratagemata militaria."

Pan Jan z Lobkovic. Strýčenec pana Bohuslava. Studoval v Bononii r. 1501, kamž mu Racek Doubravský poslal psaní, prose ho, aby mladého Hynka Krabici z Weitmile, jenž se právě do Italie ubíral na studia, žáka a chovance svého, pod svou ochranu vzal a jeho tam lstivých Vlachů chránil. V jiném listě oznamuje mu Racek, že bratr jeho, Ladislav, u něho se učí latině a brzy také do Italie se vydá, ježto strýc jejich, ač sám latiny nezná, jim vzdělání latinského (humanistického) opatřiti hledí.

Pan Jan Zvolský ze Zvole. Potomek vzácné rodiny moravské, jenž r. 1506 na studiích meškal v Bononii, kdež v matrice universitní často připomíná se co kanovník Brněnský. Celtis pochlubil se ním jakožto bás-

níkem od něho vychovaným před cis. Maxmilianem I. Dává mu tu jmeno Joannes Volscus de Zuola, Bémus. V druhém desítiletí XVI. věku stal se kanovníkem Olomúckým, za slavného biskupa Stanislava Turzy, i byl zde spolu s biskupem, s proboštem Augustinem Kaesebrodem a s jinými členy družiny Mayerhofovy velikým podporovatelem klassicismu.

Pan Jan z Kunovic. Rodilý Moravan, sestřenec a dědic slavného diplomata, biskupa někdy Varadinského Filipce. Studia svá konal zprvu na universí Lipské, odkudž pro zdokonalení se v právích odebral se do Bononie. Měl tam s sebou sedm familiarů, což důkazem, jak byl majetný. Navrátiv se do vlasti, stal se ok. r. 1503 písařem v kancelláři královské, až r. 1523 jmenován nejv. komorníkem markrabství moravského.

Bernart Zoubek ze Zdětína. Práva studoval v Bononii, doktorátu dosáhl v Padově. Záhy stal se kanovníkem v Olomouci i psal již r. 1517 co kanovník psaní proti Bratřím k rukoum pana Jana ze Žerotína, na kteréž odpověď dána skrze bratra Lukáše. Z kanovníka postoupil za děkana, až r. 1540 v květnu volen jest na biskupství Olomúcké, avšak zemřel ještě před svým potvrzením, desátý měsíc po svém vyvolení, dne 12. března 1541. V Historii bratrské líčen jest co vir genere nobilis, doctrina et linguae facultate praestantissimus.

Fagellus (Búček) Villaticus Simeon. Narozen na závěrku XV. stol. v Rokycanech. R. 1511 provázel co vychovatel pana Jindřicha z Rožmberka do Bononie. Sám tu poslouchal právnického professora Camilla Paleotu a seznámil se s německým rytířem Oldřichem z Hutten. Korrespondoval s Balbem biskupem Krckým, s Augustinem Kaesebrodem Olomúckým, s Erasmem Piniferem Sarmatou (tuším že Sosnovským), biskupem Pětikostelským a s Janem Cochlaeem. Stal se kanovníkem Pražským a arcijahnem téhož arcijahenství, proboštem u Všech Svatých 1534 a děkanem Vyšehradským. Památný jest Búček tím, že v kostele Krumlovském objevil skvosty Vyšehradského kostela zazděné ve zdi zákrišty. Básník a výborný kazatel, jehožto spisy vyšly v Lipsku r. 1538 (Opuscula Simonis Fagelli Villatici). Zemřel dne 31. ledna 1579, spadna s prašného mostu hradského, odkudž se díval na jeleny v Jelením příkopu.

Aleš z Košetic (Dr. Alexius), rodic Třeboňský, doktorem práv tuším Bononským; ve vlasti zastával úřad komorníka soudního 1486 a nato 1488—89 a pak zase 1496 místokomorníka při dskách (vicecamerarius tabularum). Zemřel asi v m. září 1488. Byl patrně katolik, z kteréžto příčiny zamiloval si ho pan Bohuslav Hassišteinský, ač jej osobně ani neznal. Bohuslav velice lituje předčasné (immatura) smrti jeho; kdož prý bude lid Pražský, nade všechny větry vrtkavější, podobnou výmluvnosti a podobným uměním mírniti anebo příkladným životem za vzor lidu sloužiti? Také dva pohrobní verše složil naň Bohuslav. Pražskému kostelu odkázal dr. Aleš veliké množství kněh z oboru církevního práva.

Wenceslaus de Plana. Doktor práv, kanovník Pražský 1469—88, arcijáhen Pražský 1479—85, školastik 1492. R. 1483 jednal s ním pan Bo-

huslav z Hassišteina o kup domu po panu Hanušovi z Kolovrat, administratorovi arcibiskupstva.

(Data tato ponejvíce jsou založena na spisích Jos. Truhláře).

224. Procek Malý z Cetně a Václav doktor.

Procek byl člen vladycké rodiny, na počátku XVI. věku osedlé v Brněnsku, kdež r. 1526 uvozuje se Procek Veliký z Cetně (Arch. XI.). Stal se u krále sekretářem r. 1510, ve kteréžto vlastnosti podpisoval se „Strenuus miles Proczko Maly de Cetnia, secretarius" (1513, Cel. II.). Z plného přesvědčení jsa horlivcem za silnou moc královskou, všemožně dbal o to, aby sklatá autorita královská byla pozdvižena. Spolu s Rendlem působil nemálo k tomu, aby se proti straně Rožmberské utvořila strana královská, ku které náleželi pan Vilém z Pernšteina a Ladislav ze Šternberka. R. 1512—13 poslán z Budína, tehdejšího sídla králova, do Prahy, aby se města připojila ke straně královské (Arch. XI. 150), což se také povedlo. Po smrti krále Vladislava († 1516, 13. března) dal se Procek za sekretáře do služeb krále Sigmunda polského, což tuším dokladem na to, že se dobře vyznal v polštině. R. 1519 měl šrůtku s Mýtskými a Chrudimskými o dluh, králem Vladislavem jemu na těch městech zapsaný (Arch. XI. 318). R. 1518 pořídil latinský překlad Smlouvy Svatováclavské i jiných státních listin k rukoum cís. Maximiliana I., poručníka nezl. krále Ludvíka. Byl v ten čas poslem u císaře od krále polského. Počátkem března 1520, jeda v poselství téhož krále, měl nemilou příhodu s panem Vilémem z Pernšteina, ale udobřili se zase a jednali dále o dobré královské. Píše r. 1520 pan Vilém Prockovi: „Než JMst (král polský Sigmund) hledě v tom na povinnost a na krev svou, ať krále Ludvíka neráčí opouštěti a jeho věci na nějakém jiném konci postaviti, napřed v Čechách a potom v Uhřiech."

Z Cetně nazývali se Prockové patrně podle vladyckého sídla Cetně v Boleslavště (Pal. 86); byli rodina původně česká, neboť ve dskách r. 1417 čte se jich jméno „Procek z Cetně" (II. 138).

Prostým názvem „Václav doktor" napořád byl jmenován Václav z Vilhartic, doktor práv a úředník král. kanceláře české mezi lety 1511 a 1530. Že tomu tak, vysvítá z listu pana Lva z Rožmitálu z měs. ledna 1526, kde pan Lev žádá za něco pana Vacslava z Velhartic doktora, a oslovuje jej: „Pane doktor příteli milý". (Arch. IX.). Václav byl tlumočníkem mezi králem Vladislavem a osobami panskými z Čech. Praviť r. 1516 pan Lev: „Král ráčil jest mi před doktorem Václavem pověděti". Představeným byl mu v kanceláři pan Procek: „Pan Procek, tenť kanceláři řídí a nic nesmí dr. Vacslav bez něho učiniti." (Arch. XI.). Roku 1513 ptal se Radslav, důvěrník Rožmberský, pána svého: „Račte mi oznámiti, mohu-li věřiti doktor-Václavovi" (Ib. XI.). Z r. 1514 jest zpráva, že král řekl doktor-Vacslavovi: „Di k Rendlovi o to. Dr. V. pravie, že k němu nepójdu" (Ib.).

Na sněmu českém r. 1516, když byl Jagerský biskup, radda krále Vladislava IV., v pátek před sv. Mikulášem poselství zděl od krále jazykem latinským, on, doktor Václav, český mluvil k témuž rozumu (Let.).

225. Jan Pašek z Vratu.

Pocházel ze Starého Knína, z rodičů chudobných; matka živila se hokynářstvím; syn školami se protlouk po způsobu tehdejších mendíčků (t. j. žebravých žáků), obral sobě povolání učitelské; byl kantorem a rektorem na několika školách venkovských; potom pak oddav se vyšším studiím v kolleji v Praze, stal se r. 1491 bakalářem a 1493 mistrem. Odtud učil na universitě, i byl po dvakráte 1496 a 1497 děkanem fakulty artistské. Posledně působil na universitě r. 1498, kdež se po mistrovi Prokopovi od pěti korun stal nejv. písařem Starého Města Pražského. Již za svého postavení na učení Pražském zjednal si výtečnou známost práva městského i zemského, i zanášel se zastupováním stran na soudu zemském i městském. Vynikal přitom obzvláštní výmluvností i chválen jest od souvěkých, že znaje se dobře v klassické latině, neostýchal se pěstovati vlastní jazyk svůj; r. 1511 zove ho tehdejší děkan fakulty artistské oratorem adeo insignem, ut reliquos huic compositos vernaculae linguae expolitores ranas Scryphias plerique dixerint.

Řečněním na soudech Pašek od osob stavu panského a rytířského velkého získal jmění. Po 12letém kancléřování vzdal se úřadu svého a vstoupil do řady předních měšťanův i brzy také konšelů Pražských. Dosáhl vysoké moci v obcích Pražských, až potkalo ho ku konci také pokoření veliké. Přídomek z Vratu obdržel as r. 1512, aspoň se toho roku poprvé tak píše. Zajímavo, že Pašek jakožto kancléř zvláštní náklonnosti požíval u pana Bohuslava z Hassišteina, což svědčí, že Pašek nebyl výstředný podobojí. Bohuslav odporučil mu totiž Jana, syna slovútného měšťana Chebského Schmidla, na vychování v rodině Paškově, aby se dobře přiučil češtině. (Jan Schmidl skutečně pak ve Chebu zastával městské hodnosti mezi lety 1513 a 1545.)

Paškovi jako mnohým pokročilým měšťanům Pražským zželelo se bídného stavu staroslavného učení Pražského i jednáno o Vánocích 1504 o prostředcích k pozdvižení jeho, ještě od stavů vyšších nelze bylo čeho očekávati. Ale i tento krok zůstal bez výsledků.

226. Písaři kněh a sborníků právnických.

Alexandrinus notarius. V archivu moravském nalezá se kodex pochodící z první polovice XVI. věku, ve kterém po rozličných jiných zápisích sleduje český text Horničího práva krále Vaclavova: „Prvnie knihy krále Waczlava druhého“. Závěrek tohoto překladu jmenuje nám opisovatele „Explicit liber per me Alexandrinum filium Severini, notarium civitatis Iglau, a. 1505.“ Máme za to, že Alexandrin není pouze opisovačem překladu snad od otce Severina zpořízeného, nýbrž překladatelem samostatným; byl-tě městským písařem v Jihlavě tou dobou, kde v tomto druhdy německém městě pociťována potřeba češtiny, o čemž právě celý onen kodex svědčí. Všaktě hned po českém textu sleduje text německý, Gelnhausův. Rozsah listů, na kterých psán český text, počtem 39, ukazuje ostatně, že to není

toliko překlad knihy první, alebrž spisu celého (o čtyrech knihách); neboť i text Gelnhausův nemá než listů 42.

Wenceslaus de Semechow, písař kodexu nyní Fürstenberského, z r. 1499—1507. Roku 1505 byl radním písařem v Chrudimi, kde založil „druhé knihy trhové" řečené „staré". Potomkem jeho byl tušim Duchek Chmelíř ze Semechova, měštěnín Staropražský, jemužto jako sběrateli spisův Husových roku 1545 Pavel Bydžovský, farář podobojí u sv. Havla, připsal Husovu knihu „Kázaní o Tělu božím". Vnukem Václavovým, ne-li bratrem Duchkovým, byl tušim Joannes Ch. a S., Boh. Prag., jenž r. 1540 zapsán byl na universitě Wittmberské.

Jan z Tovačova, r. 1513 v Litoměřicích (O. de T. protunc in Lithomierzicz); psal kodex, obsahující výpovědi Litoměřických kmetů na rozličné případy práva Magdeburského a Práva města Pražského (o konšelech) a Práva rozličných příčin téhož města (Ruk. nyní v Zemském Museji 23 G 10).

Jan Trubač, r. 1518 v Praze; podepsal se Jan Trubač služebník pánuov Novoměstských. Psal Sborník nyní Musejní 23 G 4 l. B. 1518.

P. S. z Nedvojovic, r. 1520—24 v Kolíně. Opsal roku 1520 Práva Jihlavská a některé pře s jich ortely, doloživ, že text i registrum psány na Kolínském hradě nad Labem (in castro Coloniensi). K tomu r. 1524 přidal knihy práv hornikóm vydaných od Václava druhého. Některý pozdější písař (1565—66) připsal ještě „Daniele mudrce O pavování hor". (Nedvojovice jsou dnešní Nudvojovice v Boleslavště, osada farská. Pop. 107).

Michal Malovec zůstavil 1527 opis ZZVlad. (Jus provinciale Boemiae), nyní v bibl. Strahovské.

Jiřík Hynek z Křešic. Z jeho ruky pocházejí „Knihy čtyry práv hornických" v ruk. knihovny Hořovické z r. 1531.

Fikar z Vratu, Pražan, jenž r. 1531 měšťanům Kralohradeckým na jich prosbu opsal Práva konšelská a Běh městských výpovědí (kodex nyní Kralohradecký). Hofrychtérem měst kralovinych 1518—47, na hrdle trestán roku 1547.

Jan Strakonický z Kojetína. Písař tohoto jména přepsal roku 1549 výklad na t. z. Donáta (právo Magdeburské), obsažený v ruk. bibl. Klement. 17 C 24.

227. Mikuláš Konáč z Hodištkova.

Za mladších let byl Konáč neboli Konáček, latině Finitor zvaný, písařem hor viničných okolo Prahy. (Tak se psal ještě r. 1507, když se s Janem Wolfem Moravanem spojil k založení impressí v Praze.) V tomto postavení založil „z napomenutí a rozkázání Vladislava krále" Registra perkrechtní hor viničných Pražských, ješto do těch dob žádných register správných nebylo. Jelikož také při dskách dvorských od dávného času pracoval, jmenován r. 1520 místosudím soudu dvorského, kterýžto úřad zastával až do r. 1542. R. 1522 učiněna mu milost, že z viničky své, čtyry korce míry držící, v Názovkách ležící, perkrechtu do komory královské platiti nemusel (Šimak ČČM. 1896). Ku přímluvě maecéna svého, pana Jana

z Hodějova, obdařen jest erbem a přídomkem „z Hodíškova", načež přijat mezi rytíře. R. 1526 byl členem deputace, která jela do Vídně Ferdinandovi oznámit volbu jeho na království. Obrán k tomu z měst.

Vedle svého úřadu provozoval Konáč živnost impressorskou, od r. 1507—14 ve spolku s Wolfem Moravanem, potom sám na svou ruku. Závod svůj měl u Matky Boží na louži v Starém Městě Pražském, odkudž slul „Nicolaus in lacu". Mimo jiné spisy vytisknul r. 1517 Smlouvu Svatováclavskou. R. 1542 přenesl tiskárnu do nového domu „u bílého lva" na Ovocném trhu, ale přestal se již psáti impressorem. Podle náboženství byl starověrný kališník, a tudíž odpůrce Bratří i luteránů. Zemřel 3. dubna 1546. Na štítu svém měl dva tiskařské baliky. Při Vltavě, patrně že na některé vinici, postavil si tuskulum, jež nazval Skrovnětínem.

228. Zákony horničí Jáchymovské.

Do prvních let panování krále Ludvíka připadají první pořádky horničí Jáchymovské:

Ordnung des freyen loeblichen Bergkwerks zum St. Joachims-Thal.

Vydán tento řád r. 1518, dne 8. srpna (v okovách Sv. Petra), v Jáchymově skrze pana Štěpána Šlika, hraběte z Bassana, pána na Hranicích, Loktě a v Šlakenwertě „Und ob wir woll zuvor auf bemeldten unserm Bergkwerk mancherley ordnung zu nutz und nothdurfft gemeynes Bergkwerks gestellt, so ist es doch mit rechter Ordnung nicht zusammenbracht, auch noch mancherley tzu verordnen notdürftig befunden. Darum wir — vorige unser ordnung mit thunlicher und nützlicher vorbesserung in andere form haben stellen, die in druck bringen lassen, Auf das iedermann, dem es nod oder nutz werden mag, elicher unser ordnung unterricht bekommen und sich allenthalben dar nach richten möge, Auch sich niemand in mißbrauch derselben der unwissenheit tzu entschuldigen habe.

Auffgerichte handlung zu notdurfft und förderung des Bergwerges bueben zunor angenommer u. ausgegangner Ordnung inn St. Joachims-Thale.

Vydáno v pátek po navštívení P. M. (7. července) 1525, v Jáchymově skrze téhož pana Štěpána Šlika, na základě úmluv mezi ním a r. 1525 pobouřenými kovkopy provedených. Prostředkovali v tom pan Alexander purkrabí z Leysnika, pán na Penicku a Hauenšteině, též i poslové z rady, z obce a z kovkopův Annaberských.

Článkův třidceti pět. Ze Cvikovského originalu přepsáno pro archiv c. kr. dvorské komory, otištěno ve sbírce Schmidtově I. č. 19.

229. Sbírka naučení a nálezů Litoměřických.

Kodex Českého Musea 23 G 10. Na str. Z. 1 končí se rukopis slovy: „A tak jest konec léta od nar. syna božieho 1518 v sobotu po Božím těle, v sobotu na den sv. Bonifacia — per me Johannem de Thowaczow protunc in Lithomierzicz". Naučení a nálezy kmetův Litoměřických, jenž činí hlavní část kodexu toho, vydány jsou městům a vesnicím českým, na právě

Litoměřickém neboli Magdeburském sedícím, dle obsahu i dle zřejmého datování ze druhé polovice XV. a z prvních dvou desítiletí XVI. století. Z originálů nebo ze knih zápisných Litoměřických přenesl je spomenutý písař do sbírky této. Po něm neboli po roce 1518 zapsáno ještě něco naučení, ale toliko do roku 1520, nic dále.

Následující seznam ukazuje, kam které naučení dáno neb který ortel vynešen byl. Z tohoto seznamu nejočitěji se vidí, ku kterým osadám v Čechách vztahoval se vplyv kmetské stolice Litoměřické, jinými slovy, ve kterých panovaly názory práva Magdebursko-saského. Číslo, které ke městům přidáno, znamená počet rozsudků nebo poučení tam dodaných:

Most 17, Ústí n. L. 20. Velvary 12, Nimburk 20, Rožďálovice 7, Slané 23, Chomutov 4, Louny 49, Chabařovice 1, Libochovice 1, Mělník 26, Bílina 1, Loket 2—3, Kostelec n. L. 1, Děčín 1, Rtín v Litoměřicku 1, Krupka 5, Týnec 1, Borek 1, Blšany 1, Teplice 4, Bělušice, Bečov a Vidlice po 1, Lysá a Bělá po 2, Brzvany 2, Roudnice 3, Koštětice 2, Citoliby 1, Čalhostice (Lit.) 1. Budyně n. O. 4, Trmice 2, Duchcov 1, Hoštka 1, Litoměřice 2, Dobroměřice v Žatecku 1, Radoušov, Křesín po 1, Havraně-Ves v Žat. 1, Třtení 1, Boleslav Mladá 4 (jeden z r. 1471), Verneřice (Lit.) 1, Kostoloprty 1, Oleška (Lit.) 1, Unčín (Lit.) 1, Hrabčice, Hořice, Mšeno, Třebenice, Předlice po 1, Lovosice 2, Tochomyšl a Číčovice po 1, Benešov, Kamenice, Pokratice, Hrušovany po 1, Jablonec a Chrudim po 1.

Mezi těmito naučeními nachází se patnácte kusů, kteréž se ohlašují co naučení přímo z Magdeburka daná do Litoměřic samých, do Loun, do Nymburka a do Ústí nad Labem, a sice z dob po r. 1500.

Ukázka textu: Hergwet co jest a co k tomu přísluší (z Majdburka). Na to my kmeté v Majdburce právo pravíme: Jestli u vás jeden měštěnín od smrti sšel, a ten jistý měštěnín jednoho syna měl a dvě dcery po sobě ostavil, tehda sluší po právu synu jeho hergwet a vedle vykpildu městského přísluší najlepší mužův kůň osedlaný a jeho najlepší odění k jednoho člověka životu, štít, puklíř, meč, jeho všední, totiž vezdajší roucho, jedno vojenské ložiště, poduška, dvě prostěradle, stolní ubrus, měděnice, jeden hantuch, jeden kotel a jeden kotlový hák, ale ty dva stříbrné pasy, picí nádoby a jiné rozličné šaty, sukně, kabáty, pláště, šuby, knihy a jiná zbroje přísluší jeho pozůstalým nevygradovaným dětem k dědictví etc.

Podobný výklad hergwetu nalezá se hned v kuse následujícím. Co k hergwetu vedle práva přísluší: Mužův kůň najlepší, osedlaný, a jeho meč, jeho štít neb pavéza, terče a jeho najlepší odění, kteréž on měl jest k životu jednomu člověkovu, a jeho všední rúcho, a jedno vojenské ložiště, t. j. jedna peřina, jedna podúška, dvě prostěradle, měděnice, ručník jeden, kotel s přikryvadlem, aneb jiná zbroje, kterážto jest obecní, ježtož k hergwetu přísluší, jehožto obyčej jest dávati, což k životu přísluší jednoho člověka etc.

Co ke grúdu přísluší: Ke grúdu přísluší všecko ženské rúcho a přistrojené šaty, vlněné, lněné, kteréž paní mají obyčej nésti nebo v nich choditi, prostěradla, peřiny, čechly, rubáše, péří, polštáře, podušky, ubrusy,

ubrusce, šlojíři, mašli a jeden obvářející kotel, v němž příze obvářejí, měděnice, koudel a len, příze obvařená i neobvařená, skříně, truhly, truhličky, v kterýchžto ženy přípravy své maji, husy, kačice, ovce, vřetena, nožíky a k tomu podobné, ty věci, jichžto ženy požívaji. Ale koně, klichny, krávy, svině, koury — příslušejí k dědictví, a ne ku grúdu.

Zde nebude od místa, abychom zmínku učinili o překladu Magdeburského práva, chovaném v Žilině, městě uhersko-slovenském při Váhu, pochodícím ze 2. polovice XV. stol. (Kniha Žilinská). Na ukázku podáváme přehled obsahu: O městě Marburku (rozuměj Magdeburku). O radných lidech. Kterého člověka znamenaji bez zákona. O farářových dětech. O dětech, které nejsú pravé postele. O cizích ženách. O smrti jednoho (sic!) rychtáře. Rychtář nemuož žádného od žaloby odpuditi. O božejnících. Kdo žaluje na duchovniem právě. O foytovi. O purkrabovi a foytovi. O smrtedlných ranách. O zabitém. O velikú núzú a o boji. O tom ktož pána svého zabije. Ktož svého otce zabije. O smluvě, co dvá přítelé smluvita. O pilné žalobě. Kapitula o ženách. O věno. O erbu ženském. O ženské zbroji. O mužském erbu. Ktož vdovu puojme. O tom ktož viece žen pojmal zdávaných. O lidech vnově přišlých. O zboží neroztrženém. Podle některých slovakismů učiněn překlad od Slováka. Hádáme na Mikuláše z Žiliny, jenž mistrem svob. umění slove v Praze mezi r. 1440 a 1444.

DOBA PÁTÁ:

Věk Habsburgovců první (1526—1620).

230. Pan Ctibor z Drnovic a Kniha Drnovská.

Syn Bedřicha z Drnovic, bratr Bohuslava (staršího) a Václava (mladšího). Za manželku měl Markétu z Náchoda. Dcera jeho Anna vdána byla za Jošta Višnovského z Petrovce. První zpráva o něm pochází z r. 1508, kdež byl poručníkem pře Svatotomského převora v Brně. Vyššího úřadu zemského neměl nikdy, nicméně byl velikým přítelem a znalcem domácího práva moravského, pročež také ti, co se soudili, rádi užívali právnické pomoci jeho. Z r. 1517 zachovala se pamět, že když se soudil s pány z Pernšteina a svědky, lidi z Drnovic, vésti měl, dal jim na ceduli napsati jakby měli svědčiti. Proneslo se to a soud zemský pro takovú neobyčejnú věc Ctibora v kázeň svú vzali. Ale ke kázni té nedošlo; páni dali nález přetrhati.

Ctibor r. 1535 zvolen jest do výboru, jenž na sněmu Znojemském k poradám o soudním řízení a o jiných věcech zemských byl zvolen a Zřízení Zemské r. 1535 tiskem vydané vypracoval. R. 1542 těžce onemocněl; r. 1544 byl již mrtev, tak že ho smrt stihla tuším r. 1543.

Knihu svou Ctibor skládal mezi l. 1523 a 1527, ještě za živobytí krále Ludvíka, určitěji po dni 9. dubna 1523, kde králem dáno obdarování příčinou nápadův do pátého kolena. Krále Ludvíka uvozuje co nynějšího „pána našeho“. Dokonáno pak teprvé po smrti Ludvíkově, po přijetí krále Ferdinanda I., jenž, jak Ctibor praví, s koně nechtěl slézti, když ke městu Brnu přijížděl, aby se v Moravu uvázal, což se stalo r. 1527 (Brandl Kn. Drn.). Ostatně Ctibor sám, jak byl již zvyklý sbírati nálezy zemské, ještě i po závěrce díla svého rozličné nálezy současné připisoval, až i ze třetiho desítiletí XVI. věku, ano i z počátku čtvrtého r. 1542.

Dílo své spisovatel sám charakterisuje takto:

„Tyto knihy jsou sepsané pro zprávu, jak se zpraviti máš při kterém právě v markrabství moravském, a o některých zřízeních lantfrydů i mnohých potřebných póhonech a nálezích, aby věděl, kde na který se volati, kdyžby toho potřeba byla, k výstraze dobrého neb škodného, a nazad neb napřed v rejstříku najdeš, čeho hledati chceš, což tam vepsáno jest.

„A ne aby toto práva moravské země byla; nejsou; neb v tomto markrabství psanými právy se nespravují při soudu zemském jako v jiných zemích, než podle žaloby a odporu a důvodů z hlav dle přísahy, rozsudek i nález činiti ráčí. Než proto kdož starý nález čísti káže ku pomoci své při a že jest se prvé o takovou věc stal, tehdy dobře jest pro paměť pánuom soudcím, a řídko od toho padne, leč by se tato pře s onou v něčem dělila. A sice jest o jiných právích psáno, což se mnohé tak držeti má a tu vše po zprávě najde a vyrozumí tomu.

„Co se pak puohonuov a na ně nálezuov dotýče, kteréž v těchto knihách skrze Ctibora z Drnovic sepsány a sem do této knihy z kněh jeho vypsány jsou, věz, že nejsou z knih puohonných všecky vypsané, než podle paměti jeho, Ctibora. Ale však proto jest vše k tomu rozumu. A protož jestli se komu zdá, dej sobě tam čísti neb vypsati; tím se zpravíš, že v ten rozum vše jest, ač ozdobnějšími a širšími slovy, než jest tuto od něho sepsáno k témuž rozumu. Také pře vedení nepíše se v puohonných knihách, ale jim tuto sepsáno jest, jak se která vedla, pro lepší zprávu a dokonalejší vyrozumění.

A) Ruk. Zemského Musea v Praze, naznačený Hankou jakožto „Kniha půhonní ku právu markr. moravského" (sig. stará 23 E 4, nová I D 6.) Ve fol. listů krásně psaných 1—286. K tomu rejstřík. Ruka XVI. věku.

B) Ruk. Zemského Musea v Praze naznačený rukou Hankovou co „Knihy Pana Ctibora z Drnovic o právích markrabství moravského" (sign. stará 23 E 2, nová III C 2). Ve fol. listů na počátku XVII. stol. psaných 219 s rejstříkem. Psal dle podpisu na listě 282 „Martinus Karbanus Novo-Ktinensis '1617".

A) Přípis listu landtfrýdu daveného. Dat. v Olomúci v středu po Božím Křtění l. B. 1516. — List přiznavací k landtfrýdu. — Z této příčiny landtfryd začat jest. — O výjezdě aneb službě z země do jiné země. — O odpovědi nepřátelské. — O srovnání mezi pány, rytířstvem a městy. — O svobodách na nápady. — O zachování hejtmana po smrti krále a pána země etc. — O vkladu a vymazání z desk. — O dědičných zbožích panských.

Vydal Vinc. Brandl v Brně: Kniha Drnovská.

231. Zřízení zemské české z r. 1530.

Zrzizenij Zemſka.

Pod titulem obraz soudu zemského s letopočtem 1530, za předsedání krále Ferdinanda dle klobouku znatelného.

Kniha ve 4^{6}, složená z sešitů po 15 listech. Sešity znamenány velkými písmeny dle abecedy, první A, druhý B, třetí C atd. Každý list značen na líční stránce latinskými ciframi I—XV. Pod textem znamenány jsou listy malými písmeny a, b, c atd., tak že list první znamenán a, I, druhý a, II, třetí a, III, čtvrtý 0, pátý b, I, šestý b, II, sedmý b, III, osmý 0 atd.

Text zabírá sešity od A až do I.

Registr: Poczina se Registrúm. Dolejší značení běží dále; poslední Q, I. Citací podle listů: C. IIII, E. XV., F. X, XI.

Text záleží ze samých nálezů soudních a snešení sněmovních. Artikulové začinají formulí: Za prawo geſt — anebo a to častěji: Nalezli wuobecz za prawo. — Mezi artikulemi jsou prázdné mezery, dvou tří prstů zšíří, někdy

dva tři prázdné listy, patrně k vůli zapisování nálezů a snešení pozdějších.

Závěrek knihy: Wtiſſtěna a dokonana gſú tato Prawa a Zrzyzenij Zemſká w Starém Mieſtie Prazſkém w Sobotu po Powýſſenij S Kržže Letha Pánie Tiſýcýho pětiſtého trzidcatého. Pawel Sewerýn.

232. Mistr Brikcí z Zlicka.

Brikcí Kouřimský (Briccius Gurimensis) narodil se asi r. 1488 v starožitném hradu i městě Kouřimi. O rodičích jeho nemnoho povědomo; otec slul Jiřík i byl řemesla svého soukenník, matka Anna; bratra měl Prokopa. Na artistskou fakultu Pražskou přišel tuším r. 1506 i byl zde po odbytém dvouletém studijním kursu, za děkana mr. Václava Alba či Candida z Aurazu, roku 1508 připuštěn ke zkoušce bakalářské. Kandidatův bylo 21; Brikcímu v jich řadě přirčeno místo třetí. Jsa bakalářem, podle tehdejšího obyčeje nepochybně učiteloval, až se r. 1513 přihlásil ke zkoušce misterské. Byl toho roku rektorem stařičký Václav Koranda. Bakalářův ke zkoušce misterské přihlásilo se pět, i jsou podle výsledku zkoušky seřaděni tak, že B. postaven byl na místě druhém. Dne 11. dubna jim místorektor udělil „licentiam in artibus incipiendi" a po sedmi dnech ozdobil je insigniemi mistrskými.

Brikcí skutečně jal se přednášeti na fakultě artistské. Při obnově úřadů fakultních ze dne 9. října 1515 přidán jest sám čtvrtý mistru Janovi Kulatě; zejména svěřena mu správa fakultní pokladny. Toho času pronešen zachovací list Kouřimských dne 17. května 1515, z něhož zjevno, že Brikcí pocházel z rodičů dobrých a počestných, z lože zákonného, tak že ho bylo pokládati za dobrého a počestného mistra. Podobá se, že nařknutí nějaké pocházelo od kollegy v pokladnictví, m. Václava Daňhelovic, Pražana, jenž tuším žárlil, že Brikcí mezi dcerami Pražskými našel nevěstu bohatou. Vskutku se Brikcí oženil s Annou, vdovou po Janovi z Koňského trhu.

Oženiv se, zanechal professury a uvázal se r. 1516 v radní písařství Novoměstské, ale již v září roku 1518 vzdal se toho úřadu zase, ještoť jest povolán do rady spojených tou dobou měst Starého i Nového. Tehdá mezi 18 radními pány, v jichžto čele stáli mr. Jan Pašek z Vratu a Jan Hlavsa z Liboslavě, položen jest na místo poslední, ale již r. 1519 nalezáme jej na místě šestém, r. 1520 a 1521 na dvanáctém, r. 1522 na desátém, r. 1523 na čtvrtém. Na sněmě, jenž položen byl ke dni 6. ledna 1520, zasedal ve stavu městském a volen byl za jednoho ze tří ředitelů českých financí, v kteréžto hodnosti setrval i v následující léta; aspoň list k věřitelům královským ze dne 11. list. 1521 má i jeho podpis. Zatím r. 1521 spatřujeme mistra Brikcího ve službě vojenské. Proti vpádu Solimana I. vyzval král Ludvík brannou moc českou, i vypraven zástup Pražský pod vedením mistra B. z pánů a Jakuba Strnada z obce do Žďáru na pomezí českomoravské ke dni 5. října. Avšak do Uher vojsko nedojelo; došlať zpráva, že Soliman vyjel ze země a že již nemají nepřátel. Pražané dne 4. listopadu byli zase doma.

Na sněmě r. 1523 ustanovena jest kommisse z osob volených od krále a všech tří stavů, aby vykonala redakci práv městských; bylo v kommissí 14 členů z panstva, 12 z vládyk, 8 z Pražan a 6 z měst; mezi zástupci Pražskými vedle Jana Paška a Jana Hlavsy shledáváme i Brikcího.

Dne 14. března 1524 vykonána obnova rady; tu opět na přední místo uveden Pašek, r. 1522 pominutý, kdežto Hlavsa přestal býti primatorem; mr. Brikcí postaven tu na místo šesté.

Ze dvou těchto obměn v radě spojených měst Pražských viděti, že za těch dob vřelo již záští mezi Paškem a Hlavsou, ač teprve v létě 1524 vyrazilo s vášnivou krutostí. Byl to zápas nábožensko-politický, ježto Hlavsa a stoupenci jeho klonili se k zánovnému tehdáž učení Lutherovu, kdežto Pašek usiloval zachovati posavadní spůsob podobojích, neštítě se vystupování z míry ostrého proti směru lutherskému. Mr. Brikcí počítal se ke straně Hlavsově, proto se na něho hrnula také všecka zuřivost strany Paškovy. Počátkem srpna 1524 zmocnili se Paškovci nástrahou a mocí celého řízení v obci, Hlavsa, kancléř Burian Sobek z Kornic, mistr Brikcí a jiní vzati dokonce u vazbu, ze kteréž teprvé po čtvrt létě, těžce ve vězení strádavše, vysvobozeni jsou, avšak s tou trudnou zámluvou královskou, že vězňové mají statky a zboží, jež měli v Praze a v okolí, rozprodati a jinam se vystěhovati, k čemuž jim dána lhůta trojnedělní. Stalo se to dne 11. února roku 1525.

Mr. Brikcí s Hlavsou opustivše Prahu usadili se v Hoře Kutné. Toho času byl již zetěm Hlavsovým, pojav dceru jeho v druhém manželství za ženu. Z Hory počali se úsilně domáhati práva svého u krále, ale Paškův spojenec, arcibiskup Szalkán, pilně bděl nad tím, aby ani jeden z žalobných listů jejich nepřišel králi do rukou. Konečně podařilo se Hlavsovi, jenž osobně dostavil se do Budína, že našel slyšení u krále, nemálo překvapeného, že mužové jemu věrní takovým hanebným spůsobem byli jsou týráni. Nicméně do Prahy navrátiti se ještě nemohli.

Mr. Brikcí r. 1527 přijat jest v Hoře za souseda. Tu se mu r. 1528 stala nehoda rodinná, že mu Petrem Škrovadem z Vrbice odlouzena žena, pobravši mnoho majetku ssebou. R. 1529, dne 18. října, vzat jest v Hoře za třetího písaře radního, až konečným narovnáním věcí Pražských skrze krále Ferdinanda I. stalo se možné, že se po pětiletém vypovězenství mohl vrátiti do Prahy. „Za onoho nevinného neštěstí svého prý nemaje co činiti," jal se tu v Hoře, jda po stopách na sněmě r. 1523 nastoupených, upravovati práva městská. Vešel také v bližší styky s místokancléřem českým a zvláštním důvěrníkem Ferdinanda I., Jiřím Žabkou z Limburka a na Kounicích, jenž přivedl jej v bližší známost samému králi, tak že král spůsobilosti mistrovy rád užil ke službě veřejné. A Brikcí věrně zůstal oddán králi, „z čížto přízně a milosti byl to což a čím učiněn jest." První důkaz přízně a milosti té bylo udělení erbu a přídomku „z Ličska", jemu i soudruhům erbovním, bratrovi jeho Prokopovi, Jindřichovi Charvátovi a Petru Čapkovi, List erbovní dán jest na hradě Pražském ve čtvrtek po sv. Františku 1529. Hned nebo brzo po návratu do Prahy stal se Brikcí r. 1531 sekretářem

úřadu hejtmanského. V úřadě tomto obdržel vzkázání od místokancléře z Vídně, aby „titule osob panského a rytířského stavu království českého z přiznavacích listuov k berni, kteříž tehdy podle sněmovního zůstání do kancelláře hajtmanské podáváni byli, vyhledal a spolu shledané a sepsané k němu do kancelláří české poslal."

Brikcí ochotně uvázal se v práci takto naznačenou a takž sepsán a r. 1534 také i vydán první a nejstarší schematismus koruny české nadepsaný: „Tytulové stavu duchovního a světského". Kniha přípisem ve středu po přenešení sv. Václava dědice českého (5. února 1533) daným věnována místokancléři. V ty časy měl Brikcí svůj vlastní dům v Praze, v ulici Platnéřské, koupený brzo po návratu z Hory, i psával se odtud „ve vlastním svém domě na Louži v Starém Městě Pražském".

Po r. 1534 povýšen jest na písařství komorního soudu království českého. V úřadě tomto jsa, přistoupil k dokonání díla již v Hoře, ne-li hned prvé připravovaného, totiž ke právům městským, „pokud čas mu mimo zvláštní péče a úřadní práce sloužiti mohl". Dílo vytištěno r. 1536, a sice v Litomyšlské tiskárně Alexandra Aujezdského neboli Plzenského. Přípisy věnovací obeznamují nás s dvěma zajímavými případnostmi. V přípisu k purkmistrovi a radě Starého Města nalezáme totiž první zmínku o přátelských svazcích mr. Brikcího s knězem Václavem Hájkem z Libočan a spolu první zprávu o kronice Hájkově. Hájek sám ve předmluvě (1541) zejména připomíná pečlivost Brikcího, aby historické dílo Hájkovo přivedeno bylo k místu. Dí zajisté: „I zdálo se některým osobám jako milovníkům své vlasti ze všech tří stavův. aby takové věci v hromadu sneseny byly, a o to největší péči měli tito: Pan Jindřich Berka z Dubé, nejvyšší sudí království českého, dobré paměti, Jan Hodějovský z Hodějova, místosudí království českého, Petr Bohdanecký z Hodkova, mistr Brikcí z Zlicka, kteří netoliko mne za to, abych tu na sebe vzal práci a to v hromadu pořádně sepsal, žádali, ale i nutili. Jich snažné nemoha se zpěčiti žádosti, tu sem práci na se vzal, pustiv se jako bez vesla na moře, však s radou a pomocí jich shromáždiv kněh a kronik nemalý počet". Hájek již před počátkem r. 1536 hotov byl aspoň se sbíráním materiálu, totiž „kronik starých českých". Mr. Brikcí jakožto velebitel rodiště svého, Kouřimi, jistě kronistovi poskytnul pamětí o Zlicku neboli Kouřimsku; jen v chronologii poněkud se oba od sebe liší; Hájek dí, že „l. 653 Lech vystavěl město a velikými valy kázal je osypati, a od dýmu kouření dal jemu jméno Kouřím", kdežto Brikcí vykládá, kterak „Kauřim za Lecha již l. 652 počátek vzal", nadto pak o ději tom vypravuje podrobnosti, kteréž u Hájka zůstaly nepovšimnuty. Ostatně Brikcí kroniku Hájkovu sám opatřil předmluvou, datovanou v Starém Městě Pr. v pátek po slavnosti sv. Václava (30. září) léta od nar. P. Kr. 1541.

O druhé případnosti dovídáme se z přípisu ku králi Ferdinandovi. Zde zajisté Brikcí dokládá, že jej psal ve vlastním svém domě na Lauži v St. M. Pr. (t. j. in Lacu). Na jiném místě položeno „Prage in Lacu" (1542). Souseda měl tu Mikuláše Konáče z Hodištkova (viz č. 227).

V těch dobách (1539—44) uvozuje se Brikcí mezi literáty města Čáslavi.

V literarnich pracích Brikcí ani po vydání Práv Městských neustal, ano zdá se, že sama Práva tato dala mu podnět k jinému dílu, totiž aby sbíral přísloví a rčení o právu a spravednosti. Vydal dílo toto roku 1540 pod titulem „Sententiae philosophicae de Regimine et judiciis hominum. Naučení mudrcům o spravování a soudech lidských". Podobného obsahu jsou „Regule, t. j. řeholy obecné z latinských učitelův práv vybrané, na česko přeložené" (1541).

Poslední slovesné dílo, ve kterém Brikcí měl účast, jest vydání kněh Miličových, jež pořídil kněz Pavel Bydžovský Smetana, farář u sv. Havla v Praze. Brikcí napsal předmluvu „k čtaucímu", kdež o knihách ctihodného Miliče dí, že jsou „jako nějaký poklad drahý, mnoha léty téměř zakopaný". (Knihy o zarmautceních velikých církve svaté. Vydáno r. 1542 v Menším Městě Pražském).

Přátelské svazky s Hájkem a s Pavlem Bydžovským zjevnými důkazy jsou, že Mr. Brikcí za starších let od mladistvého zápasu pro nauku Lutherovu upustil, ba že se úplně zase přiblížil k náhledům mírných kališníků, proti kterým s Hlavsou někdy tak odhodlaně a vytrvale bojoval a pro něž i vyhnanství a ztrátu na jmění byl podnikl.

Konec roku 1542 a snad i r. 1543 trávil Brikcí v Čáslavi, odkud byl s jara 1543 poslán do Prahy v záležitostech městských statků Čáslavských i měl přitom jakousi potýčku s Kutnohorskou radou příčinou nějakého pranepatrného dluhu.

Téhož roku 1543, dne 16. list., stihla jej smrt, nevědomo zda v Praze nebo v Čáslavi.

Mr. Matouš Collinus Brikcímu složil tento epitaf:

Quem variis pressit Fortuna laboribus olim,
vexavit livor quem sine fine furens,
Briccius hâc tandem tutus sub mole quiescit,
Briccius a veteri stemmata Liczko trahens.
Incipe, livor iners, proprias agnoscere culpas,
et laesum toties post sua fata dole.
Dic: „Bonus hic vir erat, sed non Fortuna favebat
illi; nunc rapto det meliora Deus!"

V pamětech universitních zapamatováno jest úmrtí mistrovo těmito slovy: „Anno 1543, 16. Nov. Mr. Briccius de Liczko rebus humanis exemtus est, cujus inter caetera ingenii et scriptorum monumenta exstat et opus seu volumen legum sive constitutionum, quibus et Pragensis et aliae per Bohemiam urbium sunt usae republicae".

Mr. Brikcí psal se přídomkem „z Licska" (v listu erbovním „z Liczska"), avšak tím míněno „Zlicsko" t. j. krajina Zličanův, jednoho ze starobylých plemen českých, majícího sídlo své v pozdějším Kuřimště, odkudž hradu a městu Kúřimi říkalo se také Zličsko (Zlicko). Hájek píše zřejmě „z Zlicka". (Že by jméno bylo znělo Licko a přídomek souvisel s názvem dvoru Licka blíž Kolína nad Labem, jest naskrze nepodobné; vždyť sám Brikcí v předmluvě ku Právům dí, že Kúřim, rodiště jeho, se všim tím knížectvím i Licko slulo

a on při volbě přídomku svého jakožto horlivý velebitel svého rodného města nemyslel než na starohistorický název města tohoto.)

Prodloužitel kroniky Hájkovy ze XVII. stol. o Mr. Brikcím zapsal tuto paměť: „L. P. 1543, dne 30. (16.) list. umřel v Praze Mr. B. z L., rodic Kouřímský a kancléř Staroměstský, kterýž nejprvé Práva městská v jednu knihu sebral a v jazyku českém vůbec na světlo vydal. Práva taková, když jsou před králem Pražané k své obraně častěji předstírali, poručeno jim, aby všecka, kde která mají, před místodržící královské k přehlídnutí podali. Obávajíce se ale rada nějakého nebezpečenství, žádali na malý čas prodlení, a zas odpověděli, že těch takových práv mnoho jest a že ani za tři léta náležitě v pořádnost uvedena býti nemohou. Zasmáv se král patrnému jich klamu, odpověděl, že na tom dosti má, zpraven jsa od jiných, kterak od kancléře Brikciho ještě před smrtí jeho všecka v náležitý řád uvedena měli. A sami po dvou letech, totiž l. P. 1545, na sněmě od krále žádali, by takové pro obecné dobré vytisknouti milostivě povoliti ráčil, čehož potom užili."

233. Práva městská 1531.

Práva městská (Cum privilegio illustr. principis et domini, d. Ferdinandi, D. Gr. Romanorm, Ungariae et Boemiae regis etc.)

Obsah. Přímluva: K nejjasnějšímu knížeti a pánu, panu Ferdinandovi, římskému, uherskému a českému etc. králi. Jiná předmluva: Poctivým a slovútným, panu purkmistru a radě Starého Města Pražského. — Registrum všech kapitol, tuto v Právích položených. — Práva konšelská. — Knihy Městských práv. Registrum Práv Městských, rozdělané po kapitolách, artikulích a rozdílích. — Hoc opus juris impressum in Litomyšl, per Alexandrum Plznensem, mense Aprili, Anno salutis nostrae MDXXXI.

Tituly a předmluvy zabírají 12, vlastní text 138 a rejstřík 36 listů, tedy všeho 186 listů v malém folio. Kniha vystrojena jest mnohými dřevorytbami i ozdobami typografickými, jmenovitě připomenouti sluší dřevořezby dvě celou stránku kryjící. Jedna vyobrazuje krále na trůně v plném majestátu sedícího; v pravo za trůnem zástup obrněných žoldnéřů s halapartnami, v levo před králem množství kmetů. Druhá představuje soud městský o 12 kmetech s třináctým předsedou. Pozoruhodno, že v žádném známém exempláři nevyskytají se předmluvy (ku králi a k Staroměstské obci) obědvě pospolu, ale vždy jen jedna, buď ta neb ona.

Základem Práv městských mistra Brikciho jsou oba rukopisové latinských Nálezů Brněnských, resp. Jihlavských, uložené jeden při obci Staroměstské, druhý při obci Kutnohorské. S oběma těmito rukopisy obeznámil se Mr. Brikcí v Praze, dokud byl členem rady spojených měst Starého a Nového, r. 1518—24, pak za svého vypovězenství a pobytu svého v Hoře Kutné r. 1527—34. R. 1523 bylo se stalo snešení sněmovní o napravení neboli vlastně zpořízení knih městského práva pro Čechy, sám Brikcí volen byl z Pražan do kommisse k tomu ustanovené. Po té stopě

jda, prostudoval za svého pobytu v Hoře Kutné rukopis Kutnohorský, a tu se stalo, že se odhodlal ke zpracování Práv Městských o své ujmě, bez ohledu na sněmovní kommissi z r. 1523 a že k tomu konci základem práce své učinil rukopisný text Nálezů Brněnsko-Jihlavských v kodexu Kutnohorském uložený. Mr. Brikcího úplně zůstalo tajno, že právní nálezové, jež shledal shromážděné v kodexích Staropražském a Kutnohorském, původně pocházeli z Brna, resp. z Jihlavy; on jich prostě a jednoduše pokládal za obecné nálezy v právních záležitostech městských v Starém Městě Pražském složené, „aby odtud jako z studnice všecka práva a vayklad jich jiným městuom pocházela. A protož k tomu mysl svou přiložil — píše v Předmluvě ku králi — aby práva městská obecná z latiny do češtiny, nemalý čas, za onoho nevinného neštěstí mého nemaje co činiti, nad tiem sedě, s pilnosti vyložil, zřídil a zregistroval", to jistě věda, že se s latinským, celým, pravým, starodávním exemplářem, zvláště v rozumu (čehož každý vykladač najviece šetřiti má) srovnávají.

Podkladem Práv Městských viděla se Brikcimu být Práva cís. Justiniana, což ovšem nezcela případné a jen tím vysvětlitelné, že latinská sbírka Nálezů Brněnských opatřena byla předmluvou cís. Justiniana, jakž se nalezá v Justinianových „Institucích".

Mr. Brikcímu šlo o vydání Práv Městských ne jak je našel v kodexích latině, alebrž v češtině, sice by jinak velkého užitku pro obecnost práce jeho nebyla přinášela. Ale ani on sám nepřekládal Práv těch do češtiny. Užil překladu již hotového, jehožto jeden přepis zdělán jest tuším od politického spolutrpitele jeho, Bartoše písaře. Rukopis tento podnes chová se v archivu města Chrudimi. Ale bylo takových opisů hned několik: Musejní I. z r. 1468 (23 C), Brněnský z počátku XVI. stol., Olomúcký universitní (I. C 16) z téže doby (úplný to překlad původního lat. textu Brněnského), Jihlavský z r. 1505, Musejní II. z r. 1533 (23 C 18). Posud není zjištěno, byli-li to opisové jednoho a téhož překladu anebo překladové rozliční, jeden nezávislý od druhého (viz č. 91, 148, 190 a 200).

Podobá se, že Mr. Br. užil opisu Bartošova (nyní Chrudimského); jen že jemu dal redakcí svou. Předmluva zajisté a poslední článek kap. LXX. (O domnění) ve rčení spolu se shodují a jen redakcí se liší.

Text Chrudimský.	Text Brikciův.
Opět někdy na se beře ty pře, ale to činí mocí papežskú; a to čině stav obecního dobrého obhajuje.	Opět někdy na se beře ty pře, totiž soudy duchovní, ale to činí mocí církve a říše; a to čině stav obecního dobrého obhajuje . .
A právo lidské slove, jako jehožto všichni lidé užívají; nebo potřebú obyčeje a lidské potřebnosti pokolení pohanské zajisté práva jsú sobě ustavili . .	A právo lidské slove, kteréhož všickni lidé užívají; nebo z zvyklého obyčeje a z lidské potřebnosti pokolení lidské zajisté práva jsou sobě ustavili . .
Zelinám však, kořením, slovóm a kamení drahému i perlám	Bylinám však, kořením, slovuóm a kamení drahému i perlám . .

Překladatel český těžce někdy zápasil se rčením latinským, nerozumeje výrazům právnicko-technickým. Nelze mysleti, že by Brikcí, právník rovněž dobrý jako latinik, sám překládaje, chyb takových se byl dopustil. Při

redakci textu českého užil pomocí dvou znalců, mistra Pavla Vodolenského a Jana Šatného, natenčas písařů radních na Horách Kutných, mužuov — jak on sám praví — jistě v právích městských vyučených a zvyklých, jenž hotový text i po jiných exemplářích českých starých bedlivě s ním porovnávali.

Nicméně sám Br. cítil, že se v díle jeho najdou nedostatky; ale těší se tím, že se to i jiným vykladačům přihází, jako teď (r. 1536) při Bibli vždy nachází se co opravovati, a že žádný člověk se vším dostatkem se jest nenarodil. Dále pak dokládá: „A sám znám, že i některé věci samy v sobě podle textu, zvlášť v pokutách, jsou lehkomyslné; však výmluva toho býti můž, že mně ne jako práv skladateli, ale jako vykladači nenáleželo se jest jináč zachovati, než pokudž jest v latinském, aby to tak na česko vyloženo bylo, což pak správce mohú mierně napravovati".

Jakož pak Mr. Brikcí hlavní práci vykonal v Hoře Kutné, užívaje přitom pomoci Vodolenského a Šatného, nebude divno nikomu, že za předlohu měl latinský text kodexu Kutnohorského a že proti latinskému textu Staropražskému na rozličných místech do českého textu svého pojal nálezy některé z kodexu prvé řečeného a i jiné proměny věcné předsevzal. Tak zejmena celá kapitula 64. „o řádu přátel" nenalezá se v rukopise Staroměstském; též tak přidány jsou dvě poslední kapitoly 71 a 72 dle rukopisu Kutnohorského. Z toho jde, že kap. 64, 71 a 72 samostatně jsou v češtině vzdělány, aniž nacházely se v českém překladě Bartošově, Chrudimském, neboť tento překlad končí článkem 730 kodexu Staropražského i má doslov: Capit feliciter finem praesens liber Juris Pragensis.

Má tedy vydání Brikcího tyto kusy, kromě předmluv:

Práva konšelská.

Knihy městských práv. — Kapitula I. až LXIII. incl. neboli články Brněnské 1 až 622 incl. — Kapitula LXIV. (o řádu přátel) samostatná. — Kap. LXV.—LXX. incl. neboli články Brněnské 623 až 730 incl. — Kap. LXXI. a LXXII. přídavky z rukopisu Kutnohorského. — Registrum.

Index věcný, zhotovený pořádkem abecedním, s píli takovou, že každé i sebe menší datum lehko může nalezeno býti. Ale ani tím není ještě vyčerpáno vše, co jest říci o díle Brikciově: Vzácné a poučné jsou marginalie neboli kratičké glossy ke článkům celého skoro díla přidané a přičiněné. V našem vydání Brikcího (Cod. jur. boh. IV. 2) seřaděny jsou všecky tyto marginalie na str. 469—479.

Uveřejnění Práv těchto nezůstalo bez odporu. Mr. Br. prvotně po Právech konšelských vlastní text opatřil nadpisem: Knihy městských práv Starého Města Pražského a jiných měst království českého k témuž právu náležitých. Vedle gruntovních ciesaře Justiniana knih obecních starých krátce sebrané, na česko vyložené etc. Proti tomuto označení ozvali se, patrně z Prahy samé, hlasové odpírající, tak že Br. viděl se nucena nadpis ten přeměniti či vlastně zalepiti kartonem, na němž prostěji řečeno: Knihy městských práv z gruntovních Justiniana ciesaře práv krátce v latinskú řeč

sebraná a potom na česko vyložená, kteráž v sobě rozličné příhody zavierají . . . Jimižto se některá města na větším díle v království českém spravovaly a ještě spravují.

Příhoda tato není dosti jasná, aniž čeho podrobného o ní natenčas víme; není znát, proti čemu vlastně odpor byl namířen a kdo byl jeho původcem a strůjcem. Vždyť prvotní nadpis jest docela správný; bylať to práva, kterýchž užívali Pražané, ježto kniha těch práv latinská uložena byla na Starém Městě Pražském a bylo jí užíváno ne málo, ale hojně; také v tom nebylo chyby, že jiná města k témuž právu náležitá práv těch užívala; byla to všecka města v Čechách kromě těch, jenž se držela práv Magdeburských a řídila se kmetskou stolicí Litoměřickou. Těžko tedy pochopiti, že by a proč by v Praze samé byl kdo mohl nadpisem tím se urážeti. Spíše urážlivější a méně případný byl nadpis druhý.

Zajímavé jsou verše, jež Brikcí na rubu titulního listu pod nápisem: „Libri solitaria meditatio" položil a ze kterých vyjímáme tento úryvek:

Vado daturus nostris Boemis sensa Solonis;
jure etenim utilius quid, rogo, civis habet?
Nam bene vivendi legum documenta ministro,
vindex sum scelerum, iusticiam doceo.
Jure quidem consul et rex sua sceptra ministrant;
jus etenim est recti justitiaeque parens,
regula rectorum, speculum venerabile morum,
lumen et omnimodum, quo duce crescit honor!

(Novověký otisk Práv městských mistra Brikciho v Cod. jur. boh. IV. 3. 1.)

Kromě Práv městských vydal Brikcí také druhá díla obsahu právního:

Sentencie Philozophie de Regimine et Judicijs hominum. Nauczenij Mudrcuow o Zprawowanij a Saudech Lidskych. (Znaky Starého a Nového Města Pražského). Leta Božijho: MDXXXX.

Sentencie dělí se na několiko rozdílů i jsou tištěny tou měrou, že na jedné stránce kladou se latině, na druhé českým překladem. Rozdíly jsou tyto:

a) Sentencie Philosophorum, ex quibus et Jura originem habent, ad informandos consulum animos plurimum utiles: Smyslowee Mudrcuow, odkudžto y Práwa possla gsau, k zprawie konsselské velmi potřebné. b) Ex Aristotelis Quinto Eticorum. c) Philippus Moralium. d) Responsa sapientum. e) Similia pro republica.

Závěrek zní: A tak tomuto Sebranij gest konec. Kdoby pak chtiel toho wijce podobnie sobie nagiti a čisti, wiz knihy Ssalomunovy, Platona, Aristotille Politicorum, Plutarga, Xenofonta, Cicerona etc. Yakožto niekdy zprawcij kragin a obcy znamenitych.

Vytištěno v Starém Městě Pražském skrze Severína mladšího, měštěnína St. M. Pr., ve čtvrtek po sv. Matěji l. P. 1540. Na rubu listu 32. vidí se erb Brikciho a pod ním písmena B. Z. L.

Mr. Brikcí našel sbírku přísloví a rčení právních v městském archivě Pražském, kdež „v radě od předkův byly poznamenány"; kázal si je před lety biskup Vacovský v Uhrách vypsati a tu je Br. i sám sobě přepsal.

(Máme za to, že to byl Ladislav Szalkán 1514—1520 biskup Vacovský, později Záhřebský a konečně primas, neboť víme, že byl v přátelském spojení, ba skoro spiklenec mistra Jana Paška z Vratu.)

Velikou zásobu právních rčení a přísloví našel Mr. Brikci také v latinských Právích Městských Kutnohorském a Pražském pochození Brněnského, kteréž jsme sestavili a otiskli ve Přidavcích a Vysvětlivkách k českému textu Brikciho Práv Městských. Tamže položili jsme také sbírku krátkých gloss ke Právům těm, jež Mr. Br. českým jazykem přičinil in margine; glossy ty opravdu zasluhují názvu přísloví; tak jsou úsečné a výrazné, jako nevždy přísloví bývá, na př.: Kdo mlčí, svoluje. Sám se nevol. Nejsa doma, netrati pře. Smlouvati každý může o dluhy. Synové vždy bližší.

Sentencie dočkaly se ještě dvojího vydání a to v Olomouci r. 1558 a 1563 u Jana Günthera.

Regule, to jest Řeholy Obecne z Latinskych Učytelnow Praw wybrane na Čzesko przeložene k zprawenij rozumu, pro wyhledanij Rzdby a uprzymé spravedlnosti każdému Saudcy Náležytee. Impressum per Bartholomeum Netolicenum Notarium Minoris Civitatis Pragensis. Anno 1541.

Jsou to, jak vydavatel sám dokládá, „regule z Práv císařských podle sebrání Dyny, doktora v právích" a „regule z městských práv". (Doktor Dynus tuto jmenovaný jest právník Dynus de Rossonibus, rodem z Mugella v Toskáně, odkudž také slul Mugellanus; byl professorem v Bononii a zemřel r. 1303, žalostí prý nad tím, že se nestal kardinalem. Řehole Dynovy nalezají se v Corpus juris canonici co přídavek De regulis juris.)

Dílko toto Mr. Brikci věnoval „slovutným a opatrným, pánu purgmistru a radě města Kouřima, pánům přátelům a krajanům mým zvláště milým", kterýmž byl také jeden výtisk Práv Městských „na rathúz" byl dal. „Přivozoval jsem nejedny důvody v předmluvě na Práva Městská, kterak není možné bez práv v městě přebývání, aniž jest měšťanství, kdež práva není; nebo právo a rozum, píše Aristotelis, více má panovati nežli osoba, a z mocnosti práv konšelé moci nabývají a jich hlas toliko tehdy má moc, pokadž jest hlas přirozeného práva. Tolikéž jest potřebí, aby vždy také nějaká obzvláštní všem zjevná přikázání a naučení, jichžto až posavad málo jsme v češtině měli, nejméně pro zevnitřní v tomto světě společné obcování pokojné a cnostné před rukama byla, totiž regule. A ty se vypisují takto: Regula jest obecný jistý rozum neb příčina, kteráž se k mnohým přihodám podobným trefiti muože, na kteréžto rovná jich spravedlnost (totiž podle rovnosti odměňující neb rozdělující) záleží."

Předmluva k Řeholím dána jest Pragae antiquae ex aede propria sabbato Translationis Wenceslai (5. března) 1541.

234. Písaři juristé.

Mathous Gregorinus de Tulechow, doktor práv v Italii promovovaný, písař Jihlavský. Žádal zde, aby mu obec dala titul syndika, jak to tuším vidival ve Vlašich; rada obecní žádost tuto sice nezamítla, ale

doložila, že takový název není zde obyčejný (er sei in dem landt unbreuchlich).

Adam Wodňanský z Radkova, artista v právích dobře zběhlý, písař Novoměstský.

Jacobus Condicillus de Tulechow, r. 1556 professor fakulty artistské, ale již téhož roku městským písařem Nového Města Pražského, v kteréžto službě zůstal až do své smrti 1576.

Pavel Lešanský, juris consultus, následník Jakubův v písařství Novoměstském.

Štěpán Steidl z Tulechova, jenž r. 1574 sepsal seznam zemských privilejí král. českého.

Mistr Pavel Vodolenský. Mr. Brikcí v předmluvě ke svému vydání Práv Městských vypovídá, že práva ta jsou „s pomocí mistra Pavla Vodolenského a Jana Šatného, na ten čas písařův radních na Horách Kutných, mužuov v právích městských vyučených a zvyklých, i po jiných exemplářích bedlivě zkorigována." O obou těchto osobnostech máme paměti tyto:

Mistr Pavel pocházel ze vsi Odoleny Vody blíže Prahy, z rodičů Bartoloměje a Marty, jakž to dosvědčili čtyři lidé dědiční z té vsi. Stupně mistrského došel co synek poddanský na učení Pražském, mládenec ctný a ve všem zachovalý. Ucházeje se r. 1526 o úřad písaře radního v Kutné Hoře, byl k tomu odporučen od samého purkmistra a rady města Pražského. Dosáhna cíle toho, po všechen čas života svého zůstával v Hoře písařem radním, ve kterémžto postavení i zemřel. „Horník vzácný a učený", jakž ho přísný Dačický charakterisuje. V zápisech městských r. 1549 slove „Pavel mistr z Olivetu". Měl zde pěkný majetek: 1530 dům proti radnici v ceně 18 kop, 1540 zahradu u sv. Petra ležící, r. 1549 dům na Rybném trhu, ku kterémuž přikoupil dům sousedící za 34 kop a r. 1550 ještě dva domy. Žil ještě r. 1554, ale již roku 1555 píše se o něm co nebožtíkovi. (Dačický mylně klade rok 1556.) Po Pavlovi zůstal syn Samuel Vodolenský „z Vodolína" na Rybném trhu (tak jmenován r. 1578), jenž r. 1562 učiněn jest císařským rychtářem na K. Hoře. Vdovu po něm r. 1578 pojal za manželku Ludvík Karel z Řásné, hofmistr horský (viz č. 263).

Jan Šatný, bakalář. Rodic Královéhradecký, dosáhna v Praze 1522 stupně bakalářského, stal se písařem urburním v Hoře a roku 1526—27 mladším písařem radním i sousedem. R. 1527 koupil sobě „Jan bakalář Šatný z Hradce n. L.", písař městský, spravedlnost na jednom domě na tarmarce za 34 kop. Za manželku měl pannu Žofku z Kaňku. Roku 1531 poslán byl s jinými z Hory ke sněmu v Budějovicích, i jinak byl od Horníkův vysílán k soudu zemskému i komornímu. Zemřel v písařském úřadě r. 1556. R. 1541 obdržel s bratrem Václavem erb a titul „z Olivetu". Syna měl Samuele Šatného z Olivetu, písaře kancelláře dvorské, jenž roku 1569 dostal polepšení erbu svého a potvrzení stavu vládyckého. Zemřel v Praze r. 1576 neženat i pochován u chrámu sv. Barbory v Hoře „podle předkův svých".

Václav Vodňanský z Radkova. Syn Adama Vodňanského z Radkova, někdy písaře Novoměstského. Studoval v Basileji a ve Wittmberce, kde se spřátelil s Luthrem i Melanchthonem. Odcházeje roku 1546 z Wittmberka přijat jest na odporučení tamní university za mistra svob. umění v Praze a professora. Nechav professury přešel ku praktickému právnictví i stal se písařem v Žatči, kdež tuším řídil také školu (rector scolae Satcensis, notarius Zatecensium). Tak aspoň praví o něm Rosa (Rosinus) Žatecký, jemužto byl učitelem. Zemřel roku 1565. Jméno jeho jakožto právníka zachoval Stránský, jmenuje jej W. a R., „juris nostri consultus, Wodniano natus". Úmrtí jeho želela básnická obec Pražská, anoť Kodicil napsal smutečnou báseň „de obitu et in tumulum Wenceslai Wodniani a Radcova" (1565).

Mistr Bartoloměj Ropál z Rissmberka (a Ripaeis montibus). Rodilý Pacovan. Bakalářem svob. umění r. 1529, mistrem 1534. Působil na universitě Pražské, až r. 1542 přijal na se písařství při radě Chrudimské. R. 1560 přestěhoval se do Prahy i dal se mezi prokuratory při soudu zemském. R. 1585 uvozuje se spolu s Pavlem z Koldína co právní přítel university v soudních přech. Ze soudních knih Chrudimských vybral sbírku „Řehole právní," kterou otisknul Rybička v Č. Č. M. 1846.

Matěj Ornius z Paumberka, doktor ve svob. uměních, r. 1550 povolán na písařství Staroměstské; stal se tu i kancléřem. Veleslavín jmenuje ho mužem učeným, výmluvným a v právích znamenitě zběhlým, jenž byl také členem sněmovní kommisse ku srovnání práva městského se zemským. Zemřel 1576. (Potomek jeho, patrně že syn, Jan, slove r. 1587 perkmistrem hor viničných v Praze.)

235. Smlouva o kovy r. 1534.

Smlauwa krále GMſti s ſtawy tohoto králowſtwj o kowy učiněná na hradě Prazſkém w pondělí po neděli kwětné l. B. 1534.

Obsah: O propůjčování. O podílech královských. O úřednících horničích. O pořádu práva.

Smlouva tato spolu se Smlouvou Svatováclavskou činí závěrek ZZemského z r. 1549 (art. X. 19—X. 30). Otištěna v Cod. jur. boh. IV. I. 1. Dekretem dvorským ze dne 28. září 1562 pojmuti jsou také i stavové moravští do smlouvy té. Smlouva sama došla nového vydání ve formě poněkud obměněné Narovnáním o hory a kovy r. 1575. Obě tato vydání porovnal vespolek hrabě Sternberk.

236. Zřízení zemské moravské z r. 1535.

Zřjzenj markrabſtwj morawſkeho o ſaudu zemſkem, ktereż geſt učiněno w Znoymě leta 1535.

V markrabství moravském do r. 1531 tolik se nashromáždilo snešení sněmovních a nálezů práva zemského, že těžko bylo v nich se vyznati, že dokonce nejistota právní právě tím se rozmáhala, čímž jí mělo býti brá-

něno. Z té příčiny stalo se snešení na sněmě Jihlavském dne 17. července r. 1531, aby „k vyhledání artikuluov k správě soudu zemského náležitých, čím se lidé při právě spravovati maji," ustanovena byla kommisse a ta aby 31 artikulův o to sepsaných vyhledala a zřídila. Do kommisse volen vedle biskupa Olomúckého Stanislava Thurzy pan Jan Kuna z Kunštátu, hejtman zemský, ještě se sedmi jinými členy stavu panského, s pěti členy stavu rytířského a se třemi členy stavu vladyckého. Artikulové sepsaní byli králi předloženi, jenž je také listem ze Speieru den sv. Havla 1531 daným schválil. (Otištěny v Prav. „Starý řád soudní mark. mor.") Na sněmu r. 1535 ve Znojmě držaném král-markrabě znova na potřebu ZZemského ukázal, a tu řečená kommisse obnovena jest, kteráž také práci sobě uloženou vykonala. Zřízení shledáno a sepsáno jest od Stanislava Thurzy, biskupa Olomúckého a pána Jana Kuny z Kunštatu na Lukově, hejtmana margkrabství moravského, k nimž přidáni jsou byli z pánův Krištof z Boskovic na Třebové, nejv. komorník, Jan st. z Šternberka na Kvasicích, nejv. sudí, Albrecht z Lichtnburka na Hostimi a jiných deset, z rytířův Vilém z Vičkovic na Cimburku a jiní čtyři (mezi nimiž také Jan doktor z Doubravky a z Hradiště na Blánště); z vládyk Ctibor Vranovský z Vranova na Želeticích a jiných sedm (mezi nimiž Ctibor Drnovský z Drnovic na Drnovicích).

Zajímavé přitom bylo jednání o artikul, kterak se zachovati při póhonu markraběte před právo zemské, a o budoucích proměnách Zemského Zřízení. Artikul prvé řečený stylisován dle přání králova tak, aby markrabě v případech určitě stanovených poháněn býti mohl, avšak tak, že by v tom zastupován byl od zemského podkomořího nebo jiného plnomocníka. Co do změn ve ZZ. ujednáno vzájemné spolupůsobení zemského sněmu i krále-markrabí. Zemské Zřízení na sněmu Znojemském ujednané, jakmile schváleno bylo od krále, vytištěno jest nákladem nejv. písaře zemského Otmara z Nepomuk v tiskárně Lulečské (in monte liliorum) v malém 8⁰ skrze impressora Kašpara z Prostějova r. 1535.

Obsah: Předmluva. — Fol. I. List krále Vladislava ze dne 1. pros. 1492 o sedání panském. Fol. XII.—CXI. Řád práva zemského. Fol. CXIII. Lantfryd ze dne 12. února 1530. Fol. CXXVII. Snešení ze dne 21. října 1486 o kupování zemských statků od měšťanů a domů městských od šlechty. Fol. CXXXV. Rozhodnutí krále Vladislava ze dne 17. pros. 1493 o rozepřích mezi šlechtou a městy. Fol. CXL. Narovnání mezi šlechtou a městy ze dne 19. ledna 1532. Fol. CL. Smlouva mezi biskupy Olomúckými s čtyrmi stavy o statcích biskupských ze dne 22. září 1531. — Registřík.

237. Sbírka nálezův (viz č. 201 a 217).

Nálezowé práw zemſkych tohoto ſlawneho králowſtwj čeſkeho od mnžnow mnohych a w práwjch teto zemie znamych ſebranj. 1536 v 8⁰.

Nálezů z desk zemských i z register královských vjedno snešených a podle jistých záhlaví roztříděných počítá se tu 655. Přidán i registřík abecední. Záhlaví jsou tato:

O kladení do desk zemských. — O soudu zemském. — O soudu komorním a dvorském. — O úřednících. — O staném právu. — O položení někoho ven z země. — O žalobách a hojemství. — O škodách. — O uvázání. — O poručnících (k soudu a sirotčích). — Poručníci sirotkuov. — O moci. — O vedení práva. — O průvodu. — O přísahách. — O zmatku. — O nemocech. — O trhu, zápisu a listech. — O puovodu. — O vdovách a manželkách. — O lidech a služebnících. — O platích. — O relatořích. — O zpravě. — O otci, synu, bratřích a sestrách. — O odpořích. — O spolku a rozdílu. — O kšaftu. — O nápadích. — O pychu. — O stavích. — O smluvách. — O promlčení práva. — O králi. — O klenotích. — O krčmách. — O svědomí.

Citování předchozích ZZemských: V Zřízeni Zemském B. 6 (t. j. 1500). V Starém Zřízení M. 5, G. 5 (t. j. 1500). V Novém Zřízení B. 6 (t. j. r. 1530).

Dokonáni jsou Nálezové tito ten pátek po svatém mistru Janovi z Husince 1536. Imprimována léta 1536. — (Otisk v Právníku 1861).

238. Práva manská a zemská.

Prawa manſka.

Letha Pana Naſſeho Gezu Kryſta Syna Bożiho Tiſyczyho Pietiſtého Trzidczateho woſmeho tlaczieny ſu tyto knihy w ſlawnem mieſtie Olomuczy ſkrz Jana Oliwetzkého z Herzmani. Nakladem bůſtojneho w Boze otcze, Pana, Pana Staniſlawa biſkupa Olomuczkého Jeho Miloſti.

Předmluva a textu v malém folio XXXIX listů. (Znak bisk. Turzy).

Prawa zemſka na ktera ſe Prawa manſka wztahugi. Wytiſſtěno a dokonáno w Lithomyſſli w ſtředu na ſwatého Hawla, Letha Páně Tiſyczyho Pietiſtého Trzidczatého woſmého. Alexander.

Předmluva a textu XXVIII a LX listův. (Znak bisk. Turzy).

Oba tito spisové činí dohromady jeden celek, ale tištěni jsou na dvou místech, Práva manská v Olomuci, Práva zemská v Litomyšli. Písmenky jsou v obojím oddělení tytéž, signatura archů běží celou knihou jednostejně, Práva manská mají sign. A—G, Práva zemská H—N a A—L. K tomu textu celému dodána jsou „Registra", ale toliko „na Práva manská", nikoliv na Zemská.

Co do zevnějška sluší doložiti, že oba titulové mají vytištěný znak biskupa Stanislava Turzy: Štít o dvojím poli, ukazující v poli svrchním korunovaného jednoocasého lva stojícího vzhůru a na pravo stoupajícího, kdežto spodní pole ukazuje tré růži, dvě a jednu. Nad štítem infule a berla biskupská. Na rubní stránce Práv zemských nalezá se obraz soudu Šalomounova, na závěrku pak obraz soudu císaře římského, obě rytiny ve dřevě.

V Předmluvě ku Právům manským praví se takto: „Ktož chce právo manské uměti, ten následuoj těchto knih naučení. Napřed znamenati sluší, že králi sedm štituov rytířských ustanovili atd." A v „konci neboli závazku knih" (kap. LII) píše překladatel takto: „Tyto knihy manské konec svuoj mají. Všicka Manská práva dokonal sem, kteréž o právu manském jsú.

A vědomo býti má, že by Právo manské lehké bylo k sepsání, by těch mnoho nebylo, kteříž nepravě činí, pro užitek svůj atd.“

Po závěrku následuje ještě několiko zřízení, kteráž se stala na obecních sněmích manských v Kroměříži r. 1529, 1532, 1536, jakož i zřízení o sirotky manželské, kteréž se stalo na obecním manském sněmu v Olomúci v úterý po sv. Třech králích 1538.

Obojí text jak Práv manských tak Práv zemských jest v této knize samostatně přeložen; zejména překlad ten nikterak nesouvisí se starším překladem Lehenrechtu a Landrechtu, o kterémž jsme jednali v této knize pod číslem 196. Překladatel dílo své podniknul ku pobudce biskupa Turzy Olomúckého, vrchního pána četných a znamenitých manství na Moravě, patrně k rukoum manského soudu Kroměřižského. Překladatel byl Moravan anebo jinak dobrý znatel právních zvyklostí moravských. Na jednom místě přidává k výrazu „puohončí“ moravský terminus „aneb volavčí“; všecko názvosloví právnické shoduje se s názvoslovím na Moravě užívaným.

Porovnání textu moravského s českým starším: PZ. XVI. Jestli žeby otci syn umřel, kterémuž nějaký statek dal, movitý neb jiný, a nenechal by po sobě ani manželky ani dítek: tehdy ten statek otci připadá a bratr i sestra se vylučují, a to z té příčiny, že ten statek pošel od otce.

Umře-li kterému otci jeho dietě, a vydal-li jest jemu jeho zbožie, buď nábytek neb jiné zbožie, a nemá ženy ani dětí: otec dědí to zbožie, ale bratr ani sestra nemuože toho dědíti; to jest proto, že jest od otce tam pošlo.

PZ. XIX. Švábi nálezy (aneb rozsudky) své mezi sebú v švábské zemi zamítají a je skrze odvolání táhnú k vyššímu soudu, kterýž přijíti musí, by pak měli méně hlasuo. Právo švábské není rozdílné od saského, kromě což se dědictví braní dotýče a odvolávání k vyššímu právu.

Švábi ustavují dobře svá práva, jenžto ortel slove, sami mezi sebú na všelikém miestě, kdež jest právo, a tahnú se dobře k vyššímu súdu, tu kdež ten ortel musie brátí ač mají menší podstatu. Švábská práva nedvojie se nic od saského, jedno na přijímání, dědin a vydávání orteluov.

PM. IV. Man pánu svému hold a povinnost učiniti má přísahú svú, že jemu tak přízniv a věren býti chce, jakž z prava povinen jest, a pravú zprávu že o tom poví, o čemžby byl otázán, a že k dobrému pomáhati a od zleho vystříhati a uvarovati chce vedle své možnosti.

Man má svému pánu holdovati svú přísahú, aby naň tak laskav a věren byl jako s právem býti má, kdež by z toho napomenut byl, aby jemu jeho lepšieho pomáhal a jeho škody vystřiehal, jakož najdéle muož.

Překladatel moravský měl před rukama Saské právo manské „v tištěných německých knihách“, ale z poznámek jeho jde na jevo, že byl nucen u mnohých kusů věc nebo slovo opravovati, nebo výrazy některé osvětlovati, jako: Rok jest šest nedělí a tří dní (to u Sasicuov slove Rok a den). Libra jest XX šilinků a šilink II groše a groš VI denárů mince dobré staré saské. Noci tuto jmenují se místo dní, vedle obyčeje starodávní řeči německé.

239. Joannes Boemus Aubanus Teutonicus.

Tento Jan Böhm nepatří sice do právnictví českého, tak jako sem nepatří Coccius Sabellicus Vlach (č. 126). Nicméně nelze pominouti ho mlčením, již proto, že se v prostředku XVI. století odvážil tvrditi, že Čechové nemají

zákonů a že žijí jako zvěř lesní. Byl rodem Němec, z Auby, městečka Würzburského, potomek německé rodiny z Čech do Auby přistěhovalé, odkudž název Boemus. Náležel k řádu rytířů německých i vydal spis jinak chvály hodný: Orbis terrarum Epitome, in quo mores, leges, ritus omnium gentium continentur. Dílo toto vyšlo r. 1538, potom vícekráte, r. 1540 (ve Freiburce Breisgauském), 1541 (v Lyoně), r. 1544 (v Pavii), 1570 (Franc. Perrinus). O Čechách napsal tu: Solum hordei et tritici ferax, pabulo pecore atque piscibus abundat. Nullae genti leges sunt, nulla sanctiora instituta: Quod libet, licet! Na první pohled zjevno tu, že tuto sveřepou lež vypůjčil si Joannes od Coccia Sabellica, jehož v popise Čech, mluvě o naháčích, výslovně cituje a na spis jeho se povolává (ut scribit Sabellicus Enneade quinto, libro septimo).

První kdo se takovémuto pohanění českého národa opřel, jest právník český Vít Ophthalmius Strakonicenus, jenž při vydání spisu svého „Processus juris municipalis Pragensis" z r. 1585 latinského jazyka užil, z té také příčiny, aby tím spíše světu oznámeno bylo zlostné záští klevetníkův, zejména Cocceja a Aubana, jenž oba zuřivým způsobem na český národ dorážejíce, psali, že zákony Čechův jsou sveřepé, barbarae, feroces, inhumanae et ab omni ratione et aequitate alienae. Druhá obrana pochodí od Pavla Stránského, jenž v díle svém vyloživ zákonodárství české, dokládá: Z toho tedy patrno, že netoliko nezdvořáci jsou, nýbrž sprostí utrhači, kteří za Janem Aubanem Čechy pomlouvají, řkouce, že jako cyklopové nemají žádných zákonů, nerci-li že jich jsou poslušni! (XII. 4). Sám barbarem jest, kdo toho na nás vymýšlí!

Také Balbín, zastávaje se Eneáše Sylvia (Pia II. papeže), praví: „Čtětež jen předmluvu pravdymilovného Eneáše Sylvia ku králi Alfonsovi Aragonskému . . . Pominou pak věci, jež Jan Aubanus (Behm přijmím, ne však rodem) o Čechách, do kterých nikdy ani nohou nevkročil, a o Češích úšklebkem a nepravě ve spisu svém O mravech národův uveřejnil."

V XVIII. věku opřeli se klevetám Aubanovým slavný právník Frant. Václav Stephan rytíř z Kronenfelsu ve spisu svém „Adnotationes" z roku 1778 a Adauct Voigt v díle „Geist der böhm. Gesetze" z r. 1788.

Aubanovu knihu do češtiny přeložil a r. 1579 vydal Jan Mirotický, Čech v Kroměříži usedlý; překlad ten má nápis: „Obyčeje, práva, řády aneb zvyklosti všech národův. Skrze Jana Aubana příjmením Čecha, sic Němce, v hromadu sebrané." Kapitolu o Čechách Mirotický ovšem jiným textem nahradil, tak že ono hanlivé místo odklizeno jest. Přidáno také pojednání o Moravě, dle Historia regni Bojemiae bisk. Dubravia Olomúckého.

240. Biskupové juristé.

Biskupové Olomúčtí namnoze byli učení juristé, což mělo snad příčinu v tom, že provozovali rozsáhlou soudní moc nad četnými many Olomúckého biskupství. Hned z válek husitských známe biskupa Kunše ze Zvole, Pražského doktora práv (bisk. 1430—1434, Viz č. 173). Roku 1450—54

biskupoval Jan XI., juris pontificii egregie peritus. Hned po něm (1454—57) Bohuslav ze Zvole, doktor Vídeňský (viz č. 183). R. 1491 Jindřich ze Zvole, administrator biskupství. Nápodobně bylo i za věku XVItého, kdež biskup Stanislav Thurzo (1497—1540) proslavil se vydáním českého překladu Práva manského (viz č. 238), Bernart Zoubek ze Zdětína (1540—41), jenž studia konal v Bononii a doktorem stal se v Padově, Jan Dubravius (1541—53), jenž dosáhl stupně doktorského na universitě Padovské.

V témž století Anton Brus z Mohelnice, arcibiskup Pražský (1561—80) na svůj náklad posílal nadějné jinochy katolíky do Vlach na učení, aby vzdělavše se tam zejména v právu církevním užitečni byli církvi české. I zase tu potkáváme se s Olomúckými biskupy, juristy, ve Vlašich vzdělanými, jakož byli Vilém Prusinovský z Vickova (1565—72), jenž studoval v Pavii, Tomáš Albin z Helfenburka (1574—75), posluchač práv v Bononii a v Pise, Stanislav Pavlovský z Pavlovic (1579—98), chovanec učení Římského.

241. Ambrož a Sixt bratří z Ottersdorfu.

Ottersdorfové byli rodina Rakovnická, ze které pocházel jak Ambrož tak i Sixt. Ambrož dokonav studia průpravná oddal se právnictvu. Erbem a přídomkem „z Ottersdorfa" obdařen spolu s bratrem Sixtem po r. 1540. (Stalo se tak následkem věnování, které oba bratří při knize své „Pavla Jovia Kniha o věcech a spůsobech národu tureckého" r. 1540 vydané učinili arcikníže̊tům Maximilianovi a Ferdinandovi.) Zprvu sloužil při obci Pražské, až r. 1544 povolán jest za radního písaře do Brna. R. 1554 stal se král. prokuratorem. Přijat byv do stavu vladyckého r. 1550, měl zemské statky Lipůvku, Pouzdrany, Bohdalice a Pavlovice. Též držel manský statek Blansko. Zemřel dne 19. května 1559, zůstaviv nezletilé syny dva Pavla a Jana.

Ambrož vydal Život cís. Karla IV. (v Olomouci 1555). Právnický spis po něm zůstalý jest rukopisné dílo asi z r. 1562, nadepsané:

Výklad na Zřízení markrabství moravského z r. 1545 (viz č. 244).

Sixt (Sixtus Rakonicenus) studoval dílem v Praze, dílem za hranicemi. R. 1534 stal se bakalářem svob. umění i uvázal se v učitelství, až r. 1537 vzal na se úřad zádušního písaře u špitálu sv. Pavla před branou Poříčskou a brzo na to písařství Staroměstské. Usadiv se co měšťan Staroměstský, brán jest pro znalost práv a skvělou výmluvnost do rady městské, ano i do sněmů. Po smrti Jakuba Vršovského z Kapihory povýšen jest r. 1546 na kancléřství. Téhož roku spatřujeme jej mezi osobami, jenž v březnu měsíci vypraveny jsou do Vratislavi co poslové sněmovní k soudu královskému o zemské hejtmanství ve Slezích a o dědičnou smlouvu, kterou knížata Lehničtí bez svolení králova a bez přivolení sněmu uzavřeli byli s kurfirstem Brandeburským. Jakožto zástupce měst měl roku 1547 těžká jednání, až i u vazbu vzat od krále. Jsa jí zbaven, žil v soukromí, živě se obchodem a písemnictvím, až r. 1557 povolán zase na veřejnost do kommisse

k opravě Zřízení Zemského. Po smrti Ferdinanda I. ustanoven jest za raddu při soudě purkrabském, ve kterémž postavení pracoval až do úmrtí svého, dne 25. srpna 1583.

O právnické činnosti jeho svědčí jednak vydání Solferna z r. 1553 (viz č. 160), jednak spis z pozůstalosti jeho do Klementinské bibliothéky přejatý: Ennarationes in libros Institutioum Klingii z r. 1542, kdež připisoval pro své potřeby hojně poznámek pokrajních, pak technické výrazy právnické v češtině, doklady z Digest a jednotlivé případy z praxe. Také index původně nedostatečný velmi důkladně doplnil. — Jiný spis právnického obsahu jest:

Formy a notule liſtuow wſſeligakych, gichž Stawowe w tomto kralowſtwj požjwagj. Přitom Titulař Stawuow. W Praze 1547 w 8°.

242. Řádové hornictví (viz č. 228).

Bergk-Ordnung des Bergkwerkhs Eyla im Kön. Böhaim gelegen. (Řád Jilovský). Vom J. 1536 v 4° (bez roku a místa). Dlouho pokládán za ztracený, až jej objevil prof. Fr. Schneider. Shoduje se ponejvíce s řádem Šlikovským z r. 1518 a 1541.

Bergkordnung des freyen löblichen Bergkwerks Sanct-Joachimsthal aufs uewe gebeſſert. Im Joachimsthal, Montag nach Matthei Apoſt. den 26. Sept. A. D. 1541.

Erſter Teyl ſaget von der Amptleute u. Diener befehl u. weß ſich ein itzlicher inſonderheit halten ſol. (Dvanácte článků). — Der ander Teyl ſaget von dem Bergkwercke u. zugehörigen Sachen, auch von Stöllen, derſelben gerechtigkeit u. wie ſie die erlangen (článků sto tři). — Der dritte Teyl ſaget von dem Hüttwerck (článkův šestnácte). — Der vierdte Teyl iſt ein Proceß u. Form, wie hiefür der in fürfallung irriger Bergkſachen in der güte u. zum Rechten verfahren ſol werden (článkův čtyrydcet).

(Otisk u Schmidta I. 195. Roku 1548 následovalo nové vydání, týmž nápisem a s dodáním „sammbt anderen umbligenden u. eingeleisten Silberbergwercken.“ Tištěno v saské Zwickavě. Otisk u Schmidta II. 1—257.)

Bergwerksordnung in der Herrſchaft Haugenſtein (Mähren) ddo. Prag 8. März 1542. Artikulův 117. Vedle krále podepsáni Jiří z Gerstorffa, Krištof z Genndorfa a Florian Griespek. (Otisk u Schmidta I. 327.)

Zinnbergkwerks-Ordnung auf die Bergwercke Hengſt, Perninger, Lichtenſtadt, Platten, Gotsgab, Kaff, Mückenbergk u. andere derſelbigen orten u. enden (auf Schlackenwalde, Schönfeld, Lauterbach).

(Dáno na Hradě Pražském dne 1. ledna 1548. Originální výtisk Zwickauský v Českém Museji. Otištěno u Schmidta II. č. 36 str. 259—296. Článkův padesáte a formule přísežné).

Ordnung uiber die Eißenſtain-Zechen im König Reich Boheimb, wie es nach Bergmaniſchen Brauch auf jeder Zechen ſoll gehalten werden.

(Článkův 23. Exemplár v českém Museji. Otisk u Schmidta II. č. 38 str. 296—304.)

Vernewerte Perkhordnung u. Begenadung des ... Herrn Wilhelm Herrn von Rosenberg über das Perkhwerkh **zum Krumlaw.** Ddo. Krumlov 17. dubna 1555. (Článkův 18. C. kr. archiv dvorské komory.)

Neue Begnadung u. Reformation über das khünigelich Perkhwerkh in **Sand-Joachimsthal.** Ddo. Řezno 31. ledna 1557.

243. Záhuba desk zemských r. 1541.

Dne 2. června asi ve 3 hod. odp. zapálilo se z nějaké neopatrnosti na půdě domu řečeného Bašta na rynku Menšího Města Pražského (nyní č. 7), v pořadí severním, vedle domu nyní Montagovského. Byl to dům někdy rytíře Mikuláše Hýsrle z Chodů, tehdáž panu Ludvíkovi z Gutšteina náležející. Domácí lidé sami chtěli oheň uhasiti, ale nepovedlo se jim to; oheň při silném větru jižním všelijak se točícím hnán jest na všecky strany, tak že brzo hořely domy v pravo i v levo. Poněvadž předcházelo veliké parno a sucho, chytala také vyprahlá tráva na svahu zámeckého vrchu, na valech hradských, tak že nebezpečenství začalo hrozit samému hradu. Hrad byl tehdáž po straně ke městu obejmut nízkou zdí neboli parkánem, na kterém od bašty k baště nacházely se dřevěnné pavlače neboli arkýře kryté cihlami. Z těch jeden chytil při baště řečené Staňkové, a odtud hned hořely pavlače dále, až se od nich zapálil nejprvé krov na kapli Všech Svatých a oheň odtud se šířil v levo i v pravo po všech částech hradu. Kaple vyhořela celkem, zevnitř i uvnitř. Od ní v levo zhořel cíněný krov na paláci Vladislavovském a udělaly se díry do klenby, kudy hořící kusy padaly na podlahu prkennou, tak že prohořela. Požár zachvátil dále na jih krovy nad pokoji královskými, novými i starými, a ještě dále pokoje královniny, jenž byly nedaleko Bílé věže. Z té části hradu skočil oheň přes kostel sv. Víta na domky za ním stojící, až konečně hořel kostel sám i s věží. Hořelo tu všecko až ke dvoru purkrabskému, kdež pak klenby zůstaly zachráněny, tak že písemnosti soudu purkrabského, zejména registra neboli dsky soudu toho, zůstaly bez porušení.

Když byl oheň trval již celé tři hodiny, zmocnil se záhubný živel v samém sousedství paláce Vladislavova, uvnitř, zasedací síně menších úředníků zemských a ingrossátorů deskových, do které se vcházelo palácem, i prohořel tu strop; hůře vedlo se veliké soudní světnici, která s kathedrami a šraňky i což tam jiného bylo, hořela mezi 6. a 7. hod. večerní, tak že chytly také dvéře do sklepa, ve kterém chovány dsky zemské, též i pokojové, kteří byli nad sklepem. Tu pak, jak bylo důmnění, vletěly jiskry do sklepa buď z jakéhos hokynářského krámu vedle nebo z domku, který byl na parkánech ke městu při samém stavení vnitř ohrady zámecké. Skutek byl, že zhořely dsky zemské i některá část peněz v témž sklepě uložených. Dále odtud, ke straně západní, zhořela také zelená světnice, kde zasedával soud komorní; ale dsky tohoto soudu jakož také i dvorské dsky a privilegia královská zachována zůstala ve sklepě pod ní, odkudž arcit teprvé nazejtří, dne 3., časně z rána ne bez veliké práce vynešeny jsou. (Královské pokoje

nad zelenou světnicí ty také hned zhořely, než toliko světnice zelená ta jest vždy se hájila, že v tom nazejtří v pátek velmi ráno všecky věci k soudu komornímu náležející, také dvorské dsky, s velikou prací ze sklepů při té světnici zelené vynesli a v bezpečném místě opatřili, a přitom také i privilegia JMsti král. a tohoto království, ty jsou také obhájeny a opatřeny.)

Dsky zemské shořely co jich bylo, vesměs všecky, až na jeden kvatern půhonný z r. 1539, jenž byl právě u starosty komorničího, a na zlomek starých půhonných desk z počátku XIV. století, jenž se nějakou náhodou dostal byl již zadávna na zámek v Jindřichově Hradci. Zničeno nejméně dvanáctero Desk půhonných, jedenapadesáte kvaternů Trhových, třináste Zápisných větších, patnácte Zápisných menších, sedm kvaternů Památných, kromě velikého počtu jiných a jiných kněh soudních práva zemského.

Jako trpká ironie zaznívají nám nyní slova Všehrdova, jenž ovšem všeho toho bohatství deskového sám ještě byl svědkem: „Listové se potracují a mol a oheň a zloděj jim uškoditi muože, ale dskám starost neškodí, mole a ohně neznají, na vodu, na železo žádné péče nemají, zlodějům se smějí; věrná stráž všech věcí do nich napsaných a vložených, bezpečně sobě svěřeného chová, nejen nám toliko a dětem našim, ale i dětem i těm, kteříž se narodí z nich.“

Zkrátka — „stala se škoda veliká království českému“, jak dobře di Mikuláš Dačický z Heslova.

Místopísařem desk zemských byl toho času Hynek Krabice z Weitmile, Krištofa probošta Vyšehradského z bratra syn. V počátcích literních vyučoval jej v Praze doktor Racek (Rodericus Dubravus), načež odebral se do Bononie, kam ho Racek odporučil panu Janovi z Lobkovic, s prosbou, aby se nezkušeného jinocha po přátelsku ráčil ujmouti. Místopísařem byl od roku 1537—43. Roku 1543, ještě jsa písařem, prodal Litoměřičanům statek svůj Píšťany a majetek svůj v Sebuzíně, Pokratičích, v Kundratici, Tlučné, Čereništi a v Kolebově za 1800 k. gr.

Sněm ještě téhož roku 1541 postaral se o obnovu desk, k čemuž vydáno „Nové zřízení o vyzdvižení desk zemských pohořelých“ (v Praze 1541 v 8° u Severyna). Dsky trhové neboli dědinné obnoveny tím, že držitelé statků deskových, ukázavše spravedlnosti své a listy své pod pečetí zdělané, vkládali je do kněh řečených „Kvaterny trhové communitatis, kde sobě sami kladou“ (1542—52) a „Communitatis“ druhé, kdež kladeno po projití let zemských (1550—1613).

„Pozůstatky desk zemských“ (Reliquiae tabularum terrae), pokud jich lze bylo shledati a snésti z jiných správných pramenů, uveřejněny jsou nákladem Jindřicha Jaroslava hrab. Clam-Martinice a praci dra. Jos. Emlera ve dvou dílech I. 1870 II. 1872 ve 4°. Takové prameny byly tu: Výpisy z desk od úřadu ještě před shořením vydané, původní listy, na nichž dosvědčeno, že do desk jsou byly vloženy, dsky dvorské, dsky nově vyzdvižené, dále sbírky nálezů zemských pro potřebu úřadů i stran z desk zdělávané, spisy právnické, ve kterých staré dsky a pokud jsou v nich citovány. Konečně otištěny tu dva kusy desk póhonných v originále zachované z roku

1316—20 jedněch a z r. 1539—42 druhých. (Některé kusy — I—IX — hned na začátku díla Emlerova mezi půhonnými věcmi otištěné po našem mínění k půhonům nepatří.) Rejstřík k této publikaci zdělán od Theodora Antla (1899).

244. Práva a zřízení moravské z r. 1545 (viz č. 236).

Práwa a Zřjzenj margrabſtwj Morawſkeho nowě narzjzené a imprimowané ſtha Páně 1545. (Nákladem Matyáše z Hartunkova, tlačeny v slavném městě Olomúci skrze Jana Oliveckého z Olivetu 1546 ve 4° — listů 194).

Jedva že Zřízení z r. 1535 na veřejnost vyšlo, pozorováno, že jest to dílo nedostatečné a že potřeba nové redakce. Proto také r. 1538 a r. 1539 na sněmu Brněnském zvolena kommisse, a to po dvou členech z každého stavu, panského, praelatského, rytířského i městského. Že však dílo její nedošlo přízně, zřízena nová kommisse r. 1542 na sněmu Olomúckém a r. 1544 nanovo na sněmu Brněnském. Tato komisse konečně sestavila text nového Zřízení, a to tak, že při zasedání zemského práva v Brně r. 1544 staré i nové Zřízení prozkoumala a staré i nové nálezy práva zemského vyhledala. Hlavně pak měla kommisse opírati se o ZZemské z r. 1535 a o elaborat kommisse z roku 1539. Dílo konečně postaveno na místo a vydáno tiskem, aniž mělo schválení králova. (Jeden otisk nalezá se ve Francisceu Brněnském, druhý u desk zemských v Brně, třetí, neúplný, v archivu zemském tamže). Zatím operát tento ani od stavů nepokládán za závazný, neboť ještě r. 1562 uzavřeno, že až do nového Zřízení v platnosti býti má ZZnojemské z r. 1535, vedle Knížky Ctibora Tovačovského.

Obsah: Čl. I. O svobodě markrabství. Čl. II. Lantfryd z r. 1530. Čl. III. Formule lantfrydu. Čl. IV. O svobodě v právu zemském. Čl. V. O knížectví Opavském. Čl. VI. List ze dne 1. prosince 1492. Dále: Řád práva zemského. Závěrek: Listy ze dne 21. října 1486, ze dne 17. pros. 1493, ze dne 14. května 1539 (tré kusův), ze dne 19. ledna 1532 a 22. září 1534. Registřík.

Vydavatelem tohoto Zřízení byl vládyka Matyáš z Hartunkova. Matyáš, jakožto místopisař v markrabství moravském, založil „Knihy pánův a rytířstva", t. j. registra, do nichž zapisovány osoby do stavu panského a rytířského na Moravě přijaté. (Zachována jich řada od r. 1535 až do r. 1619.) R. 1550 byl členem kommisse pro Zřízení zemské z rytířů (ten aby byl pohotově s knihami ZZ., registry a památkami). Král Ferdinand I. obdařil jej erbem a přídomkem „z Hartunkova". Zemřel ve službě místopisařské ok. r. 1567. „Ne zle se měl" (napsal o něm Karel ze Žerotína), „nebo drahně peněz po sobě nechal."

245. Zřízení soudu nad appellacími z měst.

Ferdinand I., král o dobrý řád na soudech velmi pečlivý, hned r. 1541 ukazoval na některé vady při správě soudní. Z příčin nábožensko-politických, když učení Lutherovo dostávalo vrch, hleděl konec učiniti všemu práva

braní z Němec. Hned po vítězství nad protestanty u Mühlberka r. 1547 přinucen sněm český ku snešení, že žádný z měst, kdo by chtěl stížnost vésti (appellovati) proti nálezům konšelů městských, nemá se utíkati o to jinam nežli před krále nebo rady schválně k tomu ustanovené. Toť počátek soudu nad appellacími pro stav městský, jenž dekretem ze dne 29. ledna 1548 zařízen a postaven na hradě Pražském, ku kterémuž měli odvoláni bráti netoliko Pražané a města česká, ale i města moravská, slezská i lužická. Tím mělo přetrženo býti odvolávání do Magdeburka, do Lipska a jinam ven země. Tím se mělo skutkem státi, co již král Václav IV. r. 1387 byl nařídil, aby totiž odvolání dle práv saských šlo výhradně do Litoměřic (místo do Magdeburka neb Lipska) a odvolání dle práv švábských do Starého Města Pražského (místo do Normberka. Viz č. 139).

List Ferdinandův výslovně nařizuje: „Kdež předešlého času z Litoměřic appellaci či odvolání od práva do Magdeburka činili a tam ortele brali i nemalé proto útraty vedli, i poněvadž město Magdeburk JMsti císař (Karel V.), pán bratr náš nejmilejší, pro jich nevěrné zachování do achtu dáti ráčil, již takových odvolání z Litoměřic na právo Magdeburské více po dnešní den aby dopuštěno nebylo; než tak poroučeti a chtíti míti ráčíme, aby takové odvolání z Litoměřic, když bychom v království českém osobně býti ráčili, před nás, dědice a budoucí krále české, a bez přítomnosti naší před raddy naše, k takovým appellacím na hradě Pražském obzvláštně zřízené, se dály a ne jinam činěny byly.“ Avšak zařízení soudu Pražského nad appellacími mělo i ten další následek, že zrušeny také kmetské stolice Litoměřická i Pražská.

Měla tím být potrestána města obě pro odpor proti politice královské pro podporu protestantů v Němcích. Ale toť byla pohnútka patrně toliko zevnitrná, vedlejší, méně závažná; králi zakládajícímu soud appellační šlo hlavně o odstranění různosti v nalezání práva v zemích koruny české. Převrat ten nevešel ostatně hned ve skutek; trvalo to několik desítiletí, nežli autorita appellačního soudu ve všech zemích této koruny byla utvrzena. Na Moravě ještě r. 1573 napomenuta Olomúc z kancelláře dvorské, aby naučení brala ne více z Vratislavi, ale od appellací v Praze. Brno poddalo se dosti záhy, ale Hradiště teprvé r. 1583, když se také sněm zemský pro to prohlásil, Jihlava r. 1577. Slezsko vzpíralo se dosti dlouho, ale odpor ten nebyl výdatný. A tak dobře mohl Stránský říci: Ad tribunal appellationum ex cunctis unitis coronae bojemicae provinciis provocationes fiunt. Výslovně buď opakováno, že Pražská appellace původně vztahovala se toliko na města, na stav městský, nikoli na stavy vyšší, kterým sloužilo právo zemské, soud zemský i nadále.

Soud nad appellacími složen byl ze čtrnácti členů t. j. tří ze stavu panského, tří ze stavu rytířského, ze čtyr doktorů práv a čtyr osob stavu městského (z měšťanů Měst Pražských, Starého a Nového).

Prvními soudci byli: Pan Ladislav Popel z Lobkovic, maršálek dvorský, předseda. Ze stavu panského: Ludvík Bezdružický z Kolovrat, hejtman Nového Města Pražského, Jindřich Plánský ze Seeberka, hejtman Menšího

Města Pražského, Adam Řepický ze Sudoměři, podkomoří králové a hejtman Starého Města Pražského. — Ze stavu rytířského: Petr Bechyně z Lažan, Albrecht Kaplíř ze Sulevic. — Doktorové práv: Aach Gerhart, Klaeckler Krištof, Schradyn de Schorndorff (doktor Heidelberský), Knorr z Rosenrothu Vavřinec. Pak z měst Pražských: Wallinger Jan, Nožička z Otína Blažej, Lukas Jan. Pamphilius Jan a mistr Tomáš z Javořic, Staroměstský kancléř.

Zde buď povědino a zapamatováno, která města v XV. a XVI. věku brala právní poučení a odkud ve věcech městských.

Z Litoměřic: Most, Ustí n. L., Velvary, Nimburk, Rožďálovice, Slané, Chomútov, Louny, Chabařovice, Libochovice, Mělník, Bilina, Loket, Kostelec n. L., Děčín, Krupka, Teynec Panenský, Borek, Blšany, Teplice, Bělušice, Bečov, Lysá, Bělá, Brzvany, Roudnice, Citoliby, Budyně, Trmice, Duchcov, Hoštka, Radoušov, Křesín, Třtění, Boleslav Mladá, Postoloprty, Předlice, Lovosice, Tuchomyšl, Cíčovice, Benešov, Kamenice, Pokratice, Třebenice, Hrušovany, Jablonec a ovšem i Litoměřice samy.

Z Prahy: Chrudim, Sušice, Přibram, Plzeň, Budějovice, Kladruby, Žatec, Vodňany, Beroun, Brod Český, Strakonice, Rakovník, Hradec Králové, Mýto Vysoké, Dvůr Králové, Dobřany, Pelhřimov, Pardubice, Kadaň, Domažlice, Klatové, Tachov, Kuřim, Volyně, Týn Vltavský, Písek, Jaroměř, Rokycany, Týn Horšův, Horaždějovice, Prachatice, Březí Vlachovo. Pak podle pozdějšího poznamenání: Nova civitas Pragensis (edicto regie maiestatis), Brandeys (n. Labem), Kralovice, Jesenice, Milín, Kolín a Benešov.

Podle toho dělily se Litoměřice a Staré Město Pražské o města česká skoro na polovici. Litoměřice držela se práva saského, Staré Město práva švábského. Podobný poměr panoval také i na Moravě, kde se o města dělila Olomúc s právem saským a Brno s právem švábským. Nicméně byl na Moravě rozdíl ten, že právo saské kromě Olomúce mělo ještě jiná střediska; a sice: Hlubčici, Opavu, Krnov a Ostravu a že co do práva švábského měla vedle Brna také Jihlava velikou platnost co kmetská stolice. (Podrobné vypočtení moravských sídel práva saského nalezá se ve spise V. Praskově: Organisace práv Magdeburských na severní Moravě a v rak. Slezsku 1900. Vypočtení měst ku kmetské stolici Brněnské hledících čte se v Cod. jur. boh. II. 3. Města k Jihlavě hledící vyjmenována jsou v Tomaschkově „Oberhof Iglau", při čemž dlužno připomenouti, že stolice Jihlavská vypovídala jednak ve věcech horničích, jednak ve věcech čistě občanských, i měla tuto klientélu: Starou Horu (Mons antiquus, Stará Jihlava. Viz č. 26), Batelov, Reichenstein, Budišov (v Čáslavsku), Čáslav, Chotěboř, Chrudim, Eberhardsdorf (v Čáslavsku), Jilové, Jamnici, Kolín, Horu Kutnou, Malín, Meziříč Velkou, Plzeň, Počátky, Reimerstadt (Rymařov), Sušici, Teleč, Tříště, Opavu, Ústí nad Lužnicí, Wilands u Jihlavy, Volein (v Čáslavsku), Zvonějov (Wonau, tamže), Zuckmantl ve Slezsku.

Během XV. stol., za panování krále Jiřího, přetrženo jest spojení mezi Horou Kutnou a Jihlavou a Hora učiněna soudní stolicí pro města horničí.

246. Zemské Zřízení české z r. 1549 (viz č. 213 a 231).

Práwa a Zrzijzenij Zemſtá kralowſtwij Czeſkeho.

Tato Práva dokonána a vytištěna jsou nákladem vládyky pana Voldřicha z Prostiboře a na Lochovicích, místopisaře zemského, skrze Jana Kosořského z Kosoře l. P. 1550 v sobotu před Božím Vstoupením. Listův 219 ve fol. a registrum.

Oldřich Humpolec byl potomek patricijské rodiny Pražské. Stal se 1520 bakalářem, 1522 mistrem svob. umění, 1530 písařem soudu komorního a 1545 místopisařem desk zemských. V nepokojných dobách r. 1547 velmi platně sloužil králi Ferdinandovi I., přimlouvaje Pražanům po bitvě Mühlberské, aby se králi na milost i nemilost poddali, že král i na ně bude milostiv. Rovněž dovedl Jana z Pernsteina odloučiti od stavův. Od r. 1548 spolu s několika jinými znalci pracoval o napravení Zřízení Zemského, kterážto práce dne 1. října 1549 přijata od sněmu a uveřejnění tiskem schváleno. Humpolci za odměnu dáno privilegium, aby Zřízení toto po deset let nikdo jiný krom něho nesměl tisknouti. Zemřel r. 1552; toho zajisté roku v místopisařství měl za nástupce Petra Dobřenského.

(Novověký otisk v Cod. jur. boh. IV. 1. sešit 1.)

247. Sněmy české (viz č. 210).

Sněmování po celé XVI. stol. dálo se pořádně a pravidelně. Snešení sněmů českých tištěna hned koncem XV. věku i patří tisky tyto (viz č. 210) mezi prvotisky české. Snešení od r. 1526 až do r. 1604 dostala se tiskem na veřejnost ve veliké sbírce, nákladem zemského výboru českého za těchto let vydané: Sněmy české od léta 1526 až na naši dobu.

Díl I. obsahuje r. 1526—45. — II. 1546—57. — III. 1558—73. — IV. 1574—76. — V. 1577—80. — VI. 1581—85. — VII. 1586—91. — VIII. 1592—94. — IX. 1595—99. — X. 1600—04.

248. Jan Balbín z Vorličné.

Balbínové, původně Škornicové zvaní, byli rod Kralohradecký, kdež seděli již ve století XV.tém. Nabyvše později erbu a titule „z Vorličné", psávali se Balbínové z V. anebo Škornicové z V., tytýž i Škornicové Balbínové z V., a dělili se na větev Hradeckou a Pražskou. Nejstarší známý člen rodiny té jest Jan (I.) Balbín Škornice, jenž narodiv se v Hradci ku konci XV. století, byl tam v první polovici věku měšťanem usedlým a po výše jak 20 let obecním starším. Zemřel roku 1550, zůstaviv tré synů, Jana (II.), Filipa a Ondřeje.

Jan (II.) Balbín narodil se ok. r. 1520 v Hradci i dán jest na učení Karlovo do Prahy, kdež v pondělí po sv. Třech králích r. 1543 za rektora Jindřicha Hájka z Helfenburka, společně s přátely svými Šimonem Erniem Klatovským a Gabrielem Svěchynem Chrudimským povýšen jest na hodnost bakaláře svob. umění. Na to vyučoval na nižších školách Pražských a ven-

kovských, při čemž zanášel se také veršováním latinským, skládaje rozličné básně příležitostné, jmenovitě eteostychy; takové jsou básně Justitiae, deinde etiam amicitiae e terris in coelum petentium exilia (Carmen ad Sigismundum Pannonium, medicinae et scholae Epirensis professorem. Pragae 1557), Querela justitiae de suo exilio et de ejusdem exilii causis (Pragae 1566) Carmen gratulatorium in triumphalem adventum Pragae Ferdinandi I. 1556. — Později byl písařem radním a prokuratorem v několika městech, jmenovitě tušim v Nimburce, neboť dada výhost škole, zanášel se studiemi práva domácího i římského. Tomu měl co děkovati, že když r. 1548 zřízen soud appellační na hradě Pražském, jmenován jest sekretářem soudu tohoto pro expedice české a latinské. Listem ze dne 8. list. 1553 daným povýšen jest na šlechtictví spolu s bratrem svým Filipem, tak že oba bratří psali se již Balbínové z Vorličné, kteréžto jméno ukazuje na Orlici řeku Hradeckou, nebo spíše na dvůr Hradecký, Vorličná zvaný, v jehožto držení rodina Balbínovská tušim byla. R. 1556 dosáhl Jan II. přijetí do stavu vládyckého. Byl toho času držitelem pozemků šosovních v Praze a v Nimburce i koupil zboží Ovčárské.

Jan II. Balbín stal se praotcem linie Pražské. Ženat byl dvakráte, poprvé s Voršilou dcerou Václava Škopka souseda Nimburského, podruhé s Voršilou ze Sobince, s níž zplodil syna Václava. Počátkem roku 1570 začal churavěti i učinil poslední pořízení, dle něhož zůstavil statek svůj nezletilému synovi Václavovi, avšak tak, kdyby syn ten zemřel v nezletilosti, aby dědictví přešlo na bratry Janovy, Ondřeje jinak Laurína, a Filipa. Zemřel 16. února 1570. Bohuslav Balbín připomíná ve svém „Epitome“ o Janovi, předku svém: J. B., abavus meus, juris et poesis studio nemini, qui suae aetatis esset, cessit. Jak důkladně Jan vyznal se v právnické češtině, vidí se z ortelů, jenž po celý ten čas vycházely ze soudu appellačního; těch on jednak sám spisoval, jednak aspoň redigoval.

Václav syn dojda let svých uvázal se v dědictví otcovské, Ovčary, i oženil se s Veronikou z Konecchlumí (1589 pán na Ovčářích), ale prodal r. 1592 Kašp. Mel. z Žerotína za 9000 kop míš., načež držel Souňov u Čáslavi.

249. Simeon Proxenus a Sudetis.

Šimon Proxenus a Sudetis narozen jest dle jedněch v Budějovicích, dle jiných v Odlochovicích ok. r. 1532, neboť zemřel r. 1576 ve 44. roce věku svého. Prvního vzdělání získal ve vlasti na universitě Pražské i stal se městským písařem v Budějovicích. Že se mu však zachtělo dokonalejšího vzdělání, opustil toto postavení a cestoval po celém Německu, po Francii i po Italii, až se oddal studiím nejprve ve Frankfurtě n. Odrou, kdež měl professora Jakuba Brandta, a ve Wittemberce, kdež byl posluchačem svob. umění u Filipa Melanchtona, tohoto „communis praeceptoris Germaniae“. Ve Wittemberce zpřátelil se hlavně s Melchiorem Saurem, řečeným Cygnaeus, jenž při odchodu Proxenově oslavil básní vlohy jeho básnické, jeho učenost a zvláště výtečnost jeho charakteru. Do Prahy vrátil se r. 1556 i vzat jest

po zkoušce přijímací dne 27. srpna na fakultu svob. umění s prominutím taxy. Téhož roku stal se professorem.

Toho času při universitě pracovali na fakultě artistské také professorové právníci; takž Proxenus r. 1556 učil latině a řečtině. Za ta léta až do r. 1560 musel vykládati i filosofii. S ním zároveň jiní právníci učili ne právům, ale filosofii: Gabriel Svěchýn z Paumberka a Kristian z Koldína; tak slabá byla toho času platnost právnictví na universitě Pražské! Arciť že stránku právnickou nespouštěli docela s oka: Proxenus dne 25. července 1556 v nástupní řeči své zřejmě mluvil o právu a zákonech, ale více se hlediska filosofického.

Proxenus kromě práv zběhlý byl také i v dějepisu, v mathematice i astronomii, vzdělání zajisté na tehdejší dobu vysoce vynikající. Dne 17. června 1567 povolán jest za raddu k appellačnímu soudu na lavici doktorské, i přidružen k poselstvu českých stavů do Varšavy, jehožto vůdcem byl pan Ladislav z Lobkovic. Ve Varšavě držel řeč na sněmu ke stavům polským (extat ejus oratio Warsoviae habita ad ordines regni Poloniae). Byl prý při té příležitosti, působením někdejšího učitele svého, Jiřího Krakovského, vybídnut, aby vstoupil do služeb královského dvora polského, ale on té výzvy nepřijal.

Proxenus byl členem literarního kruhu Hodějovského a Mitisova; mezi básníky kruhu tohoto, kteří se nazývali Vates Pragenses nebo Universitatis Pragensis alumni, vynikal opravdovým nadáním básnickým, jakž toho dokladem báseň jeho na uvítanou krále Ferdinanda I. z r. 1558 a epická báseň „Insignia Rosensia" z roku 1557. Uznání došel hned za svého živobytí, an ku př. Mitis o něm napsal:

Ingenio praestans, linguis, sermone, mathesi,
facundoque stylo, numeris adstringere carmen,
seu libeat, scriptis metri seu lege soluta.

Zemřel vdovec a bezdětek, ve vlastním domě, ve jmění dosti slušném. Tklivým slovem vylíčil svůj stav vdovský a bezdětný:

Qui non didici nomen habere patris!
Dulcius in terris credam nil esse parentis
nomine, nil viduo tristius esse thoro!

Znamenitě zachoval se také před svou smrtí: Knihy právnické rozdal mezi přáteli své a klienty. Pět set Jáchymovských tolarů zůstavil na založení školy nebo na vydržování chudších studentův, mistrům neboli professorům 50 tolarů, tolikéž také universitní kapli Těla Božího, kdež sobě oblíbil pohřeb svůj. Zemřel dne 7. pros. 1576, maje věku 44 let.

Bernard Sturm napsal chronograf: Lux juris Phoebique decus, patriaeque voluptas, coelicolas gaudens Proxenus inter orat. Mitis delší hrobový nápis, jenž zlatými písmenami vyryt byl na jeho náhrobku, a erbovní strýčenci Jiří a Daniel Matyášové uterque a Sudetis patrui zůstavili mu epitaf: Simoni Proxeno a Sudetis, viro doctrina et pietate praestanti, philosopho, oratori, poetae, mathematico, juris canonum doctori excellentissimo, linguarum graecae, latinae, italicae, gallicae, bohemicae, germanaeque peritia ornatissimo,

d. Max. Rom. Imp. conciliario ad appellationes dignissimo, quem in flore aetatis ex oculis hominum, non ex memoria, mors eripuit.

Vyjádřil se o Proxenovi pan Jan Bezdružický z Kolovrat, řka: Bohemia nunquam intellexit, qualem virum in Proxenio habuit!

250. Gabriel Svěchýn z Paumberka.

Mezi rodinami erbovními, jenž v XVI. a XVII. věku v Chrudimi usedly byly a tam zboží šosovní držely, nacházeli se také Svěchýnové. První z té rodiny ve knihách městských připomíná se r. 1513 Svěch Václav. Syn jeho Jiří začal se podlé spůsobu toho věku psáti Svěchinius. Jiří tento r. 1546 spolu s jinými přáteli (Vavřincem Kunstatem, perkmistrem hor viničných v Praze, mistrem Nikodymem Chotěborským a Matyášem i Janem bratřími Ornisy, měštěniny Pražskými) obdržel znak s přídomkem „z Paumberka". Syn Jiřího, Gabriel, narodil se v Chrudimi r. 1516. Vyšším studiím oddal se v Praze, tak jako druhdy otec jeho. Tu sobě zprvu oblíbil mathematiku a nauky přírodní. R. 1544 podrobil se zkoušce bakalářské a r. 1545 povýšen na licenciáta svob. umění. V létech následujících zanášel se vychováváním a vyučováním mladších šlechticů, ze kterých později vynikli císařští raddové Ferdinand a Jindřich bratří Hofmannové, svob. pán z Grünbühlu a Střekova, Petr Vok z Rožmberka, mladší bratr pana Viléma (1547).

S mladými šlechtici dostal se Svěchýn na rozličné akademie německé, až i na učení Padovské, kde slyšel výklady slavných t. č. učitelů práv a sám dosáhl stupně doktora práv (po r. 1549).

Právě toho času obec Pražská zasazovala se o to, aby vysoké učení Pražské pozdvihlo se zase ku předešlé slávě. K tomu cíli povoláni jsou mladší učení Čechové, kteří vzdělali se na zahraničných akademiích, mezi nimi také Svěchýn. Přijda do Prahy uvázal se roku 1552 v professuru na fakultě artistské a v ní působil až do roku 1577. Kollegové jeho byli tu právníci Simeon Proxenus a Kristian Koldín. Jelikož kromě jazyků klassických a nauk mathematicko-přírodnických zběhlý byl také v právu římském i církevním a i v právích domácích dobře se vyznal, povolal jej král Ferdinand I. dne 7. května 1557 za raddu appelačního na lavici doktorské, v kterémžto postavení působil až do své smrti, celých 30 let, a to za panování tří králů, Ferdinanda I., Maximiliana II. a Rudolfa II.

Když r. 1579 rada měst Pražských slyšení měla u krále, prosíc aby ochrannou ruku držel nad Právy Městskými, obdržela odpověď příznivou a když se r. 1580, dne 12. ledna táž deputace odebrala k soudu appellačnímu, dána ji také i zde odpověď příznivá, a to ústy „urozeného a vysoce učeného pana Gabriele Svěchína z Paumberka, obojích práv doktora", v ten rozum, že při appellacích nálezové, kteříž na Práva Městská učiněni budou, potvrzovati se budou. Že by Svěchýn byl sepsal několik rozprav z práva domácího a z řádu soudního, jak píše Riegger (Mat. X.) a po něm Schmidt, jest patrně omyl; aspoň nikde o tom nic vědomo není. R. 1586 daroval knihovnu svou Pražské škole u sv. Petra.

Svěchýn zemřel dne 25. května 1587, i jest v náhrobní básni řečeno, že dosáhl věku svého 71 let. Ještě i před smrtí prokázal lásku svou k učení Pražskému, ješto věnoval 200 k. gr. č. na podporu professora lékařství, jenž by učil na fakultě medické.

S panským rodem Rožmberským zůstával po všechen čas svého života ve spojení; ukazuje k tomu věnování básně, již složil Simeon Proxenus na sňatek pana Viléma a připsal jí Svěchýnovi, by ji odporučil vznešeným svatebčanům.

Syna měl Gabriela, bakaláře, jenž r. 1604 byl učitelem na škole Svatojirské. Jako jinoch měl hráti úlohu „puer" ve hře akademické „Raptus Judithae".

Velmi zajímavou památku po Svěchýnovi máme, že se u něho nacházel opis starého kodexu ze XIII. stol. pochodícího a „Liber a missionibus regum per manus Zdenkonis de Trebecz" nadepsaného; měl jej zprvu Jiří Bertolt Pontanus a Braitenberg probošt kostela Pražského a později on, Gabriel S. a Paumbergk (viz č. 57).

251. Nové zřízení mincovní 1561.

Zřízení w nowě o mincech kralowstwj czeském, mark. morawském, knižectwj slezském, a mark. horních a dolních Lužic, wuobec wydané a wyhlášené. (V Praze 1561 fol, u G. Melantricha).

Neue Münzordnung sambt Valvirung der Gulden und silbern-Münzen, zu Prag 1561 (Wien, j. a., fol. u Zimmermanna).

Předcházel řád mincovní (Münz- und Pagament-Ordnung) krále Ferdinanda I. ze dne 24. ledna 1540. Později, roku 1577 následoval „Mandát a nařízení sstrany mince, která v království českém a zemích k němu přináležejících podle sněmovního, l. 1577 vyhlášeného snešení jíti, a která podle vyměřeného času a terminu brána býti nemá." S rytinami peněz bernych a nebernych. Tištěno v Novém Městě Pražském u Michala Peterle ve 4°.

252. Zemské zřízení moravské z r. 1562 (viz. č. 236, 244).

Zrzjzenj zemske, ktereż se předesle w Znoymě stalo. S powolenym Gmsti cjsařske a z poruczenj wssech cztyr stawuow mark. morawskeho znowu tiskstene w Holomauci l. ps. 1562 ve 4° (Günther).

Na líci 2. listu znak moravský, na rubu znak s podpisem: Nákladem urozeného vládyky Matyáše z Hartunkova a na Čechách, nejv. písařství m. m. místodržícího. Listů 110.

Neminulo ani pět let a již se shledávalo, že ZZemské posavadní nevyhovuje potřebám veřejným, pročež sněm r. 1550 v Brně shromážděný na tom se snesl, co se vyhledání a přehlídnutí všech ZZemských a kdež by se jedno s druhým poteykalo, napravení týče, aby se v pořádek k prvnímu Znojemskému Zřízení, což potřebného, uvedly a v jedny knížky tisknouti daly atd., však než by se to tisknouti a vuobec vyhlásiti mělo, aby prvé JMstí královskou a stavy to přehlídnuto bylo; než do toho času, pokudž

se to tak nenařídí a v jedny knížky spraveno nebude, předešlými Zřízeními aby se při soudu i obecně spravovali. — Zvolena zase kommisse sněmovní ze tří členů stavu panského a rytířského, ku kterýmž přičten místopisař zemský Matyáš z Hartunkova, aby potřebnou látku měl pohotově. R. 1553 byla předloha potud hotova, že král nařídíti mohl, aby stavové opravy jakož i odchylky od starších Zřízení napsati dali a jemu předložili. Zatím věc odložena zase, až by král přijel do země. Jakož JMst císařská — dí o tom snešení sněmovní z r. 1554 — toho po stavích žádati ráčí, aby osoby s mocí k JMsti cís. vyslány byly sstrany napravení a korrigování ZZemských; i poněvadž v žádných pamětech toho se najíti nemuože, aby se to kdy předešle zachovávalo, aby osoby s plnú mocí ven z země k napravení ZZemského vysílány bývaly — na tom jsme se snesli, aby ten artikul do šťastného příjezdu JMsti cís. sem do tohoto markrabství odložen byl, a těchto časův abychom se vuobec i při právě knížkami páně Tovačovského a Zřízením Znojemským spravovali" (viz č. 204 a 236).

Teprv roku 1562 učiněn krok dále: Po sněmu Olomúckém otištěno v Olomouci u Jana Günthera nákladem vládyky Matyáše z Hartunkova ZZemské Znojemské z r. 1535 znova, ale s přidáním desíti snešení téhož sněmu, jež byl schválil král.

253. Překlad Institucí Justinianových.

Bibliotheka staroslavného kláštera Strahovského mezi rukopisy svými chová také vzácnou památku právnického písemnictví českého (G. K. 5): Justiniana ciesaře Ustanovenie a Nauczenie neb Prwniech poczatku praw městských knihy čtvery.

Překládání Institucí na domácí jazyk vzniklo početím XVI. věku i jest chronologický pořádek překladů těchto následující:

R. 1519 německý první (Murnerův); po r. 1519 francouzský, z prvních dob Karla V.; r. 1535 německý druhý (Fuchspergerův); r. 1537 německý třetí; r. 1544 francouzský druhý; r. 1547 hollandský první a francouzský třetí; r. 1551 španělský první a německý čtvrtý (Goblerův); r. 1552 vlašský první; r. 1554 řecký (dle starého textu poprvé vydaný); 1562 český; 1580 francouzský čtvrtý; 1648 hollandský druhý; 1697 vlašský druhý; 1749 anglický první; 1756 anglický druhý.

O Institucích přednášeno na universitě Pražské, ovšem v latině, od mistra Matěje Molesina z Dielenberka Slatinského, r. 1580, jednou téhodně. Sám Matěj byl professorem fakulty artistské 1571—92 a co bývalý professor r. 1592 smírčím soudcem při universitě.

254. Zemské Zřízení Opolské a Ratiborské z r. 1563.

Zrzijzenij Zemſke knijžetſtwij Oppolſkeho a Ratiborſkeho y giných Kragnow k nim přijſluſſegicych. MDCLXIII.

Práva a Zřízení tato měla následující obsah:

Ve jmeno Otce i Syna i Ducha svatého, Boha v Trojici jediného Amen.

Znajíc těchto knížetství, krajův i panství stavóm a obyvatelóm, domácím, hostem a přespolním, jenž tu spravedlnosti docházejí, potřebné býti, aby starodávní dobré obyčeje, zvyklosti a práva i spravedlivosti, jenž od dávních časův za knížat, pánův dědičných, dokud ještě svobodni a žádnému v poddanost podmaněni nebyli, panství svých svobodně užívali, před tím než se kníže Kazimír, kníže Opolské, sám za se i za syny své Boleslava i Vladislava i za potomky jich, JMstem kralóm a koróně česky dobrovolně, beze všeho přinucení skrz přátelské smlúvy poddali, i potom až posavad při knížetství a připojených níže jmenovaných krajův a panství, jsouc toho všeho, což se v tomto Zřízení obsáhlo, v neproměnném a všedním zvyku i užívání, na papír uvedeno a pořádně sepsáno . . . atd.

Následuje zpráva, kterak sněm v Opoli l. P. 1561 sepsání tomu u přítomnosti pana Jana z Opperštorfu svob. pána na Dubu a Frydšteině, král. raddy a haytmana vrchního knížetství Opolského a Ratiborského volil a zplnomocnil jednoho člena z stavu panského, tří z stavu prelátského, sedm z stavu rytířského, jednoho z knížetství Opolského, dva z knížetství Ratiborského, dva z Hlohovského, jednoho z Střeleckého i Slavětického, dvou z Kozelského, jednoho z Tošeckého, jednoho z Olešského a Lublinského a jednoho z Nemodlinského.

Rozdíl I. jedná o tom, že knížetství Opolské a Ratiborské i jiní krajové příslušející nemají prodáni, zastaveni ani rozděleni býti. Rozdíl II.: Kdo čím prvé obdařen, při tom se zůstavuje. Rozdíl III. A jakážkoli potvrzení obyvatelé dědičná, každý statkův svých, kterýchž kdo v spravedlivém držení jest, těch mohú a mají užívati se všelijakými užitky a požitky.

Následují pak tyto kapitoly rozdělené též na rozdíly:

O holdu kde má činěn býti. — O válkách a nepokoji. — O osazování zámkův a měst. — O korouhvi a znamení vojenském. — O pečeti královské. — O pečeti zemské. — O chování pečeti. — O vrchního hajtmana auřadu. — O sněmu obecním. — O kancelláři. — O věních. — O dcerách osiřelých. — O nápadu. — O testamentu a poručenství. — O sirotcích. — Díly statkuov. — Spolky. — Prodej dědictví. — Desátky a podatky duchovních. — Zboží špitalská. — O duchovních osobách obojího pohlaví. — O saudu vrchním. — O saudcích, kterak v saudu sedati mají. — Saudcí takto voleni býti mají. — Zahájení saudu zemského. — O písaři zemském. — O mordech. — O nářku cti. — O svědomí. — Strany hranic a topení vody. — Přísaha hraničná. — O obstávce. — O duchovních osobách. — O svadách a bití v městech. — O městech neb osobách stavu městského, kteří statky pozemské mají. — O dluhoch a rukojemství. — Strany nálezův. — O pýchu a zlomyslnosti. — O pastvách a škod činění. — O odpovědnících. — O zahalečích a běhúních. — O službě váleční. — O zločincích. — O poddaných, sirotcích a služební čeledi. — O vodách a tocích. — O cestách a silnicích. — O meytu aneb cle a prodaji ryb. — O žalobě poddaných na pány své. — O sirotcích. — O čeledi služební. — O mlynářích. — O židech. — Závirka.

V Závirce této praveno takto: „ A toto Zřízení Zemské jest z vuoli JCMsti a všech obyvatelí stavu panského, prelátského a rytířského v knížetství Opolským a Ratiborským přijato, podle kterého se jeden každý zachovati a jim se spraviti povinen býti má.“ — „A což koli v tomto Zřízení Zemskym a případných přech v jednym neb více artikulích ne světle vyjádřeno, nedostaveno, aneb čemu právě rozumíno býti nemohlo, to se každého času při uvážení a vyjádření pana hajtmana vrchního a saudu zemského zůstavuje; což tak za slušné uznáno, uváženo a nálezem vysloveno bude, to stále a neporušitedlně zdržáno a zachováno býti má.“

O jazyku na soudech vyslovují se Rozdílové XX, XXI a XXV (o písaři zemském) takto: „A před saudem česky aneb tomu jazyku rozumitelnú řečí, a ne jináč, ode všech, cizích i domácích, mluveno a pře vedeny býti mají. I nálezové českým jazykem činění, vypovídání a psání pod pečetí zemskú vycházeti, stranám vydáváni a do knih zapisováni býti mají. Pakli by kdo jaké spravedlivosti, listy, grundfešty anebo svědomí prokázati chtěl před saudem zemským, jiným a ne českým jazykem, buďto latině neb německy, předložiti potřeboval, ten to sobě na česko hodnověrným osobám přeložiti a čas(t)ně před stáním k soudu pilně vypsati dáti má a českým jazykem při těch jiných jazykoch spravedlivosti své předložiti má, tak dobře cizozemec jako obyvatel, aby se tady jiným stranám nemeškalo.“

Zvláštní jest forma, ve kteréž Zřízení toto schváleno; celé Zřízení zavřeno totiž v královském patentu schvalovacím a vyhlašovacím:

„My Ferdinand (tit.) Oznamujem tímto listem všem, jakož jsau stav panský, prelátský a rytířský z knížetství našich dědičných, Opolského, Ratiborského a Horního Hlohova a z jiných krajův k týmž knížetstvím příslušejících, verní naši milí, Zřízení a Práva svá zemská, při přítomnosti urozeného Jana z Opperštorfu na Dubu, vrchního haytmana našeho týchž knížetství, věrného milého, v knihy uvedli a sepsali a nám poddaně odeslali, přitom nás se vší ponížeností proše abychom jim dotčené Práva a Zřízení Zemská jakžto král český a nejvyšší kníže slezské milostivě potvrditi ráčili — kteréžto Práva a Zřízení takto zní (Text počínající slovy: Ve jmeno Otce atd.). K jejichžto snažnej a poddany prosbě nakloněni jsouce a znaje týchž stavův a knížetství i krajův k nim příslušejících chvalitebné, dobré a užitečné býti atd. Dán na hradě naším Pražském, v auterý den sv. Michala archanděla Božího, l. P. 1562 a království našich římského 32. a jiných 36. Ferdinand.“

Zřízení Opolské ponejprv vytištěno jest v Holomuauci u Jana Günthera, nákladem pana Mikuláše Lesoty z Steblova leta 1563. (Exemplář jeden nachází se v univ. bibl. Pražské LIV, E. 63). Podruhé vytištěno v Nise u Ignatiusa Schubartha l. 1571. (Exemplář v bibl. českého Musea. 32. D. 9.)

Druhé toto vydání má na titulním listě štít slezský: Orlici černou na pravo hledící v bílém poli, s vévodským kloboukem nade štítem.

Nakladatel byl jeden ze členů stavu rytířského, jenž jsou byli povoláni aby Zřízení sepsali. Slove tu „Mikuláš Lesotha z Steblova na Blažejovicích JMsti císařské radda a kancléř v knížetství Opolskym a Ratiborskym“.

255. Formy a notule listův.

Po vydání „Forem a notulí“ Sixtovu z r. 1547 (viz č. 241) následovaly tyto knižky téhož obsahu:

Formy a Notule liſtuow wſſeligakých, gichž ſtawowé w tomto kralowſtwj czeſkém wuobec požjwagj. Přitom take geſt wytiſſtěn Titulář Stawuow, duchownjho i ſwětſkého. Wnowě, pořádně ſprawené. W Starém Městě Prazſkem 1556. J. Melantrich Rožbialowſký. V 8°.

Formy a Notule liſtuow wſſeligakých, gichž gedenka dý w potřebách ſwých rozličných potřebowati můž. Přitom také geſt i Titulář. W Městě Prazſkem 1572 (Jiřík Černý).

Připiſowe a formy liſtůw rozličných podle Notule kancellarí markrabſtwj morawſkého. (V Olomouci 1558 vydáno Janem Tišňovským).

Titulář obſahugjcj w ſobě w gazyku czeſkém předně Formy liſtu wſſeligakých w potřebách lidſkých, Titule ſtawuow, duchownjho i ſwětſkého, Zprávu o ſaudech zemſkých kralowſtwj czeſkého a wytah wſſeligakých pokut z Zrzjzenj Zemſkého r. 1564 wydaného, Aurokowé r. 1543 nowj narzjzenj. V Praze 1589 v 8°.

Přjpis liſtů neb Notule margrabſtwj morawſkého. (V Litomyšli 1585).

Jana Retla Brněnského Formule české z r. 1575—91, dílo rukopisné v univ. bibl. Pražské.

256. Zemské zřízení české z r. 1564 (viz č. 231 a 246).

Práwa a Zřijzenj zemſká kralowſtwij Czeſkeho letha 1564.

Na titule lev český korunovaný, obraz velmi ozdobný, s letopočtem MDLXIIII. Věnováno Najjasnějšímu a Najnepřemoženějšímu knížeti a pánu, panu Maximilianvvi císaři římskému, uherskému, českému králi, arcikníže ti rakouskému, margkrabí moravskému, lucemburskému a slezskému knížeti a lužickému margkrabí.

V přípisu praví se, když jsou se někteří artikulové v předešlých „Právích a Zřízeních Zemských“ potýkati a v něčem poněkud sobě na odporu býti zdáli, že král Ferdinand I. o to na sněmích od stavův starán ráčil se jest k tomu nakloniti a svému synovi Ferdinandovi o tom poručiti, aby na místě královském s jistým počtem od stavův s plnou mocí k tomu voleným, na táž Práva a Zřízení zemská ráčil zasednouti a je v jistý řád a spůsob uvésti. Což se jest s velikou pilností a bedlivostí tak stalo a vykonalo.

Vložena do tohoto vydání „Smlouva krále JMsti s stavy o kovy učiněná“ a „Smlauva Svatovácslavská“ (viz č. 235 a 221).

Wolf z Vřesovic, nejv. písař království českého, s nemalým (jak praví) nákladem Zřízení toto k vytištění dal. Věnování dáno v sobotu po Nanebevzetí Panny Marie l. 1564.

Text má listů I—CCXLVII, registrum sebrané skrze Sixta z Ottersdorfu má listů 28, vše ve fol. Na závěrku vytištěn erb tiskaře Jiřího Melantricha z Aventinu a impressum: Wytiſſtěno w Starém Městie Prazſkem, u Girijka Melantrycha z Awentynu, w Stredu po Stietij Swatého Jana, ginak XXX. dne Mieſyce Srpna, Letha Pánie MDLXIIII.

Druhé vydání z r. 1594 u D. A. z Veleslavína. Na dedikaci podepsán Wolf z Vřesovic a připojen erb jeho i obraz soudu zemského. Před titulním listem erb Michala Španovského z Lísova, nejv. písaře. Listů 297 ve folio.

Wolf z Vřesovic byl syn Václava, i narodil se as roku 1510. Záhy vstoupil do služeb veřejných, což svědčí, že měl značné vzdělání věcné. R. 1542 stal se hejtmanem hradu Pražského, roku 1543 také podkomořím královské. Ve hnutí stavovském r. 1546—47 setrval při králi, ano o věc jeho co nejhorlivěji se zastával. Na podzim r. 1547 povýšen na písaře zemského, ve kterém úřadě zůstal až do smrti své r. 1569. Když r. 1557 sestavena byla kommissí k napravování Zřízení Zemského, také Wolf byl členem jejím i jest dokonáno dílo toto řízením jeho r. 1563, načež vydáno r. 1564 nákladem Wolfovým. Jsa dobrý hospodář, přikoupil ke zděděné po otci Doubravské Hoře nad Teplicemi roku 1534 Teplice samy, 1544 Onomyšl, 1545 Kostice, 1550 Kyšperk, Soběchleby, Bohosudov a Krupku, 1567 Oltařík a Jeneč. Druhá manželka přinesla mu Malhostice. Zemřel 21. března 1569 i pochován v kostele Teplickém.

257. Mikuláš Mitas z Vorličné (Austinus).

Mikuláš plným jmenem slove Nicolaus Mitas a Worliczna; tak ho apostrofuje V. Michalovsky r. 1570. Název Austinus ukazuje na Ústí buď nad Labem nebo na Ústí nad Orlicí; podle přídomku „z Vorličné" mohlo by se hádati na toto druhé, ač to spíše ukazuje na erbovní strýcovství s Hradeckými Balbíny. Bakalářem jmenuje se hned r. 1536. R. 1549 byl král. rychtářem v Litoměřicích, dvě leta po katastrofě Mühlberské. R. 1554 poslán spolu s primatorem Janem Kotvou do Prahy ke srovnání práv městských. R. 1570 sám byl primatorem v Litoměřicích. Dle Tieftrunka byl primasem po mnoho let, a tak jak konšelským tak kmetským. Zemřel r. 1574 i pochován slavně dne 11. října ve farském kostele Všech Svatých. Slavili jej co muže učeného, važného a řád milujícího. Jsa ve právích saských, kterýmiž se řídila kmetská stolice Litoměřická, dobře zběhlý, sepsal prý process při stolici té zachovávaný. Tieftrunk domnívá se, že tím míněn „Extrakt" (viz č. 259).

Že by byl původem přípisků k návrhu práv městských od Pražan podanému, nelze dopustiti; neboť notáty pocházejí z r. 1575 a Mitas v měs. říjnu 1574 odešel ze světa.

258. Mistr Pavel Kristian z Koldína.

Pavel byl prvorozený syn Klatovského měšťana Kristiana. Mladší bratr jeho slul Jan, sestry Dorota, Marta a Kateřina. Kromě těchto nejbližších příbuzných známe ještě Matyáše Kristiana, jenž snad byl strýc Pavlův, a matčinu sestru Kateřinu, žijící v Sušici.

Pavel narodil se v Klatovech r. 1530. Přípravného vzdělání nabyl na školách svého rodiště. Co jinoch 18letý vypraven jest na učení Pražské. Za dvouletého pobytu na fakultě filosofické podle tehdejších pravidel

slyšel syntaxi, logiku, rhetoriku a fysiku. Vyhověv takto předpisům, připuštěn jest v létě r. 1550, dne 14. července, ke zkoušce bakalářské, ku které se přihlásilo 23 kandidatů. Examinatoři byli děkan M. Dvorský a professoři M. Bydžovský, Havel Gelastus a Jan Artophidius. Výsledek zkoušky bakalářské byl, že Pavel vřaděn do třídy první spolu se sedmi jinými kollegami. Dne 16. července odbývala se veřejná determinací, při čemž kandidáti zastávali nebo determinovali každý svou thési. Pavlova thesis neboli sophisma bylo, aby vyložil, volno-li urážku odrážeti o své újmě (An illatam injuriam quisque impune possit privatim repellere?)

Maje hodnost bakaláře jal se podle tehdejšího obyčeje na školách městských učitelovati, při čemž se však bez odkladu hotovil ke zkoušce misterské. Přihlásil se k ní v terminu březnovém roku 1552. Kommisse zkoušecí skládala se z Mr. Šebestiana Přeštického rektora a z Mr. Matěje Bydžovského, Matěje Dvorského a Jakuba Kodicilla. Zkouška odbyta s výsledkem nejchvalnějším; dne 4. máje udělena Pavlovi licentia k veřejnému čtení. Dne 9. máje „Paulus Christianus Glattovinus" obdržel titul misterský, „praeclarum titulum magisterii". Předtím veřejně vykládal thesi o zásluze těch, jenž samochtě život obětují za spásu vlasti (Utrum illi qui pro salute patriae morti se sponte tradunt, peccent et sint habendi pro fortibus nec ne?) Současně s ním stali se mistry svobodných umění kněz Jan Hořický, Tomáš Mitis Nimburský později z Limuz, Jan Aquarius Soběslavský později z Makova, Jiří Polenta Kutnohorský později ze Sudětu, Tomáš Husinecký z Vodňan, Jan Falco neboli Sokol Písecký, Tadyáš Hájek-Nemicus později z Hájku, Matouš Philomates Dačický, Matěj Civilius Kolínský později z Bílejova, vesměs mužové, kteří jednak co lékaři, bohoslovci, právníci a básníci, jednak co professoři svou dobou prosluli.

I po dosažení hodnosti mistrské Pavel pokračoval v učitelství. Zejmena rektorem byl na přední tehda škole Pražské u sv. Jindřicha na Novém Městě a proslavil se co učitel jazykův klassických. Petr Kodicill z Tulechova ve svém spise „Ordo studiorum in scholis Bohemiae et Moraviae" (1586) jej velebí pro výbornou methodu, kterou zachovával u vyučování mluvnickém.

Zároveň pěstoval latinské básnictví, členem jsa družstva, jenž se pod názvem „Sodalitas literaria" bylo utvořilo při učení Pražském. Náleželi k němu Mitis, Kuthen, Srnovec, Kollin, Banno, Lucinius, Bart. Kulíšek Klatovský a j. První báseň Pavlova tiskem vydána 1552. Vysoké ceny poetické ostatně v plodech Pavlových není, ani předměty jeho, jež hlavně bral z písma sv., nejsou takové, aby nyní vábily čtenáře. Formou vládl ovšem obratně, ale druhdy i v té příčině neuvaroval se hříček, jimiž oplývají skladby vrstevníkův jeho. Pro naši dobu největší ještě půvab mají jeho epitafie a tumuli, t. j. elegické básně na zemřelé soudruhy, jakož jmenovitě na Mr. Š. Přeštického († 1555), Mr. J. Zahrádku († 1557), kněze Mr. J. Hořického († 1558), kněze Pavla Bydžovského († 1559), administratora konsistoře podobojí Mr. J. Koldínského († 1563), humanistu dra. Řehoře Orina z Chocemic († 1563), Mr. Matouše Philomata Dačického († 1565). Poslední známá báseň Pavlova složena r. 1580 ke svatbě mistra Jakuba Srnovce z Varvažova.

Majestátem císaře Ferdinanda I. 8. dubna 1557 nadán jest erbem a přídomkem „z Koldína". Současně asi s udělením erbu a přídomku ze školy Svatojindřišské přešel na universitu i přijat jest mezi kollegiaty kolleje Karlovy. Poprvé jej v pamětech akademických nalézáme za děkana Mr. Jiříka Polenty Kutnohorského ze Sudetu l. 1558 mezi examinatory bakalářův, vedle M. Bydžovského, M. Dvorského a Tomáše Husineckého. Tehda byl determinatorem studentům ve čtvrtou třídu vřaděným. Týž úkol na sobě měl léta 1560 u třídy třetí.

Dne 9. října 1561 zvolen k hodnosti děkanské. Co děkan dne 24. t. m. učinil obyčejnou prohlášku, ve kteréž promluviv o veliké vážnosti učeného vzdělání, oznamuje začetí přednášek vůbec a svého čtení o introdukci Porphyriově zvláště. Dne 13. února 1562 podle statut všecky bakaláře a rektory škol svolal ke dni zejtřejšímu do kolleje Karlovy, aby slyšeli čtení statut a jiná připomenutí, kterých se jim při této příležitosti dostávalo o kázni školní, o pilnosti, o disputacích veřejných, jakož i o jiných povinnostech, kteréž na jednotlivé z nich náležejí.

Dne 10. dubna ohlásil zkoušky bakalářské ke dni 23. června. V proslovu tomto za předmět rozjímání obral sobě větu, že „praví filosofové Bohu i lidem jsou přátelé a společenstvu lidskému dobrodinci". Udělování titulu bakalářského položil ke dni 30. srpna. Před tím však verši sapphyckými ustanovil odbývání beanie čili „skládání selských mravův na kozlu" (depositio morum agrestium in hirco). Tehda se při tom v kolleji Rečkově provozovala komedie o Suzaně.

Sotva že srpen 1562 minul, začalo se v Praze a jinde po Čechách rozmáhati „morové povětří", takovou měrou, že se arcikníže Ferdinand, maje tehda na sobě správu království českého, pohnuta viděl k nařízení, aby všecky školy, lázně a jiná veřejná shromáždiště byla zavřena. Mor ten trval až do vánoc. Dekanátu Koldinova se toto zavření škol doteklo v samém jen závěrku; ostatek připadl na nástupce jeho Mr. M. Philomata Dačického, jemuž Koldín přidružen co consiliarius čili dispensator lectionum. Ale působnost jeho na universitě brzo vzala konec. Přijal písařství na Novém Městě Pražském, ku kterémuž úřadu dne 17. února 1563 učinil přísahu.

Skutek tento patrně souvisel s úmyslem jeho proměniti stav mládenecký, jejž jakožto kollegiat a professor povinen byl zachovávati, dokudkoli na universitě zůstati mínil. Vyvolená jeho byla panna Magdalena Žipanská (Ssipanissa), nějaká snad pokrevná král. rychtáře na Starém Městě a později primatora, Pavla Žipanského z Dražic († 1571). Svatba slavena dne 21. června 1563. Básničtí soudruhové Koldínovi, Polenta, Mitis, Lucinius, P. Kodicill, V. Cyrill, P. Lupáč, Žabonius, M. Rakovský, turčanský to Slovák, Felix Pražský, Srnovec, Korvin a Kollin, sňatek ten oslavili poematy latinskými. Brzo po svatbě dožádal se Koldín práva městského na Starém Městě, prokázav se k tomu listem zachovacím z města Klatov, jež mu rada tamní již 21. července 1552 byla vydala. Rukojmí při žádosti této zaň byli Sixt z Ottersdorfu a Jiřík Melantrich z Aventinu. Rada staroměstská přání jeho dne 16. července 1563 vyhověla. Patrně, že se mu jednalo o to,

aby se v majetek, jejž mu manželka věnem přinesla, mohl dáti uvésti co společný majetník. Dne 12. července t. r. byl s ní učinil společné vzdání statku. S ní zespolka 1565 koupil dům řečený Dominákovský na rynku Staroměstském od poručníků sirotkův Jana staršího Dominácka z Písnice za 450 kop gr. V domě tomto vzal stálý svůj příbytek a v něm zůstával do své smrti. L. 1565 též s manželkou koupil druhý dům, řečený Chocholovský, po Linhartovi Šipaři. L. 1567 od Jiříka Melantricha přejal dům na Starém Městě, tuším „mezi postřihači", směnou za vinice u nové Obory. Počátkem 1568 rozepři měl o 13 kop gr. s Mr. Ondřejem Philomenem z Dalmanhorstu, vůbec Klatovský řečeným. L. 1569 vešel v držení domu Loupovského či Roupovského naproti kolleji Karlově na rohu pod loubím, jenž mu od Jana Vartovského, syna prvního překladatele Starého Zákona z hebrejštiny na jazyk český, postoupen byl za vinici v Košířích.

Na písařství Novoměstském nevytrval než asi dvě léta. Dne 8. ledna 1565 vzal z něho odpuštění i uvázal se v kancléřství při radě Starého Města. A tím se vlastně počíná veliká jeho působnost u veřejném životě. Zároveň tuším tou dobou přejal na se správu sirotčích peněz a úřednictví zádušní v osadě sv. Mikuláše.

Po svátcích svatodušních 1565, jež tehda byly 10. června, spolu s primatorem Isaiášem, jinak Zachariášem od Rajských jablek, vyslán byl do Vídně k nově tehda nastoupilému panovníkovi Maximiliánu II. Den sv. Petra a Pavla domů se navrátili a téhož dne radě městské podali relací o svém pořízení. Vypravovali zejména, kterak jim v snahách jejich nápomocen byl král. český sekretář Mikuláš Walter z Waltersperka, kterýž co milovník nauk klassických a podpůrce svobody náboženské za svého věku nemálo byl slaven. Při audienci u Maximiliána II. Koldín vedl slovo. Napřed císaři přál štěstí a zdraví, potom jal se vykládati příčiny poselství svého. Zejmena tehda Staroměstským šlo o „plat z prodeje," pak jakés stížnosti měli do Plzenských, jelikož prý dobytka mnoho ven ze země prodávají. Vyřízení, jehož se jim dostalo, dosti bylo příznivé a rada Staroměstská neopominula vyslaným vysloviti své díky.

V rodině Koldín nebyl šťasten. Paní Magdalena zemřela mu (asi 1575), dětí žádných nezanechavší. Oženil se brzo podruhé, pojav za manželku Martu, dceru Březnického souseda Kulíška a choti jeho Markety. Sňatek tento požehnanější byl prvního; povila mu zajisté paní Marta syna Pavla a tři dcerušky, Annu, Kateřinu a Lidmilu.

Po korunování Rudolfa II. (22. září 1575) obec Staroměstská i Novoměstská do Vídně vypravily společnou deputací, aby vymohli potvrzení privilegií a navrácení práva k odúmrtem. Členové poselství toho byli Václav z Mutěnína, primator Novoměstský, Jiřík Jehlář, Cyprian Lopatský a Koldin. Z Prahy odjeli v polou prosince. Přednesše své věci u císaře, učinili poklonu i arciknížatům Maximilianovi a Matyášovi, jakož i nejvyššímu kancléři českému Vratislavovi z Pernštejna. Po návratu 30. prosince shromážděným v jedno radám obou měst Pražských učinili relací a přijali jich poděkování. Koldína samého z této cesty zvláštní básní latinskou přivítal Mr. Mikuláš

Alethinus, písař Kolínský, želeje zároveň smrti obapolného přítele Šimona Proxena ze Sudetu, kterýž krátce před odjezdem deputace s životem se byl rozloučil.

L. 1582 v Praze opět nastala rána morová, která i Koldína bolestně stihla. Zemřelať mu nejen choť, ale i starší tři dítky, tak že mu zůstala jediná nejmladší dceruška Lidmila, jsouc ještě nemluvně. Památka zesnulých od několika mladších básníkův oslavena latinskými žalozpěvy. I sám Koldín sklíčen žalostí nad těmito ztrátami, rozstonal se i připravoval se na poslední hodinku. Jako muž opatrný dne 6. prosince 1582 učinil poslední pořízení své, kterým pozůstalost svou třemi díly odkázal dceři Lidmile, čtvrtý pak díl bratrovi Janovi i sestrám Martě a Dorotě společně s Mr. Markem Bydžovským z Florentina. Téhož roku ku kapli Božího Těla věnoval 2 kopy gr. ročního důchodu. Nicméně nebezpečenství aspoň Koldínovu hlavu minulo. Zotaviv se ze sklíčenosti své, 1585 potřetí se oženil, za manželku pojav Annu z Pereftu, sestru Zigmunda z Pereftu, senatora Pražského, vdovu po Jakubovi Kocourovi z Votína.

Mezi tím statku mu pořád přibývalo. L. 1577 pro dluhy od žida Heřmana Hoška jemu povinné vzveden byl na dům někdy Zigmunda Velvarského, l. 1584 na dům Samuele Levína Mělnického, v osadě sv. Ondřeje, též pro dluhy. Druhý tento dům koupil a tržní sumu l. 1587 zplatil. Dne 29. října 1585, brzy po sňatku třetím, od Krištofa Pehma za 400 kop gr. č. koupil dům Pražákovský v osadě u sv. Haštala. Mimo to 1582 držel dům se zahradou u krchova při kostele sv. Štěpána na Novém Městě. Asi 1580 vešel v držení vsi Martinic na Březnicku, kteráž předtím náležela Ferdinandovi Lokšanovi z Lokšan. Koupě nebo postup tento měl do sebe něco zvláštního, jelikož se o tom ani v dvorských ani zemských deskách nenalézá vkladu. L. 1587 zemřel Jan Šipař, jenž za manželku měl sestru druhé choti Koldínovy; nárožní dům jeho „v Kuchyních“ či v „Kuchynkách“ řečený, u sv. Linharta, připadl na Koldína po předumřelých dcerách jeho. Po některých odporích se strany příbuzných Šipařovských stal se plným vlastníkem domu toho, načež jej pod výminkami, z kterých po smrti jeho vzešly mnohé neshody, postoupil Janu Vartovskému. Podle popisu pozůstalosti 1589 v čas úmrtí svého byl v držení šesti domů, jmenovitě Dominákovského, Pražákovského, Loupovského, jednoho u sv. Štěpána, mezi postřihači, u sv. Valentina na břehu, pak krámu vedle dveří tunných kotcův. Mimo to měl tehda pozemky u Michle a na hoře Kantůrkách u Zlíchova.

Ze zpráv, jež jsme posud sestavili o majetku Koldínově, viděti jest, že náležel k samým nejbohatším sousedům Pražským. Ještě plnější obraz zámožnosti jeho podává popis a odhad jeho pozůstalosti.

V takových okolnostech jest poněkud s podivením, že Koldín tak dlouho na sobě držel úřad kancléřský, s kterým mimo práce a starosti sloučena byla jistá míra závislosti. Konečně jej přece složil. Stalo se to v létě r. 1584. Když se rada Staroměstská dne 4. července t. r. obnovovala, tu Koldín poprvé co senator do ní byl přijat.

V hodnosti této několikrát naň obyčejným oběhem připadl úřad purkmistrovský, kterýž po čtyrech a čtyrech nedělích s jednoho člena rady převáděn býval na druhého. Poprvé přijal jej 3. září 1584, podruhé 2. září 1585, potřetí 1. září 1586, počtvrté 30. srpna 1587, popáté 29. srpna 1588. Hned potom zasedal co zástupce Prahy na sněmě, jenž od 7. ledna trval do 13. února 1585 i vložen naň úkol berníka ze stavu městského, kterýž zastával až do úmrtí svého.

Na podzim 1586 opět nastalo přímoří v Praze, kterým asi 1587 Koldínovi odjata třetí manželka, bezdětná Anna. Od té doby hospodářství mu vedly příbuzné její, Kateřina Kocourová z Votína a Dorota z Pereftu. Koldín sám upadl v neduživost, kteráž ho již neopustila až do smrti. Zemřel 11. ledna 1589, maje let 59, v domě svém Dominákovském. Nazejtří slavně pohřben v kryptě před oltářem v kostele sv. Mikuláše na Starém Městě Pražském. Mr. Petr Kodicill z Tulechova, Mr. Martin Galli Černovický a jiní na památku jeho vydali básně latinské.

Po smrti Koldínově nastaly nesnáze a zmatky příčinou pozůstalosti jeho. Rada Staroměstská pozůstalosti a sirotkovi Lidmile za poručníky nařídila měšťany Staroměstské Jana Piláta a Jana Kuklu z Traurenperka i dne 17. ledna 1589 kázala učiniti popis a dne 14. srpna odhad čili pošacování veškerého majetku Koldínovského. Opatření toto stalo se jistě z příčin důležitých, z oprávněné péče o budoucnost sirotka i ze šetrnosti k spoluměštěnínovi tak váženému.

Lidmila podospěvši provdala se za jistého Lipenského a co Lidmila Lipenská z Koldína dne 15. června 1598 Martinice se vším příslušenstvím prodala Ferdinandovi Lokšanovi z Lokšan a na Březnici za 1200 gr. č. Podruhé vdala se za Kašpara Blovského z Palatina; za druhého toho manželství l. 1601 učinila narovnání o požadavky Mr. Marka Bydžovského a tety své Kateřiny Kristianky z Koldína.

Koldín byl muž vzezřením statečný, zvláště pak věhlasem a zkušeností vynikající. Souvěcí obecně slaví jeho výmluvnost, kterou s úspěchem osvědčoval nejen v radní síni, ale nejednou i naproti pobouřenému lidu. Ačkoli bohatnul neustále, nikterak nebyl zisku hledatelem, ale vždy správným hospodářem. Co do náboženství náležel, rovněž jako Sixt z Ottersdorfu, k starokališníkům toho směru, kterýž Pavlem Bydžovským a Janem z Waldšteina hlavně byl zastoupen. O vážnosti, jaké požíval, svědčí přátelské svazky jeho se všemi muži, kteří za jeho doby prosluli důmyslem a vlastenectvím.

(Dle životopisu sepsaného Jos. Jirečkem.)

259. Práva městská z r. 1579.

Práwa Městská králowstwij czieſkeho.

Pod titulem český lev na štítě pod korunou císařskou a dole letopočet Anno Domini MDLXXIX. Na rubu titulního listu věnování Rudolfovi I. císaři a králi. Pod tím erb císařský s věnovacími latinskými veršemi, Koldínem kancléřem Pražským složenými.

Na listu 2—4. přípis rady Staroměstské k císaři ode dne 21. září 1579. Na líci listu 5. přípis ke čtenáři ze dne 22. září 1579. Načež rejstřík latinský a český. Na líci listu 8 erb Staropražský, na rubu vyobrazení rady městské v plném zasedání.

Následuje text Práv na listech abecedou značených (A do Oo = 226, Pp do Zz = rejstřík).

Na líci posledního listu erb tiskaře Melantricha, pod ním pak impressum: Wytiſſtěno w Starém Měſtě Pražſkém u Gikijho Melantrycha z Awentýnu a M. Danyele Adama z Weleſlawjina Léta Páně MDLXXIX.

Obsah: O spravedlnosti a právu (A. I—A. III), Práva konšelská (A. IV—A. XL), O výsadním a pořádném právu (A. XLI—A. XLIII), O původu a obeslaném (A. XLIV—B. VIII), O žalobách a odpovídání na žaloby (B. IX—B. XIII), O zdvižení pří a žalob (B. XIV—B. XXII), O svátcích (B. XXIII), O prokuratořích a řečnících (B. XXIV—B. XXV), O průvodích (B. XXXVI—B. XXXIX), O svědcích a svědomích (B. XL—B. LXXXV), O ortelích, nálezích, veypovědech a rozsudcích (B. LXXXVI—C. III), O odvolání (C. IV—C. XIII), O škodách nákladních (C. XIV—C. XX), O dopomožení práva (C. XXI—XXV), O smluvách (C. XXVI—C. XXXII), O manželstvu (C. XXXIII—D. IV), O poručenství (D. V—D. XXXVIII), O lidech mladých (D. XXXIX—D. XLI), O kšaftích (D. XLII—E. XLI), O odpořích kšaftův (E. XLII—E. LI), O odkazech (E. LII—F. III), O svěření (F. IV), O nápadích bez kšaftu (F. V—F. XVI), O dědictví a vydržení let (F. XVII—F. LIII), O podílech (F. LIV—F. LIX), O zvodích a dlužnících (G. I—G. XXIII), O přípovědech na statky (G. XXIV—G. XXXIV), O prodajích (G. XXXV—H. XXI), O základích (H. XXIII—H. XXVIII), O půjčkách (H. XXIX—H. XXXVII), O schování neb svěření (H. XXXVIII—I. III), O rukojemství (I. IV—I. XXV), O slibích (I. XXVI—XXX), O přísahách a závazcích (I. XXXI—I. XXXIX), O závazku pod ctí a věrou (I. XL—I. XLII), O glejtích (I. XLIII—I. XLV), O společnosti (I. XLVI—I. XLVIII), O rozkazu (I. XLIX—I. LIV), O pronájmu a nájmu (K. I—K. XII), O stavění (K. XIII—K. XXXIX), O služebnostech (K. XL—L. II), O vodě nápadní (L. III—L. VI), O platu purkrechtním (L. VII—L. X), O placení cla (L. XI—L. XVI), O stavuňcích (L. XVII—L. XXXII), O pokutách (M. I—T. XIII).

Co se týče pramenů, ze kterých Koldín čerpal, praví on sám v Předmluvě, že Zákoník jeho nic v sobě neobsahuje nového a neslýchaného, než „což v starých právích Starého Města řečí latinskou na pergaméně psaných, v radě složených a do dnešního dne tam zůstávajících, též v jiných chvalitebných pořádcích a zvyklostech starodávních obsaženo jest bylo". A na jiném místě (A. III. 3.): „Tato práva ex municipali seu statutario quondam jure Pragensi t. j. z práv Starého Města Pražského psaných i z jiných zvyklostí starodávních sebraná a tuto formu uvedená slovou Práva v království českém městská."

Předním pramenem byl tedy onen Liber sententiarum, jenž po dnešní den nalezá se v archivu Staroměstském a není než zkrácený text Nálezů Brněnských ze XIV. století. Tento Liber, jinak také Cursus civilium senten-

tiarum nebo Manipulus juris civilis zvaný, dle výkladů v č. 90 a 91 podaného kromě vlastních nálezů Brněnských konšelů obsahuje značnou částkou výňatky z práv církevních, resp. starořímských, tak že jest dílem nejen pilného sběratele, ale i učeného právníka. (Onen Liber Staropražský, jehož opis jeden nalezal se hned v XV. století a nalezá se podnes v archivu Kutnohorském, jsa tuto značně rozšířen nálezy Jihlavskými, zpracován jest mistrem Brikcím. Avšak Koldín dokonce neužil práce Brikciho a šel samostatně svou vlastní cestou.)

Kromě toho užil Koldín také rozličných statutů Staropražských, jež nalezl v Liber vetustissimus privilegiorum et statutorum (viz č. 158). Emler uvádí za důkaz, že ustanovení v Koldínově Zákoníku E. 1 obsažené nenalézá se jinde nežli v kodexu právě jmenovaném. Odtud vzata jsou také „Práva konšelská" (A. IV—A. XLI), kterých sice také již Brikcí do svých Práv městských pojal, nicméně Koldín zpracoval je zcela samostatně. Hlavně pocházejí tato Práva konšelská ze XIV. stol. (viz č. 88).

Ze ZZemského z r. 1564 vzati jsou tito kusové:

A. 8. = B. 28.
A. 15 = též.
A. 44 = X. 23.
A. 48 = P. 3, P. 33 a X. 26.
A. 49 = D. 34, B. 44.
A. 50 = D. 34, 35. C. 44.
A. 52 = P. 33, 34.
A. 58 = C. 48.
B. 6 = C. 3.
B. 25 a 27 = U. 2, U. 3.
B. 33 = U. 4.
B. 42 = P. 7, 8.
B. 43 = P. 15.
B. 47 = P. 9.
B. 48 = P. 3, 33, X. 26.
B. 52 = P. 33, 34.
F. 54 = K. 6.
F. 59 = K. 2.
N. 3 = K. 30, 41.
N. 18 = L. 36.
N. 21 = L. 37.
N. 22 = L. 38.
N. 41 = K. 34.
N. 43 = K. 36.
O. 6 = O 32.
O. 8 = B. 12.
O. 30 = K. 33.
P. 5 = L. 17, 33.
P. 6 = L. 17, 33.
P. 15 = L. 24.
Q. 1 = L. 41.
Q. 2 = L. 45.
Q. 13 = K. 19.
Q. 14, 15, 17, 19 = K. 19.
Q. 24 = K. 20.
R. 1 = K. 20.
R. 2 = K. 19.
R. 10 = L. 15.
R. 11 a 12 = L. 15.
R. 25 = L. 45.
S. 25, 26 = K. 60.
T. 5 = K. 60.
U. 2, 3 = B. 25, 27.
U. 4 = B. 33.

K tomu přistupuje dvé snešení sněmovních z r. 1575 a 157 (B. 13 a G. 20), pak C. 35 a C. 38, kdežto kusy K. 37 a N. 39 povolávají se na starší nálezy z doby Karla IV.

Na rozsudcích a poučeních, jež vydali konšelé Staroměstští, spočívají kusy A. 57, B. 18, E. 1, E. 8, C. 21 a 3, C. 61. G. 19 a 20, kdežto případy uvedené vztahují se ku Praze.

Z horničího práva vzaty jsou kusové B. 41, 61, 67, 71, 86, souhlasní s Jus regale kap. IV., 2, 12, 18 a 21.

Na práva císařská povolává se Zákoník výslovně ve čl. Q. 3.

Konečně táhne se i na ustanovení Starého Zákona (Desatero) ve čl. A. 3 a 5.

Počáteční kusy A. 1, A. 2 a A. 3 přejal Koldín z Institucí Justitianových. Přímo na právo starořímské povolávají se kusy A. 38 § 4: Lex XII tabularum, B. 68 na cís. Justiniana, G. 6 na lex Petulia, M. 15, M. 17 § 4. na cís. Konstantina, Licinia, Arkadia a Honoria, M. 19 na cís. Honoria, R. 18, S. 16 na Lex Aquilia. Také i obecné definice hlavních právních pojmů pocházejí z téhož pramene, jevíce aspoň ve stylisací namnoze způsob, kterým Všehrd stylisoval definice pojmů právních v díle svém.

Dějiny Zákoníka Koldínova měly tento průběh: První a hlavní pobudkou ku sepsání Práv městských bylo vydání ZZemského z r. 1500 a 1530. Usilovali o ně sami stavové vyšší, ukazujíce k tomu, že stav městský „o našich všech zřízeních vědí, pročež třeba, abychom my také pro potřeby své i poddaných svých" o jich městských právích, co by před ně náleželo a jakým pořádkem se souditi, věděli. Již r. 1545 stalo se sněmovní snešení, aby Práva městská byla tištěna a vůbec vydána, pro známost a vědomost jednoho každého. Tu pak veliká byla nesnáze, že v zemi panovalo dvojí právo městské, saské (Magdebursko-Litoměřické) a švábské (Normbersko-Staropražské). I žádal sněm r. 1543 a 1545, aby král jakožto pán měst královských všecka rozdílná městská práva dal snésti a je na základě práva Staropražského zpracovati. Král Ferdinand I. směrům těmto neodporoval. Když pak r. 1547 vítězstvím u Mühlberka poraženi jsou protestanté v Němcích, dostala se jemu vhodná tím příležitost, aby přetrhal posavadní právní spojení měst českých s městy německými, hlavně s Magdeburkem, hlavou protestantismu. Nedosti toho; již při založení soudu appellačního r. 1547 (viz č. 245) pomýšlel na sjednocení práv městských, proto zrušil odvolací právo měst domácích jak ku kmetské stolici Litoměřické tak k vrchnímu konšelskému soudu Staropražskému, kterážto města obě mohutnou byla podporou protestantismu německého.

Zřízení společného appellačního soudu v Praze samo v sobě obsahovalo tendenci, aby v království i v markrabství pominula dvojakost občanských zákonů pro města. K návrhu král. místodržícího, arc. Ferdinanda, postavena roku 1554 schvální kommisse, která by se radila o společném zákoníku městském. Kommisse sjela se v Hoře, i byl v ní z Litoměřic sám primator Kotva a s ním konšel Mikuláš Austin. Sněm sobě vyhradil, že zákoník musí schválen býti netoliko od krále, ale i od sněmu t. j. od stavů vyšších.

R. 1558 mluví se v aktách sněmovních o návrhu městského zákoníka již hotovém (Práva městská, která jsou již sepsána). Návrh ten, dílo o 321 listech, sepsán byl v Praze, ale s Právy městskými mistra Brikcí dokonce nesouvisel, i není skoro pochyby, že je sepsal mistr Koldín, toho času ještě professor filosofické fakulty Pražské. Ale věc sama nepostupovala ku předu, tak že se r. 1567 sněm viděl nucena znova se hlásiti o vydání Práv městských. I prosil krále, aby což najspíše možné, zkorrigování a tištění a vůbec vydání Práv těchto se vykonalo. Opakována prosba ta na sněmu r. 1569,

když Pražané a jiná města, kteráž s týmiž Právy měst Pražských se srovnávala, králi byli podali tato Práva svá ve spis uvedená, za to žádajíce, aby toto Práv sepsání přehlédnuto bylo. Prodlévání mělo příčinu svou v odporu, kterýmž se některá města, jako Litoměřice, Louny, Slaný, Nymburk, Ústí n. L., také i jiná, s městy Pražskými se v právích nesrovnávající, proti navrženému Pražskému textu postavovala.

Sněm zvolil zvláštní kommissí ze stavu panského a rytířského podle krajův; ta aby Městská práva, o která by se všecka města snesla a srovnala, přehledla, zkorrigovala a srovnala. Král zatím vyzval Litoměřické, aby podali svá Práva, což se stalo dne 13. února 1571 předložením Extraktu, načež Praha podala úsudek svůj nadepsaný: Srovnání (viz níže).

Tím zůstala věc zase státi, až se ní nanovo hnulo r. 1575. Sněm žádal úsilovně, aby se konečně stalo narovnání mezi obojí skupinou měst posud sporných. K žádosti Litoměřičanů mělo zpracování Práv předloženo býti komitétu znalců, složenému z předsedy soudu appellačního, z jednoho raddy císařského, jednoho raddy appellačního a jednoho prokuratora. Co by komitét vyřknul, mělo býti podáno sněmovní kommissí r. 1569 sestavené. Komitét práci na něho vloženou vykonal tuším r. 1578, tak že na sněmu mluveno již jen o svolání řečené sněmovní kommisse, jelikož „práva táž všecka zauplna a docela v spis uvedena a před rukama jsau", tak aby kommisse práva ta přehlédla a k srovnání konečně přivedla, tak aby jedna práva městská toliko ve všem království slaula a těch, a ne jiných, aby užíváno vůbec bylo.

Aby pak všemu dalšímu otálení prostě učiněn byl konec, žádala města r. 1579 na sněmu za povolení, aby text Práv Městských vydán byl tiskem. K čemuž jak JMst král tak i všickni tří stavové přivolili, s výhradou potřebného snad budoucího zkorrigování.

Jak jsme svrchu připomenuli, bjl První návrh k zákoníku městskému zpořízen ok. r. 1558, a sice od Pražan, i jest podnes zachován v městském archivu Litoměřickém. Čítá 321 listův ve fol. i psán jest kalligraficky, s ponecháním prázdných míst mezi jednotlivými články, aby se poznámky mohly snadno připisovati. Vskutku také vloženo zde po straně i na místech prázdných poznámek množství. Návrh tento uspořádán jest podle titulův celkem tak jako text konečného Zákoníka Koldínova, jen pořádek v Zákoníku jest poněkud jiný: Někteří článkové nenalézají se v konečném textu Zákoníka, za to pak Zákoník vykazuje mnoho dodatků a přeměn, ježto se shodují s poznámkami v Návrhu. Podrobněji o tom pojednal dr. Ott (Beiträge 190—194).

Litoměřické poznámky patrně pocházejí z r. 1575, neboť toho roku dály se porady na radnici Staroměstské mezi Pražany a Litoměřičany a sněm r. 1577 upřímo mluví o Městských Právích až na některé rozdíly již zkorrigovaných. Kromě poznámek a dodatků k jednotlivým článkům Návrhu nalézá se v Litoměřickém exemplári převeliké množství gloss, od jiného právníka na okraji připisovaných.

Právník ten vyznal se v právu saském, v Const. crim. cís. Karla V. (Carolina) i ve právích domácích, zejména ve ZZemském. Zběhlý byl též ve právu římském, uváděje jednotlivá senatusconsulta, leges, edicta a authenticas, jakož i výroky římských právoznalců. Disposice Juris communis pokládal za rozhodně vážné. Z klassiků povolává se na Livia, Aula Gellia, Cicerona, Marka Antonia. Že mu ovšem právo obecné nebylo neznámo, vidno z citací z Archidiakona, Fulgosia, Speculatora, Jana Schneidewina, právnického rektora Wittmberské university, prof. Roztockého Davida Chytraea. Podle některých známek glossator nebyl katolik; aspoň mluví ne právě přívětivě o stolci římském, rád se volá na Písmo, ano na jednom místě dokonce dí, že papež zkorrumpoval jeden výrok ap. Pavla.

Kdo byl asi právník tak znamenitý? Na Austina mysleti nelze; byl-tě již r. 1574 mrtev (viz č. 257). Lippert hádá na Pavla Stránského, nepomýšleje, že Stránskému chybělo důkladné vzdělání právnické, že do Litoměřic dostal se teprvé roku 1609 a stal se tam písařem roku 1614. Odpor Litoměřičanů proti Právům Pražským byl mimo to hned r. 1610 úplně vyrovnán a uklizen. Nejvíce pak proti Stránskému svědčí výrok od něho o právích Litoměřických pronešený: Přibylci němečtí — jimž králové Vratislav a Přemysl II. v zemi české přílišně hověli, opovažovali se právy starými českými pohrdati a potlačovali je právem Magdeburským u národa jich oblíbeným. Těmto jich podnětím přiřehtávalo také mnoho mrzáků domácích, tak že onedlouho v Litoměřicích, v Nymburce, ve Slaném, v Lounech, Ústí n. L. a téměř po celé severní části země práva domácí v ostatních městech užívaná, vedle Magdeburského měla vážnost zcela nepatrnou (De rep. Boj. XVIII. 3).

Hotové dílo podáno 1579, dne 29. září, po zvláštní deputaci Staroměstské rady, králi Rudolfovi II. Prosila deputace, „aby král JMst nad těmito Městskými Právy milostivou ochrannou ruku svou držeti a je milosti své císařské poručené míti ráčil", načež král řeči latinskou za odpověď dal: „Pergratum mihi est, quod haec vestra Jura jam sint impressa et nomine meo inscripta. Ego ea mihi commendata habeo et manum supra haec tenere volo, ut partibus inter se dissentientibus justitia administrari et inter omnes concordia ali possit". (Gross XXXVI).

Také i rada nad appellacími na hradě Pražském r. 1580 dne 12. ledna pronesla se (skrze dr. Gabriela Svěchýna z Paumperka, člena svého), že nálezové podle Práv těchto při městských úřadech učinění uznáváni budou při appellaci, čímž závaznost Práv u soudů městských znova byla utvrzena.

Tím konečně pominula všecka různost práv před soudy městskými v Čechách, až na malou výminku, ještě město Litoměřice a podle něho také i město Louny vždy ještě držely se starého práva Magdeburského. Ale bylo toho již jen do času; po 30 letech, snešením sněmu z r. 1610, odpor měst těchto dokonale a konečně jest přemožen. Zvláštní osud tomu chtěl, že Práva Městská Koldínova, která s veliké části vybudována jsou na podstavě nálezů Brněnských ze XIV. věku, platnosti došla také i na Moravě; resolvoval totiž císař Leopold I. r. 1697, aby „obbedeute Pragerische

Stadtrechte in allen kön. Städten Unsers Erb-Marggrafthums Mähren durchgehends eingeführt werden."

Nesmíme také mlčením pominouti děj velmi závažný, že Práva Městská bez pohromy přečkala osudnou dobu roku 1620; zůstalať (až na formuli přísežnou) naprosto nedotknuta, kdežto Zřízení Zemské skoro venkoncem bylo zreformováno a přejinačeno, ovšem ponejvíce po stránce práva veřejného. K nemalé pak slávě těmto Právům Městským slouží, že podle pravidel v nich obsažených a na vysokém stupni zákonodarské dokonalosti stojících spravoval se stav městský v Čechách v době nejvyššího utrpení, za válek třicetiletých, a že se nimi týž stav městský jak v Čechách tak i na Moravě řídil v době největšího politického ponížení, kteréž trvalo až do konce XVIII. století.

Roku 1786 nahrazena jsou Práva městská na díle, roku pak 1811 docela novým Obecným Zákoníkem Občanským, tak že platnost jich trvala v Čechách po 232 let (od r. 1576 do r. 1811), na Moravě pak 114 let (od r. 1697 do č. 1811).

Práwa Městská králowſtwij Czeſkého w krátkau Summu wwedená, ſkrze miſtra Pawla Kryſtyana z Koldýna a na Martinicých, kancléře Starého Města Pražſkého 1581.

Na lícní straně titulního listu lev český pod korunou císařskou a letopočet Anno MDLXXXI. Na rubu závěrečného listu „Wytiſſtěno w Starém Městě Pražſkém u Girijka Nygryna, ginak Czerného.

Všech vydání Koldínovy Summy počítá se čtrnácte.

Obojí text díla Koldínova, jak dílo hlavní tak i Summa, přeložen jest také do němčiny; Summa hned roku 1607 a 1614 v Lipsku, hlavní dílo r. 1720—21 ve Vídni. Překladatelem Summy byl mistr Štěrba ze Štěrbic (viz č. 260), při hlavním díle hlásí se za překladatele a vydavatele „ein dem Publico geneigter Rechtsgelehrter", o čemž níže při čís. 319. (Jednalo se tehdá, po vyjití německého textu Vídenského, i o překlad do jiných řečí, snad do vlaštiny a španělštiny; aspoň děje se zmínka o tom v předmluvě k Vídenskému vydání: pronesl prý se tak učený španělský sekretář Perez.)

O překladu Summy vyjadřuje se Feigl v tato slova: „Prima hujus juris versio germanica Lipsiis prodiit a. 1662 (sic!), in qua tamen translator non tam verbo verbum reddidit, quam potius summarium legis sensum germanae consuetudini tradidit".

O původstvě Koldínově není pochybnosti. Nehledíc ani k tomu, že sám připis ke čtenáři pochází i podepsán jest od Koldína, kancléře Starého Města Pražského, současník mistr Petr Kodicill ve smutečné básni na smrt jeho píše upřímo, že Koldín „edidit, ornavit, digessit et ordine libros articulis, numeris civica jura notans. Ingenuas priscis decoravit legibus urbes". A ještě r. 1615 rektor university pronesl, že byl Koldín „juris civilis et provincialis, quod ejus libelli testantur, interpres solertissimus."

Extrakt hlawnegſſích a předněgſſích artikuluow z práw Saſſkých anebo Magdeburſkých, JMſti cíſařſké Maximilianowi druhemu podaný

od Litoměřických i giných měſt týchž práw užíwagicích 13. Februarii Anno etc. 1571.

Srownanj Praw Pražſkých s Prawy Magdeburſkými. Geho Mſti cíſařſke odpowěd a zdanj od Pražanuow, kteřj z giſtého poručenj GMſti na Práwjch Saſſkých neb Magdeburſkých a Extraktu hlawněgſſich artikuluow i předněgſſich artikuluow z nich wybranych gſau ſeděli a uwážili i w ſpis tento uwedli a Geho Mſti cíſařſké poddané ſe podáwá.

Otisk obou těchto spisků podán v Hanelově rozpravě „O vlivu práva německého" r. 1874 a v naší publikaci „Spisy právnické XVI. stol." r. 1883.

260. Mistr Petr Štěrba ze Štěrbic.

Studoval v cizině, tuším že ve Wittemberce, ač jméno jeho v matrikách tamní university se nenalézá. Dosáhl stupně misterského a uvázal se ve službu radního písaře v Kadani. Přiženiv se na jmění, vzdal se písařství a stal se měšťanem, i byl konšelem, až také i cís. rychtářem. Jsa podle náboženství lutherán, byl r. 1575 vzat za člena sněmovního výboru, když se jednalo o konfessí českou. Štěrba se proslavil hlavně tím, že r. 1566 Zřízení Zemské z roku 1564 v několika prý nedělích přeložil do němčiny, začež nadán jest erbem a přídomkem „ze Štěrbic". Ze Štěrbova péra vyšel také překlad Summy Práv Městských Koldínovských z r. 1579, zdělaný roku 1580. Stephan sice píše, že Štěrba přeložil celý kodex Koldínovský (translatus Codex Coldinianus), ale toť patrně mýlka; byla to toliko Summa.

Ku překladům povzbudila jej naléhavá potřeba německého obecenstva; slýchal prý od osob vzácných a vznešených, že by dobře bylo, aby ZZemské z češtiny převedeno bylo na jazyk německý.

Živ byl v Kadani ještě r. 1604. Kázali mu toho roku katoličtí konšelé, aby při processí Božího Těla nesl nebesa, kdežto ostatní protestanti aby šli v průvodu. Všickni se vzepřeli, řkouce, že jsou jiného náboženství. Konec byl, že čtyři přední z evangelíků, mezi nimi Štěrba, na místě konsortů voláni jsou do Prahy, kdež i u vězení jsou vzati (Winter I.)

Zemské museum v Praze chová list krále Max. II. z r. 1569, jímž udílí se erb a vladyctví dědičné Petrovi Štěrbovi.

Syn Petrův, Matěj, r. 1566 žákem byl na škole v Žatči a jiný též tam r. 1571, Kristian. Štěrbové Kadaňští byli rodina česká; sám Petr dí, že jest Čech rodem (einem geborenen Behaim) a Němec necvičený (ungeübten Teutschen).

Beheimiſche Land-Ordnung. Aus der Beheimiſchen Sprach in die Teutſche Sprache überſetzt durch Petrum Sturba, Bürger zu Cadan.

První vydání ve fol. ve Frankfurtě n. M. 1604, druhé v Lipsku 1617.

Že byl překlad tento zpořízen r. 1566, vychází najevo z přípisu, jenž se v rukopise opatovi Baltazarovi Oseckému „meinem gnaedigenn Herrn" věnovaném nalezá: Datum Kaden den Ain- und zwainzigsten May, anno im Ain tausent fünffhundert sechs und sechczigsten: Peter Stirba Bürger zum Kaden.

Překlad opatřil náležitým repertářem i rejstříkem sám Štěrba; přidal také výklad některých méně srozumitelných technických výrazů, jako Aukolník, Kmetična, Dědinníci, Památné, Odpor, Provod, Poklid, Soukup, Sedlání. Zdá se, že než překlad vydán tiskem, zdělávány jsou opisy; víme o dvou v král. bibliothéce Kodaňské (Bibl. Tottiana): 352 fol. Künigreichs Behaimb Land(tafel- und) Ordnung verteutscht, a 353: Des Khunigreichs Behmen recht- und landesordnung a. 1564 (Věstník 1897). Jakožto dodatek k tomuto překladu přidána jest jak ku prvnímu tak i ke druhému vydání Kronika česká Jiřího Beata: Beheimische Chronica. Alles auss bewährten wahrhaftigen Historien zusammen getragen u. kürtzlich beschrieben durch Georg Beatum, der Freien Künste Magistrum und Bürgern zu Franckfurt. 1604 fol. str. 107.

Stránský ve své Resp. boj. XII. 4 praví, že Jiří Beatus a Petr Štěrba, mužové to vtipu nikoli tupého, práva česká přeložili z jazyka domácího na německý, a sice tamten Zemská, tento pak Městská. Což ovšem potud opraviti třeba, že překlad obojích Práv pocházel výhradně toliko od Štěrby, kterýž sice v německém tisku psán jest Sturba, ač víme, že překladatel sám psal se Štěrba nebo Štirba a že přídavek „ze Štěrbic" ukazuje na „Štěrbu", nikoli na „Sturbu". V klášteře Schlierbašském (v hor. Rakousích) chovají rukopis nadepsaný „Neue Reformation oder Stadt-Recht im K. Behaimb, aus behaimisch in deutsch transferirt durch Peter Stierba von Stierbitz Bürger zu Kadan Ao. 80" (= 1580).

K vůli charakteristice překladu i překladatele podáváme zde výňatek z obšírné předmluvy rukopisu Oseckého:

Dieweil diß buch deß Landes Ordnung, das ſeind gemaine General-Recht vnd Statuta, darnach ſich ain Jeder, Künig ſowol als ain anderer, die Geiſtlichen vnd auch Weltlichen in diſem Künigreich richten vnd halten ſollen, in der Böhaimiſchen als deß Landes gewönlichem Mutterſprach in druck außgangen, vnd doch kunth vnd wiſſentlich iſt, wie nach in dieſem Künigreich viel eingeleybte Einwohner vnd Beſitzer der Lanndgüther vorhanden, denen die Behaimiſch Sprach gar unbekant, gleichwohl ſich des Rechtens daſelbſt, Es treff an Jr ehr, leyb vnd gut, gebrauchen vnd Jre ſachen nichts annderſt dann in derſelben Behaimiſchen Sprach vnd nach Ordnung dieſer Statuten, als ſolchs B. 32 geordnet, durch ſich ſelber oder durch Aduocaten vnd Procurators fürnem müſſen, wie nahe aber denſelben ſolchen nit allain ſchwärlich, ſondern auch gefährlich iſt, Jre wichte Sachen einem Procuratoribus gar einzuräumen, vnd ſich auf ſy allain zu verlaſſen — das lernt die tägliche Erfahrung, vnd niemand wais beſſer davon zu reden dann der, der ſolches verſucht. Jedoch es ſey ſchwer vnd fährlich, wie es ſein mag, ſo kan doch ſolchs den Behaimen, was ſie Jnen in Jhrem Landt geordnet, niemandt ver(argen).

261. Jan Kocín z Kocinétu.

Nar. v Písku 13. února 1543, studoval v Praze, kdež r. 1562 dosáhl stupně bakalářského. Nato se co průvodce panských synů odebral za hranice, kdež 10 let na akademiích potrval. R. 1568 seznámil se ve Strasburce s Henrychem a Janem Septimiem z Liechtensteina. Pobývaje tam, pečoval

r. 1571 o vydání kněh Hermogenových „De ideis", věnuje spis ten panu Vilémovi z Rožmberka, zač se pán štědrou odměnil podporou. Téhož roku obdařen titulem „z Kocinétu" a erbem. Roku 1575—76 meškal v Padově. I francouzské akademie navštívil. Všudež prostředkoval spojení učenců se spisovateli českými.

Do Prahy vrátil se as r. 1577 i usadil se v Menším Městě. Zkušenost u věcech zahraničných, ušlechtilá vzdělanost klassická a důkladná známost práv domácích i cizích zjednaly mu přízeň velmožů a přátelství vrstevníků, ač nescházelo ani nepříznivců, pochybujících o způsobilosti jeho ke službám domácím, anoť prý po taková leta meškal v cizině a tím domovu se odcizil. Proti takovým řečem vydal r. 1578 spis latinský: Prolusio scolastica politicae exercitationis, kdež dokazuje, že toliko vzdělání vědecké má skýtati způsobilost k úřadům. Úspěch byl tak skvělý, že mu bez průtahu a bez rozpaků svěřeno písařství Novoměstské. R. 1581 vydal spis právnický „Nova distributio".

R. 1582 všecku svou prázdeň obrátil k písemnictvu českému; ve spolku s Veleslavínem vydal v létech 1582—1594 devět spisů českých.

Zemřel dne 26. března 1610 i odpočívá v kostele sv. Mikuláše v Menším Městě Pražském.

Ve spisku „Prolusio scholastica" 1578 zastává se Jan Kocín vřele i zručně zásady, že úřady toliko vědecky vzdělaným osobám mají býti přístupny, a že náhled, jakoby muž v cizině vzdělaný do vlasti přinášel vědomosti jen nepotřebné a zbytečné, nezasluhuje než zavrženu býti. Spisek pronáší mnohou myšlenku nedávno předtím Theodorem Zwingerem v rozpravě „De peregrinatione" vyslovenou; ale Kocín ještě více zahloubal se do rozboru věcí těch. Mluví o užitku porovnávacího studia práv rozličných národů, při čemž ukázáno na postup při římském zákonodárství 12 desk; o potřebě zřetele na rozdílné vlohy národů, o přirozených podmínkách a potřebnostech při zákonodárstvu, což vysloveno ve větě: Leges et decreta ad loca, ad personas, ad tempora applicanda. Tím také pronešena jest námitka proti krajanům bez potřeby a účele po cizích vzorech se pachtícím. Spis rozbírá na to základní zásady práva všeobecného a všudež platnost majícího, kteréž že nejsou vázány na místo nebo osoby, podle výroku Baldova: Rationem et aequitatem naturalem non esse astrictam vel alligatam locis et personis. Také se vyslovuje o potřebě nenáhlého, stupňovitého postupování při zdokonalování zákonů.

Nova distributio juris universi ex tabulis Johannis Bodini Andegaviensis noviter adumbrata, nunc autem in gratiam juris legumque studiosorum dialogo explicata. (Pragae 1581, Georg Nigrin. Listů 17.)

Spis věnován členům soudu nad appellacími (ad senatores et assessores in curia provocationum regni Boiemiae).

Nemaje při tehdejším smutném položení university Pražské žádného přístupu, aby působil co zastance soustavného učení právnického, chopil se Kocín opět péra a složil k rukoum appellačního soudu spis druhý, v němž ještě bystřeji vykládá potřebu čilejšího učení právnického. Již r. 1580

začalo se na universí přednášeti o knihách Justinianových. Stalo se to patrně působením Kocínovým.

262. Pan Michal Slavata z Chlumu a Košumberka a vládyka Samuel Radeschinus a Radešovic.

Mezi studenty Wittemberskými r. 1569 uvádí se také Michal Slavata z Chlumu a z Kossenberka Bohemus, jenž r. 1572 byl dokonce rektorem téže university. Při té příležitosti měl řeči dvě: Jednu o zákonech vůbec, druhou o věcech husitských. S ním tam byl roku 1569 také pan Jindřich z Valdšteina na Bystřici, Moravan. Když pak r. 1573 oba, i také Slavatův bratr, Albert, odcházeli z university, vytištěny jsou jim na počest „Carmina propemptica in discessum d. Michaelis et d. Alberti Slavatarum et d. Henrici bar. a Waldstein."

Orationes duae in academia Wittebergensi recitatae: Una de legibus, altera de hussiticis rebus in Bohemia (Wittembergae 1572).

Exemplář v univ. bibl. Pražské XXXVII. J. 64. Oratio de rebus Hussiticis je tu až na titul zlomyslnou rukou všecka potrhána. „Oratio de legibus" ukazuje na původ zákonů a napomíná k jich plnění a zachovávání.

R. 1590 na universí Heidelberské disputoval vládyka český (eques Bohemus) Samuel Radeschinus a Radešovic, poeta laureatus caesareus. Hájil these z práva manského a disputací svou věnoval městu Nimburku. Také r. 1591 disputoval o axiomatech de publicis judiciis, což tím zajímavo, že tu zpomínáno také práva českého. R. 1615 zmiňuje se o skladateli děkan Pražské fakulty filosofické. Jiný Radešínský byl v té době Zachariáš R. a Radešovic (Ott.).

263. Ludvík Karel z Řásné.

Otec Ludvíkův byl Jiří starší z Řásné, 1557 řezáč kolků (t. j. forem na slévání mincí) v Jáchymově a v Hoře, 1566—81 prubéř v Hoře, jenž zemřel r. 1599. Matka Maří Magdalena. Ludvík sám byl zprvu úředníkem mincovny 1565—58; znak měl „hlavu orlí". Roku 1569 stal se hofmistrem horním i měl obnovovati a saditi konšely mincířské a pregýřské na Horách Kutných, ale nebylo k tomu svoleno, neb to od starodávna náleželo samému mincmistrovi. Rudolf II. zamyslil v ten čas zreformovati staré zákonodárství hornické v Kutné Hoře i v Joachimsthálu i nařídil nejv. mincmistrovi Vilémovi z Opršdorfu, aby připravil nové o to návrhy. V sepsání tomto veliké měl účastenství Ludvík jakožto hofmistr horní (1572). Proti tomuto návrhu, jejž Kutnohorští přímo a prostě přičítali Ludvíkovi, sepsána jest t. z. „Remonstrací Kutnohorských proti spisu práv horních r. 1572 hofmistra L. K. z Řásné" (Arch. Kutnoh. sign. N. 4).

Dačický, kronista Kutnohorský, zapsal r. 1585 v Pamětech svých, že auřad horní, původem Ludvíka Karla z Řásné, ten čas hofmistra horního, kteryž i nejv. mincmistra pana Viléma z Oprštorfu v tom po sobě potáhl, chtěli při témž právě horním na Vlaském dvoře, což prvé nebývalo, o cti

a hrdla lidská souditi, nemajíc na to žádných výsad. A smyslivše a sepsavše jakási práva horní nová, chtěli je ustanoviti, čemuž šepmistři a konšelé odpor učinili jakožto přední horníci, pravíce, že by to bylo ke škodě těch hor a proti jich svobodám a obdarováním a starobylým řádům.

R. 1586 místo Ludvíka učiněn hofmistrem horním Sigmund Kozel, jenž se na to třel a jiné sočil. Nicméně hned rok na to setkáváme se s Ludvíkem nanovo co s hofmistrem.

Zemřel r. 1588, v pátek po sv. Duchu, byv primasem města, a u chrámu Námětského pohřben.

Ludvík měl čtyry po sobě manželky: První Sabinu z Vitence, druhou Annu z Vlčí Hory, třetí Annu Zygelku z Chocemic, vdovu po Samueli Vodolínském z Vodolína a když ta r. 1582 za moru zemřela, čtvrtou Johanu z Vopřetic, která ho přečkala. Z dětí Ludvíkových známe Jiříka, jenž r. 1586 oženil se s pannou Kateřinou, dcerou Matěje Brožova od Bukačů na undrlaku v K. Hoře, pak syna Jana Václava, jenž v Praze pojal k manželství Kateřinu Kocourku, vdovu v Novém Městě, a tam se při ní osadil, konečně dceru, paní Judith manželku Samuele Barbary rodilého Kralohradečana.

264. Reformací Kutnohorska.

Proti předpisům od Řásného složeným, jenž sluly „Práva horníkům vydaná", ozvali se Kutnohorští, šepmistři a rada i na místě celé obce, podavše pánům, rytířům a komory v království českém raddám, ode všech tří stavův k uvážení a přehlédnutí práv horních voleným a nařízeným. Návrh těch práv byl Kutnohorským na snažnou jich žádost od nejv. pana mincmistra v pondělí po sv. Mikuláši roku 1578 k přehlédnutí odeslán. Majíce tato Práva v rukou svých a davše je sobě přečísti, uznali Kutnohorští, že skladatel v tom spisu, kterýž by tak za Práva horní někdo míti chtěl, více opatruje sebe a své dobré nežli hory, ano i o to usiluje, aby pod tím titulem Práv úřad svůj a některých jiných zvýšil a úřad šepmistrský a tu stolici veysadní krále českého, kteráž vždycky od staradávna u veliké vážnosti a podstatě jakožto přední místo držána byla, a šepmistry a radu, jakž po pánu mincmistrovi tu na Horách Kutných, tak i v sněmích a jiných jednáních obecních po Pražanech druhý hlas mívali a až posavad mají, zlehčil a k snížení přivedl.

Kutnohorští za původce a skladatele těch nových Práv měli a pokládali Ludvíka Karla z Řásné, tehdejšího hofmistra, kterýž hned z počátku se k tomu, že taková Horní Práva za úřadu jeho znova jsou napravena a vydána, přiznává. Především stěžovali si na to, že úředníci horní samotni byli při tom zaneprázdněni, ač ani ti ne všichni, a že i Kutnohorští jakožto přední údové, nákladníci, opatrovníci a přísežní o tom měli věděti. Poněvadž pak věc k nim vlastně přináleží, že jich nemělo být pominuto, anoť také bezpečné není, aby takový klenot vší české země jedné neb dvoum osobám svěřen býti měl.

Remonstrace od Horníkův proti oněm navrženým Právům sepsaná, rozebírá jednotlivá důležitější ustanovení po kapitolách, jenž byly: Práva

horní, Úřad nejv. mincmistra, Úřad a povinnost hofmistra, Úřad urburéře, Úřad vrchních štejgířů a perkmistrů, Písař urburní, O markšajdřích, Povinnost a práce štejgíře dolového, O písařích dolových, Placení vrchním štejgířům a písaři urburnímu, Povinnost štolmistra, O povinnosti prubířů, O faktořích, O starších hor, O šenku, O propůjčkách, Žádání měr, O měrách, O zpuštění dolův, O šichtách, O dělení auspeytů, O odpuštění dělníků, O projednání rudy neb kyzů na centnýře, O dluzích kverkovských, O svobodách horníků, O zápovědi díla, O svolání kverkův, O erckaufu, O hutech, Svátkové, Snešení o hory, O židech, O právu soudním, O půhonu neb obeslání, Závirka, Přísahy.

Tato remonstrace měla ten účinek, že r. 1586 provoláno na Vlaském dvoře a oznámeno všem vůbec, aby každý zjevně, kdo by čemu rozuměl o těch horách, zprávu dal, jak by jim zpomoženo býti mělo. Někteří pak zprávu dávali, jiní proti sobě válčili a žalovali.

Učiněna nová redakcí Práv horničích, ta pak r. 1604 vydána česky i německy pod titulem Reformací Kutnohorská, Kuttenberger Reformation. Ale i proti této redakci zdvihali se Kutnohorští, jichžto mluvčí, Dačický, takto se vyslovuje: R. 1604 Práva jakási horní nová, od Němcův smyšlená a spleskaná, jmenem JMsti jsou vydána a vytištěna v jazyku českém a německém a na Vlaském dvoře před mincí přibita, aby se nimi všickni spravovali. A když k užitku a platnosti nebyla, v nic přišla a opuštěna jsou; nebo ty hory žádnými kejklsoky státi a trvati nechtějí a nemohou, než sprostnou prací a upřímnou věrností.

265. Jan Hynkonius z Velenova.

Rodic Pacovský, studoval Jan v Praze, kdež se stal bakalářem. Latinskými básněmi otevřel si přístup do tovaryšstva poetův, jehožto byli členové Kodicill, Koldín, Mitis a j. Roku 1575 účastnil se v básních k uvítání cís. Maxmiliana II. psaných. Dvě leta potom (1577) povolán za městského písaře do Jihlavy. Za té služby pořídil nový samostatný český překlad Horničího práva Václavova anebo upravil překlad starší, i věnoval dílo Jihlavské radě r. 1589. Roku 1595 nákladem Hynka Brtnického z Waldšteina vydal první správnou mappu Moravy. Již několik let předtím 1591 obdařen jest erbem a přijmením „z Velenova". Od Jihlavských posílán byl na sněmy moravské, kdež co hbitý písař platné konal služby. Tu se také seznámil s panem Karlem z Žerotína, jenž s ním vešel v opravdové důvěrné přátelství. „Vítám vás, můj zvláště milý pane Jene, vítám vás podruhé, zdávna žádaný a očekávaný!" Těmi slovy pozdravoval ho Žerotín. Hynkonius Žerotínovi nejen v Jihlavě prospíval, ale nejednou v řízeních jeho i další cesty podnikal. V pohnutých dobách od r. 1608 značně byl činným. Roku 1608 poselstvoval k arciknížeti Matyáši.

R. 1619 zvolen za jednoho z direktorů stavu městského na Moravě i mezi komissaře do delegace ke stavům uherským, což mělo následek, že po převratu r. 1620 podlehl soudu a dne 7. list. 1622 odsouzen jest života, cti i statků; avšak výrok ten zmírněn na dvouměsíčný žalář a ztrátu polo-

vičky jmění. Kteréhožto neštěsti Jan dlouho nepřečkav, zemřel v Jihlavě dne 28. září 1623.

Velenov, po němž Hynkonius obdržel šlechtické příjmení, leží v Prachensku u Lažan Desfourových; s tou krajinou bezpečně v nějakém byl spojení, neboť když sousední město Klatovy r. 1579 vyhořelo, napsal báseň latinskou: Glatovia urbs ardens ignibus.

266. Narovnání o hory a kovy z r. 1575. (viz č. 235).

Narownaní o hory a kowy též jich panowaní neb težení w kralowſtwí čeſkem, kteréž ſe od Maximiliana II krale ſpolu s ſtawy tehož kralowſtwí r. 1575 ſtalo.

Horničím řádem slezským ze dne 5. února 1577 vztaženo také i na knížetství slezské, což ještě ztvrzeno dekretem dvorské komory ze dne 25. ledna 1584.

Do němčiny přeloženo od Štěrby Kadanského při překladu Zemského Zřízení i otištěno 1604 ve Frankfurtě a r. 1617 a 1626 v Lipsku, konečně u Schmidta I. 163. Překlad nikoli bezvadný, jak hrabětem Šternberkem dovozeno. — Jiný překlad německý v Obnoveném ZZ. z r. 1627.

267. Summa Zemského Zřízení českého.

Péčí Koldínovou vydána také Summa z Práv a Zřízení Zemských pod titulem:

Prawa a Zrzjzenij Zemſka kralowſtwj Czeſkeho w kratkau ſummu uwedena ſkrze Pawla Kryſtiana z Koldjna a na Martinicjch, kancleře Stareho Meſta Prazſkeho. 1583.

Věnováno panu Michalovi Spanovskému z Lísova a na Pacově, nejv. písaři. Na l. 12 vyobrazení soudu zemského s nápisem: Typus supremi in Regno Bohemiae judicii constituti e 15 baronum et 8 nobilium personis.

Výsledek, jehož se dočkala Summa práv městských (viz č. 259), Koldínovi byl podnětem, že se uvázal v sestavení podobného kompendia Zřízení Zemského z r. 1564 (viz č. 256). Avšak práce ta potkala se s nezdarem. Panstvo nebylo náchylno, aby kdo — byť i v dobrém úmyslu — Zákoníku jejich jinou dával formu. Proto Summa zapověděna dekretem kancelláře královské a výtisky zabaveny jsou. Za to druhý spisek (o pokutách ve ZZemském vyznačených) bez námitek uveřejněn jest pod titulem:

Libellus continens mulctas poenasque Constitutionibus regni Bohemiae noviter editis comprehensas. Knížka zavírající pokuty Zřízením Zemským vnově vydaném obsažené. V Starém Městě Pražském 1582. Dedikaci panu Gryspekovi z Gryspeku podepsal Pavel Kristian z Koldína.

268. Prokuratorové neboli řečníci.

Prokurator aneb řečník dle Práv Městských B. XXIV. jest osoba, kteráž před soudem pořádným od lidí z jistého úplatku aneb mzdy mluví a pře

cizí vede. Ti, ježto od přátel svých, od vdov, sirotkův, od lidí sprostných, chudých a nuzných a v tomto světě opuštěných, z dobrého přátelství, z milosti a z lásky pře vedou, neslovou řečníci, ale dobří přátelé a zástupci i ochrancové lidí potřebných. Má pak býti řečník muž dobrý a na své poctivosti zachovalý, tak aby upřímně lidi v jich spravedlnostech zastával, a ne aby je prodával. Řečník žádných spolkův ani žádných dílův o pře, kteréž by vésti měl, s těmi, jimž by v tom posluhoval, míti nemá. Tolikéž i s druhým řečníkem strany odporné žádného srozumění nebeř ani o jakou summu aneb peníze na ublížení stran se nespolčuj a neděl. Řečníci za práce své od těch, jimž posluhují, spravedlivé mzdy požádati mohou.

O prokurátořích jednají Práva Městská v tit. B. XIII., XXIV—XXXV., LXXVI., O. XXVII.

O řečnících při soudu zemském jedná ZZemské 1530, resp. 1549 v tit. X. 7—13, 1564: U. 1—U. 7.

269. Vitus Ophthalmius Straconicenus.

Vít narodil se v Strakonicích ok. r. 1550 z rodičů měšťanských, kteří patrně sluli Okáčové, ježto Ophthalmius je překladem jména toho neb jemu podobného. Vyššího vzdělání získal si na akademiích zahraničných, až se roku 1575 stal bakalářem svob. umění ve Vídni, načež se roku 1576 nostrifikoval na universitě v Praze, odbyv disputaci. Ihned také učiněn správcem školy Svatojilské a r. 1577—79 učitelem na Malostranské škole u sv. Mikuláše. V Praze přátelství měl mezi vynikajícími právníky i básníky s mistrem Koldínem, s doktorem Molesinem, mistrem Jakubem Srnovcem, mistrem Kodicillem a j. Také i s právníky cizozemskými měl obcování, jako s doktorem Kristianem Bartem Roztockým.

R. 1579 vzdal se učitelování a oženiv i usadiv se na Novém Městě, zastával úřady obecní i jiné veřejné. Spis svůj „Processus" datoval „ex aedibus meis in Nova Urbe Pragensi in die Catharinae 1594". Roku 1583 slove písařem desítipanského úřadu, pak syndikem, starším obecním, konšelem, až i cís. rychtářem 1590. Posléze r. 1594 slove primasem a hospodářem Novoměstským. Také býval výběrčím posudného městského, ano několikráte i mezi berníky zemskými (1593). I v kommissích rozličných pracoval, jako při srovnávání Práv městských se ZZemským.

R. 1591 vešel ve druhé manželství s dcerou Lukáše Závěty měštěnína a radního Novoměstského. Téhož roku, majestátem ze dne 10. srpna, nadán jest za své šlechetné zachování, vzácné umění i platné i věrné služby veřejné erbem i přídomkem „z Oskořína", spolu s mistrem Trojanem Nigellem a Janem Houškou Žlutickým. (Oskořín slove osada v Boleslavště, na Křinecku, ač nemá-li se čísti „z Okořína"; aspoň latině píše se Vít „Vokorineus".)

„Processus juris" přátelé jeho uvítali veršemi pochvalnými, jako mistr Kodicill, Molesín z Dilenperka, Jakub Srnovec, Bart. Havlík, Petr Capella z Elbinku a Tomáš Mitis.

Zemřel nepochybně za moru r. 1598, neboť již roku 1599 primasem Novoměstským slove Fafout z Hornějovic, kteryžto úřad před tím byl spravoval Vít. Vít sám dobu svou nepokládal za vhodnou ke pracím literním, praviť zajisté, že „hoc funesto et fatali tempore dat carmen stramen, dat quoque Musa famem.“ Nicméně láska k vlasti převládala u něho: „Bohemia patria mea dulcissima, cui et vivo et vivens omne acceptum referro.“

270. Processus juris municipalis.

Processus juris municipalis Pragensis per inclytum Bohemiae regnum hoc tempore usitatus et cum Jure Provinciali ac Civili Romano, quoad ejus fieri potuit, collatus. Autore Vito Ophthalmio Strakoniceno, Novae Urbis Pragensis cive et ibidem in decemviratu notario. MDXXCV. Pragae, Excudebat M. Daniel Adamus a Weleslawina 1585.

Věnováno měšťanům Pražským i českým vůbec. Dí spisovatel, že dílo své tiskem vydává, aby lásku svou ke vlasti a k zákonům domácím ukázal i aby obci české podle sil svých prospěl. Napsal dílo své latinsky, aby jazykem tím rozšířenějším objevila se zloba klevetníkův národa českého, zejména Antonína Coccia Sabellica a Jana Aubano Teutobohemi (viz č. 216, 239), kteří osmělili se zákony a právní obyčeje Čechův nazvati barbarskými, divými, nelidskými a všeho rozumu a slušnosti dalekými.

Text díla roztříděn na tituly: 1. De judicio et personis in eo legitime comparentibus. 2. De judicis aditione. 3. De citatione. 4. De comparitione. 5. De contumacia. 6. De libello accusatorio. 7. De procuratoribus et mandatariis. 8. De dilationibus. 9. De satisdationibus.

Ke Processu přidružena zpráva De maleficiis seu obligationibus, quae ex delicto vel quasi ex delicto nascuntur. Delicta dělí se tu na publica ordinaria (jako crimen laesae Majestatis, Adulterium, Stuprum, Raptus, Vis publica, Vis privata, Usurae et crimen partitorum, Homicidium, Violatio sepulchrorum, Crimen falsi et ambitus, Receptio latronum, Ebrietas), na delicta privata ordinaria (Furtum, De lege Aquilia et pauperie, De injuriis), konečně na Delicta extraordinaria.

„Processus“ Ophthalmiův došel uznání i za hranicemi; Kristian Bart z Roztoku napsal o něm pochvalnou báseň řka:

Pauca quidem verbis, sensu sed plurima tractas,
Jus etenim est recti justitiaeque parens.
Nec est virtutis, subito, quae parva videntur,
Spernere, vel primo ponere summa loco.
Boemi barbaricis non foedant omnia dictis,
Garrulus ut de illis Teutobohemus ait!

K tomu dodává:

Hinc elementa potest nam quilibet absque labore
Discere et ad culmen sternere juris iter.

Také vydán spis podruhé v Němcích, a sice v Jeně, v impressí Tobiáše Steinmana, nákladem Jakuba Apelta, knihkupce Lipského. 1608.

Českého překladu dočkalo se dílo Vítovo r. 1608, a to z ruky Jiřího Kecelia Bydžovského (viz č. 277).

O životě Vítově psal A. Rybička.

271. Zemské zřízení Těšínské z r. 1592.

Prawa a Zrzijzenj Zemſke knjžetſtwj Tieſſynſkeho. Listův LIII v malém 4°. Vytištěno v Holomouci skrze dědicův Milichthalerových 1592.

Úvod: Potvrzení císaře Rudolfa na obdarování a privilegium knížete Václava Těšínského: My Václav z Boží milosti v Slezi kníže Těšínské a Velikého Hlohova etc. ddo. na Těšíně v pondělí před Navštívením P. M. l. P. 1572. Potvrzení Rudolfovo má datum: Na hradě Pražském, v pondělí po neděli Exaudi l. B. 1591. Načež následuje list téhož knížete na vydání tohoto Zřízení. Z listu toho vychází, že páni, rytířstvo a stavové knížetství Těšínského do toho času Zřízení Zemského a vyměřených artikulův a porádků psaných neměli, „kterými by se v zachování jistého řádu i také při súdu řídili, a s jinými knížetství(mi) a okoličnémi zeměmi v některých právích a pořádcích tomuto knížetství snesitelných srovnávali.“ Kníže chtíc rádi aby obyvatelé knížetství i jiní podle obdarování a svobod svých, kteří by při súdu zemskym i sice co činiti měli, tiemiž dobrými rády a porádky vzdělávání a spravedlností opatřeni býti mohli, nařídil jim jistým snešením společným Práva a Zřízení zemské na papír uvésti a pořádně sepsané vydati. Byli přitom pan Mikuláš Karvinský z Karvíně a na Velkých Kunčicích, maršálek, Jiřík Laryš ze Lhoty a na Karvíně, sudí, Václav Rudecký z Rudče a na Rudici, kanclíř, i jiní soudcí i všecko rytířstvo knížetství Těšínského.

Pořádek v textu jest ten, že jdou jednotliví kusové po sobě a ty že se dělí na artikule, jako O holdu, O tažení a službě zemské, Soud zemský v Těšíně, O soudcích (art. 46), O půhonech (art. 12), O kancelláři (art. 4), O věních (19), O dcerách osiřelých (3), O nápadu (2), O testamentu a poručenství (6), O sirotcích (14), Díly statkův (16), Spolky, Prodej dědictví, Statky a podarky duchovních (4), O svědomí (18), O mordích (4), O nářku cti (9), Strany hranic a topení vody (5), Přísaha hraničná (7), O obstavce (4), O svádách a bití v městě (5), O osobách stavu městského (3), O dluzích (2), O pychu (4), O myslivosti, O pastvách a škod činění (11), O odpovědnících (4), O zahalečích a běhounich, O zločincích (8), O poddaných sirotcích a služebné čeledi (12), O vodách a tocích (2), O cestách a silnicích (5), O žalobě poddaných na pány své, O sirotcích, O čeledi služebné (3), O mlynářích (2), O židech (4). Závirka: A toto Zř. Z., jakž jest nahůře po artikulích vepsáno, jest z vůli JMsti knížetství a všech obyvatelův stavu panského, rytířského a města Těšína, v knížetství Těšínském přijato, podle kterého se jedenkaždý zachovati a jim se spraviti povinen býti má. A cožkoli v tomto ZZ. a případních přech, v jednym nebo více artikulích ne světle vyjádřeno, nedostaveno, aneb čemu (by) právě rozumino býti nemohlo, to se každého času při uvážení a vyjádření JMsti knížetcí a súdu zemského zůstavuje; což tak za slušné uznáno, uváženo a nálezem vysloveno bude, to stále a neporušitedlně držáno a zachováno býti má.

Závěrek činí Registrum. Hledá a cituje se ZZ. po listech, kterýchž jest LIII v malém čtverci.

272. Právnické studium na universitě. (viz č. 181.)

Okolo prostředka XVI. stol. pozoruje se, že právo začalo se vymykati z podruží filosofie, kdežto dotud — za nebytí zvláštní fakulty právnické — jakéhos takéhos útulku nacházelo u artistů. Otázky právnické nepřiplétaly se pouze již k filosofii, ethice nebo politice Aristotelově. Najdeš sice pořád ještě promoční thése právnické v podruží filosofie, ale již se také samostatně hovořilo o právu. Tak v thésích z roku 1577 jest hádka o právu saském, zdaliž spravedlivo, co stanoví, že hrdlo ztratiti má ten, kdoby před vyměřenou lhůtou vrátil se z vypovězenství? (utrum recte sancitum sit in jure saxonico, ut quis in exilium actus infra definitum tempus rediret, reus esset capitis. Konečně r. 1580 nacházíme v seznamu přednášek universitních také řádný výklad Institucí Justinianových, jejž měl pokaždé ve středu mistr Matyáš Molesinus. Zásluhu o to lze přičísti lze Kocínovi z Kocinétu, jenž spisem svým „Nova distributio juris" přimlouval se za systematické pěstování práva, řka že na úřady nemají dosazováni býti leč mužové právnicky vzdělaní. V týž čas připadá český překlad řečených Institucí (z roku 1562, viz č. 253).

Na počátku XVII. věku zdálo se, že universitě a tudíž také právnickému učení nastane doba lepší. R. 1609 odevzdána universita zemským stavům, jímž zároveň přiznáno, aby ze sebe vyvolili 24 defensorů na obhájení jak university tak i konsistoře nad věcmi duchovními. Šlo o to, kterak by zase všecky čtyry fakulty mohly býti zřízeny. Stavové dali defensorům instrukci, aby vysoké učení zařízeno bylo o čtyrech fakultách a defensorové aby učitelské stolice obsazovali muži učenými a hodnými. S jara r. 1611 radili se professorové k rozkazu defensorů, co by na každé ze čtyr fakult mělo býti přednášeno a koho by navrhovali z cizích, již by aspoň začátky v theologii, v právích a v medicině vykládati dovedli. Pro fakultu právnickou navrhli ze sebe mistra Simeona Skálu, seniora kolleje Karlovy, a Jana Matyáše ze Sudetu, jenž se byl nedávno ze studií v cizině navrátil a k universitě ještě nenáležel; byl však chráněncem defensorův. Na podzim proponovali professoři, aby o processu práva přednášel mistr Skála; ale defensorové určili mu historii Sallustovu a Caesarovu, práva pak přiřknuli Janovi Matyášovi, ten že bude čísti o Institucích Justinianových.

V dalším postupu bylo navrhováno, aby fakulta právnická měla čtyry učitele, z těch aby jeden vykládal také processum juris municipalis, percurrendo oratores et senatores patriae. Byl to jaksi začátek historie domácího práva. Skutečně také Matyáš ze Sudetu r. 1612 vydal „Prolegomena Institutionum", ve kterýchž pojednává také o právu českém. Téhož toku 1612 tedy, co se defensorové přestali starati o universi, professorové sami vzchopili se k činnosti hojnější, ba jednali tak jakoby universi byla již hotova, vyvolivše v máji rektorovi za rádce Matyáše ex facultate juridica, Hubra ex facultate medica a Skálu ex facultate philosophica.

Dne 5. června 1612 počaly disputace právnické. Napřed jednal mistr Daniel Basilius dle Justiniana De justitia et jure; dne 11. července následoval Václav Kochan z Prachové De jure personarum; dne 11. září Daniel Thermenus ze Zhoře De sponsalibus z práva církevního; konečně dne 15. září Abraham Hermann Cygnaeus De privilegiis studiosorum. Disputace oznamovány veřejně; oznámení psával děkan i dal je po pedellovi přibíjeti na vrata kollejní a roznášeti po školách.

273. Jakub Menšík z Menšteina.

Menšíkové psali se z Menšteina hned koncem XVI. věku; známe Kašpara M. z Menšteina, bakaláře a měšténína Táborského z r. 1581 a Jakuba z r. 1577, kdež přijat do stavu rytířského. Jakub rodem byl z Prachatic. Prvního vzdělání dostalo se mu tuším v Krumlově, kdež r. 1626 založil fundaci studentskou podnes trvající. Zdá se, že za mlada byl ve službách pánů z Rožmberka; ještě r. 1591 dopisoval mu vladař rodu toho. R. 1584 stal se písařem soudu purkrabského. R. 1586 učiněn hejtmanem Nového Města Pražského; říkali mu proto „hejtman Pražský". R. 1587 dal mu pan Vchynský za služby jemu prokázané vesničku Mokropsy pod Karlštejnem, k níž Jakub přikoupil dvorec v sousedních Uněklasech. Psával se odtud „na Mokropsech a Vonoklasech". Měl tu těžké nehody; r. 1590 vyhořel mu dvorec v Mokropsech a v Uněklasech přepadla ho jakás lotrovina; na štěstí byl málo předtím odejel. R. 1593 slove úředníkem při hejtmanství hradu Pražského, až se téhož roku stal místopísařem zemským.

Z roku 1593 jest paměť, že prodal Jesuitům svůj dům proti mostu Pražskému (za 1000 k. gr.). Také se toho času mluvilo, že se dal navésti nejv. hofmistrovi Jiřímu z Lobkovic, aby mu byl pomocníkem ve pletichách o dosažení nejv. purkrabství. R. 1599 byl majetníkem domu na Starém Městě vedle kolleje Rejčkovy. Toho času sepsal knížku o mezech a hranicích i o soudu mezním, jenž r. 1600 došla schválení jak soudců zemských, tak i sněmu zemského. R. 1601 přestavoval dům vedle kolleje i ustavil si tři vikýře, aby do placu kolleje viděl při komediích tam hraných. Toho času slove purkrabím Pražským. R. 1601 koupil statek Osov a Skřípely i povýšen jest z místosudího za král. raddu a prokuratora, zastávaje přitom purkrabství hradské až do r. 1603. R. 1607 přimlouval se u mistra Bacháčka za své sourodáky Prachatické. Roku 1609 byl dne 1. července při druhé schůzi direktorů s pány katolickými u nejv. purkrabí. R. 1611 připadla mu jakožto král. prokuratoru úloha, aby po útrapném vyznání Tengnaglově příčinou vpádu Pasovského k nejv. purkrabství obeslal souvěrce své Slavatu a Martinice. R. 1613 vzdal se úřadů i žil soukromí. V bouřích stavovských stál co katolik při straně královské, ale není jmenován mezi osobami od direktorů ze služeb veřejných vyloučenými nebo ven ze země vypovězenými. Žil ještě mnoho let, až do r. 1636. Dceru měl Annu z Menšteina (dom. Jacobi Menšikii a Menstein filia), vdanou za Matěje z Frankšteina 1593, a syna Jana rytíře Menšíka z Menšteinu, spolumajitele domu vedle kolleje

Rejčkovy 1607. Oba tuším zemřeli ještě před otcem, ješto Jakub při své smrti statek svůj rozdal kostelům, školám a ústavům dobročinným.

274. Soud mezní.

O mezech, hranicjch, ſaudu a rozepři mezni i přiſluſſenſtwj jich w kralowſtwj czeſkem. V Praze 1600.

Spisovatelem knížky té, od sněmu r. 1600 za pravidlo přijaté, jest Jakub Menšík z Menšteina. Napřed postaven jako předmluva dedikační přípis králi Rudolfovi II., daný při úřadu desk zemských léta šestnáctistého, načež následuje artikul sněmovního snešení z téhož roku, jímž nařízeno, aby knížka Menšíkova úředně byla prozkoumána. Soud zemský spis takto prozkoumaný schválil, načež vydán list výsadní na uveřejnění sepsání tohoto. Knížka vyšla v Praze v 16°, mající v čele list s rytinou na tré polí rozdělenou (Zhlížení mezníků, přísaha svědků, zasedání soudu mezního ve stanu).

Text završin jest v 91 článcích neboli paragrafech. Nejprve vypisuje se povaha mezí a hranic, potom soud mezní a řízení při něm, dále se píše o rozličných znameních a znacích mezních, konečně o svědcích a výpovědi. Zběhlost ve věcech mezních zjednal si Menšík tuším ve službách Rožmberských, ještě pak více při purkrabství Pražském, jelikož rozepře mezní příslušely k soudu purkrabskému (viz č. 219).

Nanovo otištěna jest Knížka Menšíkova v Cod. jur. boh. III., resp. ve „Spisech právnických ze XVI. století" (1883).

Pořekadla a rčení u Menšíka:

Spolu se suďme a spolu dobře buďme (Staré přísloví).

Bezpečněji jest řádem a právem živu býti, nežli mocí a odbojem.

Moc všemi právy jest zapověděna.

Žádný není povinen cizích dědin a gruntův brániti a zastávati.

Oč předešle jest smlauva a co již jednau spokojeno, z toho neobsílej.

Kdo co jistí, toho jest povinnost, aby to provedl, a ne toho, který tomu odpírá.

V svém vlastním může učiniti každý podle své libosti.

Žádný sám o své újmě mezníků sázeti nemá.

Řídko vrba mezi jiným dřívím darmo stojí.

Jako hřích jest klamati, tak hřích pravdu zatajiti.

Starý mezník, staré právo; nový, nové právo činí.

Svědek falešný duši svou zabíjí.

Duše dražší jest než všechen tento svět.

Staří Čechové trojího spůsobu saudu jsou nejvíce šetřili: O čest, o dědictví a o meze.

275. Zemské zřízení moravské z r. 1604 (viz č. 236, 244, 252).

Zřijzeni zemſkě mark. Morawſkého, ſ powolenijm Gſſti cýſařſkě etc. a ſ poručenij wſſech cžtyr Pánůw Stawůw znowu wytiſſtěné. L. P. 1604 w Olomúcy, u Gířijka Handle. (Listův CXLVII a registrum v malém čtverci.)

Napřed znak a heslo Viléma Zoubka ze Zdětína na Zdounkách, Habrovanech, nejv. písaře m. mor. Na posledním listu znak a heslo Jana Žalkovského z Žalkovic na Dobroměřicích a Brodku, místodržícího nejv. písaře.

Ok. r. 1602 vyslána jest deputace k cís. Rudolfovi, a to z poručení nejv. úředníkův a soudův zemských i na místě všech stavův a soudův markrabství moravského, prosíce, aby JMsti některé artikule, o které jsou se oni těchto pominulých let na sněmích obecních k dobrému země snesli, schváliti a potvrditi, nicméně i k tomu přivoliti ráčil, aby ono Zřízení zemské, které se l. P. 1535 v městě Znojmě stalo, a l. 1562 vytištěno, nyní pak l. 1596 pro mnohé nedostatky, které se v něm nacházely, skrze osoby k tomu zřízené, s pilností přehlídnuto, skorigováno a napraveno bylo, znovu vytisknouti dáti, a do téhož Zřízení dotčené jak vnově svolené tak i jiné, již předešle jim od slavných pánů předkův JMsti cís., tolikéž i od JM. cís., pána našeho nejmilostivějšího, potvrzené artikule, a přes to i některý pořádky právní, kterými se oni při právě jejich od starodávna řídí a pro zprávu všem vůbec v spis uvedeny jsou, do téhož Zřízení vložiti a vepsati dáti mohli.

K žádosti této císař majestatem v Praze ze dne 14. června 1602 svolil, s tou výhradou, nežli by Zřízení po vytištění publikováno bylo, aby do kancelláře české odesláno bylo do desíti exemplářů knihy té.

Text rozdělen na artikule, jako: Přípis landfrýdu z r. 1579, přípis listu přiznávajícího k landfrydu etc. Citace děje se uvedením listů, kterých celé Zřízení má, kromě registra, CXLVII.

Obsah: Fol. I. Úvod o posavadních pracech ve příčině ZZemského konaných. Fol. IV. Odpověď králova ze dne 14. června 1602 stavovské deputací. Fol. VII. Lantfrýd ze dne 15. ledna 1579 s formulářem reversů. Fol. XVI. list ze dne 30. září 1583 o obnovení starého spůsobu soudu. Fol. XIX. Majestát krále Vladislava z r. 1492. Fol. XXV. Snešení sněmovní z 17. června r. 1583 o sedání v právu zemském. Fol. XXVI. Řád práva zemského z r. 1562. Fol. CXXI. list královský z r. 1602 o vytištění tohoto Zřízení a jiné kusy ze Starších Zřízení (1535): Fol. CXXXV., fol. CXL., fol. CL. Rejstřík.

Po vydání tohoto Zřízení r. 1604 ihned se zase objevily snahy o napravení a spořádání ZZemského, jelikož v posledním textu shledány rozmanité nedostatky. Volena opět kommisse, ve které zasedal na prvním místě sám pan Karel st. z Žerotína, r. 1608 hejtman zemský. Přitom ustanoveno, jestliže by kdo z obyvateluov co potřebného u sebe nacházel, že by do ZZemského vloženo a vepsáno býti mohlo, aby to kommissí časně v spisu odeslal a kommisse uznali-li by toho potřebu, aby to do Zřízení vložiti a mezi jinými artikuly přednésti ráčili.

Pokus ten trval až do osudného roku 1618—20, jenž všecko samostatné postupování ve věci té zmařil.

276. Karel starší ze Žerotína.

Žerotín narodil se dne 14. září 1564 v Brandýse na Orlicí, z otce Jana, štědrého ochránce Bratrské Jednoty, a z matky Marianny z Boskovic,

rovněž horlivé sestry. Prvním počátkům vyučil se na Bratrské škole Evančické, načež r. 1579 odebral se na vyšší studia do Strassburku, Basileje a Genevy. Po odbytých studiích dal se na cesty po Francii, Anglii, Nizozemsku a Německu. Teprv koncem 1587 navrátil se do vlasti, kdež matka i otec byli již zemřeli, tak že se uvázati musel ve správu rodinných statků: Brandýsa, Rosic a Náměští, ku kterým přikoupil také Dřevohostice a přidělil hrad Přerov. Oženiv se, r. 1589 odebral se 1590 a r. 1591 zase do Francie, aby napomocen byl králi Jindřichovi IV. v boji se stranou katolickou. Navrátiv se pak do vlasti, účastnil se bojův proti Turkům ve vojště císařském (1594—95). Roku 1596 nastaly mu hořké časy, ještoť jej ze záští náboženského pronásledovali ošemetný Ladislav Berka z Dubé a Sigmund z Dietrichšteina. R. 1600 odstoupil z dějiště veřejnosti a odebral se do venkovského zátiší na Rosice. Zatím věci veřejné na Moravě víc a více se hatily. Hnulo to Žerotínem, proto se r. 1605 a 1606 opět vydal na veřejnost, a tu záhy ocitnul se vprostřed víru politického. Nastala doba, že se politikové z Uher, z obojích Rakous i z Čech pod řízením Žerotínovým začali starati o pevné sjednocení všech těchto zemí a soustředění jich v jedno těleso státní pod arcikníže tem Matyášem. Zemským hejtmanem na Moravě byl od r. 1611 do 1615. Když v máji r. 1618 nastaly známé převraty v Čechách, vyslán jest z moravského sněmu do Prahy k direktorům, kdež usilovně zrazoval od války s Ferdinandem II. Zatím také na Moravě dostali odpůrci králové vrch a nescházelo mnoho, že by Žerotín v Brně nesdílel osud Slavaty a Martinice (8. máje 1619). V Čechách zkonfiskován jest mu Brandýs. Fridrich Falcký přijeda v únoru 1620 na Moravu marně se snažil, aby Žerotína přivedl na svou stranu. Po katastrofě Bělohorské přimlouval se Žerotín u vítěze císaře, kterýž mu osobně byl nakloněn. Konečně sám odešel ze vlasti, když r. 1627 nastalo všeobecné stíhání nekatolíků, a usadil se ve Vratislavi. Zemřel na jedné ze svých cest v Přerově 9. října 1636 i pohřben v hrobce na Brandýse, zanechav památku jednoho z nejušlechtilejších mužů českého národu.

Zápisové o soudě panském. Vydal V. Brandl. Sv. 1. V Brně 1866. Nákladem Matice Moravské. Sv. 2. V Brně 1866. Pomocí Zemského výboru, nákladem vlastním. (První soud zemský, kterýmž zápisové počínají, jest soud a kterýmž se končí, onen Třikrálovský r. 1614.)

277. Německý text Summy Práv městských.

Das Behmiſche Recht, Wie daſſelbe in des Königreichs Beheim Neuen Stadt Prag in vblichem Brauch gehalten wirdt, kurtz und rund auch in ordentlichen Titteln verfaſſet unndt verdeutſchet. Jetzo zu erſt in offnem Druck aufgegeben. Cum privilegio. In Verlegung Henning Grossen des Jüngern. Anno 1607. Gedruckt zu Leipzig.

Das Böhmiſche Stadt-Recht, Wie daſſelbe in drey Prager, auch anderen Städten des Königreichs Böhaimb, täglich obſerviret vnd löblich gehalten wird. Kurtz zuſammen gezogen, in ordentliche Titel verfaſſet, und in Teutſche Sprache verſetzet.

Jetzo zum andernmal in offenen Druck gegeben, von newem mit dem Böhaimischen fleissig collacioniret, corrigiret und vermehrt. 1614. Leipzig.

Stephan překlad tento připisuje Petrovi Šturbovi (translatus Codex Coldinianus in germanicum sermonem opera Petri Sturba civis Cadanensis, quae versio Lipsiis u. 1614 curis secundis edita fuit.)

Výslovně buď připomenuto, že to překlad ne hlavního díla Koldinova, ale toliko Summy z něho (viz č. 259, str. 372).

278. Mistr Jiřík Kezelius Bydžovský.

Rodem z Bydžova. Stal se r. 1599 bakalářem v Praze a r. 1604 mistrem svob. umění. Sám rektor Bacháček oznamoval radním pánům Bydžovským, že Jiřík ozdoben hodností misterskou. Zdá se, že usadil se v Boleslavi Mladé, neboť sepsal „Kroniku" města tohoto. Záslužné dílo vykonal překladem spisu Ophthalmiova, jenž má nápis „Process práva městského v latinské řeči sepsaný, potom z latinské do české řeči přeložený od Jiřího Bydžovského" (viz č. 270). Překlad ten pochodící z počátku XVII. věku, nedošel veřejnosti, ale zachoval se do našich časů, ne sice v bibliothéce někdy Šeršníkově v Těšíně, nýbrž v rukou adv. Naxery v Hradci Jindřichově. Ukázky z překladu toho podány jsou v Cod. jur. boh. IV. 5.

279. Mistr Jan Matyáš ze Sudétu.

Matyášové byli patricijská rodina v Českých Budějovicích, kdež kvetla po dvě století. Praotec Matyáš byl bohatý a vážený měštěnín Budějovský. Z potomkův jeho připomíná se hlavně Albín Krištofor, jenž r. 1440 účastnil se bojův proti Turkům a sice ve vojště rytířův Rhodských k obraně ostrova Rhodu, pod velením velmistra Petra d'Aubissonu, začež prý obdržel šlechtictví i štít. Krištoforův syn, Jeronym, oddal se r. 1487 stavu duchovnímu. Že pak všickni bratři jeho v moru pomřeli, opustil s přivolením papežským roku 1488 stav tento a oženil se, „ut sit custos opum, studii successor, honores qui servet et titulos". Z těchto dějův vychází najevo, že Matyášové Budějovští byli katolici pod jednou.

Ze synův Jeronymových nejstarší, Daniel, majetný a vzdělaný soused Budějovský, přijat jest od Simeona Proxéna a Jiřího Polenty k erbu a titulu „de Sudetis", což potvrzeno 1558, dne 6. pros., Roku 1572 koupil vesnice Vstuhy a Ortinovice blíž Třeboně, načež r. 1589 uveden jest do sněmu jakožto člen stavu rytířského. Druhý syn Zachariáš byl král. úředníkem nad solí v Týně Vltavském a ve Vodňanech. Nejmladší syn Kašpar byl konšelem Budějovským.

Zachariáš s chotí svou, dcerou Jana Scheibla z Falkenšteina, zplodil syny dva, Jana a Václava, kteří r. 1594 k žádosti své obdrželi povolení, aby se psali „ze Sudétu a z Falkenšteina". Jan narodil se v Budějovicích (slove proto Budwicensis), ale vychován byl v Týně nad Vltavou, načež se učil v Písku a ve Vodňanech u svého strýce Kašpara, muže vzdělaného i váženého. Nato odebral se do Lince, jsa na tamním gymnasii žákem

slovútného básníka Jiřího Kalamína. Z Lince odebral se ok. r. 1593 do Lipska, kdež se oddal studiím právnickým za professorů Jana Monacha, Abela Strasburga, Jana Dauthia a Frant. Romana. Napotom studoval u Hermana Vulteja v Marburce, u Jana Borcholta z Helmstadtu, u Jiřího Olbrechta a Diviše Godofreda ve Strassburce, u Ondřeje Fachinaea a Huberta Giphavia v Ingolstadtě, u Julia Pacia v Heidelberce, u Petra Wesenbekia a Scipiona Gentila v Altdorfě. Dokonav veliká tato studia, vydal se na cesty po zemích evropských; navštivil Italii, Piemont, Sabaudii, Francii, Belgii a Britannii. Tato studia a cesty zabraly dobu desítiletou 1593—1603. Po návratu do vlasti meškal mladý učenec ne v Praze, ale na venkově; praví o něm Campanus, že v professuru se uvázal, zanechav „venkova".

Počátkem XVII. století začaly se poměry na universitě Pražské poněkud lepšiti; jmenovitě měla věda právnická nalézti vážnějšího než posud opatření. Ale tu vadily zase nevyrovnané poměry mezi universitou a defensory, jimž vysoké učení bylo podřízeno. Dne 29. března 1611 navrhnul professorský sbor k žádosti defensorů pro učení právnické mistra Simeona Skálu, seniora kolleje Karlovy. Za druhého professora povolali defensoři ze své moci Jana Matyáše ze Sudétu, jenž k universitě ani ještě nenáležel, aniž byl také doktorem.

V programmu universitním ze dne 3. října 1611 povědíno, že in facultatibus assignata est provincia legendi Institutiones juris civilis m. Johanni Matthiae de Sudetis Budwicensi (Ott, Řeč); avšak čtení samo započalo se teprve dne 2. února 1612, a sice úvodním proslovem: Oratio de juris studio, Pragae in collegio Caroli IV, alias Magno, antequam ad praelectionem Institutionum Imperialium — J. Mathias a Sudetis accederet, habita. Ale již tu byl počátek kyselosti mezi professory a Janem. Professoři neuznávali zapotřebné, aby platili nebo živili kollegu, kterého jim mimoděk dali defensorové. Pomohl sice na ten čas professor lékařství, Huber; dostalo se Janovi alespoň bytu a ztravy, ale stav pohoršil se hned r. 1613, poněvadž Jan schválně mistrům do porad nechodil a přece po známých roztrušoval, že se na akademii nic neděje. V přednáškách nechtěl se držeti řádu s professory, posluchače své (a ti byli Němci) naváděl, aby se nedávali zapisovati do matriky universitní, ježto prý akademie není celá, což ovšem čelelo proti statutům. S tím poněkud souviselo, že se zpěčoval přijmouti titul doktorský, řka, že žádného doktora v právích na universitě není. Jinak obecenstvo těšilo se tomu, že přednáší o právích; napsalť zajisté r. 1612, dne 10. máje, mistr Campanus: Jus a Sudetis, jam misso rure, Johannes enodans legum vincula mille, dabit. Samotného roku 1612 disputovali v právích Daniel Basilius z Deutschenberga, Václav Kochan z Prachové Čáslavan, Daniel Thermaeus ze Zhoře Žatečan, Abraham Heřman Cygnaeus Míšňan, r. 1613 Samuel Mathiseus Milevčan, r. 1614 Wolfgang Kuss z Zelli Frank, Jiří Agricola Lichtenavský z Frank, Ondřej Schopper z Onoltsbachu ve Fransku, r. 1615 Martin Sorer z Krnova Slezan.

Literaturou právnickou Jan velmi pilně se zanášel. Dne 20. ledna 1613 poslal Kutnohorským otisk disputace „De nuptiis", již byl připsal „všechněm

městům královským ve království českém, vlasti naší milé, jež třetího stavu užívají a ke konfessi české se přiznávají, i tolikéž ke konsistoři a starožitné akademii zření své mají" (ČČM. 1893). Téhož roku 1613 vydal osmero rozprav z práva manského (theses de feudis), jež po dvou letech v jedno dílo sebrané pod titulem: „Consuetudines feudorum" vydal v Amberku.

Již z tohoto seznamu prací právnických vidno, že Jan znova skoro založil fakultu právnickou při universitě Pražské a že zasloužil sobě názvu „antecessor", jakž se sám dle starořímského mravu jal jmenovati ve smyslu professora. V současných básních skutečně ho domácí i nedomácí nazývali prvním učitelem římského práva na universitě Pražské, jakož tomu vpravdě bylo: Juris consultum excellentem, antecessorem academiae Pragensis praestantissimum. Nemalou zásluhou jeho jest, že při právu římském a církevním jak v přednáškách tak i ve spisech svých zřetel bral také ke právu domácímu, při čemž jemu dobře sloužilo dílo Víta Ophthalmia „Processus juris municipalis Pragensis" z r. 1585 (viz č. 269, 270).

Zatím hořkosti mezi ním a professory přibývalo. Hlavní toho příčina byla, že mistři zdráhali se platiti Matyášovi služné z příjmů universitních pravidelně a stále. „Když jsem od defensorů a professorů — píše o tom Matyáš ve svém závětu z r. 1615 — měs. octobris 1611 za professora přijat byl a podle své možnosti při akademii pracoval, za tu práci mně zaplaceno není, krom od Wolfa písaře 100 k. míš. 16. jan. 1615, 15 kop 21. Febr., 50 kop 4. máje, 100 kop 21. nov. a 150 kop 3. máji 1614, ješto jsem já přes 500 kop z mého měšce utratil, však ročně od času určeného za tu mou práci a pilnost méně vziti nemohu a bratr můj Václav (za dědice ustanovený), nemá vziti než 600 k. míš." Mistři Matyáše neuznávali za řádného člena professorského sboru, ješto nepřijal hodnosti doktorské od nich, pročež že nic více není nežli student non graduatus, kterýžby ani práva neměl přednášeti, ješto právo takové sluší jen bakalářům, mistrům a doktorům. Za to Matyáš dával sobě název „antecessor" místo „professor" a povolával se na své desítileté studium na učilištích německých a na své rozsáhlé cesty po Evropě.

Spory tyto přenášely se se sboru professorského mezi studenty. Jestliže Matyáš zrazoval studentům, aby se nedávali immatrikulovati, ješto universita není úplná, bránili prý zase professoři studentům českým chodit do čtení právnických, ješto ona čtení jsou mimořádná, a usnešení že jest, aby do práv chodili jen ti, kteří něco již prospěli in artibus t. j. na fakultě filosofické. Když Matyáš na to sobě stěžoval, vytýkali mu professoři, že on nekoná officium collegae, že bez vědomí rektorova odešel na několik měsíců z učení, tak že lector legum exlex est a j. Bezmála bylo by došlo i do rvaček mezi studenty. (Bližších podrobností podává spis Wintrův: Děje vysokých škol Pražských str. 129—130).

Velikou nevoli, ba rozhořčení zvláště mezi professory spůsobil Matyášův náhled o pochození Čechů. Již r. 1614 disputováno o věci té na základě rozpravy Matyášovy: Bohemorum nationem non e Slavis, ut Aeneae Sylvio et Dubravio videtur, sed ex Russia seu Roxolania originem habere. Kteroužto

rozpravu rozvedl dopodrobna i vydal ji r. 1615 v Lipsku na 11 listech a s nadpisem „De origine Bohemorum et Slavorum subseciva". (Věnováno Albertovi Janovi Smiřickému pánu na Smiřicích.)

Matyáš, vyrozumívaje názvem Slavi Chorvaty neboli Slovany jižní, dokazoval množstvím citatů z dějepisců řeckých a římských, že Čechové původně přistěhovali se do Čech ze Sarmacie, z Roxolánů neboli Rusů. Mistři Pražští pokládali za pohanění, žeby od Rusův měli pocházeti, i jali se odpírati názoru takovému. Mikuláš Troilus Hagiochoranus ozval se první rozpravou r. 1615: „De Bohemia pia contra Roxolanos". Na to odpověděl Matyáš spiskem „Quaestiones" (1615). Zde vytýká ne bez trpkosti, že universita sočí proti mužům jinde ve světě vzdělaným, kterým ve vlasti bráněno professorovati, jako Václavovi Arpinovi, Sigmundovi z Jelení, Matěji Aurogallovi; mínil patrně také i sebe. V učené hádce dostavil se Troilus spisem „Anti-Roxolania", universita pak vyslovila Matyášovi důtku dne 9. února 1616, že své „Quaestiones" u veřejnost podal bez vědomí a bez úchvaly rektora universitního (Rectoris academiae Prag. intimatio, quâ sine scitu ejus Quaestiones tres a J. M. de Sudetis temere publicatae reprobantur). Ostatně připomenul Matyáš, že v pojednání „Bohemorum nationem" vynecháno bylo po slovech „non e Slavis" slůvko „ex Croatia". V předmluvě ke spisku „Successiva" dí nadto, že psal „De Bohemorum et universae Slavorum gentis origine".

R. 1617 vzat jest Matyášovi, jenž po tři semestry žádného čtení nedržel, byt v kolleji Karlově, a tu se ho již ani defensorové neujali. V lednu 1618 podal rektorovi protest proti odnětí bytu; pak žádal, má-li zůstati professorem, aby mu byl dáván podíl z příjmův universitních dle slibu mistra Hubra a mistra Hebraea (t. j. Mikuláše z Kaménka); pakli že ho za professora nechtějí, tedy aby mu nahradili celou summu jeho útrat. Mistři odkázali ho s touto žádostí na defensory. R. 1618 Matyáš dal universitě výhost, aniž se o dalších osudech jeho čeho dovídáme.

Nápis o něm a o rodu jeho: Ex antiqua Mattiacorum gente, Zachariae filio, Caspari nepoti, Hieronymi pronepoti, Christophori abnepoti.

Právnické spisy Matyášovy:

Oratio de juris studio. Pragae. 1612. 4. Čtyry listy. J. Hanuš.

De justitia et jure. (Dissertace Daniele Basilia a Deutschenberg). Pragae 1612. Bohutský.

De jure personarum (Diss. Václava Kochana a Prachove Czaslavina). Pragae 1612 Bohutský. 6 listů ve 4°.

Positiones de sponsalibus (Daniel Thermaeus a Zhorze Satecenus). Pragae 1612. Bohutský 8 listů ve 4°.

De privilegiis studiosorum (Abrahamus Herman Cygnaeus Misnensis). Pragae 1612. Bohutský. 10 listů ve 4°. (Věnováno mimo jiné také Štěpánovi Ilgeniusovi agentovi Hanseatských měst v Praze).

De nuptiis (Stephanus Mathiseus Milevinus). Pragae 1613 Bohutský.

Theses de feudis (Osm dissertací). Pragae 1613. (Podruhé pohromadě vydány 1615 v Amberce).

Theses de legitimatione et adoptione (Wolfgang Kuss Zellanus Francus). Pragae 1614. Mat. Pardubicenus. 4 listy ve 4°.

Praesentes ex materia juris civilis de tutelis quaestiones (Georg. Agricola Lichtenaviensis Francus). Pragae 1614. 4 listy ve 4°.

Centuria conclusionum ex materia jurisdictionis exceptarum (Andr. Lud. Schopper Onolsbachenus, Francus). Pragae 1614. 12 listů ve 4°.

De tutelis (Martin Sorer Jagerndorfenus). Pragae. 1615. 8 listů ve 4°.

De consuetudinibus feudorum (viz svrchu Theses de feudis, pospolité druhé vydání. V Amberce 1615.)

Spisy Matyášovy uloženy jsou v bibliothéce kláštera Strahovského, i mají přípisky rukou skladatelovou, tak že patrně pocházejí z pozůstalosti jeho.

280. Mistr Simeon Skála z Kolince.

R. 1602 probošt kolleje Karlovy, přidán r. 1609 defensorům co prorektor. R. 1611, když universita od defensorů jakžtak uvedena do pořádku a ustaveny aspoň v zásadě fakulty čtyry, navržen jest pro fakultu právnickou z prostředka university mistr Skála, od defensorů pak přivolán Jan Matyáš ze Sudétu. Když pak konec měs. září defensoři na tom stáli, že každý professor musí sobě obrati určitý předmět, aby o něm přednášel, oznámil rektor, že Skála zvolil sobě process právní, ale defensoři dekretovali, že Skála má učiti o Sallustovi a Caesarovi, kdežto Matyáši přiřknuto právo. K tomu vztahují se verše Campanovy: Scala per historicos jam. errare licentius hortos (non horti prohibent arva nec ulla) potest.

281. Mistr Daniel Basilius z Deutschenberka Pannonius.

Mistr Daniel byl rodem Slovák z Německé Ljubče neb Libče v Uhrách; proto zvali ho Teuto-Lipčenus a sám se r. 1612 zve D. B. a Deutschenbergk Pannonius. (Mylné jest mínění, že by pocházel z České Lípy; vznikla mýlka ta zmatením Lipče a Lípy.) Na svět přišel roku 1585. Studoval v Praze a stal se zde 28. července 1609 bakalářem, při kteréžto příležitosti dissertoval o zemětřesení. Na to přijal rektorství na Malostranské škole u sv. Mikuláše, jež zastával až do r. 1613. Dne 29. března 1612 povýšen jest na misterství svobodných umění. Zanášel se naukami hlavně mathematickými a přírodnickými; avšak ještě více vábilo jej právnictví. Již r. 1612 vydal co notarius caesareus pojednání „De justitia et jure", roku pak 1614 podrobil se zkouškám k doktorátu právnickému, k čemuž vydal dissertací „Quaestiones aliquot ect." Proti kteréžto thesi našel se odpůrce v osobě Jana Matyáše ze Sudétu, vlastně v osobě nohsledy Matyášova, Ondřeje Schopera, jenž oznámil disputací proti tomu „De jure repraesentationis" i dal ji také hned tisknouti, až rektor zapověděl. Mezitím přiženil se Daniel na nákladnickou živnost Malo-Stranskou a stal se tam měšťěninem. Roku 1614 povolali jej professoři bez přivolení defensorů na universitu, ale on vyhnouti se chtěje kyselostem, dal právnictvu výhost a obrátil se k fysice, mathematice a astronomii; mistři prý ho rádi viděli „propter calendaria", kteréž vydávány jsouce od university velice prospívaly a akademii dobře vynášeli. R. 1618 dokonce přednášeti měl hebrejštinu. V jaké vážnosti byl na universi, vidomo z toho, že byl r. 1617 vzat do deputace universitní, která Ferdinandovi II. ku korunování podala gratulace. R. 1618 jakožto „doktor v právích a v učení

Pražském hvězdářského umění professor" vydal spis „Soud hvězdářský přirozený o strašlivé s ocasem kométě". R. 1619 podruhé zastával úřad děkanský, od roku 1620 pak spravoval proboštství kolleje Karlovy. O jeho přízni k universitě svědčí, že pro ni r. 1619 vdlužil se v Jičíně na 1000 k. gr. v tolarech u pana Jarolyma Bukovanského z Neudorfa. R. 1619 a 1620 volen jest za konšela v Menším Městě Pražském a to skrze tehdejší direktory a správce zemské. Strastných dob, jenž r. 1620 universitu potkaly, nejvíce bylo zakoušeti posledním na ní pozůstalým čtyrem professorům, Campanovi, Troilovi, Žaboniovi a Danieli Basiliovi.

Trvali sice věrně v obraně university, mívajíce trapná jednání se sekretářem Michnou, [illegible]erníkem Mitrovským, hlavně pak s dobrodružným špitalníkem bavorského vévody p. Giambattistou Savonanzio. Daniel v peněžných nesnázích university postavil se s vlastním jměním v rukojemství za ni a zaručil se spolu s Žaboniem v summě 1200 kop. V konferencí professorské dne 20. list. 1621 držané jednáno o to, jak opatřiti Basilia a Žabonia i snešeno, aby se jelo do Slaného k primasovi o zapůjčení peněz a stříbrné lžíce aby se prodaly. Do Slaného jel sám rektor Troilus a probošt Basilius s písařem; u Kněževsi byli přepadeni od 15 soldátů, kteří mistrům odňali pláště a písaři jiné věci. Když 14. listopadu 1622 učení Pražské odevzdáno jesuitům, Basilius spolu s Campanem přihlásil se k církvi katolické. Odpuštěno mu, že r. 1619 byl od direktorů volen mezi konšely Malostranské (perdón z roku 1623), brzo pak učiněn primatorem Malostranským, na to sekretářem dvorské kanceláře a konečně r. 1627 raddou při appellacích, v kterémžto úřadě život dokonal, náhle zemřev 25. června 1628. Erbu a přídomku nabyl mezi 1609 a 1612, jelikož roku 1609 ještě prostě psal se: Dan. Basilius Teuto-Lipčenus, a r. 1612 již: „D. Basilius a Deutschenpergk Pannonius". Vladykou učiněn majestátem císaře Ferdinanda II. roku 1624, 23. října potvrzen mu přídomek „z Deutschenberka". Podobizna jeho v Effigies. Jiné úmrtní datum zní ze dne 30. května. Slove tu mathematicus a astronomus veliký. (Rybička). (ČČM 1889).

Právnická pojednání Basiliova jsou:

De justitia et jure 1612.

Quaestiones aliquot ex utillima materia successionum ab intestato, cum quibusdam miscellaneis philosophicis 1614.

282. Jáchym z Těchenic.

Jáchym pocházel z Prahy i byl přítelem mistra Bacháčka a velikým příznivcem university; také podporovatelem chudších studentů slove. Prvé nežli vystoupil na veřejnost jakožto právník, vyznačil se co vojín statečný v Uhrách.

Z příběhů Jáchymových víme, že r. 1591 veřejnou potýčku měl s advokátem a protivníkem svým Nosem z Vojkovic na ulici, jindy zase vyčkával jiného protivníka svého Melchiora Storka na rynku Staroměstském pod podloubím proti orloji, a ještě jiné výstupy podobné míval na ulici, tak že

mu r. 1610 pověděno, aby se pokojně choval, že císař nemá „nad takovými věcmi zalíbení". A to bylo již v ten čas, kde byl královským prokuratorem. Nejočitěji okázala se však Jáchymova zpupnost r. 1594, když o pouti Vyšehradské zbůhdarma na ulici kordem zabodnul chuďasa pacholka Pavla a i druhého tulichem poranil, ač mu ničím nebyli vinni. Ovšem že J. byl nad obyčej zpit od vína i od hořkého piva „u Korandů" (Podrobnosti čtou se ve Winterově životopisném nákresu „Prokurator J. z Těchenic".) Také jest zapsáno v knihách Novoměstských z r. 1593, že J. koupiv dům na Dláždění a nemaje se k placení, soudně byl vyveden z držení domu toho. V ten čas byl již ženat.

Dle Dvorského „Pamětí o školách" byl J. horlivým zastavatelem university Pražské. Již r. 1599, když za kancléře Zdenka z Lobkovic započal zjevný boj proti podobojím, měl příležitost zastati se ctihodného ústavu proti arcibiskupovi, jenž se chtěl zmocniti kolleje Všech Svatých. Mluveno mistrům, že „kollej máte prázdnou a zbytečnou". Jáchym odpověděl, že kollej prázdna není, že v ní obývá rektor a sotva se živiti může; professoři že kolleje vydati nemohou pro veliké závazky své k císaři a k stavům. Ale i proti defensorům bylo potřeba se opříti a ohraditi, když r. 1609 chtěli, aby universitní statky byly prodány, netoliko vzdálené, ale i blízké. Ve veliké poradě o to v Karolíně konané, kdež také byl J. s jinými příznivci vysokého učení, uzavřeno, že universita není sice proti prodaji statků vzdálených, ale „statky cís. Karla aby se neheybalo".

R. 1607 slove ve knížce od Jiřího Landškrounského jemu věnované a „Rozmlouvání" zvané „JMsti Cské služebník přední a již nejstarší při soudech zemských v království českém prokurator".

R. 1609 zastával se na bouřlivém sněmu františkána Felixa, jenž chtěl z kláštera, poznav prý dobrotu konfessí české řka, že zhostil se klášterského života tak jako prý Luther, ne pro zisk mrzký. Tou měrou uprosil mu příchranu stavův. Důležitý úkon vložen od stavův na J., když uzavřen artikul o defensí; stal se totiž členem deputace na Moravu o pomoc v té věci vypravenou.

R. 1611 vydal J. na svůj groš „Spis či kázání Havla Žalanského o mistru Janovi z Husince a Jeronymovi z Prahy", i byl z uložení stavův zastancem Slavaty a Martinice v politickém processu proti Tengnaglovi, při čemž vedl sobě, ačkoliv byl odpůrcem obou pánův v náboženství, obratně i spravedlivě a zdárně; nicméně přilípnul mu Slavata ve svých Pamětech úštěpek, že tu jednou při stání byl „při rauši".

Zase r. 1615 konal úlohu prokuratorskou v politické při Václava ze Vchynic viněného z velezrády.

J. zemřel dne 9. března 1620. Divnou náhodou byl i pohřeb tohoto nepokojníka velmi nepokojný. Že byl vojinem na slovo vzatým, chtěli ho „s pompou vojenskou" pochovati „poctivě" i čestně Pohřeb konán ve farnosti sv. Havla. Ale prvé nežli mrtvolu z domu vynesli, strhla se šarvátka mezi soldáty Staroměstskými a Novoměstskými o přednost v pochodu. Již i zbraň tasili, až se hejtmanovi podařilo bouři zameziti. Ale pohřeb zůstal

u sv. Havla; všecky ženské se rozprchly, až na dceru nebožtíkovu a nevěstu synovu, které zůstaly.

Charakteristiku Jáchymovu máme v několika výrocích Pavla Skálových. Při zpomenuté obraně mnicha Felixe dí Skála, že „byl přední při hořejších soudech prokurator, muž výmluvný, a což při jiných prokuratořích v ty časy byl řídký dar a ozdoba, jak jazyka latinského tak i práv císařských prostředně povědomý". Jinde zase, že byl „muž hlavy jemné a svobodné", konečně: „Ač v živobytu svém dosti divně a plaše sobě počínal, zakusiv i vrchovatě všelijakých rozkoší a kratochvíli tělesných, v nemoci své však hojné znamení člověka kajícího na sobě dokazoval".

Spis Jáchymův Tractatus juris spiritualis sive ecclesiastici pro iis, qui actionum matromonialium patrocinium in consistorio sub utraque communicantium renovato suscipiunt. Pragae 1612, 4°.

283. Simeon Partlic ze Špicperka.

Nar. asi 1588 v Třešti na Moravě co poddaný Wencelíků z Vrchovišť. Přípravná studia konal ve Zhořelci; asi r. 1610 odebral se do Prahy, kdež 1612 dosáhl bakalářství a při té příležitosti disputoval o zákazech přepychu i vydal disputací tuto také tiskem. Roku 1613 ztrávil co učitel na školách Klatovských i vydal odtamtud latinskou báseň „Adamus judicatus", připojiv k ní rymovaný český original Tomáše Řešatka: Pád prvních rodičův (1613). Z Klatov vrátil se do Prahy, i propuštěn byv z poddanosti, podrobil se zkouškám misterským ze svobodných umění 1614, načež se uvázal ve vychování synů Fridricha Kolonny z Felsu na Neydeku. S jara 1619 přijal správu škol Kralohradeckých. V létě 1620 měl tuším nejstaršího syna Fridricha Falckého provázeti do Hollandu. Tou dobou dostalo se mu erbu a přídomku „ze Špicberka". Po roku 1620 zůstávaje v rozličných městech Německa oddal se studiím lékařským. Konečně zdá se že usadil se zase v Praze, jsa ve spojení s panem Vilémem Vchynským. Poslední o něm zpráva z r. 1640. Spis jeho:

Leges sumptuosae (disputace z r. 1612).

284. Pavel Ješín z Bezdězce.

Rodic Černovický, studoval na universi Pražské, načež dojda bakalářství svob. umění, učiteloval po venkově i v Praze. R. 1609 byl jako praeceptor mladého Jana Smila, synka pana Bohuslava z Michalovic, na studiích v Heidelberce. Slove tu Paulus Jessinius Pragensis. S učněm tímto byl dne 20. června 1611 hostem u pana Petra Voka z Rožmberka. Téhož roku připsal mu Campanus ódu „De S. Paulo, gentium apostolo", patrně se vztahem ke křestnému jménu jeho. Za bouří stavovských stál při straně Fridricha Falckého, jenž ho jmenoval raddou při appellacích. R. 1619 vypraven jest spolu s hrabětem z Hollachu a jinými posly do Prešpurka, aby tu při jednání s knížetem Betlen-Gáborem o konfederaci česko-uherskou sloužil co sekretář. Zatím během jednání samého přejal úlohu poselskou i byl

jedním z poslů samých, na něž vzloženo zpořízení smlouvy, ještο hrabě Thurn, Kolonna z Felsu a Jan z Bubna z příčin válečných zůstali u stavovského vojska, v zemi dolnorakouské operujícího. Tak se stalo, že konfederační smlouva podepsána toliko od Pavla Kaplíře ze Sulevic, hraběte z Hollachu a Pavla Ješína. Když pak poselstvo do Prahy se vrátilo, Ješín ve shromáždění stavovském při slavném vyhlášení smluv četl smlouvu českou. Za tyto služby obdařil ho král Bedřich šlechtictvím a přídomkem „z Bezdězce". Také direktorové odměnili se mu dáním domu druhdy Kalousovského pod Vyšehradem proti hrobci nad Botičem, jenž odňat jest Janovi z Klenového na Janovicích. Ješín dal zaň toliko 256 k. m. — Po bitvě Bělohorské bez meškání odjel ze země, aniž se dostavil k soudu, tak že vedle král. výpovědi ze dne 16. dubna 1621 odsouzen jest hrdla, cti i statků, i dán jest do klatby a jméno jeho přibito na šibenici. Jmění jeho všecko ihned pobráno od fisku, zejména dům pod Vyšehradem, od císařského vojska vydrancovaný a do podvalů pobořený. Pusté městiště obdržel někdejší majetník domu, Jan z Klenového. — Za hranicemi uvázal se Ješín u vychování synův soudruha svého z poselství Prešpurského, pana Pavla Kaplíře, jež vedl až do r. 1625. Žil tehdá v Hollandě. Mezi živými byl ještě r. 1632. O dalších jeho osudech nic se neví.

Právnická věda dikem povinna jest Ješínovi, že pečoval o vydání zákoníka Karlova „Majestas Carolina", jenž tiskem vyšel r. 1616. Kromě toho zpořídil vydání kroniky Dalimilovy 1620, již připsal panu Václavovi z Roupova a Václavovi Budovci, kdežto „Majestas" věnována Šimonovi Kohoutovi z Lichtenfeldu a Janovi Theodorovi z Ottersdorfu. Kterakým spůsobem Ješín přitom sobě vedl, vidno z toho, že si zjednal přístup do bibliothéky tehdá Karolinské, universitní, odkudž knihy a rukopisy míval vypůjčeny k domácímu prostudování.

Majestas Carolina sive Constitutiones Caroli IV. Rom. Imp., quibus ille regnum Boemiae formandum ornandumque censuit. Nunc primum in lucem prolata studio Pauli Geschinii. Hanoviae, typis Wechelianis 1616 Fol. VIII. a 44.

285. Simeon Podolský z Podolí.

Knižka o měrách zemských a wyswětlenj, od kterého času mjry a meřenj zemské w kralowstwj českem swůj počátek magj, též kdy stare mjry proměněne a naprawene byly a tyto, gichž se před i po shořenj desk zemských užiwalo a posud užiwá, nařízene gsau a gak gim od každeho rozumjno býti ma, tolikež o zlem a skodnem užjwanj měr zemských. S pilnosti w letě 1617 sepsana od Simeona Podolského z Podolj, GMC. geometry, toho času meřiče zemského w kralowstwj českem.

Simeon Podolský byl měšťěnínem Pražským. Nar. r. 1562 nepochybně v Praze, kdež r. 1601 koupil sobě dům na Novém Městě, řečený Ramhof. Měšťanem Pražským slove hned r. 1598, neboť Sixt Palma kněhtiskař věnujíc toho roku spis „Rozjímání kterak den Páně svěcen býti má", čtyrem

měšťanům Pražským, mezi nimi jmenuje též Podolského. R. 1602 byl jeden z těch Pražan, kteří dotazovali se mistrů učení Pražského, má-li se psáti v plur. „Češi" nebo „Čechové"; podepsán byl na prvním místě; vedle něho Martin Fruwein, s kterýmž společně užíval praedikatu „z Podole", Jan Čába z Chýš, Vojtěch Koutský z Jenšteina a Václav Litoměřický z Jistbice. Mistři rozhodli při stolní poradě, že se má říkati „Čechové", nikoli „Češi"; Veleslavín a ZZemské jináč nepsali než „Čechové".

Toho roku psal se „JMsti Cské měřič zemský v království českém". Umění zeměměřičskému vyučil se u slavného zeměměřiče zemského Matouše Ornyse z Lindperka (1570—1600), ku kterémuž dostal se již co hoch 13letý, jehož se stal i následníkem v měřičství zemském (1600).

Osobám vyšším i městským mnoho sloužil jakožto znalec v rozepřích mezních a šlo-li jinak o meze a hranice. Zanášeje se věcmi měřičskými, pozoroval, že nikdež, ani ve dskách ani ve Zřízení Zemském ničeho nenalezá se o měrách zemských. I oznámil to stavům r. 1615 na sněmu shromážděným, ti pak nařídili mu, aby všecky míry české v knížku uvedl a vysvětlil. Dílko toto v rukopise podáno stavům r. 1617, avšak pro tehdejší neklid politický nestalo se žádného rozhodnutí, tak že knížka zůstala rukopisem a přitom až i do Míšně se dostala.

Není nepodobné, že rodina Podolského v dalším postupu přišla ve přízeň s rodinou Globiců. Syn Podolského jmenoval se Samuel a toto jméno objevuje se také u Globiců. Podolský byl zeměměřičem, Globic z Budčína, Samuel (mezi r. 1649—1683) měl totéž povolání (regni geometra 1662). Dílečko Podolského zachovalo se v rukopise právě snad v rodině Globicovské, tak že Samuel Globic dobře ji mohl vydati (1683).

286. Pavel Skála ze Zhoře a Václav Kochan.

Slavný historiograf český, Pavel Skála, byl členem slovútné rodiny z českého jihu, kdež jedni žili ve Vodňanech, jiní v Písku. Sám Pavel narodil se v Praze na Novém Městě (Neopragensis) dne 10. července 1583 z otce Adama rodáka Píseckého, registratora desk zemských, a z Benigny Medlové rodem Krumlovanky. Pavel 1600—02 studoval práva ve Wittemberce, v Altorfě a v Lipsku. Současníci nazývají ho „legum studiosum, popularem suavissimum" (1602). Vykonav větší cesty po Evropě, usadil se co úředník v Žatči, kde se r. 1604 i oženil. Katastrofa Bělohorská vypudila také i jeho do vyhnanství, kdež zemřel ve Freiburce saském, někdy po roce 1640.

Václav Kochan, člen Čáslavské rodiny Kochanův, nar. na Novém Městě Pražském. Studoval práva a vydal 1612 dissertaci „De jure personarum" (v Praze u Bohutského). R. 1619 byl jmenován správcem školy (Wencesilaus Kochanius a Prachova Neopragenus). Byl t. č. bakalářem.

287. Václav Magrle ze Sobíšku.

Magrle rodem byl z Přelouče Dokonav studia, usadil se na Starém Městě Pražském a prokuratoroval. Jsa evangelik účinně se účastnil v jednání

o majestát r. 1609 i volen mezi defensory. Již v ten čas měl pověst zručného právníka, jenž dovede těžké případy právní ku konci přivésti. Známý Václav Vchynský byv r. 1616 od stavův obžalován, za zástupce sobě zvolil Magrli samého třetího. Zlá příhoda přišla na něho, an ve shodě s Henykem z Waldšteina sepsal veliké dílo historické, v němž se jak císaře Rudolfa, tak i cis. Matyáše velmi potupně a jízlivě dotýkal. Henyk bez vědomí prý Magrlova dal spis ten do tisku. Magrlovi nezbylo nežli vymluviti se na to, že spis Henykovi dal ku přehlédnutí, nikoli k vytisknutí. V tu dobu rozešel se s defensory, kteří se ho ujmouti nechtěli, ale na sněmy chodil až do roku 1619. Po volbě Fridricha Falckého vzdal se i sněmování i všeliké politiky. Po převratu r. 1620 vzat u vyšetřování, ale ze všeho nářku se vyvedl. Zemřel brzo po r. 1623, jsa muž velice bohatý; roku 1623 chtěl komoře kurfirsta saského zapůjčiti 30.000 zl. Manželka po něm pozůstalá, dědička všeho jmění jeho, pro náboženství vystěhovala se s celým majetkem do Perna, kdež r. 1633 zemřela, jsouc štědrou podporovatelkou českých vystěhovanců v těžkých jejich potřebách. Ve spise Magrlovu, jenž toliko po částech, a to jen v rukopisích se zachoval, líčeno také jednání sněmovní z r. 1609 ve spůsobu deníku od 28. února 1609 do 23. února 1610.

288. Michal Pěčka Smržický z Radostic.

Syn rychtáře Chrudimského Jana, kterémuž r. 1571 udělen byl list erbovní. Podle rodiště rodiny své psal se Smržický nebo Smiřický; první název zdá se býti správnější (viz Smržice na Moravě, kdež se vyskytá příjmí Pěčkovský). Nar. se r. 1580. Vyšší studia konal v Praze 1598 (Michael Peczkonides a Radostic); jinak se psal Pieczek, Pieczka, Pieczkonius. Skládaje básně latinské přijat byl do kruhu Pražských milovníků klassicismu. Zdá se, že již před r. 1609 snažil se býti prokuratorem; věnovalť svůj český překlad Beroaldova spisu „Declamationes philosophi, medici et oratoris" toho roku tištěný všechněm při vyšších soudech království českého na hradě Pražském pánům prokuratorům, jichž jmenuje dvanácte. Oženiv se nabyl i jmění a stal se měšťěnínem Staropražským. Že v pohnutých dobách r. 1618 stál při straně Ferdinandově, byl od direktorů z Prahy vypovězen. Po bitvě Bělohorské nabídnul své služby knížeti z Lichtenšteina a jezuitům, čím si u protivníků zjednal přezývku „velikého pochlebníka jezuitského a Liechtensteinova". Ještě před koncem 1620 stal se perkmistrem hor viničných.

V těch strastných dobách, jež následovaly po bitvě Bělohorské, zapoměl se Pěčka natolik sám nad sebou, že na potupu svého národa a své vlasti, pouze ze msty osobní, vydal hanlivý latinský spis, ve kterém kde co jízlivého nalézti bylo, ať pravda ať lež, zlomyslně vychrlil na národ český. Přitom se ukryl za pseudonym Petrus Rybaldus Peruanus. Sami místodržící kázali spis ten zabaviti a veřejně spáliti. Že psán byl od Pěčky, sděleno po létech Balbínovi skrze doktora Vencelína, kterýž Pěčku dokonale znal.

Právnická práce literarní od něho pozůstavená jest *Akcí a rozepře mezi filosofem, v lékařství doktorem a oratorem neb prokuratorem* (v Praze 1609).

Jest to překlad Beroaldova spisu „Declamationes philosophi, medici et oratoris, qui praestet". Přední tehda básnířka Pražská, Angličanka, Alžběta Westonova, oslavila dílko toto horující básní latinskou.

289. Jiří Sedlnický z Choltic a jiní sběratelé Nálezů soudních.

Jiří byl syn Jindřicha Sedlnického na Mor. Ostravě. Na závěrku XVI. věku zastával úřad manského sudího biskupských manství Olomúckých. R. 1597 dal sobě opsati „Knihu Drnovskou" (viz č. . . . .) skrze Jakuba písaře Mor. Třebovského, kterážto kniha slove nyní „Codex Sedlnickianus" a uložena jest v zemském archivu moravském. R. 1596 sám shledal nálezy a výpovědi panského soudu moravského. Zemřel r. 1613. Sbírku svou nazval Jiří *Vademecum*. Jest to sbírka nálezů, která měla v podobných přech sloužiti jak původům tak i pohnaným, by se na ten který nález z ní volati mohli. Dílo sestaveno systematicky; rozličné nálezy jedné pře neb věci se týkající shrnuty tu napospol, na př. nálezy o starodávném držení, výpovědi o toku vod, výroky o zhanění.

Podobné práce podjal se současník Sedlnického, Eliáš Hovorius rodilý Vyškovan, chovanec germanské kolleje v Římě, kdež spolu s Maxem z Pernšteina († 1593) meškal na náklad biskupa Pavlovského. Navrátiv se co doktor práv a prothonotář papežský do vlasti, přijat jest ihned do kapituly Olomúcké (1591). R. 1595 jmenován farářem u sv. Jakuba v Brně, ale ještě toho roku vzdal se hodnosti farské. R. 1598, po smrti Pavlovského, volen spolu s proboštem Olomúckým za administratora biskupství. Zemřel as r. 1606. Jeho sbírka nálezů mor. práva zemského uložena v ruk. z r. 1603 v Museji moravském.

Ještě jiná sbírka nálezů moravských pochází ze 2. polovice XVI. stol. a to v rukopise ze knih ondy hrab. Fr. Jiřího z Gianini, probošta kapituly Olomúcké, jenž má nápis: V této knížce najdeš vyhledání a sebrání mnohých předešlých půhonův a nálezův jedné každé věci sobě podobné se dotýkající, téhož kterého leta co toho se stalo, pořádně sepsané a zregistrované. (Fol. 286 listů textu a 17 listů registru. Nejmladší půhon z r. 1560.)

Jiným sběratelem nálezů moravských byl konečně Emil Osovský z Doubravice a na Třebíči, jehožto sbírka nálezů Brněnských z r. 1575—1610 pod titulem „Codex Doubravicianus" nalezá se v Mus. mor.

Po r. 1556 shledal Pavel Katharyn z Katharu Nálezy na pře postranní, též výpovědi rozličné, paměti i jiná všelijaká zapsání, též naučení do knížectví Opavského. 1535—56. Ruk. bibl. Hořovické (Jungmann IV. 1103).

Z téže poby pochází tuším sbírka půhonů a nálezů, kteréž jsou se staly při právě Brněnském 1503—1547 (Ruk. bibl. Hořovické. Jungmann IV., 1103), kdežto jiná sbírka „Půhonové a nálezové markrabství moravského" zaujímá dobu 1535—1609 (ruk. též Hořovický).

Bibliothéka Klementinská chová mezi rukopisy svými dvě sbírky nálezův českých: Nálezové z soudu zemského většího i menšího král.

českého z r. 1595 fol. 552. „Leta 1610 tato práce šťastně dokonána" (XVII. D. 1.) a jiná z doby od r. 1491 do r. 1582 (XVII. C. 30). Také se tam nalézají rozsudky soudu nad appellacími (Jungmann IV. 1109. Ruk. Klem. XVII. D. 25).

Privilegia, svobody a obdarování marghrabství moravského od JMstí králův českých a margkrabí moravských vydané. (Rukopis ve 4 o 316 stránkách, ze sbírky Hunkensteinské u Cerroniho, nyní v archivu moravském.)

290. Deucer Joannes.

Metallicorum corpus juris oder Bergk-Recht, aus allen kais., kön., chur-, fürst. u. gräfl., wie auch andern Berg-Ordnungen, Reformationen, Berg-Gebräuchen, Freiheiten, Begnadungen u. Lands-Verträgen zusammengezogen. — V Lipsku, později ve Frankfurtě n. M. 1698.

Deucer byl farářem Jachymovským. Položen tu také německý překlad Václavova zákonika, zpořízený Janem Enderlínem v Jachymově, ještě tuším za kralování Ferdinanda I. (viz č. 59), nesoucí titul: Berg-Buch oder Berg-Recht der löbl. Cron Böheimb. Pak Narovnání o kovy z r. 1534 i ono z r. 1574. S tímto dílem souvisí tuším sepsání r. 1616 v Lipsku vydané: Ursprung u. Ordnung der Bergwerke in Kön. Böhmen, Churf. Sachsen, Erzh. Oesterreich.

DOBA ŠESTÁ:

Věk Habsburgovců druhý (1620—1800).

291. Obnovené Zřízení zemské království českého 1627.

Sotva že bitvou na Bílé Hoře r. 1620 zlomen byl odpor stavovský proti králi Ferdinandovi II., přikročeno ve Vídni ku podvrácení posavadních svobod zemských. Vládnul při tom názor, že stavové čeští všecka svá privilegia propadli právem války (jure belli). Formální postup byl přitom ten, že r. 1625 ustanovena ve Vídni schvální kommisse, která by na základě nových zásad předělala poslední Zřízení Zemské z r. 1564. Členové této komimsse byli Karel kníže z Liechtenšteina, místodržící v Čechách, Albrecht z Waldšteina, velitel vojsk císařských, Petr Jindřich ze Strahlendorfa, místopředseda dvorské rady říšské, Jan B. Werda z Werdenberka, místokancléř rakouský, Otto Nostitz, německý místokancléř král. českého, dr. Otto Melander, dr. Kunrát Hillebrand, oba členové dvorské rady říšské, a dr. Hassold, appellační radda Pražský. Počátkem listopadu 1626 bylo nové Zřízení nejen hotovo, ale i z větší části vytisknuto, avšak publikace stala se teprvé v měs. květnu r. 1627.

Patent vyhlašovací dán jest dne 20. května 1627 i má kromě krále podpis kancléře Zdenka z Lobkovic, místokancléře Otty z Nostitz a sekretáře kancelláře české Jana Raspera. Patent dotištěn dne 29. května a téhož dne odesláno dílo do Prahy s rozkazem, aby po exemplářích rozdáno bylo král. soudům a expedicím, městům Pražským a všem městům krajským. Český překlad tolikéž poslán tam, aby po stránce jazykové dobře byl prohlédnut, přitom však vyslovena zásada, že v případě nesrovnalosti má rozhodovati rčení německé (da etwann in einem oder dem anderen Punct die böhmische Version mit dem Deutschen in sensu nicht übereinstimmen würde, solle dieselbe — text český — vor unkraeftig gehalten werden).

Král v přípise k nejv. úředníkům zemským dokládá, že měl v úmyslu zároveň s textem německým vydati také text český, ale že k tomu nedošlo pro mnohá důležitá zaměstnání. Od koho český text byl pořízen (stalo se to patrně ve Vídni), není povědomo. Ku přezkoušení české dikce povoláni hrabě Martinic, hrabě z Talmberka, Michna, Přibík Jeníšek a Humprecht Černín, kterým dovoleno, aby ke práci té přibrali také jiné osoby způsobilé. Na konec poručeno, aby český tisk vykonán byl v Praze ve dvou měsících; předmluvu že král pošle včas se svým podpisem. (Zatím tisk český uvázl

po archu 17tém, proč, není vědomo. Exempláry doplňovány rukopisně. Každý takový exemplář podepsán vlastní rukou od krále.

Titul nového Zřízení má toto znění:

Der Röm. Kaiſ., auch zu Hungarn und Böheim kön. Majeſtät Ferdinandi des Andren **Vernewerte Landes-Ordnung** Deroſelben Erb-Königreichs Böheimb. Wien fol. 1627. Tiskař Gelbhaar.

Cyſaře Rzymſkého, Uherſkého a Czeſkého etc. Krále etc. Geho Miloſti Ferdinanda Druhého **Obnowené** Práwo a Zřizenj Zemſké Dědičného králowſtwj Czeſkého 1627. V Praze, tiskař Šuman. Titulní list má na líci cis. orla dvouhlavého, na rubu štít český se lvem korunovaným.

Obnovené Zřízení rozděleno jest na dva hlavní díly. V prvním položeny jsou tituly de jure publico t. j. o věcech, kteréž králi, stavům a král. úřadům náležejí. Za nimi tituly o rozdílných soudech království a processu u nich. Naposledy o dskách zemských. Druhý díl obsahuje předně o smluvách, potom o věnách, o poručenství, o dědictví, o promlčení práva, o služebnostech a naposledy o útrpných věcech.

Hlavní proměny, které se Obnoveným Zřízením staly oproti předešlému právu, jsou tyto:

1. Vyslovena dědičnost trůnu českého i zrušeno všecko volební právo (staré Zřízení A. 1, 8 — B. 3, 20 — D. 49). 2. Zrušena svoboda náboženská a prohlášena víra katolická za jediné panující náboženství. (Staré zřízení A. 32, 33, 34 i majestáty Rudolfa II. z roku 1609 a 1610 zrušeny.) 3. Zákonodarské právo vyhraženo samotnému králi i zrušena svoboda stavův. (Staré Zřízení Z. 4 a Pr. Městská I, 13.) 4. Stav praelatský opět uveden a za první prohlášen (Staré Zřízení A. 9). 5. Zrušena svrchovanost soudu zemského neboli panského. Z rozsudku jeho šla revise ku králi a rozsudky o hrdlo a čest musely býti předkládány králi ku potvrzení. 6. Udělování inkolátu zemského vyhraženo králi. 7. Jazyk německý prohlášen ve všech úřadech a soudech za rovnoprávný s jazykem českým. 8 Úředníci zemští stali se úředníky královskými.

Některá polehčení dekretována v právu soukromém, jako že netřeba více zvláštního královského listu na pořízení poslední o statcích, při dědičné posloupnosti přeměněn třetí stupeň na stupeň desátý, že zemřelého bratr nevylučuje dceru vybavenou z dědictví otcovského, že při čtvrtém stupni dáno pozůstalému manželi právo dědičné ke čtvrtému dílu.

Stav městský Obnoveným Zřízením potud byl dotknut, že právo směnovní proň bylo na nejmenší míru uvedeno. Sama Práva městská jakožto Zákoník pro stav městský zůstala nedotknuta.

Ještě Narovnání o kovy i Smlouva Svatováclavská nebyly zrušeny, otištěny jsou znova i zároveň s Obnoveným Zřízením.

Narownanj o Hory a kowy, téż gich panowánj w Kralowſtwj Czeſkem, Kteréž ſe od Slawné Paměti Geho Miloſti Cyſaře Maximiliana druheho ſpolu s Stawy tehoż Kralowſtwj w Letu 1573 ſtalo a wůbec publikowáno bylo. Toliké

Smlauwa C. Wáclawſka, o ktěrychžto obau wěcech w Obnoweném Zřízenj Zemſkém Léta 1627 wydaném pod Lit. A 21, též A 25 zmjnka ſe činj.

Wytiſtěné w Starém Městě Pražſkém w Impreſy Schumanſké, Léta 1627.

292. Obnovené Zřízení zemské markrabství moravského.

Der Röm. Kai., auch zu Hungarn und Böheim etc. Kön: Maj: Ferdinand II. Vernewerte Landes-Ordnung Deroſelben Erb. Markhgravtums Mähreren. MDCXXVIII. Gedruckt zu Prag. MDCXXVIII.

Na líční straně titulního listu orel císařský, na rubní znak zemský moravský. Patent ddo. Prag, 10. Mai 1628. Vlastnoruční podpis císařův s cís. pečetí a s vedlejšími podpisy Gulielmus comes Slauata R. Boh. s. cancellarius a Otto v. Nosticz. Ad mandatum S. Caes. Maj. proprium Rasper.

Pozdější otisky: Vídeňský u Lehmanna bez letopočtu ve 4° a Brněnský ve 4° z r. 1714 u Jana Frant. Svobody.

K tomuto Zřízení patří Syllabus oder Kurtze Summariſche Verzeichnuß der Vornehmbſten Materien u. Wörther etc. (12 listů).

Český překlad Jana Komínka písaře Ivančického z r. 1632 (viz č. 297).

Po desíti letech stavové moravští postavili 117 artikulů ZZemského se dotýkajících pod nápisem:

Dubia oder Etliche auss der Verneuerten königlichen mährischen Landes-Ordnung gezogene Articuli, umb derer mehrere Erleutterung Ihro kayser. und königliche Majestät v. u. gebetten worden.

Obyvatelé všech čtyr stavů markr. moravského král. nejv. zemským důstojníkům a zemského práva přísedícím, starého i nového ZZ. dobře znalým, s přivolením krále Ferdinanda II. uložili, aby obojí ZZ prohlédli a co by v nich pochybného znamenali, k nejv. rozhodnutí podali. Tu byla prosba první, aby staré i nové Zřízení v německém a českém jazyku zkorrigováno jsouc, uvedeno bylo „in ein wohl proportionirtes und formirtes Corpus“ i aby vydáno bylo ve více než předtím exemplářích. Druhá prosba byla, aby podle připomínky na závěrku předmluvy k Obn. ZZ. Právo zemské a městské co možná ve srovnalost bylo uvedeno.

Resoluce královská dává odpověď na jedenkaždý kus těchto Dubií. Zajímavé jest co se tkne nového vydání OZZ. Tu se praví, že jest nařízeno, aby Obnovené ZZ. opět znova, a sice v obojím jazyku německém i českém tištěno a k němu všecky posud vyšlé deklaratorie instar novellarum přitištěny byly. Resoluce podepsána jest: Decretum per imp. reg. Maj. in consilio Bohemico-aulico Pragae die XII. mensis Oct. a. D. 1638. Wilhelm graff Slawata, Albrecht von Kollowrat. D. Freisleben.

Opis těchto Dubií i resoluce na ně nalézá se v Zemském Museji českém pod zvláštním titulem: „Dubia. Leuteratio super Jus provinciale Moravicum a statibus petita“ (VI. C. 15).

Ještě jednou pokusili se stavové o novou redakci, podavše r 1659 svá gravamina v 23 článcích. Šla i schvální deputace do Vídně, po jednom členu z každého stavu. Reskriptem ze dne 4. června 1659 slíbeno, že revise

a rekompilace bude předsevzata, ale nestalo se tak ani když r. 1710 znova o to žádáno. Toliko zřízení stavovského výboru r. 1686 schváleno.

293. Melander Otto ze Schwartzenthalu.

Původně patrně jmenoval se Schwarzmann t. j. Mel-ander; ukazuje k tomu i přídomek od něho volený „ze Schwarzenthalu". Rodilý Hess, studoval práva na universitě Marburské, kdež r. 1595 co muž 24letý dosáhl stupně doktorského, načež r. 1601 přednášel filosofii a práva na gymnasium Herbornském. Navržen byl za professora juris et artis oratoriae na universitu v Hannoversku zřízenu býti mající, ale universita zřízena nebyla, tak že povolání professorské, kteréž by Melander nejraději byl volil, zůstalo mu zavřeno. Vydal traktát De modo discendi et docendi jura (1605).

Zatím bylo mu souzeno, že životní povolání nalezl v zemích rakouských a českých, ku kterému konci přestoupil ke katolicismu. V Čechách se stal raddou při appellacích českých (21. října 1610). Po roce 1620 byl dvorským raddou říšským.

Po bitvě na Bílé Hoře ustanovena jest z Vídně commissio executionis, jejímžto členem stal se také Melander. Ti přibyli do Prahy dne 13. března 1621. Přítomen byl Melander při vyhlášení ortelů dne 19. června téhož roku, dávaje prokuratorům odpovědi po německu, jež dr. Kapr přednesl po česku. Když pak ustanoveno, že ZZemské z r. 1564 má býti dle nových zásad přepracováno, byl Melander učiněn členem dotyčné kommisse, i dáno mu za úlohu, aby zpracoval díl jednající o řízení soudním. Přidáni mu k ruce appellační radda dr. Hassold a jeden z českých prokuratorů. Z českých konfiskací mnoho statků obdržel.

294. Goldast Melchior.

De Bohemiae regni incorporatarumque provinciarum juribus ac privilegiis, necnon de hereditaria regiae Bohemorum familiae successione Commentarii in libros VI divisi et inde a prima usque origine ad praesentem aetatem quam diligentissime et accuratissime deducti. Francofurdiae 1617.

Lib. I. Parius, in quo Bohemia, Moravia, Silesia .... Germaniae vindicantur. — Lib. II. Subjugius, de Bohemorum subinde rebellantium subactione et jure tributorum — Lib. III. Civilis de statu, honoribus, muneribus et officiis, quibus B. reges atque ordines in Imperio funguntur, necnon de jure eorum clientelari). — Lib. IV. Honorarius et Judicialis, de regalibus, dignitate senatoria in Imperio et conventione Bohemorum tam activa quam passiva. — Lib. V. Pontificius de ordinibus in B. et statu religionis. — Lib. VI. Hereditarius de jure regum B. successorio et hereditario.

Připojena k tomu rozprava o říšském volenectví krále českého:

Consultatio de officio electoris Bohemiae, jureque in conventibus S. R. I. electorum, tam electorali in actu eligendi, quam collegiali in consilio rei publicae, sibi competente,

a sbírka listin historických:

Appendix Commentariorum de juribus ac privilegiis regni B., continens documenta, diplomata, instrumenta et id genus alia monumenta, quorum

in ipsis Commentariis relative et remissive facta est mentio, ordine chronologico juxta annorum seriem digesta.

Goldast narodil se r. 1576 v Heimensfeldu, odkudž se psával „von Heiminsfeld", „Heimensfeldius", Živil se politickým spisovatelstvím, při čemž mu bylo jedno komu slouží a oč, jen když bylo zač. Byl muž ovšem učený a v péře velmi obratný. Ale díla jeho právě proto pozbývají ceny, že jsou psána za peníze. R. 1611, při říšském shromáždění v Normberce drženém, seznámil se s posly Matyášovými, pro něž na rychlo (extemporaliter) sepsal Consultationem de officio electoris Bohemiae. Péra jeho užil plnou měrou také cís. Ferdinand II., jemuž nad míru na tom záleželo, aby svým novotám a převratům v Čechách po bitvě Bělohorské mohl dáti jakés takés oprávnění historické. Prostředníky při tom byli kardinal Khlesl, pan Zdeněk z Lobkovic nejv. kancléř, a Gundakar Polheim, praesident nejv. komory. Hlavně šlo o to, aby se dokázalo, že Čechy nejsou královstvím volebním, ale dědickým. Tou otázkou zanášel se již cís. Max II. i arcikníže Matyáš, pro něž sepsal promemoria o tom r. 1575 a 1599 Reichhardt svob. pán Schwartzenau, cís. Maxe i Rudolfa tajný radda.

295. Mistr Pavel Stránský.

Respublica Bojema a m. Paulo Stransky descripta. Lugd(uni) Batavorum. Ex officina Elzeviriana Anno 1634.

Respublica Bojema a m. Paulo Stranský Z. descripta, recognita et aucta. Lugd. Batavorum. Ex officina Elzeviriana anno 1643.

Druhé toto vydání oproti prvnímu rozmnoženo jest při každé kapitole,nad to pak vloženo o dvě kapitoly více (De Bojemorum legibus a De regum apud Bojemos funeralibus). Také i v textu jsou místem změny ve stylisací.

Třetí vydání zpořízeno r. 1713. v Amsterodamě péčí Bedřicha Roth-Scholze dle vydání druhého i má nadpis: M. Paulus Stransky De Republica Bojema, Opus utilissimum, quod propter excellentiam suam typo novo donatum.

Rodem byl Pavel Stránský z městce Zap, a sice z podměstí Stránky, podle níž patrně odvozeno jméno jeho Stránský i přídomek ze Zapské Stránky, jakož se sám někdy podpisoval. Narodil se r. 1583 (Zapae, quae me a. 1583 nascentem prima vidit). Vyšším studiím oddal se na universi Pražské, kdež r, 1607 za děkana Mikuláše Troila povýšen za mistra svobodných umění (doktora filosofie) R. 1606 o slavnostech beanií hrál v činohře „Deborah" úlohu sedláka, též i r. 1608 účinkoval ve hře „Saul". Mistři svěřili mu školu u sv. Jiljí v Praze 1604—08, roku pak 1608 poslali ho do bohatých Litoměřic. R. 1609 zvolila ho universita z 15 kandidátů za professora, ale on raději se oženil než aby professoroval (fassus est se thorum magis quam chorum meditari). Vzal sobě v Litoměřicích Kateřinu, dceru bohatého měšťénína Adama Mráze z Milešovky, vdovu po měšťanu Janu Zlatohlávkovi, čímž dosáhnul značného jmění i velikého jména. Zanechav

školy, stal se písařem městským a r. 1614, nabyv dříve práva městského, vzat i do rady. Ve vichřici nábožensko-politické přidržovali se Litoměřičtí, vesměs podobojí, a tudíž také i Stránský, Fridricha Falckého; nicméně zůstaven byl on sám v radě městské až do r. 1625, což dokazuje, že se nedával v žádné výstřednosti. Soudy krále Ferdinandovy II. přiřkly Stránskému ztrátu čtyr šestin všeho statku jeho. Ale tím nebylo nátiskům konce; začalo se s reformací a s nucením ku katolictvu, a tu Stránský činil osobní odpor proti přesile a násilí, tak že reformátoři i vojskem ho dali stíhati. Ano i s kapucíny do Litoměřic na reformaci vyslanými veřejné hádání měl o náboženství, při čemž jako pravý „český bratr" takové podal důkazy znalosti Písma, že vysoko vynikl nad řeholníky. Vzkázáno (1627) Stránskému i manželce jeho, aby oni tak hrubě na svých hlavách sobě nezakládali a vzpoury své, z níž jiní sousedé pohoršení a zlý příklad berou, zanechali, ano raději k církvi svaté katolické poslušně přistoupili. Že pak ani tato výhrůžka neprospěla, oznámeno Stránskému, nevykáže-li se on a manželka jeho do dvou neděl vysvědčením zpovědníka, že vykonali zpověď a přijali pod jednou, ještě před západem slunce povinni budou vykliditi se ze města a navždy prázdni být země české.

Rodina Stránského dne 13. srpna 1627 Litoměřicům výhost dáti musela; odebrali se do Perna nad Labem, kdež se nacházelo již přes dva tisíce vystěhovanců českých. Rozstrky mezi vystěhovanci pohnuly Stránského, aby odešel z Perna. Zdá se že pobýval v Drážďanech, v Lipsku, ve Freiburce. Ve Freiburce shledal se s krajanem a spolutrpitelem mistrem Pavlem Skalou, skladatelem velkolepé historie české (viz č. 286).

Ale odchodem ze země neskončily se útrapy mistrovy. Nejen že mu pokutou pobrány dvě třetiny jmění, ale manželce jeho že se nechtěla na katolictví dáti a raději ze země šla, odňat dům v rynku v Litoměřicích v ceně 800 kop, dědina za mostem v ceně 1000 k., pak dědina Klín u Prosmyku v ceně 250 k; vinice s Červenou budou na Polabí s lisem, v ceně 1200 k; zahrada za dlouhou branou v ceně 300 k. Dvůr a vinice v Mlikojedech postoupena od král. prokurátora řádu Ježíšovu (Bíl.)

296. Soběhrd Rafael řečený Mníšovský ze Sebuzína.

Narozen r. 1580 v Týně Horšově, slul původně Soběhrd, studoval v Praze u jesuitů i seznámil se již co mladík 20letý s Paprockým, jemuž napomocen byl v upravení českého textu „Diadochu". K vůli vyššímu vzdělání odebral se na akademie cizí, zejmena do Paříže a do Říma, i navrátil se do vlasti co doktor práv. Poněvadž Francouzům a Vlachům těžko bylo jmeno jeho vyslovovati, dal si název (snad že po matce) Mníšovský. Že tak cestujíc po Europě zjednal sobě známosti rozličných jazyků a věcí, jest pochopitelno. Císař Rudolf ustanovil muže tak vzdělaného za královského sekretáře kardinalovi Kleslovi t. č. místodržícímu v Rakousích. V úřadě tom důležité služby konal jmenovitě arciknížeti Ferdinandovi, potomnímu králi a císaři t. j. druhému, t. č. vévodovi štyrskému, zapletenému

do války s Benátčany, zvláště že znaje jak vlasky tak česky snadno se po slovansku mohl dorozumívati s jihoslovanskými úskoky. Za odměnu povýšen jest na raddu při vládě štyrské. Arcikníže poručil mu též, aby v češtině vyučoval syna jeho, potomního krále i císaře Ferdinanda III. (1616). Není nepodobné, že Soběhrd chovanci tomuto vštěpil onu lásku k jazyku českému, kterouž on, král jsa, častěji i vroucně osvědčoval. Zdá se také, že pro něho složil latinský návod k rychlému naučení češtiny: Constructio seu Strues Tritemiana. Qui nullum umquam idiomatis boemici calluit verbum, per eam in momento scribet convenienter boemice, quantum volet. (Ruk. v Upsale).

Císař Ferdinand II. hned jak se ujal vlády, povýšil Soběhrda do stavu rytířského (1. ledna 1621) s přídomkem „ze Sebuzína". Dne 1. máje 1622 installován jest za appellačního raddu v Praze na lavici doktorské. Brzo poslán na Moravu, aby tam působil při novém stavu veřejných věcí, začež mu přirčena odměna 4000 zl. z komory královské, v kteréžto summě postoupen mu r. 1624 zabraný statek Bulikov (Wölking) u Dačic, náleževši Janu Dvoreckému z Olbramovic.

Ok. r. 1627 stal se sekretářem při nejv. dvorské kancelláři české ve Vídni, v kterémžto postavení dne 7. června 1627 podepsal potvrzení práv Nového Města Pražského a sepsal nový taxovní řád soudní pro Čechy, r. 1629 vyhlášený. Podepsán tu „Raffael Mnišovský". Ještě dne 30. ledna 1629 podepsán na listinách z Vídně. (Čel. I.) R. 1635 stal se král. prokurátorem i vzloženo naň provedení hrdelných při Fridlandské a Trčkovské. R. 1637 převeden z rozkazu císařova na lavici rytířskou při soudu appellačním. R. 1640 stal se místokomorníkem při dskách zemských.

Soběhrd za svého úřadování značně mnoho jmění nahromadil. Kromě Bulikova na Moravě, jehož se mu dostalo r. 1624, přišel r. 1626 v držení domu měšťana Staroměstského Hektora Údarta, jenž mu byl postoupen proti zaplacení dluhův a závad na něm váznoucích (Slove tu doktor obojího práva a cís. radda nad appellacími). R. 1628 koupil vinici ondy Koláčnikovskou na Letné u Prahy ode bratrů Wittmanů pro náboženství ze země odcházejících; dal za ni 4000 k. gr. míš. Roku 1638 kupem obdržel dvůr svobodný ve Vršovicích Pražských se sedmi poddanými, ondy Trčkovský, v ceně 685 zl. r., kterážto summa šla na účet 2000 zl. od císaře Mníšovskému darovaných. Mimo to držel ještě Lochkov koupený roku 1637 po Václavovi Michnovi a ještě druhý dům v Praze a vinici u Litoměřic. Zemřel dne 13. července 1644, maje věku svého let 64. Zůstala po něm vdova Rosina z Hyršova a dcery dvě, jedna vdaná za Daniela Pachtu z Rajova. Vdova provdala se za cís. raddu a assessora české dvorské komory Frant. Scheitlera ze Scheitlern. Sám sobě za živa napsal smutečnou báseň pohřební, kterouž r. 1644 vytištěnou rozdávali při pohřebu jeho: Funebria Raffaelis Mischowsky de Sebuzina, quae sibi vivens adhuc valensque fecit. Zemřel prý v ten den, jejž byl sám napřed označil. Pohřben v kostele Salvatorském na Starém Městě.

Jakožto hbitý básník latinský složil 540 básní latinských, zvláště epigramův. Z jeho péra pocházel český překlad rozkazů dvorských, kteréž tiskem byly publikovány. Náhrobní nápis jeho:

1. Te lapis obtestor, levis in Raphaele jaceto,
tanta mole seni ne videare gravis.
2. Tyna mihi genitrix, Praga altrix, Praga receptrix,
Me peregre arx tinxit, rex libertatibus auxit.

Znal jsem ho — píše Balbín o Rafaelovi — muže pohledu přísného (in severo et torvo vultu), přitom však nad míru vlídného a přívětivého (humanissimum et facetissimum), což bych mnohými příklady mohl dotvrditi. Velmi mnoho uveřejnil v řeči mateřské a což bylo dekretů dvorských, těch všech překladatelem do češtiny byl Rafael. Básnictvu nade všecko oddán, sám mnoho básnil, elegií, epigrammat atd. Sobě také epitafií mnoho složil, ku podivu pak, že dlouho před smrtí pojmenoval rok svého úmrtí, jakož se i stalo, čehož osobním byl jsem svědkem při pohřbu. Nápis na náhrobek nařídil si tento:

Regis in hoc regno Vice eram camerarius, et nunc Míšovský Raphael condor in hac camera.

Podobizna Míšovského vytištěna ve spisku: Funebria R. M. a Sebuzína.

297. Komínek Jan z Engehausu.

Jan Komínek, jenž se proslavil českým překladem Obnoveného Zemského Zřízení moravského, na jevišti vystupuje jakožto mladší písař města Chrudimě, kdež dne 7. července 1625 přidán jest písaři staršímu, Václavovi Krišpínovi Přeloučskému. Zapsáno o něm, že jsa napomenut, aby vedle jiných ke katolicismu přistoupil, toho k sobě přijíti nechtěl, nýbrž odešel a za písaře města Evančic na Moravě se dal. (ČČM. 1897). V tomto postavení přeložil r. 1632 OZZ. moravské na jazyk český. Zdá se, že za záslužné dílo toto odměněn byl šlechtictvím, kdež sobě oblíbil přídomek z Engehauzu. R. 1639 slove hejtmanem zámku a panství Veveří v Brněnsku (Wolny II. 2), od r. 1647—49 byl pak král. menším písařem desk zemských moravských (Demuth 283). Psán jest tu J. K. z Engelshausen a tímto jmenem psali se potomci jeho po celé XVII. a XVIII. století, jsouce postoupně držitelé rozličných statků na Moravě (Marejž, Kovalovice, Hluchov, Žeranovice, Přílepy). Rod ten zachoval se, ač více již jen v zátiší, až do našich dnů; r. 1900 ve Vídni zemřel stařec 90letý, Raimund Komínek z Engelshausen, kommissař finanční stráže. Tento potomek sám psal se ne z Engelshausen, nýbrž z Engesshausen, což se blíží prvotnímu Engehauzu.

298. Řada instrukcí úředních.

Instructio aneb Artykule, kteréž JMsti římského císaře, uherského a českého krále tejná i jiné raddy, komorníci, král. místodržící a nejv. páni úředlníci v král. českém, vedle nichž se v tomto JCMsti dědičném království českém všichni a jedenkaždý, obzvláště JM. rychtářové, purkmistři a konšelé v úřadech svých chovati mají, vydati ráčili (11. května 1628). V Hradci Králové 1673.

(Otisk u J. F. Wrby: Krátký veytah práv městských 1691, viz č. 316).

Inſtrukti aneb Artikulow: ſlowútnym kral. rychtářům Naſſim, tě purgmiſtrům a raddám Kral. Stárého a Nowého měſt Pražſkých ddo. 27. ſrpna 1650 (Artikulové tito dle svědectví Vrbova srovnávají se s instrukcí pro jiná král. města česká publikovanou.) Německé vydání ddo. 2. Mart. 1651.

Reformirungs-Inſtruction für die Appellations-Kammer ddo. Linz 27. Nov. 1644. (Měla platnost až do r. 1783).

Kaiſ. A. g. Reſolution wegen wiederholt- und beſſeren Beſtallung der deutſchen Lehens-Hauptmannſchaft-Adminiſtration. Wien, 18. Juli 1651.

Inſtruction der Kön. u. Leibgeding- Städte im Kön. Böheimb. ddo. Prag 2. Mart 1651. (Tištěno v Normberce 1680.)

Instrukcj G. mil. uherské a české král. staršim svobodníkům, kterak se w aufadech swých gim na ten čas swěřených, wždycky a każdého času powinně, poslušně a neproměnitedlně chowati magj. (Artikulů 13. Podepsáno od Felixe Hadta z Proseče, králowské české komory raddy a král. prokurátora w kralowstwj českém i dáno při král. aufadu fiskalnim na Hradě Pražském dne 24. máje 1702. Otisk ve Twrdého Pragmatische Geschichte der böhmischen Freysassen 1804. Str. 175—290.)

Instructio regiae locumtenentiae Caroli VI. (1. Febr. 1715.)

Instructio Josephina regii *montium viniferorum* officio die 11. Mart. 1710 jussu regiae repraesentationis camerae republicato in curus Pragenis die 20. Mart 1749.

Wſſeobecný rzad ſſkolnj pro ceſké normalnj nebolížto prawidelnj, hlawnj a triwialnj ſſkoły. W Praze 1776.

Allgemeine Inſtruktion für die kön. böhmiſchen Landrechte. Wien 1783.

Manipulationsart bey dem Appellationsgerichte im K. Böheim. Wien 1783.

299. Obnovené Zřízení Zemské s deklaratoriemi a novellami z r. 1638.

Der kön. Röm. kaiſ., auch zu Hungarn u. Böhaimb. kön. Majeſtät Ferdinandi II. Vernewerte Landes-Ordnung des K. Böhmen, ſambt den Declaratorien und Novellen Ferdinands III. Wien bei Math. Formica. 1638 fol.

Titul jako r. 1627. Předmluva jako r. 1627. Listů 506 a rejstřík. Přitištěno také i impressum z r. 1627. (Gedruckt zu Wien in Oeſterreich bey Gregor Gelbhar auf der hohen Brucken Röm. Kay Maj. Hof-Buchdrucker. Im Jahr MDCXXVII). Připojeny *Deklarace a novelly* od publikace ZZřízení z r. 1627 až do r. 1638 vyšlé. Podpisy vlastní krále Ferdinandovy, pak nejv. kancléře Viléma hrab. Slavaty, ad mandatum Albrecht z Kolovrat a dr. Freiszleben. — Stran 131 a rejstřík. Gedruckt zu Wienn in Oeſterreich bey Maria Formickin Wittib. Im Jahr MCDXL.

Ferdinand II. Verneuerter Landes- Ordnung Deroſelben Erbkönigreichs Böheimb, auf Befehl der jetzo regier. Kaiſ. u. Kön. Maj. Ferdinandi III. von neuem angelegt u. mit unterſchieblichen Declaratorien u. Novellen vermehrt, Wien. Bei Maria Formickin wittib 1640.

O sobě tištěno:

Der Kön. Röm. Kai., auch zu Hungarn u. Böhaimb kön. Majestät Ferdinandi des dritten, uber der Newen Landts-Ordnung des Kön. Böhaimb publicirte kön. Declaratorien u. Novellen. 640. Fol.

Ferdinanda III. na Obnovené ZZ. publicyrované kralowské Deklaratorie a novelly. 1640.

300. O kombinací Práv Městských s OZZemským.

Kön. Appellations-Gutachten wegen Combination der kön. Stadt-Recht mit der Vern. kön. Lands-Ordnung. Ddo. 14. pros. 1641.

Na rozkaz královský, aby Obn. ZZemské, pokud možno, zkonformováno bylo s Právy městskými, sepsala král. appellace Pražská memorandum, ve kterém se vypočítává dvanácte rozdílů mezi obojími zákoníky těmito, a sice: O povinném dílu dětí, o dědickém podílu ascendentů, o podílu pozůstalého manžela, o vzájemných obdarováních, o volném nakládání zápisného jmění obojího manžele, o formalitách při poslední vůli, o dědictvích ab intestato, o vydržení let, o dětech nemanželských, o rukojmích, o ručení mužově ku prospěchu manželčinu, o nedoplacení koupených gruntův městských. (Otisk ve Weingartenově Codexu Ferd. Leop. 90).

301. Processus juris in praxi utriusque instantiae t. j. Spůsob práva vedení při dolejší i hořejší instantí.

O cedulích řezaných. V kterých věcech cedule řezané podle OZZ. B. 13 se neposílají. O smluvách. O obeslaných a obsílkách. O žalobách. O ručení škod. O exceptí. O artikulích positionalních. O interrogatoriích. O replice. O duplice. O triplice. O quadriplice. O svědcích. O průvodních spisích. O inrotulaci. O veypovědi. O apoštolích. O opovědi druhé instantí. O replice a duplice. O inrotulaci. O veypovědi aneb orteli vrchního práva. O revisí. (Rukopis kláštera Strahovského).

302. Juristé branní obhájcové Prahy 1648.

Jsme povinni, abychom líčice život právnický v Čechách a na Moravě věnovali památku také oněm právníkům akademikům učení Pražského, jenž r. 1648 za vpádu švédského a za obležení Prahy zbraně se chopili a zdárně přispěli k obhájení hlavního města. Byli mezi nimi i někteří, že vynikli i co spisovatelé v oboru práva.

Přední místo náleží Chrystoforovi Kyblinovi, rodilému Bavoru ze Mnichova, jenž stana se něco před r. 1648 doktorem práv v Praze a professorem tamže, byl prvním z professorů a doktorů, co se přihlásili k legii akademické (viz č. 303).

Jiní byli: Mikuláš Frant. Faber, rodilý z Luxemburka, jenž dne 26. července 1648 ustanoven praporečníkem při svobodné studentské legii, studiosorum Pragensium liberae compagniae signifer. Po uzavření míru disputoval na universitě Pražské o některých větách manského práva (theses

in universum jus feudale 1650). R. 1657 povýšen na šlechtictví s praedikatem „von Adlerslöwen". — Jan Henrych Proskovský z Krohenšteinu, rodilý Pražan, později spisovatel (viz č. 304). — Christophor Norbert Knaut, zprvu artista, potom právník, praporečník v legii. R. 1649 šlechticem s praedikatem „von Fahnenschwung". Skončiv studia právnická, stal se r. 1660 prokuratorem královským. R. 1664 koupil dům Udartovský ve velké jesuitské za 2500 zl. R. 1682 vydán spis jeho: Speculum judicum elaboratum ac perpolitum, omnibus justitiae amantibus propositum. — David Vojtěch Eyser, rod. z Bystřice (Hawelswörtu) v Kladště, r. 1665 povýšen na šlechtictví s titulem „z Eisenfeldtu". Michal Václav Fromboldt, s titulem „von Fromboltsberg" (1649). Melichar Ignát Hosius, Slezan z Weidenavy, šlechticem 1652 „von Gothenwall". Vojtěch Hossmann, šlechticem 1655 „z Mannsfeldu". Šimon Petr Jaron, povýšen na šlechtictví (1653) „z Rosensteina". Kristof Krásný, doktor práv, šlechticem 1649 „z Löwenburka". Jan Kraus, povýšen 1662 na šlechtictví s přídomkem „z Krausenfelsu". Řehoř Frant. Kronabitter z Českého Krumlova, šlechticem „z Ehrenkronu" 1652. Jiří Ondřej Ludvík z Lubeneku, rodic Chebský, utvrzen v přirozeném šlechtictví svém, jež uznáno i pro země koruny české 1667. Mikuláš Maerz z Olomúce, povýšen na šlechtictví 1652 s přídomkem „von Pikenhalt". Matyáš Max Macht, doktor, povýšen do stavu s přídomkem „z Löwenmacht". Jan Jiří Scholz, šlechticem „z Schollenbachu" 1651. Kaspar Alex Spenatzer, Slezan, 1652 obdržel šlechtictví a přídomek „ze Siegstocku". Kašpar Stieber, šlechticem 1652 s titulem „ze Schildrieth". Tomáš Ignát Storbeckh, šlechticem r. 1651. Krištof Ignát Tibellius, Pražan, povýšen na šlechtictví 1667 s titulem „z Tyblern". Daniel Ignát Waldhauser, 1649 šlechticem „von Trautenheimb". Jiří Max a Jan Alois bratří Wispe, vyznamenaní r. 1649 šlechtictvím a titulem „von Moldausprung". Jan Krišt. Wittich, r. 1657 nadán šlechtictvím a titulem „von Streitfeld", Kašpar Jan Wünsch z Eyberku ve Švábích, šlechticem r. 1652 „von Friedenwunsch".

(Dle rozpravy A. Rybičkovy.)

303. Christophorus Kyblín a Waffenburg.

Bavor z Mnichova, r. 1617 rozený. Vzdělav se v jazycích klassických, záhy dostal se do Čech, kde se zanášel vychováváním mladých šlechtických synů. Něco před r. 1648 stal se doktorem na universi Pražské a mimořádným professorem Institucí. Při hájení Prahy proti Švédům roku 1648 vysoce se vyznamenal. Když se dne 26. července v noci Švédové zradou zmocnili hradu Pražského a Menšího Města, byl on první z professorů a doktorů, co se přihlásili do legie akademické. Jsa co auditor při legii té, 700 studentů a doktorů silné, bojoval činně až do skončení války, od 26. července do 2. listopadu. Kázeň ve sboru udržoval důrazně a rozšafně; jmenovitě odhodlaným proslovením urovnal jednoho času rozpor mezi legií a jednou částí městské milice, jenž byl vybuchnul až do rvačky. Za své zásluhy o obranu

Prahy povýšen jest majestatem ze dne 6. září 1649 do stavu šlechtického, s praedikatem z Waffenburka. Devisí jeho byla „Consilio et armis". R. 1649 stal se ordinariem Institucí; roku 1654 přednášel o Codexu a od r. 1657 o právu církevním, kteryžto předmět byl tehdá velmi výnosným. Zároveň byl adjunktem fiskalním, zemským advokátem a čestným měšťanem Pražským. Úřady universitní zástával po několikráte, dekanát r. 1655, 1657—65, 1668—1678, v celku 10kráte; rektorat r. 1663/4. Od r. 1659 byl seniorem právnické fakulty, roku 1663 obdržel hodnost cís. raddy, r. 1676 jmenován raddou při konsistoři. Psal se JUDr., cons. regius, ss. canonum professor et facultatis juridicae senior. R. 1667 vydal svědectví, že Weingartenovo Compendium juris municipalis Pragensis jest dílko užitečné a tisku hodné. Velikou zásluhu o universitu získal sobě, že se ujal a po otcovsku pečoval o Jana Schambogena, studenta práv, jenž se později stal jedním z nejpřednějších právníků a professorů university Pražské.

Zemřel dne 20. března 1678, zanechav dva syny, Ignáce Kristofa, jenž r. 1672 slove bakalářem a 1673 mistrem filosofie, a Daniele Františka, r. 1677 licenciata, r. 1678 doktora práv, professora, r. 1683 raddu appellačního na lavici doktorské.

Podobizna jeho, rytá od bosáka Augustiniana z kláštera sv. Václava, přidána ke spisu: De differentiis.

304. Proskovský Jan Henrych z Krohensteinu.

Proskovští byli rodina v XVII. věku v městech Pražských kvetoucí. Zakladatel její Jan Samuel, rodic ze Žebráku, vzdělav se v umění literním i v právích, pokusil se též v básnění latinském (1608). Usadiv se nadobro v Praze sloužil při kancelláři české, jsa tu koncipistou. Pro věrné služby domu Rakouskému učiněné povýšen jest dne 26. dubna 1628 do stavu, avšak jest paměť, že již r. 1580—81 na univ. Pražské byl Jan Proskovský z Krohensteina baro. Také i dům jeho v Praze, jejž byl on — Jan Samuel Proskovský z Krohensteinu, koncipista při kancelláři české — r. 1629 po Mik. Sekerkovi ze Sedčic propadlý za 700 kop m. koupil blíž dvoru králova ve farnosti Týnské, osvobozen jest od ložírování lidu vojenského i nadán svobodou ku provozování všeliké živnosti městské.

Jan Heinrich, Samuelův syn, narodil se v Praze r. 1622. Prvního vzdělání došel na školách jesuitských, načež studoval práva tak zdárně, že maje věku svého 22 let (tedy r. 1644) stal se licenciatem.

R. 1652 stal se sekretářem při appellacích, roku pak 1657 dosáhl hodnosti doktorské i zasedl ještě téhož roku co radda appellační na lavici doktorské. Píše se r. 1664: Jurium doctor, s. caes. regiaeque Maj. consiliarius et in ejusdem camera regiarum appellationum in regno Boemiae assessor. Do r. 1663—66 připadá učený spor jeho s Kyblínem o rozdílech mezi právem českým a právy císařskými.

Zemřel dne 13. března 1668. Podobiznu Janovu vykreslil slavný Škreta, ryta jest ve mědi při spise Dioikesis (exemplar v univ. bibl. Pražské XLVII H. 5, v Pelzlových Abbild. III. 119).

Odkud jmeno Proskovský nebo Proškovský pochodí, těžko říci; osady Proskovice (Proškovice) v Čechách nyní není. Co do psaní jmena samého, čteme je v seznamu šlechty české z roku 1845 jednou Proschkovsky von Krohenstein, podruhé Proskovsky v. Krochenstein; spisovatel sám na titulu kněh svých píše se „Prosskowsky de Crohenstein", a to po obakráte. Máme za to, že správná forma jest Proskovský, již proto, že známe podnes podobné jméno Proskovec.

305. Učený spor o právu českém mezi Kyblínem a Proskovským.

První spis Kyblínův:

Tractatus novus de Differentiis juris communis et bohemici. Pragae. Typis universitatis in Collegio Soc. Jesu ad S. Clementem 1663. (16° VII a 376.) Věnováno Františkovi Oldřichovi Kinskému sv. pánu ze Chynic a z Tetova, pánu na Chlumci a na České Kamenici, cís. komořímu a dvorskému raddovi (jenž byl, jak se v přípisu praví, práva studoval na universí Pražské a Lõwenské po pět let, okolo r. 1630).

Předmluva psána v Praze 1663, dne 16. března.

Pars I. De judiciis (Diff. I—XC).

Pars II. De contractibus (diff. I—XXIX).

Pars III. De sponsalibus etc. (diff. I—XX).

Pars IV. De tutelis (diff. I—XVIII).

Pars V. De testamentis et ultimis voluntatibus (diff. I—XX).

Pars VI. In materia successionis ab intestato (diff. I— XVII).

Pars VII. De poenis (diff. I—LIII)

Kyblín v 16. roce svého na universí Pražské professorování odhodlal se sbírku svou o rozdílech mezi Právy obecnými a Právy českými, kterou byl původně pro svou potřebu sepsal, u veřejnost dáti. Pracoval o těch rozdílech po příkladu německých učených, kteří se podobnou prací obírajíce, vystavovali rozdíly mezi Právy saskými, bavorskými, würtemberskými s jedné a Právy obecnými se strany druhé. Sepsání své vydal netoliko pro juristy domácí, ale víceji k vůli cizozemcům nebo obyvatelům zemí přivtělených, aby se v jednáních svých vyhnuli mnohým těžkostem z neznámosti rozdílů vynikajícím.

Verše dle souvěkého zvyku napsal Jan Jiří Funk, professor Digest na universí Pražské, a to dvojí. Druhé, kratší, zněji:

Dum, Kyblin, gentes, quae sit distinctio leges
inter Romanas, Czechiacasque, doces:
omnes te belle docuisse fatentur, eo quod
qui bene distinxit, belle etiam docuit.

Jak vidomo z přehledu, roztřídil spisovatel dílo své na sedmero částí a to podle vzoru a pořádku Pandekt, i ustanovil je hlavně doktorům, soudcům, přátelům právním a jiným osobám při soudech i na školách jakožto „opus perutile ac necessarium".

Odpověď Proskovského.

Dioikésis h. e. *Moderamen Differentiarum juris communis et boemici* in Tractatu clariss. D. Kyblín congestarum, ubi consonantia horum jurium in iisdemmet allatis Differentiis (paucis exceptis) luculenter demonstratur. Immixtum etiam est Jus Moravicum. Autore jurium doctore etc. Vetero-Pragae 1664. Urb. Balth. Goliasch. 16° XVI a 432.

Věnováno (též jako traktat Kyblínův) Frant. Oldřichovi hraběti Wchinskému de Wchinitz et Tettau.

Píše Proskovský, že počátkem října měsíce roku 1663 meškal právě u Vratislava Adolfa hrab. ze Šternberka, soudu appellačního místopředsedy, anoť tam řeč přišla na spis Kyblínův „De differentiis". I bylo mu to milé, poněvadž se prý málo kdy přihodí, aby kdo, kromě thesí a dissertací doktorských, o právích psal. Ale překvapil jej již sám počet těch rozdílů, ještoť jich Kyblín přednesl 247, kdežto Proskovskému se prý o takové rozdílnosti nikdy ani nezdálo, i praví, názor Kyblínův že má příčinu dílem v neznalosti češtiny, dílem v nedostatečnosti německých překladů. Také prý jsou některé otázky kontroversní i berou se za zjištěné, což nenáležito. Již prý před sto lety Vít Ophthalmius Strakonický bránil právo české proti úštěpkům Antonína Cocceja Sabellika a Jana Aubana, jenž zákony naše nazývali nelidské, nerozumné a nespravedlivé. Láska ke vlasti že kázala i Proskovskému, aby se tvrzením Kyblínovým opřel a je na správnou míru uvedl. Neměl přitom v úmyslu, aby Kyblína pohaněl; což z toho vidno, že jemu psal prvé list a vyložil mu zámysl svůj, přiložil také i předmluvu a nabídnul mu celé pojednání ku přečtení, s tou plnomocí, aby vytrhal a přetrhal, co by se mu zdálo nepřístojného. Nedostávaje žádné odpovědi, poslal Proskovský posla ke Kyblínovi, kterému však Kyblín ústně sdělil, že chce a bude náhledy své zastávati (se sua defensurum). Nezbylo tedy nežli s odpovědí jíti na veřejnost.

Věnování hraběti Kinskému proto jest zajímavé, že týmž časem hrabě postoupil za místokancléře království českého a stal se důležitou osobou při kanceláři české, ex qua nostrae leges fluxum et in dubiis refluxum ac inde suum moderamen habent.

Druhý spis Kyblínův.

Theses juridicae theorico-practicae de differentiis inter jura communia et boemica. Contra Moderamen earundem Differentiarum non pridem editum. Pro consequenda in utroque jure laurea publice propugnandas suscepit Joannes Christophorus Schambogen Glacensis. Pragae a. 1665.

Pragae, typ. univ. Carolo-Ferdinandeae in Collegio Soc. Jesu ad S. Clementem. 1665. Str. VI. a 155. v 16°.

Věnováno Václavovi Norbertovi Oktavianovi Kinskému svob. pánu z Chinitz et Tetova, bratrovi Oldřichovu (jenž byl studoval v Praze a na universi Ingolstatské). Sepsáno od Kyblína, jenž tento spis nazývá „Tractatus defensivus".

Po předmluvě následuje Elenchus differentiarum inter Jura communia et boemica, kterýchž tu vyčteno všech 280, tedy více jak 247, při čemž

spisovatel dokládá, že jich ještě více na počet, ale že na těch přestává. Tento Elenchus důležitý je pro to, že sporné otázky t. j. rozdíly kratičce ssumuje, na př.:

1. Jure communi ante citationem non solent praemitti excissae schedae reo; jure boemico solent.

49. Jure communi cessio bonorum in usu est; jure boemico non.

225. J. C. polygamiae nullibi proposita poena gladii; J. B. est proposita etc.

278. J. C. veritas convicii diffamantem, licet probare velit, non excusat; J. B., si probare velit, excusat.

Druhá odpověď Proskovského:

Analysis seu Resolutio objectorum contra Moderamen Differentiarum juris communis et boemici. Cum indice quaestionum, circa quas Differentiae jurium in priori et hocce opere examinantur, nec non supplemento juris Moravici, ubi id ommissum fuerat. Pragae 1666.

Index quaestionum, circa quas differentiae jurium in hoc opere examinantur, ordine alphabetico. Str. I—XIV. Ad lectorem 1—64. Text rozpravy 65—332.

Na toto dílo Kyblín již neodpověděl. Jedni myslejí, že úmrtí Proskovského dne 13. března 1668 sporu tomu učinilo konec; avšak mezi r. 1666 a 1668 dosti bylo pokdy k odpovědi. Kalina domnívá se, že Kyblín důvody Proskovského konečně uznal za správné. Zajímavo, že Proskovský častěji se povolává na Všehrda. (Mod. 4, 135, 215, 222, 288, 298 a 334.)

Učený spor tento měl velikou důležitost pro studium domácího práva. Methody Kyblínovy, že porovnával zákony domácí se zákony římskými, přidrželi se, jelikož užitečna byla pro vzdělání praktiků právních, nástupcové Kyblínovi, jako Schambogen, jenž ve svých „Praelectiones publicae in d. Justiniani Institutionum libros compositae" (1676—1702), pravidla a zákony české staví vedle učení práva římského. Také by asi dílo appellačního raddy Frant. Václava Stephana z Krohnfelsu r. 1778 vydané a „Adnotationes theoretico-practicae" zvané sotva bylo bývalo psáno, kdyby Kyblín a Proskovský nebyli klestili cestu k rozpoznání zákonodarstva římského a domácího českého.

O sporu samém pronesl se prof. Feigl (Institutiones 18, 19) v tato slova: Nostrum jus municipale juri romano magis consentaneum esse quam dissentaneum, operose fuseque ostendit contra Kyblini „Differentias" Proskowsky in suo „Moderamine". Fovet tamen insignis iste juris consultus — Proskowsky — hunc multis familiarem errorem, majestate legum boemicarum indignum nedum injuriosum, quod patrium jus nostrum admodum humili et inconcinna appellatione vocet „jus statutarium", juri communi obnoxium. Peccavit non modo contra majestatem regni, contra principia juris publici universalis, imo etiam contra 8. 2. Inst. de J. N. G. et C. Nomine juris statutarii in patria nostra veniunt 1. particulares locorum consuetudines, 2. singularia quaedam urbium et municipiorum privilegia

3. necnon omnia illa decreta, quae magistratus loci accedente suprema et publica authoritate vel confirmatione observanda edicit.

306. Právničtí professorové na universitě Pražské 1654—1747.

1654 Jan Heinrich von Duesterwaldt (Církk. právo). Kristof Kyblín z Waffenburka (Codex), Jan Henrich Pipius (Digesta), Baltazar Krištof Tyrchner (Instituce).

1655 Michael Gerstman.

1657 Jan Jiří Schauer z Augenburka.

1659 Jan Jiří Funk eques de Funken.

1661 Matěj Malanotte.

1668 Jan Krištof Schambogen, spis.

1678 Daniel Kyblin z Waffenburka, spis.

1682 Justus Mauric v. Gaismar.

1684 Jan Henrich Turba.

1686 Jan Kristian Paraubek.

1689 Jan Wolvert (de Neffoe), spis.

1692 Václav Krieglstein, spis.

1696 Jan Adam Besnecker, spis.

1704 Václav Xav. Neumann v. Puchholz, spis.

1711 Zacharias Amende, spis.

1713 Bernart Henrich Germetten spis.

1720 Henrich Petr Broichhausen.

1722 Mikuláš Ignat Königsmann, spis.

1736 Frant. Ferd. Schwarz de Lauro.

1747 Jan Václav Dvořák de Boor, spis.

307 Weingarten Joannes Jacobus eques de et in —

1. Möglichster Kurtze nach verfasster *Teutscher Auszug von Bömischen Stadt-Rechten* etc. Prag 1668 v 16°.

Psáno 1667, věnováno Adolfovi hrab. Wratislavovi ze Zásmuk, místokancléři král. českého. Vydání druhé 1678, třetí opravené 1688 ve 4°, čtvrté 1718. Spisovatel postupuje podle pořádku Práv Městských, v krátkosti uvozuje obsah jejich a doplňuje jej ze Zřízení Zemských, z Novell a Deklaratorií, z Instrukci soudu appellačního a měst královských, z cís. práv, ze Zlaté bully a z Caroliny. Spisek po výroku hr. Auersperka ještě na počátku XIX. stol. užitečný.

2. *Vindemia Judicialis* d. i. In Vnterthänigen Ehren gegen dem hochl. Königreich Böheimb aus dessen Rechten, Ordnung- und Instructionen in möglichster Kürtze so wol der Höhern als Stad-Gerichten zusammengetragen- und gezogener üblicher *Rechts-Process*. Prag 1669.

Věnováno Janovi hraběti Hertwigovi, nejvyššímu kancléři. Titulní list v rytině představuje tehdejší soud, jemuž autor podává knížku. Druhé vydání 1672, třetí 1679, čtvrté 1692.

I. Theil. Von Gerichtern oder Rechts-Processen und derer Unterscheid. 1. Vom ordentlichen Process. 2. Von Bescheimten 3. Was Burgerlich-, Peinlich- u. aus beyden Vermischter Process sei. 4. Was vor ein Unterschied. — II. Theil. Von dieses hochl. Königreichs Böheimb Ständen, Besetzten Gerichtern und Processu practico. 1. Von denen Ständen. 2. Von der kön. Hof-Cantzley und Stad-Halterey. 3. Von kön. Grössern Land-, Kammer-, Hof-Lehn-Recht, kön. Landt-Taffel, Kleinern Land-Recht, kön. Obristen Burggraffen-Ambt u. kön. Revision- u. Appellations-Cammer etc. 4. Von Ausgeschnittenen Zetteln. 5. Von Klag u. Citation. u. s. w.

3. Kurtz begriffener Auszug der Verneuerten Lands-Ordnung, Novellen und Declaratorien des Königreich Böheimb und Marggraffthumb Mähren. Mit Anführung so der Böhmischen- als etwelcher Städt-, Länder und allgemeiner Rechte. Prag 1670. Druhé vydání 1686.

4. *Prodromus speculi judicum.* (Věnováno magistratu měst Pražských. Přidány znaky tří měst Pražských. Vydáno na oslavu vítězství Leopoldova I. nad Turky. V některých exemplářích rytý obraz s pohledem na Prahu, most, Malou Stranu a hrad.) V Praze 1674. Druhé vydání 1675.

5. *Compendium juris provincialis.* Pragae 1677.

6. Andermahlige und vermehrte Edition *Vindemiae iudicialis* oder Üblicher Rechts-Process etc. Prag 1679. Přidána Manuductio oder Wegweiser wie bei den Burger Ständ-Gerichtern im K. B. rechtichen zu verfahren.

7. *Speculum civium.* Bürger-Spiegel oder Kurtzer Begriff der kön. Städt-Instruction im Kön. Böheimb. Prag 1675.

8. *Speculum Judicum* oder Richter-Spiegel. Prag 1682.

9. *Manuductio oder Wegweiser*, wie bei den Burger-Ständ-Gerichtern im Königreich Böhmen rechtlichen zu verfahren. Aus der Vindemia Judiciaria gezogen. Prag 1680. Po třech letech vydáno také v češtině pod titulem: Manuductio aneb Cеſtowúbce, ſterak při práwjch ſtawu m ſtſtého w ſr. ſowſtwj Cžeſtém ſaub weben býti mj. Ex Vindemia judiciaria aneb Sbírky právní vytaženy. V Praze 1683.

10. *Sylva variarum observationum et juris quaestionum*, worinen forderst ordine alphabetico per compendium die Sächsischen Constitutiones electoris Augusti mit Vormerckung der allgemeinen kayserlichen und kön. böhmischen Rechten, auch beynahe die völlige Peinliche Halsgerichtsordnung K. Karl des V., mannigfaltige Rechtsfragen, Civil- und Criminal-Casus, Urtheile, Guttachten u. andere Rechtsvermerkungen zu finden. Prag 1683 ve 4° (sklad Normberského kněhkupce Jana Ziegera).

11. *Vollständiger Auszug der Verneuerten kön Lands-Ordnung und Novellen im Königreiche Böheimb.* Sambt angeführten kön. böhmischen Stadt-Mährischen Land- u. allgemeinen kais. Rechten u. beigefügten vielen kön. Deklaratorien, Landt-Tag-Schlüssen, Patenten, Erb-Vereinigungen u. andern verschiedenen, in das resp. Polizey-Justiz- u. Militärische Wesen einlauffenden Sachen, das K. Böheimb, Margg. Mähren u. Herz. Ober- u. Nieder Schlesien betreffend. Prag 1686 (sklad Ziegerův).

Věnováno cís. Leopoldovi I. a dědičnému princi Josefovi.

12. *Fasciculi diversorum jurium*, in dessen vier Theilen das im Herz. Ober- u. Nieder-Schlesien verchiedener Orten übliche Sachsenrecht, B. Carpzowii Definitiones forenses et Criminalia, M. Berlichii Conclusiones practicae compendiose, wie auch die diessfalls allgemeine Kais., der Cron Böheimb, Markgr. Mähren, Ertzh. N. u. O. Oesterreich, dann einig andere Rechte vollstaendig enthalten u. abgehandelt werden. Nürnberg 1690.

13. *Prodromus redivivus Speculi judicum* seu Trifolium, per quod judicibus justitia, prudentia et concordia, simulque devotio et fidelitas erga Aug. domum Austriacam recommandatur. Pragae 1690.

14. Andermahlig vermehrte edition *Speculi judicum* oder Bürger-Spiegels. Prag 1690.

15. *Vindemiae judicialis editio postrema*, triplo et ultra auctior, worinnen Erbkön. Böheimb, Ertzh. Oesterreich, Markgr. Maehren, Herz. Schlesien u. mehr andrer Laender, auch einiger vornehmen Staedte übliche Rechtsprozessen enthalten. Prag 1692 (sklad Ziegerův).

16. *Extractus Instructionis regiarum appellationum.* Nürnberg 1692.

Podruhé vydáno (a sice již po smrti Weingartenově) roku 1712 pod titulem: „Verneuerte kön. Instruction Wayl. Ferdinandi III, dem hochl. kön. böhm. Appellationstribunal ob dem Prager Schloss vormahls ertheilt." — Von einem dem Publico geneigten Rechtsgelehrten. Nürnberg bei J. Zieger 1712. 4°.

17. *Manuale* et resp. Favus mellis, worinnen verschiedene, aus dem Appellations-Archiv gezogene Anmerkungen u. Praejudicata in fünf Classes vertheilt werden. Prag 1694 ve 4°. (Věnováno cís. Leopoldovi I.)

Obsahuje rozsudky a nárady appellačního soudu ex jure communi, Boemico et Saxonico ve věcech civilních i trestních. Modus referendi. Dobrá zdání. Elenchus poenarum.

18. *Prodromus Hodoeporici* i. d. Wegweisung zu denen k. u. k. A. g. Declarationen, Rescripten u. anderen, den statum publicum, politicum u. das Justitzwesen betreffenden Sachen, wo selbte in denen bis anhero im Druck ausgegangenen Büchern befindlich sind. Prag 1694 ve 4° (sklad Ziegerův).

19. *Trifolium quatuor foliorum.* Pragae 1694 ve 4° (sklad Ziegerův).

Obsah: Memoriale actionum. Complementum dicti Memorialis. Formulae libelli actionis aedilitiae. Memoriale interdictorum. Complementum. Formulae libellorum interdictorum. Definitio et divisio juris feudalis. Regalia.

Auerssperg pokládá tento spis za nejlepší ze všech Weingartenových. V něm prý se jeví myslitel právník a dokonalý praktik v nejlepším světle. Obraz na titulním listu ukazuje čtverolístek jetelový se jmeny hrab. Frant. Oldřicha Kinského, nejv. kancléře a hofmistra, Jana Frant. hrab. z Vrbna, místodržícího, Václava Norb. Okt. hr. Kinského, nejv. sudího, a Václava Vojt. hrab. Sternberka, praesidenta nad appellacími.

20. *Cornu copiae* in se continens definitiones et materias juridicas, cum designatione authorum selectiorum, qui ex instituto peculiares de iis scripsere

tractatus, et diversarum remissive adductarum, in celeb. et antiq. Carolo Ferd. Univ. Prag. propugnatarum quaestionum et dissertationum. Pragae sumptibus *D. de W.* 1695. 4°.

21. *Panoplia judicialis*, in se continens sententias, regulas et axiomata ex universo Jure Canonico, Institutionum, Digestorum, Codicis, Novellarum, feudali et municipali regni Boemiae, diversisque authoribus extracta et in ordinem alphabeticum redacta per J. J. eq. de et in Weingarten. Norimbergae 1696 ve 4° (sklad Enderův).

Věnováno pp. stavům království českého (dominis regni Bohemiae statibus).

22. *Hodoeporicon* seu Index generalis aller k. u. k. a. g. ergangenen Declarationen, Rescripten, Patenten, Instructionen, Privilegien, Carolin- und Ferdinandeischen Criminal-Constitutionen, verschiedener Praejudicaten, wie auch anderweitern ex Jure Prov. et mun. coronae Boemiae, Silesiaco, Moravico, Austriaco et Tyrolensi extrahirter merckwürdigen Sachen (obsažených v Speculum principum 1673, Speculum judicum 1682, Sylva 1683, Compendium jur. prov. 1686, Compendium jur. mun. 1688, Speculum civium 1690, Fasciculi 1690, Extractus instructionis 1692, Vindemia 1692, Manuale seu Favus mellis 1693, Prodromus Hodoeporici 1694, Trifolium 1694, Cornu copiae 1695 et Panoplia 1696.) Prag 1696.

23. *Systema Juris Municipalis*, worinnen alle in denen Stadt-Rechten des Erb-Königreichs Böheimb enthaltene Rechts-Sachen ordine alphabetico zu finden seind. Prag. In Verlegung des Auctoris 1698, 12°.

24. *Systema Juris Provincialis*, worinnen alle in der Verneuerten kön. Landes-Ordnung des Erbkön. Böheimb, denen Novellis et Declaratoriis enthaltene Sachen, wie auch die Einstimmigkeit der Stadt-Recht und wo darinnen von dergl. materia gehandelt wird, ordine alphabetico zu finden seind. Prag, in Verlegung des Auctoris 1699.

25. *Manuductio zum Rechtsprozesz* sowohl bey denen höheren als Stadt-Gerichtlichen Instanzen im Erbk. Böheimb u. Erbm. Maehren. (Balt. Joach. Endter Buchhaendler in Nürnberg) 1699 ve 12°.

Stručný návod, ve kterém v 32 hlavách dobře vylíčen postup processualní. (Vom Geschichtsforscher mit gutem Erfolge benützbar, di Auersperg).

26. *Codex Ferdinandeo-Leopoldinus*, worinnen alle durch fünffzig Jahr mit grosser Mühe und Unkosten gesammelt- u. von ao. 1600 biss auffss 1701 a. g. ergangene, respective kais. Declaratorien, Rescripten, kais. u. kön. Statthalterische, auch von hohen Obrigkeiten emanirte Patenten u. Decreten, etwelche Extracten der Landtäg-Schlüssen, kön. Instructiones, Privilegia Landes-Ordnungen, Erb-Vereinigungen mit der Cron Böheimb etc. Prag 1701.

Věnováno hrab. Frant. Jos. z Waldšteina, zemskému hejtmanu moravskému.

O sbírce té praví Gross, že byla vydána bez král. nařízení a bez náležitého přezkoušení, kdežto hrabě Auersperk tvrdí, že vydána byla k výslovnému rozkazu cís. Leopolda I. Prof. Feigl zase di, že Weingarten

snesl subsequas novellas declaratorias, edicta et rescripta privata industria v jednu sbírku, jež napotom prodloužena jest do r. 1719.

Dáta životopisná:

Nar. r. 1629 v Chomútově, kdež také prvního vzdělání nabyl na jesuitské škole, ondy od Jiřího Popela z Lobkovic založené. Vycvičeného v latině, poslali jej rodiče na vysoké učení Pražské, kdež nejprvé slyšel filosofii Aristotelovu, potom práva, ku kterým se cítil zvláštně vábena. Oblíbil si zejména právo domácí a vyniknul tak, že ho magistrat Menšího města Pr. r. 1666 učinil druhým syndikem, v kterémžto úřadě potrval po 11 let. V ten čas jal se spisovati a vydávati příručné knihy německé k učení právnickému; prvni r. 1668 (Výtah z městských práv). R. 1677 postoupil za prvního syndika a stal se spolu raddou Malostranským. R. 1678 jmenován jest německým sekretářem při appellační komoře. R. 1681 diplomem ze dne 20. února povýšen jest do stavu, r. 1689 poctěn titulem král. appellačního raddy. Dne 1. pros. 1693 ustaven jest za skutečného raddu při appellacích na lavici rytířské, a to přímo k rozkazu cís. Leopolda. R. 1699 nazývá se raddou při soudu appellačním a sekretářem německých expedicí soudu tohoto.

Weingarten jest jeden z nejplodnějších spisovatelů právnických; ve vydávání kněh namnoze přerozsáhlých a pracně skládaných byl právě neunavený. „Systema juris municipalis“ a „Systema juris provincialis“ vydal r. 1698 a 1699 na své vlastní útraty (in verlegung des auctoris). Poslední dílo Codex Ferdinandeo-Leopoldinus r. 1701 podniknul k výslovné žádosti cís. Leopolda. Avšak podobá se, že spisy jeho nenesly mu náležitého ovoce. Praviť sám hned r. 1696, že již po třetí desítiletí bojuje ne mečem ani krví, ale inkoustem a perem; sepsal prý rozličná pojednání ku prospěchu veřejnosti a slavných stavů království českého. „Nyní již ubývajícími silami dokonal jsem běh, ještoto slyším volati věk a starobu „Manum de tabula!“ Weingarten za posledních let svých tak byl stísněn, že za sebe a své děti žádal císaře, velkého příznivce svého, za vyroční plat z milosti, čehož mu snad i popřáno, ač toho nemnoho užil, an již r. 1701 dne 16. října zemřel.

Neobyčejná pilnost a snaha býti užitečným vlasti své, svědčí — jak Pelzel dí — o dobrém srdci a o líbezné povaze jeho. Jméno jeho našim právníkům navždy zůstane nezapomenutelným a všeliké cti hodným. Žádný z juristů nepsal tolik z oboru českého práva a kdyby měřena byla zásluha a velikost učeného muže podle počtu a velikosti spisů od něho vydaných, byl by Weingarten jedním z největších učených, jež zplodila země česká.

Již r. 1694 připsal v knize „Trifolium:“ In hisce collectaneis si ob senilem laboribusque consumptum visum quid humani commissum, compassionem spero et veniam expeto.

308. Kramer Adam.

Kurtzer, aber doch ausführlicher Extrakt aus denen Böheim'ischen Stadt-Rechten u. Landesordnung dem Alphabet nach zusammengezogen. Leipzig 1671 (podruhé tamže 1709. Věnováno hrab. Fridrichovi Šlikovi).

309. Zemské Zřízení Opavsko-Krnovské.

Entwurf einer neuen Landes-Ordnung für das Fürstenthum Jägerndorf vom J. 1673.

Entwurf einer solchen Landes-Ordnung für das Fürstenthum Troppau.

Kays. Erklärung ddo. 27. Junii 1673 über die Troppau'ische und Jägerndorff'ische Landes-Ordnung. (Cod. Ferd, 1720 p. 390—396).

Stavové Opavští na základě král. resoluce ze dne 3. března 1672 vypracovali návrh ke zdokonalení Zřízení Zemského, ještoprý se mnoho nedostatků v něm nalézá a nových k tomu přibylo. Odpověděno jim resolucí ze dne 9. března 1673: Ještostavové řídili se dosud starým Zřízením moravským, aby v tom i nadále zůstali. Co se týče nedostatků, aby podali návrhy k napravení. Stavové uživše toho, vypracovali návrh nový: Troppauische Corrigierte Landes-Ordnung ddo. 7. ledna 1688 (Cod. Ferd. 1720 p. 508—515).

310. De Serponte et Bregaziis Franc. Ferd.

Promptuarium d. i. Ein leichter Einfund in die kön. Verneuerte Böhmische vnd Mährische Lands-Ordnung wie auch St. Wenzels-Vertrag mit angeheffter Bergwerks-Vergleichung, dann kön. Novellen vnd Novellis Novellarum oder Declaratorien, nicht weniger Kön. Appellations- und der kön. Städten Instruction sambt Böhmischen Stadt-Rechten, nebenst Aufführung sowohl Geist- als Allgemeiner Kayserl. Rechten, wo dieselbe auf denen vorgehends benändten heylsamen Vatterlands-Satzungen resp. conformiter übereinstimmen, unter Einem Alphabeth. Prag 1678. Velké folio.

Příklady textu abecedně sestaveného (str. 1—448):

Todtschläger ist der Jenige, so in Willens gewesen und noch ist, jemanden zu entleiben, ob er ihn schon nicht entleibete, sondern allein verlähmete, verwundete, oder blutrünstig machete. (Stadt-Rechte N. 33. § item Lex Cornelia 6. Instit. de publ. jud. et 1. Cornelia 1. § Divus Adrianus 3 ff ad L. Corn. de siccar. nec non arg. 1. Si quis 5. Cod. de episc. et cler. et 1. quisquis 5. Cod. ad l. Jul. Majest.)

Waidwerckh In denen königl. Gründen zu üben, so jemand durch königl. Begnadung befreyet, vnd darüber A. g. Confirmation erlanget hat, kan sich desselben, Krafft habender Befreyung gebrauchen. (Kön. Vern. LO. Q. 52, Mähr. LO. fol. 204 pag. versa.)

Widerspruch, böhmisch *Odpor*, ist nichts anderst als ein rechtliche Anfechtung einer Verschreibung oder eines Testaments, oder anderer Sachen, welche zu Schaden und Nachtheil eines andern in die Landtafel o. sonsten denen Stadt- u. andern Gerichtsbüchern einverleibet werden. (Kön. Verm. L. O. I. 20, Mähr. LO. fol. 1.6. Stadt-Rechte E. 42. Lib. Instit. 2. tit. Quib. mod. test. infirmetur 17. et de inoff. test. 18. et tit. ff. Cod. de inoff. testamento).

Zwod ist die erste Einführung, welche nur ein Recht zu dem Gute u. keine possession gibt. (Kön. V. LO. G. 12, Mähr. fol. III.)

Na závěrku porovnací tabulky ZZ českého a moravského.

Dilo toto nad míru pracné i důkladné měl spis. hotové hned r. 1675, ale tiskem vyšlo teprvé po třech letech, 1678. Útraty tiskové, bezpečně nenepatrné, hradil sám „dem lieben Vatterland zu Ehren und Nutzen". (Auf dessen eigene Unkosten zu gemeinen Nutzen in offenbahren Druck ergangen). Věnováno cís. a králi Leopoldovi.

Spis. nazývá se na tituli Franciscum Ferdinandum de Serponte et Bregaziis, J. C. (juris consultum), auss kays. u. kön. Macht offenbahren Notarium u. bei kön. Cammer-Rechts-Ambt im Kön. Böheimb zwantzig Jahr gewesenen Translatorem.

Na závěrku věnovacího přípisu položena v mědi rytá podobizna jeho se symbolum notariatus „Vigiliis et moderatione". Opis: „Franciscus Ferdinandus de Serponte et Bregaziis". Pod podobiznou štít, jehož vrchní pole ukazuje jednohlavou orlici a spodní lva dvouocasého po zdi kráčejiciho.

311. Schambogen Joannes Christophorus.

Praelectiones publicae in Divi Justiniani Institutionum juris quatuor libros compositae Pragae 1676. Druhé, třetí, čtvrté vydání do r. 1702, páté, šesté, sedmé do roku 1732, osmé 1752, deváté 1767. Užíváno toho díla učebního netoliko na universí Pražské, ale i na jiných učelištích.

Tractatus in jus feudale compositus et praecipue in gratiam et utilitatem studiosae et cupidae legum iuventutis publice luci datus. Pragae 1695, str. 304 ve 4°.

Commentarius seu Lectiones publicae in d. Gregorii IX. Decretalium libros quinque compositae. (Tři díly.) Pragae 1699.

Nar. 1636 ve městě Kladsku, studoval v Praze filosofii a práva. Učitelem v právích byl mu Kyblin, jenž s ním disputoval o rozdílech mezi právem českým a římským. Dosáhnuv r. 1668 doktorátu, stal se téhož roku professorem Digest. Na stolici professorské pozůstal po více jak 30 let. Praví se, že více jak 10.000 posluchačů práva římského a církevního vystřídalo se u něho, čtyři markrabata z Říše, dva lantgrafové, 316 hrabat, 411 baronů, 375 rytířů a přes 300 duchovních. (Ingentes ad eum audiendum ex omnibus provinciis concursus fiebant. Ultra decem millia juvenum, dum jura docuit, ab eo disciplinam accepere. Ex quo de Academiae Pragensis per id tempus celebritate et jurisprudentiae cultu conjici potest.) Děkanem fakulty byl mezi léty 1681 a 1695, rektorem university dvakráte. Slove toho roku consiliarius regius, ss. canonum professor et facultatis senior.

Obraz u Voigta. Zemřel raněn byv mrtvicí ve věku 60 let, 1696. Byl neženat, pln zbožnosti, spravedlnosti a převzácné dobročinnosti ke studentům.

312. Učení právnické v Olomúci.

R. 1570 založeno jest v Olomúci, hlavním městě markr. moravského, dávném to sídle biskupův moravských, vyšší učení, t. z. akademie, jenž se stalo základem pozdější tamní university. R. 1679 zařízena při té akademii na útraty zemské fakulta právnická, zůstávala však v područi fakulty theologické. Roku 1679 učil tam jakožto professor privatus juris civilis, doktor práv, jménem Irmler, začež se mu dostávalo roční náhrady 150 fl. R. 1692 započali professorové juris, počtem dva až tři, držeti přednášky veřejné. Právu církevnímu učili od r. 1667 na fakultě bohoslovecké jesuité sami.

313. Balbín Bohuslav.

Miscellanea historica regni Bohemiae.

Decadis I. liber 8. *Liber epistolaris*, continens literas publicas de Bohemia selectiores et authenticas summorum pontificum, imperatorum, regum, electorum S. R. I. ac aliorum principum et antistitum. Vetero-Pragae 1688.

Obsah: I. Literae publicae Bohemiae regnum concernentes, ab ao. 1080 usque ad 1629, adjectis epistolis vetusta feuda r. B. tangentibus. II. Epistolae publicae ad marchionatum Moraviae spectantes. III. Silesia. IV. Egra. V. Lusatia. VI. Terra et provincia Misnensis.

Decadis I. liber 10: De legibus vetustis Bohemiae (Statuta Caroli IV. et praecipua ex iis capita etc.) Cf. Riegger Materialien zur Statistik von Böhmen. Heft 2. 1787.

Decadis II. liber 2 de magistratibus et officiis curialibus (Liber curialis, opus posthumum, editum a J. A. Rieggero eq. Pragae 1795).

R. 1680 Balbín navštívil hrad Karlštein i zhlédnul tam staré truhlice prázdné, ve kterých se až do r. 1620 chovaly výsady a privilegia koruny (archiv korunní). Bylo jich dohromady 19, cistae e ligno solido, multis ferramentis, triplicibusque seris munitae.

Potomek vladycké rodiny Balbínův či Škornicův z Vorličné, syn Lukáše Škornice na Dřevíči, nar. B. se v Hradci Králové r. 1621. Studia konal v Broumově, Jičíně a Olomúci. R. 1636 vstoupil do řádu jesuitského, i byl chovancem kollejí v Brně, v Kladsku a v Praze. Na kněžství vysvěcen 1650. Byl nato zprvu missionářem v Hradecku, pak učitelem v Krumlově, v Kladsku, v Praze, v Brně, v Hradci Jindřichově a v Jičíně. Již za této doby zanášel se skoumáním a sbíráním pramenů dějin českých. Snášeje co spisovatel všelijaká protivenství, sepsal v Klatovech slavnou „Dissertatio apologetica pro lingua slavonica." R. 1680 usazen v Praze, jal se vydávati obsáhlé dílo své o Čechách „Miscellanea historica regni Bohemiae", rozvržené na dvě dekady o 10 částech. Zemřel dne 29. list. 1688 i pochován v kryptě kostela Salvatorského v Klementíně.

Balbín nebyl sice právníkem, avšak právním dějinám českým prokázal neocenitelné služby svými historickými spisy.

314. Sannig P. B.

Universum jus canonicum ad ordinem Decretalium. Duo vol. Vetero-Pragae 1686—87.

Scola canonica seu Universum jus canonicum nova methodo digestum. Duo vol., Neo-Pragae 1692.

315. Stamberský L. L.

Manuale processu právního z Prav kral. czeského, s rozličnými authory srovnalý ad stylum et praxim starožitné Curiae Kutnohorské. Stran 199 a registrum. 1690.

Písař na H. Kutných.

316. Tractatus.

Tractatus de sessione et suffragio electorali tam in comitiis universi Imperii quam in conventu collegiali electorum Austricis ratione Bohemiae etiamnum competente 8⁰ 1695.

Ich habe (sagt Voigt Geist S. 176) noch nicht erfahren können, wer der Verfasser dieser wohlgerathenen Schrift sey. Die Absicht desselben ist, dass er beweise: Die Könige von Böhmen waren auch noch vor der Goldenen Bulle zu Reichsgeschäften und der Kaiserwahl gezogen worden, u. wenn dieses bisher unterblieben sey, wäre es kraft ihres erhaltenen Privilegiums geschehen, mittels dessen sie berechtiget waren, bei den Reichstagen zu erscheinen oder nicht.

317. Wrba Jakub Ferd. Ant. Nimburský.

Krátký Wcytah Práw Městských kralowstwj Czeského. V Praze 1700.

Vydáno pro snadnější nalezení, v čem se tak týž Práva Městska s Obn. ZZemským, novellami, deklaratoriemi, rescripty císařskými a instrukcí městskou srovnávají. Přidána krátká obsažitelnost processu právního jako i instrukce městská.

Kurtzer Extrakt der Stadt.- Recht im K. Böheimb mit Anführung der kön. Vern. LOrdnung, Novellen etc. Prag 1693. (Brünn 1707).

Spisovatel, rodilý Nimburčan, r. 1691 byl měštěnínem Nového Města Pražského. R. 1696 ustanoven za „puchhaltera měst věnných", kterémuž proto z V. Mýta co jednoho z měst věnných ročně odváděno platu 18 zl. a pšenice 1 strych, žita 2, ovsa 8.

318. Span Sebastian.

Speculum juris metallici oder Berg-Rechts-Spiegel. Von S. Span, Syndikus des k. freien Bergstadt Schlagenwalde. Dresden 1698.

Systematické sestavení zákonů horničích v Čechách a zemích sousedních.

319. Práva Městská království českého a markrabství moravského (viz č. 333).

W král. městě Brně u Frant. Ign. Sinapj l. P. MDCCI.

Otisk díla Koldínova. Na listu I. český lev, na rubu orlice moravská. List 2: Privilej Sinapjmu 1697 a 1707. List 3: Propempticum in laudem novae editionis. List 4: Dedikací cís. Leopoldovi. List 5 a 6: List purkmistra a rady věrného král. města Brna. List 7 a 8: Přípis purkmistra a rady St. M. Pražského cís. Rudolfovi. List 10: Erb města Brna. Přípis Koldínův. List II: Štít císařský a obraz Brna.

Resolucí ze dne 30. května 1680 uvedena jsou Práva městská Koldínova co zákon subsidiární pro stav městský také na Moravě, resolucí pak ze dne 7. června 1697 prohlášena jsou za zákon jediné platný po celé Moravě, tak že se města jak v Čechách tak i na Moravě od těch dob řídila jednostejným zákonikem. A tak se stará práva města Brna ze XIV. století (viz č. 91.), prošedše všelijakými proměnami, ve formě zcela nové navrátila

zase do vlasti, odkud byla v podstatě své vyšla (viz č. 233. Brikci, a č. 259. Koldín). Téhož roku udělena Brněnskému kněhkupci Františkovi Hynkovi Sinapj výsada na nový otisk Práv městských v jazyku českém i německém. Zatím Sinapj privilegia toho pro útratnost neužil. Práva toho r. 1700 postoupil radě města Brna, kteráž také hned r. 1701 přistoupila k dílu a český text císaři Leopoldovi I. předložila. Připravováno také vydání německé, ale překladatelé teprve r. 1721 dokonávali práci svou. Mezitím vydání německého o své ujmě uchopil se Normberský kněhkupec, Jiří Lehman, ve Vídni usedlý, i ucházel se r. 1714 o povolení, aby překlad jemu „von einem, dem Publico geneigten Rechtsgelehrten" zprostředkovaný směl tiskem vydati. Právo takové bylo mu sice vzhledem ku privileji Brněnskému dne 9. října 1714 výslovně odepřeno, ale překlad sám r. 1720 dostal se pod firmou knihaře Ignatia Runggera ve Vídni přece u veřejnost. Česká dvorská kancellář sice dne 28. února 1721 nařídila konfiskací všech exemplárů „zu deren Supprimirung", ješto prý překlad soukromým translatorem pořízený mnoho měl pokleskú (Viz č. 334.), ale dílo nicméně zůstalo vydáno.

320. Středovský Jan Jiří Ignát.

Nar. r. 1679 na zámku Brúmově a s podporou Jiřího Fridricha hrab. z Oppersdorfu, pána na Pavlovicích, vychován na gymnasium jesuitském v Olomúci. Odbyv studia bohoslovecká v témže městě, vysvěcen na kněžství r. 1702 a r. 1703 podán na výnosnou faru Pavlovickou nad Bečvou. Maje dosti prázdné chvíle, zanášel se sbíráním látky, aby sepsal „Letopisy moravské". Práce tato trvala plných 10 let, až úmyslům spisovatelským nelitostná choroba r. 1713 učinila konec.

Sbírky od Středovskébo zpořízené záležejí z 5 dílů tak zvaného „Apparatu" a z 11 dílů tak řečených „Apografů". Tato „Apographa Moravica" nejsou než opisy listin a knih všeho druhu historických. Co do práv, mají velikou platnost svým obsahem I. Liber ecclesiasticus. II. Liber parochialis. III. Liber provincialis, comprehendens Libellum Ctiborii de Cymburg de regimine politico, ejusque glossatorem Ctiborium de Drnowitz, vetera Moraviae jura, patriae consuetudines, publica pacta, transactiones et regias constitutiones. IV. Liber dietalis, complectens provincialium comitiorum statuta, diaetalia conclusa, publicorum conventuum placita et regum et marchionum postulata. V. Liber feudalis, complectens jura feudalia, quorum tenore reguntur episcopatus Olomucensis vasalli. VI. Liber municipalis, comprehendens Moravicarum civitatum et oppidorum privilegia, immunitates, jura et consuetudines. VII. Liber Oppaviensis, comprehendens ducatus Oppaviensis jurium ac privilegiorum transsumpta. VIII. Liber particularis, complectens diversarum personarum conventiones etc. IX. Liber litium, comprehendens devolutas in judicium provinciale nobilitatis Moraviae lites, latas desuper judicum sententias etc. X. Liber fragmentorum, comprehendens varia memoriarum moravicarum collectanea.

Veškeré rukopisné knihy tyto nacházejí se v arcibiskupském archivu Kroměřížském (Dudik, Bibliothek u. Archiv im F. e. Schlosse zu Kremsier 1870),

321. Klauser Andreas Bernhard.

Ausfürliche Beschreibung der Landmass des Königreiches Böhaimb, wie solche in dieses Königreich eingeführt, nachmals gebraucht und verändert worden, endlich auch wie sie anjetzo gebraucht werden. Zum allgemeinen Nutzen verfasset von — — Sultzbach 1705, str. 156 v 16°.

Věnováno JMsti cís. a král. raddám, místodržícím, komorníkům, zemským úředníkům na sněmu zemském toho roku shromážděným. Dle předmluvy zpracoval Klauser knížku tuto na základě sepsání Simeona Podolského z Podole r. 1617 složeného a roku 1683 skrze Samuele Globitze z Bučina tiskem vydaného (viz č. 285). Spis dí: Wann eines jeden getreuen Patriotens Schuldigkeit ist, seinem Vaterlande nach Vermögen zu dienen, so erkenne ich mich darzu umb destomehr verbunden, je mehrere Gnaden u. Wohlthaten von diesem hochlöbl. Königreich als meinem liebwerthisten Vatterland ich biß dato empfangen und genossen — Klauser byl pilným sběratelem knih, zejména právnických, jež také dával opisovati. Dobner od něho měl: Práva Soběslavská, Jus Iglaviense municipale et montanum v textu českém, Listové majestatův císařův a králův českých na svobody města Hory Cuthny. — Z bibliothéky Klauserovy přešlo téměř 6000 knih do bibliothéky Strahovského kláštera koupí z r. 1779 v ceně 2000 fl, mezi nimiž i některé prvotisky.

322. Kašpar Jan Kupec z Bílenberka.

Kašpar narodil se ok. r. 1655 z rodičů stavu městského, Jana Kupce a Bílekovny z Bílenberka. Vzdělav se na několika učilištích domácích, zvláště v jazycích klassických, byl za delší čas vychovatelem mladých šlechticů českých, kterých doprovázel na jich cestách studijních za hranice. Tím se stalo, že si osvojil známost němčiny, vlaštiny a jmenovitě franštiny. Jakož hned za mlada obeznámil se s právy a soudními řády domácími i cizími, po návratu do vlasti vstoupil do služby státní a usadil se na Starém Městě, kdež měl dům a jiné pozemky šosovní. R. 1683 ustanoven byl za registratora a r. 1688 za českého sekretáře při soudu nad appellacími. Zde brzo proslul co právník praktický, jmenovitě co inquirent kriminalní. Hlavně vyznamenal se po boku radoby appellačního dra. V. J. Rosy u vyšetřování francouzských paličů po krajích českých r. 1689. Několik jich, a to nejnebezpečnějších, dopadnul a do Prahy dodal. V inquisici té překládal výpovědi francouzských zločinců do češtiny. Také měl účast ve vyšetřování vedeném r. 1693 proti židu Abelesovi, jenž 12leté pachole Simeona „ex odio fidei christianae" násilně usmrtil. Když pak cís. Leopold I. appellačnímu soudu nařídil, aby zdělal nový řád hrdelního práva, Kupec o přípravách a návrzích účinlivě pracoval. Císař uznávaje zásluhy jeho, propůjčil mu titul čestného raddy appellačního a dne 23. září 1698 šlechtictví české s erbem a přídomkem z Bílenberka, po matce zvoleným. Tím vešel v erbovní přátelství s rodem Bílků z Bílenberka, zejména s Václavem kapitulním děkanem Pražským a Janem starostou komorničím při dskách zemských.

Záslužnou práci literárně-právnickou vykonal Kupec překladem Hrdelního řádu r. 1707 po německu a r. 1708 po česku vydaného. Místo honoráru obdržel dne 16. července 1707 výsadu na tisk obojího textu, kteryžto privilej prodloužen r. 1718 na tak dlouho, až by všech 1500 výtisků textu českého bylo vyprodáno.

323. Nové právo útrpné a hrdelní.

Gſſti Rjmſkého cjſaře, vherſkého a českého krále Jozeffa I., arciknjžete rakouſkého etc. **Nowé práwo útrpné a hrdelnj,** pro kralowſtwj Czeſké, markrabſtwj Morawſké a knjžetſtwj Slezſké. Anno MDCCVIII.

Nákladem podle cjs. negmil. nadánj Kaspara Jana Kupce z Bilenberka. W Praze.

Titulní obraz v mědi rytý představuje bohyni spravedlnosti; andělíčci drží nahoře v levo císařský štít, v pravo štít český, dole v levo štít moravský, v pravo slezský. Ryl Balt. v. Westerhaut. Svrchu nápis: Juste judicate filii hominum. Kromě výsady vydavatelské a předmluvy obsahuje dílo toto na 90 stránkách 23 artikulů řádu útrpného a hrdelního. Přidána jsou jména presidenta, vicepresidenta a všech appellačních radd a officiantův, kteří když kniha tato tištěna byla, při král. appellací se nacházeli.

Der Römischen Kais., auch zu Hungarn u. Böheimb kön. Maj. Josephi deß Ersten, Ertz-Herzogens von Oesterreich, Neue Peinliche Hals-Gerichts-Ordnung vor das Kön. Böhaimb, Margraf. Mähren u. Hertzogthum Schlesien 1708. Verlegt crafft Kais. A. g. Privilegij durch Caspar Johann Kupetz von Billenberg. Altstadt Prag.

324. Vademecum.

Vademecum juridico-practicum sive Succincta tractatio processus civilis juris Bohemico-Moravico-Silesiaci. Impensis Joh. Ziegeri, bibliopolae Norimbergensis 1710.

Obrázek titulní ukazuje bohyni spravedlnosti, u níž leží lev s mečem, nad ní pak orlice moravská a orel slezský.

Obsah: De citatione. De schedis scissis, De libello. Species libellorum. De replica. De duplica. De articulis positionalibus, additionalibus et interrogatoriis. De triplica. De quadruplica. De publicatione testium. De reprobatoriis testibus. De citatione ad rotulum et de ipso rotulo. De sententiis definitivis et interlocutoriis. De revisionibus et appellationibus. De litis expensis. De executione rei judicatae. De reali executione. Superiores instantiae Pragae. Inferiores instantiae Pragae.

Rukopis podán byl vydavateli o posledním trhu od jistého studenta právníka (quod cum nuperrimis nundinis quidam e juris studiosis illud mihi emendum proposuisset, comparavi), z čehož jde, že to byly přednášky universitní.

Zde buď pro historii literatury připomenuto, že Zieger hotov byl vydat dílo ve třech svazcích: Dějiny království, pokud je Hájek líčí, Dějiny kde Hájek ustal, až do smrti cís. Leopolda I., Dějiny a znamenitosti současných

Čech (Das jetzt lebende Böhmen.) Že však jiný podnikatel Ender obdržel byl výsadu na spis o dějích českých, obmezil se Zieger na díl třetí. Vděčen byl zemi české, že se tam povedlo prodat vzácné spisy po celém světě od něho shledávané a skupované. R. 1710 bylo tomu již 32 let, co obchodoval s Čechy. Pro qua gratia diversos in emolumentum florentissimi hujus regni libros propriis sumptibus imprimere feci. Takovéto byly: Weingartenova Sylva (v Normberce 1683), Auszug (v Normberce 1686), Extrakt (1692), Manuale (v Normberce 1694), Prodromus a Trifolium (v Praze 1694), Hodoeporicum (1696 v Normberce), Redelův spis „Das schenswürdige Prag" (v Normberce a Praze 1729)

325. Hermann Marianus.

Vindiciae Bohemicae, quas patriae suae scripsit Antonius Viriherus, sive Deductio famosae quaestionis super nexu inter S. Imp. Rom. Germ. et inclytum regnum Bohemiae intercedente. Norimbergae et Pragae 1710.

Spisovatelem jest Marianus Herrmannus (Viri-herus), opat Strahovský. Podle Voigta napsal dr. Neumann z Puchholze „Observationes super Vindicias", dílečko nevydané tiskem.

326. Neumann Wenceslaus a Puchholtz.

1. *Annotationes ad Henrici Zoësii Commentarium* ad XXV anteriores libros Digestorum. Pragae 1712.

2. *Tractatus de cambio.* Pragae 1715.

3. *Tractatus juridico-practici*: De abusibus quibusdam praxeos Boemiae et de specialitatibus juris Boemici circa actiones et executiones. Pragae 1729. (Podruhé v Normberce 1731, potřetí tamže 1733.)

Obsah: Tract. de abusibus praxeos in processu ordinario altiarum instantium r B. I. 1. De abusu proponendi exceptiones dilatorias per viam incidentalis processus, a practicis restitutio libelli intitulato. I. 2. De abusu non allegandi instrumenta in duplo pro judice et parte. De abusu non exhibendi instrumenta originalia cum ipsis scriptis. II. De abusibus praxeos in processu executivo altiarum instantium r. B. et processu summario in causa possessorii momentanei occurentibus. III. De abusibus notabilioribus praxeos inferiorum instantionum in r. B.

Tract. B. I. De specialitatibus actionum secundum jus boemicum. II. Discursus praeliminaris de exactione seu executione in genere.

4. *Annotationes ad Henrici Zoësii Commentarium* ad XXV anteriores libros Digestorum, nunc secundo editae et auctae, cum inserto ad librum XX speciali tractatu de Pignoribus et hypothecis ad jus commune, saxonicum et boemicum accomodato. Norimbergae 1732.

5. *Tractatus de cambio.* Text z r. 1715 znova vydán s novou ordinaci směnečnou, Vratislavskou z r. 1712. Pragae 1732.

6. An et qualis ad fora regni B. in casibus jure boemico non decisis sit juris communis usus et observantia. 1732.

7. Episodion historicum jurium boemicorum historiam et fata exponens. Pojednání toto připojeno k dissertaci „De commissionibus" 1739. (Proti tomu napsal kdos nejmenovaný Examen differentiarum Neumanni de fictis regni B. praerogativis. Tento Examen Voigt nazývá voll der abgeschmacktesten Unwahrheiten).

Neumann byl rodic Pražský. Nar. 1670 z otce raddy Staroměstského. Licenciatem práv 1697, doktorem 1699, professorem Instituci, Digest a Codexu 1704, děkanem fakulty častěji mezi l. 1718—42, členem kompilační kommisse, appellačním raddou na lavici doktorské 1739. Zemřel 14. srpna 1743 v Suchdole u Zásmuk, kdež i pohřben. Podobizna jeho v Effigies. Syn jeho Jakub též byl právníkem, i stal se 1447 appellačním raddou a 1749 starostou komorničím při dskách.

327. Extractus.

Extractus Juris Provinciali. Pragae 1710. Rudiger.

Extratus Juris Municipalis. Pragae 1710. Rudiger.

Compendium Juris Provincialis Bohemici et Novellarum in Jus Provinciale emanatarum. 1710. (Rudiger.)

Tractatus de diversis regulis juris municipalis et provincialis regni Bohemiae. Pragae 1713.

Vydavatel tohoto spisku, Augustin Neuräutter, připomíná v předmluvě: Authoris suppresso nomine prodiit in lucem a. 1719 impensis J. Fr. Rudigeri bibliopolae Norimbergensis, Compendium. Pro supplemento hujus praesento et ego tibi, benerole lector, hunc tractatulum. Tractatulus prout materia requirit, succinctissimus simulque utilissimus.

Repertorium seu Index fundamentalis aller und jeden Materien, so in der gantzen Verneuerten Kön. Böhm. Landes-Ordnung sambt denen darzu publicierten Novellen begriffen u. verfasset seyn. Pragae. Apud A. Neuräutter. 16°.

328. Gamen Philippus Christophorus.

De jurisdictione feudali et superioritate territoriali in subfeudis Imperii tam datis quam oblatis, necnon de natura et praerogativis feudorum regni Boemiae. Pragae, typis Univ. Car. Ferd. in collegio S. J. ad S. Clementem 1716.

V čísle 7 jedná spisovatel „De natura et praerogativis feudorum regni Boemiae."

Spis. byl rodem z Koblenze n. Rýnem (Treviro-Confluentinus), konal studia právnická v Praze a doktoroval r. 1716 za předsednictví dra. Neumanna z Puchholtze.

329. Nový otisk ZZ. českého i moravského.

Der Röm. Kais., auch zu Hungarn u. Böheimb Kön. Maj. Ferdinand des Andern Verneuerte Landes-Ordnung deroselben Erb-Königreichs Böheimb. Auf der jetzt Regierenden Kais. u. Kön. Maj Ferdinandi des Dritten a. g. Befehl von neuem aufgelegt u. mit unterschiedlichen Declaratorien u. Novellen vermehret.

Líční strana: Cís. orel, rubní: Lev český. Dedikováno císaři a králi Karlu VI. Tiskem Karla Ferd. Arnolta z Dobroslavína, „in der kön. Residenz-Kleinern Stadt Prag." 1714.

Opět otištěno ve Starém Městě u Ignáce Kirschnera král. dvorského kněhtiskaře 1753 ve fol.

Zároveň s těmito otisky vydány jsou o sobě:

Der Röm. Kais., auch zu Hungarn u. Böheimb kön. Maj. Ferdinandi des Dritten Uber der Neuen Lands-Ordnung des K. Böheimb publicirte kön. Declaratorien u. Novellen. Erb císařský na líci, erb český na rubu. Tištěno u Dobroslavína r. 1714, resp. u Kirschnera 1753.

Der Röm. Kais., auch zu Hungarn u. Böheimb kön. Maj. Ferdinandi II. Verneuertr Landes-Ordnung deroselben Erb-Marggrafftthumbs Mähren 10. Mai 1628. Gedruckt in Brünn. Bei Georg Lehmann, Buchhandler 1714. Podruhé ve Vídni 1721.

Na rubu znak moravský. Dedikováno Karlovi VI. Listů 254 ve 4°.

330. Jordan Joannes Christophorus.

De Archi-Pincernatu et connexione regni Bohemiae cum Imperio Romano-Germanico. Vetero- Pragae 1716. Úvod 14, text 192 str.

Obsah: I. De archi-officiis in genere. II. De archipincernatu in specie. III. De Bohemia libera. IV. De Bohemia tributaria. V. De Bohemia in jus germanicum recepta. VI. De Bohemia honorata, in caput provinciarum slavicarum erecta et archipincernatu ornata. VII. Collatio regis B. cum aliis Imperii principibus. VIII. De B. exempta. IX. De B. hodierna. X. De officio archipincernae. XI. De S. R. Imperii subpincerna. XII. De jure tenendi coronam imperialem in coronationis et convivii solennitate.

Jordan, rodilý Westfál z města Borcholtu, studoval na universitě Pražské, kdež za licenciata práv povýšen jest dne 17. srpna 1716 a za doktora r. 1717. Podle krásného zvyku university Pražské, Jordan po dokonaných osmiletých hlubokých studiích, ustanovil se pojednati „o vznešených právích slavné země české“ (de magnificis inclytae Bohemiae juribus) a za první předmět obral sobě hodnost krále českého jakožto arcičíšníka svaté římské říše. Rozpravu, ku které bylo nutno zabrati se až do samých historických počátků hodnosti té, datuje Jordan „e Museo Pragae 5. Aug. 1716“ i měla nadpis: „Dissertatio historico-politico-juridica. De Archipincernatu etc.“ Věnována Michalovi Janu hrab. z Althanu, sv. římské říše čišníku dědičnému.

Za pozdějších let sepsal Jordan „Origines slavicae“ i vydal je r. 1745 ve Vídni (fol. ve 2 svazcích).

331. Nový otisk Goldastových Kommentarií (viz č. 294).

De Regni Bohemiae juribus et privilegiis tomi duo. Francofurti a M. 1719 fol.

I. Commentarii de regni Bohemiae incorporatarumque provinciarum juribus ac privilegiis, necnon de hereditaria successione regiae Bohemorum familiae in libros VI divisi et inde a prima origine diligentissime et accuratissime deducti. Cum animadversionibus Stranskii, Balbini, aliorumque.

Accedunt: Goldastii Consultatio de officio electoris Bohemiae, jureque in conventibus electorum. Appendix documentorum, cum supplemento. — Collectio variorum consiliorum

de jure et successione hereditaria familiae Austriacae in Hungaria et Bohemia. — Stranskii De republica Bojema. - Joh. P. Ludewig Dissertatio de jure suffragii regis B. in comitiis S. R. Imperii recuperati. — Joh. Nic. Hertii Dissertatio de renovato R. G. Imperii et regni B. nexu. Cura et studio Joh. Herm. Schminckii. Francofurti a. M. 1719, fol. str. 1221.

II. Collectio variorum consiliorum de successione et jure hereditario familiae regiae in Hungariam, Bohemiam etc. Ex recensione Joh. Herm. Schminckii. Francofurti 1719 fol. 704 str.

Appendix Commentariorum de juribus ac privilegiis regni Bohemiae, continens documenta, diplomata, instrumenta et id genus alia monumenta, quorum in ipsis Commentariis relative et remissive facta est mentio, ordine chronologico juxta annorum seriem digesta et fidei faciendae ac probandae ergo adjecta a d. Melchiore Goldasto Heimesfeldio. His subjicitur supplementum actorum publicorum, quae in hac Collectione desiderabantur. Ib. 1719 fol. 1—352.

332. Codex.

Codex Ferdinando-Leopoldino-Josephino-Carolinus pro hereditario regno Bohemiae ac incorporatis aliis provinciis, utpote march. Moraviae et ducatu Silesiae, in welchem verschiedene, won anno 1347 bis auf 1719 Jahr A. g. verliehene, resp. k. u. k. Privilegia u. hier über ertheilte *Confirmationes*, wie auch andere neue *Concessiones*, nicht minder alle ergangene Sanctiones pragmaticae, declaratoria et rescripta enthalten. Prag 1720. Fol. Krom přípisu 732 stran.

Na základě první sbírky Weingartenovy Codex Ferdinando-Leopoldinus (viz č. 307 sub 26) znova vydáno a doplňky až do r. 1719 dovedeno. Avšak sbírka nebyla úplna (prof. Gross vypočetl 15 kusů z doby 1711—18, že v ní scházejí). Kusové tito podáni později v dodatku: Continuatio Codicis Ferd.-Leop. de a. 1710 vique ad a. 1720. Pragae. Na to sledují dodatky další: 1720—24, 1724—28, 1728—31, 1731—35.

333. Böhmischer Stadtrecht. (Viz 319.)

Vollständige Teutsche Stadt-Recht, Im Erb. Königreich Böheim und Marggrafthum Mähren. Von einen, dem Publico geneigten Rechtsgelehrten n druck befördert. (IX, 678 ve § 4°) Zu finden in Wienn bey Ignatium Rungger burg. Buchbinder anno 1720. Zu finden in Wienn bei Georg Lehmann Buchhandler 1721. Na líci titulního listu český lev pod korunou; na rubu orlice moravská. Kněhkupec Lehmann podávajíc překlad ten cís. Karlovi VI., praví že jej vydal aus Ermangelung derer in Böhmischer Sprache erforderlichen Exemplarien sowohl als fürnemlich auch zum Behuff derer, so der Böhmischen Sprach unkündig. Dokládá dále: In unsere reine Teutsche Mutter-Sprach auf das genauiste übersetzet und sowohl Hohen als Niedern mit ungemeinen Verlangen umsomehr gesuchet, als ja auch, nach Zeugniss des gelehrten Spanischen Secretarii Perez die Uibersetzung fremder Sprachen hart.

Toto vydání vyznačuje se tím, že v krátkosti po stranách uvozuje vztahy na Obn. ZZemské české i moravské, Novelly, Deklaratorie, Instrukce

král. appellaci a král. měst, nový Hrdelní řád soudní cís. Josefa I., pokudž se s právy městskými shodují, též také na právo církevní a obecná práva císařská. Přidána Instrukce král. věnným městům v Čechách a Instrukci soudcům v král. českém.

Jakkoliv vydavatel praví, že překlad z češtiny do němčiny učiněn s velikou prací a s obzvláštní pilností, přece ukázal prof. Gross na osm míst, kde potřebí oprav podle českého originálu: A. 3. §. 2., A. 3. §. 5., A. 58. § 2, B. 62, B. 64, C. 35, F. 13 § 1, J. 27 § 2, M. 22.

Kdo by překladatelem byl, na ten čas není povědomo; musel vyznati se dobře jak v češtině tak i v němčině. Podle jedné frase (von einem, dem Publico geneigten Rechtsgelehrten) týž překladatel r. 1712 vydal podruhé Weingartenův Extraktus instructionis appellačního soudu Pražského v Normberce u kněhkupce Ziegera. (Viz č. 320.)

334. Schaffgotsch comes Wenceslaus Ernestus.

Pacificatio nomothetica rempublicam per pacta publica domi forisque transquillans, dissertationibus IV naturam et effectus pactorum publicorum tam intra quam extra rempublicam exhibens. Pragae 1723 fol., str. 430.

Věnováno cís. Karlovi VI., za jehožto auspiciis spis. promovoval na universi Pražské.

335. Berger Frid. Lud. nob. a

De pari vel dispari forma Bohemiae ac Austriae et reliquorum I. Romani-Teutonici territoriorum, ubi imprimis Goldastii et Ludewigii perversae opiniones profligantur. 1725.

Berger byl dvorský radda Brunšwicko-Wolfenbüttelský. Voigt nazývá ten spis ein vortreffliches Buch.

336. Pražské vydání „Corpus juris canonici".

Corpus juris canonici academicum, in suos tomos distributum usuique moderno accommodatum. Auctore Christophoro Henrico Freiesleben alias Ferromontano, JUD., consil. camer. et min. Saxo-Goth. — et Altenb. Pragae, Altenburgi et Lipsiae apud. Joh. Lud. Richterum et Joh. Sam. Heinsium MDCCXXVIII.

Obsah: Concordia discordantium canonum, Decretum I., II., III. 1—1162, Canones poenitentiales 1162—1170, Canones s. apostolorum per Clementem a Petro ap. Romae ordinatum episcopum in unum congesti 1170—74 Appendix synopseos historicae virorum clarorum, qui praeter Gratianum Canones et Decreta ecclesiastica collegerunt et digesserunt 1177—79.

Gregorii papae IX. Decretales lib I., II., III., IV., V., 1—683. Liber sextus Decretalium d. Bonifacii papae VIII. Lib I., II., III.. IV., V. 1—166.

Clementis papae V. Constitutiones in concilio Vienensi editae. Lib. I.—V. 167—234.

Extravagantes seu Constitutiones viginti a Joanne papa XXII. editae 235—266.

Extravagantes communes a diversis Romanis pontificibus post Sextum editae I., II., III., IV. (vacat), V. 266—343.

Liber septimus Decretalium constitutionum apostolicarum, adjectus ad plenam et perfectam Juris apostolici congnitionem I., II., III., IV., V. (1—195).

Institutiones Juris canonici, quibus Jus pontificium singulari methodo libris IV comprehenditur, a Joan. Paulo Lancelotto. Perusino I.—IV. 1—138.

337. Kommisse kompilační.

Za cís. Josefa I., jenž reskriptem ze dne 26. září 1709 přísně zapověděl „všeliké vytýkání chyb a zcestností z r. 1618 jakož věcí dávno již zapomenutých", začalo se pracovati o nových zákonech pro Čechy a Moravu. Reskriptem z měs. října 1709 ustanovena zvláštní k tomu kommisse v Praze, která by dle vůle císařské ve skutek uvedla a na místo postavila jednotnost domácího práva, novou redakci ZZemského na podstavě posavadního Zřízení a vyšlých potom pragmatik, deklarací a novell, konečně srovnalost práva městského a práv obecných mezi královstvím českým a markrabstvím moravským. Kommisse v krátkém čase rozhodla se pro to, aby celé dílo složeno bylo z deviti částí: I. Právo veřejné, II. O dikasteriích, III. O soudním řízení, IV. O právích osob, V. O právích věcných, VI. O posloupnosti dědické, VII. O smluvách, VIII. O vinách soukromých, IX. O vinách veřejných. Vzorem měly býti pro část II. a III. první dvě knihy Dekretálů, pro části pak ostatní Čtvery knihy Institucí. Návrh ten došel cís. schválení od cís. Josefa I. Říkalo se tomu „Nová soustava", podle které by postupovala také kommisse moravská.

Kommisse česká byla prvotně složena ze 16 členů, ku kterým v prvním desítiletí přidruženi také kancléř Staroměstský a oba syndikové, Novoměstský a Malostranský.

Kommisse měla jmeno neurčité; ona sama nazývala se kommisse kodifikační, jiní ji říkali kommisse kompilační. Procházka dí o její úloze, že měla zpořiditi novum juris provincialis bohemici codicem. S počátku pracovalo se horlivě, tak že první kus I. části (o právu veřejném), moravský i český, ok. r. 1714 odeslán byl do Vídně. Avšak prvotní horlivost začala chladnouti, až r. 1723 povolán prof. Neumann, jenž částku III. (o řízení soudním) dohotovil r. 1725. Zatím přese všechnu pili Neumannovu, jehož lze nazvati duší celé kommisse, práce opět vázly, dílem z příčin zevnitrných, politických, dílem že mnoho prvotních členů odemřelo. Roku 1748 pozůstávala kommisse toliko ze sedmi členů, i přibráno jiných členův jedenácte, načež dohotovena část VI. (o posloupnosti z péra Neumannova), i odeslána v lednu 1749 do Vídně. Počátkem r. 1753 scházely ještě části II. (o dikasteriích), IV. (o právích osob), V. (o právích věcných), VII. (o smluvách), VIII. (o vinách soukromých), IX. (o vinách veřejných).

Zatím na nejvyšším místě ve Vídni zavládla jiná politika, politika tužší centralisace veškerých zemí dědičných, s čímž ovšem politická samostatnost posavadních zemí a sborů zemských nedala se srovnati. Hned ještě

r. 1753 postavena ve Vídni kompilační kommisse říšská, která by spořídila zákony a práva všem zemím dědičným společná a jednostejná. Tím celá práce kompilační kommisse české, resp. moravské stala se zbytečnou, všecky elaboráty její odevzdány jsou nejv. justičnímu úřadu ve Vídni, kdež uloženy jsou co materiál toliko historickou cenu mající.

338. David Carolus.

Scrutinium juris feudalis in quatuor partes clara et succincta methodo digestum, quo solida hujus juris fundamenta exponuntur, textus perspicue explicantur et controversiae synthetice resolvuntur. Pragae 1829.

339. Lünig Joh. Christian.

Teutsches Reichs-Archiv. VI. Band. Tom. III. Leipzig 1711 a Hauptregister 1722.

Řada státních listin českých počínajíc r. 1157, celkem čísel 331.

Corpus juris feudalis germanici. Frankfurt am Mayn 1727.

Dílů I.—IV. V oddílu „vom Königreich u. Chur. fürstenthum Böhmen" podávají se listiny manské od r. 1276, čísel dohromady 119. — Vom Marggrafthum Maehren od r. 1249. Čísel tré.

Collectio nova. Frankfurt u. Leipzig 1730. Vom böhmischen Adel. Vom maehrischen Adel.

Codex Germaniae diplomaticus. Leipzig u. Frankfurt 1732. Vom Königreich Bohmen 1074—1712, vom Marggrafthum Maehren 1311—1608.

340. Müller Johannes Ignatius.

Manuale judicum d. i. Ein Richterliches Hand-Büchlein unterschiedlicher rechtlicher Anmerkungen, welche einem Richter mehresten Theils nothdürfftiglich zu wissen obliegen. Aus denen allgemeinen Geist- und Weltlichen, wie auch Böhmischen Rechten u. vielen bewährten Autoren nützlich zusammen getragen. Brüx 1728 v 8°.

I. Von dem Gesatz insgemein. II. Von denen böhmischen Rechten. III. Von dem Gewohnheits-Recht. IV. Von denen Statuten. V. Von Privilegien. VI. Von der Strenge oder Schärffe des Rechts u. von der Billigkeit. VII. Von der richterlichen Willkühr oder Gutbefund usw. Zajímavo, co se praví v tit. II.: Gleich wie die allgemeine Kayserl. Rechte in verschiedenen voluminibus bestehen, so man zusammen das Corpus juris civilis nennet: also bestehen auch die Satzungen dieses König-Reichs Böhmen in mehr Theilen u. Büchern, als Stadt-Rechten, Landes-Ordnung, Novellen, Bergwerks-Vergleichung, in dem s. g. St. Wenzels-Vertrag, Josephini'scher Halsgerichts-Ordnung, wie auch verschiedenen Rescripten, Pragmaticen u. anderen in vim legis ergangenen kön. Verordnungen, welche alle unter dem Nahmen *der Böhmischen Rechten* entstanden u. begriffen werden.

Müller byl zprvu úředníkem v Lounech, kde se mu narodil syn Jan Jiří r. 1710, později spisovatel právnický. R. 1728 slove „geschwohrner jurispracticus u. ratsverwandter der kön. Stadt Brüx."

341. Manuductio.

Manuductio ad praxim juridicam tam apud superiores, quam inferiores instantias in regno Bohemiae. Praga 1729. 12° Nr. 108. Podruhé 1751, potřetí 1777. Vydavatel Rüdiger.

Obsahuje 29 titulů: De legibus, de instatiis, de citatione, de scissis schedulis, de libello, de actionibus etc.

342. Felix Johannes Wenceslaus ab Ebenholz.

Actio et exactio ad Jus boemicum adaptata seu Tractatus de specialitatibus juris boemici circa actiones et executiones. Pragae 1729.

Licenciátem práv 1727, doktorem 1729. Stal se kancléřem Starého Města Pražského, adjunktem král. fisku a v království českém přísežným prokuratorem. R. 1746 povolán na professuru soudní praxe. Člen kommisse kompilační. Syn jeho, Václav Jan, učiněn licenciátem práv 1751, doktorem 1751.

343. Müller v. Mühlendorf Joh. Georg.

Jurisprudentia consultatoria partem primam diversorum juris responsorum secundum jus canonicum, civile romanum, bohemicum, saxonicum theoretico-practice deductorum sistens. Norimbergae 1736.

Memoriale poenarum in universo jure bohemico contentarum 1737.

Trinum juridicum. Jurisprudentiae consultatoriae pars altera, memoriale poenarum ac denique clavim C. r. clementissime emanatarum sanctionum contentum succincte reserantem exhibens 1738.

Clavis codicis juridica oder Kurtzer Begriff der k. u. k. usque ad a. 1719 a g. ergangenen Sanctionum pragmaticarum, dann kön. Statthalterei. Decreten nach alphabetischenr Ordnung. 1738.

Clavis codicis juridica oder Kurtzer Begrif der k. u. k. das Herz.- Ober- und Nieder-Schlesien, dann kön. Appellationum tribunal betreffenden u. verschiedenen anderen ab anno 1720 a. g. ergangenen Sanctionum pragm. nach alph. Ordnung verfasset. Prag 1739.

Grana veteris et novae legis Bohemicae. Alphabetischer Auszug der gesammten Alt- und Neuen Böhmischen Gesetze, welcher den Innhalt der Verneuerten Königlichen Landes-Ordnung, St. Wentzels-Vertrag, Burgwerks-Vergleichs, Novellen, Declaratorien, Stadt-Rechten, Kayser- und Königlich-Josephini'schen- Peinlicher Hals-Gerichts-Ordnung, dann verschiedener so wohl an das Königreich Böheimb, Marggraffthum Mähren, als auch Hertzogthum Ober- und Nieder-Schlesien A. g. ergangenen, in das Indiciale. Politicum & Militare einlauffenden Königlichen Rescripten, Sanctionen, Statthalterisch- und Ober-Amtlichen Decreten, adjectis annotationibus practicis in möglichster Kürtze vorstellet. Prag und Nürnburg.

(Veranlast durch die im J. 1738 herausgegeben Clavis Codices. Das von Serponte a. 1678 edierte Promptuarium sei bezüglich des Land- u. Stadtrechtes genügend, doch sehr wenige Exemplare davon vorhanden).

Chronograph: Finis prima et finalis lex sit: Salus atque tranquillitas reipublicae Czechicae. (1741). Příklad textu: Abbitte Gerichtliche. — Abdecker. — Aberglauben. — Abfahrsgelder. — Abgesagte Feinde etc.

Nar. v Lounech ok. r. 1710 z otce Jana Ignací. Odbyv první třídy v Praze, oddal se tamže studiím právnickým. Již r. 1730 stal se licenciatem, r. 1734 doktorem práv. 1736—1741 dal se do vydávání právnických spisů, kterýmiž tak jako i svou zběhlostí v právích vzbudil pozornost osob vyšších. R. 1744 jmenován appellačním raddou na lavici doktorské, načež r. 1748 povolán za dvorského raddu k nejv. justičnímu úřadu ve Vídni, kdež zemřel 25. pros. 1789. Do stavu šlechtického povýšen r. 1749. Později přijat jest za obyvatele království českého, i koupil zemský statek Novou Ves v Čáslavsku.

344. Wekebrod Franz Xav.

Sammlung der seit dem J. 1600 bis zum J. 1740 ergangenen A. h. Gesetze in chronologischer Ordnung. Brünn 1733.

Osm let vynaložil spis. na sbírání materialu, shledávaje jej s vytrvalostí i s nákladnými útratami. Sám z toho užitek měl při úřadování. Přitom opomíjel a vynechal zákony, jež byly již neplatny, aby knihu nezveličil, i vzal jen ty, kteréž po přísném porovnání novějšími zákony nebyly zrušeny. Uspořádání chronologické děje se v knížce podle paňovníků, kdež napřed o každém krátkou dáno zprávu. První kus jest sněmovní snešení ze dne sv. Bartoloměje 1608. Čísel všech 501, poslední z r. 1739. Vše vzhledem Moravy. Rejstřík abecední.

První magistrátní radda a syndicus v Římařově (Römerstadt) na Moravě.

345. Königsmann Nicolaus Ignatius.

Thesis historico-politico-juridica de jure civitatum in genere, de Tri-Urbis Pragenae juribus, praerogativis ac privilegiis, aliarumque tabularium in specie, uti etiam regiarum civitatum non tabularium, dotalium, item liberarum sub protectione diversorum inclytorum Statuum regni Bohemiae constitutarum, necnon subditarum, et de jure municipii, qualiter illud acquiratur, amittatur, necnon de effectibus juris municipii. Pragae 1746. (Věnováno hrab. Bedřichovi Gervasovi Harrachovi s erbem Harrachovským).

Königsmann byl professorem fakulty právnické i jest pamět o něm, že r. 1743 dne 19. února vzat do arrestu akademického v Karolíně, pro jakési praktiky při opanování Prahy skrze Bavory a Francouze r. 1740. Avšak uznán za nevinného a dne 7. dubna propuštěn z vazby.

346. Kittlitz Carolus Josephus.

Epitome comitiorum od. Substanzialer Inhalt derer im K. Böheimb von der böhm. Regentinn Libuscha bis zum Regierung Maria Theresia's aus den ab anno 722 bis 1735 gehaltenen Landtags-Schlüssen zusammengetragen. Rukopis o třech dílech a 46 kapitolách. Bibl. Mus. VI, A. 8. Přehled kapitol v Rieggerových „Materialien".

Systema status publici et cameralis in regno Bohemiae oder Landes- und Kameralverfassung im K. Böheim, ex documentis publicis zusammengetragen. (Ruk. v klášteře Tepelském. Obsah u Rieggera Mat. XI.)

Generalis index cum serie procerum et officialium regni B. simulque Allegata ad „Systema status publici et cameralis".

Böhmische Ehrentafel o. historische Beschreibung jener hoch- und niedern Familien, aus welchen zumalen einige Landesämter u. Dienste im K. Böhmen besetzt gewesen.

Codex Ferdinando-Leopoldino-Josepho-Carolinus cum ejusdem continuationibus et locupleti appendice, annexisque hincinde sanctionibus pragmaticalibus ducatus Silesiae, ad normam Codicis Austriaci synoptice compilatus.

Appendix ad Codicem F. L. J. Car. oder *Resolutiones pragmaticales*, dann besondere kön. Rescripte u. andere auserlesene Documente, welche weder in des Weingartens Codice, noch in den diesfälligen gedruckten Continuationibus Codicis enthalten, sondern theils aus den bei der k. Landtafel dazu eigends haltenden Quaternen, theils aber aus andern Notitzbüchern ausgezogen und in chronologische Ordnung zusammengetragen (1637—1748).

Kittlitz zemřel v měs. říjnu 1753. Rukopisy Kittlitzovy nacházely se v letech osmdesátých na zámku Pottenšteině v Dolních Rakousích.

347. Studium právnické. (Viz č. 306.)

Dne 17. října 1747 vydán jest nový řád studií právnických. Posavadní předměty Instituce, Digesta a Jus canonicum podržely kurs celoroční i mělo se přednášeti dle knihy. Přijat návrh professorský, aby se četlo také o právu přirozeném, trestním a směnečném, kdežto zařízení professury práva statního a manského na ten čas poodloženo; zatím měl o tom čísti některý z professorů. Soukromé vyučování dopuštěno proti honoráru. Že však věc sama ztupa šla, hlavně pro nedostatek prostředků, vydán dne 21. června 1752 nový řád studijní. Právnická fakulta měla míti tři ročníky, professorů pět řádných a jednoho mimořádného. Předměty byly: Instituce a jus naturae kromě methodologického úvodu, Digesta a Jus criminale, Jus canonicum, Jus publicum et feudale, kdežto pátý ordinarius měl čísti historii práva. — Doktorové v Praze promovaní byli toho času členy fakulty.

Professorové právničtí mezi r. 1747 a 1797 byli:

1747 Azzoni Josef (Soudní praxi. Viz č. 349).
1746 Felix Jos. Václav, mimořádný professor soudní praxi.
1748 Bourgignon Frant.
1753 Ewald Josef Daniel.
1754 Fincken Anton.
1754 Schrott Frant. Lothar. (Viz č. 378.)
1754 Burggraff Jan Leopold.
1755 Douze-aidans Albert (dějiny práva).
1758 Schuster Josef Ant. (přirozené právo a Instituce).

1763 Feigl Josef Jan (soudní praxis. Viz č. 353).
1772 Woldřich Ferd. šlechtic z Ehrenfreundu (právo církevní).
1776 Gross Frant. Jos. (soudní praxis, právo trestní, Digesta. Viz č. 372).
1778 Trottmann Jos. (soudní praxis).
1778 Riegger Jos. v. (státní právo a manské. Viz č. 376).
1779 Mader Josef (dějiny práva, právo státní).
1782 Dinzenhofer Václav (právo státní a manské).
1784 Butschek Jos. Ign. (nauky politické).
1793 Schuster Jos.
1797 Kopetz Martin Adolf.

348. Hild Wenceslaus.

De jure civili Bohemico. Pragae 1746.

349. Azzoni Josephus eques.

Narozen v Praze r. 1712 ze staré rodiny Milanské v Čechách usedlé. Zapsán dne 6. prosince 1729 na universi Pražské, stal se r. 1733 doktorem filosofie a r. 1738 po zkouškách i disputaci s velikou pochvalou odbytých. licenciátem i doktorem práv. Již r. 1737 měl právo provozovati advokacii. R. 1738 držel dle tehdejšího spůsobu v kostele Týnském řeč ke cti patrona fakulty právnické, sv. Ivona. (Justitia terrae renata. D. Ivo in basilica Teynensi consueta panegyri celebratus). Azzonimu jest co děkovati, že při universi Pražské zřízena byla vedle práva římského a práva církevního také stolice práva domácího, českého. Neušlo mu totiž, že tu mezera, tím závažnější, jelikož všecka soudní praxis v zemi spočívala ne na právu římském ani na církevním, nýbrž na domácím českém, jenž se zase dělilo na právo zemské a na právo městské. O tomto právu universita neskýtala pražádného poučení. I usiloval o zřízení stolice třebas i mimořádné tohoto předmětu, nazvaného „die praktische Rechtslehre" nebo „die böhmische Rechtspraxis". Skutečně také toho docílil, že byl dekretem ze dne 22. října 1740 jmenován za mimořádného professora toho předmětu, o němž také dne 9. list. 1740 začal přednášeti. Přitom obdržel od vlády úlohu, aby sepsal dílo „quoad jus civile et practicum Bohemicum", to pak aby po kusech posílal ad revidendum et approbandum do Vídně (reskript ze dne 31. říj. 1740). Ruk. toho díla v c. k. dvorské bibliothéce č. 14974: Collegia juridico-practica seu Expositio praxeos judiciariae praecipue Boemicae tam in causis civilibus quam criminalibus). Azzoni po smrti professora Petra Broichhausena dne 29. list. 1747 obdržel stolici duchovního práva a postupem professorův řádnou stolici římských Institucí. Toho roku držel řeč o Tomáši Aquinském (Thomas de Aquino, jurisprudentiae ad normam legis aeternae instaurator) v kostele u sv. Jiljí (in basilica s. Aegidii panegyrica dictione celebratus). Ale ani potom nezanedbával oblíbeného svého předmětu a přednášel napořád, a to až do r. 1754, v mimořádných hodinách soudní praxi českou. (Po něm následovali v témže předmětu r. 1754 Josef Leopold Burggraf, r. 1763 Josef Jan Feigl

a po Feiglovi Frant. Jos. Gruss). V těchže dobách obdržel Azzoni titul král. raddy při kollegii kommercijním a jmenován také c. k. adjunktem fiskalním, arcibiskup pak povolal jej za konsistorního raddu svého.

R. 1740 dostalo se mu co advokátovi té úlohy, že obhajoval šlechtice r. 1740 Karlovi bavorskému příznivé, což mu velikého zjednalo jména i slavné pověsti. R. 1747 povolán do kommisse, která měla pracovati nové společné zřízení zemské pro Čechy a pro Moravu. V té kommissi přiděleno mu právo trestní (viz č. 337).

Děkanem fakulty právnické byl třikráte po sobě 1751, 52 a 53. Cís. Marie Theresie udělila mu dne 10. července 1753 titul dvorského raddy, kteréhožto vyznamenání žádný potud universitní professor Pražský nebyl účasten. Brzo potom povolán jest do kommisse Brněnské, aby pod předsednictvím Jindřicha Kaj. sv. pána Blümegen, praesidenta komorního, pracoval o obecném zákoníku občanském. Dekret povolací vychvaluje Azzoniho „sowohl in den Lehramts- als in den Fiscalamts-Geschäften bewiesenen treuen Fleiss u. Eifer." Za jeho nepřítomnosti zastával jej v Praze v dekanatu právnickém nejstarší professor Frant. Schrott, a když dne 6. dubna 1754 volen byl za rektora university, přijal zastupování jeho děkan právnické fakulty Jan Václav Dvořák z Booru. S jakou láskou oddán byl své universitě, vidno z toho, že i ke slavné installaci rektorské dne 11. června 1754 z Vídně vážil cestu po Prahy. R. 1756 stal se skutečným dvorským raddou při nejv. justičním úřadě ve Vídni.

Při kommissi zákonodárné byl A. jeden z těch, jenž podali první ideje k občanskému zákoníku, ve Vídni pak z akt obojí kommisse zpracoval kodex tento, ale práci svou nedovedl ku konci, jelikož mu toho churavost tělesná již nedopouštěla. Zásluhy jeho o toto dílo uznány propůjčením rytířského stavu dne 6. března 1760, čímž se stal spolučlenem stavův českých. Onedlouho potom zemřel dne 25. list. 1760 v Baden za Vídní.

Azzoni měl tré bratrů, vesměs členy řádu Ježíšova, vynikající vědami a působením učitelským: Františka, doktora svob. umění a professora fysiky (1717—1775), Petra, doktora filosofie a bohosloví (1721—1777) a Dominika tolikéž doktora filosofie a bohosloví (1728—1789).

350. Gressl Johannes Augustinus.

Tractatus praeliminaris de origine, causa et divisione juris boemici, de statibus regni, de usu et recursu ad jus commune, jurisdictione, judiciis seu instantiis et officio judicis.

Tit. generalis I. De justitia et jure. II. De jure personarum. III. De his qui sunt sub patria potestate. IV. De potestate dominicali. V. De tutelis. VI. De pactis et conditionibus. VII. De contractibus. VIII. De contractu pignoratitio. IX. De contrahendis debitis et fidejussioni. X. De stipulationibus. XI. De commodato et mutuo. XII. De deposito. XIII. De contractu societatis. XIV. De mandato. XV. De locatione conductione. XVI. De emphyteusi. XVII. De sponsalibus, de dote etc. XVIII. De obligatione ex literis, de jure regiarum tabularum. XIX. De evictionibus. XX. De contractibus

Judaeorum. XXI. De interventionibus. XXII. De variis juribus specificis (de lege diffamari, de fundo prohibito, finium regundorum, de vectura lignorum, de aquaeductu et fluminibus et aqua pluvia, de jure venandi, de gestione armorum). XXIII. De servitutibus. XXIV. De aedificatione. XXV. De condictione bonorum, de arrestatione. XXVI De immissione in bona debitorum et de debitoribus. XXVII. De praescriptionibus et usucapionibus et usurpationibus. XXVIII. De re et jure cambiali. XXIX. De transactionibus et receptis arbitris et cautionibus. XXX. De scissis schedis et citationibus. XXXI. De auctore, reo, litis contestatione et libello. XXXII. De dilationibus et feriis. XXXIII. De probationibus. XXXIV. De procuratoribus causarum. XXXV. De exceptione ejusque divisione. XXXVI. De replica, duplica, triplica, quadruplica. XXXVII. De sententia et re judicata. XXXVIII. De appellationibus. XXXIX. De processu executivo seu executione rei judicatae. illiusque speciebus. XL. De testamentis. XLI. De legatis, fideicommissis, codicillo. XLII. De successionibus ab intestato. XLIII. De accusationibus et causis criminalibus. (1750)

Universum jus patrium summaria methodo explicatum, in quo non solum omnes termini technici ex Jure communi explicantur et ad Jus nostrum aptantur, verum etiam totum Jus patrium in ordinatos materiarum titulos secundum ordinem Iustitutionum Imperialium, quantum materia patitur, digeritur, in quolibet titulo didascala generalia ex Jure communi explanantur et ad patrium accomodantur, ita ut theoria pariter et praxis juris nostri adjunctis formulis potioribus adeoque et stylus curiae atque ritus tradantur; praemisso Provemio de origine, progressu etc. juris Boemici.

R. 1750 byl Gressl Almae universitatis Carolo-Ferdinandeae Pragensis bibliothecarius et archivarius. Ruk. u Jana Ehrlinga.

351. Dworzak Joh. Nep. Wenc. de Boor.

De aequitate naturali seu proprio quodam jure ex variis causarum figuris. Pragae 1754.

Doktorem 1730, později professorem Pandektů v Praze, 1753 zástupcem rektora Azzoniho do Vídně povolaného, 1755 děkanem. 1768 vypuštěn z matriky doktorské pro odsouzení.

352. Německé překlady starých právních spisů českých.

Bibliotheka knížat z Fürstenberka v Praze chová mezi rukopisy také kodex nadepsaný „Böhmisches Herrenrecht", v němž obsaženy jsou na listě 1—29 Výklad pana Ondřeje z Dubé, 29—58 Kniha Rožmberská a 58 dd. Řád práva zemského v překladě německém. Závěrečná slova: „Hiemit endigen sich die böhm. Herren-Landrechte im J. 1751."

353. Feigl Josephus Johannes de Feiglfeld.

Observationes theoretico-practicae super processu summario, plurimum juri boemico adaptatae. Pragae 1754 ve 4°.

Institutiones Juris Boemici, praelectionibus academicis accomodatae, quibus theoria juris patrii cum annexa praxi judiciaria et usu forensi in

causis civilibus et criminalibus exponitur. Pars I. Pragae. J. J. Clauser 1765 4° P. VI. a 224.

Obsah dílu tohoto, jediného, jenž na světlo vyšel: Discursus praeliminaris de praxi generatim, ejusque definitione, divisione et objecto. Cap. I. De jure romano, boemico et statutario generatim. II. De ortu et progressu juris boemici. III. De ortu et progressu juris patrii ecclesiastici. IV. De usu, auctoritate et nexu constitutionum synodalium cum regiis constitutionibus in Boemia. V. De nexu Boemiae cum exteris.

Díl druhý měl obsahovati: De regni Boemiae interna structura compendium. I. De independentia regni B. II. De legibus fundamentalibus regni B. generatim. III. De successione hereditaria. IV. De jure familiae regnatricis et tutela regia. V. Quomodo jus successionis et tutelae amittatur. VI. De inauguratione regis et reginae. VII. De homagio regi praestando. VIII. De regni ordinibus. IX. De incolatu. X. De finibus Boemiae vetustis et hodiernis. XI. De feudis coronae unitis. XII. De divisione regni B. in circulos, veteri et nova. XIII. De bonis coronae et reditibus camerae. XIV. De jure fisci. XV. De juribus majestaticis soli regi reservatis. XVI. De regio jure sacrorum. XVII. De comitiis regni ac suffragio ordinum. XVIII. De modis collectandi. XIX. De privilegiis ordinum. XX. De transactione rei metallicae. XXI. De regio gubernio. XXII. De supremis regni dicasteriis. XXIII. De commissionibus atque instantiis delegatis et subordinatis. XXIV. De officio praefectorum circulis. XXV. De magistratibus regiarum civitatum. XVI. Instantiae omnibus quatuor ordinibus communes. XXVII. De civitatibus dominicalibus XXVIII. De privilegiis Palaeo-Pragenis a Ferdinando III. restitutis et confirmatis 2. Aug. 1649. XXIX. De civitatibus dotalitiis. XXX. De regia vidua. XXXI. De regno vacante et electione.

Öffentliche Vorlesungen über die Königlichen Stadtrechte, neue Landesordnung, Novellen, Declaratorien, Rescripten, Patenten und sonstigen Anordnungen, wie diese Landesgesetze eingeführet und abgeändert und wie solche bey obern und untern Gerichten dieses Königreichs in wirklichem Rechte und Übung stehen. 4° Prag. 1770 S. 1—342.

V Předmluvě položil spis. toto poznamenání: Die gemeinen Kaiserlichen und Geistlichen Rechte werden in diesem Erb-Königreich mit Wirkung des Gesetzes nicht anerkennet; mögen aber wohl in Fällen, die entweder in Böhmischen Gesetzen nicht genug erleutert und aufgeklärt seyn, als eine Ursach des gemeinen Rechts angeruffen und der in zwaifelhaften Fällen unterwaltenden Billigkeit zur Steuer der Gerechtigkeit beygesetzet, auch wo es sonderlich in Böhmischen Gesetzen (wie in den Stadtrechten B. 24 § 2, B. 25 § 1, L. Ordnung R. 33, Novella B. b. 16, K. k. 28, 44, L. l. 10) erlaubt ist, zum Beweis des Rechts angeführet werden. Allein in dem grössten Theil aller Sachen und Handlungen ist das Böhmische Recht von den gemeinem Rechte unterscheiden, folglich zur dienlichen u. gewissenhaften Gerechtigkeitspfege, zu Ausführ- und Vertheidigung strittiger Rechtshandlungen nothwendig, die Böhmischen Recht und Landesgesetze in voraus zu wissen, um damit man zu deren Verstand u. Übung vor Gericht einschreiten könne.

Obsah: Erster Theil. 1. Von der Erb-Succession in Königreich Böheim. 2. Von der Erbhuldigung. 3. Von dem Eyd des Königs. 4. Von den Landtagen und wie solche gehalten werden sollen (v té hlavě podán přehled sněmů dle Hájka od r. 644—1765). 5. Von Contributionen und dermaligen Landes-Gaben 6. Von der Gebühr und Schuldigkeit derer Inwohnern des K. B. in Sachen, so den Krieg betreffen. 7. Von Verbündnissen und Conspirationen 8. Von denen Vorzüglichkeiten, die dem Könige von B. als Churfürsten und Erz-Mundschenken zustehen. 9. Von Hoheits-Rechten des Königs von B. insgemein. 10. Von Hoheits-Rechten, die dem Könige von B. dinglich nach dem Beyspiele anderer Königreichen und Landen zustehen. 11. Von denen Freyheiten der Ständen nach der heutigen Verfassung des Königreiches. 12. Von der Religion. 13. Von dem geistlichen Stande, dessen Vorzüglichkeiten und anderen Gerechtigkeiten.

(Tištěná část celého díla sahá toliko sem; ostatek známe jen z překladu, ale zdá se, že dílo samo od spisovatele nebylo dokonáno.)

14. Von Veräusserung der geistlichen Gütern. 15. Vom anderen Stande des K. Böhmen d. i. vom Herrenstande. 16. Vom dritten Stande des K. Böhmen d. i. vom Ritterstande. 17. Vom vierten Stande des K. Böhmens als nämlichen von denen Städten. 18. Von Jahrmärkten, Schlössern und Festungen, auch Aufricht- und Steigerung des Zolls und Mauthen. 19. Von Belehnung, und Annehmung der Ausländern in das Königreich, und dem Rechte der Landmannschaft. 20. Vom Adelstande und Wappenbriefen. 21. Von der königl. böhmischen Hofkanzlei und verschiedentlichen Aenderungen derselben. 22. Von der königl. Obristen Justitzstelle. 23. Von königl. Landesämtern. 24. Vom Eide des Obristenburggrafens, deren obristen Landes-Officieren und anderer königl. Räthen und Beamten. 25. Von denen zur oberstburggräflichen Würde gehörigen Gütern und Gerechtigkeiten. 26. Von dem königl. Landes-Gubernium und Kammer. 27. Von dem kaiserl. königl. Consess in causis Summi Principis & Commissorum. 28. Von Bergwerken und Münzen. 29. Vom Eide und Amte des Obristen- Münz- und Bergmeisters. 30. Vom Eide des Prager Schlosshauptmannes. 31. Vom Eide und Amte der Prager Stadthauptleuten. 32. Vom Eide und Amte der königl. Kreishauptleuten. 33. Von dem königl. Procurator und absonderlich von dessen Eide und Amte. 34. Von confiscirten Gütern und Geleiten.

Anderter Theil. 1. Vom Rechte und Gerechtigkeit. 2. Vom böhmischen Rechte, Gesetzen und Gerechtigkeiten. 3. Von Gesetzen der Richtern und von dessen Erfüllungsamte. 4. Von ordentlichen Gerichten, und zwar des geistlichen Standes. 5. Von ordentlichen Gerichten des Herren- und Ritterstandes. 6. Von ordentlichen Gerichten des Bürgerstandes, mit denen unterstehenden Gerichtsstellen. 7. Von anderen in diesem Königreiche befindlichen Gerichten. 8. Von denen Nebenrechten. 9. Von Procuratorn und Wortrednern. 10. Von mündlichen Rechtshandlungen. 11. Von anderen kurzhandelnden Rechtsführungen. 12. Von schriftlichen Processen bei oberen Gerichten. 13. Von schriftlichen Rechtshandlungen bei unteren Gerichten. 14. Von Gattungen der Klagen und Beschickungen. 15. Von Aufschubsfristen.

16. Von Fürlegung der Schutzwehren und Einwendungen. 17. Von Verbürgung und Fürstand, dann anderen Zwischenhandlungen. 18. Von Einsichtnehmung Brief- und Siegel. 19. Von Erfolgung gemeinsamer Urkunden. 20. Von dem Eintretungsrechte. 21. Von Feiertägen, daran man kein Recht haltet. 22. Von Aufhebung der Klagen und Beschickungen. 23. Von Beweisungen. 24. Von Zeugen und Zeugnissen. 25. Von Zeugen aus denen Städten und wie derselben Zeugnissen aufgenommen werden sollen. 26. Welche Personen nicht zeugen können. 27. Von falschen Zeugen. 28. Von der Zeugenführung zur ewigen Gedächtniss. 29. Wie die Zeugniss derjenigen, so ihres Leibes-Ungelegenheit halber bei der Landtafel nicht erscheinen können, aufzunehmen. 30. Von Zeugniss der Gewerker oder Bergleute. 31. Von Eidesleistungen. 32. Von Widersprechung der Zeugen und Zeugnissen. 33. Von denen nach kundgemachten Zeugnissen zulässigen Schriften. 34. Von gerichtlichen Beschreibungen der Satzschriften. 35. Vom erstandenen Rechte. 36. Von Urtheln und Rechtssprüchen. 37. Von Gerichtstaxen. 38. Von Gerichtsschäden und anderen Gerichtskosten. 39. Von Beruffung an das höhere Gericht. 40. Von Schutz und Handhabung des Rechtes. 41. Von Belehrungen und Revisionen. 42. Von richterlicher Hilfe und Zwang zu dem erhaltenen Rechte, und zwar von Execution der Person bei oberen und unteren Gerichten. 43. Von der Execution am Grunde und Boden bei oberen Stellen. 44. Von Verbürgung des Kammerlings. 45. Von der Execution am Grunde und Boden bei unteren Gerichten. 46. Von neu erfundenen Urkunden und Zeugen. 47. Von Vergleichen, Obmännern und Schiedrichtern. 48. Von Kummer und Arrest. 49. Von Crida-Fällen. 50. Von Moratorien.

Dritter Theil. 1. Von Ordnung der Landtafel. 2. Von denen Unter-Officieren und anderen Dienern bei der Landtafel. 3. Von Relationen, die zur Land- und Hoftafel geschehen. 4. Wie die Einverleibungen geschehen sollen. 5. Von den Widersprüchen. 6. Von den Visen. 7. Von denen zum Königreiche gehörigen deutschen Lehen. 8. Von der deutschen Lehensschrane und Lehenhauptmanschaft. 9. Von der weiteren Berufung wider die von der deutschen Lehensschrane ergangene Urtheln.

Vierter Theil. 1. Von Kaufen und Verkaufen. 2. Von Gewähren. 3. Von der Landesgewähr. 4. Mit was für Ordnung das Recht wegen der Landesungewähr und anderer Gewähr geführet werden solle. 5. Von den Gewähren, so mit Briefen zu geschehen pflegen. 6. Von der Gewähr wegen der Pfand- oder Lehengüter. 7. Von Einschreitung in die Käufe nach der Freundschaft. 8. Von Verschreib- und Verpfändung der Erbgüter. 9. Von Auslösung der Güter. 10. Von Pfand und Versicherung der Schulden oder anderer Gerechtigkeit an liegenden Gründen. 11. Von Einschuldung der Waisen und derjenigen, deren Vätere noch im Leben sind. 12. Von Spielgeldern. 13. Von wucherlichen und anderen vorbothenen Handlungen. 14. Von Entlehnung und Borgen. 15. Von Sachen, die zu getreuen Händen in Verwahrung gegeben werden. 16. Von der Bürgschaft, Geldborgen und Fürstellung vor das Recht. 17. Von allerlei Zusage und Gelübden. 18. Von

Verpflichtung bei Treue und Ehren. 19. Von denen Geleiten. 20. Von gemeinschaftlichen Gütern und Handlungen. 21. Von Bevollmächtigten und Befehlshabern. 22. Von Miethen und Vermiethen. 23. Von Bauen. 24. Von Dienstbarkeiten. 25. Von zufälligen Regenwasser. 26. Von Handfesten. 27. Von Zoll, Zöllnern, Mauthnern, und derselben Pflicht.

Fünfter Theil. 1. Von Leibgedingen und anderen Rechten, so die Heirathen angehen. 2. Von Vormündern und Vormundschaft über die Waisen und ihre Güter. 3. Von jungen Leuten. 4. Von Testamenten oder letzten Willen der Verstorbenen aus denen höheren Ständen. 5. Von burgerlichen Erbsanfällen aus einem Testamente. 6. Von Enterbung der Kindern. 7. Von Widersprechung der Testamenten. 8. Von Vermächtnissen. 9. Von dem Untersetzungsrechte. 10. Von erblichen Stammgütern und Senioraten. 11. Von Schenkungen auf Leben und Tod. 12. Von Erbanfällen derer, so ohne Testament in höherem Stande versterben. 13. Von Erbgerechtigkeiten deren, die ohne Testament im Burger- und anderem Stande mit Tod abgehen. 14. Vom Erbrechte der Fremden. 15. Von gemeinschaftlichen Erbgütern. 16. Von Erbtheilungen. 17. Von Verjährungen.

Sechster Theil. 1. Von Herrlichkeiten der böhmischen Landesinsassen. 2. Von dem Rechte des Herrn gegen seine Beamte und Diener. 3. Von Einschuldung der Unterthanen. 4. Von dem Rechte einem andern seinen Grund und Boden zu verbiethen. 5. Von Eintreibung und Pfändung des Viehes. 6. Von denen Granitz-Reinsteinen. 7. Von Wasserflüssen. 8. Von Jagdgerechtigkeit und Waydwerk. 9. Von Büchsen und Röhren, und dem Rechte diese zu tragen und zu führen. 10. Von dem Rechte Kretschmer und Wirthshäuser zu halten. 11. Von den Juden und wie weit diese berechtigt sind, in diesem Königreiche zu contrahiren.

Siebenter Theil. 1. Von öffentlicher Gewalt. 2. Von der Gewalt, so nicht für öffentlich gehalten wird. 3. Von Schmäheschriften. 4. Von Ehrensachen und Schmäheworten. 5. Von Hochmuth, was darunter verstanden ist. 6. Von Frevel und was zu diesem Verbrechen gehöre. 7. Von eigenmächtiger Einführung in die Güter. 8. Von dem unordentlichen Wandel und Leben. 9. Von den Bettlern, Faulenzern und Landstörzern. 10. Von Schaden und anderen dergleichen Sachen, die anderen zugefüget werden.

Přednášeje jus patrium na universí Pražské, viděl se F. nucena psáti Institutiones juris boemici ku potřebě posluchačův. Přitom dal se vésti předním pravidlem pro dějepisce platným: „Ne quid falsi dicere audeat; ne quid veri non audeat; ne qua suspicio gratiae sit in scribendo, ne qua simultatis". Zajímavá jest apostrofa, aby kdo moha, psal a vydal dílo nějaké, kteréž prý povždy zůstane vašim; jestliže ostatní vaše věci po smrti vaší dostanou jiného a jiného pána, takové dílo nikdy nepřestane býti vašim.

Mluvě o Obn. ZZ. s povzdechem dokládá: Et hoc jure etiamnum utimur, qui quondam fuimus Troës, fuit Ilium et ingens gloria Teucrorum!

V díle samém povolává se na spisy svých předchůdců: Doktora Neumanna z Puchholcze (De abusibus praxeos Boemicae), prof. Kyblina a raddy

Proskovského (Differentiae a Moderamen), piaristy Gelasia Dobnera, mistra Pavla Stránského (De republ. Bojema), Simeona Podolského z Podolí (o měrách zemských), Pavla Ješina (Maj. Car.), mistra Viktorina Všehrda (knihy devatery), Petra Štěrbu (něm. překlad ZZMax. 1604), Glaffeye (Pragm. Gesch. der Cron Böheim), Weingartena (Codex Ferd. Leop.), Dubravia, Aenea Sylvia, Christ. Jordana (Archipinc.)

Feigl byl člen Pražské rodiny, jejížto předek Pavel Konstantin Fiala z Feyglfeldu roku 1648 vyznamenal se při obraně Prahy proti Švédům a r. 1649 stal se radním městským (Čel. Mon. I. 604). Josef narodil se r. 1718, maje jméno z Fialy již na Feigl přeměněné. Na universitě Pražské stal se doktorem filosofie. Roku 1754 slove syndikem a sekretářem university in oeconomicis, ve kterézto vlastnosti podepsal kupní smlouvu o dům Bukvojovský a druhý řečený Stockhaus v Celetné, k rukoum university. R. 1755 koupil v dražbě dům řečený Collegium regis Wenceslai na Ovocném trhu vedle mincovny, nyní fundační Olivovský (s průchodem a bazarem). R. 1763 stal se také doktorem práv i přednášel na fakultě právnické t. z. „Praktische Rechtsgelahrtheit, Praxis forensis". Nadto byl adjunktem fiskalního úřadu a jedním z prokuratorů zemských.

Proto r. 1765 slove členem kommisse quoad gabellam provincialem hereditariam et de compilando novo jure provinciali. Roku 1769 1. února propůjčeno mu šlechtictví a obnoven starší praedikat „von Feiglsfeld". Tak se podepsal na spise Öffentliche Vorlesungen r. 1770 vydaném. Jmenuje se tu professorem státního práva českého.

Byl též členem kommisse k dobývání dluhů komorních, přísedícím při konsistoři universitní ve věcech soudních, přísedícím při král. úřadě hor viničných, konečně mandatarem nejv. purkrabí v pravomoci jeho a syndikem kapituly Vyšehradské.

Zemřel r. 1784. Dcera jeho Sidonie vdána byla za Krausa z Krausenthalu.

354. Soudní úřady v 1. pol. XVIII. stol.

I. Soudy stavu panského a rytířského. a) Zemský soud (zemské právo) větší, b) zemský soud (zemské právo) menší. Na větším soudě zasedali ze stavu panského nejvyšší úředníci zemští (purkrabí, hofmistr, maršálek, komorník, sudí zemský, sudí dvorský, velkopřevor maltézský, praesident nad appellacími, praesident král. komory) a 6—7 z pánů. Ze stavu rytířského nejv. písař zemský, podkomoří, purkrabí kraje Hradeckého a 6—7 členů z rytířstva. Větší soud držán třikráte do roka. Zasedáno v síni sněmovní. Na menším soudě zasedali též třikráte do roka menší úředníci zemští: Místopurkrabí, místopísař, úředník králové a úředník podkomořího. K zemskému právu náležel též úřad deskový.

Morava měla podobné zřízení: Zemský soud vyšší a nižší, v Olomouci a v Brně.

b) Soud komorní. Zasedalo v něm 18 osob z panstva a 15 z rytířstva. Souzeno zadržování věn, odepření svědectví, nestání k soudu, škody z propůjčení výsad (viz č. 218).

c) Soud dvorský. Souzeny tu pře o manství česká, odúmrtí, výprosy. Předseda nejv. sudí dvorský. Sedáno čtyrykráte do roka, před početím soudu komorního (viz č. 100 a 219).

d) Soud purkrabský. jemuž náleželo souditi o listy (obligace bez hypothek) a o meze i hranice (soud mezní). Přísedalo šest dobrých lidí, majících dědiny svobodné. Předseda místopurkrabí Pražský (viz č. 146, 219 a 274).

II. Soudní úřady stavu městského. Hlavní město Praha mělo magistráty na Starém, Novém i Menším Městě, též i na Hradčanech. — Úřad desíti soudců na Starém a Novém Městě. — Úřad hor viničných. — Právo přísežných mlynářů. — Koňské právo na Novém Městě. — Úřady šestipanské. — Úřad městského rychtáře. — Úřad cís. rychtáře židovského. — Různé jurisdikce. — Po městech na venkově Soudy konšelské a v král. městech cís. rychtáře.

Druhou stolicí byl soud appellační pro všecka města koruny české, jenž r. 1651 stal se také soudní instancí pro léna německá. Soud ten měl praesidenta, místopraesidenta, 9 radd na lavici panské, 11 na lavici rytířské a 9 na lavici doktorské. Odvolání z rozsudků soudních u všech soudů dopuštěno po bitvě Bělohorské ku králi samému, prostředkem král. české dvorské kancelláře.

355. Ramhofský Jan Jindřich z Ramhofu.

Kurzer, jedoch gründlicher u. ausführlicher Bericht vom Ursprunge, Aufkommen u. Zufällen der preiswürdigsten böhmischen Landtafel als des kostbarsten Kleinods des höchstberühmten Königreiches Böhmen. Leipzig 1755. (S části vytištěno v Rieggrových Materialiích II.)

Rodilý Pražan, ingrossator, později deklamator při dskách zemských v Praze, cís. radda. R. 1717 nadán šlechtictvím. Zemřel 4. března 1760. R. 1743 vydal popsání vjezdu král. M. Theresie do měst Pražských, slibu dědičného a korunovací slavnosti (s obrazy).

356. Práva městská vnově tištěná.

Práva Městská království českého. S nejv. povolením Její Cís. Král. milosti podruhé vytištěné. V Starém městě Pražském. Nákladem Frant. Hynka Kyrchnera, kr. dvorského impressora l. P. 1755.

K novému otisku odhodlal se Kyrchner r. 1753 a vypsal na něj předplacení. O Veleslavínově vydání z r. 1618 nevěda a na Brněnské schválně nedbaje, označil vydání své jako druhé.

357. Řád poručnický a směnečný.

Vormundschafts-Ordnung für den Bürgerstand in Böhmen, Mähren u. Schlesien. Prag 1755.

Alphabetischer Auszug über die Vormundschafts-Ordnung f. d. Bürgerstand in Böheim. (B. W. Pilser). Prag 1756.

S tímto Řádem souvisí tuším rozprava Jos. Leon. Bannizy: Disquisitio de analogia juris germanici civilis communis cum jure provinciali austrico, hungarico, bohemico, moravico et tyroliensi quoad tutelam z r. 1761.

Neue Wechselordnung für die böhmischen u. österreichischen Erblande ddo 22. Dec. 1763.

358. Keffenbring Jos. Ferd.

Meditationes ad Statutum Pragense, das Böhmische Stadt-Recht genannt, sive Enumeratio eorum quae ex hoc Statuto in foris Silesiae superioris suum habent. Francofurti et Lipsiae 1760.

359. Řád hrdelní.

K. K. Normale und verneuerte Halsgericht-ordnung für das Kön. Böheim vom 22. July 1765.

Constitutio criminalis Theresiana aneb Hrdelní právní rzád. Ve Vídni 1769 s Instrukcí.

Český překlad zdělán Janem Josefem Zebererem, jenž nar. jsa r. 1712, práva studoval v Praze a r. 1740 vstoupil do služeb Nového Města Pražského, kdež povýšen na radního písaře i dále na kancléře. R. 1783 odebral se na odpočinek i zemřel 1789. Literárně byl činný velmi. V rukopise zanechal Slovník německo-český. Dobner zachoval zprávu, že r. 1764 dal do tisku překlad Magdeburského práva z roku prý 1444, kdež v předmluvě mnoho psáno o právu tom v Čechách.

360. Kaunic hrabě.

Systema juris publici universalis. Pragae 1765. (Druhý díl tohoto spisu: Systema juris gentium universalis, pars secunda, vyšel péčí dra. Kaňky r. 1768.)

361. Kanka Jan Nep.

Systematis juris gentium universalis pars secunda.

Narozen v Praze r. 1744, syn slovutného stavitele Františka Maxe. Prvního vzdělání dosáhl u Jesuitů, kteří znamenavše znamenité vloby jeho mínili jej získati pro svůj řád, což se jim však nepodařilo. Co posluchač filosofie složil a veřejně přednášel znamenitou řeč latinskou o sv. Kateřině, patronce studií filosofických, co posluchač práv pak řeč podobnou o sv. Ivonu, patronu studií právnických. R. 1768 veřejně disputoval za předsedání appellačního raddy Hainke; opponoval mu hrabě Věžník, nápotomní jeho při soudě appellačním president. Při této příležitosti vydal spis „Systematis juris gentium universalis Pars II." Cís. Marie Theresie ustanovila Kanku za král. appellačního raddu, načež installován na den 10. února 1778 na lavici doktorské. R. 1783 přeložen za raddu ke král. zemskému právu, k tomu výslovnému účeli, aby se tam při nové organisací užilo rozsáhlých vědomostí jeho, načež r. 1787 vrátil se zase k soudu appellačnímu nově organisovanému. Zemřel maje věku svého 56 let, dne 30. března r. 1798. Kanka slul též co znatel a pěstovatel hudby i co výborný pianista a violončellista.

362. Jurain T.

Commentarii in jus gentium. Pragae (s. a.) Commentationes politicae de reipublicae praesidiis, lucubrationes ethicae injus naturae et de duello. Pragae 1769.

363. Rautenstrauch Franc. Joh.

Institutiones juris ecclesiastici cum publici tum privati. Pragae 1769, 1777.

Institutionum juris ecclesiastici Germaniae accomodatarum prolegomena. Pragae 1774.

364. Montag J. de —

Institutiones juris canonici ad ordinem Decretalium Gregorii IX, Pragae 1774 (přední část připisována dru. Kankovi. Vydána v Praze r. 1770).

365. Riegger Paul Jos. Ritt. von

Corpus juris ecclesiastici Bohemici et Austriaci in duas partes distributum, praemissa praefatione de juribus summorum imperantium civilium circa sacra oder Sammlung der im Kön. Böheim uud Erzherz. Oesterreich in Kirchensachen ergangenen A. h. Landesfürstl. Gesätzen u. Verordnungen. In zween Theilen. Wien 1770. (Část druhá: Corpus juris ecclesiastici Bohemici academicum).

Nachtrag zum Corpus j. e. B. et A. oder Sammlung der in Kirchensachen von dem 1770 Jahre für alle böhmisch u. öst. Erbländer ergangenen l. f. Gesetze u. Verordnungen. Wien 1774.

366. Práva manství českých.

Podle výroku dra. Chmelenského z r. 1835 měla manství Karlšteinská za minulých dob své vlastní zákony od Karlšteinských purkrabí v jedno sebrané. Tato Práva manská zaznamenána jsou ve dskách dvorských, kvatern červený z r. 1732 č. 121. Avšak moci zákonní neměla (dvorský dekret ze dne 13. června 1811 č. 8361). Nicméně měly platnost jako starodávná observancí. Otisk s výkladem u Chmelenského ČČM 1835, ve Vybraných spisech 1870.

Biskupská manství Olomúcká obdržela r. 1771 král. potvrzení svých zvyklostí (Kais. Lehengewohnheiten), k čemuž přistupuje Consuetudinarium ze dne 25. října 1779 a Erlaeuterndes Hofdekret ze dne 9. července 1784.

367. Wokaun Peter Ritt. Wokaunius.

Historische Abhandlung von der Unterthänigkeit und Leibeigenschaft in Böhmen 8° Prag 1775.

Voigt praví, že rozprava tato jest výborná.

Kurzer, jedoch gründlicher Bericht vom Ursprunge, Aufkommen und den Zufällen der preiswürdigsten böhmischen Landtafel.

Historische Nachricht von dem Alterthum, dann der ehemaligen und itzigen Beschaffenheit des kön. Obristen Burggrafenrechts, einer sehr alten Obergerichtsstelle im K. Böheim. Prag 1779.

Dílečko nad obyčej chudičké; nic tu psáno ani o působnosti soudu purkrabského za času spisovatelových, nic o soudu mezním, jenž náležel k soudu purkrabskému. Myslil spis., že spisem svým jiných znalců povzbudí, aby tak jako on líčí soud purkrabský, líčili ostatní zemské úřady a tím se přičinili o rozmnožení „naší národní historie". Některá dáta z právní historie uvedená jsou naprosto spletena; tak nazýván pán Ondřej z Dubé „Staatsminister des Königs Karl IV. Baron von Berka (Andreas Berka, Freyherr von Dub); Všehrd splichtěn se šlechtou ze Všehrd (Cornelius Schlechta von Wssehrd); Všehrd sám postaven za skladatele Zemského Zřízení z r. 1500!

Spisek psán ve Lhotě Hlavačově u Kouřimi, kteréžto vladycký statek patrně Vokaunovi náležel. Vokaun obcoval s knězem Frant. Pubičkou, (einem durch seine chronologische Geschichte Böhmens in dem Litteralreiche sehr bekannten Manne) s Josefem Dobrovským (das Mehrere von dieser Landesordnung — 1500 — wird das zweite Stück der Böhmischen Litteratur dem Leser liefern, wo nämlich der gelehrte Weltpriester und Verfasser dieses Werkes, H. J. D., sie ihrer Seltenheit wegen recensiren thut), s Ferdinandem Hermanem r. Řeháčkem (kk. Obristen Justitzstelle-Hofexpeditor, ein in der böhmischen Geschichte ungemein bewanderter Mann), s panem v. Martinez (kustodem cís. dvorské bibliothéky), Josefem Zlobickým (veřejným c. k. učitelem české řeči a literatury na universi Vídeňské). Wokaun byl cís. kr. raddou, 1766 raddou nejv. purkrabského soudu Pražského; v dekretu na to psán jest Peter Tobias Wokaun Ritter von Wokaunius.

368. Mayern Joh. Edler v.

Einleitung zur Kreisämtlichen Wissenschaft im K. Böhmen. Prag 1776.

369. Stephan Franciscus Wenceslaus eques a Cronenfels.

Adnotationes theoretico-practicae usibus Boemiae accommodatae ad Joannis Ortwini Westenbergii Principia juris juxta ordinem Pandectarum.

Pars prior, continens primos viginti quinque libros. Vetero-Pragae 1777.

Pars posterior continens alteros viginti quinque libros. Pragae 1778.

Kniha Jana Ortwina Westenberka, jenž jest základem spisu Stephanova, nadepsána jest: Principia juris secundum ordinem Digestorum seu Pandectarum, in usum auditorum vulgata. Tom. I. et II. Vindobonae 1763.

Podle této knihy psal také Vossius Loth. Ferd. dílo své: Legum et consuetudinum austriacarum, earum potissime, quae infra Anasum vigent, cum Romano jure collatio ad ordinem Digestorum J. Westenbergii accommodata. (Vind. 1774.)

Pohnutkou ke spisování bylo Stephanovi mnohostranné mluvení, že výroky římského práva posud nikdo důkladně nesrovnal se zákony domácími, kdežto by známost těch věcí velice byla prospěšná i důležitá, zvláště mládeži práva studující. Zprvu Stephan zpracoval dílo své pro svou vlastní potřebu; k uveřejnění odhodlal se teprvé k důtklivým přímluvám vydavatele Ebenfelda, jenž byl muž ve věcech literárních velmi zběhlý a zkušený.

Předchůdce v té práci, kde šlo o porovnání římského obecného práva s právem domácím, byli, jak sám Stephan výslovně praví, Jakub z Weingarten, Kyblín, Proskovský z Krohensteinu, hlavně pak proslulý professor universitní Neumann z Puchholze. Sám Neumann o podobném díle pracoval, maje též Pandekta za základ spisování, ale nedošel dále nežli k oddělení 25tému (Additamenta ad Zoësium), aniž všech rozdílů mezi právem římským a českým zapamatoval.

V pozdějších dobách stávalo se, že dílo Stephanovo přičítáno bylo vydavateli Ebenfeldovi; tak se čte v Lukschově díle „Das alte und neue Recht M. u. Schl." I. 23: Von den Gesetzen Böhmens wird in den Annotationibus ad Westenbergium vom Ritter v. Ebenfeld gehandelt. Což ovšem mýlka, bezejmennosti Stephanova spisu zaviněná.

Antonín Josef Eberl rytíř z Ebenfeldu byl appellačním raddou 1760, referendárem manským 1765, následníkem po Stephanovi, r. 1769 administrativním raddou v Temešváru, 1771 po návratu zase při appellaci, vrchním raddou při soudu sněmečném, examinatorem advokátů, konečně 1787 dvorským raddou při nejv. justičním úřadě ve Vídni.

Ebenfeld obdržel cís. privilegium impressorium privativum dne 29. ledna 1778, ve kterémž o spisu samotném položen tento úsudek: „Ein mit vielem fleisse verfasstes Manuscript, welches bey der vorgenommenen Censur nicht nur des Druckes würdig, sondern auch, weil hierinnen der heutige Gebrauch des römischen Rechtes überhaupt und zugleich inwieweit die böhmische Landesgesetze hievon abweichen, auf eine begreifliche art behandlet, auch bey jeder Abhandlung die Verneuerte kön. Landesordnung und Novelle, dann die kön. Stadtrechten, Declaratorien u. Pragmatiken bis auf gegenwaertige zeiten in ihren wesentlichen innhalt angeführet werden, sehr nützlich befunden worden." Při čemž dodáno, že vydavatel má záměr, die genaueste Kenntniss der böhmischen Landesgesetzen nebst derselben rechten anwendungswissenschaft zu verbreiten.

Způsob a rozloha Stephanova spisu nejočitěji se ukáže, podáme-li přehled první části Digest: Liber I. titulus 1. De justitia et jure. 2. De origine juris. 3. De legibus, senatusconsultis et longa consuetudine. 4. De constitutionibus principum. 5. De statu hominum. 6. De his, qui sui vel alieni juris sunt. 7. De adoptionibus. 8. De divisione rerum et qualitate. 9. De senatoribus. — Liber II. tit. 1. De jurisdictione etc.

V titulu „De origine juris" podán jest krátký nákres dějin práva domáciho, českého, kterýmžto názvem v 17. a v 18. století označováno všecko právo, všecky zákony i všecka právní pravidla v zemi české vzešlá a pro zemi českou platnost mající. Tu hned s počátku opírá se spisovatel

klevetníkům a utrhačům, kteří tvrdili, že první obyvatelé slovanští živi byli beze všech zákonů jako divocí. I praví: „Boemiam olim post Slavorum in has oras adventum sine legibus fuisse et populum hunc cyclopaeis vixisse moribus, non magis est verisimile, quam rempublicam aliamve societatem civilem sine legibus salvam esse posse. Sane, quod encomium insigne veteres Germaniae populi sibi pararunt, quod plus apud ipsos valuerint boni mores quam alibi bonae leges, idem prorsus Slavis applicari potest, quin imo non solis moribus, sed et communibus placitis, quae revera leges sunt, eorum res stetisse fide historica ex Ditmaro Merseburg. in comperti habemus. Erraverunt ergo omnes, qui Slavos veteres et ita etiam Czechos nullis legibus adstrictos pecudum more viventes effinxerunt, nam ut Ditmarus ait: „Slavis multae consuetudines variae et quamvis durae, tamen interdum sunt laudabiles".

Dílo Stephanovo, jež pokládati lze za nejznamenitější útvor českého právnictví za věku XVIIItého, opatřeno jest indexem rerum boemicarum, jenž vyniká nejen bohatostí hesel, ale dává i úplný pohled na instituce práva českého. Vidno z něho, že Stephan dobře se vyznal v názvosloví českém, správně píšíc terminy: Zvod, zatykač, odpor, uvázání, úmluva, pych, rozkaz, panování jalové, poslední panování, list obranný.

Dílo své Stephan patrně hned v Praze hotové, teprvé ve Vídni k tisku upravil. Shledav v díle již vytištěném mnoho poklesků tiskových, opravil je na závěrku 2. dílu, omlouvaje se, že vzdálen jsa Prahy, nebyl s to přihlížeti s potřebnou pílí ke správnosti tisku. Datum toho přípisku: Ve Vídni, dne 11. list. 1778.

Stephan byl rodilý Pražan. Licenciatem práv učiněn na univ. Pražské 1757, doktorem 1758, 21. srpna, a téhož roku, dne 30. září, tedy po pěti nedělích, raddou při appellací na lavici doktorské. Brzo potom referendarem manským. V témž roce vydal pojednání, tuším inaugurační: Schediasma. Rektorem university r. 1768, 1773. Byl též ředitelem juridických studií. Pro svou učenost a zběhlost v právích povolán do „Consessu in causis summi principis et commissorum", později též do kommisse hraničné, až r. 1774, maje titul císařského raddy, učiněn místopísařem desk zemských v Praze. V témž roce, dne 2. dubna, obdržel rytířství s predikátem z Kronenfelsu. Konečně jmenován, a to ještě před r. 1778, dvorským raddou u nejvyššího justičního úřadu ve Vídni, kdež zemřel 1782, dne 17. ledna.

370. Monse Josef Vratislav de —

Tabula juris publici marchionatus Moraviae. Olomucii 1776.

Versuch über die ältesten Municipalrechte im Markgrafenthum Mähren 1787. (Abh. der Böhm. Ges. der Wiss.) V druhém rozmnoženém vydání zní nápis takto: Über die ältesten Municipalrechte der kön. Stadt Brünn und dessen Bezirks nach einem Codex aus dem XIV. Jht. Mit beigefügten litterarischen, historischen u. juristischen Anmerkungen über die ursprüngliche Sammlung der alten Gesetze, ihr Quellen u. Fortpflanzung, Sitten, Gewohnheiten, Justitzpflege u. Sprache etc. im M. Mähren. Olmütz 1788 ve 4°.

Leitfaden zu den Vorlesungen über die Landesgesetze des Markgrafthums Mähren auf dem k. k. Lyceum zu Olmütz. Olmütz 1783.

Obsah: Geschichte der Gebräuche u. Gerichte in Mähren. Historische Nachricht von den Gesetzbüchern des M. M. Von den Rechten und Gesetzen des Bürgerstandes in Mähren .Von den verschiedenen Rechten u. Gesetzen in M. Von dem Herkommen od. ungeschriebenen Rechten. Von dem Gebrauch fremder Gesetze. Von den Kirchengesetzen in M. Von dem Gebrauch des Natur- o. Vernunft- oder allg. Staatsrechtes zur Erklärung der mähr. Gesetze. Von den mährischen Gerichtshöfen, ihrer Verfassung, Instruction u. Verfahrungsart. Subsidien u. Hilfsquellen in der mährischen Jurisprudenz.

Monse byl rodilý Moravan; pocházel z Nového Města v Jihlavsku, kdež narozen 15. června 1733. Vyšší studia konal v Praze a ve Vídni. Dosáhna doktorátu práv, usadil se co advokát v Olomúci, načež se uvázal v professuru právnickou na universi Olomúcké. Obor jeho bylo právo veřejné a církevní. R. 1777 stal se direktorem právnických studií a prefektem univ. bibliothéky, jenž tehda z kniháren zrušených klášterů jesuitských byla založena. R. 1778 jmenován cís. raddou a 1780 povýšen na šlechtictví. R. 1782 přejal kathedru domácího práva na akademii Brněnské. Horlivým jsa sběratelem historických památek země moravské, zůstavil též několik spisů z oboru moravského dějepisu. Rokem 1783 jal se místo latiny psáti po německu. Přátelské svazky spojovaly jej s Dobrovským, Dobnerem, Pelclem, Habrichem, Cerronim. Smýšlením byl tak jako četní vzdělanci toho věku svobodomyslný a snad tak jako i Dobrovský členem spolku zednářského. Že byl přítelem domácích pamětností a též i sběratelem památek moravských, osmělil se arch. Boček připsati jemu a jeho sbírkám dva listy pergamenové, známé jmenem Fragmenta Monseana, ale jsou to padělky Bočka samého. Zemřel v Olomouci 6. února 1793.

371. Běšín svob. pán Běšín Frant. de Paula.

Plan der Praktischen Vorlesungen, welcher von dem k. k. Director der Prager Juristen-Facultät ist entworfen u. von Allerhöchsten Orten begnehmiget worden.

I. De ordine judiciorum. Von der Ordnung des Processes. 1. De foro competenti. 2. De citatione. Von der Beschickung. 3. De libellis. Von Klagen. 4. Von dem Beweise überhaupt u. verschiedenen Gattungen desselben. 5. De processu incidentali. 6. Von Recognoscirung der Urkunde. 7. De dilationibus. Von den rechtlichen Fristen. 8. De exceptione. Von der Einwendungsschrift. 9. Von den übrigen Schriften, als Replik und Duplik. 10. Von der Zeugenführung. 11. De rotulo. Von Beschreibung der Gerichtsacten. 12. De sententiis. Von Urtheilen. 13. Von Revisionen u. Appellationen.

II. De genere actionum. Von den Gattungen der Klagen. 1. Von dem letztwilligen Erbschaftsrechte. 2. Von der erblichen Theilung u. daraus entspringenden Klage (familiae erciscundae). 3. De communi dividundo. Von der Theilung gemeinschaftlicher Güter ausser dem Erbfalle. 4. Von Streitig-

keiten der Gränzen (finium regundorum). 5 De rei vindicatione. Von dem Eigenthumsrechte. 6. De servitutibus. Von den Dienstbarkeiten. 7. De jure personarum. Von dem Rechte der Personen. 8. Von den Contracten. 9. De quasi-contractibus 10. Von den Klagen die aus einem Privatverbrechen entspringen. 11. Von den Klagen aus quasi-delictis.

C. De executione rei judicatae. Von dem Executionsrechte. 1. Von dem Executionsrechte überhaupt. 2. Von den Real-Executionen. 3. Von den Personal-Executionen. 4. Von den Mitteln, die wider die Execution nach böhmischen Rechten angewandt werden können. 5. Von der Cridaordnung.

D. De extractu et relatione actorum. Vom Vortrag der Acten.

Běšin vychován byl v šlechtickém konviktě u Sv. Václava v Praze; již co mladík dával najevo vlohy znamenité. Obzvláště věnoval se studiím právnickým i stal se 19. ledna 1765 appellačním raddou na lavici rytířské. Rozsáhlá známost Zřízení Zemského pomohla mu k tomu, že se 9. ledna 1769 stal přísedícím zemského výboru, dne 17. června 1771 menším písařem desk zemských, 17. února 1774 podkomořím zemským, 13. list. 1778 místokomorníkem, pak ředitelem juristských studií, 1. května 1782 dvorským justičním raddou, 2. srpna 1791 svobodným pánem, 5. července 1792 místopředsedou při appellacích v Čechách, (1. srpna 1792 přísahu složil), dne 24. pros. 1792 jmenován tajným raddou a předsedou zemského práva i nejvyšším zemským sudím. Zemřel 24. května 1802 po 37leté službě.

372. Gross Franz Joseph.

Einleitung zu den Praktischen Vorlesungen. Prag 1777.

Erste Abhandlung. Von der pragmatischen Geschichte der Gesetzbücher des Königreichs Böheim (v seznamu: Von der Geschichtskunde der Gesetzbücher des K. B.). Kap. I. Von der Landesordnung (Von dem Ursprunge u. der Vermehrung der LOrdnung). II. Von den Novellen Ferdinands III. u. der nachkommenden Könige. III. Von den königlichen Stadt-Rechten des K. B. IV. Von der Wechselordnung. V. Von den Erbvereinigungen des K. B. mit andern Ländern u. auswärtigen Staaten. VI. Von den Landtagschlüssen. VII. Von den böhmischen Lehengesetzen (Nachricht von dem böhmischen Lehenrecht). VIII. Von den kais. kön. Militärgesetzen.

Zwote Abhandlung: Von dem Herkommen oder ungeschriebenen Rechte (v seznamu: Von dem Herkommen oder Gewohnheitsrechte).

Kap. I. Von dem Herkommen überhaupt. II. Von den gesetzlosen Gewohnheiten. III. Von den gesetzmässigen Gewohnheiten. IV. Von den gesetzwidrigen Gewohnheiten. Zusatz: Von dem Herkommen.

Dritte Abhandlung: Von dem zufälligen Gebrauche fremder Gesetze (v seznamu: Von dem eingeführten Gebrauch fremder Gesetze in Ermanglung unserer Land- u. Stadtrechten). Kap. I. Von dem zufälligen Gebrauche der gemeinen kais. Rechte. II. Von dem Gebrauche der kanonischen Rechte u. päpstlichen Dekretalen in bürgerlichen Rechtssachen. III. Von dem Gebrauche des sächsischen Rechts. IV. Von dem unter den

Juden und bey ihren gewählten Schiedsrichtern üblichen Gebrauch der mosaischen Rechte, dann deren Gebrauch und Missbrauch unter den Christen. V. Von den fremden Gesetzen überhaupt. Nachtrag.

Vierte Abhandlung: Von dem Gebrauche des Vernunftrechtes (v seznamu: Von dem nöthigen Gebrauche des göttlichen Vernunftrechtes in Ermanglung der geschriebenen u. ungeschriebenen Gesetze). Kap. I. Von der nöthigen Anwendung des Vernunftrechts überhaupt. II. Dass die geschriebenen Gesetze nach dem Vernunftsrecht verstanden werden müssen. III. Von der nöthigen Anwendung des Vernunftrechts in Ermanglung aller andern Gesetze.

Fünfte Abhandlung. Von der Beschaffenheit der Gesetze u. derselben Anwendung überhaupt. Kap. I. Von der Gesetzgebung und der öffentlichen Kundmachung der Gesetze. II. Von der Ursache u. Absicht der Gesetze u. derselben Willensmeinung. III. Von der Wirksamkeit und den Wirkungen der Gesetze. IV. Von der Gesetzanwendung überhaupt.

Sechste Abhandlung. Von der Zuflucht zu andern Wissenschaften u. Künsten bey der gerichtsüblichen Gesetzanwendung.

Gross rodem byl z Doupova. Doktorátu dosáhl r. 1776. Jakožto zemský advokát stal se r. 1775 prvním professorem zákonodárství zemského (gerichtliche Rechtsgelährtheit, jak dí Wokaunius): současníci slavili jej co velikého znatele domácího práva. Za zvláštní zásluhu kladeno mu, ze ve své „Einleitung" dokazuje, wienach die itzige Vern. LOrdnung dem Herren- u. Ritterstande weit vortheilhafter sey (Wokaunius). A dr. Jordan píše (1795 viz č. 391): Wer in der Geschichte der älteren böhm Gesetze unterrichtet zu sein wünscht, der lese die ganze Erste Abth. der „Einleitung" des Prof. Gross.

373. Voigt Adauct.

Ueber den Geist der Böhmischen Gesetze in den verschiedenen Zeitaltern. Eine Preisschrift. 4°. Herausgegeben von der Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Dresden 1788.

Spis jedná o zákonodárstvu jdoucím do Ferdinanda II. Otázka byla vypsána od české společnosti nauk na r. 1786, a sice pohnútkou spisů svob. pána z Montesquieu: „Esprit de loix" (1748) a „Defense de l'Esprit de loix", jakž to najevu jest z odstavce II. Voigtova spisu. Ale jaký tu rozdíl! Voigt o zákonech českých neměl vědomostí skoro žádných; aspoň se může říci, že ani těch neprozkoumal, kteréž byly po ruce.

Nicméně zajímavy jsou některé při něm úkazy. Voigt právo české naznačuje první mezi spisovateli co část práva slovanského vůbec. O Slovanech měl ponětí dalekosáhlé, řka, že panují neb bydleji od Kamčatky a Nové Země až po Dubrovník; sotva který národ že tak veliee rozšířil panství své. Toť prý se ví, že zřízení Slovanů nad Ledovým Mořem nemůže být totéž co nad mořem Benátským! Kdybychom měli dostatečných zpráv o bytu a životu Polanů, Rusů, Chorvatů, Illyrů, Vendů a j., že mnoho by se lépe vysvětliti mohlo o duchu zákonů českých.

Za druhé zasluhuje spisovatel vděčného uznání, že se Slovanův vůbec a Čechů zvláště ujal proti utrhačům, říkoucím, že národy tyto jsou barbarové, beze všeho zákona a práva. Dobře ukazuje k tomu, že již Helmold připo-

míná některé známky zákonův ve své Chron. Slav. I. 52 a 84, II. 12, že Dětmar Meziborský praví o nich „Slavis multae consuetudines variae et quamvis durae, tamen interdum sunt laudabiles"; ano že Slované polabští klaněli se bohu Právo slovoucímu. Na jiném místě z téže příčiny odpovídá spisovatel Janovi Böhmovi Aubanovi a Goldastovi. Případně také ukazuje, že ono místo v Kosmově kronice, kdež píše o nejstarším stavu národa, nic jiného není než Boëtiovo popsání zlatého věku lidského nebo Reginovo (t. j. Justinovo) líčení Skytů. (Též tak připomíná spisovatel, že řeč Libušina o králi velmi se srovnává s řečí Samuelovou, když na něm Židé krále žádali.)

Vytýkalo se Montesquieu-ovi, že klada při tvoření práva i zákonů u národův rozličných přílišný důraz na podnebí a jiné důležitosti přírodní, ducha zákonův činí až tuze tělesným. Našemu Voigtovi mohlo se by zase vytýkati, že píšíc o duchu zákonů českých těla jich buď málo neb dokonce neznal. „Spisovateli nedostává se — dí Kalousek v Dějích kr. české Spol. náuk — opravdové známosti zákonů českých, kteréž on odbývá tím spěšněji, čím dále pokračuje a čím snáze mohl nabýti známosti o nich". „Jakožto literarně-historické pojednání o českých zákonech spis Voigtův ještě by se dal čísti, avšak svým hrdým, mnoho přislibujícím titulem čtenáře zle zklame." Chyba byla ovšem ve vypsání otázky samotné; odpověděti k ní náležitě, bylo tehdaž čirou nemožnosti, právě pro nedostatečnou známost zákonů českých. Avšak nelze nepřipomenouti, že Společnost nauk spis ten uznala sice za hodný odměny, ale nikoliv za hodný vysazené ceny, tak že nápis na knize „Eine Preis-schrift" v tomto smyslu sluší opraviti.

O L'esprit upravil si Voigt sám svůj názor: Ich verstehe unter dem Geiste der Gesetze nicht allein das Wesen, die Absichten und Ursachen der Gesetze, insoweit man sie sowohl für sich als auch in Beziehung auf Umstände, Gelegenheit, Lage des Landes, die Sitten und Denkungsart des Volkes betrachtet, sondern auch die Wirkung, welche die Gesetze bey denjenigen, denen sie zur Befolgung gegeben worden sind, hervorgebracht haben. Hunderterley Umstände, die Zeit, die Denkungsart der Nation, ihre Sitten, Erziehung u. angebornen Neigungen, alte eingewurzelte Gewohnheiten u. Verurtheile, der Umgang mit Nachbarn u. Fremden, die Veränderung der Regierungsform, die Religion, der Aberglaube, ja selbst die Lage des Landes oder das Klima bringen unzählige Veränderungen hervor, welchen der philosophische Gesetzforscher fleissig nachspüren muss, um den Geist der Gesetze eines Volks zu ergründen.

Voigt píše se r. 1788 někdejším c. kr. učitelem literního dějepisu, kustodem cís. bibliothéky ve Vídni, členem české Spol. náuk.

374. Woller Edler von Wollersthal, Ignaz Jos.

Sammlung der Lehenrechte, alter Gewohnheiten, Gebräuche und Herkommen, dann A. h. k. k. Resolutionen u. Patente 4° Brünn 1779.

375. Habrich Alexius.

Jura primaeva Moraviae. Collegerunt ac notis illustrarunt Benedictini Rayhradenses. Brunae 1781. Malý 8°, 122.

Příkladem učeného Dobnera ustanovili se řeholníci benediktinského kláštera v Rajhradě, že vydají sbírku právních pramenů moravských (jura patriae nostrae), v čemž utvrzeni jsou objevením práv Jihlavských mnohem starších nežli kterých znal Dobner. Brzo však pro rozličné překážky předsevzetí opuštěno, až znova k vykonání nutkali Josef Vratislav z Monse a Frant. hrabě Chorinský, svob. pán z Ledské na Veselí. I sám praelat Othmar Conrad přivolení dal a tak vydán spisek svrchuřečený, jehož obsah jest tento:

Praefatio a v ní otisk Hnězdenských dekretů Břetislavovských z r. 1038. — Jura suppanorum, baronum, nobilium, totiusque vulgi provinciae Brunensis. — Confirmatio jurium statuum Bohemiae et Moraviae facta a Joanne rege 1311. — Diploma Friderici IV. imp. z r. 1462 (o polepšení štítu země moravské). — Jus municipale Brunense. — Diploma Ferdinandi III. z r. 1646 (práva měšťanům Brněnským za hrdinskou obranu města proti Švédům). — Statuta civilia civium civ. Iglaviensis.

Tím knížka ukončena; měla sice ještě obsahovati Jura primaeva Judaeorum in civ. Brunensi, Jura mannorum mon. Trebicensis, Jura feudalia mannorum episcopatus Olomucensis, Jura specialia civitatis Hradisstiensis, a konečně Jura montana promontorii Zidlochoviensis. Avšak dílo uprostřed přetrženo jest, anoť prý čas kvapí (ob temporis brevitatem); ostatek co slíbeno v předmluvě, že jindy bude následovati, k čemuž nicméně nepřišlo.

Hlavní péče o toto vydání přičítá se řeholníkovi Alexovi Habrichovi. Datována jest předmluva „e monasterio nostro Castro-Rajhradensi".

V předmluvě otištěna jsou Dekreta Hnězdenská z r. 1038. Vydavatelé posud za nejdávnější zákony na Moravě pokládali práva Jihlavská z r. 1250, i měli patrně značné potěšení, že se jim povedlo nalézti zákony ještě starší t. j. Jura suppanorum daná provincii Brněnské. Jest prý dedecus, fere, ignorare, qua nos aut qua origine jura nostra enata sint.

376. Riegger I. A.

Prolegomena juris publici Germaniae. I. II. Pragae 1781.

De capitulatione Imperatoris. I. II. III. Pragae 1781.

R. 1787 jal se vydávati sbírku nadepsanou „Materialien zur alten u. neuen Statistik von Böhmen" (V Praze a Lipsku), v níž pokračováno až do roku 1794. Záslužná práce tato vztahovala se zprvu ponejvíce ke spisům Bohuslava Balbína: Liber curialis (de magistratibus regni Bohemiae), De legibus vetustis regni Bohemiae a j. Ve 2. svazku podán „Abriss der neueren Geschichte des juridischen Studiums auf der Prager Universität" (1787) a v 8: „Entwurf einer Statistik von Böhmen" (z rukopisu prý před 30 lety psaného): Von den Erbländern überhaupt u. dem Königreiche. Von

den Einwohnern etc. Názvem „Statistika“ vyrozumivali tehda, co se jinak nazývalo „Staatskunde“.

377. Zlobický Josef Valentin.

Nar. 14. února 1741 na Velehradě. Studia konal na školách v Hradišti, Mikulově a Brně, načež se obrátil 1761 k hospodářstvu. Po dvou letech 1763 dal se na práva ve Vídni, kdež po studiích hledal postavení úřednického, cviče se pilně v překladech z němčiny a francíny. Přeloživ Crantzovu knihu o babictví 1772, prosil, aby místo remunerace ustanoven byl u dvorské kancelláře co translator. Cís. Maria Theresia, dadouc mu honorář 24 dukátů, nařídila, aby dle možnosti vyhověno bylo přání jeho. Ještě téhož roku ustanoven za učitele češtiny na voj. akademii v Novém Městě, načež roku 1775 učiněn učitelem téhož předmětu na universitě ve Vídni. Roku 1776 jmenován kancellistou, později adjunktem registraturním u nejv. soudu. Slove toho času: a secretis aulicis et publicus linguae ac literaturae boemicae in universitate V. professor. Dra. Dollinera podporoval sbírkami svými při vydání spisu Codex epist. Primislai Ottocari II. 1803. Po sobě zůstavil rozsáhlou sbírku listin, ježto se týkají města Brna i četně jiných měst a míst moravských. (Sbírka tato, obsahující výše 1500 listin, uložena jest v Brněnském Museum Francisceum i popsána od prof. dr. Fr. Kameníčka.)

Od r. 1781 do r. 1804 dáno mu za úlohu, aby překládal zákony toho času vydané. Zemřel dne 24. března 1810. Překlady jeho jsou:

Wsseobecný rzád saudný. Ve Vídni 1781 u Trattnera a v Praze u Schönfelda. — Rzád wsseobecný při zbězjch wěřitelů. Ve Vídni 1781. — Narzjzenj pro wssecky krzestianské poddané we wěcech manželstwa, co se smlauwy swětské a auczinků z nj pocházegjcjch teyče (Patent manželský). Ve Vídni 1783. — Wsseobecná práwa městská. Djl I. Ve Vídni 1787, též v Praze 1787. — Josefa II. Práwa wsseobecná nad prowiněnjmi a gich trestánj. Ve Vídni 1787. — Josefa II. Rzád saudnj hrdelnj. Ve Vídni 1788. — Františka II. Kniha práw nad přičiněnjm hrdelnjm a těžkými řádu městského přestupky. Ve Vídni 1804.

„Všeobecná práva městská“ mají na titulním listě cís. orla se znamením J. II. — Vyhlášení ze dne 1. listopadu 1786. — Podpis: Joseff. Pak Leopoldus comes a Kolovrat, Jan Rudolff hrabě Chotek. Ad mandatum: Jan Wáclaw Swobodný Pán z Margelikůw.

Překlad jest ve svém slovosledu zcela otrocký, tak že i samostatná slova po německu velkými písmenami začínají, neohebný a proto nedobře srozumitelný. Na př. § 9: Proti Práwům gak giž prosslym, tak y gesstě budaucně progdaucým Obyčeg žádný, byť we wssech zemjch dědičných wsseobecně neb w gednom toliko Mjstě w způsobu gsaucý, pozůstáwati, aniž Mocy mjti nemá. A Obyčejowé před Práwem tjm giž pozustáwalý tjmto se wssechny docela zdwihugj atd.

378. Schrodt J. Lothar.

De jure supremi in civitate imperantis circa sacra. Pragae 1782.

Institutiones juris canonici (nedokončeno).

379. Kröhny Franz.

Auszug der politischen k. k. Gesetze und Verordnungen, welche seit dem J. 1740 bis zum Schlusse 1781 für das Königreich Böhmen ergangen sind. Zur besonderen Gemächlichkeit der Leser in alphabetische Ordnung gebracht. Prag u. Wien 1782.

Auszüge der Gesetze über die äussere Kirchenverwaltung vom J. 1667 bis 1782, besonders zum Gebrauche der böhmischen Provinzen. Wien 1784.

380. Roth Joh. Wenzel.

Vollständiger Auszug aller für das Kön. Böheim unter glorr. Regierung Josephs des Zweiten ergangenen Gesetzen. In chronolog. und alphab. Ordnung. Prag.

I. Band 1780—83.

II. Band 1784—1786.

III. Band 1787 bis zum Schlusse 1789 s. a.

Gesetze für das Kön. Böheim unter glorr. Regierung Joseph des Zweiten bis zum Schlusse des J. 1782 gesammelt und mit Registro versehen. Prag 1783.

—. Vom J. 1783. Mit Register u. Nachtrag für die J. 1780, 81 und 82. Prag 1784.

Instrukzionen u. Patente grösseren Inhalts als Gegenstücke zu dem Vollst. Auszug. Prag s. a.

381. Kirchengesetze.

Sammlung der in Kirchensachen ergangenen l. f. Gesetze, die vor undenklicher Zeit bis auf die Regierung Maria Theresiens in Böhmen u. denen dazu gehörigen Ländern kundgemacht werden. Wien 1788 (čísel 226).

382. Stöhr Leonhart.

Handbuch der altern bürgerlichen Gesetze für das Königreich Böhmen, in wie weit sie aus der kön. Landesordnung und den kön. Stadtrechten für heute noch anwendbar sind. I. Bändchen. Prag u. Wien 1788.

Dílo toto spisovatel psáti započal prvé nežli první díl nového Obecného Zákoníka Občanského vydán byl. Chtěl totiž všecky občanské zákony české ve snadnější přehled uvésti a jiných znalců povzbuditi, aby příkladu jeho následovali; „denn es ist eine ausgemachte Sache, dass eine vollständige und noch dazu allgemeine Gesetzverbesserung nur damals möglich ist, wenn man die bis jetzt existirenden Gesetze jeder Provinz auf diese oder ähnliche Art zu einer genauern Uibersicht gebracht u. in dieser oder einer ähnlichen Ordnung gesammelt hat, weil man auf diese Weise erst in den Stand gesetzt wird, zu sehen, wo es bisher Lücken gab und wo veränderte Verhältnisse, Ort, Zeit u. Umstände eine Abänderung nothwendig machen".

Hlava I. jedná o těchto kusech: 1. Borgkontrakt. 2. Leihvertrag. 3. Hinterlegungskontrakt. 4. Pfandkontrakt. 5. Bürgschaft.

Hlava II. 1. Kauf- und Verkaufskontrakt 2. Gewährleistung u. Entwährung. 3. Mieth- u. Vermiethungskontrakt. 4. Erbzinskontrakt. 5. Gesellschaftsvertrag. 6. Vollmacht.

Hlava III. 1. Von den Testamenten. 2. Erbseinsetzung. 3. Pflichttheil und Enterbung der Kinder. 4. Von den Legaten. 5. Erbschaftsantretung. 6. Von den Fideikommissen. 7. Von der Erbgütertheilung. 8. De collatione bonorum. 9. Von der gesetzlichen Erbfolge und den Erbsteuerpatenten. 10. Schenkungen.

Hlava IV. 1. Von den platten Zusagen u. Verbindlichkeiten auf Treue u. Ehre. 2. Von den Dienstbarkeiten. 3. Von dem Bauen. 4. Von den Injurien durch Worte u. Thaten. 5. Von den Pasquillen. 6. De lege Aquilia. 7. Von den Viehweiden u. Pfändung des weidenden Viehes. 8. Verjährung. 9. Einverleibungen 10. Fürmerkung. 11. Vergleiche.

Spisovatel v každé kapitole cituje dotyčná zákonní ustanovení ze Zřízení Zemského a ze Práv Městských, jakož i novější specialní nařízení v té které věci.

Versuch zu einem Lehr- und Handbuch über die praktische Rechtswissenschaft nach ihrem ganzen Umfange in den k. k. öst. deutschen Erbstaaten, mit besonderer Beziehung auf Böhmen. I. díl 1796, II. 1797, III. 1800. Druhé opravené a rozmnožené vydání ve čtyrech dílech. V Praze I. 1818, II. 1820, III. 1821, IV. 1. a 2. 1824. (Díl I. datován dne 28. února 1817 z Pivoně v Klatovsku.)

383. Brožovský Frant. Kašpar z Pravoslav.

Mezi úředníky na závěrku XVIII. věku vzácné místo zaujímá Brožovský, rodic Slanský, jenž tam nar. r. 1765, 24. října. Latinské školy odbyl na piaristském gymnasiu svého rodistě, filosofii absolvoval v Praze za prof. Tesánka, Strnada, Seibta, Wolfa a práva za professorů Dinzenhofera, Voldřicha, Bučka a j. Mezi r. 1785—87 praktikoval u krajského úřadu v Rakovnice, r. 1787 vykonal zkoušku soudcovskou a advokatskou i stal se justiciárem na panství Bezděkovském, Obyteckém a Dlažkovském v Klatovsku, načež r. 1791 jmenován radním při magistrátě Krumlovském. Odtud roku 1793 odešel do Chebu a r. 1796 jmenován raddou při zemském soudě v nově získané polské končině Lublínské, kde setrval až do r. 1806. Roku 1806 přeložen za raddu k zemskému soudu v Praze, načež dne 23. pros. 1807 povýšen za raddu při appellacích. Majestatem ze dne 4. ledna 1811 obdržel stav šlechtický s praedikatem „z Pravoslav“. Potom ještě plných 19 let konal službu, slaven jsa netoliko co vzorný soudce a úředník, ale i co důkladný znatel domácích práv, zemského i městského, i starých obyčejů právních. Zemřel dne 26. června 1830, maje věku svého 65 let. Že Brožovský zvolil sobě praedikat rázu českého (z Pravoslav), vzbudilo za tehdejších okolností velikou sensaci. Br. po celých 50 let pilně sbíral tištěné i psané památky literární, kupoval je i dával přepisovati a doplňovati, zejména z oboru práv domácích. Bohužel že sbírka jeho nezůstala pohromadě a že prodána byla antikvářům, tak jako bibliotheka prof. Butscheka.

384. Redlhammer J. W.

Handbuch für Grundobrigkeiten in Böhmen in Betreff des s. g. Robot-Abolitionssystems. Prag 1788.

385. Reichl Fr.

Der Justiziär oder Vollständige Anleitung zur Verwaltung der Gerichtsbarkeit vorzüglich der böhmischen, deutschen u. galizischen Erbländer. 2 Bände. Prag 1789.

386. Leitfaden.

Leitfaden zur österreichischen Rechtskenntnis nach den Josephinischen Gesetzen u. neuesten Verfassungen. 2 Theile. Prag u. Leipzig 1789.

387. O. S. v. K.

Lexikon aller in den öst. Staaten wirklich bestehenden l. f. Verordnungen u. Gesetze im geistlichen Fache. Prag u. Leipzig 1790.

388. Cornova Ignaz.

Von den böhmischen Landständen, Landtagen und Landesämtern. Nach Stransky's Respublica bojema. 8° Prag 1790.

Paul Stransky's Staat von Böhmen, übersetzt, berichtigt u. ergänzt von 8° Prag. 7 Bände 1792—1803.

389. A. Cramer.

Gesetzsammlung für die Judenschaft in den k. k. Staaten. I. Bd. Prag 1793.

390. Auersperg Josef Graf.

Anleitung zur gerichtlichen u. aussergerichlichen Behandlung der Fideicommisse in den k. k. Staaten. Aus den hierüber bestehenden A. h. Gesetzen entwickelt u. systematisch behandelt. 8° Prag 1794.

Potomek slavného hraběcího rodu Auersperského, narozen jest hr. Josef r. 1767, 28. února, studoval práva na universi Pražské a vstoupil r. 1790 co auskultant k soudu zemskému v Praze i r. 1792 stal se zemským raddou, potom appellačním ve Lvově, na to zase 1800 v Praze. R. 1804 povolán za dvorského raddu k nejvyššímu justičnímu úřadu ve Vídni. R. 1806 stal se nejvyšším sudím zemským a předsedou práva zemského v král. českém, pak r. 1813 předsedou appellací mor.-slezských v Brně. R. 1810 podepsal se na tituli Balbínova Liber curialis: Oberstlandrichter u. Landrechtspraesident im K. Böhmen, der k. Böhmischen u. Göttingischen Gesellschaft der Wissenschaften Ehrenmitglied. R. 1815 vzdal se úřadování a usadil se na venkově, na zámku Hertemberku v Čechách; bohatá bibliotheka zámecká, vynikající úplnou sbírkou zákonův českých a snešení sněmovních, dávala mu hojné příležitosti ke studiím. S hrabětem Auersperkem byl Göthe v úzkém svazku přátelském i navštěvoval jej z Varů na Hertemberce, zvláště r. 1819, pak 1821—23. R. 1828 odhodlal se hrabě nanovo k životu úřadnímu i stal se zase nejvyšším komorníkem moravským. V Brně brzo nato zemřel a pochován jest na hřbitově Brněnském.

391. Jordan Josef Ritt. v.

Systematische Darstellung des bürgerlichen Rechtes im Königsreiche Böhmen.

Díl I. v 8°. V Praze 1795. Díl II. v 8°. V Praze 1797.

V předmluvě praví spisovatel: Zum allgemeinen Wohl der Rechtspflege in Böhmen auch mein Schärflein beizutragen, weihe ich dem „Vaterland" diese Arbeit, in welcher der erste Entzweck ist, aus den gesetzlichen Anordnungen mehrerer Jahrhunderte ein System zu formen und darum jedem Rechtsbefliessenen wenigstens die Anweisung zum systematischen u. grundlichen Studium des vaterländischen bürgerlichen Rechts zu geben — vielleicht auch der Gesetzgebung selbst einige Hülfe darzubieten.

Spisovatel v § 5. činí rozdíl mezi obecnými zákony celé říše a zvláštními zákony pro Čechy platnými. Beide Gattungen gehören zu einem vollständigen System des böhmischen bürgerlichen Rechts; a dále: Sowohl das dingliche als das persönliche Sachenrecht in Böhmen beruht fast nur auf älteren böhmischen Gesetzen.

Tyto zákony nazývá Jordan zákony zemskými (Landesgesetze) i vypočítává je v této řadě: a) Obnovené Zřízení zemské, b) Král. deklaratorie a novelly cís. Ferdinanda III., c) Narovnání o hory a kovy z r. 1575, d) Smlouva Svatováclavská, e) Král. Práva městská, f) Pragmatiky, deklaratorie, patenty, reskripty, privileje atd. obsažené ve Weingartenově „Codex Ferdinando-Leopoldino-Josefino-Carolinus (1647—1719) a v Continuationes codicis (1720—24, 1724—28, 1728—31, 1731—35). — (viz čís. 332.) Avšak zákony svrchu jmenované ve všech stránkách občanského práva nevystačují, pročež nutno utéci se ke právu římskému, jelikož právo toto podle nepřetržité zvyklosti soudní stalo se právem subsidiarním ve všech případnostech, kdež zákony zemské nedávají pravidla.

V dalším textu pronáší spisovatel domněnku, že budoucí díly Obecného Zákonika Občanského tak jako první (r. 1786 se závaznou platností vydaný) způsobí úplnou stejnost občanského práva ve všech jeho stránkách, jakož se skutečně stalo.

Obsah díla:

I. Absch. Rechtsbegriffe. II. Rechtsgegenstände. III. Von dem Rechte der Erwerbung des Eigenthumes. IV. Von dem Rechte der Veräuszerung.

I. Hauptstück. Von den natürlichen Erwerbungsarten 1. Von der Occupation. 2. Von der Accession. 3. Von der derivativen Erwerbungsart. II. Hauptstück. Vom Erbrechte. 1. Von Testamenten. 2. Von der Erbseinsetzung. 3. Von dem Pflichttheile u. der Enterbung. 4. Von der Erbschaftsantretung. 5. Von der Erbgütertheilung und was dabei einzulegen komme. 6. Von den Legaten. 7. Von Codicillen. 8. Von Bestreitung der Testamenten. 9. Von der Intestaterbfolge. Anhang: Von den Verlassenschaftsgiebigkeiten. III. Hauptstück. Von der Verjährung. 1. Von der Verjährung überhaupt. 2. Von den verschiedenen Arten der Verjährung. IV. Hauptstück. Von den Dienstbarkeiten. 1. Von den Dienstbarkeiten überhaupt.

2. Von den Stadtdienstbarkeiten. 3. Von den Landdienstbarkeiten. 4. Von den persönlichen Dienstbarkeiten. V. Hauptstück. Von dem Pfandrechte. VI. Hauptstück. Von den Schenkungen.

II. Abth. I. Závazky. II. Smlouvy. III. Smlouvy věcné. IV. Smlouvy koncessionalní. Dodatek o ručení.

Jos. ryt. Jordan vstoupil 1794 za auskultanta při zemském právu českém a již po šesti letech, 1800, jmenován jest zemským raddou a roku 1805 raddou appellačním. Zároveň postaven za referenta věcí manských. R. 1821 přeložen v téže vlastnosti do Brna, kdež v 36. roce služeb svých zemřel r. 1830.

Kromě většího spisu: Systematische Darstellung vydal: Grundsätze über die Abschätzung der Landgüter zur Prüfung der Oekonomen, Forstverständigen u. Rechtsgelehrten (1800) a Die Würde des Richteramtes (1814).

392. L. F. Heyszler Edler v. Adelshofen.

Handbuch der erläuterten Allgemeinen Jurisdictionsnorm mit Noten u. dem Landtafelpatent vom 1794. — Prag 1795. (Podává také přehled starších soudních úřadů českých).

393. J. Rau.

Vollständige, mit den nachfolgenden Gesetzen erläuterte Jurisdictionsnorm. Prag 1795.

394. Krisch J. Ritt. v.

Handbuch für Richter, Advokaten u. Partheien, welche Abhandlungsgeschäfte zu besorgen haben. Prag 1795.

395. M. J. d. C.

Gesetz. Wörterbuch für das weibliche Geschlecht zusammen getragen von einem grossen Verehrer desselben. Prag 1795.

396. Böhm. Landesordnung.

Der Röm. kais., auch zu Hungarn u. Böhmen kön. Maj. Ferdinandi II. Verneuerte Landesordnung deroselben Erb-Königreichs Böheim, auf der jetzt regierenden k. k. Maj. Ferdinand III. a. g. Befehl von neuem aufgelegt, u. mit unterschiedlichen Declaratorien u. Novellen vermehrt etc. Mit durch neueren Gesetze erläuternden Anmerkungen. Theil I. Prag 1796. Str. 296 v 8°. (Vydavatelé Ambrozi a Nep. Scheppl.)

397. J. N. Müllner.

Münz- Maass- und Gewichtskunde vom Kön. Böhmen, von Premisl Ottokar II. bis auf gegenwärtige Zeiten. Prag 1796.

398. Veith Joseph.

Statistische Übersicht der böhmischen Staatsverfassung und Landescultur von den ältesten Zeiten bis auf Ferdinand II. Prag. 1798.

399. Raphius Georg Victor.

Über die Abstiftung der Unterthanen im K. Böhmen. Prag 1798.

400. Apologie.

Vorläufige u. gründliche Ausführung von dem Ursprung, Natur und Eigenschaft, auch Gerechtsamen der kön. böhmischen Lehen in den deutschen kaiserlichen Reichslanden. 1799.

401. Prochaska.

Alphab. Haupt-Repertorium über die von 1750—98 in Prag u. Wien herausgegebenen Sammlungen u. Verordnungen im Justizsache.

402. Dietman Emanuel von Traubenberg a Steinbach Otto v. Kranichstein.

Die alte Landtafel von Mähren, vom J. 1348 bis 1437, registriert von —, mähr. schles. Landesrathe.

Auszüge aus der Olmützer Landtafel 1348—1437.

403. Roth Joh. Wenzel.

Vollständiger Auszug aller im Kön. Böheim am Ende des XVIII. Jh. bestehenden Gesetze unter buchstäblich gereiheten Aufschriften der Gegenstände nach der Zeitfolge. Prag. Th. I., II., III., IV., V., VI., 1800. Th. VII., VIII., IX., X., 1801.

Repertorium über die ersten zehn Bände des von J. Roth herausgegebenen Auszuges. Von Joh. Albert. Prag 1813.

404. Právnické studium na universitě. (Viz č. 347.)

Dvorským dekretem ze dne 5. února 1787 nařízeno, aby přednášky na universitě od počátku studijního roku 1787/8 dály se venkoncem v němčině. Též tak i zkoušky pro doctoratu. Ano i disputacím a dissertacím předepsána němčina. Koncem XVIII. věku byly předměty na fakultě právnické tyto: 1. Právo přirozené, státní, mezinárodní a trestní. 2. Statistika. 3. Církevní právo. 4. Římské právo. 5. Dějiny říšské, německé státní právo a právo manské. 6. Nauky politické. 7. Praxis soudní. Státnímu právu českému vykázána stolice mimořádná, tak jako i pravu horničímu.

Právo přirozené, státní, mezinárodní a trestní přednášel po Jos. Ant. Schusterovi Martin Adolf Kopetz.

Statistiku po Jos Maderovi suppoval 1815—17 Maderův syn Josef Eduard, pak Tomáš Haerdtl, až se r. 1817 professorem stal Jiří Norbert Schnabel.

Církevní právo po smrti Woldřichově r. 1801 přešlo na prof. Tomáše Dollinera; že pak Dolliner mezitím obdržel stolici téhož práva ve Vídni, suppoval zprvu Josef Veith, jenž přednášel také právo veřejné, pak Matěj Kallina, jenž četl spolu o právu církevním, po něm Ignác Sinke, až konec r. 1801 jmenován řádným té stolice professorem a učil až do r. 1818. Po něm r. 1820 povolán professor rak. soukromého práva, Josef Helfert.

Římskému právu po Grossovi r. 1796—1810 učil Michal Schuster, jemuž r. 1810 přikázána stolice občanského práva.

O dějinách říšských, o státním právu německém a právu manském po smrti Dinzenhoferově r. 1804—06 učil supplent Jos. Netolický, načež předmět ten pominul. Právo manské připojeno ku právu obchodnímu a směnečnému.

Nauky politické po Ignátovi Butschkovi od r. 1794 až do r. 1808 supplovali Martin Ad. Kopetz, Matěj Kallina a Václav Gustav Kopetz.

Soudní praxi po Woldřichovi r. 1788—1800 suppoval Jos. Al. Haerdtl, načež se stal professorem. Po Haerdtlovi učil Václav rytíř z Eisenšteina a když tento r. 1825 resignoval, Frant. Fischer z Olomúce.

Mimořádnému předmětu státního práva českého učil 1792—1824 Josef Veith, s nímž pak učení pominulo. Mimořádný předmět „Horničí právo“ zastoupen byl 1819 Josefem Reinhardem.

DOBA SEDMÁ:
Věk Habsburgovců třetí (1801—1900).

405. První desítiletí 1801—1810.

Pavlovský Anton. *Wýkladowé Přirozeného Práwa.* Djlu theoretického oddělenj prwnj. W Praze 1801. Wydawatelowým nákladem. Předmluwa s úwodem. Str. 206. Obsah: I. O Bohu a jeho vlastnostech, II. O člověku a jeho vlastnostech, III. O dobrotě a škodlivosti činů, IV. O závaznosti, zákoně a právě vesměs a o přirozeném obzvláště, V. O počátcích přirozeného mravného zákonu, VI. O všeobecných právích člověka a jeho povinnostech, VII. O zevnitřním a vnitřním soudu neb o přičitedlnosti činů.

Spis svůj spisovatel věnoval „Vlasti" a v předmluvě oslovuje „vlastence", vykládaje co ho k přítomnému spisu pohnulo. Byla to doba, kde panovala záliba v právu t. z. přirozeném. Nás, po stu letech, více zajímá výklad spisovatelův o právnické terminologii neb jak on jí nazývá„ o juridické technologii". Juridická technologie v našem jazyku sice zdávna — dí on — již na větším díle dokonalá jest. Že ale staří Čechové právní pravidla od vlastního smyslu ustoupiti bojíce se více popisovali, než stavili; že mnohá slova, která česky dobře dáti se mohou, v latinském jazyku podrželi; že ustanovená pravomluvnost zvláště ku konci minulého století nějak se změnila a tak mnoho nových právních slov se přivzalo, kterých v češtinu buď dokonce ještě žádný neuvedl, aneb uvedl sice, tak ale, že mnohá z nich pravého smyslu nedosáhla; že přes to smysl mnoho starobylých slov vedle nynějšího pokračování se pozměnil a že kdo by těmto tak znamenitým a při právě velmi škodlivým nedostatkům všeobecně jakžtakž pomoci se snažil, nebylo —: přirozené právo alespoň k nějakému poopravení toho, jak dalece obsah připouští, nejpříslušnější zdálo mi se. A když dokonce v filosofické technologii, ač neunavně sbíral jsem, kromě přizpůsobitedlnost jazyka málo jen nalezl jsem, i tomuto nedostatku jakžtakž cestu proklestiti v přítomném spisu jsem nelitoval." Tu ovšem nebylo snadno slova k pojmům tvořiti; spisovatel skoro otrocky přidržoval se výrazů latinských, překládaje sublectum: podvrh, objectum: návrh, abstracta: odtáhnuté vidky, temperamentum: mírnost,

sphaera legis: okolí neb okršlek zákonu, collisio legum: spor, strk neb kollise zákonů a pod. Jinak dosti zdatně skládal text svůj, na př. § 109: „Z hlavního pravidla že menší dobré většímu dobrému a větší zlé menšímu zlému ustoupiti musí, následující zvláštní plynou pravidla: Slabší zákon musí silnějšímu a menší dokonalost musí větší dokonalosti ustoupiti, proto že tudy člověk více dobrého nabývá“ atd.

Spis Pavlovského není původní; řídil se spis. ve vypravování „vedle Martinských a od Raspa vysvětlených počátků, tak že něco od slova k slovu podržel, něco změnil, něco vynechal, něco do jiného pořádku uvedl, něco z jiných práva přirozeného učitelů přivzal, něco sám připracoval a příklady vysvětlil. Spis tedy vlastně ani přeložen, ani původně vypracován není.“ Skladatel ostatně dobře dokládá, že s nesnází věci s jedné a s technické řeči nedostatkem s druhé strany co válčiti měl.

Životopisných dát o Pavlovském jest poskrovnu; víme toliko, že nar. v Neveklově a že r. 1803 povýšen jest v Praze za doktora práv. Předmluvu ke svému spisu psal dne 5. dubna 1800 v Neveklově. Zemřel 16. ledna 1817.

Schönfeld J. v. Handbuch der erläuterten Gerichtsordnung. Prag 1801.

Mraczek J. M. Lehre über die Verjährung. Nebst einem Anhange von den Fristen. Prag 1801.

Roth u. Goutta. Vollständiger Auszug aller im K. Böheim kundgemachten Verordnungen u. Gesetze. Nach der Ausfertigungs-Zeitfolge gesammelt und in buchstäblicher Reihe verzeichnet. I. Vom Anfange des J. 1801 bis zum Schlusse des J. 1803. II. Vom Anfange bis zum Schlusse des J. 1804.

Fortsetzungen der von J. Roth verfassten Sammlung aller in dem K. Böheim kundgemachten Verordnungen u. Gesetze. III. 1802, 1803, 1804 (Nachträge). IV. 1805. V. 1806. VI. 1807. VII. 1808. VIII. 1809. IX. 1810. X. 1811. XI. 1811. XII. 1812. XIII. Repertorium. XIV 1813. XV. 1814. XVI. 1815. Hauptrepertorium über die zwölf Fortsetzungsbände. Prag 1819. I., II.

Grim Dr. *Abhandlung über die böhmische Bergwerksbelehnung* und die daraus entspringenden Rechte und Verbindlichkeiten. Sammt einer Anzeige der vorzüglichsten Quellen des böhmischen Bergrechts. Von Dr. Grim. Prag 1804.

Obsah: Uiber die Quellen des böhmischen Bergrechts. — Uiber die böhmischen Bergwerksbelehnung. — Von den Personen, durch die im K. Böhmen die Bergbelehnung ertheilet wird. — Von den Gegenständen der B. B. — Von den B. Belehnungshandlungen. — Von den aus der B. B. entspringenden Rechten des Beliehenen. — Von den Pflichten aus der Belehung.

Luksche Joh. Kurze Uibersicht der Ämter u. Stellen im M. Mähren seit 1628 u. den Veraenderungen derselben bis gegenwärtig. Nebst einem Anhange von der Einführung der böhm. Stadtrechte in Maehren u. Schlesien. Brünn 1804.

Luksche byl doktor práv, radda při mor.-sl. vrchním soudě appellačním i kriminalním. Obcoval se souvěkými přáteli vlastenecké literatury a sběrateli památek historických: Ant. Bedř hrabětem Mitrovským, guvernérem mor.-slezským, Jos. hrab. Auerspergem, Janem Cerronim, tajemníkem při guberně v Brně.

Twrdy Franz Xav. *Pragmatische Geschichte der böhmischen Freysassen.* Prag 1804. (Věnováno Josefovi říšskému hraběti Wallisovi, svob. pánu na Carighmainu, nejv. sudímu království českého a předsedovi práva zemského.)

Ve předmluvě píše spis., jemuž r. 1786 při české komorní prokuratuře přidělen byl referát svobodníků českých, že mu nutno bylo zahloubati se do zřízení a staršího dějepisu „této zvláštní třídy obyvatelstva zemského", o čemž u veřejnosti a na kathedrách úplné prý panuje mlčení. Studium toto o prameny opřené vyžadovalo mnoholetou práci. Spis sám že zbudován jest jen na základě pramenů. I. Abth. Von den böhmischen Freysassen u. ihren Besitzungen. II. Von der Justitz- u. politischen Verfassung der Freysassen. III. Von der Aufnahme u. Verfall der Freysassen u. ihrer Güter zu verschiedenen Zeiten. Dodatky, mezi nimiž také seznam svobodníkův podle popisu z r. 1789 v jednotlivých krajích.

Auersperg Jos. C. Graf. Geschichte des kön. böhmischen Appellationsgerichtes. Prag.

I. Theil 1805. II. Theil 1805 (Nekrolog).

Díl I. obsahuje dějiny založení appellačního soudu, též i zprávu o soustavě jeho z r. 1548, zprávu o obnově r. 1628 vykonané, instrukci ze dne 26. list. 1644 o 34 kusích, přikázání agendy hejtmanství německých manství (deutsche Lehenshauptmannschaft) ze dne 18. července 1651 spolu s dotečnou instrukcí, konečně třetí obnovu soudu toho za cís. Josefa II. z r. 1783. — Díl II. podává nekrolog členův appellačního soudu.

Spisovatel napsal v předmluvě (v lednu 1805): Ich sammle schon durch einige Jahre Materialien zu einer Geschichte der böhmischen Gesetzgebung, die H. Prof. Cornova in dem 7. Bande des „Staats von Böhmen" des Paul Stransky angekündigt hat. Nemoha pro jiná zaneprázdnění dílo tak rozsáhlé dokonati, vydal aspoň spis o soudu appellačním. Avšak již r. 1810 následoval překlad Balbinova „Liber Curialis", k čemuž ponuknut byl příznivými úvahami o spise právě řečeném.

Značnou zásluhou hraběte spisovatele jest, že ze starých kněh installačních vypsal a podal životopisná dáta o raddách i úřednících appellačního soudu. Také podal na str. 46 seznam měst a městeček, odkudž r. 1690 appellováno k soudu appellačnímu a na str. 135 důkladný seznam oněch manství koruny české, při kterých král český koná panství a pravomocnost skrze hejtmanství lén německých.

Z právnických autorů českých odporoučí Auersperk každému appellačnímu raddovi učená vlastenecká díla Weingartenova, Kyblinova z Waffenburka, Proskovského z Krohensteina, Schambogenova, Neumannova z Puchholze, Stephana z Kronenfelsu, Lothara Schrotta, Grosse a četných jiných juristů českých. „Man wende mir ja nicht ein, dass durch die neue Ordnung

der Dinge, welche K. Joseph II. aus guten Gründen einzuführen bemüssiget war, die meisten dieser Werke überflüssig wurden; dann die tägliche Erfahrung streitet gegen diese ungegründete Behauptung. K. Josephs Vereinfachungssystem wollte die Gelehrsamkeit aus den Tribunalen nicht verbannen, sondern ihr nur ein geschmeidigeres, dem Zeitalter angemesseneres Gewand geben".

Nowak F. *Der gerichtliche Beweis.* Zum allgemeinen rechtlichen Gebrauche vorzüglich in Böhmen, Mähren u. Galizien. Prag 1805.

Tham Karel Ignác. *Versuch* eines böhmisch- deutschen juridischen u. geschaeftsmännischen *Lexikons.* Prag 1808.

Okus česko-německého právnického a jednatelského slovníku s auplným německým ukazatelem. V Praze 1808.

Luksche Joh. Notizen von der politischen u. Justizverfassung Mährens seit den aeltesten Zeiten bis zum J. 1628 o. Kurze Übersicht der Ämter u. Stellen in Mähren. Brünn 1808.

Auersperg Josef Graf, *Balbin's Liber curialis C. VI von den verschiedenen Gerichtshöfen des Kön. Böhmen. Übersetzt u. mit neuem Commentar versehen von* — I. Band. Prag 1810.

Povzbuzen příznivými posudky i ochotným přijetím prvějšího spisu: Geschichte des k. böhm. Appellationsgerichtes, přikročil hrabě Auersperg ke zpracování Balbínova Liber curialis neboli k sepsání dějin všech soudů v království. Kromě spisu Balbínova užil také Stránského „nesmrtelné Respublica bojema", též i starých Zřízení Zemských, sněmovních snešení a zákoníků, neméně i starých registratur, zvláště pak zemských desk, tak že po pětiletém pracném úsilí, ve kterémž spisovatele podporovali zemský radda Václav Schönherr a deskový ingrossator Josef Hasner, na světlo vydán spis, „jenž podle obsahu svého zajímati bude každého milovníka českých starin, každého ctitele české vlasti", zvlástě v té době, kde následkem reform cís. Josefa jest se obávati, že všecka pamět staršího stavu věcí brzo pomine.

Spisovatel pojednává o soudu komorním a dvorském (23—128), uvozuje příklad soudního řízení při něm a podává chronologickou řadu nejv. hofmistrů jakožto předsedů toho soudu, též i přísedících. Rozmlouvaje o soudu purkrabském (129—222) namnoze polemisuje s Wokauniusem (Hist. Nachricht z r. 1779), vypočítává statky k purkhrabství patřící nebo již zcizené, a to podle krajů: V Kouřimště, v Praze, v Rakovnicku. Všelijak užito Menšíkova spisu „O mezech a hranicích". Vložen též chronologický seznam purkhrabí, místopurkhrabí a soudců purkhrabského soudu. — O soudu zemském jedná spis. na str. 223—370, ale větší část věnována jest chronologickému seznamu soudců zemských. Na str. 20 podán „pro zasmání" pamětihodný nález městečka Př. z r. 1588, jakž prý jej z desk zemských vypsal Fabian Blovský.

Bretfeld H. F. Freih. v. Historische Darstellung sämmtlicher, von den ältesten Zeiten bis 1627 abgehaltenen böhmischen Landtäge.

I. Band (bis 1458). Prag 1810.

II. Band (nicht erschienen).

Von dem Ursprunge u. der alten Dikasterial-Verfassung des ehemaligen Obersten Münz- u. Bergmeisteramtes im Kön. Böhmen. (Hormayer's Archiv 1812 N. 103, 104).

Allgemeiner Überblick der böhmischen Lehensverfassung (Ib. 1812 N. 115, 116).

Über die Landtage in Böhmen (Ib. 1812 N. 117, 118).

Über den Ursprung der Grafen und insbes. deren Aufkommen in Böhmen (Ib. 1813 N. 5, 6).

Über den Ritterorden des h. Wenzels im Kön. Böhmen (Ib. 1813 N. 7, 8, 9, 14, 15, 16).

406. Druhé desítiletí 1811—1820.

Nejedlý Jan Dr. Kniha wsseobecných zákonů městských pro wssecky německé dědičné země mocnářstwj rakauského. V Praze 1812.

Když byla c. k. dvorská komisse justiční (Justizhofcommission) na začátku tohoto století po delších poradách zákoník občanský v jazyku německém k místu přivedla, hleděla zároveň k tomu, aby zákon ten vyložen byl též v řečích rakouských i aby překlady tyto pokud možná byly již před rukama, jakmile zákon v platnost vejde, což se státi mělo i stalo 1. dnem měs. ledna 1812. Závazným uvedením tohoto Občanského zákoníka pominula platnost jak starého Zřízení Zemského z roku 1627 (resp. 1628) jakožto zákoníka stavů vyšších, tak i Městských Práv jakožto zákoníka stavu městského.

Heinke Jos. Prok. v. Kurze Darstellung des in den Oest. deutschen Erbstaaten üblichen Lehenrechtes. Wien 1813. (Von den böhm. Lehen.)

Adelshofen L. F. Ritt. v. Kurze Darstellung der politischen, geistlichen, militärischen Verordnungen u. Gesetze in Straffällen, dann der Berg-, Wechsel- u. Gerichts-Ordnung, auf welche das Bürg. Gesetzbuch Beziehung nimmt. Prag 1813.

Luksche Joh. Besondere Rechte der Personen Mährens u. Schlesiens, vorz. in politischer Hinsicht. Brünn 1814.

Jaksch Peter Carl. Gesetzlexikon im geistlichen, Religions- u. Toleranzsache, wie auch in Güter-Stiftungs-Studien- und Censursachen für das K. Böhmen, vom 1601 bis Ende 1800. Aus den Originalacten des kk. Gubernialarchivs ausgezogen. Prag 1816—1828 (10 svazků).

Lexikon aller für das Kön. Böheim von 1801—1815 ergangenen l. f. Gesetze u. Verordnungen im geistlichen, Religions- u. Toleranzfache. Prag 1817.

Kostetzky Dominik. System der politischen Gesetze Böhmens. Prag 1816—25.

Jednotlivé díly obsahují: I. Die Staatsverfassung des Königreiches Böhmen (1816). II. Landespolizei. III. Praktisches Handbuch der Gesetze in Unterthanssachen. IV. Detto in Stiftungssachen (1819). V. Detto in Gewerbe- u. Handelssachen. VI. Gesetze im geistlichen Fache (1820). VII. Gesetze in Landwirthschaftssachen (1817). VIII. Gesetze die Universitätsstudien betreffend (1825). IX. Gesetze die politischen Stellen u. Beamten betreffend (1822). X. Gesetze das Militärfach betreffend (1817). XI. Geschäftsbehandlung in politischen Angelegenheiten, besonders bei den Magistraten, obr. Aemtern, Kreisämtern u. der Landesstelle.

První díl jednající o státním právu českém, má tento podrobný obsah:

I. Von dem österr. Kaiserstaat. II. Von dem Kön. Böhmen (Ursprung des Reichs, Erhebung zum Königreich, Vereinigung mit Österreich und vormaliges Verhältniss gegen das teutsche Reich. Königstitel, Wappen u. Kleinodien des K. Thronfolge, Majestätsrechte und Regierungsform, Erbhuldigung u. Krönung). III. Von den Landesständen und den Landtagen (Von den Landesständen überhaupt. Von dem Geistlichen als erstem Landesstande. Von dem Herren- u. Ritterstande. Von dem Bürger- oder vierten Landesstande. Von der Legitimirung u. den Vorrechten der böhm. Stände, von der Landtafelfähigkeit u. der Landmannschaft. Von dem Landesausschuss. Von den Landes- u. Erbämtern. Von den Landtagen). IV. Physikalische Beschaffenheit des Landes, Natur- u. Kunstproducte. V. Politische Verfassung. VI. Von den Landeseinwohnern u. den Landesunterthanen. VII. Gesetzliche Verfassung der Juden. VIII. Von den Fremden.

Kniha málo sice povšimnutá, ale nad míru zajímavá, ježto poskytuje důkladné poučení o všech důležitostech, kteréž zasahují do oboru státního práva.

Mezi řády císařství rakouského uvozuje spisovatel také král. české rytířstvo sv. Václava, a to na základě spisu Bretfeldova: Uber den Ritterorden des h. Wenzels 1807, seznam dominií a majetníků jich (dle schematismu z r. 1812), seznam české šlechty, seznam měst královských a hornických i městeček, rozpravu o svobodnících.

Reichl. *Das Dorf- und Bauernrecht im Königreiche Böhmen* mit Rücksicht auf die übrigen k. k. deutschen Erbländer im Grundrisse. Für Kandidaten zu wirthschaftsämtlichen Diensten u. s w. Prag 1817.

Einleitung: Allgemeine Betrachtungen über das Bauernwesen. I. Buch: Der Bauer u. Grundunterthan als Staatsglied. 1. Von den persönlichen Verhältnissen des Grundunterthans zum Staate. 2. Von den V. als Grundbesitzers zum Staate. 3. Von dem unterthänigen Steuerwesen, Getreidefond u. s. w. 4. Von den Landesfrohnen, als Vorspann u. dgl. 5. Von der Intestaterbfolge in die Bauerngüter, der Interimswirthschaft und dem Ausgeding. 6. Von dem Waisenwesen u. Kassen. 7. Von dem Abstiftungsprocesse. II. Buch. Der Bauer als Grundunterthan. 1. Von den obrigk. Gerechtsamen u. Obliegenheiten in Bezug auf die Person des Unterthans. 2. Von den obrigk. Gerechtsamen in Hinsicht auf die Grundstellen des

Unterthans. 3. Von dem Dienstzwange und der Eintreibung der obrigk. Forderungen. 4. Von der Abhängigkeit der Unterthanen gegen ihre Herrschaften und den Vorsichten wider den Missbrauch der obrigk. Gewalt. 5. Von den allgemeinen Verboten. 6. Wie die Beschwerden der Unterthanen gegen die Obrigkeit untersucht und behandelt werden. 7. Von der Dorf-Zehens- und Vogtherrschaft. III. Buch. Der Unterthan als Gemeindglied. 1. Von den Bauerngemeindheiten überhapt. 2. Von der Kirche und Schule. 3. Von den Schutzverwandten und unterthänigen oder s. g. Herrnstädten. Anhang: Von dem wirthschaftsämtlichen Dienste (viz téhož spisovatele „Justiziar" č. 391).

Luksche Johann. Das alte u. neue Recht Mährens und Schlesiens k. k. österr. Antheils, nach der Ordnung des Bürg. Gesetzbuches. Brünn 1818. Dva díly.

Obsah: Von der Eintheilung Mährens. Von den Gerichten in Mähren. Von den Gesetzen Mährens. Von Schlesien österr. Antheils. Eintheilung Schlesiens. Von den Gerichten Schlesiens. Von den Gesetzen und Rechten in Schlesien. Von Gesetzsammlungen. — Na to rozbor jednotlivých paragrafů Obč. Zák., kdež při každém podáno, co v tom předmětu stanovily zákony starší, tak že vše představeno ve svém historickém postupu a vývinu (in seinem historischen Gange).

Helfert Jos. Versuch einer systematischen Darstellung der Jurisdictionsnorm für die deutschen Provinzen des öst. Kaiserstaates. Wien 1819.

Schuster Mich. Über das Baurecht, Verbietungsrecht, den Gebrauch u. Nichtgebrauch der Dienstbarkeiten. Prag 1819.

Blaschek Joh. Auszug aller im K. Böhmen bestehenden Verordnungen u. Gesetze. Nach Johann Roth's unter buchstäblich gereihten Aufschriften der Gegenstände nach der Zeitfolge verfassten Sammlung neu aufgelegt, verbessert u. vermehrt. (Dvanácte dílů). Prag, 1817—19.

Podle věnovacích přímluv ku hraběti Wallisovi a Kolovratovi byla sbírka tato společným dílem Blaschkovým, C. J. ryt. Margelíkovým, c. kr. gub. sekretáře, a dra. Jana Kankovým, zemského advokáta; neboť oni ze spolka sbírku poroučejí jako práci společnou. Za základ sloužila sbírka Jana M. Rotha, justiciáře na komorním panství Chotěšovském i Kladrubském: Vollständiger Auszug aller im K. B. bestehenden Gesetze 1800; pokračování k tomu W. G. Goutty, dvorského sekretáře, z r. 1802.

Kanka Joh. Chronologisches Register über die in den 12 Stammbänden der durch J. Blaschek verbesserten Roth'schen Gesetzsammlung enthaltenen Gesetze. Prag 1819.

Fortsetzung der von Joh. Roth verfassten Sammlung aller in dem K. Böhmen kundgemachten Gesetze u. Verordnungen vom J. 1802 bis Ende 1818 in sich fassend. Neu aufgelegt, verbessert u. vermehrt (20 dílů). Prag 1819—26. K tomu: Dr. A. H. Chronologisches Register über sämmtliche Gesetze u. Verordnungen der von Dr. Kanka herausgegebenen „Fortsetzung". Prag 1834.

—. Handbuch des österreichischen Gesetzes über schwere Polizeiübertretungen, mit allen auf dieses Fach bezugnehmenden und bis Ende 1822 erschienenen Verordnungen. 2 Bände.

Syn Jana Nep., r. 1798 zemřelého; narozen v Praze dne 10. list. 1772, doktorem práv r. 1794, advokátem v Praze r. 1796. R. 1798 přivzal k advokacii též místo substituta při fiskálním úřadě, kdež až do r. 1805 zastával dvojí referát. Jsa veliký přítel a znatel hudby jako otec, po ukončení franc. válek řídil spůsobenou od university slavnost míru, k níž také složil zvláštní kantátu. R. 1815 zvolen za děkana fakulty právnické.

Brzo potom jal se vydávati velikou sbírku zákonů v král. českém platných (Gesetzsammlung), kteréž vyšlo 12 dílů pod jmenem adjunkta Blažka a 20 potomních pod vlastním jménem Kankovým. Náklad na tu sbírku sám hradil. R. 1823 vydal druhý spis „Handbuch". R. 1829 zvolen jest za rektora university, i měl v tom důstojenství řeč latinskou v kostele sv. Víta k oslavě sv. Jana Nep., kteráž také tiskem vyšla: Mutuum religionis etc. t. j. vzájemná souvislost náboženství a spravedlnosti ve státu. R. 1831 koupil statek Jetřichovice, kterýž velmi zvelebil, jsa veliký ctitel hospodářství polního. R. 1844 obdržel od university jubilární diplom doktorský. Věren universitě, spůsobil přičiněním svým ve spolku s drem Neureuterem, že ke 500leté slavnosti universitní postavena socha Karlovi IV. zakladateli. R. 1849 účastnil se v poradách o nové organisaci soudní v Čechách. Nemaje sám dětí, za vlastního přijal koncipienta svého Kocha, syna zlatníkova z Prahy, horlivého sběratele obrazů, mincí a starožitností, zvláště rytin, jenž sbírku svou 70.000 kusů četnou v závětu svém odkázal českému Museu.

Provinzial-Gesetzsammlung des Königreichs Böhmen. Auf A. H. Befehl unter Aufsicht des k. k. böhm. Landesguberniums. Prag.

Počínajíc rokem 1819 a končíc rokem 1849, ve XXX dílech. K tomu Ergänzungsband.

Nadherný Kajetan. Generalregister über die Provinzialgesetzsammlung des K. Böhmen. Prag 1830.

Procházka J. A. Handwörterbuch a) des streitigen Richteramtes, b) des adeligen Richteramtes. Prag 1820.

Javornický Josef. Dokonalý Hednatel aneb Zemský Adwokát. 3 díly. V Praze 1820.

408. Třetí desítiletí 1821—1830.

Caspar J. D. Der Amtschreiber in allen Amts-Gerichts-Grundbuchs-Wirthschafts- und Rechnungs-Verrichtungen, 2 Bände. Brünn 1822.

Helfert Josef. *Von der Erbauung, Erhaltung und Herstellung kirchlicher Gebäude.* Wien 1823. II. vermehrte Aufl. 1834. Prag.

Von dem Kirchenvermögen I. Theil. Von dem Kirchenvermögen u. dem Religions-Fonde. Prag 1824.

II. Theil. Von den Einkünften, Abgaben u. Verlassenschaften geistlicher Personen. Prag 1825.

Hasner Josef. *Handbuch des landtäflichen Verfahrens im Kön. Böhmen in Verbindung mit einer chronologischen Geschichte der kön. böhm. Landtafel von den ältesten bis zu den neuesten Zeiten.* Prag. 1824.

Věnováno Janovi hrab. Lažanskému, nejv. sudímu král. českého a předsedovi zemského práva.

I. Von der Landtafel überhaupt. II. Von dem landtäflichen Hauptbuche. III. Von den landtäflichen Herrschaften, Gütern, einzelnen Bestandtheilen u. Häusern. IV. Von den freisässlichen Besitzungen. V. Von den landtäflichen Urkunden und deren Legalisirung. VI. Von den landtäflichen Gesuchen. VII. Von der Rubrik des Besitzstandes. VIII. Von dem landtäflichen Besitzstande. IX. Von der Landtafelfähigkeit. X. Von der Rubrik des Passivstandes. XI. Von der Intabulazion des Kaufschillingsrestes. XII. Von der I. des Schuldscheins XIII. Von der I. der Abtrenungsurkunde. XIV. Von der Pränotazion. XV. Von der Intabulazion der Vergleiche. XVI. Von der Int. des Urtheils. XVII. Von der Int. des gerichtlichen Ausweises. XVII. Von der I. der Ehepacten. XIX. Von der I. des Mieth- und Pachtvertrages. XX. Von der I. der Verträge über Dienstbarkeiten. XXI. Von der landtäflichen Einverleibung der Testamente. XXII. Von der Erbserklärung, Erbseinantwortung und Erbtheilung. XXIII. Von der Extabulation. XXIV. Von der Int. der Vollmacht. XXV. Von der Widerspruchsklage u. der Verjährung. XXVI. Von den l. t. Exhibiten, Extrakten, Abschriften und deren Zustellung. XXVII. Von den l. t. Taxen. XXVIII. Von dem ständischen Archiv. Verzeichniss der in dem l. t. Hauptbuche eingetragenen Realitäten. Verzeichniss der in der H. Prag liegenden l. t. Häuser.

Spis. stal se 21. března 1809 akcessistou u zemského práva, r. 1812 ingrossatorem, r. 1816 protokollistou zemského práva a aktuarem svobodníků, 16. července 1817 appellačním protokollistou, 1819 sekretářem zemského práva, 15. pros. zemským raddou, r. 1824 místoregistratorem u desk, 28. března 1828 gub. raddou, 8. ledna 1830 komorním prokuratorem, brzo na to čestným doktorem práv, 2. září 1833 direktorem právnických studií, 1836 šlechticem, r. 1846 titul. dvorským raddou.

Hrabě Lažanský účinlivě staral se o to, aby při dskách zemských hlavní kniha jakožto základ českého veřejného i soukromého úvěru, i vůbec aby dsky zemské české, tato nejmohutnější pozemková kniha císařství rakouského, byly do konce uspořádány, při čemž H. velikou měl účast.

Hasner také hraběti Josefovi z Auersperka nápomocen byl při spisování díla „Von den verschiedenen Gerichtshöfen des K. Böhmen" 1810.

Schnabel Georg Norbert. *Statistische Darstellung von Böhmen.* Prag 1826.

Obsah: I. Grundmacht A. Land, B. Bewohner. II. Regierung: A. Landesverfassung, B. Landesverwaltung.

Geschichte der juridischen Facultät an der vereinigten Carl- Ferdinandeischen Hochschule zu Prag, nebst einer vorausgeschickten Einleitung über den Zustand des juridischen Studiums an der alten Carolinischen Universität. Drei Theile, Prag 1827.

I. Theil. Einleitung. Über den ältesten Zustand des juridischen Studiums an der Carolinischen Universität. Erste Periode: Geschichte der jur. fac. vom J. 1654 bis 1752. Deset listin připojeno.

II. Theil: Geschichte vom J. 1754 bis 1792. (Studienreform 1754 bis zum Studienconsess.) — Příloh jedenácte.

III. Theil. Geschichte von Einführung des Studien-Consesses bis 1827. Přílohy tři.

Traeger X. Edler v. Königinberg. Klassificirung der Konkurs-Gläubiger. Nach Vorschrift der Allgemeinen Konkurs-Ordnung u. der später erlassenen Verordnungen u. gesetzlichen Erläuterungen zur leichten, sichern u. geschwinden Auffindung dieses Gegenstandes alphabetisch verfasst.

— Darstellung der wechselseitigen Verwandschaft der einzelnen Paragraphe des Allg. B. Gesetzbuches, die sowohl beim Studio dieses Gesetzbuches als auch bei Entscheidung der dasselbe betreffenden Rechtsgegenstände nachgeschlagen u. mitgedacht werden müssen. Prag 1826.

Helfert Josef. *Darstellung der Rechte*, welche in Ansehung der heiligen Handlungen, dann der heil. und relig. Sachen sowohl nach kirchlichen als nach österr. bürgerl. Gesetze stattfinden. Prag 1826.

—. *Die Rechte und Verfassung der Akatholiken in Österreich.* Nach den kk. Verordnungen zusammengestellt. Wien 1827.

—. Von der Besetzung, Erledigung u. dem Ledigstehen der Beneficien nach dem gemeinen u. dem besonderen öst. Kirchenrechts. Prag. 1828.

Sepp Joh. Nep. Register über die im K. Böhmen vom J. 1348 bis einschlüssig 1820 kundgemachten politischen Gesetze u. Verordnungen. Nach den Roth'schen u. Blaschek- Grundbänden, dann den Goutta'schen und Kropatschek'schen Fortsetzungs-, sowie auch nach der Provincial-Gesetzsammlung materienweise gereiht. Prag 1828.

Kopetz W. G. Allgemeine öst. Gewerbegesetzkunde. Mit alphab. Repertorium von Nadherný. Drei Bände. Wien u. Prag 1829—1836.

Schohay Vinc. Polizeyliche Gesetzkunde f. d. Kön. Böhmen. Sämmtliche bis Ende 1828 für Böhmen ergangene Polizei- u. sonstige hierauf Bezug nehmende Gesetze u. Anordnungen, nach bestimmten Schlagwörtern alphabetisch geordnet. Band I. u II. Prag 1830.

D'Elvert Christian. Geschichtlicher Überblick der ältesten Gesetze Mährens (Zeitsch. f. öst. Rechtsgelehrsamkeit 1829 I.) — Umriss der ältesten Gerichtsfassung Mährens (Ib. II.). — Uber das Lehenwesen in Mähren u. Schlesien überhaupt u. das Olmützer Afterlehen-Hofrecht insbesondere. (Ib. 1831). — Das Institut der Freisassen in Mähren (Ib. 1840).

Polští učení o právu českém. Okolo r. 1830 začalo se na universitě Varšavské, toho času ještě polské, s velikou horlivostí pěstovati historii slovanského práva. Tam se jali zřetel obraceti ke pramenům práva toho

a při studium jeho užívati methody porovnavací. V čele stáli znamenití dva učenci, bratři Josef a Romuald Hube. Hned r. 1829 psal Romuald „O starożytnych zbiorach praw czeskych" (Themis polska ve Varšavě); téhož roku vydal pojednání „O zemście a pokorze podług praw polskich a czeskich". Josef pokusil se o cenu vypsanou od university na spis o dědickém právu. Dílečko vyšlo r. 1832. Líčeno v něm s historického stanoviska dědické následnictví podle práv starých slovanských, nejstarší ponětí Slovanů o rodu a dědictví, pak zákony dědické Rusů, Srbů, Čechů a Polanů. Titul zní: „Wywód praw spadkovych slowiańskich." (Německý překlad: „Geschichtliche Darstellung der Erbfolgerechte der Slaven". Jan Konst. Župański v Poznani 1836.)

Následoval Waclaw Al. Maciejowski s velkolepým dílem „Historya prawodawstw słowiańskich". W Warszawie i w Lipsku. Díl I. a II. 1832, III. a IV. 1835.

Konečně Ondřej Kucharski, jenž r. 1838 ve Varšavě vydal „Antiqua monumenta juris slovenici. Najdawniejsze pomniki prawodawstwa słowiańskiego", kdež otištěno III. a Prawo ziemi czeskiej, III. b. Jus terrae Bohemiae, IV. Andrzea z Duby Wyklad V. a Postępowanie sądowe w ziemi czeskiej. V. b. Ordo judicii terrae.

Engelmayr Anton. *Die Unterthans-Verfassung des Königreichs Böhmen* Wien 1830.

Erster Theil. I. Hauptstück. Von den Unterthanen u. Unterthansgemeinden überhaupt. 1. Von den Unterth. überhaupt. 2. Von den Rechten des Unterthans überhaupt. 3. Von den Unterthansgründen. 4. Von den Grundvertauschung u. Zertheilung. 5. Von Zertheilung grosser Bauernhöfe. 6. Von den Uebersiedlungen der Unterthanen. 7. Von der Einschuldung der Unterthanen. 8. Von den Veräusserungen unterthäniger Güter. 9. Von den Junkereyen. 10. Von der Erbfolge in die Bauerngüter. 11. Von Schutzstädten, unterthänigen Städten und Schutzunterthanen. 12. Von dem Bergbaubefugnisse des Unterthanen. 13. Von Sicherstellungen der Unterthans-Forderungen.

II. Hauptstück. Von der Grundherrschaft. 1. Von den unterthänigen Giebigkeiten. 2. Von den Ablösungen unterth. Giebigkeiten. 3. Von der Execution der Urbarialgaben.

III. Hauptstück. Von der grundherrlichen Gerichtsbarkeit. 1. Von der persönlichen Gerichtsbarkeit. 2. Von dem Waisenvermögen. 3. Von dem Depositengeschäft. 4. Von den Taxen. 5. Von der dinglichen Gerichtsbarkeit.

Zweiter Theil. I. Hauptstück. Von den Steuern. 1. Von der Grundsteuer. 2. Von der Erwerbsteuer. 3. Von der Erbsteuer. 4. Von der Execution der l. f. Steuern. II. Hauptstück. Von dem Rechte der Besorgung der öffentlichen Polizey. III. Hauptstück. Von dem Rechte der Untersuchung und Aburtheilung der schweren Polizey-Uibertre-

tungen. IV. Von dem Rechte der Gewerbsverleihung. V. Von dem Jagdrechte. VI. Von dem obrigkeitlichen Schankrechte. VII. Von dem Weiderechte. VIII. Von dem Patronatsrechte. IX. Von dem obrigkeitlichen Heimfälligkeitsrechte. X. Von dem Zehentrechte. XI. Von der Holz- u. Waldordnung. XII. Von den obrigkeitlichen Wirthschaftsämtern. XIII. Von dem Finanzpatente ddo. 20. Hornung 1811 in Beziehung auf den Unterthan. XIV. Von dem Judenrechte. XV. Von der Vertretung der Unterthanen. XVI. Von dem Kreisamte.

409. Čtvrté desítiletí 1831—1840.

Palacký Frant. Pomůcka ku poznání řádův zemských král. českého v 2. pol. XIII. stol. ČČM. 1831. — Pomůcky ku poznání staročeského práva i řádu soudního. Ib. 1835.

Práce Palackého v oboru práva českého dvojím směrem se nesou, jednak že mu bylo z listinného materiálu dobývati známostí právních, jednak že sám se viděl nucena, aby staré prameny práva najevo vynášel a z rukopisův uveřejňoval.

Na základě listinného materiálu spočívá první pokus z r. 1831, ku kterémuž hlavní podnět dán formulářem mistra Jindřicha Vlacha roku 1828 v Kralovci objeveným a formule z dob Václava I., Přemysla II. a Václava II. obsahujícím. V druhém pokuse z r. 1835 stojí P. na stupni již určitě vyšším, na stanovisku práva již ne samotného českého, ale slovanského, k čemuž pobudka vyšla z vlasti polských, působením Josefa Hube a Václava Maciejovského, obou učenců Varšavských, jenž základ dali k porovnávacímu studování práva jednotlivých národů slovanských.

Následovalo „Právo staroslovanské aneb srovnání zákonův cara srbského Stefana Dušana s nejstaršími řády zemskými v Čechách.“ ČČM. 1837.

V této rozpravě P. jedná o některých důležitých institucích práva českého i porovnává je s institucemi polskými, ruskými i srbskými, dokazuje sourodnost a slovanský původ jejich. Podařilo se tu „laikovi v právnictví“ jak P. sám se nazývá, ukázati následníkům, kterak při takových studiích má se postupovati, aby se dospělo k výsledkům pevně vědeckým. Jedním z nejpřednějších následníků na té dráze byl sám Šafařík, jenž roku 1844 v ČČM uveřejnil rozpravu o soudním „vdání“ staroslovanském.

Druhou stránkou právnických prací Palackého bylo vydávání pomníků starého práva českého, jenž otištěny jsou v Archivu českém I. Kniha starého pána z Rožmberka 1840, II. Řád práva zemského 1842, III. Ondřej z Dubé 1842, IV. Majestas Carolina 1844, V. Zřízení Zemské Vladislavovské 1862. Dále bylo nejživější touhou Palackého, aby také dsky zemské roku 1541 ohněm zničené z trosk a zbytků porůznu zachovaných, pokud možná, zase obnoveny byly a své zmrtvýchvstání slavily. R. 1863 četl ve shromáždění Musejním „o historické důležitosti starých desk zemských“ a již roku 1870 dočkal se počátkův obnovených desk, drem. Emlerem uchystaných k tisku.

Schohay N. *Oesterreichs-Strafgesetz über Verbrechen* und die bis 1830 ergangenen, hierauf bezughabenden Gesetze und Verordnungen. 2 díly. Prag 1832.

Helfert Ios. *Von den Rechten und Pflichten der Bischöfe und Pfarrer, dann deren beiderseitigen Gehilfen u. Stellvertreter.* Nach dem gemeinen u. besonderen öst. Kirchenrechte. I. Theil: Bischöfe. II. Theil: Pfarrer. Prag 1832.

Dr. Chmelenský Jos. K. *Manství česká.* (ČČM. 1832. Vybrané spisy 1870). O manství vůbec. O podmanství. Rozdělení manství. O manstvích v Čechách zvláště. Rozdělení. Manství česká, německá. Rozdělení manství českých: Čestná, Manské statky. Manství Karlšteinská (Seznam manů rytířských a robotních) Manství Křivoklátské (manové). Manství hradu Pražského (manové). Manství Dobřišská (manové). Manství Mělnická (manové). Manství Trutnovská (manové). Manství Fridlandská (manové). Manství z konfiskace (manové). Manství moravská. Manství peněžná. Knihy manské. Práva a zákony. Soud manský atd.

Karlšteinské manské právo. (ČČM. 1835. Vybrané spisy 1870).

Schmidt Franz Anton. *Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze* des Königreiches Böhmen, der Markgrafschaft Mähren und des Herzogthumes Schlesien. Wien 1835. (Věnováno J. apošt. Vel. Františkovi I. císaři rakouskému). Dílův třináste. Druhé oddělení obsahuje Uhry, Dalmatsko, Chorvatsko a Sedmihrady. Třetí země vnitrorakouské. Všeho 25 dílů.

Z dedikačního připisu vyjímáme tento výrok: Dieselben Berge, deren Reichthümer zu schützen schon im 10. Jahrh. Herzog Boleslaw eine stehende Gränzwache gegen die Einfälle der benachbarten raubsüchtigen Nationen halten musste: dieselben Berge, die der Přzemysliden u. Wáclaven Schatzkammern in allen Heereszügen waren; dieselben Berge, um deren Bergzehent willen Kais. Albrecht II. sechs fruchtlose Feldzüge unternahm; dieselben Berge, aus deren Frohnden die erste Universität u. die kolossaleste Brücke der Monarchie erbaut wurden; die Kaiser Carl IV. zum Erstaunen aller auswärtigen Monarchen und Gesandten die Karlsteiner Cassen füllten; die ihm dreimal die Verordnung zu erneuern zwangen, dass kein Bauer mehr als ein Pfund Gold auf dem Hute tragen und zum Wohle des Ackerlandes nicht mehr als drei Tage der Woche dem Bergbaue obliegen dürfe; die es seinen unterthänigen Gewerken zweimal möglich machten, ihren Herrn mit bewaffneter Hand aus italienischer Gefangenschaft zu befreien: dieselben Berge, die K. Ferdinands unbesiegbare Macht gegen auswärtige u. neuere Gewalten begründeten; die K. Rudolph II. in ihr adeliches Tiefste lockten u. ihm zum Berghauer machten; dieselben Berge, aus deren Thälern Europa die Thaler kennen lernte; dieselben Berge, die ungeachtet ihrer unfruchtbaren Decke auf die segensreichste Art die Oberfläche bevölkerten, ihrer Höflichkeit wegen Monarchen, Fürsten u. Gelehrte bewirtheten, Künste u. Wissenschaften entstehen machten; von denen Europa seine Bergnormen

abschreib, sich Urtheile sprechen liess und am Vororte zu liegen lernte; dieselben Berge endlich, die auch heut zu Tage einen unwandelbaren Theil des öst. Nationalwohlstandes begründen:

eben dieselben werden Euerer Majestät in den spätesten Geschlechtern einen ausgiebigeren Dank zu zollen wissen, als ich es gegenwärtig in diesen schwachen Zeilen vermag.

Es sind noch heute dieselben Berge, ihr Adel ist erprobt, sie sind nicht todt, sie schlummern nur, harrend der Stimme eines weisen Weckers; und des Bergmannes fester Glaube, dass die Berge dem fürchtigen vor Gott willig gehorchen, sichert die untrüglichste Bürgschaft, dass sich der Bergsegen Euerer Majestät öffnen müsse.

Schmidt Johann Ferdinand Versuch einer systematisch-geordneten Da stellung des Bergrechts im K. Böhmen. Aus authentischen Quellen zum Gebrauche für Bergbau-Unternehmer, Bergrichter, Bergbeamte und Bergarbeiter. Prag 1833.

Ergänzung u. Fortsetzung des Versuches. Prag 1844.

Abschluss des Versuches. Prag 1855.

R. 1807 akcessistou u magistratu Pražského, 1809 důstojníkem ve Ferdinandské divisi zemské obrany, složené z akademiků Pražských; účastníkem polního tažení, kdež na bojišti Wagramském získal hodnosti nadporučika. Roku 1810 auskultantem u Pražského magistrátu, 1811 raddou v Náchodě, 1821 měšťanostou v Něm. Brodě, 1825 mag. raddou v Praze, 1827 raddou u judicialního senatu a při soudě směnečném, 1831 raddou appellačním, 1836 přísedícím soudu důchodkového. Po 42leté službě dán r. 1849 na odpočinek. Obdržel praedikat „z Bergenholdu".

Nádherný Kajetan. Vollständige Sammlung aller in den J. 1816, 1817 u. 1818 im K. Böhmen kundgemachten Gesetze u. Verordnungen. Mit h. Bewilligung des kk. Landespräsidiums aus den Original-Actenstücken gesammelt. 3 díly. Prag 1833—34.

Řád celní a státního monopolu. V Praze 1835. (Překladatel Fr. L. Čelakovský). Trestní zákon o přestupcích aupadkových. V Praze 1835.) (Překladatel Fr. J. Čelakovský.)

Hofmann Dr. Altböhmischer Recht nach der Ordnung des bürgerlichen Gesetzbuches. Prag 1835—36.

Themis. Eine Sammlung von Rechtsfällen, Abhandlungen u. wissenschaftlichen Berichten aus dem Gebiete des Privat- u. Strafrechtes. Innsbruck u. Prag 1835—1849.

Sternberg Graf Kaspar. *Umrisse einer Geschichte der böhmischen Bergwerke.*

Erster Band. I. Abtheilung. Prag 1836. (S. 1—491 s obrazem: Král Václav II. dává Kutné Hoře práva hornická, z českého rukopisu 1525 v Českém Museji.)

II. Abtheilung. Prag 1837. Urkundenbuch zur Geschichte der böhm. Bergwerke mit Charte der älteren u. neueren Bergbaue in Böhmen.

Zweiter Band. Prag 1838. Umrisse der Geschichte des Berggesetzgebung des K. Böhmen.

Schopf Fr. Jos. Die Bergwerks-Regalitätsrechte der adeligen Grundbesitzer in Böhmen, Mähren und Schlesien. (Schopfs Archiv 1837.)

Grundbuchsführung in der Provinz Böhmen. Wien 1837.

Der den Juden versagte Eintritt in die Bergstädte Böhmens. (Arch. 1838).

Helfert Jos. Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyle nach dem gemeinen u. österreichischen Kirchenrechte. Prag 1834.

Fayl Ant. Em. Práwnj sekretář čili Nawedenj, gakby se listy trhowj, nagemnj, dlužnj a postupnj, pak smlauvy swatebnj, kwittancj a kssafty podle negw. zákonů a práw zdělati a sepsati měly. V Praze 1838.

Legis-Glückselig. Pražan, zrozený dne 19. června 1806 jakožto syn učitele na vzorné hlavní škole Malostranské. Zvolil povolání vojenské, ale brzo jeho zanechav, usadil se v Lipsku, kde vydal několiko spisů, jmenovitě „Handbuch der altdeutschen u. nordischen Götterlehre". Dal si tu pseudonym „Legis". Navrátiv se do Prahy, pracoval v místopisu i rodopisu. R. 1853 začal vydávati illustrovanou „Chronik von Böhmen"; leč vyšly toliko díly dva. Konečně vzat za archiváře hrab. Thunovského archivu na Děčín. Zemřel 28. ledna 1867, maje věku 61 let.

Obíraje se dějinami českého práva, uveřejnil hned r. 1838 program k velikému dílu „Versuch einer Geschichte des Rechtes u. des Gesetzgebung von Böhmen u. dessen Kronländern". Díl I. měl obsahovati „Quellenkunde der böhm. Staats- u. Rechtsgeschichte". Avšak podnik sám brzo uváznul. První čtyry archy byly již vytištěny, ale spis. sám další práce zanechal, toliko v Oesterr. Zeitschrift für Rechts- und Staatswissenschaft" 1847 kratičký článek vydal: „Litterar-Geschichte des böhm. Staats- u. Privatsrechtes." (O počátcích Čech a o nynějším politickém postavení této země. O zemích koruny české. O někdejším spojení Čech s německou říší. O králi a právích jeho. O stavích a úřadech zemských i dvorských. O sněmu. O správě státní. Poměry šlechty, poddaných a manů.)

„Wenn die Idee einer Universalgeschichte des Rechtes, zu welcher Gans durch ein Erbrecht allerdings den ersten Richtsteig ebnete, jemals zur Verwirklichung gelangt, so reichen billig auch die Slaven zu dem Riesenwerke ihre Bausteine dar. Wahr u. begründenswerth im Einzelnen bleibt Maciejowki's Bemerkung, dass bei Erforschung des slavischen Rechts die Rechtsdenkmäler des einen Stammes gleichsam den Schlüssel zum Verständnisse jener der übrigen bilden. ZB. die von Böhmen ausgegangenen Bergrechte haben eine allgemeine culturhistorische Bedeutung, das einheimische Landtafel- so wie das Gränzrecht, haben schon frühzeitig eine besondere nationale Ausbildung erlangt, die Weinbergordnung Carls IV. ist ein dem Lande so ziemlich eigenthümliches Rechtsinstitut.

Warum sollte nicht einst dem alten deutschen u. wälschen Rechte ein gleich ursprüngliches slavisches — ob auch nur in Bruchstücken — entgegenzustellen sein?

Wesely Joseph Dr. Handbuch des gerichtlichen Verfahrens in und ausser Streitsachen für Böhmen, Mähren, Oesterreich, Steiermark, Illyrien u. für alle Militärgerichte. 2. Bände. Prag 1839. Verbesserte und vermehrte Auflage. 2. Bände. Prag 1846.

—. Handbuch der westgalizischen Gerichtsordnung vom 19. December 1796. 2. Aufl. Zwei Bände. Prag 1839.

410. Páté desítiletí 1841—1850.

Hanka Václav. *Viktorina Kornelia ze Všehrd Knihy Devatery o práviech a súdiech i o dskách země české.* Vydáno od Sboru matičního jako první díl Staročeské bibliothéky. V Praze 1841.

Dávno se obíraje starými památníky práva (píše Hanka), jež sem, pokudž se mi o nich dověděti možno bylo, po veřejných a soukromých knihovnách byl sbíral, mezi sebou srovnal, nejlepší čtení za základ textu přijal a důležitá různosloví v hranatých závorkách [ ] poznamenal, počínám vydávati „Devaterými knihami o práviech a súdech i o dskách země české", ne jako nejstaršími, ale v ohledu leta 1541 zhořelých starých desk zemských jako nejpotřebnějšími a tak říkaje jako klíčem k srozumění a snadnějšímu pochopení všech starších i novějších památníkův práva českého a moravského, jež bohdá i za těmito brzo na světlo vyvedu. Veliké obohacení z toho zvláště naše zanedbaná a zapomenutá právní terminologie získati může, neboť zde jest poklad její.

Jinou, vzácnou práci vykonal Hanka vydáním „Přehledu pramenův právních v Čechách." (Rozbor 1842.)

Roeszler Ernest Franz. *Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Maehren.* Eine Sammlung von Rechtsbüchern, Urkunden und alten Aufzeichnungen zur Geschichte des Deutschen Rechtes.

Band I. Das Altprager Stadtrecht aus dem XIV. Jahrhunderte, nach den vorhandenen Handschriften zum ersten Mal herausg. u. erl. Mit einer Vorrede von Jacob Grimm. Prag 1845.

Band II. Die Stadtrechte von Brünn aus dem XIII. u. XV. Jahrh. nach bisher ungedruckten Handschriften. Prag 1852.

Über die Bedeutung u. Behandlung der Geschichte des Rechts in Österreich. Prag 1847.

Über das Ausgedinge auf Bauerngütern in dem öst. Kaiserstaate u. besonders in Böhmen. Prag 1842.

Strobach Ant. Dr. Jakžkoliv není většího právnického spisu po Strobachovi, nelze mlčením pominouti jména jeho jakožto výtečného právníka. R. 1844 napsal Výklad na rozpravu ruského učence Ivaniševa „Idea o osobnosti podle starých práv českých a skandinávských" a r. 1848 činným byl

jak při překladu Obecního řádu soudního tak i Obec. zákoníka Obč. Též od něho pocházejí Vzory nejobyčejnějších výnosů soudních 1851.

Klaudi Carl Leopold. *Die Freisassen in Böhmen* (Inauguraldissertation.) Prag 1844. (Věnováno Ant. hrab. Mitrovskému z Nemyšle.)

Einleitung: Ursprung der Freisassen Böhmens. I. Von den Rechtsverhältnissen der Freisassen überhaupt. a) Begriff eines Freisassen. b) Rechte und Pflichten der Freisassengüter. c) Von der Erwerbung und Veräusserung der F. G. II. Verwaltungsorganismus. a) Justizverwaltung. b) Politische Verwaltung.

Hromatka Franz. Belehrung für Ortsrichter u. Geschworene oder Pflichten u. Rechte derselben in Beziehung auf den ortsgerichtlichen Wirkungskreis nach den bestehenden Gesetzen dargestellt. Olmüz 1843.

Helfert Jos. Handbuch des Kirchenrechts aus den gemeinen und österreichischen Quellen zusammengestellt. I. und II. Theil. Prag 1845.

Vocel Jan Erazim. O soudu zahájeném ČČM. 1845. — O staročeském dědickém právu. V Praze 1861. — Postavení ženského pohlaví v právu českém (Pravník 1861). — Uber die Geschichte des altböhmischen Rechtes u. die Quellen desselben. Prag 1862.

Leiner C. Darstellung aller Robotgesetze für Böhmen u. Mähren u. der für Obrigkeiten u. Unterthanen vortheilhafteren Benützungsart der Naturalrobot. Prag 1846.

Brauner Franz A. Böhmische Bauernzustände. Im Interesse der Landescultur u. des Nationalwohlstands besprochen. Wien 1847.

Kopetz H. v. Versuch einer systematischen Darstellung der in Böhmen bezüglich der Juden bestehenden Gesetze und Verordnungen. Prag 1846.

Scholz K. Die Verfassung u. Vermögensverwaltung der Municipal- u. Schutzstädte in Mähren u. Schlesien. Von — Syndicus in Hof. Olmüz 1846.

Schopf J. J. Die organische Verwaltung der Provinz Böhmen u. die landesverfassungsmässigen Verhältnisse der Bewohner. Prag 1847.

Falke Vinc. Die landesverfassungsmässigen Verhältnisse der königl. Städte als vierten Standes im Königreiche Böhmen. Prag 1847.

Spisovatel, c. kr. radda a ředitel stavovské kancelláře, píše v desíti stručných kapitolách o stavech českých (praelatském, panském, rytířském a městském), o rozdíle práv prvních tří stavů a stavu čtvrtého, o politickém rozdělení měst privilegovaných a neprivilegovaných, o městech hlas majících, o povaze práva hlasovního a o náhledech příčinou hlasu kuriatního a hlasů virilních, konečně o počtu a spůsobilosti deputovaných městských.

Smoler J. X. Historische Blicke auf das Forst- u. Jagdwesen, seine Gesetzgebung u. Ausbildung von der Urzeit bis zu Ende des 18. Jahrh. Prag 1847.

Pauker K. J. Dr. Das alte Recht der Czechen. Mittau 1847.

Helfert Jos. Alex. dr. Ueber den Heimfall des Heiratsgutes bei Trennung der Ehe.

Haymerl Franz Dr. *Quellen des böhmischen Lehenrechts.* Prag 1847. Vorwort. — Einleitung. Über die Quellen des böhm. Lehenrechts überhaupt — Die zwey ersten Bücher der longobardischen Lehenrechts-Sammlung. — Der 20. Titel des II. Buches der Dekretalen u. die von den geistlichen Lehen handelnden Bestimmungen des Canon. Rechts. — Die von Lehenrecht handelnden Artikel der Verneuerten böhm. Landesordnung v. J. 1627. — Das Karlsteiner Lehenrecht mit dem Hofdecret vom 15. Juni 1811. — Das Ollmützer Lehen-Consuetudinarium. — Einige Beispiele von Lehenbriefen, Reversen, Eidesformeln u. s. w.

—. *Die deutsche Lehenhauptmannschaft* (*Lehenschranne*) *in Böhmen.* Ein Beitrag zur Geschichte des Lehenwesens in Böhmen mit urkundlichen Beilagen 8°. Prag 1848.

V úvodě pojednává se o obojích lénech t. z. vlastně českých a o lénech německých. Německými lény byla všecka ona manství, jenž se nacházela vně starých hranic země české, t. j. okresu Loketském a Chebském, dále pak všecka manství v říši německé, v krajích franckém, švábském a bavorském, kteráž měl král český za léno od říše anebo za léno bezprostřední. Manství vlastně česká byla, jenž se nacháze'a vnitř starých hranic českých. (Příloh listinných jest XXXIII od r. 1355 až do r. 1843.)

Der böhmische Landtag im J. 1847. Hamburg 1847.

Die ständischen Verhältnisse des Kön. Böhmen. In 74 Urkunden. Leipzig 1848 (Seznam listin státoprávních; české v německém překladu, jako Smlouva Svatovácslavská, Rudolfův Majestát, Apologie stavů ze dne 25. května 1618).

Studium právnické r. 1848—50.

Na fakultě právnické v Praze 1848—50, toho času venkoncem ještě německé, přednášeli prof. Jiří Norb. Schnabel právo přirozené a trestní, A. Novák statistiku a zákony důchodkové, Schneider Frant. římské právo, církevní právo, právo horničí, Schier Jan nauky policejní, nár. hospodářství, finanční politiku a zákony politické, Michel (supplent) rakouské občanské právo, Haimerl Frant. manské právo a zákony obchodní a směnečné, Wesselý W. právo a řád trestní. Dne 5. června 1848 zemský advokát dr. Josef Frič jal se přednášeti česky o řízení civilním, a to bezplatně. V list. 1848 uznáno čtení jeho za rovnoprávné s německým. V 2. půlletí 1850 zahájil české čtení o občanském zákoníku adv. dr. Wendelín Grünwald, v 2. půlletí 1851 četl prof. Schnabel o právu přirozeném a dr. Eberhard Jonak o národním hospodářství. R. 1854 pozůstal jediným českým učitelem zase jen dr. Frič, a tak to stálo po kolik let, kdežto o čtení německá pečováno velikými náklady; povoláni na professury Esmarch Karel Bernart, Schulte Fridrich, Brinz Alois, Herbst Eduard, vedle domácích sil, Hasnera Leop. z Arthy, Rulfa a j.

Obecní Řád soudní a Řád konkursní Čech, Moravy, Slezska Rakous etc. též i *Předpis o stručném řízení v rozepřích civilních.* V Praze 1848.

Jakož překladatelé jmenují se ve předmluvě dr. Josef Frič, dr. Ant. Strobach, Karel J. Erben, Karel Havlík, Jan Neupauer. Datum předmluvy poučuje nás, žeť to práce hned v červenci r. 1847 vykonaná, tudíž teprv r. 1848 uveřejněná. Ke práci té spojili se mužové jak ve věci tak i v řeči nejpovolanější; překlad nutno nazvati upřímo vzorným. Důkladným slovníčkem německo-českým a česko-německým položen základ k novověké terminologii právnické v jazyku českém.

Obecný zákoník občanský. V letech 1848—49 pracováno o překladu OZObčanského v Praze, ku kteréžto práci spojili se ryt. Neupauer, K. J. Erben a Jos. Jireček. Překlad odevzdán ministerstvu práv k tomu konci, aby byl úředně schválen a vydán. Překlad zatím u ministerstva zůstal ležeti. (R. 1862 vyšel ve státní tiskárně ve Vídni jiný překlad.) Podařilo se konečně nalézti rukopis u syna řečeného pana ryt. Neupauera ve Vídni. „Porovnal jsem jej — píše Stupecký r. 1892 — na přeskáčku a seznal, že překlad ten ve všech porovnaných kusech jeví se nejlepším, i bylo by škoda, aby nebyl vydán. Ale seznal jsem také, že není to text definitivně ustanovený; jsouť tam místy terminologické nesrovnalosti a nedůslednosti."

Nové zřízení soudní.

Rokem 1849—50 počíná nová doba ve zřízení soudním. Posavadní různé instance ustoupily jednostejným pravidelným soudům, ježto byly soudy okresní, soudy krajinské, vrchní zemský soud. Řízení soudní obdrželo novou tvářnost zavedením soudů porotních ve věcech trestních. Jediný závod právní z dob starších — úřad deskový — zůstal i nadále státi i přikázán jest v Praze a v Brně soudu krajinskému.

Touž dobou založen ve Vídni Říšský zákoník jakožto orgán k uveřejňování zákonů i nařízení také v řeči české, jehožto první redaktoři byli A. V. Šembera, A. Rybička a dr. A. Beck.

D'Elvert Christian. Die Vereinigung der böhm. Kronländer Böhmen, Mähren und Schlesien zu Einem gemeinschaftlichen Landtage und Einer Central-Verwaltung. Brünn 1848.

Pohnutkou tomuto spisu státoprávnímu byla petice Pražská z měsíce března 1848 č. 3 a č. 4. Spis uznává staleté spojení s korunou českou, ale zastává též politickou samostatnost Moravy, spojení s císařstvím rakouským a poměr k říši římsko-německé, konečně rovnoprávnost jazykovou, ale bez útiskův.

Bernardt. Handbuch der provinciellen Gesetzkunde von Mähren und Schlesien. Olmütz 1848.

Konečný J. M. Všeobecný český sekretář a právní přítel. Ve Vídni 1848.

Schneider Fr. A. Lehrbuch des Bergrechtes für die gesammten Länder des österreichischen Monarchie. Prag u. Leipzig 1848.

Se stanoviska historie práva českého zajímají především historické pohledy na hornictví a na zákonodárství hornické v Rakousku, ježto se tu vypočítávají všecky hornické zákony na bohaté půdě česko-moravské i slezské vyniklé: Řád Jihlavský, Německobrodský, Kutnohorský z r. 1300, Joachimstálský 1518 a 1548, Opolsko-Ratiborsko-Krnovský a Bytomský 1528, Reichenšteinský, Narovnání o hory a kovy mezi králem Ferdinandem I. a stavy českými 1534, Narovnání Maximiliánské 1565, Jílovský řád 1536, Hangensteinský 1542 atd. atd.

Weis Karl. Die Bergwerks-Vergleiche zwischen der Krone und den Ständen Böhmens aus dem XVI. Jahrh. nach ihrer geschichtlichen Entwicklung, rechtlichen Natur und gesetzlichen Kraft dargestellt. Prag 1849.

Themis für Rechts- u. Staats-Wissenschaften, mit besonderer Rücksicht auf die neue Gesetzgebung u. Gerichtsverfassung. Red. Dr. Josef Wesselý. Prag 1849.

Schmidt Joh. Ferd. Monographie des k. k. Böhm. Appellations-Gerichtes seit dessen Errichtung als Appellationskammer im J. 1548 bis zu dessen im J. 1850 erfolgten Umwandlung in das k. k. Oberlandesgericht des zu dem constitutionellen Kaiserthume Oesterreich gehörigen Kronlandes Böhmen. Verfasst von — — Mit einem Diplomatar u. einer Übersichtskarte der Pol. und Gerichts-Eintheilung des Kronlandes Böhmen. Prag 1850.

Dílo věnováno „der altehrwürdigen k. k. Carolo-Ferdinandeischen Universität in der Hauptstadt Prag aus dankbarer Anerkennung seiner Ernennung zum Doktor sämmtlicher Rechte."

Dějiny appellačního soudu dělí spisovatel na tři doby: První od založení r. 1548, až do přetvoření r. 1644 (doba 96 let); druhá od r. 1644 až do přetvoření appellační komory v appellační soud roku 1783 (doba 139 let); třetí od r. 1783 do roku 1849, do zařízení vrchního zemského soudu (doba 66 let).

V diplomatáři obsažen reskript krále Ferdinanda I. ze dne 20. ledna 1548, reskript krále Ferdinanda II. ze dne 29. listopadu 1628, instrukcí krále Ferdinanda III. ze dne 2. pros. 1644, složená z 33 artikulů, reskript o přidělení agend hejtmanstva nad lény německými ze dne 18. července 1651, dvorský dekret ze dne 18. listopadu 1752 o zřízení samostatného appellačního soudu pro Moravu; dvorský dekret ze dne 7. dubna 1783 o přetvoření v appelační soud.

Magazin für Rechts- und Staatswissenschaft mit besonderer Rücksicht auf das österr. Kaiserreich. Red. Fr. Haymerl. Prag. In zwangslosen Heften.

Juridisch politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs. Deutsch-böhmische Abtheilung. Wien 1850.

Michel A. Th. Dr. Sammlung der neusten, auf das öst. allg. Privatrecht sich beziehenden Gesetze u. Verordnungen. Prag 1850.

410. Šesté desítiletí 1851—1860.

Hasner v. Artha Leop. dr., Grundlinien der Philosophie der Rechts u. seiner Geschichte. Prag 1851.

Pelikán Jos. Kaj. Tajemník soudní. Sbírka příkladů odpovědí soudních k žádostem v nesporném, trestním i politickém soudstvi podaných etc. V Hradci Králové 1851.

Skřivan H. Směnkářství. V Praze 1851.

Strobach Ant. Vzory nejobyčejnějších výnosů soudních druhé instance ve věcech civilních i správních. V Praze 1851.

Vočadlo Jan. Český právník. Nejpotřebnější formuláře listin, smluv, spisův notarských, soudních podání, výměrů atd. V Praze (vydání I.) 1852, druhé 1860 a 1865, text předělaný 1870.

Gaupp Ernst Theodor dr. Deutsche Stadtrechte des Mittelalters, mit rechtsgeschichtlichen Erläuterungen. Breslau 1851—52.

I. Band: Abhandlung über die Familien der deutschen Stadtrechte. — Codex juris municipalis germanici. Die Stadtrechte von . . . Regensburg 1230, Nürnberg 1219, 1313.

Eger 1279, Elsenach 1283, Altenburg 1256. II. Band. Die Familie des Stadtrechtes von Freiburg im Breisgau 1130. Die ältesten Stadtrechte von Dattenried im Suntgau 1358, Augsburg (saec. XII.), Ens 1212, Wien 1221, Innsbruck 1239. Beiträge zur Geschichte des deutschen, nam. des saechsisch- magdeburgischen Rechts in verschiedenen böhmischen Städten (saec. XIV.)

Chytil Josef. Die Landes-Ordnungen des Markgrafthums Mähren von der ältesten Zeit bis zum J. 1849. Brünn 1852.

Organisches Statut für den Olmützer fürsterzb. Lehenhof ddo. 19. Febr. 1852.

Koppel Dr. J. Handbuch der österr. Strafgesetze über Vergehen u. Übertretungen. Olmütz 1851.

Řezáč Frant. Jos. (kněz). Vězenství v posavadních spůsobech svých, s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců. V Praze 1852.

Plaček Franz. Die österreichischen Grundentlastungs-Kapitalien. Eine systematische Darstellung der gesetzlichen Bestimmungen über die steueramtliche u. tabularmässige Behandlung, dann über die Verzinsung und Befriedigung der Grundentlastungs-Schulden u. Forderungen in ihrer Anwendung auf die Verhältnisse von Böhmen. Prag 1853.

Grünwald Wendelin Dr. Právo dědické podle OZObč. s výkladem i s přípravným a historickým úvodem. V Praze 1853.

O právu dědickém §§ 531—646, každý § s textem německým a českým. Výklad český. Hledíno též ku právu uherskému. Spisovatel užil překladu v Praze r 1848—49 pořízeného.

Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro cís. rakouské vydaný dne 27. května 1852 s Nařízeními o příslušnosti soudů trestních a řádem tiskovým téhož dne vydaným. (Příručné vydání úřední). Vídeň 1883. Státní tiskárna. (Vedle text německý.)

Překladatelem prof. V. A. Šembera, jenž hned r. 1851 jako studii k práci té vydal pojednání: „Co znamená slovo Versuch v něm. zákonníku trestním a jak se má vyložiti po česku."

D'Elvert Christian. Die Verfassung u. Verwaltung von Öst. Schlesien in ihrer historischen Ausbildung, dann die Rechtsverhältnisse zwischen Mähren, Troppau u. Jägerndorf, sowie der mährischen Enclaven zu Schlesien. Brünn 1854.

Landtafel des M. Mähren, Brünner u. Olmützer Cuda. Von Peter R. v. Chlumecký, Ad. R. v. Wolfskron, Jos. Chytil u. K. Demuth. Brünn 1854.—66.

Schmidt J. F. v. Darstellung des Bergrechtes in Böhmen. I. Abth. Prag 1855.

Maciejowski Wacslaw. Historya prawodawstw slowianskich, zupelnie przerobióna i na 6 tomów podzielóna. Warszawa 1856—65.

Schulte Fried. Dr. Handbuch des kath. Kirchenrechts. Giessen 1855. Das kath. Kirchenrecht I. II. Th. 1860. (Ib.), Lehrbuch des kath. Kirchenrechts. 1863. (Ib.).

Jireček Hermenegild Über Eigenthumsverletzungen u. deren Rechtsfolgen nach dem alt-böhmischen Rechte. Wien 1855.

Menší rozpravy téhož spisovatele: O soudech župních neboli cudách (ČČM. 1856) O soudu mezním dle práva českého a moravského (Ib. 1858). Srovnálost starého práva

slovanského se starým právem hellenským a germanským (Rozpravy 1860). O starých soudech slovanských v zemi české (Právník 1861). Příspěvky k literárnímu rozboru památníkův slov. práva v Čechách (ČČM. 1861—63). O obnovení desk zemských (ČČM 1864). Exekucí neboli vedení práva dle starého práva českého (Pr. 1864). Novověké zákonodárství černohorské (ČČM. 1864). Příspěvek ku zbírce právních rčení a přísloví (Pr. 1877). O obnoveném ZZ. mor. (ČMM. 1880). Všeslovanský slovař právnicko-hist. (Pr. 1897). Palackého práce o dějinách právních (1898). Životopisy některých právníků českomoravských (Věstník 1898).

Schimon Ant. Sammlung der sämmtlichen, seit den 1. Jänner 1826 bis Ende Dezember 1855 für Böhmen ergangenen geistlichen Gesetze u. Verordnungen als Forsetzung des Peter Karl Jakschen Gesetzlexikons. Prag 1856.

Bischoff Ferd. Dr. Deutsches Recht in Olmůz. Olmůz 1855.

—. Oesterreichische Stadtrechte u. Privilegien. Mit Literaturangaben u. Anmerkungen. Wien 1857.

Beroun. Bzenec. Broumov. Braunsberg. Brno. Most. Budějovice. Brod Německý. Cheb. Loket. Přibor. Freudenthal. Hodonín. Hradiště Uherské. Krnov. Jamnice. Jihlava. Kadaň. Kolín. Hradec Králové. Königsfeld. Kralice. Kroměříž. Kutná Hora. Litoměřice. Litomyšl. Litovel. Mělník. Mohelnice. Unišov. Nový Jičín. Mikulov. Olomúc. Plzeň. Praha. Přerov. Těšín. Třebíč. Opava. Weidenau. Hranice. Znojem

Demuth Karl Jos. Geschichte der Landtafel im Markgrafthume Mähren. (Separatabdruck aus dem grossen Werke: „Die Landtafel des M. Mähren"). Brünn 1857. S 3 tabulkami a vyobrazením truhlic deskových.

Vstup. — Kap. I. První doba desk moravských 1348—1466, resp. 1480. II. Druhá doba 1480—1618. III. Třetí doba 1619—1642. IV. Doba 1642—1783. V. Pátá doba 1783—1856. Přídavky: 1. Přehled úředníků zemských deskových od r. 1642. 2. Statistický pohled na plodistvou půdu moravskou. 3. Přehled břemen 1851—55. 4. Seznam veškerých usedlostí ve dskách zemských a v někdejších Olomouckých dskách manských, zapsaných dle jich výměru z r. 1845 a vlastností.

Mähren ist unter allen Kronländern Österreichs — ja unter allen Staaten des europäischen Continents das einzige Land, welches über seinen grossen Grundbesitz, über die allmähligen Veränderungen und Übergaenge desselben, über die jeweiligen Besitzer u. Ortsnamen, endlich über die Art u. Weise des gerichtlichen Verfahrens vom J. 1348 angefangen bis auf die Gegenwart — in ununterbrochener Reihe urkundliche, gesetzlich anerkannte, daher unantastbare Nachweise zu liefern vermag.

Petrželka Jan Dr. Kniha všeobecných zákonů občanských říše rakouské. Překlad český. V Praze 1857 (vyšel toliko svazek první).

Demuth Kar. Jos. Kniha Tovačovská aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Sepsání obyčejů atd. markrabství moravského. Dle rukopisu deskového v Brně 1858.

První díl publikace: Monumenta rerum Bohemico:Moravicarum et Silesiacarum (Leges et statuta).

Chlumecky Peter Ritt. v. Das Tobitschauer Buch. Eine Quelle zur Rechtsgeschichte des XV. Jh. in Mähren, Brünn 1858.

Auerhann P. E. Co jest zasnoubení k manželství. Dle práva cirkevního a občanského. V Praze 1858.

Schulte Fried. Dr. Darstellung des Processes vor den kath. geistl. Ehegerichten Oesterreichs. Giessen 1858.

Brinz Alois v. Lehrbuch der Pandekten. Erlangen 1857—1871. Tři díly.

Tomaschek J. A. Deutsches Recht in Oesterreich im dreizehnten Jahrhundert. Auf Grundlage des Stadtrechtes von Iglau. Wien 1859.

Einleitung: Das alte slavische Landrecht. — Geschichte der Stadt Iglau im 13. Jh. — Die ältesten Iglauer Rechtsurkunden. — Verhältniss der Iglauer Stadtrechtes zu anderen Rechtsquellen. — Systematische Bearbeitung des Rechtsstoffes. — Vergleichung der einzelnen Artikel des Iglauer Stadtrechtes mit gleichzeitigen o. früheren österr. u. anderen deutschen Rechtsquellen. — Anhang.

Chlumecky Peter Ritt. v. Genesis der Corporationsgüter der Bauernschaft und der Gemeinde-Güter in den mährischen Landgemeinden, mit Rücksicht auf deren ältere Verfassung. Brünn 1859.

Esmarch Karl Bernh. Dr. Grundsätze des Pandektenrechtes. Wien 1859—60.

Lepař Jan. Lepařovi nejuristovi děkujeme za vzácné příspěvky ku dějinám práva v staromoravské části nynějšího Slezska (Opavsku a Krnovsku). Jsouť to rozpravy:

O hejtmanech někdejších v knížectví Opavském a Krnovském (Světozor Vídeňský 1859). O stavu duchovním v Opavsku jakožto stavu zemském (lb. 1860). Za jakými příčinami a kdy bylo Opavsko a Krnovsko od Moravy odtrženo a ve Slezsko vtěleno (ČČM. 1860). Zprávy o právních věcech slezských (Rozpravy 1860).

Herbst Eduard Dr. Einleitung in das oesterreich. Strafprocessrecht. Wien 1860.

Stobbe O Geschichte der deutschen Rechtsquellen. Braunschweig I. 1860 II. 1864.

Z dílu I. Zemské právo slezské, moravské, české. Horničí právo české Zřízení zemská a práva městská v Čechách a na Moravě.

Vintíř Josef. Prostonárodní vysvětlení trestního zákona rakouského. R. 1860.

Rulf Dr. Die Praxis des öst. Strafprocesses. — Strafprocess. — Commentar zur öst. Strafprocessordnung.

411. Sedmé desítiletí 1861—1870.

Pštros Eduard. Die böhmische Kronlehen im Königreiche Böhmen, Markgrafthume Mähren u. Herzogthume Schlesien. Prag 1861.

Věnováno Leopoldovi říšskému hraběti z Thun-Hohensteina, nejv. sudímu manskému v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Spis jedná toliko o manstvích a podmanstvích, jenž r. 1861 ještě slušely pod nejvyšší dvorský soud manský, nikoli o těch manstvích, jež slušela pod správu c. k. místodržitelstva, jako byla t. z. česko-německá léna extra curtem v Chebsku, v Ašsku a v někdejším Loketsku. Předmětem jeho jsou korunní léna intra curtem t. j. vnitř hranic ležící, a to česká, moravská i slezská. Česká jsou: Rytířská i služebná hradu Karlštejna, léna hradu Pražského, manství Dobřišská, Trutnovská, Friedlandská, Mělnická, Křivoklátská, jedno feudum ex confiscatione, a dvě manství specialní. Moravská: Knížetství Olomúcké a statky manské Třebová Moravská, Zábřeh, Kolštein, Šildberg a město Šumberk. Vévodství Opavské a Krnovské i vévodství Těšínské. K tomu přistupují jako podmanství biskupská léna Olomúcká, a to jak biskupská vlastně tak řečená tak i kapitulní.

Přídavky obsahují návrh zákona o zrušení svazku manského. Dvorský dekret ze dne 13. června 1811 č. 8361, manský list na vévodství Slezské z r. 1868, přísahu arciknížete Albrechta ze dne 7. ledna 1858, revers arc. Albrechta ze dne 5. září 1858. manský list na

vévodství Opavské ze dne 4. ledna 1614, manský list ze dne 13. května 1623 na vévodství Krnovské a ze dne 19. července 1624 na Třebovou, Zábřeh atd., manský list ze dne 19. listopadu 1853 na manství Olomúcká, Consuetudinarium manství Olomúckých z r. 1779, výňatky o manstvích ze ZZ. 1550.

Wocel Jan Erazim. O staročeském dědickém právu. V Praze 1861.

Tieftrunk Karel. Kmetská stolice Magdeburského práva v Litoměřicích. (Památky 1860.) O městských právech v Čechách. Die Stadtrechte in Böhmen. V Praze 1866.

České studium právnické v Praze 1861—80. Rokem 1861 nastala nová doba právnickým studiim v jazyku českém na universitě Pražské. Toho roku zřízena professura Obč. zákona a prvním professorem jmenován dr. Ant. Randa. Vedle Friče a Randy četl od roku 1862 dr. Eduard Gundling (zákon trestní), dr. Jos. Slaviček (řád trestní), dr. Chlup (daně přímé), dr. E. Jonak (nár. hosp.) R. 1864 přidružil se dr. Waniorek (filosofie práva). Od r. 1870 přibylo sil nových: dr. Matouš Talíř (právo finanční), dr. Emil Ott (civilní řád soudní), dr. Jiří Pražák (právo státní a správní), dr. Jos. Stupecký (zák. obč.), dr. Albín Bráf (nár. hosp.), dr. Frant. Štorch (právo trestní), dr. Leop. Heyrovský (právo římské), dr. Jos. Kaizl (nár. hosp.), až zákonem od 28. února 1882 stanoveno, že Pražská universita má počátkem r. 1883 rozděliti se na universitu německou a českou. Německá čtení konána v těch dobách od prof. Habietinka, Czyhlarze, Veringa a j.

Právník. Časopis věnovaný vědě právnické vůbec. Založen r. 1861 hlavně péčí dra. Rudolfa knížete Taxise, K. Jar. Erbena a dra. J. Jeřábka. (Index ku prvním 35 dílům. V Praze 1897.)

Schulte Joh. Fried. Dr. Lehrbuch der deutschen Reichs- u. Rechtsgeschichte. Stuttgart 1861.

Chlumecký Peter R. v. Darstellung der altständischen Verfassung Mährens. Brünn 1861.

Deutscher Juristenverein in Prag. Orgán jeho: Mittheilungen der d. J. V. Vierteljahrschrift.

Die staatsrechtlichen Verhältnisse Böhmens gegenüber Deutschland u. Österreich. Leitomischl u. Prag 1862.

Einleitung. — Das Verhältniss der Krone Böhmens zu Deutschland (podle period). Das Verhältniss der Krone Böhmens zu Österreich.

Slavíček J. Dr. Úvod ve studium trestního hmotného práva vůbec a ve studium rak. obecného zákona trestního ze dne 27. května 1862 zvláště. V Praze 1866 (Odd. I. část dogmatická. II. část historická).

Obecný zákonník Občanský císařství rakouského. Ve Vídni 1865. C. k. státní tiskárna. (Překlad A. V. Šembery).

Jičínský Karel Dr. Vývin českého právnictví ve stručném nástinu, s obzvlástním ohledem na jeho zdroje. V Praze 1862. Předmluva a několik slov o pramenech k česko-slov. právu. Doba I. Pravěk. II. Doba panujících, ale cizích zákonů. III. Doba sepsání našich zákonů až do ZZ. 1500. VI. Doba krále Vladislava až do bitvy na Bílé Hoře.

Tomaschek Dr. J. A. Recht u. Verfassung der Markgrafschaft Mähren im XV. Jahrhunderte. Mit einer Einleitung über die Geschichte des böhmisch-

mährischen Landrechtes in seinem Gegensatze zum deutschen Weichbildrechte. Brünn 1863.

Vorrede. — Einleitung. — Das Landrecht. — Öffentliches Recht. — Die ständischen Verhältnisse. — Staatsrechtliche Stellung zum deutschen Reiche u. zur böhmischen Krone, internationale zu Böhmen, Olmütz u. Troppau.

Gengler Heinrich Gottfried. Codex juris municipalis Germaniae medii aevi. Regesten und Urkunden zur Verfassungs- und Rechtsgeschichte der deutschen Städte im Mittelalter. I. Band. Erlangen 1863.

(Hustopeč. Ústí n. L. Beroun. Bzenec. Broumov. Brunšperk. Brno. Most. Budějovice. Dačice. Brod Německý. Doksany.)

Jireček Hermenegild dr.

Slovans'é právo v Čechách a na Moravě. Doba nejstarší: Od prvních zpráv do konce X. století. S mapou. V Praze 1863.

Obsah: Obor a hranice země české. Pomezní les český. Přechody přes pomezí české. — Obor a hranice Moravy. Přechody přes pomezí moravské. Povrch země moravské. — Nitransko. — Země sousední. — Jméno. — Osazení Slovanů. Roztřídění plemen. Rodové a jich osady. Zřízení rodů. — Rolnictví, hornictví, řemesla, obchod, vojenství. — Pohanství. Pokřesťanění. Zřízení církevní. — Vývin obce zemské. — Život dvorský a národní. — O právu vůbec. O zákonech vůbec. Právo rodové. Společná ruka. Smlouvy. Mimosoudné dobývání práva. Mimosoudní řád při škodách na jmění. Vdání. Řád soudní. Základové práva státního. Prvotiny práv církevních. Prvotiny práva mezinárodního.

—. Doba druhá. Od počátku XI. do konce XIII. století s mapou V Praze 1864.

Obsah: Hranice země české. Rozdělení na župy. Hranice země moravské. Rozdělení na župy. Název zemský. Země vedlejší. Postup kolonisace. Řemesla a živnosti, umění a obchod. Rod knížecí. Třídy obyvatelstva.

Právo státní. Řád panovnický. Důstojenství královské. Číšnictví říšské. Volenectví říšské. Úděly. Markhrabství moravské. Dvůr knížecí. Moc panovničí. Obec zemská. Sněmy a rada zemská. Důstojenství zemská. Pečeť, štít a korouhev zemská. Důchody zeměpanské. Výdaje zeměpanské. Povinnosti k říši římské. Zřízení církevní. Obce župní. Rozdělení župní. Úřady župní. Obec místní.

Zákonodárství politické a právnické. Zřízení soudní. Mimořádné dobývání práva. Vdání. Řád soudní. Viny.

Právo soukromé. Úvod. Dědictví a jmění. Posloupnost Smlouvy.

Právo církevní. Právo mezinárodní. Právo cizí.

—. Doba třetí. Století XIV. Sv. 1. (Základy zřízení zemského). V Praze 1872.

—. *Základy zřízení zemského v koruně království českého za Karla IV.* V Praze 1872. Tempský.

Obsah: Hranice země české. Rozdělení země. Hranice Moravy. Rozdělení. Postup kolonisace. Třídy obyvatelstva. Koruna království českého. Rod královský. Řád panovničí. Král. Korunovací. Králová. Jiní členové rodu královského. Volenectví a arcičíšnictví říšské. Práva královská. Zboží královské. Města královská. Manství. Důstojenství a úřady dvorské. Obec zemská král. českého. Práva zemská. Povinnosti zemské. Rada královská. Sněmy zemské. Úřady zemské. Obec zemská markrabství moravského. Práva panská a vládyčí. Zřízení církevní. Zřízení soudní. Obec krajská. Popravci a konšelé krajští. Úřady krajské. Obec místní. Rozličná zřízení administrativní.

Mezník Ant. Dr. Stručná nauka o směnkách. V Praze 1864.

Bernardt Joh. Kurzgefasstes Handbuch der Gesetze über die Entlastung von Grund u. Boden. Für die böhmischen Kronländer der Öst. Monarchie. Brünn 1864.

Právnická Jednota. R. 1864 založena jest v Praze Jednota Právnická, za tím účelem a s tím úkolem, aby jejím působením v řeči české pěstovány byly vědy právní a státní. Prvním starostou stal se Matěj Havelka, radda zemského soudu, místostarostou prof. dr. Randa, jenž po Havelkově odstupu r. 1890 zvolen za starostu. Havelka jmenován protektorem Jednoty. Organem Jednoty stal se hned r. 1864 časopis Právník. V týdenních schůzích držány právnické přednášky a řešeny zejména případy právnické. Také vypisovány ceny neboli pocty na české spisy z nauk právních. První přiřčení vykonáno r. 1866, a sice spisu dra. Jičínského „O právu vodním".

Po příkladě Pražském založena také v Brně „Právnická Jednota Moravská" r. 1892, jíž slouží za orgán „Zprávy Jednoty".

Jireček Hermenegild. Das Recht in Böhmen und Mähren, geschichtlich dargestellt. Prag 1865.

I. Bandes 1. Abth. Von den ältesten Nachrichten bis zum Schlusse des X. Jh. — 2. Abth. Vom Anfange des XI. bis zum Schlusse des XII. Jahrh.

Skřivan Vilém. Slovo o písemných památkách právnictví slovanského (Právník 1865). — O Pravdě ruské (Ib. 1866). — Zákon Vinodolský (Ib. 1866). — Počátkové ruského pravodavstva (Ib. 1867). — Zákonodarství cara Alekseje Michaloviče (Ib. 1867).

Randa Ant. Dr. Der Besitz nach österreichischem Rechte mit Berücksichtigung des Gemeinen Rechtes, des preussischen, französischen und sächsischen Gesetzbuches. 1866.

Druhé vydání 1876, třetí 1879, čtvrté 1895. Český text: Držba dle rak. práva v pořádku systematickém od Hermana Šikla. V Praze 1890—96.

Schmidt v. Bergenhold Joh. Ferd. Geschichte der Privatrechts-Gesetzgebung und Gerichtsverfassung im K. Böhmen, von den ältesten Zeiten bis zum 21. Sept. 1865. Prag 1866.

Obsah. Doba I. Od počátku VIII. stol. do r. 1310. II. Od r. 1310 do 1620. III. Od roku 1620 do r. 1780. IV. Od r. 1780 do 15. března 1848. V. Od 16. března 1848 do 21. září 1865. Věnováno Leop. Ottmarovi svob. pánu Hennetovi, předsedovi c kr. vrchního zemského soudu v Praze. Přehled úředníků 1701—80.

Píše spis. r. 1865, že sloužil 42 let co soudce, hlavně pak 17 let co radda při soudě appelačním a že v tomto postavení vedle referatu ve věcech trestních a civilních obstarával také agendu německých lén, sporů hornických a důchodkových. Tu prý často pozoroval, wie sehr auch noch in der gegenwärtigen Zeit die Kenntnis der alten Gesetze u. Gerichtsverfassungen unseres Vaterlandes nicht nur zum Verständniss des Inhalts, sondern auch zur Beurtheilung der Giltigkeit und Beweiskraft von Urkunden u. Entscheidugen aus älteren Zeit nothwendig sei.

Spis. ostře káră, že na naší staroslavné universitě systemisovány jsou řádné professury práva římského a práva německého, ale právu domácímu že není přáno ani prosté docentury.

Závěrek díla svého zpořídil spis. v 72. roce věku svého. On sám nepokládal dílo toto za dějepis práva českého, nýbrž toliko za základní rys

dějepisu takového, žádaje, aby při nynějším vzletu literatury v Čechách mladším silám se podařilo s užitím těchto rysů vybudovati úplnou soustavu soukromého práva českého.

Jireček Hermenegild Dr. Codex Juris bohemici.

Tomus I. aetatem Premyslidarum continens. Pragae 1867.

Tomi II. pars 1. continens documenta juris publici saec. XIV. (1306—1378). Pragae 1897 (Sumptibus autoris).

Tomi II. pars 2. continens Jus terrae atque jus curiae regiae saec. XIV. Pragae 1870. (Sumptibus R. Societatis scientiarum bohemicae.)

Tomi II. pars 3. continens scripta ad rem publicam administrandam spectantia saeculi XIV. (Impensis R. Societatis scient. bohemicae) Pragae 1889.

I. Res ad regni administrationem spectantes. II. Regni in districtus divisio. III. Res militares. IV. Berna regia. V. Metallifodinae et urbura regia. VI. Res monetaria. VII. Civitates et jus municipale. VIII. Res ecclesiasticae. IX. Universitas (Studium generale Pragense). X. Statuta artificum mechanicorum et aliorum operariorum. XI. Jus vinearum. XII. Stratae et commercium XIII. Judaei.

Tomi II. pars 4. continens monumenta juris municipalis saec. XIV. (Sumptibus auctoris.) Pragae 1898.

Kunig Ottakorus recht vber alle in Behemen-Lande. — Sententiae Brunenses e Codice Veteroprageno. — Addenda e Codice Kuttenbergensi: Sententiae Iglavienses. — Sententiae juris Magdeburgensium.

[Tomi III. pars 1: Listiny státní 1378—1500. — Kniha Tovačovská. Zřízení zemské Vladislavovské 1500. V rukopise.]

Tomi III. pars 2. continens jus terrae saeculi XV. (1420—1500). Pragae 1875.

Sententiae a judicio terrae latae. — Alberti Ojíř ab Očedělic Liber sententiarum. — Ordo agendi minoribus terrae judicii officialibus praescriptus. — Ordo taxarum.

Tomi III. pars 3. exhibens mag. Victorini a Všehrd opus bohemicum. De jure terrae Bohemiae libri novem. (Impensis sodalitatis litterariae „Všehrd") Pragae 1874.

Tomi IV. pars 1 sectio I. Jura et constitutiones regni Bohemiae saec. XVI. (Impensis Sodal. juristarum „Všehrd".) Pragae 1882.

Zřízení Zemská království českého z r 1530 se smlouvou Svatovácslavskou z r. 1517. — Práva a Zřízení Zemská z r. 1549 se Smlouvou o kovy z r. 1534. — Práva a Zřízení Zemská král. českého z r. 1564.

[Tomi IV. pars 1, sectio 2. Zřízení zemská moravská a slezská ze XVI. věku. V rukopise.]

Tomi IV. pars 3, sectio I. exhibens mag. Briccii a Liczko jus municipale Pragense. (Impensis sodalitatis „Právnická jednota". Pragae 1876.

Tomi IV. pars 3, sectio 2, exhibens mag. Christiani a Koldin jus municipale. Opera Josephi Jireček. (Sumptibus sodalitatis „Všehrd"). Pragae 1876.

[Tomi IV. pars 4. Různá práva. V rukopise.]

Tomi IV. pars 5. Scripta jurisconsultorum saec. XVI. Auspiciis I. R. Ministerii cultus ac publicae instructionis. Pragae 1883.

Obsah: Viti Ophthalmii Strakoniceni Processus juris municipalis Pragensis 1575. — Additamenta et variationes ex versione „Processus" bohemica. — Extrakt hlavnějších a

přednějších artikuluov z Práv saských anebo Magdeburských a Srovnání Práv Pražských s Právy Magdeburskými 1574. — Jakuba Menšíka z Menšteina O mezech, hraniciech, saudu a rozepři mezní i příslušenství jich v království českém 1600. — Simeona Podolského z Podolí Knižka o měrách zemských v království českém 1617. — Ex Pauli Stranskii opere „Respublica Bojema" caput XI—XVI

[Tomi V. pars 1. Dokumenta práva veřejného. V rukopise.]

Tomi V. pars 2. Constitutiones regni Bohemiae a. 1627 reformatae. (Impensis Fried. Tempsky bibliopolae.). Vindobonae 1888.

Tomi V. pars 3. Constitutiones margraviatus Moraviae a. 1628 reformatae. (Propriis sumptibus autoris). Pragae, Vindobonae, Lipsiae 1890.

Jireček Hermenegild dr. Justiniana ciesaře Ustanovenie a naučenie neb Prvniech počátkuov práv městských knihy čtvery. (D. Justiniani Institutionum Libri quatuor). Text latinský a staročeský. V Praze 1867. (Jednota Právnická).

Hube Romuald. Rękopism XV. wieku. (Postępowanie sądowe w Czechách). Warszawa 1867.

Branowitzer Gr. Dr. Die Entscheidungen des obersten Gerichtshofes über Fragen des mat. u. form. Wechselrechtes. Brünn 1867.

Matejko Franc Edward. O prawach i sądach czeskich, z uwzględnieniem polskich w dobie żupanskiéj. Warszawa 1867.

Obsah I. Pogląd na stosunki społeczne i publiczne, jako też na prawo sądowe słowianskie a w szczegolnosci czeskie, z uwzględnieniem polskiego. II. O sądach żupnich czyli cudach. Statuta Ottona (Jus Conradi) v překladu polském.

Randa Ant. Dr. Erwerb der Erbschaft nach österr. Rechte auf Grundlage des Gem. Rechtes mit Berücksichtigung des preussischen, franz., sächsischen u. Züricher Gesetzbuches. Wien 1867.

Brandl V. Kniha Tovačovská aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Pamět. Kritické vydání. V Brně 1868. (Podporou zemského výboru).

—. *Kniha Drnovská.* V Brně 1868. (Podporou zemského výboru).

Drobnější rozpravy Brandlovy jsou: Nejstarší zřízení moravské (ČČM. 1865). O hlavě či mužebojstvu v právě českém (ČMM.) O dskách zemských (ČMM.) Staročeské právo mezní (Právník 1868). Staročeské řízení soudní (Ib. 1869). Stav panský a rytířský ČMM, 1869) Kmeti v právě českém (ČMM, 1869). O přísahách v právě českém (Ib.). Výklad některých věcí z Libušina soudu (Ib.). Několik základních pojmů státního práva českého (Prav. 1870). Právní postavení ženského pohlaví v Čechách (Ib.) Poměry markrabství ku koruně (Ib.). Dobývání peněz dlužných na rukojmích (Ib). O vdání v právě českém Ib). Jakou úlohu má plniti historie práva českého (Ib. 1871). Statuta Conradi (Ib. 1873). Obrana Libušina soudu 1878.

Tomek W. W. Sněmy české dle Obnoveného Zřízení Zemského Ferdinanda II. V Praze 1868.

Základy práva státního. — Povolování berní za Ferdinanda II. a III., za Leopolda I. za Josefa I., Karla VI. a Marie Terezie. — Vplyv sněmů na správu komorní. — Zákonodarství a péče o obecné dobré. — Hájení práv zemských. — Řád při sněmích a při správě stavovské.

Schulte Fried. Dr. Die canonistischen Handschriften der Bibliotheken 1. der kk. Universität. 2. des Böhmischen Museums. 3. des Fürsten Georg v. Lobkowicz. 4. des Metropolitan-Kapitels von St. Veit in Prag. — Prag 1868. (Kön. Ges. der Wiss.)

Tomaschek Dr. J. A. Der Oberhof Iglau in Mähren und seine Schöffensprüche aus dem XIII.—XVI. Jahrhundert. Aus mehreren Handschriften herausgegeben u. erläutert. Innsbruck 1868.

Einleitung: Das Iglauer Bergrecht und seine Fortbildungen. — Verbreitung des Iglauer Stadt- und Bergrechtes. — Wirksamkeit Iglau's als Oberhof. — Formen des Rechtzuges. — Johannes von Gelnhausen. — Umfang des Iglauer Oberhofs. — Alter, Inhalt und Form der Schöffensprüche. — Handschriftliches Material. Verfahren bei dieser Ausgabe. — Aeltere Schöffensprüche bis zum Jahre 1416 (art 1—341). Jüngere Schöffensprüche aus dem Ende des XV. und dem Anfang des XVI. Jh. (art 1—84 ponejvíce českým jazykem složené).

Wellner Max Dr. Beitraege zur Geschichte des böhm. Staatsrechtes. Wien 1869. (Původně v Schuselkově „Reform" ve Vídni.)

Randa Ant. Dr. Zur Kritik des Gesetzentwurfes betr. die Aufhebung der Wuchergesetze. Wien 1868.

Randa Ant. Dr. Über die Haftung der Eisenbahnunternehmungen für die durch Eisenbahn-Unfälle herbeigeführten körperlichen Verletzungen u. Tödtungen von Menschen. Wien 1869.

Kalousek Dr. Jos. Einige Grundlagen des Böhmischen Staatsrechtes Zusammengestellt u. erörtert. Prag 1870.

Toman Hugo Dr. Schicksale des böhmischen Staatsrechtes in den J. 1620 bis 1627. Nach urkundlichen Quellen skizzirt. Prag 1870.

Kürschner Franz Dr. Eger und Böhmen. Die staatsrechtlichen Verhältnisse in ihrer historischen Entwickelung. Grösstentheils nach handschriftlichen Quellen dargestellt. — Wien 1870.

I. Eger ein Reichsgebiet. Von den ältesten Nachrichten bis zur bleibenden Verpfändung an Böhmen 1315. II. Eger ein Pfand der Krone Böhmen. A. Von der Verpfändung bis zur Herrschaft des Hauses Habsburg in Böhmen 1315—1526. B. Eger unter dem Hause Habsburg bis zur Einverleibung in Böhmen. — Anhang.

Czyhlarz Carl Dr. Römisches Dotalrecht. Giessen 1870.

Jičínský Dr. Karel. Vodní právo. Spis cenou „Právnické Jednoty Pražské" poctěný. Přidán návrh zemského zákona o vodě. S vodopisnou mapkou Čech. V Praze 1870.

Úvod. — Úvaha o historii vodního práva. — Literatura. — Rozvrh: Všeobecné oddělení (theorie). Obzvláštní oddělení. Voda co živel škodný. Voda co živel užitečný. Voda co životní potřebnost. Lučební síla vody. Mechanická síla vody. Voda co prostředek obchodu (právo plavební). Některé vedlejší užitky vody.

Schulte Joh. Friedrich Ritt. v. Zur Geschichte der Literatur über das Decret Gratians (Sitzungsberichte der kais. Akad. d. Wiss in Wien 1870). Die Compilationen Gilberts u. Alanus (Ib.) Literaturgeschichte der Compilationes antiquae, besonders der drei Ersten. Anhang: Damasus und seine Schriften (Ib.)

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno 1541 igne consumptarum. Sumptibus Jar. Henr. comitis de Clam Martinic ed. Jos. Emler. Pragae 1870—72. Díly dva. Rejstřík sest. Theod. Antl. 1899.

Emler Jos. Dr. Práva měst českých, zvláště pak Starého Města Pražského 1870 (Právník). — Něco o dskách dvorských 1870 (Ib.). O zřízení starých desk zemských 1870 (ČČM.)

Randa Ant. Dr. Zur Lehre von den Zinsen u. der Conventionalstrafe. Wien 1869.

— Přehled vzniku a vývinu desk čili kněh veřejných, hlavně v Čechách a na Moravě. V Praze 1870.

— O zásadách, na kterých ústav knih veřejných spočívá. V Praze 1870.

412. Osmé desítiletí 1871—1880.

Randa Ant. Dr. Právo vlastnické dle rak. práva v systematickém pořádku. V Praze 1871 (do r. 1890 čtvero vydání).

(Německé vydání „Das Eigenthumsrecht nach oest. Rechte mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes u. der neueren Gesetzbücher. Leipzig 1884.)

Kalousek Josef Dr. České státní právo. Historicky vykládá — Praha 1871. (Druhé opravené vydání 1892).

Dějiny právního poměru státu českého k říši římsko-německé. — Koruna česká, její celitost a státoprávná samobytnost. — Dědičnost a volitelnost říše české. — Obsah smlouvy mezi národem a králem. — Nástin ústavy české a moravské před převratem Bělohorským. — Dějiny státního práva českého v letech 1620—1848. — Závěrek: O korunování na království české. Přílohy.

Czyhlarz Karl Dr. Zur Lehre von der Resolutivbedingung. Prag 1871.

Toman Dr. Hugo. Das Böhmische Staatsrecht und die Entwickelung der Österreichischen Reichsidee vom J. 1627 bis 1848. Eine rechtsgeschichtliche Studie. Prag 1872.

Brandl V. Kniha Rožmberská. Kritické vydání opatřené poznámkami a glossařem. V Praze 1872.

Rybička Antonín. Pravidla, přísloví a pověděni vztahující se ke správě veřejné i obecní i k právu občanskému a trestnímu. V Praze 1872. Právnická Jednota).

I. O správě veřejné a obecní. O správě veřejné. O zřízení obecním. II. O právu vůbec. O žalobě a odpovědi k žalobě. O průvodech a jich moci. O rozsudku a o jeho účincích. III. O právu občanském. O právích osob. O právích věcných. O smlouvách vůbec. O smlouvách zvláště. O utvrzení, změnění a pominutí práv a povinností. IV. O právu a řádu trestním. O právu a řízení trestním vůbec. O výstupcích a zločinech zvláště. Rejstřík abecední.

Pavlíček Ant. Dr. Žaloby z obohacení se zvláštním zřetelem k právu obecnému, k zákonům i nástinům moderním. V Praze 1872.

Brandl Vinc. Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. V Brně 1872, 1878.

Hermann Emil Ed. O směnkách. V Praze 1872.

Zucker Alois Dr. Die Untersuchungshaft vom Standpunkte der Strafprocess-Gesetzgebung. Prag 1873—79.

Randa Ant. Dr. Uber einige zweifelhafte Fragen des Genossenschaftsgesetzes vom 9. April 1873. Wien 1874.

Jireček Hermenegild. M. Viktorina ze Všehrd O praviech země české Knihy devatery. Upravil a přídavky opatřil. V Praze 1874.

Krasnopolski Horác Dr. Bemerkungen zu den die Actiengesellschaften betreffenden Bestimmungen des Entwurfes eines Gesetzes über Commandit- u. Actiengesellschaften. Prag 1874.

Hanel Jaromír. O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě. V Praze 1874. Právnická Jednota. (Věnováno prof. A. Randovi).

Počátkové vnikání německého obyvatelstva a práva do Čech a na Moravu; tvoření stavu městského. Skupiny práv městských. Práva městská spočívající na saském právu městském. Práva městská v bavorském městském právu základ mající. Vrchní dvory soudní v Čechách a na Moravě. Sjednocování práv městských. Šíření se obyvatelstva a práva německého po vesnicích. Právní stav země i národa před vnikáním práva německého. Německé zřízení obecní po městech a v osadách vesnických. Přílohy.

Drobné rozpravy Dra Hanela: O poručenství starého práva českého se zřetelem k právu moravskému. (Právník 1869.) — O létech práva staročeského (Ib. 1870). Věno v právu slovanském (Ib. 1871). Nejhlavnější zásady dědického práva polského (Ib. XI). Obecná poruka v právu slovanském (Ib. XII). O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě (Ib. XII. XIII.) O vývinu dědického práva v Rusku do r. 1649. (Ib. XIV.) O pojmu a objemu historie práva rakouského. (Ib. XIX.) Über Begriff, Aufgabe u. Darstellung der Oesterr. Rechtsgeschichte (Grünhut Zeitsch. XX.)

Randa Ant. O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených, pak o úrocích dle rak. práva občanského. V Praze 1874. (Do r. 1899 šestero vydání.

—. Soukromé obchodní právo rakouské. V Praze 1875 (2. vydání 1892).

—. Ueber einige zweifelhafte Fragen des Genossenschaftsrechtes. 1874.

Krasnopolski Horác Dr. Über die Haftung aus genossenschaftlichen Verbindungen 1875.

Sedláček Jos. Rozpravy o směnkách. V Praze 1875.

Jireček Josef. Práva městská království českého a markrabství moravského, spolu s krátkou summou od M. Pavla Krystyana z Koldína. Vydání páté. V Praze 1876.

Schulte Fried Dr. Geschichte der Quellen u. Literatur des kanonischen Rechts. Stuttgart 1875—77.

Esmarch Karel Dr. Pandekten-Exercitium. 1876.

Brandl Vincenc. Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes. V Brně 1876.

Pražák Georg Dr. Das Recht der Enteignung in Österreich. 1877.

Maasburg M. Fried. Von der Entwicklung des Institutes der oeffentlichen Bücher in Böhmen. Eine rechtshistorische Studie. Prag 1877.

O dskách zemských a zřízení jich v době starší i novější. — O manstvích koruny české a dskách dvorských. — O veřejných knihách hornických dle starších úřadů horničích a manipulační instrukce z r. 1783. — O knihách městských gruntovních i venkovských, zvláště svobodnických. — O knihách erekčních arcidiecese Pražské a registrech sedadel židovských.

Randa Ant. Dr. Beitraege zum oest. Wasserrechte. Wien 1877.

Pavlíček Ant. Dr. Zur Lehre von der Klagen aus ungerechtfertigter Bereicherung nach öst Civilrechte. Wien 1878.

Schneider Franz Dr. Kritische Umschau auf dem Gebiete der Bergrechts-Reform. Prag 1878.

Chlupp Ritt. v. Chlonau Dr. Systematische Darstellung der die Verzehrungsteuer von Bier in Oesterreich.-Ungarn betreffenden Gesetze und Vorschriften. 1878.

Čelakovský Jaromír Dr. O vzniku patrimonialního soudnictví na statcích zádušních v Čechách. V Praze 1878.

— O soudní pravomocnosti panovníka a jeho úředníků nad církevními korporacemi a král. městy v Čechách (Právník 1878—79).

— O právech městských M. Brikcího z Licska a o poměru jich k starším sbírkám právním. V Praze 1880.

— Různé náhledy o obsahu a dosahu Práv Městských mistra Brikcího. Původ „Práv konšelských" v nich 1881.

— Stav městský na sněmě českém od r. 1723 do r. 1794 (ČČM. 1869).

— Postavení vyslaných kr. měst na sněmích českých (ČČM. 1869).

— Úřad podkomorský v Čechách. (ČČM. 18?7, 1878, 1881.

— O právních rukopisech města Brna. (ČČM. 1882.

Ott Emil Dr. Beiträge zur Receptions-Geschichte der römisch-canonischen Processes in den böhmischen Laendern. 8°. Leipzig 1879. Věnováno prof. Randovi.

Obsah: I. Factoren der Reception: Jurisdiction der Kirche u. ihr Umfang. II. Rechtsstudium in den böhm. Ländern vor Gründung der Prager Hochschule. III. Rechtsstudium nach Begründung der Alma mater zu Prag. IV. Römisch-canonische Practiker. V. Literarischer-Apparat. VI. Receptionsgang. VII. Codifications-Versuche. VIII. Eindringen des r.-can. Processes in die Stadtgerichte. XI. Umfang der Reception des Gemeinrechtlichen Verfahrens in den Stadtgerichten. X. Einfluss des für den Bürgerstand 1548 errichteten Appellationsgerichten auf die Reception XI. Beförderung der Reception des fremden Rechtes durch den Humanismus. XII Abschluss der Reception durch Aufnahme des gemeinen Processrechtes in den Gerichten des Adels. — Beilagen.

Již r. 1877 Dr. Ott vydal „rozpravu o působení práva církevního na rozvoj řízení soudního vůbec a v zemích českých zvláště." (Právník.)

Maasburg M. Friedrich von — Geschichte der Obersten Justizstelle in Wien (1749—1848). Grösstentheils nach ämtlichen Quellen. Prag 1879.

Ullrich Jos. Dr. Die rechtliche Natur der öst. ung. Monarchie. Prag 1879.

Borový Kliment Dr. Úřední sloh církevní. V Praze 1880.

Heller Jan Dr. Příspěvky k nauce o vyrovnání vedle práva rakouského. V Praze 1880. (Nákladem Právnické Jednoty.)

Krasnopolski Horác Dr. Der Legalisirungszwang bei Tabularurkunde. Wien 1880.

Jireček Hermenegild Dr. Svod zákonův slovanských. V Praze 1880.

Zákony ruské a litevské: Dogovor v. knjazja Olega s Grekami 912. Dogovor v. knjazja Igorja s Grekami 945. Pravda Rosskaja. Pravda Novagoroda s Němci 1189—99. Pravda knjazja Smolenskago s Rigoju 1222. Rjad knjazja Smolenskago s Rigoju 1240 - 50. Ustavnaja gramota dannaja žiteljam Dvinskoj zemlji 1397. Pskovskoja sudnaja gramota. Statut korolja Vladislava II. dannyi Litvě 1420—23. Sudebnik korolja Kazimira dannyi Litvě 1468. Novgorodskaja sudnaja gramota 1471. Dogovor Novgoroda s polskym koroljem Kazimirom IV.

1471. Sudebnik vel. knjazja Joanna Vasiljeviča 1497. Litovskyj statut 1529. Sudebnik carja Ivana Vasiljeviča 1550.

Zákony srbské: Zakon blagovĕrnago cara Stefana 1349—54. Dogovori Dubrovačke. Zakonik obšči Crnogorski i Brdski 1798. Obštii zemaljski zakonik Crnogorski 1855.

Zákony chorvatské: Zakon slavonski 1273. Statut Vinodolski 1289. Statut Poljički 1400. Zakoni zadružni (1807—44—50—70—74).

Zákony české: Zlomky zpěvů Rukopisu Zelenohorského. Decreta Brecislai 1039. Privilegium Theutonicorum Pragensium 1178. Statuta ducis Ottonis 1229—37. Privilegium ecclesiasticorum 1222. Decretum comitiorum 1266. Zlomek z „Majestas Carolina" 1346—48. Řád práva zemského.

Zákony polské: Statuta Wislicensia I. ca. 1348, Statuta Wislicensia II. Statuta Wartensia.

Czyhlarz K. Dr. Grundriss der Institutionen. Prag 1878.

Vering Dr. Geschichte u. Institutionen des röm. Privatrechtes.

—. Lehrbuch des kath., orient. u. protest. Kirchenrechtes.

413. Desítiletí deváté 1881—1890.

Ziegel Th. Očerk češskago processa v verchovnom zemskom sudě (Juridičeskyi Věstník v Moskvě 1880).

E. Gibbon. O právu římském. Z anglického přel. J. Váňa. V Praze 1881.

Heyrovský Leop. Dr. Ueber die rechtliche Grundlage der leges contractus bei Rechtsgeschäften zwischen dem rom. Staat u. Privaten 1881.

Strakatý Jan Dr. Zákony k ochraně dlužníků proti nesvědomitým věřitelům a k ochraně věřitelů proti nesvědomitým dlužníkům. V Praze 1881.

Nejedlý Julius Dr. Zákon proti lichvě. V Praze 1881.

Janiš Fr. Nauka o náhradě škody. V Olomúci 1882.

Tkáč Ig. Naučení Brněnská Hradištské městské radě dávaná od r. 1447 až 1509, s dodatky do r. 1540. Uherské Hradiště 1882. (Liber II. Monument. rerum boh. mor. et siles. Leges et statuta.)

Saliger Wil. Das Olmützer Stadtbuch des Wenzel v. Iglau. Brünn 1882. (Liber III. těchže monument.)

Jireček Jos. a Herm. Zřízení zemská království českého XVI. věku (z r. 1530, 1549 a 1564). V Praze 1882.

Tomaschek J. A. Das Heimfallsrecht u. seine Geschichte. Mit einem Rechtsgutachten über die Heimfallsrecht der Stadt Wien u. Prag. Wien 1882.

Janka Karl Dr. Das oesterr. Strafgesetz u. der subjective Versuch. Prag 1882.

—. Das öst. Strafrecht. 1884 (2. u. 3. Aufl. 1890, 1894).

Čelakovský Jaromír. Právo odúmrtné k statkům zpupným v Čechách. V Praze 1882. Das Heimfallsrecht auf das freivererbliche Vermögen in Böhmen. V Praze 1882.

Laurin Fr. Dr. Moc zákonodárná a soudní ve příčině manželství dle katolického práva církevního. V Praze 1883 (Práv. Jednota).

Storch Frant. Dr. Řízení trestní rakouské. V Praze I. 1883—87, II. 1896—97.

Čížek Karel. Trestní právo policejní. V Praze 1883.

Prašák Jiří Dr. Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními. V Praze 1883—86 (dva díly).

Ruber Ignaz Edl. v. Beiträge zur Geschichte des Vormundschaftsrechtes in Mähren 1883. Die Beurkundungsform nach mährischem Land- u. Stadtrechte 1884. Streifzüge durch die Rechtsgeschichte Mährens.

Czyhlarz Dr. Zur Geschichte des bücherlichen Besitzes im böhm.-mähr. Landrecht. Wien 1883.

Czyhlarz Dr. Zuz Geschichte der ehelichen Güterrechte im böhm.-mähr. Landrecht 1883.

Pavlíček Ant. Dr. Směnka a chek v evropském zákonodárství. V Praze r. 1884.

Ulbrich Jos. Dr. Grundzüge des öst. Verwaltungsrechtes 1884.

Fried Wenz. Dr. Die Rechtsidee in der Moral u. Juristik. Prag 1885.

Maasburg M. Die Galeenstrafe in den deutschen u. böhm. Erblaendern Oesterreichs 1885.

Trakal Jos. Dr. Hlavní směry novější právní a státní filosofie. 1885.

Pfersche E. Dr. Privatrechtliche Abhandlungen: Die Eigenthumsklage, Unredlicher Besitz, Erbschaftsklage. 1886.

Heyrovský Leop. Dr. Instituce římského práva. V Praze 1886. (2. vyd. 1894.)

Czyhlarz K. Dr. Lehrbuch der Institutionem des röm. Recht. Prag 1886 (do r. 1902 čtvero dalších vydání).

Vašatý Jan Dr. Die gesetzliche Gleichheit der böhm. und deutschen Sprache in den Ländern der Krone Böhmens. Prag 1886.

Zucker Al. Dr. Aprise i loyal enquête. V Praze 1886. Německé vydání 1887.

Čelakovský Jaromír Dr. Codex juris municipalis. Sbírka pramenů práva městského království českého.

Díl I. Privilegia měst Pražských. V Praze 1886. (Nákladem obce Pražské). — Díl II. Privilegia král. měst venkovských v král. českém z let 1225—1419. V Praze 1895. (Pomocí České akademie).

L. Arndts, Učební kniha pandekt. Přel. dr. Frant. Preissler, V. Trümmel, Rud. Vyšín, dr. J. Trakal. V Praze 1886.

Eckstein Jos. Der Fruchterwerb des Usufructuars und des Pächters nach römischem Recht Prag 1887.

Rittner. Církevní právo katolické (z polského přeložil dr. Em. Zítek). V Praze I. 1887 a II. 1889. (Práv. Jednota.)

Bělský Václav ryt. Dr. Soudní řízení civilní. V Praze 1887.

Deutsch-böhmische juridische Terminologie, zusammengestellt von einigen Mitgliedern des kk. böhm. Oberlandesgerichtes. Prag 1887.

Ullmann Dominik Dr. Das österr. Civilprozessrecht. Zweite durchgesehene Auflage. Prag 1887.

Repetitorium věd právních a státních. I. Právo manželské a rodinné 1887.

Volkar Andreas. Das administrative Rechtsmittelverfahren. Prag 1887.

Zucker Alois Dr. Počátkové práva mezinárodního. V Praze 1888.

Stupecký Jos. Dr. Versio in rem. Studie k §§. 1041—1044. Obč. Zák. V Praze 1888.

Zucker Alois Dr. Podmíněné odsouzení (condamnation conditionelle). V Praze 1890.

Hanel Jaromír Dr. Říšské i právní dějiny německé. V Praze I. 1887—90, II. vyd. 1896.

Rieger Bohuš Dr. Zřízení krajské v Čechách. V Praze I. 1889, II. 1892—93.

Krasnopolski H. Dr. Das Anfechtungsrecht der Gläubiger. 1889.

Jireček Hermenegild. Obnovené Zřízení zemské markhrabství moravského. V Brně 1890. (Text německý a vedle něho text český z roku 1632 podle překladu Komínkova. Viz č. 297.)

Šikl Hermann Dr. Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém. V Praze 1890.

414. Desítiletí desáté 1891—1900.

Efersche E. Dr. Die Irrthumslehre des öst. Privatrechts 1891.

Verunsky Dr. Ordo judicii terrae Boemiae. (Zeitschrift der Savigny-Gesellschaft für Rechtsgeschichte).

Čížek Karl. Über die Patronatsverhältnisse u. Mängel der öst. Kirchengesetzgebung. Prag 1891.

Pavlíček Ant. Dr. Die europaeische Wechselgesetzgebung. 1891.

Herrmann Karel. O právní povaze rektapapírů. V Praze 1891.

Randa Ant. Dr. O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených, pak o úrocích dle rak. práva občanského. V Praze 1891.

Čelakovský Jaromír. Povšechné české dějiny právní (Ottův Slovník Naučný). V Praze 1892. (Také o sobě). Druhé doplněné vydání po r. 1900.

Laurin Frant. Dr. Pokrevenství a švagrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního. V Praze 1892.

Podlipný Jan. Sbírka zákonů, řádů, řízení, privilegií a listin, týkajících se státního práva českého, jakož i platné ústavy.

I. Doba od r. 1212 do 1848. II. Zákony ústavní, řády a patenty od let padesátých po novější dobu. III. Deklarace, reskripty, fundamentálky, punktace, svatodušní program, jazyková nařízení, adressy, doplňky od let 70tých do nynější doby. V Praze.

Pantůček Ferd. Dr. Sekvestrace soudní dle práva rakouského se zřetelem na historický rozvoj a zákonodarství cizozemské. V Praze 1892. (Německý text získal cenu manželů Dierlových, vypsanou od advokatní komory dolnorakouské).

Pavlíček Ant. Dr. Právo listů zástavních. V Praze 1892.

Sládeček Jos. Dr. Promlčení dle trestního práva. V Praze 1892.

Kadlec Karel Dr. Provozovací právo k dílům dramatickým a hudebním. V Praze 1892. (Rozprav české akademie I. 4.)

Nečas Jan. Vzorce protokollů, rozsudků a výměrů soudních k řízení spornému i nespornému. V Praze 1892.

Pražák G. Dr. Wasserechtliche Competenzfragen. Prag 1892.

Winter Zikmund. Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku. II. V Praze 1892.

Kniha VII. O městském soudě. O městských soudech vůbec. O civilním řízení. Rozsudek a odvolání. Úmluvci a řečníci. Řízení trestné a právo útrpné. O trestném právě. Žaláře, amnestie a tresty.

Kubiček Rudolf Dr. O návrzích soudních na milost. V Moravské Ostravě 1892.

Sladeček Jos. Dr. Casare Beccaria, O zločinech a trestech. V Praze 1893.

Spiegel Ludwig Dr. Die kais. Verordnungen mit prov. Gesetzkraft nach öst. Staatsrechte. Prag 1893.

Nečas Jan. Německo-české názvosloví právnické. V Brně 1893.

Čelakovský Jaromír. O deskách krajských a zemských v zemích českých. (Ottův Slovník). V Praze 1893.

Zprávy Právnické Jednoty moravské v Brně.

Klier Čeněk Dr. O zastoupení závazkovém a zájmovém dle práva rakouského. V Praze 1893.

Pavlíček Ant. Dr. Právo listů zástavních. V Praze 1893.

Ffersche E. Dr. Öst. Sachenrecht I. Der Besitz 1893.

Kalousek Josef. O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtném na statcích svobodných v Čechách i v Moravě. Praha 1894. (Rozpravy akad. Ročník III., třída I., číslo 1.)

Úvod. — Dědické a odúmrtné právo pod statuty Kunrátovými (1189—1310). Podle zákona Janova (1310—1497). Prostředky proti právu odúmrtnému. — Král Vladislav vzdal se odúmrtí v Čechách (1497). — Kterak v Moravě šířilo se právo dědické na újmu práva odúmrtného (1437—1587). Poslední tvar českého práva dědického a jeho proměna v Obn. ZZ. — Závěrek.

Zucker Alois Dr. Kriminalistické črty zejmena se zřetelem ke zločinné a spustlé mládeži. V Praze 1894.

— Ueber die Behandlung der verbrecherischen u. arg verwahrlosten Jugend in Oesterreich. Wien 1894.

— Die Polizeiaufsicht nach oesterr. Rechte. Prag 1894.

Pavlíček A. Dr. Das Pfandbriefrecht. 1895.

Kadlec Karel Dr. a *Heller Karel Dr.* Německo-česká terminologie úřední a právnická. V Praze 1895.

Čelakovský Jaromír Dr. Soud komorní za krále Vladislava II. (Právník) 1895. Registra soudu komorního z let 1472—1511 s úvodem o dějinách soudu komorního a knihách při něm vedených. (Arch. český VII.—XIII.)

Laurin Fr. Dr. Introductio in jus matrimoniale ecclesiasticum. Ve Vídni 1895.

Randa Ant. Dr. Besitz nach oest. Rechte etc. Vierte durchgesehene u. vermehrte Auflage. Leipzig 1895.

Pražák Jiří Dr. Rakouské právo veřejné. V Praze I. Ústava obecní 1895, II. Ústava zemská 1897, III. Ústava říšská 1898.

Kadlec K. Dr. O úkolu právního dějepisu slovanského. V Praze 1896.

Prasek V. Tovačovská kniha ortelů Olomúckých. Sbírka naučení a rozsudků vedle práva Magdeburského vrchním právem Olomúckým menšímu právu Tovačovskému od r. 1430—1689 vydávaných, kterou sestavil a úvody opatřil. Olomouc 1896.

Sbírce té přidáno tří článkův: Stručné dějiny vrchního práva Olomuckého. Literatura práva Magdeburského na Moravě . . .

— Das Olmützer Stadtgericht als Oberhof von 1590—1620. Olmütz 1896.

Čelakovský Jaromír. Nástin dějin českého práva horního. (Ottův Slovník). V Praze 1896. — Cheb a Chebsko (Ottův Slovník) 1897.

Veselý Frant Xav. Dr. Všeobecný slovník právní. Příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na ŘR zastoupených. Se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní zemí koruny české. V Praze 1896—1900.

Koldinsky A. Dr. Rakouské směnečné právo 1897.

Vančura J. Usucapio pro herede 1897.

Titsch Em Dr. Zástava ruční dle rak. práva obč. V Praze 1897.

Höfler Alois, Sieben Thesen zu Prof. Dr. Franz v. Liszt's Vortrag über die strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit. Prag 1897.

Pantůček Ferd. Dr Organisace a příslušnost soudní dle nových zákonů processuich. V Praze 1897.

Menoušek Ant. Zákony ze dne 1. srpna 1895 č. 110 a 111. R. Z. a povsechné porovnání jich s dosud platnými předpisy o příslušnosti ve věcech sporných a nesporných. V Brně 1897.

Ott Emil Dr. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. V Praze. Díl I. (část všeobecná) 1897, podruné 1900. Díl II. (část zvláštní) 1898, 1901. Díl III. 1901.

Herrmann Karl Dr. Die rechtliche Verantwortlichkeit des Versicherers für seine Agenten, nach oesterr. Rechte. Berlin 1897.

Tomaschek J. A. Dr. Edler v. Stradowa. Das alte Bergrecht von Iglau und seine bergrechtlichen Schöffensprüche. Innsbruck 1897 Wagner. XVI. u. 214 v 8^0.

Einleitung — Urkundliches Materiale: Bergrechtlicher Theil der Iglauer Stadtrechtsurkunde vom J. 1249 (lat. u. in der Gelnhausen'schen Übersetzung deutsch). Zusaetze und Abweichungen. Altestes Bergrecht. Constitutiones metallicae regiis Wenceslai II. Ungeltpruch vom J. 1268. Altester bergrechtlicher Codex (art. 1—152 a. 1513). Anhang: Das Jamnitzer Bergrecht 1537. Bergrecht ungarischer Bergstaedte 1498. Ein Kuttenberger von Iglau aus approbirter Schöffenspruch.

Rieger Bohuš Dr. Říšské dějiny Rakouské. Dějiny státního vývoje a veřejného práva. V Praze 1898 Bursík a Kohout.

Kadlec Karel Dr. Rodinný nedíl čili Zádruha v právu slovanském. V Praze 1898.

II. Zádruha na slovanském jihu (doba nová, doba stará). III. Rodinný nedíl v právu ruském (doba nová, doba stará). IV. Rodinný nedíl v právu českém. V. Rodinný nedíl v právu polském. VI. Rodinný nedíl jest základní prvek slovanského společenského ústroje. VII. Právní povaha zádruhy.

Proti tomuto spisu vydal dr. Peisker rozpravu „Slovo o zádruze", kdež dokazuje, že zádruha není starobylou právní institucí slovanskou, ale výtvorem římsko-byzantského systému berního u Jihoslovanů.

Kritickou úvahu o této rozpravě vydal dr. Kadlec pod titulem: „K Slovu o zádruze." V Praze 1900.

Bohuslav Jos. Dr. Sbírka příkladů, žádostí a usnešení knihovních 1899.

Hartmann A., Exekuční řád I. 1899.

Verunský E. Dr. Oest. Reichs- u. Rechtsgeschichte.

Henner K Dr Různění překážek manželských na veřejné a soukromé není kanonické. 1899.

Žalud Jos. Dr. Zákon o zřízení exekučním a zajišťovacím. 1899.

Čečetka G. Všeobecný knihovní zákon.

Brunneck Wilh. Das Heimfallsrecht u. die Gütervereinigung im älteren böhm.-mähr. Recht. (Zeitsch. der Saviny. Stift XX. 1899.)

Zycha Adolf Dr. Das böhmische Bergrecht des Mittelalters auf Grundlage des Bergrechts von Iglau. Berlin 1900.

I. Die Geschichte des Iglauer Bergrechts u. die böhmische Bergwerksverfassung. II. Die Quellen des Iglauer Bergrechts.

Prasek Vinc. Judiciorum saxonicorum per Moraviam septemtrionalem et Silesiam austr. acta nexus. Organisace práv Magdeburských na sev. Moravě a v rak. Slezsku, kterou na právních památkách prokazuje. Olomouc 1900.

I ameníček Frant. Zemské sněmy a sjezdy moravské, jejich složení, obor působnosti a význam. Od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až do vydání OZZ. 1526—1628. V Brně. Díl I. 1900. Díl II. 1902.

Přehled právnické činnosti jazykem českým za panování Jeho Vel. císaře a krále Františka Josefa podán v oslavovacím jubilejním spisu České Akademie prací drů Č. Kliera, Ferd. Pantůčka, Karla Kadlce, Jiřího Pražáka, Leop. Heyrovského, Jos. Tumpacha.

Profesorové práv na universitách Pražských ok. r. 1900.

a) Na právnické fakultě české: Randa A. (právo obč., obchodní a směnečné), Ott E. (řízení civilní), Zucker Al. (právo trestní), Hanel Jar. (něm. právo, státní i právní dějiny rak.), Talíř Mat. (finanční právo a statistika), Pražák J. (právo státní), Stupecký J. (obč. zákony a právo horničí), Storch Fr. (právo trestní), Bráf Alb. (nár. hosp.), Heyrovský Leop. (římské právo), Čelakovský Jar. (dějiny českého práva), Rieger Boh. (rak. dějiny), Henner K. (právo církevní), Hermann K. šl. Otavský (právo obch a směneč.), Horáček C. (nár. hosp.). Docenti: Trakal J. (fil. práva), Tilsch Em. (obč. zák.), Vančura Jos. (římské právo), Kadlec K. (slov. právo), Prušák Jos. (trestní právo), Mitička Aug (voj. trest. právo), Gruber Jos. (nár. hospodářství), Bloman K. (stát. účetnictví).

b) Na právnické fakultě německé: Krasnopolski H. (obč. zákoník), Ulbrich Jos. (veř. právo), Schuster Jindř. (něm. právo, rak. děj právní), Wieser B. bar. (nár. hosp.), Pfersche E. (římské právo), Singer J. (církev. právo), Zukerkandl R. (nár hosp.), Rauchberg Jind. (statistika, adm. nauky), Pfaff Ivo (římské právo), Gross Jan (trestní právo), Frankl Otto (právo horničí), Scheuer Jan (děj. práva něm. a rak.), Doc. Spiegel Lud. (státní právo rak.), Rintelen Ant. (řád civilní), Petschek Jiří (řád civilní), Franz Al. (státní účetnictví).

DODATKY.

Dodatek I. Zlomky Zelenohorské (viz č. 2.)

Již tomu plně osmdesáte let, co se v literatuře objevil RZelenohorský (1818) a po ten celý čas trvá boj, je-li pravý, je-li padělaný. Boj ten vědecký bude trvati dále, leč by se — na jedné straně — našly památky oba zlomky — Sněmy a Libušin soud — docelující nebo jinak jim sourodé, anebo kdyby — na druhé straně — nezáporně dokázáno bylo, kdo jest ten domnělý novověký strůjce a padělatel.

My pokládajíce text za správný a pravý, vedeni jsme k tomuto názoru hlavně tím, že Zlomky nejsou ledabylé sestavení ledabylých slov a rčení, prázné všeho věcného obsahu, ale že v nich uloženo tolik vědomostí věcných, tolik dat historických, místopisných a právnických, že těžko věřiti, aby jich před r. 1818 kdo byl mohl v sobě spojovati. Tážeme-li se s druhé strany, byly-li skladby takové v českém starověku možny, tož víme určitě, že jakož u Čechů panovala živá čilá tradice až i kolik století obepínající (Kosmas zná dáta z tradice nejméně čtyrstoleté), ještě i ve XIII. a XIV. věku známy byly mezi lidem zpěvy (carmina) o věcech dávnověkých. Píše kronista Zbraslavský, že o slavnostech při korunovací krále Václava II. jedni uměli zpívati (hic scit cantare), jiní pak zpěvy přednášeti (ille carmina recitare) a arc. Jan z Jenšteina ok. r. 1383 v listech svých se zmiňuje, že meškaje na venkově, na statcích arcibiskupských, neslyší leč hovořiti o hospodářství nebo přednášeti zpěvy venkovanů (carmina rusticorum). Z XV. století víme, že Prokop bakalář, písař Novoměstský, zanášel se sbíráním historických pamětí v řeči vázané složených (viz č. 182). A ještě z počátku XVII. věku (1603) máme vědomost, že ve veliké rukopisné sbírce Kolleje Všech Svatých na hradě Pražském, resp. mezi kodexy Jana Bystřického z Bochova probošta, nacházel se osmidílný rukopis českých zpěvů, carminum bohemicorum volumina octo. O kteréžto sbírce v celku 321 kodexu čítající (Hanuš Quellenkunde 1868 str. 21, Winter, Vys. uč. knihy dvoje str. 382—385), kde by byla nebo co se s ní stalo, natenčas vědomosti není.

Rozličné byly u starověkých národů spůsoby, jak si uchovávali paměť zákonů. U Gallův bylo úlohou bardů, aby v paměti snášeli zákony staré, což usnadňováno metrickou formou jejich (magnum numerum versuum

ediscere dicuntur). O Iberích zaznamenal Strabon, že měli zpěvy a zákony ve verších zformované, až i kolik století staré. U Švédův lagmanové (legislatores regni Sueciae) v určité časy ústně národu přednášeli zákony. Dass die ältesten Rechtssatzungen — píše Wilda — in gebundener Rede überliefert wurden, darüber kann inbezug auf Schweden umsoweniger Zweifel herrschen, weil in den geschriebenen Rechts- u. Gesetzbüchern noch solche Satzungen sich in rhythmischer u. alliterirender Form finden.

Pravili jsme, že oba zlomky RZ. plny jsou vědomostí historických, místopisných, právnických. Stůjtež zde některé doklady:

Ve zlomku „Sněmy" vyloženo jest právo rodové českých Slovanů tak určitě a úsečně, že historikové slovanského práva po rozsáhlých studiích výrokům těm přiznávají úplnou správnost. Totéž platí o druhém zlomku „Soud Libušin", kde vyslovena zásada jednotného jmění (dědina), ač ani dělení, a to díly rovnými, vyloučeno nebylo; avšak přednost dávána první zásadě. Soud o dědinu v tomto rozumu příslušel ještě dlouho sněmům, až právomoc sněmovní přešla na soud zemský, jakž o tom zpráva v č. 79 tohoto spisu: Judicium terrae (Pro hereditatibus est judicium baronum, Nelze se o dědinu súditi před menšiem úřadem.) Kosmas spor ten nepojal správně, maje za to, že se oba soupeřové soudili o meze a hranice svých dědin, což naprosto chybné.

Soud konán na Vyšehradě u přítomnosti kmetů, lechů, vládyk i velikého počtu lidu. Podobně se dálo r. 1130 za knížete Soběslava, když se jednalo o vinu proti zeměpánovi (Pokr. Kosmy).

Zarážejí prý formalnosti v Soudu Libušině. Avšak soudy a práva v starověkosti u všech národů byla formalnostmi opatřena, kterých novověk nesnadno chápe. Zákony u starých národů byly pod zvláštní ochranou bohů a kníže v tom směru byl zástupcem vyšších mocí v lidu svém, soudcem. (Psáno od nás o těchto věcech hned r. 1863 v I. dílu Slov. práva, kdež také vyloženy některé výrazy právní RZel.: Ot, čeleď, rod, děti, zboží, kmet, lech, vladyka, dědina a j. Více toho hodláme podat ve Všeslovanském Slovaru právnicko-historickém, jejž chystáme k tisku.)

V Soudu Libušině stojí proti sobě dva názory právní: Německý, dávající právo vlastnické (dědické) prvorozenému, prvenci, kdežto po slovanském názoru slušelo vlastnictví všemu rodu. Již Tacitus praví o Tenkteřích: Inter familiam et penates et jura successionum equi traduntur; excipit filius non ut caetera maximus natu, sed prout ferox et melior. Tak bylo namnoze i ve středověku, v poměrech manských, tak i podnes v Anglii i při některých fideikommissích. Národní jmeno Němců (u Kosmy Teutonici) známo bylo Čechům hned v IX. a X. stol. Zná je odtud biskup Kliment makedonský (iz Vlach, i iz Grek i iz Němec. Leg. Pann.) V 2. pol. X. věku píše král chazarský rabbi-Chazdajovi: Došlo nás písmo ze země Němc. Ditmar Merseburský, znatel slovanštiny, jméno slezského hradu Němčí odvozuje od Němců (a nostris olim condita).

V Lib. S. jmenováni jsou lechové na soudě Vyšehradském shromáždění s doložením sídel: na Otavě, na Radbuze, se Mže, ot Sázavy, od gor

Krkonoší, ot Ljubice, z Dobroslavska Chlmca, od Kamena mosta. Máme tu patrně náčelníky plemen z celé země české. Namítá se, že takové jednoty v zemi nebylo; ale víme, že se národ dělil sice na plemena (tribus) a že každé plémě mělo svého náčelníka (dux, regulus); to však jednotě zemské nebylo na újmu. Frankové v IX. i v X. stol. znají Čechy nejinak než jako celek. Může-li se mluviti o nejednotě, když r. 791 puštěno odřadí vojsk Karlových na Avary v dnešních Dolních Rakousích vypravené, od Krušných hor k Vitorazi, per Beehaimos? Či byli Čechové nesjednoceni, když Karel r. 805 čtveré vojsko vypravil do Čech, kteréž přišlo až pod Říp? R. 817 a 821 posílali Čechové své posly do Němec jako národ celistvý (Behaimi), rovně tak jako Moravané (Marharii). Teprvé r. 845, po více jak padesátiletém styku s Němci, jeví se různění mezi župany (lechy) českými, ale ani tím neutrpěla jednota země a národa, leda že odpadlo exponované Chebsko a Vitoraz. Vždyť i všecka země obepnuta byla přěsekou (intercisio, gehag) a všickni obyvatelé byli robotou zemskou povinni, aby přěseku tuto — podobnou durinskému rain-steigu — udržovali v pořádku.

Sídla plemen v Lib. S. shodují se s krajinami v tom i onom poříčí rozprostřenými. Toť se úplně srovnává s výsledky pozdějších studií. Jednotlivá plemena zaujímala roviny vnitrozemské podle poříčí. Župní hrady postaveny ponejvíce při řekách (Děčané, Bělina, Ljutomírici, Pšované, Chrasten-Vyšehrad, Praha, Žateč, Plzeň, Dúdlebi, Netolice, Libice, Olomúc, Brno, Holasovice, Znojem). Území pozdějších žup, t. j. území někdejších plemen, ponejvíce shodují se s poříčím řek. Župa Kladská zaujímala hořejší poříčí Nisy, Prachenská hořejší poříčí Otavy, Bělina poříčí Běliny (populus, provincia Bielina), Čáslavská poříčí Dúbravice a j. Také Kosmas vypisuje župy Vlastislava Luckého podle řek a poříčí. Sama země česká v původní rozloze své rovnala se poříčí Vltavsko-Labskému, tak určitě, že zabírala také i Chebsko a Vitorazsko, s vyloučením dnešního Fridlantska a Rumburska.

Mezi vůdci ve válce s Němci r. 872 jmenují se Svatoslav (Zuentisla) a Spytimír (Spoitamor). Oba byli členové rodu Libického, neboť Spytimír slove později jeden ze synů Slavníkových a Svatoslava uvozuje RZel. od Ljubice bielé; jména osobní pravidlem se opakují v rodech panských. Také Dobroslav, po němž hrad nyní Hradec nad Labem staré jméno svoje má, byl členem Libického rodu, jakož neméně Čáslav, po němž, jak souditi můžeme, hrad Čáslav v území Slavníkovského panství prozván jest.

Jména Lutobor a Ratibor opakují se na horním Polabí ještě i ve XII. věku; listina z r. 1181 z archivu ve Vídni teprvé za Palackého opsaná, jmenuje Bohuše cum fratribus duo, Ratibor a Lutobor.

Radovan od Kamena mosta ozývá se v osadním jméně Vadum Radovani, později Radansfurt, nyní Rodisfurt zvaném. Zde na Ohře byl brod a vedle brodu pons paludum quod mostiště dicitur t. j. náš Kamen- most, nikoli most přes řeku z kamene zděný a klenutý, nýbrž přes močál z balvanů a moštěnic sestrojený, jakých dle listin meklenburských vícero bylo na močálech té země (vadum lapideum in rivulo, ubi positi sunt undecim lapides in ordine,

viatoribus siccum praebentes transitum 1229). Zprávu o mostišti podává listina z r. 1226 teprvé za Palackého z archivu Vídeňského opsaná, kdežto listiny meklenburské tiskem vyšly teprvé r. 1823. A to vše byl by znal kdo před rokem 1818? A takového detailu jest ještě množství, jakož jsme o něm nadile pojednali v rozpravě: Vlastní jména RZel. 1897.

Při této příležitosti buď podotknuto, že starověk český vůbec posud zúplna není prozkoumán a že další studie bezpečně nového a nového té doby objasnění poskytnou.

Dodatek II. Prvotiny práva církevního. (Viz č. 3.)

Konstantin Solunský, přišed na Moravu, toho času již pokřesťaněnou a biskupům Pasovským podřízenou, shledal v lidu veliké nepořádky co se týče svazku manželského. I byla přední péče jeho, aby tomu přítrž učinil, i kázal i učil i napominal podle pravidel Písma: Malachiáš 2. 15, 16 (Uxorem adolescentiae suae noli despicere). Malachiáš 2. 14, 15 (et haec — uxor — particeps tua est et uxor foederis tui), Matthaeus 5. 27, 28 (Audistis, quia dictum est antiquis: Non moechaberis!). Matth. 5. 32 (Dico vobis: Quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et qui dimissam duxerit, adulterat). Matth. 10. 6 (Quod Deus conjuxit, homo non separet). — Též i Methoděj co arcibiskup přísně naléhal na zachování rozkazů církevních ve věcech manželstva, zvláště zamezoval manželstvo mezi příbuznými (intra parentelam).

Obnovení starého zašlého biskupství Syrmienského v IX. století zavdalo příčinu k velikému a tuhému sporu mezi stolcem papežským a biskupy německými. Stolec papežský vida zdárné působení bratrů Solunských v Pannonsku a na Moravě, obnovil zašlé ono biskupství. Avšak k Pannonsku táhli se arcibiskupové Salzburští a k Moravě biskupové Pasovští. Salzburští dokazovali, že Karel císař opanuje starou Pannonii, odevzdal tamní obyvatelstvo duchovníkům Salzburským. Naproti tomu Kocel, kníže Blatenský v území starého Pannonska, tedy v diecesi Salzburské, žádal v Římě, aby Methoděj posvěcen byl na stolec biskupa ondy Andronika Syrmienského, za biskupa pannonského, a Moravané sami pravili r. 870, že otcové jich přijali křest od sv. Petra t. j. z Říma, že tedy neslušeji pod moc biskupů bavorských, ale pod moc papežského stolce. Methodius biskupům odpovídal v týž rozum: Já kdybych věděl, že vaše půda jest, kromě bych chodil, ale sv. Petra jest; vy pak z lakomstva na staré končiny římské stoupáte proti kánonům. Papež Jan VIII. králi Ludvíkovi II. obšírně odůvodnil právo stolce římského: Pannoniam diocesim ab olim apostolicae sedis fuisse privilegiis deputatam, což pro nájezdy nepřátel vešlo v zapomenutí; avšak práva církve že prodlením věku nepromlčují se jako práva jiného druhu: „Nemo autem de annorum numero resultandi sumat fomentum, quia S. Romanae ecclesiae privilegia nullis temporibus angustantur, nullis regnorum partitionibus praejudicantur, sed et venerandae Romanae leges, divinitus per ora priorum principum promulgatae, rerum ejus praescriptionem nonnisi per centum annos admittit.“ Výrok tento vešel do Dekretu Gratianova c. 16 C. XV.

qu. 3, spolu s druhým pravidlem: „Porro si de annorum numero forte quis causatur, sciat, quia inter christianos et eos qui unius fidei sunt, numerus certus affixus est. Caeterum, ubi paganorum et incredulorum furor in causa est, quantalibet praetereant tempora, juri non praejudicat ecclesiarum.“ Ib. c. 16, C. XV. qu. 3.

Jinak ovšem vyloučení krajin některému biskupství jednou přikázaných. resp. přibrání jich k biskupství jinému, nesmělo se díti leč s volí biskupa posavadního. Nařídil tak sněm africký z roku 397 i jiní pozdější (Multis conciliis hoc statutum est a coetu sacerdotali, ut plebes, quae in dioecesibus ab episcopis retinentur, quae episcopos nunquam habuerunt, nonnisi cum voluntate ejus episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant rectores). Dle tohoto pravidla vykonáno utvoření samostatného biskupství Pražského, resp. vyloučení Čech z diecesí Řezenské (sed quod Boemia provincia sub Ratisbonensis ecclesiae parochia exstitit, peragi non potuit nisi ipsius antististis praesidio). Proto žádán biskup Řezenský Wolfgang, aby přivolil, což i učinil, obdržev náhradu za ustoupenou (acceptis pro parochia praesidiis in Boemia. Živ. sv. Wolfganga).

Ustanovování biskupů dálo se s předchozím přivolením obce zemské (kněžstva, zeman i knížete). V IX. věku Moravané žádali, aby stolec římský dal jim Methoděje za arcibiskupa, jakož se i stalo. Přijal jej příchozího Svatopluk se všemi Moravany i poručil mu všecky církve i střižníky po všech hradech. Umíraje, Methoděj Moravanům odporoučel za následníka kněze Gorazda. V X. věku prvního i druhého biskupa Pražského volilo obecné shromáždění kněžstva, zeman i všeho lidu, jednomyslně s knížetem. Dietmarus, ut duci placuit, favorali acclamatione ab omnibus in episcopum eligitur. A o Vojtěchovi píše Kosmas, že „te dignum omnis clerus, te universus idoneum episcopatu declamat populus.“

Kníže Břetislav roku 1039 dobuda na své výpravě do Polan hradu Hnězdna, z tamního chrámu mimo množství drahých věcí odvezl také pozůstatky sv. Vojtěcha. Byl při tom také biskup Pražský Šebíř. Svévůle tato dala příčinu velikému církevnímu soudu v Římě jak proti knížeti tak proti biskupovi. Čin Hnězdenský pokládán za sacrilegium. Rozsudek zněl: Quod nulli liceat sine nostra apostolica permissione de loco ad locum sacrum transferre corpus, testantur canona, prohibent patrum decreta; praesumptiones hujusmodi rei divina jubent elogia gladio anathematis ut feriantur. (Sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro; si quis domum Dei violaverit et aliqua sine licentia illius, cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, donec legitime satisfaciat, sciat se communione privatum).

Pražský biskup Jaromír Gebhard, bratr knížete Vratislava II., nemoha na knížeti dociliti zrušení biskupství Olomúckého, ve své o to rozezlenosti hrubě pohaněl biskupa Olomúckého, Jana. Kníže žaloval v Římě. Papežský legat Rudolf přišed do Prahy, svolal synodu zemskou, která dvakráte obeslala biskupa Gebharda, ale ten se nedostavil, hradě se zákony církevními: Juxta canonum scita, salva pontificali dignitate et justitia, ad tua non venio

placita, nisi affuerit meus magister, Magontinus metropolita, et aliorum coepiscoporum praesens frequentia. Tento odpor založen ve výrocích několika církevních sněmů, zejména Chalcedonského z roku 451 (c. 46 C. XI. qu. 1 a v druhé části Dekretu c. III. qu. 6.)

R. 1130 ve velikém soudě proti úkladníkům knížete Soběslava I. viněn také biskup Pražský Menhard, že byl těch úkladů strůjce a podněcovatel. I stala se očista takováto: Praesul Bambergensis et antistes Olomucensis cum septem Bohemiensibus abbatibus astante duce cum populo et clero, Meynardum ab omni culpa per depositionem suarum stolarum expurgaverunt, profitendo etc. (Cosm. Cont.)

Dodatek III. Spisy mistra Damasa Čecha (viz č. 20).

Summa Decretalium neboli Summa titulorum, vlastně Summa ad collectionem primam Decretalium.

Dekretály sluly, jakž v č. 62 povědino, ony litterae decretales, kteréž biskupům vydávali papeži z moci své, rozřešujíce otázky sporné nebo dávajíce přímé rozkazy ve věcech církevních. Samo Decretum Gratiani složeno vedle snešení koncilních z takovýchto listů dekretalních. Po vyjití Dekretu, od druhé polovice XII. stol., nahromadilo se zase mnoho jich i našel se mistr Bernhardus, probošt, později biskup Pavijský (Papianus), že jich svedl v jednu sbírku, přidada také něco písem starších. Tato sbírka slove nyní Compilatio prima. Následovala sbírka mistra Gilberta (1201—25), ale jsou v ní mnohé listy od stolce papežského neuznané. Po Gilbertovi zdělal novou sbírku mistr Alanus, kdež nejmladší list z r. 1208. Tyto dvě sbírky, Gilbertova a Alanova, poskytly látku ke kompilaci nové, kterou r. 1209 zpracoval mistr Bernardus Compostellanus antiquus. Studenti Bononští nazvali ji Compilatio Romana; nyní má název Compilatio secunda. Třetí sbírka, Compilatio tertia, zpořízena jest prací mistra Petra Bonaventury, písaře pap. Innocencia III., ok. r. 1210.

Napotom mistr Joannes Galensis Vulteranus dekretály papežův, Innocentia III. předcházejících, ze sbírky Gilbertovy a Alanovy znova zredigoval, kterážto sbírka ve XIII. věku slula Mediae nebo secundae Decretales.

Z Kompilace první mistr Damasus zpracoval Summu; Damasus fecit Summam super primam Compilationem, jakž dí Joannes Andreae v I. pol. XIV. století. Avšak měl také zření ke kompilaci druhé a třetí. Jedná o látce každého titulu po pořádku, pročež Summa slove také Summa titulorum, a takž utvořil stručnou učebnici církevního práva. Summa tato dokonána před čtvrtým koncilem Lateranským (list. 1215); že pak se povolává na Kompilaci třetí, ok. r. 1210 zdělanou, připadá sepsání do let 1210—15.

Quaestiones super Decretalibus. Otázky tyto jednají venkoncem o případech praktických. Posloupnost jde podle titulův Kompilace první. Jednotlivé kusy počínají slovem Quaeritur, obsahují líčení případu, načež následují důvody k rozřešení buď zápornému nebo kladnému, konečně rozřešení samo. Z kanonistů citují se tu Alanus, Albertus, Huguccius,

Joannes Galenus, Vincentius, z legistů Azo a Joannes Placentinus. Na jednom místě povolává se Damasus na učitele svého, magister meus. V jedné otázce připomíná svůj vlastní spis „Summa", jejž jmenuje „notulas meas"; miněna „Summa titulorum". Otázek jest 278. Dílo samo má cenu mnohem vyšši nežli Summa; jest to práce samostatná, jeví rozsáhlou známost literatury a svědčí o bystrém a praktickém rozumu skladatelovu. V pozdějších dílech označováno toto dílo Quaestiones Damasi, Quaestiones venerabiles a mag. Damaso compilatae.

Summa de ordine, též Ordo judiciarius. Líčení soudního postupu, jasné a úplné. Co do pravidel práva římského spočívá spis ponejvíce na Pilliovi, co do církevního, na Dekretu a na Dekretálech (compi ationes antiquae I. II. III.) Přivlastňuje se výslovně mistrovi Damasovi, slovouc Summa mag. Damasi. Psána v Bononii, composita de Ordine judiciario, před r. 1234. Práce současná Tankredovi, ale samostatná i velice záslužná. Otisk ve Wunderlichově díle „Anecdota, quae processum civilem spectant" (Göttingen 1841).

Brocarda, též Regulae canonicae zvané. Jménem Brocarda označeny jsou sbírky stručných pravidel právnických, ve spůsob pořekadel oděných. První takovou sbírku zpořídil biskup Burchardus Wormský, roku 1025 zemřelý. Odtud jméno Brocardica nebo stručněji Brocarda. Damasova sbírka slove Brocardica Damasi nebo Brocarda mag. Damasi, i spočívá na Dekretu a na Dekretálech. Jeden opis v Zemském Muzeji českém I. B, 3, pochodící z kláštera Roudnického. Jiný opis, Berlinský; čítá pravidel 125. Tiskem jsou vydána 1566 v Antorfu a Lugduně, 1567 v Basileji, 1570 ve Frankfurtě n. M., 1668 v Kolíně n. R. Damasova Brocarda psána jsou po r. 1234.

Kromě těchto děl přičítá se Damasovi také spisek: Historiae Decretorum. Že to však práce jednoduchá, přitom naprosto neprávnická, obsahující pouze příběhy v Písmě připomenuté a v dekretu neb kánonech podotknuté, pochybuje Schulte (z jehož spisův dáta naše o Damasovi jsou vyňata) o autorství Damasovu, učence to texty zákonův glossujícího a těžké otázky právnické rozbírajícího.

Dodatek IV. Jindřich z Isernie (viz č. 47.)

Za panování krále Přemysla Otakara II. nacházeli se při dvoře královském dva písaři rození Vlachové, mistr Henricus Italicus a Henricus de Isernia. Mezi historiky spor jest, nejsou-li tito Henrichové jedna osoba. My je rozlišujeme. Jsou sice značné shody a podobnosti mezi oběma; oba slovou Henrichové, oba byli Vlachové, oba slovou písaři při dvoře českém, oba zanechali sbírky formulí po sobě. Ale jsou i rozdíly, a sice rozhodující: Henricus Italicus byl magister, Henricus z Isernie nebyl; sám praví o sobě, že jest homo de scola, licet non a magistro nec graecis literis eruditus. Onen první byl kněz (dominus reverendus, farář Gorský, kanovník Olomúcký a Vyšehradský), tento byl ženat i otec několika dětí, a to prvé ještě než-li

se dostal do Čech. Italicus byl písařem při dvoře hned r. 1270, kdež mu Henricus Isernský odporučen jest z Říma co krajan a sourodák. (Jiného Vlacha písaře při českém dvoře v ten čas nebylo). Mag. Henricus Italicus byl muž vážných mravů a ctihodné povahy, kdežto Henricus z Isernie jeví se být hotový nemrava, ano necuda. Také i slohem rozeznávají se oba: Mag. Henricus píše klidně, jasně, skoro klassicky, kdežto styl Iserňana jest samý bombast, plný slov a hříček slovných.

Rodiště Jindřicha z Isernie bylo město Isernie v jižní Italii podnes stávající. V zápasu mezi Konradinem Hohenstaufovcem a Karlem z Anjou (1265—68) držel se J. strany Konradinovy, jehož podporoval stolec papežský. Po porážce Konradinově r. 1268 prchl do Říma, zanechav ženu i děti v Isernii, i s nemovitým majetkem, domem a mlýnem. Bylo mu vytýkáno, že i se zbraní sloužil Konradinovi. U římského dvora vyhledával přízně osob vysoko postavených, hlavně lichotnými přípisy, jaké později dělal také v Čechách. Jsa zběhlý v písařství, zdokonaloval se v umění notářském v Římě spolu s mistrem de Prece. Avšak úmrtím pap. Klimenta IV. (zemřel dne 19. list. 1268) pozbyl hlavní opory své v Římě, i odebral se do Viterba a po osmi měsících, nedlouho před koncem r. 1269, do Alatri.

Tu se jal přemýšleti, nemá-li jíti do Němec, odkud docházely zprávy, že míšenský markrabě, Jindřich Jasný, švakr krále Otakara II., míní synovce svého Fridricha, vnuka cís. Fridricha II., s vojskem vypraviti do Vlach, aby Karlovi z Anjou vyrval království neapolské (sicilské). Skutečně také odebral se s několika přátely smýšlení ghibellinského do Míšně, i bydlel v Pirně nad Labem. Zatím co se o úmyslu markraběte ve Vlaších hlásalo, žádné nemělo podstaty, a Jindřich z Pirny šel do Čech, kamž ho příznivec jeho, mistr Petr de Prece, vřelými slovy odporoučel „notario terrae", rodilému Vlachovi, krajanovi. Písař tento nebyl nikdo jiný než královský notář, mistr Jindřich Vlach (mag. Henricus Italicus). Bylo to r. 1270.

V Praze chopil se Isernský živnosti učitelské i založil učení notářské na samém Vyšehradě. V Čechách nepsal se pak jako potud, z Isernie, alebrž „z Italie" (H. de Italia). Podporoval jej tu Petr probošt Vyšehradský, kancléř království, s kterým r. 1271 (v dubnu a květnu) doprovázel krále na vítězném jeho tažení do Uher. O výsledku této výpravy dává král konec května zprávu královně listem, podle slohu z péra Jindřichova pošlým. Písař patrně se dobře vyznal ve věcech válečných. Zde na pomezí uherském, setkal se s biskupem Sekovským i měl s ním rozmluvu o opatření cís. trůnu římsko-německého.

Příčinou římského císařství učiněna za sedisvakance papežské, která trvala od 29. list. 1268 do 1. září 1271, nová kombinace. Za krále měl být vzat Fridrich, syn lantkrabí durinského, vnuk cís. Fridricha II. již svrchu připomenutý. Jinochovi v ten čas 15letému měla býti zasnoubena prvorozená dcera Otakarova, Kunhuta, t. č. let šest čítající. Dithyrambickým vzletem líčí náš Jindřich blaženou budoucnost, která mladé královně v Italii kyne. Ženicha slaví jakožto obnovitele hodnosti císařské; on prý jako lvík vyrve kořist Karlovi z Anjou. Nový podnět k útěše zavdalo Jindřichovi naro-

zení kralevice Václava (27. září 1271), a konečně volba papežská (1. září 1271), o níž stihla do Čech zpráva brzo po narození syna Otakarova.

Zimu na r. 1272 trávil Jindřich v klášteře Strahovském, kamž byl králem odporučen ku přímluvě mistra Jindřicha Vlacha. Později ujal se ho Kuno, děkan Vyšehradský. R. 1373 dostalo se Jindřichovi příležitosti, že zase mohl navštíviti Vlachy. Poslal jej Otakar z výpravy uherské 1273 (v červenci) ke dvoru papežskému, aby vyzpytoval, jaké smýšlení panuje v Římě o volbě císařově. Toho času mínil papež způsobiti sblížení mezi Karlem z Anjou a Otakarem, a sice sňatkem mezi Karlem Kulhavým, synem Karlovým, a Kunhutou dcerou Otakarovou, ku kterému konci mělo Kunhutino zasnoubení s Fridrichem durinským mocí papežskou být rozvázáno. V Římě množí z církevníků přáli sobě na trůn Otakara samého, čemuž spočátku ani papež neodporoval. Jindřich dychtivostí jen hořel, aby u budoucího císaře zastávati mohl úřad písaře a důvěrníka. Vskutku se mu podařilo, že stal se notářem při dvoře Otakarově (in excellentissimi regis B. curia fungens officio notariae). Vzat dokonce in regis familiam specialem a učiněn almužníkem královským. Zatím sen o koruně císařské rozplynul se v nic, ať papež určitě se přiklonil k hrab. Rudolfovi z Habsburka.

Napotom, až do r. 1278, zůstával Jindřich při dvoře písařem, vedle mistra Jindřicha Vlacha, i složil řadu listů, jež stylem svým prozrazují písařské péro jeho (1275, 1276, 1277, 1278). V těch letech provázel biskupa Brunona Olomúckého v králově poselstvu do Polska (dum planitiem peragraremus Poloniae). Tou dobou byl J. ne-li zakladatelem, tedy duší spolku Pražského, jenž se nazýval „dvůr Venušin“ (sacrum palatium Veneris). Některé z listů po něm pozůstalých svědčí o veliké lascivnosti spisovatelově.

S pádem Otakarovým mizí pojednou všecka stopa po Jindřichovi. Buďto že zahynul na moravském poli anebo že nadobro se vrátil zase do Vlach.

Po Jindřichovi z Isernie zůstala sbírka formulí: „Liber formularum Heinrici de Isernia“ (též „Summa Ytalici Henrici“ zvaná), ponejvíce koncepty listů poselacích z jeho péra obsahující. Jeden rukopis nalezá se ve dvorské bibliothéce Vídenské s 164 kusy, jež r. 1803 otisknul Dolliner („Codex epistolaris Primislai Ottocari II.“). Druhý nedávno nalezen v biskupské bibliothéce Celovecké: „Liber formularum Heinrici Italici“; ten má toliko 156 kusů. Oba rukopisové shodují se skoro docela; v Celoveckém vynechána toliko část textu Vídenského, ony totiž kusy, kteréž vynikají necudnostmi. Třetí rukopis má Klementinská bibliotheka v Praze (XVII. 13, 12) s nápisem „Summa Ytalici Heinrici“, formulí 160, ale uspořádání jiné nežli ve Vídenském a Celoveckém. (Tadra „Nově nalezené rukopisy formulářů).

Dodatek V. Bartolus de Saxo Ferrato (viz č. 110).

Rodištěm Bartolovým jest malá osada Venatura nad říčkou Sentinou, v oblasti městyse Sasso Ferrato, po němž slove B. de Saxo Ferrato. Otec slul Francesco Bonaccorso. Narozen r. 1313, našel v osobě Fra Pietra

d'Assisi vychovatele nad obyčej pečlivého. Maje let patnácte, přijat jest na vysoké školy v Perugii, kdež učitelem práv byl slavný Cino da Pistoja (1327). Po pětiletém učení odebral se (1332) do Bononie, kde poslouchal proslulé mistry Forliňana Raineri degli Arsendi a Bolognana Jacoba Buttrigaria. Maje věku svého 21 let, povýšen jest na doktora (27. září 1334). Několik let trávil pak v lahodném zátiší, v osadě San Vittore podál Bononie. Pak za kratičkou dobu učiteloval po Rainerovi v Bononii, až se stal soudním assessorem v Todi. V tomto postavení přihodilo se mu, že příliš zachovávaje přísnost zákona, na smrt odsoudil člověka později za nevinna uznaného. Tím se mu znechutil úřad i šel na professuru do Pisy, počátkem 1340. Avšak nezůstal tu než do r. 1342, kdež odešel na universitu Peruginskou. Zde r. 1348 obdržel právo měšťanské. Nicméně zase odešel do Pisy (1351), ale vrátil se po letech třech, nemoha snésti šrůtky mezi měšťany. V Perugii posluchačů stále mu přibývalo. Zde se také oženil, pojav za manželku Pellinu Bovarelli.

Když pak r. 1355 Karel IV. korunován v Římě na císařství vracel se přes Pisu, vypravila obec Peruginská poselství k němu, ve kterém nacházel se také Bartolo. Tu jej Karel diplomem ze dne 19. května 1355 jmenoval svým raddou, dvořenínem a spolustolovníkem. „Znalost věd, ušlechtilost mravů a chvalná svědectví", dí se v diplomu, „Naší Velebnost k tomu vedou, abychom osobu Tvou přiměřenými milostmi ozdobili a důstojnými hodnostmi povznesli. Proto Tebe přijímáme za raddu a domácího dvořenína i za spolustolovníka Našeho. Užívejž tedy všech práv, milostí, svobod a výsad, kterýchž jiní raddové, familiárové a spolustolovníci naši požívají." Druhým diplomem, téhož dne daným, propůjčena Bartolovi i synům i potomním jeho, budou-li doktorové práv, plnomoc, by udělovali léta, též by posluchačům svým nemanželského lože, kromě šlechticů, přiznávali práva dětí manželských. (Podobného vyznamenání dostalo se v týž čas v Pise jinému doktorovi práv, Erasmovi de Liprandis, jejž učinil císař šlechticem a jmenoval hrabětem svého dvoru, propůjčiv mu erb a v erbu korunovaného lva červeného v bílém poli, což Pelcl vztahuje na Bartola.)

Bartolo brzo na to — dne 13. července 1355 — zemřel v Perugii, maje věku svého let 46. Pochován ve chrámě sv. Františka u brány sv. Susanny s nápisem náhrobním „Ossa Bartoli". Pozůstalým dostalo se jmění dosti skrovného, ježto Bartolo nebyl hrabitelem statků, jako jiní vrstevníci jeho.

Bartolo co učitel hlavně se zanášel právem římským, kdežto na universitách v ten čas skoro výhradně panovalo jen právo církevní. Jelikož pak tou dobou platila ještě zápověď Justiniánova (Dig. II. 821 prooem.) vykládati zákony, udeřil Bartolo na jinou cestu i jal se vykládati důvody zákonův, kteroužto methodou dosáhlo posluchačstvo lepšího porozumění zákonů, bez prohřešení proti onomu zákazu, a učení stalo se záživnější. Skladby Bartolovy (obsáhlý totiž kommentář k právu římskému) rozšiřovány četnými opisy, tiskem pak vyšly v Benátkách 1473, uplněji 1615, mimo to v Basileji 1588 a 1589, nejnověji v Mnichově 1843—45. Vynikají více vě-

hlasem ducha nežli vzornou latinou. Slove Bartolo juris interpretandi ea aetate sine controversia princeps, eoque lucerna speculumque et monarcha juris. Znal jej také Komenský, an di v Labyrintu světa, že poutník mezi učenými viděl také Skota s Aquinatem, Bartola s Balbem, Erasma se Sorbonisty.

V kap. bibliothéce Pražské nalezá se rukopis ze XIV. věku (J. XXII), ve kterémž vepsány jsou rozpravy Bartolovy De judice, qui injuste judicavit, de copula, de insigniis et armis.

Že by Bartolo byl měl jakého účastenství v sepsání Karlovy Majestas, jak píše Voigt (verisimilius ipsi Bartolo tribuuntur Constitutiones ejusdem Caroli, Majestas Carolina inscriptae), věcí samou i věkem Bartolovým — byloť mu r. 1348 právě 35 let — vyloučeno jest. Co se pak týče Bully aureae z r. 1355, na kteréž vedle Rudolfa ze Friedberka (viz č. 106) podepsán také Bartolo de Perugia, tož ani díla toho nemohl být Bartolo strůjcem; leda že snad Karlovi dal o něm zdání své. Císařského vyznamenání dostalo se mu hlavně jakožto přívrženci císařovu, jenž se svými spoluobčany Peruginskými nedal se svésti přímluvami Benátčanů, by byli proti císaři.

Dodatek VI. Staroněmecký překlad Horničího práva krále Václavova (viz č. 112. — Ukázka).

Hye hebent sich an die perkrecht, di meister Johannes von Gelnhawsen gedeutschet hat.

Wir Wenczlaw von gotes gnaden der ander, kunig czu Behem, der von ersten mit gotes hulfe das kunigreich czu Polan czu dem kunigreich czu Behem pracht hat — enpiten allen unsern perkleuten in dem kunigreich czu Behem unser genade und das puch, darynne si ware gerechtigkeit des percwerkes erkennen mugen.

(Z knihy I. kap. 2.) Von allerley leuten des perkwerkes. Darnoch von ersten ist zu merken durch erkentnuss des perkrechten von eczlichen leuten di man haben muss auf dem perkwerke. Uud das (s)ein die furnemischen leute di urburer, di gesworn, di richter und di perkmeister. Di haben unser kuniglichen macht gewalt, ander leute czu richten. Darnoch sint urborschreyber. Es sein auch ander unttermesige leute, als steyger, messer, czymmerleut und hutleute, di auch darynne gesworn leute heissen, das si nutcze ding tun sullen und unnutczes hassen; und was sy ynwendig den greniczen, di yn befollen sein, unrechtes sehen ader horen, das sullen si kundigen dem perkmeistr und den gewerken, wann ir geczeuknuss daran genuk kreftig ist. Darnoch sint furnemige leute, di gewerken heissen; darnoch di andern; darnoch di dritten, und also di lehenhewer heissen; den gehort czu frum und czu schad in der silbergruben, darynne si arbeyten. Darnoch sein vil ander leut, der hülfe di gewerken genissen; von den wollen wir hernoch reden volkumlicher an iczlicher seiner stat.

(Z knihy II. kap. 2.) Von dem gemessen perge und von seinen lehen. Czu dises capitels volliger sîcherheit, so ist von ersten czu wissen, das ein

iczleicher gemessen perg beheldet sîben lehen in di slichte, und das hangende hat vierdhalb lehen und das ligende hat nur ein lehen. Und iczleiches lehen beheldet in ym sîben lachter.

(Z knihy III. kap. 2.) Wy man lehenschefte vorleyhat. Di unterscheidenheit der lehenschefte di sein, di man mit der clauseln und ausnehmunge vorleihet, das alsopalde die lebenhewer an den ordentlichen gank komen, das si dovon lassen und sullen keyns ganges czu yn peyten etc.

(Z knihy IV. kap. 6.) Von des clagers vorrede (i. e. vorderunge) um gerichte, Des clagers forderunge als man si nympt, di ist nicht anders denn ein manunge czu dem richter umb das recht, das ym widerfaren sol als er hofet in gerichte czu behalden ader erstéen. Ab der clager sol von ersten ader sein fursprech dem richter di sache ader das ding, als es geschéen ist, auflegen und daraus weislich kyesen das, das er pittet und fordert etc.

Dodatek VII. Sborníkové sepsání právnických (viz č. 163).

Tímto názvem označujeme kodexy rukopisné, jež v sobě obsahují rozličné památky práva. Takovýchto kodexů jest řada velmi značná; počínají stoletím XIV. a jdou až do konce stol. XVItého.

Největší část Sborníků takových sestavil Hanka v Rozborech literatury české 1842, pak dr. J. Čelakovský, vyličujíc právní sbírky Litoměřické, Brněnské a Jihlavské; kromě toho najdeš materialu hojně ve spisích Roeszlerových a Tomaschkových. My zde klademe obsah některých sborníků ze věku XIV. a z počátku XV. stol., mající typickou důležitost a jsouci jako vzor sborníkům pozdějším.

Brněnský městský nejstarší. (Perg. o 249 listech ve fol.)

Register. Hie hebt sich an daz buch von lantrechten u. von lehnrechten, kap. 306. Nu horet unde vernemet von des rechtis beginne u. von meideburc u. wanne das des allir ersten von den alten steten herbekomen sie. Amen. Kap. 244. — Hie hebt sich an von clagen u. von urtaile. Závěrek: Expliciunt Jura Maideburgensia secundum quod cives tenent Maideburgenses. — Nu vernemet alhie von der welt beginne. — Sic incipiunt jura Yglaviensis civitatis. Napřed die gemainen recht der stat, gemachet von weisen leuten, potom: Daz sint die recht der bercleute u. der berge, die von erste fundin sint von wîsen leuten in Pehem u. Mehren von purgern czu der Ygla u. von den perkleuten u. sint von den kunigen bestetiget. — Hi hebit sich an der Prager recht.

Pražský deskový, o 116 stránkách, psaný venkoncem touž rukou.

Obsah. Casus: Petrus spoliavit. Kniha Rožmberská. Soudní taxy. Formule listin deskových. Rukopis jakožto číslo I. desk dvorských chovaný, znám byl již Dobnerovi: Extat in tabulis aulicis feudalibus codex rudis nec magnae molis, charta ad folii hodie magnitudinem accedente, scriptus a. 1359 charactere multum informi. Haymerl myslel, že to naučení roku 1358—63 úředníkům desk dvorských dané.

Zalusko-Petrohradský, listů 34 v 8°.

1—8 Nota quae occurrunt circa officium minorum tabularum. 9—28 Si quis in praesentia regis. 28—29. Quia Petrus a paterna linea. 29 Prothonotarius tabularum. 3031 Pecuniae dominationum et formae juramentorum. 31—34 Querelae. Rukopis psán „manu Bergow filii". (Viz našeho spisu č. 155).

Zlatokorunský (nyní Pražský Klementinský, I. G. 18.)

De offensa coram rege vel judicio, Querelae, Formae juramentorum, Nota quae occurrunt circa officium minorum tabularum, Maj. Car., Tractatus theologici. List krále Otakara II., zakladatele kláštera Zlatokorunského, o druhé válce s Uhry. Literae quae dantur a beneficiariis purgravio Pragensi, Formae communes hereditariae.

Kutnohorský. (Listů popsaných 262 ve fol., dílem pergament. dílem papír.)

Jus regale montanorum, německý překlad tohoto zákoníka, zpořízený mistrem Janem z Gelnhausen (hy hebent sich an di perkrecht, di meister Johannes de Gelnhausen gedewtschet hat). Výpisek z lat. práv Jihlavských: Gloriosorum principum. Liber sententiarum (pozdější rukou připsáno: Primislai, qui postea dictus est Ottagarus anno 1261, vlastně nálezy Brněnské), Řád pap. Klimenta z r. 1360, latinské nálezy Jihlavské. — Potud prvotní vklady. Co následuje, pochází z 2. polovice XV. věku, jmenovitě překlad některých nálezů Jihlavských. Na závěrku celého Kodexu slovníček právní: Actor žalobce, reus obžalovaný, exordium začetí, imbrigare zaručiti vel zavaditi; exbrigare vyručiti neb vypraviti, jus hereditarium o dědictví, jus patronatus podání kostelní, jus theutunicale purkrechtní, emphiteuticum purkrechtní a j.

Staropražský. (Listů 266 na pergameně, psáno venkoncem jednou a touž rukou asi 1413—19.)

Ondřej z Dubé — Kniha Rožmberská — Řád práva zemského — Ordo judicii terrae — Práva manská — Modus colligendi bernam — Kusové o právu dědin manských — Statuta civilia Iglav. — Jura montium — Privilegium et jura civium de Bruna. — Práva rozličných věcí a běhů města Pražského. — Cursus civilium sententiarum (Nálezy Brněnské ve formě zkrácené. Listy jsou tak otřeny, že na mnohých místech černidla nezůstalo; vidno z toho, že jich velmi užíváno). Quaedam statuta Clementis papae VI. — Summa integra bernae regalis — Statuta Judaeorum ve ztvrzení Karlovu.

Vzor právnického sborníka poskytuje bohatým obsahem svým a že zahrnuje památky české i německé:

Kodex Litoměřický, od dra Čelakovského popsaný a č. IV. naznačený.

Str. 1—100 Liber distinctionum v sedmi knihách (viz čís. 56.) Každá kniha počíná se pěknou inicialkou. Po straně děje se tu i tam odvolání k latinskému textu Saského Zrcadla. Konec zní takto: „Léta božieho 1485 dokonány a dopsány jsú tyto kniehy práv Magdeburských, v sobotu den sv. Apolinařiše, v hodinu sedmnáctú, kterýchžto mnohé země

okolnie v Němcích a mnohá města v Čechách, jakožto Litoměřice a Hradec Králové nad Labem a Menšie město Pražské s jinými městy se jimi spravují a jich požívají, majíc na ně výsady rozličné a dostatečné od doktorův práv světských, duchovních i papežských vtipně dolíčené."

Str. 100—120 „Počínají se registra kněh Práv magdeburských" t. j. obsah jedné každé kapitoly všech sedmi kněh. Konec: „Skonána jsú Registra těchto kněh práv Magdeburských velmi užitečných v světském řádu, v pátek před Zvěstováním Matky Božie v postě léta Božieho tisícieho čtyrstého osmdesátého sedmého".

Str. 121—238 Brněnský „Liber sententiarum" v českém překladu, přitom nálezy práva městského i hornického Jihlavského, v té spůsobě, jak se nalézá v kodexu Musea českého z r. 1468 (sign. 23 C. 8), kdež základem českého textu jest rukopis Kutnohorský z počátku XIV. století. Český překladatel nevyznal se dobře v němčině, proto nechal všude, kde v starém rukopise přicházejí nálezy Jihlavské němčinou psané. prázdná okénka. Písařem tohoto kodexu byl některý písař Starého Města Pražského před r. 1475, neboť táž ruka, která se nalezá v Kod. Litoměřickém, pozoruje se v zápisích Staroměstských z r. 1475—80.

Str. 238—300 „Počínají se práva ciesařská, jichž užívá všecko rytieřstvo i města po všem křestanství až posavad." Český překlad Švábského zrcadla v 515 článcích.

Str. 300—305. Manská práva Švábského zrcadla. Závěrek: „L. B. tisícieho čtyřistého osmdesátého pátého v úterý po sv. Jakuba t. j. svaté Anny, dokonána a napsána jsú tato Práva manská, jimiž by se měli spravovati všickni manové".

Str. 305—306 drobné kusy, jichžto text otištěn v Cod. j. boh. II. 2. Str. 403, 404, 414, 415, 416.

Str. 306—323 Ondřej z Dubé, bez předmluvy.

Str. 323—337 Kniha Rožmberská (Práva, kteráž byla u pána starého z Rozenberka). Závěrek: „Skonávají se práva, ješto je měl pán z Rozmberka."

Str. 337—349 Řád práva zemského. (Závěrek: Skonávají se práva panská česká starodavnie. Leta nar. Syna Božieho tisícieho čtyřistého osmdesátého sedmého v pátek po sv. Janu Zlatoústém."

Str. 350—352 O čtyřech úřednících najvyšších (Cod. j. boh. II 2 str. 357).

Str. 352 „Tuto jest, kdyžby kto chtěl komu dlúho na útocích" ... (Cod. 2. str. 98).

Str. 352—359 Řád české koruny cies. Karlem, českým králem potvrzený.

Str. 360—363 drobné kusy právnické, zejmena části z českého překladu Práva Horničího.

Str. 363—380 „Majestas Carolina" neboli „Statuta země české" (překlad český. Cod. j. boh. II. 2. Str. 109).

Str. 380 význam některých názvů právnických (pankhart, sebranec, padúch, chlap, cvikýř, zlosyn).

Str. 382—413 Práva ciesařská (opakovaně do téhož Kodexu pojatá) s poznámkou, „že jak někteří praví, spravují se nimi páni Pražané Staroměstští."

Str. 413—417 Práva manská (tolikéž podruhé pojatá).

Str. 417—418 Kusové zvláštní z práv pány úřadníky starými pilně přemietaní o praviech dědin manských i služebních.

Závěrek celého Kodexu: Konec těch kusuov svrchupsaných ve čtvrtek po sv. panně Dorotě.

Kromě sborníků máme ještě i jiné právní památky rukopisné, vynikající tím, že jsou s velikou nádherou ozdobeny, jako kodex Brněnského práva po našem zdání pořízený původem a přičiněním Jana z Gelnhausen písaře Brněnského, kodex práva Jihlavského, psaný ku pobídce téhož Jana jakož písaře městského v Jihlavě, dále Brněnský z r. 1446 pořízený péčí městského písaře Václava z Jihlavy, konečně rukopisný kodex Kutnohorský, Horničí právo krále Václava v českém překladu z r. 1525, nyní v Českém Museji uložený.

Dodatek VIII. Statut litevský z r. 1529.

Na závěrek Jagiellovského věku v Čechách, na r. 1529 připadá statut daný Litvě od polského krále Zikmunda, památný tím pro dějiny práva českého, že jest to zákoník podle obsahu polský, podle písma ruský a podle slohu český. Dlouho trvalo domnění, že veliké toto dílo zákonodárské, čítající ve třinácti rozdílech paragrafů 382, složen jest nářečím běloruským, ale prostý pohled na text učí, že psán jest právnickým slohem českým, jakýž na závěrku XV. a na začátku XVI. věku panoval a platnost měl. Vizme několik ukázek:

I. 8. Též chto by mnoho za malo uprosil a to by na neho slušne bylo perevedeno z prava a znajdeno bylo výše nežli prosil: takovyj tu-ju vysluhu i daninu tratit. VI. 1. Též ustavujem, iž koždy vojevoda náš, i starosty . ., koždy v svojem povětě, ne majut poddanych našich inače suditi i pravovati leč tymi pisanymi právy . . . X. 1. Též ustavujem, iž koli-by chto kupil kakoje dědicstvo i deržal s pokojem, zaplativši abo ne doplativši, a na tom-že by imenji chto inšyj dolg mel pervej zapisany, poky ješče bylo neprodano, a molčal by o tot dolg deset let etc.

Úkaz ten vysvětliti lze prostě tím, že v XV. věku právnický jazyk český našel přístupu nejprvé do Polska a dále i na Litvu, jak toho důkazy podal J. Perwolf v rozpravách svých „Čechové a Poláci v XV. a XVI. věku" (Osvěta 1873) a „Příspěvky k českým dějinám" (ČČM. 1880). Praviť se tu, že metrika litevská (t. j. zemské dsky litevské) z řečených dvou věků pochodící psána jest sice písmem ruským, ale jazyk že velice jest podoben češtině, což někdy až překvapuje, i často se zdálo Perwolfovi, v metrice se probírajícímu, jako by čítal písemnosti české XV. a XVI. věku.

Dodatek IX. Dissertace právnické 1676—1783 (ukázka).

Wolfert de Nefoe Joh. Ignat. Fluxus juris et refluxus seu Controversiae aliquot jurisconsultorum et politicorum. 1683.

Reichel M. S. Dis- et concordantia canonum et legum. 1683.

Kesslcr de Kestennach G. L. Palma jurisperitorum. 1685.

Kriegelstein Wenc, J. de — Palaestra juridica seu Decas disceptationum delibans diversas materias juris canonici, civilis et feudalis. 1689.

Walderode J. W. M., comes. Disputatio juridica miscellanea seu Sexaginta tres quaestiones canonico-civiles, politicae et militares, ex ea quam Cosmas Pragensis decanus usque ad Wratislaum I. Bohemorum regem, conscripsit, bohemica historia excerptae. 1691.

Besnecker Joan. Adam. Sit ex jure legibusque judicium, quod vel possessorium vel petitorium, seu recollectio interdictorum et actionum. 1691.

Pusch de Grünwald. Disp. jur. ad septem Digestorum partes. 1697.

Kolovrat-Krakovský L. et W. comites. Regalia Majestatis in duas classes divisa variis diversorum authorum historiis, canonicis, civilibus, politicis et militaribus quaestionibus illustrata. 1697.

Amende Zacharias Jos. Ingredere judiciale seu Legitima in judicio postulandi methodus. (s. a.)

Löw Johannes Josephus eques ab Erlsfeld. Disputatio ex toto libro Institutionum 1700. — De jure judicis 1701. — De legitimatione rigorosa 1702. — Quadratura circuli seu Cursus juridicus, quatuor rectangulis i. e. quatuor juribus (civili, canonico, publico et feudali) sese conformans. 1703.

Germeten Bernard Henricus. De jure liberorum. 1707.

Sonntag Franc. Guilielmus. Interim juridicum. 1707.

Wolff Aug. Ant. Jus jurandum. 1713.

Schmid D. M. De pignoribus et hypothecis. 1714.

Alexius J. T. Tractatus juridico-moralis in librum III. Decretali Gregorii. 1715.

Rzehack Joh. Wenc. Cunctatrix in exequenda justitia. 1716.

Czeppel Joh. Jos. De rescriptis. 1717.

Dintzenhoffer Heinricus. Jura servitutum, in octo disputationibus juridicis exposita. 1718.

Hofer Dismas Jos. Ign. eques ab — Jura mulierum ex jure canonico, civili, feudali, boemico et moravico deducta. 1718.

Scherzer de Kleinmühl Jos. An in Imperio R. G. landsassiatus ex situ terrarum et illa recens inventa territorii clausi et non clausi distinctione probari possit. 1722.

Arnoldus de Dobroslavina. De foro competenti. 1727.

Braun Joannes. De subhastationibus. 1729.

Schaffgotsch Wenc. Ernestus comes — Pacificatio nomothetica rempublicam per pacta publica domi forisque transquillans, dissertationibus IV naturam et effectus pactorum publicorum tam intra quam extra rempublicam exhibens. (Sub auspiciis Imperatoris 1723).

Šechyně equites de Laschan Ignatius et Maximilianus. Successio ab testato. (Věnováno Leop. Jos. hraběti Schlikovi t. č. nejvyššímu kancléři.)

Worel Eug. De causa possessionis et proprietate. 1723.

Tax P. D. C. Ordo ordinati processus judiciarii juxta legitimos tramites coordinatus. 1723.

Holderrich Joh. B. Mich. De origine et necessitate legum. 1723.

Freundt J. R. Nemesis ecclesiastica in sacris canonici juris sanctionibus expressa. 1727.

Wieschnik comes de — Tolerantia exculpata, per III dissertationes juridicas deducta. 1732.

Debra. De commissionibus et commissis. 1739.

Zenker Joh. Bernardus. De confessione civili et criminali. Addita juris bohemici dispositione et observationibus practicis. 1750.

Heincke Franc. Jos. De contumacia ad tit. X et in Sexto de dolo et contumacia. Addita juris bohemici dispositione et animadversionibus practicis. 1752.

Putzlacher Thom. Ant. De praescriptionibus, addita juris bohemici dispositione et observationibus practicis. 1754.

Pleyer P. T. Jus et justitia tractatu theologico expensa. 1755.

Fincken Ant. Synopsis historiae legalis. 1755.

Stephan Franc. Wenc. Schediasma litterarium de tributorum injustitia, subditos interna ad pensitandum obligatione non existente 1758.

Buquoi-Longuevalle Joannes comes. De jure puniendi in statu naturali. 1760.

Gamperle Joh. Franc. De justitia dominii eminentis, quod in bona subditorum ob necessitatem vel utilitatem publicam exercetur. 1762.

Bretfeld Jos. De consonantia juris feudalis longobardici et boemici quoad successionem liberorum legitimatorum per subsequens matrimonium in feudis. 1763.

Simonetti. Restrictio juris et facti Pragensis praetensae exemptionis. 1763.

Rubner Prokop. Diss. juris publici de eo quod justum est circa fundatam in territorio potestatem. 1763.

Zahořansky a Vorlik Bern. Augustinus. De felonia tertio nocente. 1763.

Krticzka Jos. De origine juris. 1797.

Dodatek X. Doplňky a opravy k bibliografii 1850—1900.

Wintíř Jos. Die Civilexecution in praktischen Fällen für Bezirksrichter. — Handbuch der Manipulation bei den k. k. Gerichten. Prag 1850.

Stamm Ferd. Das Gemeindegesetz vom 17. März 1849 gemeinfasslich erklärt. Prag 1850.

Schmidt v. Bergenhold J. J. Versuch einer kritischen Beurtheilung des Entwurfes zu einem neuen Berggesetz für Österreich vom J. 1849. Prag 1851.

Skřivan Ant. Wechsellehre. Prag 1852 (až do r. 1880 patero vydání).

Kheil K. P. Wechselrecht des öst. Kaiserstaates. Prag 1854, 1859, 1867.

Böhm Wenzel. Sammlung der seit 1848 erschienenen Gesetze. Prag 1854.

—. Alphabetisches Repertorium der geltenden Justizgesetze u. Verordnungen für die Zeit 1848.—1859. Zweite Auflage, Rumburg 1865.

—. Neue Folge 1865—1869. Prag 1869.

Schneider Fr. X. dr. Erläuterungen über das Allg. österr. Berggesetz vom 23. Mai 1854. Prag.

Stamm Ferd. Das österreichische allgemeine Berggesetz v. 23. Mai 1854. Gemeinfasslich erklärt. Prag 1855.

Astl H. Alphabetische Sammlug aller politischen Gesetze des Kais. Oesterreich 2. Aufl. Deutschbrod 1857. Für die Zeit v. 1858—64. Prag 1866.

Manger Rud. Das öster. Bergrecht nach dem Berggesetze vom 23. Mai 1854. Prag 1857. Supplement 1861.

Tuna F. E. Civilprocess. Prag 1858.

Sametz Joh. dr. Betrachtungen über den gesetzlichen Schutz des Grundeigenthums u. seiner Gränzen. Prag 1861.

Mesník Ant. Das öst. Wechselrecht. Prag 1861.

Klepsch Ad. Das öster. Tabularrecht. Prag 1862.

Wessely Wolfgang Dr. Die Befugnisse der Nothstands- u. der Nothwehr nach oest. Rechte. Prag 1862.

Tuna F. E. Von den Gattungen der Lehen. Prag 1862.

Ehrenfeld, L. A. Lexikon über österreichisches Handels- u. Gewerberecht. Prag 1863.

Gellert J. D. Handbuch des allgemeinen deutschen Handelsrechtes. Prag 1863.

Obentraut Ad. v. Das Strafrecht der Gemeinde. Prag 1866.

Hube Romuald. O znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-byzantyńskiego u narodów slowiańskich. Warszawa 1868.

Pernice Herbert, Miscellanea zur Rechtsgeschichte und Textkritik. Prag 1870.

Zucker Alois Dr. Skizze zu einer Monographie über Amtsverbrechen. Prag 1870.

Nocar Adolf. Darstellung def Wechselrechts-Lehre. Prag 1882.

Schneider Fr. X. dr. Die Berggerichtsbarkeit auf Grund der Gesetze der im Reichsrath vertretenen Länder. Prag 1872.

Randa Ant. dr. Které změny nastaly v právu občanském novým knihovním řádem ze dne 25. července 1871. S přídavkem o hypotéce společné a nerozdílné. V Praze 1872.

Dudik Beda dr. Statuten des Ersten Prager Provincial-Concils vom J. 1349. Brünn 1872.

Toman Hugo. Das böhmische Staatsrecht u. die Entwickelung der öst. Reichsidee vom J. 1527—1848. Prag 1872.

Źródlowski Ferd. Dr. Untersuchungen aus dem öst. Civilrechte mit Berücksichtigung des röm. Rechts- u. der neueren Gesetzbücher. Prag 1872.

Esmarch K. dr. Vacuae possessionis traditio. Prag 1873.

Schneider Gust. dr. Studien aus dem öst. Bergrechte. Prag 1874.

Zucker Alois dr. Die Untersuchungshaft vom Standpunkte der oest. Strafprocess-Ordnung. Prag 1873.

Ulbrich Jos. dr. Ueber öffentliche Rechte u. Verwaltungsgerichtsbarkeit mit Rücksicht auf die Errichtung eines Verwaltungsgerichtshofes in Oesterreich. Prag 1875.

Esmarch K. dr. Pandecten-Exegeticum. Auswahl von Pandecten-Stellen. Prag.

Flusser A. dr. Der Rechtsfreund. Handbuch des öst. Process- u. Concursverfahrens. Prag 1876.

Źródlowski Ferd. dr. Das römische Privatrecht. Prag 1877.

—. Die Verjaehrung nach oest. Recht. Prag 1878.

Randa Ant., dr. Das Possessorium summarissimum u. ordinarium des öst. Rechts. Wien 1878.

Schönborn, Graf Friedr. dr. Randglossen zum Entwurfe eines neuen Strafgesetzes. Prag 1878.

Schneider F. X. dr. Kritische Umschau auf dem Gebiete der Berggesetzreform. Prag 1878.

Randa Ant. dr. Grundriss des österreichischen Wasserrechts 1878 (rozmnožené vydání spisu Beiträge zum öst. Wasserrecht z r. 1877.)

Randa Ant. dr. Gutachten über die Revision des 30. Haupst. des III. Theiles des ABGesetzbuches von Pfaff, Randa u. Strohal. Wien 1880.

Kind Ludwig. König Ottokar II. v. Böhmen, Altprager Stadtrecht. Prag 1880.

Zigel, Ponjatije i objem češsko-slavjanskago prava.

Populäre Gesetzkunde mit Ausschluss der Verfassungsrechtes. Prag 1881.

Sallak Eduard dr. Darstellung des Strafrechtes für Geschworene. Prag 1883.

Randa Ant. dr. Das Eigenthumsrecht nach öst. Rechte mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes u. der neueren Gesetzbücher 1884.

Schrutka v. Rechtenstamm Emil. Praktische Fragen des öst. civil-rechtlichen Verfahrens. Prag 1884.

Randa Ant. dr. Die Enteignung. Wien 1884.

Gesetzsammlung enthaltend die seit 1869—84. in Wirksamkeil getretenen Gesetze u. Verordnungen civil-rechtlichen Inhalts. B. Leipa 1885.

Vašatý J. dr. Die gesetzliche Gleichheit der böhm. u. deutschen Sprache in den Laendern der Krone Böhmens. Prag 1886.

Žródlowski Ferd. dr. Codification u. Kritik der Entwurfes eines bürg. Gesetzbuches für das deutsche Reich. Prag 1888.

Soběščanskyi Ivan, Krugovaja poruka u Slavjan po drevnym pamjatnikam ich zakonodatelstva. Praga 1886.

Randa Ant. dr. Soll das öffentliche Gut in die öffentlichen Bücher einverleibt werden. Wien 1886.

Randa Ant. dr. O cenných papírech dle práva rakouského. V Praze 1889.

—. O veřejných skladištích dle práva rakouského. V Praze 1889.

Ott Emil dr. Die Tabula juris der Klosterbibliothek zu Raigern. Ein Beitrag zur Literaturgeschichte des canonischen Rechtes im XIII. Jahrh.

Randa Ant. dr. Grundriss des öst. Wasserrechtes. 3. Aufl. Prag 1891.

Finger Aug. dr. Das österreichische Strafrecht. Prag 1891.

Schuster Ferd. dr. Die Entstehung des Urheberrechtspatentes vom 19. Oct. 1846. Prag 1891.

Frankl Otto dr. Der Concurs der offenen Handelsgesellschaft nach öst. Rechte. Prag u. Wien 1891.

Pražák Georg dr. Wasserrechtliche Competenzfragen. Prag 1892.

Žródlowski Ferd. dr. Ein Wort über die neuesten öst. Civilprocess-Gesetz-Entwürfe. Prag 1893.

—. Entwurf eines bürg. Gesetzbuches. Prag 1893.

Duschenes, Bělský und Baretta. Oesterreichisches Rechtslexikon. — Praktischer Handbuch des öff. u· privaten Rechts. Prag 1894 ff. I.—IV. u. Erg. 1, 2.

Krasnopolski Hor. dr. Der Schutz des redlichen Verkehrs im öst. Civilrechte. Prag 1892.

Jasynskyj A. N. Padenije zemskago stroja v češskom gosudarstvě, Kyjev 1895.

Randa Ant dr. Gutachten über den Gesetzentwurf betr. die Besetzung, innere Einrichtung u. Geschäftsordnung der Gerichtsbehörden (dem X. Advocatentage erstattet von R. u. Otto Friedmann.) Wien 1896.

Mittheilungen des deutschen Juristen-Vereins in Prag. Red. dr. D. Ullmann 1869—1900.

Urban Otto. Verfahren nach der neuen Civilprocess-Ordnung in Beispielen dargestellt. Böhmisch-Leipa 1896.

Okenfuss, O řízení před soudy sborovými. 1897.

Publicationen des Verbandes zur Förderung der rechts- u. staatswissenschaftlichen Litteratur. Prag 1897—1900.

Fryc M. Jednací řád soudů prvé a druhé stolice i státních zastupitelstev dle min. nař. ze dne 5. května 1897.

Randa Ant. dr. Die Wasserrechts-Genossenschaften nach oest. Rechte. Prag 1898.

Kallina Em. R. v. Nothwehr gegenüber Amtshandlungen. Prag 1898.

Říbřid Th. Die neue Geschäftsordnung für Gerichtshöfe I. u. II. Instanz. Kuttenberg 1898.

Rohan K. Die Judicatur des Ob. Ger. Hofes in des Sprachenfrage u. die Bestimmung der §§ 13 A. G. O. u. 14 W G. O. Prag 1898.

Odkolek A. v. Die russischen Gesetze über Erbschaftsteuer, Immobilar-Uebertragung u. Kanzleigebühren. Uebersetzt von — Prag 1899.

Volkar Andr. Dr. Über die concurrirende Straf-Competenz der Gerichts- u Verwaltungsbehörde. Prag 1899.

Rieger Boh. dr. Sborník věd právních a státních. V Praze 1900.

PŘEHLED OBSAHU.

Doba první: Věk Přemyslovců (—1306.)

1. Prvotiny práva domácího.
2. Zlomky Zelenohorské.
3. Prvotiny práva církevního.
4. Edictum Boleslai II. —992.
5. Decreta Brecislai I.—1039.
6. Jus Gedčanorum —1039.
7. Břetislavův ústav o posloupnosti 1055.
8. Marcus praepositus.
9. Jus curiae hospitum mercatorum Ca. 1101.
10. Právní listiny.
11. Daniel episcopus.
12. Mysloch abbas.
13. Jus Teutonicorum Pragensium. Ca. 1178.
14. Postup kolonisace.
15. Zřízení župní.
16. Statuta ducis Ottonis (Jus Conradi) 1189.
17. Studium právnické.
18. Magistrorum series prima (viz č. 46.)
19. Concordia 1221—23.
20. Mag. Damasus Boemus.
21. Prvotiny práva horničího.
22. Počátky práv městských.
23. Mag. Albertus Boemus.
24. Mag. Wilhelmus.
25. Jura originaria civitatis Brunae 1243.
26. Jura et privilegia civitatis Iglaviae. Ca. 1249.
27. Jura montanorum et montium Iglaviensium. Ca. 1249.
28. Bernardi Compostellani „Casus decretalium" s přípisky českého pochození.
29. Prager Recht.
30. Mag. Angelus de Ponte Curvo.
31. Bruno episcopus.
32. Počátky práva manského (viz č. 86.).
33. Lex Judaeorum 1254.
34. Mag. Arnoldus.
35. Mag. Ulricus.
36. Privilegia civitatis Egrae 1266.
37. Decretum comitiorum Ca. 1266.
38. Jus Hlubčicense 1270.
39. Frater Martinus Polonus.
40. Tabulae terrae et officia terrae.
41. Mag. Wernherus.
42. Mag. Velislaus.
43. Mag. Joannes.
44. Formuláře.
45. Mag Boguslaus.
46. Magistrorum series altera (viz č. 18.)
47. Mag. Henricus Italicus.
48. Engbertus civis Pragensis.
49. Mag. Petrus.
50. Jus Teutobrodense 1278.
51. Privilegium civitatis Egrae 1279.
52. Statuta sex juratorum Pragensium 1287.
53. Mag. Petrus de Ponte Curvo.
54. Mag. Rapota.
55. Mag. Petrus notarius.
56. Mag. Alexius.
57. Zdenco de Trzebecz.
58. Gozzius de Urbe Vetere.
59. Jus regale montanorum.
60. Conradus scolaris.
61. Mag. Joannes de Slawkenwörd.
62. Dekretály a Klementiny.
63. Brünner Schöppensprüche.
64. Notarii publici.

Doba druhá: Věk Lucemburků (1311—1437).

65. Právní přísloví u Dalemila.
66. Petrus abbas.
67. Mag. Nicolaus de Praga.
68. Mag. Ulricus de Pabienic.

69. Joannes dictus Gruebl et mag. Wolchuinus de Belgern.
70. Pan Petr z Rožmberka.
71. Kniha Rožmberská.
72. Henricus praepositus.
73. Joannes dictus Paduanus.
74. Mag. Jacobus de Praga (Jacobista).
75. Mag. Hermannus de Praga.
76. Hostislaus de Petrovic.
77. Jurisperiti.
78. Henricus de Frimaria.
79. Judicium terrae (viz č. 144.)
80. Tabulae terrae.
81. Vicenotarii tabularum terrae (viz č. 151).
82. Tabulae citationum.
83. Tabulae czudarum.
84. Anonymus Rajgradensis.
85. Summa Gerhardi.
86. Postup práva manského (viz č. 32).
87. Privilegium Cubitense 1341.
88. Jura et statuta Majoris Civitatis Pragenae.
89. Městský zákoník Staropražský 1341.
90. Joannes notarius Brunensis.
91. Sententiae Brunenses (Manipulus seu Directorium juris civilis).
92. Řád práva zemského (Ordo judicii terrae).
93. Majestas Carolina.
94. Základy státního práva českého.
95. Arnestus archiepiscopus.
96. Statuta sive Constitutiones concilii provincialis Pragensis.
97. Neplach abbas.
98. Mag. Albertus de Alto Castro.
99. Úřady zemské a krajské.
100. Soud dvorský.
101. Studium generale Pragense.
102. Juridikce rektora university.
103. První universitní professorové práva.
104. Joannes de Novo Foro.
105. Joannes Saxo dictus Mule.
106. Právníci kancelářští za cís. Karla.
107. Školárové juristé.
108. Tabulae terrae Moraviae.
109. Bulla aurea 1356.
110. Bartolus de Saxo Ferrato.
111. Joannes de Gumpolcz.
112. Mag. Johannes de Gelnhausen.
113. Mag. Nicolaus de Pilgrams.
114. Mag. Petrus Odolenus Bonczonis.
115. Theodorius de Damerow.
116. Sanderus Rombow et Wilhelmus de Lestkow.
117. Prvotiny práv viničných (1358—73).
118. Mag. Albertus Ranconis de Ericinio (mistr Vojtěch z Ježova).
119. Joannes de Jenczenstein archiepiscopus.
120. Právnické názvy.
121. Universitas juristarum studii Pragensis.
122. Rektorové juristské university.
123. Professorové university juristské.
124. Professorové práv z učení Pražského vyšlí.
125. Lambertus (Ubertus) de Lampugnano.
126. Mag. Cunsso Petri de Trzebowel.
127. Mag. Joannes de Pomuk.
128 Právo a soudy duchovní.
129. Nejstarší známý list český.
130. Nálezy práva Magdeburského.
131. Mag. Petrus Jelito.
132. Mag. Joannes Cantor.
133. Mag. Joannes de Moravia et Joannes de Praga.
134 Wolframus archiepiscopus.
135. Joannes dictus Przimda.
136. Andreas de Duba et Paulus de Choczna.
137. Mag. Adam de Nežetic.
138. Tóma ze Štítného.
139. Institutio appellationum (1387).
140. Mag. Joannes Weilburg.
141. Simon Pawr de Nova Domo.
142. Manské knihy biskupství olomúckého.
143. Pan Kunat Kapléř ze Sulevic.
144. Judicium terrae (viz č. 79).
145. Sententiae a judicio terrae latae.
146. Počátky soudu purkrabského.
147. Sententiae Iglaviensis.
148. Liber sententiarum civilium.
149. Tabulae curiae regiae.
150. Officium circa tabulas.
151. Vicenotarii tabularum terrae (viz č. 81).
152. Pan Ondřej starší z Dubé.
153. Výklad na právo zemské české.
154. Mag. Joannes de Borsnitz.
155. Pan Ota mladší z Bergova.
156. Liber distinctionum.
157. Přísloví právní u Smila Flašky z Pardubic.
158. Urbáře duchovenské a knihy městské.
159. Summa Pisana.
160. Belial a Solfernes.
161. Knihy právnické v Čechách.
162. Advocati et procuratores.
163. Sborníkové sepsání právnických.
164. Soud přísežných mlynářů.
165. První překlady německých práv.
166. Mistr Jan Hus.
167. Mag Joannes de Jessenitz.
168. Mag. Nicolaus Czeislmeister de Praga.
169. Mag. Johannes Naso.

170. Mag. Johannes dictus Cardinalis de Reinstein.
171. Mag. Albicus archiepiscopus.
172. Mag. Petrus de Mladonovic.
173. Doctores atque baccalarii eminentiores.
174. Dsky zemské v Čechách (viz č. 80 a 150).
175. Místopisaři desk zemských (viz č. 81 a 151).
176. Dsky zemské na Moravě, v Opavsku a v Krnovsku (viz č. 108).
177 Jan Sazema z Hořešovic.
178. Práva vojenská.
179. Práva t. zv. Soběslavská a Staro-Pražská.

Doba třetí: Mezikráloví (1437—1471).

180. Petr Chelčický.
181. Studium práva.
182. Prokop bakalář.
183. Bohuslav ze Zvole a Prokop z Plzně.
184. Johannes de Rabstein.
185. Biskup Jošt z Rožmberka.
186. Gregorius de Heimburg.
187. Hilarius de Litomerzicz.
188. Kruh právníků Krumlovských.
189. Petr Přespole a Johannes de Egra.
190. Vít Tasovský z Lipoltic.
191. Wenceslaus Wenceslai de Iglavia.
192 Jakub Kožený z Krbové.
193. Donatus cum glossa.
194. Nálezy Magdeburské.
195. Ortele Olomúcké.
195. Práva manská.
197. Paulus Pauczek praepositus.
198. Zemské dsky české (viz č. 174).
199. Místopisaři desk zemských (v. č. 81, 151, 175).
200. Překlad Nálezů Brněnských a Práv císařských.

Doba čtvrtá: Věk Jagaillovců (1471—1526).

201. Albrecht Ojíř z Očedělic.
202. Mag. Joannes Hertenberger de Cubito.
203. Pan Ctibor z Cimburka.
204. Knížka Tovačovská.
205. Mistr Viktorin ze Všehrd.
206. O právích země české knihy devatery.
207. Pan Bohuslav Hassisteinský z Lobkovic.
208. Pan Petr z Rožmberka.
209. Augustinus Moravus.
210. Sněmovní snešení o českém jazyku při dskách a první tisky sněmovních snešení.
211. Srovnání mezi panstvem a městy na Moravě.
212. Albrecht Rendl z Aušavy.
213. Zřízení zemské z roku 1500 (Vladislavovské).
214. Archiv zemský.
215. Hieronymus Balbus.
216. Marcus Antonius Coccius Sabellicus.
217. Knížky nálezuo saudu zemského.
218. Soud komorní.
219. Soudové dvorský a purkrabský (viz č. 100 a 146).
220. Místopisaři desk zemských (viz č. 81, 151, 175, 199).
221. Smlouva Svatovácslavská 1517.
222. Rodericus Dubravus (Racek Doubravský).
223. Školárové čeští v Bononii.
224. Procek Malý z Cetně a Václav doktor.
225. Jan Pašek z Vratu.
226. Písaři kněh a sborníků právnických
227. Mikuláš Konáč z Hodištkova
228. Zákony horničí Jachymovské.
229. Sbírka naučení a nálezů Litoměřických.

Doba pátá: Věk Habsburgovců první (1526—1620).

230. Pan Ctibor z Drnovic a Kniha Drnovská.
231. Zřízení Zemské české z r. 1530.
232. Mistr Brikcí z Zlicka.
233. Práva městská 1531.
234. Písaři juristé.
235. Smlouva o kovy 1534.
236. Zřízení Zemské moravské z r. 1535.
237. Sbírka nálezův (viz 201 a 217).
238. Práva manská a zemská.
239. Joannes Boemus Aubanus Teutonicus.
240. Biskupové juristé.
241. Ambrož a Sixt bratří z Ottersdorfu.
242. Řádové horničí (viz č. 228).
243. Záhuba desk zemských r. 1541.
244. Práva a Zřízení moravské z roku 1545 (viz č. 236).
245. Zřízení soudu nad appellacími z měst (1548).
246. Zemské Zřízení české z r. 1549 (viz č. 213 a 231).
247 Sněmy české (viz č. 210).
248. Jan Balbín z Vorličné.
249. Simeon Proxenus a Sudetis.

250. Gabriel Svěchýn z Paumberka.
251. Nové zřízení mincovní 1561.
252. Zemské Zřízení moravské z r. 1562 (viz č. 236, 244).
253. Překlad Institucí Justinianových 1562.
254. Zřízení Zemské Opolské a Ratiborské 1563.
255. Formy a notule listův.
256. Zřízení Zemské české 1564 (viz č. 231 a 246).
257. Mikuláš Mitas z Vorličné (Austinus).
258. Mistr Pavel Kristian z Koldína.
259. Práva městská 1579.
260. Mistr Petr Štěrba ze Štěrbic.
261. Jan Kocín z Kocinétu.
262. Pan Michal Slavata z Chlumu a vládyka Samuel Radeschinus z Radešovic.
263. Ludvík Karel z Řásné.
264. Reformací Kutnohorská.
265. Jan Hynkonius z Velenova.
266. Narovnání o hory a kovy 1575 (viz č. 235).
267. Summa Zemského Zřízení českého.
268. Prokuratorové neboli řečníci.
269. Vitus Ophthalmius Strakonicenus.
270. Processus juris municipalis.
271. Zemské Zřízení Těšínské 1592.
272. Právnické studium na universitě (viz č. 181).
273. Jakub Menšík z Menšteina.
274. Soud mezní.
275. Zemské zřízení moravské z r. 1604 (viz č. 236, 244, 252).
276. Karel starší ze Žerotína.
277. Německý text Summy Práv městských.
278. Mistr Jiřík Kezelius Bydžovský.
279. Mistr Jan Matyáš ze Sudétu.
280. Mistr Simeon Skála z Kolince.
281. Mistr Daniel Basilius z Deutschenberka Pannonius.
282. Jáchym z Těchenic.
283. Simeon Partlic ze Spicberka.
284. Pavel Ješín z Bezdězce.
285. Simeon Podolský z Podolí.
286. Pavel Skála ze Zhoře a Václav Kochan.
287. Václav Magrle ze Sobíšku.
288. Michal Pěčka Smržický z Radostic.
289. Jiří Sedlnický z Choltic a jiní sběratelé Nálezů soudních.
290. Deucer Joannes.

Doba šestá: Věk Habsburgovců druhý (1620—1800).

291. Obnovené Zřízení Zemské království českého 1627.
292. Obnovené Zřízení Zemské mark. moravského 1628.
293. Otto Melander ze Schwarzenthalu.
294. Goldast Melchior.
295. Mistr Pavel Stránský.
296. Soběhrd Rafael řečený Mníšovský.
297. Komínek Jan z Engehauzu.
298. Řada instrukcí úředních.
299. Obnovené ZZ. s deklaratoriemi a novellami 1638.
300. O kombinaci Práv Městských a OZZemským.
301. Processus juris in praxi utriusque instantiae.
302. Juristé branní obrancové Prahy 1648.
303. Kyblín Christophorus a Waffenburg.
304. Proskovský Jan Henrych z Krohensteina.
305. Učený spor o právu českém mezi Kyblínem a Proskovským.
306. Právničtí professorové university Pražské 1654- 1747.
307. Weingarten Jacobus eques et in -
308. Kramer Adam.
309. Zemské Zřízení Opavsko-Krnovské.
310. De Serponte et Bregaziis Franc. Ferd.
311. Schambogen Joh. Christophorus.
312. Učení právnické v Olomúci.
313. Balbín Bohuslav.
314. Sannig P. B.
315. Stramberský L. L.
316. Tractatus de sessione et suffragio electorali.
317. Wrba Jakub Ferd.. Ant Nymburský.
318. Span Sebast.
319. Práva městská král. českého a markrabství moravského 1701.
320. Středovský Jan Jiří Ignát.
321. Klauser Andreas Bernhard.
322. Kašpar Jan Kupec z Bílenberka.
323. Nové právo útrpné a hrdelní 1708.
324. Vademecum juridico-practicum.
325. Hermann Marianus.
326. Neumann Wenceslaus a Puchholtz.
327. Extractus.
328. Gamen Philippus Christophorus.
329. Nový otisk ZZ českého i moravského 1714.
330. Jordan Joannes Christophorus.
331. Nový otisk Goldastových Commentarii.
332. Codex Ferdinando-Leopoldino-Josephino-Carolinus.
333. Böhmische Stadtrecht.
334. Schaffgotsch comes Wenc. Ernestus.
335. Berger Frid. Lud. nob. a —

336. Pražské vydání „Corpus juris canonici" 1728.
337. Kommisse kompilační.
338. David Carolus.
339. Lünig Joh. Christ.
340. Müller Johannes Ignatius.
341. Manuductio.
342. Felix Joh. Wenc. ab Ebenholz.
343. Müller v. Mühlendorf Joh. Georg.
344. Wekebrod Franz Xav.
345. Königsmann Nic. Ign.
346. Kittlitz Car. Jos.
347. Studium právnické (viz č. 306).
348. Hildt.
349. Azzoni Jos. eques.
350. Gressl Joh. Aug.
351. Dworzak Joan. N. de Boor.
352. Německé překlady právních spisů českých.
353. Feigl Jos. Joh. de Feiglfeld.
354. Soudní úřady v 1. pol. XVIII. věku.
355. Ramhofský Jan Jindř. z Ramhofu.
356. Práva městská vnově vytištěná.
357. Řád poručnický a směnečný.
358. Keffenbrinck Jos. Ferd.
359. Řád hrdelní.
360. Kaunic hrabě.
361. Kanka Jan Nep.
362. Jurain T.
363. Rautenstrauch Franc. Joh.
364. Montag de —
365. Rieger Paul Joh. R. v. —
366. Práva manství českých.
367. Wokaun Peter Ritt. Wokaunius.
368. Mayern Joh. Edl. v.
369. Stephan Franc. Wenc. eques a Cronenfeld.
370. Monse Josef Wratislaw de —
371. Běšín svob. pán Frant. de Paula.
372. Gross Franz Jos.
373. Voigt Adauct.
374. Woller Edl. v. Wollersthal.
375. Habrich Alexius.
376. Riegger J. A.
377. Zlobický Jos. Val.
378. Schrodt J Lothar.
379. Kröhny Franz.
380. Roth Joh. Wenzel.
381. Kirchengesetze.
382. Stöhr Leonhart.
383. Brožovský Frant. Kasp. z Pravoslav.
384. Redlhammer J. W.
385. Reichl Fr.
386. Leitfaden.
387. O. S. v. K.
388. Cornova Ignaz.
389. Cramer A.
390. Auersperg Josef Graf.
391. Jordan Jos. R. v.
392. Heyszler L. F. Edl. v. Edelshofen.
393. Rau J.
394. Krisch J. R. v.
395. M. F. d. C.
396. Böhm. Landesordnung.
397. Müllner.
398. Veith Jos.
399. Raphius Georg Victor.
400. Apologie.
401. Prochaska.
402. Dietman Em. v. Traubenberg a Steinbach v. Kranichstein.
403. Roth Joh. Wenc.
404. Právnické studium.

Doba sedmá: Věk Habsburgovců třetí (1801—1900).

405. První desítiletí 1801—1810
406. Druhé „ 1811—1820.
407. Třetí „ 1821—1830.
408. Čtvrté „ 1831—1840.
409. Páté „ 1841—1850.
410. Šesté desítiletí 1851—1860.
411. Sedmé „ 1861—1870.
412. Osmé „ 1871—1880.
413. Deváté „ 1881—1890.
414. Desáté „ 1891—1900.

Dodatky.

I. Zlomky Zelenohorské (viz č. 2).
II. Prvotiny práva církevního (viz č. 3).
III. Spisy mistra Damasa Čecha (viz č. 20).
IV. Jindřich z Isernie (viz č. 47).
V. Bartolus de Saxo Ferrato (viz č. 110).
VI. Staroněmecký překlad Horničího práva Václavova (Ukázka. Viz č. 112).
VII. Sborníkové sepsání právnických (viz č. 163).
VIII. Statut litevský z r. 1529.
IX. Dissertace právnické 1676—1783.
X. Doplněk bibliografie 1851—1900.

